חיים עוזר מרינובסקי

על אבותינו ועל יחוסם

על אבותינו

רבני העיר קרמנצ׳וק שבאוקריינה

ועל יחוסם

אל תלמידי הבעש״ט זכותם תגן עלינו

עם צילומי כתבי-יד של גדולי ישראל

ומחובר לטהור

קונטרס
ואשיבה חורפי דבר

*

מאת **חיים עוזר מרינובסקי**

*

כפר חב״ד

שנת א׳ראנו ני׳פלאות

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2026

©
כל הזכויות שמורות
נדפס בישראל

אין לצלם, אין להעתיק ואין לעשות כל שימוש מסחרי
מבלי לקבל אישור בכתב

הכתובת להזמנות, תגובות והערות: ת.ד. 284 , כפר חב"ד
עיצוב השער איציק לוי 03-9606361
נדפס בדפוס חיש 08-9224934

ב"ה.

פתח דבר

במשך שנים אחדות שקד אבינו המוהל הנודע הרה"ח הרב חיים-עוזר מרינובסקי, הכ"מ, על כתיבת ספרו "על אבותינו ועל יחוסם", כתב לו דברי פתיחה, תקנו וגם שכללו וכמעט שסיים את מלאכת הכנתו לדפוס, אך למגינת לבנו נלב"ע פתאום ביום רביעי ט"ו במרחשון תשנ"ט, בטרם בירך על המוגמר.

אבלים, כואבים ונאנחים באים אנו כיום הזה לעשות את רצונו ולמלא את משאלת לבבו, כי הדברים שראה ושמע מפי אבותיו ומפי חסידים נוספים והמאמרים התורניים שכתב בעצמו, יעלו על מכבש הדפוס וישארו חקוקים לצאציו לדורותם.

וזאת למודעי, כי לא הוספנו ולא גרענו דבר מהדברים שכתב הוא עצמו ז"ל בשפתו הנעימה, באמונה אמיתית בצדיקים נושאי דגל החסידות ובאהבה רבה לשמועותיהם ומפעלותיהם שהיו שגורים תמיד בפיו.

אנו מבקשים להבהיר גם כי ספר זה אופי מיוחד לו. שמו "על אבותינו ועל יחוסם", אבל אין הוא ספר זכרון או ביוגרפי במובן המקובל. מדובר בו רבות על אביו של המחבר, הוא הרה"ג החסיד מוה"ר שמעי' יהודה מרינובסקי ועל סבו הרה"ג החסיד ר' משה טרשצאנסקי - זללה"ה, וגם על רבני קרמנצ'וק שקדמו להם, אך אין הוא עוסק בזכרונות ילדותו של המחבר ובתיאור דברי ימי חייהם של אבותיו. אף התלאות שעברו על בני המשפחה בימי מלחמת העולם השני' מסופרות בספר רק כבדרך אגב. עיקרו של הספר הוא דברי תורה, סיפורי צדיקים ושיחות חסידים שהיו חרותים במוחו ולבו ומחמת שהיו יקרים וחביבים לו מאד טרח והעלה אותם אל הכתב למען ישמרו לדורות. זו גם הסיבה לכך שפעמים רבות באו הדברים כסיפור בתוך סיפור, לא תמיד נשמרו כללי הקדימה והאיחור ויש בספר זה עוד אי אלו סממנים של אי שמירה על כללי עריכה מקובלים. שכן, כאמור, מלכתחילה לא היתה לו לאבינו הכ"מ כוונה להיות חובר חיבור, ולא

העולם השני' מסופרות בספר רק כבדרך אגב. עיקרו של הספר הוא דברי תורה, סיפורי צדיקים ושיחות חסידים שהיו חרותים במוחו ולבו ומחמת שהיו יקרים וחביבים לו מאד טרח והעלה אותם אל הכתב למען ישמרו לדורות. זו גם הסיבה לכך שפעמים רבות באו הדברים כסיפור בתוך סיפור, לא תמיד נשמרו כללי הקדימה והאיחור ויש בספר זה עוד אי אלו סממנים של אי שמירה על כללי עריכה מקובלים. שכן, כאמור, מלכתחילה לא היתה לו לאבינו הכ"מ כוונה להיות חובר חיבור, ולא נתכוין אלא להעלות על הכתב, למען צאצאיו, את אותם דברים שהיו חביבים ויקרים ללבו, ועל כן אופי הכתיבה וצורתה הם בדרך גילוי דברים היוצאים מן הלב.

* * *

לא מעטים מיודעיו ומכיריו הרבים יעצו לנו לספח לספר זה דברי שבח ומספד על אבינו הכ"מ מחבר ספר זה. ואכן, ראוי הוא אבינו הכ"מ מכל הבחינות שמאורעות חייו, פעלו ותיאור דמותו התורנית-חסידית יבואו עלי-ספר, גם לכבודו וגם למען ידעו הדורות הבאים - אך לא שמענו לעצה זו ונמנענו מלעשות זאת, בעיקר בשל העובדה שמעבר לכל סגולותיו התייחד והצטיין במיוחד בענווה ובצניעות מופלגת ומן הסתם דבר זה לא יהיה לו לרצון.

בנוסף לכך, לא רצינו לעכב יותר את ההוצאה לאור של כתבים אלו שבלאו הכי נמשכה מלאכתם זמן רב.

* * *

אנו תפלה כי יהא למליץ יושר לזוגתו אמנו מרת חיה-מלכה תחי', לנו ולמשפחותינו ונזכה לגדל את בנינו ובנותינו ברוחו וברוח אבותינו המיוחסים שכל ימיהם היו עוסקים בתורה ובמצוות ודבקים באילנא דחיי, ובמהרה נראה בקיום היעוד הקיצו ורננו שוכני עפר והוא בתוכם, בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש

כסליו תשנ"ט

בני ובנות המחבר

כפר חב"ד באה"ק ת"ו

תוכן כללי

מעין הקדמה	9
מסיפורי סבא	11
מסיפורי אבא	119
שו"ת	157
אילן היוחסין	173
ענינים בחסידות	285
פלפולי דאורייתא	289
ואענה חורפי דבר	321
חסדי ה' אזכיר	396

תוכן העניינים

מעין הקדמה	9
קרמנצ'וק, רבניה וחסידיה	13
זה השער	15
מסיפורי סבא	
"געדארפט זיין מער חסיד"	17
הרה"ק ר' יוחנן מרחמסטריווקא מסמיך את סבא	19
הרה"ק ר' יוחנן ממליץ על סבא	19
הרבי מהורנוסטפיל מבטיח:	
אנכי אערבנו מידי תבקשנו	21
הרה"ק ר' מרדכי דוב מסמיך את סבא	21
הרה"ק ר' זאב מרחמסטריווקא מסכים על חיבורי סבא	23
הרה"ק ר' משה נחום ירושלימסקי מסמיך את סבא	25
אבא רחימא	27
"סיזעט אויס אז איך וועל שוין בלייבן רבי"	27
הרה"ג ר' מתתיהו בורשטיין מסמיך את אבא	29
הרה"ג ר' שמחה אלין מסמיך את אבא	29
נוצר תאנה יאכל פריה ושומר אדוניו יכובד	29
הרב ר' ישראל יעקב יעבץ מסמיך את סבא	31
סבא מסמיך את אבא	33
הרב רפאלאוויטש מבקש מכ"ק אדמו"ר הריי"צ -	
למצוא לאבא משרת רבנות	33
תוסף מפיתו ושוכר מלמדים	35

אבא וסבא יודעים להלוך נגד רוחו של כל אחד 37
רבה של צאריטין מסמיך את אבא 37
הנצי״ב מוצא מקור לאימרת הבעש״ט בתוספתא דשבועות 37
הגאון ר׳ חיים וולוז׳ינער זכה לדור ישרים 41
הנצי״ב מפרסם ב״משיב דבר״ את שאלתו של סבא 42
הנצי״ב מסמיך את סבא 45
ה״ערוך השלחן״ ממליץ על סבא 45
דודנו מבקש מהגאון ר׳ חיים ברלין להתערב לטובת סבא 47
הגאון ר׳ חיים ברלין קובע: רבנות קרמנצ׳וק שייכת לסבא 51
מכתבו של הגאון ר״ח ברלין 51
בבוא המשיח אפילו ״בני בשר - אלו הקצבים - יקראו בשמך״ 55
מסמך רביעי מהבעש״ט 55
״דער בעש״ט - דאס איז דער בארג סיני״ 55
כתב הרבנות של דודנו הרב ר׳ ישראל יעקב יעבץ 55
דדינו הרב יעבץ מעביר את רבנות קרמנצ׳וק לסבא 57
כתב הרבנות של סבא 59
מסירות הנפש של אחי נפתלי 60
שלש גלויות מימיו האחרונים 60
על קבר אחינו בלנינגרד 65
ספורים על הרוגאצ׳ובר 66
מקרמנצ׳וק לסמרקאנד 70

"ברוך ה' חב"ד לעבט,
השי"ת זאל העלפן אז חג"ת זאל זיך אפלעבן" 89
ראש השנה ביי"ט כסלו רמוז בפרשת השבוע 92
מחידושיו של סבא שנוצרו בלחץ המשטר הקומוניסטי 93
סבא הי"ה שופך את ליבו הכואב לפני שבת מלכתא 93
"אז עס וועט קומען די צייט פון דער גאולה
וועל איך עס שוין מאכן געדן" 93
הזוכר למזכיריו טובות זכרונות 93
סבא קובע כי הגירסא הנכונה ביי"ג עיקרים היא
"שומרי" ו"עוברי" בלשון רבים 96
הטעם שתפילת "ג-ט פון אברהם וגו'"
נאמרת במוצאי שבת ביידיש דווקא 96
"ורחץ" בלי אות ה' ו"רחצה" עם ה' - מאי טעמא? 97
אלי'הו הנביא פקיד על כל בשורות טובות 97
יוצא ונכנס ולא נכנס ויוצא 99
משלוח מנות ומתנות לאביונים באים לתקן את העבר 100
"נאר ביז מ'עפענט א ספר" 100
בראות המן את המאכל בצורת משולש תש כחו 10
"ואכלת וגו' למען תלמד ליראה את ה'" 101
"מיר רופן אויס אז היינטיקער טאג איז קודש" 102
ה"קוגל" של ש"ק הוא מ"לאקשין" בדווקא 102

תורת משה גרוסה בפינו הודות למצוות שבת 108

"לית דין בר נש, אלא בר א-להין" 109

"צו אים דארפן פארן יונגע און אלטע" 109

"הושענא רבה האט דריי טייטשן" 109

בו ברגע שהרבי הבטיח, נפלה על הגוי אימתה ופחד 110

יחסם של בעלי הדין אל הרב 111

ובלבד שלא לעמוד בפני הדיין 112

"דער יונגערמאן איז א גנב" 113

"דער מרא דעלמא כולא הייסט זאגן הודו" -

ואמירה זו היא כעין ברכת הודאה 114

מנהגן של צדיקים נרמז בפסוק 115

אין אומרים תחנון בערב שבת אחר חצות 116

ויודוך כי תטיב לך 116

אגרת הרבי מהורנוסטייפל לדודנו הרב יעבץ 117

למה מתעורר הקהל לעזור לחזן בשירת -

"עלינו לשבח" במוסף הימים הנוראים? 130

"מלאכים ושרפים האבן פאר אים מורא" 130

על בשורה טובה ביקש הרבי מצ'רקס רק ח"י רובל 131

לזכור את המלך, שתהא אימתו עליך 135

בכוחם של הצדיקים להעלים את כוונתם 136

ואל תביאנו חלילה לידי נסיון שיש בו בזיון 136

שינויים במנהגם של צדיקים בשנתם האחרונה בעלמא דין 154
תשובות בהלכה שקבל סבא מגדולי ישראל 157
מהגאון ר' יצחק אלחנן 154
מאדמו"ר מראדזין 161
מהגאון ר' משה נחום ירושלימסקי 164
תשובה בענין "אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן" !!! 168
מי יודע פשר שיטתו של הגאון ר' יהונתן אייבשיץ 170

אילן היוחסין

על יחוסם של סבי וסבתי 173
פירוט היחוס 176
אגרת יוחסין בכתב ידו של סבא 179
אישור מהרב מטעם בעיר טולצ'ין 184
יחוסנו אל משפחת מרגלית 188
מקצת שבחו של דודי הרב שלמה טרשצ'נסקי 195
אגר"ק מכ"ק אדמו"ר שליט"א לדודי 197
דברים אחדים בסיום פרק זה 199
משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"מאיר נתיבים" 201
משפחתנו מזרעא דרבי יהודא החסיד קא אתיא 209
משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ר' חיים הכהן רפופורט 211
משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ר' דוד הלפרין 217
משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ר' שלמה קרלינר 218

"המגיד מראשית" און א רב פארשפעטיקט זיך" 221
משהו מדברי קדשו של זקננו הקדוש מהר"ם מנעשכיז 223
משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"קאוולער רב" 223
משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"מאיר עיני חכמים" 225
מי הי' חותנו של זקננו הקדוש ה"מאיר עיני חכמים" 225
סיפור על המגיד מצ'רנוביל שזקננו ר' אבוש רפופורט מוזכר בו 228
משהו על זקננו הגאון ה"בית הלל" 229
קטע מהקדמת בן ה"בית הלל" 233
גודל יחוסו של ה"בית הלל" אליבא דהצדיק מרוז'ין 239
משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ר' משה יאכנעס 241
מופת מהבעש"ט שסיפר זקננו ה"שערי תשובה" 245
יחוס משפחתנו אל שני גדולי הדור ממגורשי ספרד 248
פירוט יחוסנו עד רש"י הקדוש 251
על יחוסם החסידי של הורי זוג' תחי' 274

ענינים בחסידות

מאמר דא"ח (לבר מצוה) מכ"ק אדמו"ר שליט"א 286
עיונים במאמר ד"ה "בעצם היום הזה" בתורה אור 292

פלפולי דאורייתא

פלפול מהחידושי הרי"ם נ"ע 298
חזרה וקיצור הפלפול 305
המשך והערה לפלפול 308

פלפול מ״אות חיים ושלום״ 317

ואענה חורפי דבר

צדיקים דומים לבוראם 322

אתרוגי קאלברי בימי משה רבנו 343

הכרה בטובת חברו בראי החסידות 353

השכר שהוענק לדוד המלך על פרסום שיטת הבעש״ט 373

החידושים בתורת הבעש״ט הם שאיפשרו את החידושים

במדע ובטכנולוגיה של זמנינו 378

אוי להם לבריות מעלבונה של תורת החסידות 395

ההוראה והמנהג אינם סותרים 390

חסדי ה׳ אזכיר 396

על אבותינו ועל יחוסם

"וזהו כמו שכתוב (ישעי' לח, יט) אב לבנים יודיע אל-אמתך, ופירש רש"י "האב מודיע ומכוון דעת בנו אל אמיתך להאמין בך", ועל פי פשוט, כי הבן מקבל מהאב יותר האמונה, כי יודע שמהאהבת האב את בנו, ודאי מה שמלמדו זהו מה שהתאמת אצלו באמת לאמיתו, כמבואר בספרי המחקר. ואם כן בלימוד האב לבן זהו לימוד והמשכת בחינת אמת, וזהו יודיע אל-אמתך

("אור התורה" לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע פ' וירא)

פותחין בדבר מלכות

על חובת "שאלה וחקירה בתורתם ועבודתם של אבות וזקנים"

קטע ממכתבו של כ"ק אדמו"ר שליט"א למוציאים לאור את "ספר הצאצאים":

...ממחרת יום הביפורים, בשם ה' שנת הקהל ה'תשמ"א:

שהרי זה כולל גם כן שאלה וחקירה ודרישה בתורתם ועבודתם של אבות וזקנים במשך ימי חייהם בעלמא דין.

"אביך, – בלימוד התורה ובאופן המביא לידי מעשה, קיום המצוות בהידור, ו"זקניך" אלה שקנו חכמה, אשר חכמה האמתית, חכמת ה', נעשה קנין אצלם, ובלשון חכמינו ז"ל עד שהתורה נקראת על שמם.

והרי גם הנהגת אנשים מורמים מעם, אבות וזקני בית ישראל, עיני העדה, תורה והוראה היא, כיוון שקיימו בשלמות הוראת התורה, "כל מעשיך יהיו לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו" – אפילו המעשים שהם לכאורה שלהם, שלכן מצינו בתורתנו, תורת חיים, כמה הלכתי גברתי הנלמדות מהנהגות גדולי ישראל ומאורעות ימי חייהם עלי אדמות".

(לקוטי שיחות חכ"ד עמ' 555)

מעין הקדמה תחילה

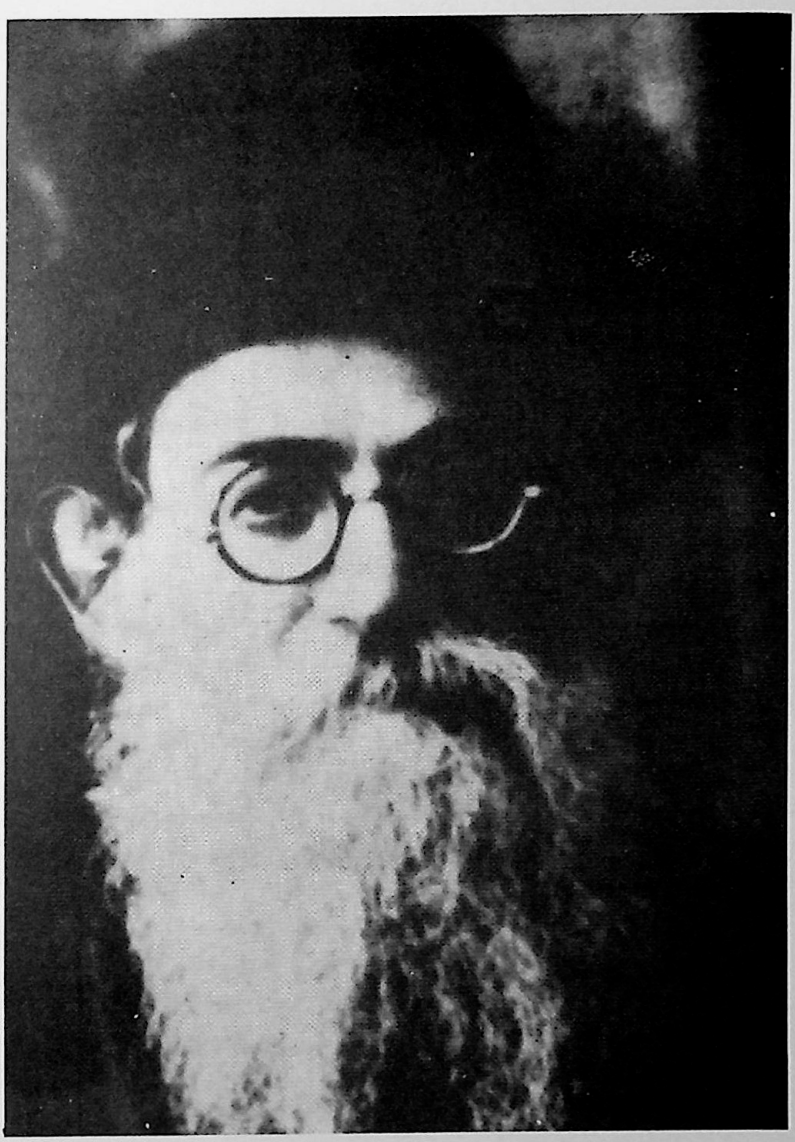
שתים הנה המטרות ששמתי לנגד עיני בהוצאת רשימות אלו לאור, (ובהן מילין יקירין, עמיקין וטמירין, אשר שמעה אזני מפי סבא ומפי אבא ע"ה), ואלו הן:

א. להציב בדרך צנועה זו, יד ושם לאבותיי האהובים נוחי עדן, ולהודות להם על כל הטוב אשר גמלוני, ועל אשר יגעו וטרחו במסירות נפשם ומאודם ללמד אותי ואת אחיי הגדולים ז"ל, תורה ויראה בתנאים נוראים קשים מנשוא ומתוך עוני וחוסר כל. והימים ימי אימה, פחד ויאוש, ברוסיא של שנות ילדותי בקרמנצ'וק. זכרה להם א-לוקי לטובה!

ב. להועיל לצאצאינו ללמוד וללמד את אגרת היוחסין שמצאתי בין כתבי היד של סבא, אשר נשארו לנו לפליטה בדרך נס אחרי השואה. ותועלתה החינוכית מרובה וגלויה לעיני כל: למען ידעו דורותינו את מוצאם ואת מובאם ואת שייכותם למשפחות נקיות ומיוחסות בישראל, ולמען תהי'ה יראתם על פניהם, יראת בושת, לבלתי יחטאו. ותהא זכות אבותם מסייעתם, עד סוף כל הדורות, להיות תולדותיהם כיוצא בהם – חסידים, יראי שמים ולמדנים, וכולם מקושרים לכ"ק אדמו"ר שליט"א באמת.

אמן כן יהי רצון!

ועוד בה שלישיה: לקיים מה שנאמר בספר "יש נוחלין" בצוואת הגאון רבי שבתי שעפטל בנו של השל"ה הקדוש: "וכן הראוי שכל איש... יעשה סדר יוחסין לזרע זרעו שיהי'ה לאות ולמשמרת...".

סבי הרה"ח ר' משה טרשצ'נסקי

משפחתנו עלתה ארצה בשנת תשכ"ז, ובעזהי"ת הצליחה להביא אתה, אחרי הרפתקאות רבות, חבילת כתבי יד של זקננו כבוד הרב החסיד מוהר"ר משה טרשצ'נסקי זצ"ל, רבה של העיר קרמנצ'וק, פלך פולטבה שבאוקריינה, אבי'ה של אמי הרבנית מרת פייגא ע"ה.

ובחבילה – שני מכתבים חתומים בחתימת יד קדשו של האדמו"ר מרחמיסטריבקה, הרה"ק ר' יוחנן, שני מכתבים מבנו הרה"ק הגאון ר' זאב (הא' – הסכמה על חיבוריו של הסבא, והב' – הסמכה לרבנות לכבוד אבא מארי הרה"ח ר' שמעי' יהודא בהרה"ח מוה"ר נפתלי מריאנובסקי זצ"ל), ושלשה מכתבים מהאדמו"ר מהורנוסטייפיל הרה"ק ר' מרדכי דוב, זכר צדיקים וקדושים וגאונים לאלפי ברכות.

נושאי המכתבים הם בעיקר המלצות חמות לסבא. אנו משתעשעים בהם ושומרים עליהם כעל בבת עין, אך בגלל תוכנם האישי לא חשבנו לפרסמם ברבים.

בכ"ז בסיון תש"א פרצה המלחמה הנוראה בין גרמני' לרוסי'. במוצש"ק "נחמו" יצאה משפחתנו, עם הסבא הישיש בן הפ"ד, לכיוון תחנת הרכבת להמלט על נפשה מפני קו החזית ההולך וקרב לקרמנצ'וק. הייתי כבר בגיל בר מצוה, ואני זוכר איך שהסבא, בשארית כוחותיו, אסף את כת"י שלו: חדו"ת ושו"ת בשק אחד גדול ושם אותם בחדרון קטן ואת הדלת סגר אחריו, בתקוה שיחזור בקרוב.

מהמכתבים של האדמו"רים הקדושים לא יכול הסבא להפרד אף לרגע, ואותם הוא שם בתוך תיק הטלית ותפילין שלו וכן את אגרת היוחסין שלו. עם צאתנו הופצצה העיר וביתו של הסבא עם כתבי היד שלו נשרפו כליל.

עיני בוכי' עליהם. וביותר על הנשמות היקרות החסידים ואנשי המעשה שבעיר, עובדי ה' במסירות נפש, שלא יכלו להעלות על דעתם הנקי'ה את אכזריותם של חיות טרף הגרמניים, וחשבו שזו דווקא הזדמנות להיפטר מהמשטר הסובייטי השנוא עליהם כל כך, ארץ ארץ אל תכסי דמם!

ספר

תשובות מהרי"ש

תשובות אשר השיב לשואליו דבר

הרב וכו' מוהר"ר

ישראל יעקב יעב"ץ הי"ו

הגאב"ד דס"ק ברעמענטשוב יע"א

אשר עתה אוה לשבת לרוב

את עה"ק ירושלם תובב"א.

פעה"ק ירושלם תובב"א

שער ספרו של דודנו הרב יעבץ

העיר קרמנצ'וק, רבני'ה וחסידי'ה.

העיר קרמנצ'וק, בה שמשו אבותיי ברבנות במשך כמה דורות, תופסת מקום נכבד במפת ערי החסידות. עיר זו היה מלאה חכמים וסופרים חסידים רמי מעלה, וגם הגבירים שבהם, לפני השלטון הסובייטי, הצטיינו בהתנהגות חסידית למופת ובהתמסרות בלתי רגילה לרבותיהם האדמו"רים.

מאז ומתמיד כהנו בקרמנצ'וק שני רבנים – אחד מחסידי חב"ד ואחד מחסידי פולין. ואבותינו ספרו לנו על האהבה והאחווה הפנימית והכנה ששררה ביניהם במשך כל הדורות.

ראשון לרבני חב"ד בעיר, הי' נכדו של אדמו"ר הזקן נ"ע, הרה"ק ר' אהרן, הידוע בשם ר' אהר'קה קרמנצ'וקר, בן בתו מרת פרייד'קה ע"ה. על גאונותה וגדלות מוחה סיפרו חסידים דברים מבהילים. ידוע שאדמו"ר הזקן נ"ע הי' אומר דרושי חסידות במיוחד בשבילה.

הרה"ק ר' אהר'קה קרמנצ'וקר, הי' זה שהמליץ לפני חסידי צ'רנוביל, להעלות את סב סבנו הרב החסיד ר' משולם זוסי אהרן יעבץ, מהעיירה הסמוכה קריוקוב*, ולהושיב אותו על כס הרבנות בקרמנצ'וק מצדם.

ובדור שלאחריו כיהן ברבנות קרמנצ'וק הגאון המפורסם לשם לתהלה ולתפארת ר' יוסף תומרקין, מצד חסידי חב"ד , ודודנו הרב הגדול ר' ישראל יעקב יעבץ, מחבר ספר "תשובות מהרי"ש"** (בנו של הרב ר' משולם זוסי

---

*) אין זו העיר הגדולה קראקאוו שבפולין, אלא עיר קטנה בשם קריוקוב שמעבר לנהר דנייפר, ליד קרמנצ'וק.

**) את חיבורו "תשובות מהרי"ש" הכין דודנו הרב ר' ישראל יעקב יעבץ לדפוס עוד בהיותו בקרמנצ'וק, אולם הוציאו לאור רק בשנת תרס"ז, שנה לאחר שהגיע לירושלים. בספר זה מופיעות שתי תשובות מכ"ק הרבי הצמח צדק נ"ע. אחת מלווה בהערות יקרות מהרבי מהורנוסטייפיל הרה"ק ר' מרדכי דובער נ"ע, והשניה מופנית אל אבי המחבר, ה"ה הרב ר' משולם זוסיא אהרן. בתשובה זו מסיים הרבי הצמח צדק נ"ע את תשובתו במלים אלה: "לכן אני מסכים לדעת רום מעלתו להקל... ולענין... גם כן מסכים אני כדרך שכתב רום מעלתו" עכל"ק.

ואני הקטן בבואי ארצה שמחתי לראות שכ"ק אדמו"ר שליט"א מתייחס לספר זה ומזכירו פעמיים: א) ברשימה שבסוף תשובות "צמח צדק" הוצאת קה"ת. ב) בהערה שבשולי "פתח דבר" לספר "קב נקי" (שבהוצאת קה"ת) שחיבר סב סבו, ה"ה הגאון המפורסם הרב ר' אברהם דוד לאוואוט אב"ד ניקולייב. בהערה זו מצא הרבי שליט"א לנכון לציין ש"בתשובות מהרי"ש" יש כמה השגות על דברי ה"קב נקי", ושהשגות הללו "הם דברים של טעם". להתוודע ולהגלות שמדתו של הרבי שליט"א היא מדת האמת, ואין לפניו משוא פנים לאיש, ואפילו לא לסב סבו הגדול.

בעזה"י

מאמר

סוד אמונים

יכלכל דברו בעניני הי"ג עקרים
הערוכים בסדר אני מאמין
שבסדר התפלה

מאת הרב הגדול חו"ב וו"ח וכו' מוהר"ר

משה טערשאנציקי

הרב מקרעמענטשוק יצ"ו

ע"י הכו"ל הרה"ח וכו'

מוה"ר דוד שו"ב מקרוקאוו

בעת

בעיה"ק **ירושלם** תובב"א

שנת תרמ"ה לפ"ק

שער הספר "סוד אמונים" ה"מאמר" היחידי שהסבא זכה
להוציא לאור מכל חיבוריו הרבים בהלכה ובאגדה

אהרן הנ"ל) מצד חסידי צ'רנוביל.

בסוף ימיו, בשנת תרס"ו, החליט הרב ר' ישראל יעקב לעלות לירושלים, ובן אחותו שגדל על ברכיו, הוא הסבא שלנו הרב ר' משה, נתמנה לממלא מקומו.

ורבם של חסידי חב"ד בקרמנצ'וק בימי הסבא הי' החסיד הנודע והגביר, אחד מחשובי חסידי אדמו"ר מהר"ש ואדמו"ר מוהרש"ב נ"ע מליובאוויטש, הרב ר' יצחק יואל רפאלוביץ. שהי' חתנו של הגאון החסיד ר' יוסף תומארקין הנ"ל.

הסבא ענה הרבה תשובות בשאלות הלכתיות לפונים אליו ממקומות רבים. משא ומתן בהלכה הי' לו גם עם הגאון המקובל מוהר"ר לוי יצחק נ"ע מדנייפרופטרובסק, הסמוכה לקרמנצ'וק, אביו של יבדלח"ט כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש. בין היתר בענין כתיבת שם העיר "דניעפראפעטראווסק" בגיטין כשהחליפו את שמה הקודם "יעקאטערינאסלאוו".

גם עם גדולי פולין וליטא התכתב הסבא והי' מוסמך גם מהנצי"ב ז"ל מוולוז'ין.

ספר שלם של שו"ת וכן פירוש לסידור התפלה היו מוכנים אצלו לדפוס, אך פרט לקונטרס "סוד אמונים", לא איסתייעא מילתא להדפיס.

זה השער...

הסבא חשב מחשבות להוציא לאור סידור בשם "רנת משה" ולעטרו בחידושיו ודיוקיו הנפלאים. ובתכריך כתבי היד של סבא שנשארו לנו לפלטה בדרך נס מצאנו את "השער" שערך סבא לסידור המתוכנן וב"פתח השער" מופיעה רשימת הספרים שחיבר עד לאותה תקופה וכן רשימת השמות שקרא להם, ואלו הן: "אהל משה", "דרש משה", ו"עיני משה" ג"ח.

אולם לצערנו הגדול לא זכינו לאורם של חיבוריו ואורייתי' פרחה לעילא וכל עמלו אכלה אש בעת שהפציצו הגרמנים את קרמנצ'וק.

כאב לנו מאד לראות את "השער" המיותם, נחבא אל כתבי היד, כאילו מבויש על שנשאר לבדו כאן למטה בעוד שהחיבורים עצמם עלו באש השמימה.

בה
מירור
רנת משה

"שער" שהכין סבא לפירושיו על הסידור שהיה בדעתו להוציא לאור בשם "סידור רנת משה"

וזו לשונו של סבא ב"שער":

ב"ה

סידור

רינת משה

יכלכל ביאור ופירוש מאמרי התפלה ע"פ עומק הפשט ומתובל בנועם מאמרי חז"ל העטופים ומרומזים בתבות התפלה ומאירים לדורשיהם הנאמנים בהדרת קודש, והפשט והדרש יחדיו יהיו תמים ובפנינים יקרים משובצים בצוהר התבה, ומזה לזה יביע אומר ויחוה דעת להבין כל הגה דבר בקודש לפני אבינו שבשמים.

מי יתן ונזכה לעלות למעלה בקודש בין הבאים בסוד ה' בכלות נפשם בכוונתם הטהורה בתפלה ישרה הנאדרה בקודש (עי' או"ח סי' צ"ח ס"א) [מאת מחבר]

אהל משה – שו"ת בהלכתה של תורה וחי' בתלמוד בבלי וירושלמי ובפיה"מ להרמב"ם ז"ל.

דרש משה – דרושים שונים לפרקים זמני קודש וחנוכה ופורים ומאמרים שונים לסיום התורה וסיומי משניות וסיום הש"ס.

עיני משה – הארות עין והערות לב להבין ולהשכיל בכתבי קודש בתנ"ך ומפרשיהם ותרגומים.

ח"ב – הארות והערות בספרים שונים במפרשים וילקוט ותנד"א רו"ז ועין יעקב וסהמ"צ להרמב"ם וס' חסידים ושל"ה ועוד.

ח"ג – עיונים והגהות בד' חלקי שו"ע וס' קב נקי ועוד כמה ספרים שונים בהלכה ואגדה.

"געדארפט זיין מערער חסיד"

כל ימיו הי' הסבא מצטער ומאשים את עצמו, ואומר מתוך כאב לב עמוק: "איך האב געדארפט זיין מערער חסיד און פאלגן". והתכוון לכך שהאדמו"ר מרחמיסטריבקה הרה"ק ר' יוחנן זצ"ל עודד אותו, עוד בהיותו צעיר לימים, להתחיל לפרסם חידושיו, ומענוותנותו היתירה דחה פרסומן וביני לביני הגיעו ימי הרעה, המהפכה הבולשביקית והפוגרומים. העולם חרב וכתביו הלכו לאיבוד.

וכך כותב עליו רבו הגדול, האדמו"ר מרחמיסטריבקה, הרה"ק ר' יוחנן נ"ע. וסבא הי' אז רק בן שלושים.

הרה"ק ר' יוחנן, האדמו"ר מרחמיסטריבקה מסמיך את סבא

הרה"ק ר' יוחנן,
האדמו"ר מרחמ־
יסטריבקה

הרה"ק ר' יוחנן מסמיך את סבא

החוה"ש וכהט"ס אל כבוד שלומי אמוני ישראל החרדים אל דבר ה' והתמימים בכל מקומות מושבותיהם השי"ת, יום ו' עש"ק לסדר הבו לכם אנשים וכו' תרח"ם

מושבותיהם ה' עליהם יחיו כי"ר א"ס.

אמת וצדק ניתן ליכתב, הן כאשר האיש הנוכחי הרה"ח המפורסם לכתר תהלה, המופלג בתוי"ר, צנא מלא ספרים ובר אבהן, כש"ת מוהר"ר משה נ"י ברץ. אשר יעידון ויגידון בשבחו רבנים מובהקים דפקיע שמייהו, אשר היטב נודע לי אשר דבריהם באמת ובצדק נאמרים ולא יפריזו על המדה. ובאו בכתיבת ידם במודעה רבה, אשר הוראותיו בנויין על אדני האמת, מעידין עליו אשר מלא וגדוש הוא בש"ס ופוסקים, הטיבו אשר דברו עליו, כי ידעתיו מנוער שוקד על דלתי התורה והחסידות, בדרך ישר לפני ד' ואנשים, ונודע לי כשרון דרכיו במדות ישרות וביראת תטאו קודם לחכמתו. לזאת אמרתי גם ידי תיכון עמו להיות מורה הוראה בישראל, להבדיל בין הטמא והטהור, ובכל פרטי הנצרך לעם ד' לידרוש. ובטח אשר נחת ינחתו ממנו ויתענגו על רוב שלום, כנפשם ורצון המעתיר בעדם בעד כ"י לטובה ולברכה תמכה"י כי"ר א"ס.

יוחנן בהרב המפורסם מו"ה מרדכי זצוקללה"ה

הרה"ק ר' יוחנן ממליץ על סבא

בעזהי"ת א' לסדר חוקת ב' שנת הרם קרננו לפ"ק

השוכן בציון ובוחר בירושלים, ישפיע טל נחת ברב ברכה אל הדר כבוד איש אפרתי, הגביר המפורסם הנכבד המרומם, המהולל בתשבחות ומפואר בפאר המעלות, תמים דעות ונאמן רוח,

חו"נ כש"ת מוהר"ר משה ליב האניאדסקי שיחי'.

יברך ה' חילו ופועל ידיו ירצה

עת לחננה כי בא מועד, להעיר לבב אצילי קריה, נשיאי ישורון נכבדי עיר, בדבר הנוגע לטובת העיר ולעזרת נשיאי אלקים, היושבים על מדין במח"ק, הן כאשר לפני נגלו מצפוני לבב הרב המפורסם המאה"ג ווח"ס כש"ת מוה"ר ישראל יעקב יעבץ, אשר נדבת לבבו אשר העיר ה' רוחו בקרבו לקבוע דירתו באה"ק, אין באפשרות, להוציא מכחו אל הפועל, יען כי לא נתאחדה הסכמת תושבי עירו על בן אחותו המופלא למלאות מקומו,

הרה"ק ר' יוחנן, האדמו"ר מרחמימסטריבקה מסמיך את סבא

וכעת בזקנתו רב לפניו טורח ומשא העיר, אשר ידרשון אותו יום יום, מבוקר עד ערב... ולזאת כאשר בן אחותו המופלא ווח״ס מוהר״ר משה, נכד הרב המנוח ר׳ משולם אהרן זצ״ל, כבר הוכשר לעמוד בקשרי מלחמתה של תורה, וידיו רב לו להורות איסור והיתר וטומאה וטהרה כאחד שבטי ישראל, כאשר ידעתיו וירא ה׳ הוא לזאת חוות דעתי וגם בעתר אליהם אדרשה, להשתדל בענין הזה במעו״ק (?) לתור למענו מקום למתי׳ה ולכלכלה, עכ״פ ערך ששה רו״כ לשבוע, ולמען להיות לעזר ולסעד להרבנים וגם צורבא מרבנן לא יתמוגג ברעב נפשו וב״ב, ובעיר גדולה לאלקים ערך כזה מה הוא, ומרוב בטחוני אשר כבודו יטה אוזן קשב לדברי אלה, אקצר ואסיים לברכו ברפו״ש וברכה והצלחה וכט״ס. כנפשו ורצון המעתיר בעדו ובעד כ״י לטובה ולברכה תמיד כל הימים.

יוחנן בהרב המפורסם מו״ה מרדכי זצוקללה״ה

הרבי מהורנוסטייפיל מבטיח לסבא: ״יהי׳ מובטח שלא יהי׳ שום שינוי. אנכי אערבנו מידי יבקשנו ודברתי ולא אשנה״

בעה״ע [=בעזר העליון] כ״ג לספירה.

כבוד ידידי הרב המפו׳ המרומם יקר הערך חכם חרשים הר״ר ישראל יעקב נ״י אב״ד דק״ק קרעמע׳.

חיים וברכה למשמרת שלום.

מכתבו קבלתי, והנה אני אערוך מכתב לשם לבל לשנות דברי, ונא מידידי לכתוב לב״א [=לבן אחותו] ללובען שיהי׳ מובטח שלא יהי׳ שום שינוי, אנכי אערבנו מידי יבקשנו, ולא יעשה עוד התחדשות עם אנשי עצתו. ולראות שיבואו על החתום כמדובר, ומסתמא יתן אומן לדברי כי לא אנחם ח״ו, ודברתי ולא אשנה. ומגודל הטרדה ואפס הפנאי קצרתי.

דברי ידידו המברכו,

מרדכי דוב באמו״ר הרמ״ז זצ״ל

הרה״ק ר׳ מרדכי דב מסמיך את סבא

בשנת תרס״ג ביקר בעיר קריוקוב שליד קרמנצ׳וק האדמו״ר הרה״ק ר׳ מרדכי דוב נ״ע מהורנוסטייפיל, ואז נתן לסבא סמיכה, וזה נוסחה:

את כבוד יד״נ הרה״ח המופלא, ברק השנון, הר׳ משה ב״ר שאול שי׳, אשר הוא גם מיחוסי ראפאפארט, מכיר אני אותו עודו מנוער, אשר ידיו

הרה"ק ר' מרדכי זוב
האדמו"ר מהורנוסטייפיל

מכתבו של האדמו"ר מהורנוסטייפיל אל דודנו הרב יעבץ

רב לו במלחמתה ש"ת ומעמיק בעומקה של הלכה על בוריה, וברוב השנים עד עתה הוסיף חכמה הן בחידושי תורה והן בהלכתא רבתא בהלכה למעשה, ואיצטלא דרבנן ראוי' היא לו בכל תפוצת ישראל כאחד הרבנים המפורסמים. ובאתי עה"ח פה קראקאוו, כ"א לחודש כסליו שנת בא עת קץ.

נאום מרדכי דוב באאמו"ר הרמ"ז ז"ל

הרה"ק ר' זאב מסכים על חיבורי סבא

בשנת תרפ"ה ביקר בקרמנצ'וק הרב הקדוש הגאון ר' זאב נ"ע מרחמיסטריבקה. ואז קבל ממנו הסבא הסכמה על חיבוריו בנוסח זה:

ב"ה, יום ב' מו"מ תרפ"ה, כ"א תמוז

ראיתי השו"ת אשר השיב הרב הגאון המפורסם, חריף ובקי בשני התלמודים ופוסקים ראשונים ואחרונים, ומפורסם ביראת ד' הקודמת לחכמתו, כש"ת ר' משה טאראשצאנסקע שליט"א, אב ב"ד מקרימינצאק, ופי' על כל סדר התפלה, דברים יקרים ונפלאים **לאמיתה של תורה**, דבר השוה לכל נפש, ובשו"ת הוא מתון ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא, ואינם צריכים לשום הסכמה **כי האמת עד לעצמו, וענוותו תרבני לכתוב כעין הסכמה ואין מסרבין לגדול**. ע"כ אמרתי להודיע לרבים כל מי שיביא ספריו לביתו, אחר בקורת המבקר מהממשלה, ברכה יביא לביתו.

זאב בהרב אדמו"ר המפורסם ר' יוחנן זצוקלל"ה

הרה"ק ר' זאב מסמיך את אבא

ואז גם כתב הרה"ק הגאון ר' זאב סמיכה לאבא מארי הרב החסיד מוה"ר שמעי' יהודא מרינובסקי זלה"ה נוסח זה:

להיות לראי'ה נאמנה ביד הרב ר' שמעי' יהודא בן המנוח ר' נפתלי שו"ב ז"ל, הרב המפורסם בתורה ויראת ה' הקודמת לחכמתו, ודברתי עמו בכמה הלכות למעשה והשיב ממקורם מש"ס ופוסקים בסברא ישרה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, וכאשר לא הספיק לי הזמן לדבר עמו בכל ההלכות השייכים לרב, אני סומך עצמי על הרב ר' שמחה אולין שליט"א, הרב המפורסם בתורה ויראת ה', שסמך את הרב ר' שמעי' בכל, שיורה יורה וידין ידין, ובטיב גיטין וקידושין יהא לו עסק, ויכולין לסמוך עליו אפילו המהדרין מן המהדרין. והפמ"ג אומר המורים מרובין והיודעים מועטים, וכעת יכולים להוסיף שהמורים מרובים והיראים מועטין, והרב

הסכמתו של הרה"ק ר' זאב מרחמיסטריבקה על חיבורו של סבא

הרה"ק ר' זאב מרחמיסטרובקה מסמיך את אבא

ר' שמעי' שליט"א ידוע לי מנעורתו, שיראתו קודמת לחכמתו, ומועטים הם בדור הזה כמותו, ואיש נוח לבריות ומצא חן ושכל טוב בעיני א' ואדם, ומוכשר להיות אפילו בקהלה גדולה, **ויודע להלוך נגד רוחו של כל אחד וכל הכתות ינחתו ממנו.**

ובאתי על החתום דברים, יום ג' תרפה כט תמוז.
זאב בהרב אדמו"ר המפורסם ר' יוחנן זצוקללה"ה

גם הגאון ר' משה נחום ירושלימסקי הסמיך את סבא בצעירותו והפליג בשבחו

משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא
מחוז קיעב
ב"ה

רשום בכתב אמת שיהי' לעוז ולתעודה ביד ידידי וידיד החכמים ה"ה כבוד הרב החריף ובקי, אור הברקי, משנתו זך ונקי, זית רענן מוכתר במעלות ומדות ישרות כו' כש"ת מו"ה משה ב"ר שאול טאראטשאנסקי מעיר שדה לבן, אשר מאז ומקדם הריץ לפני מכתבי תורה ברצוא ושוב, והתבוננתי בחידושי תורתו הנעימים, אמרתי אז כי זה מטה העוז הפורח, אשר דודאיו נותנים ריח יהי' לו (?) אדרת, יפריח וישגה כתמר וכארז. ומה מאד שמחתי כאשר התענגתי אח"כ מזיו הוד חכמתו, בהיותו בצל קורתי וטיילתי אתו קצרות וארוכות בתוך כרם ה' צבאות, ללקוט שושנים ולעשות מטעמים, והקריב לפני מפרי תנובתו מטעמים להלכה כאשר אהבתי בעמק הלכות החמורות הנוגעים לכל חלקי הש"ע, וראיתי כי ידיו רב לו ללחום במלחמתה של תורה להבין ולהורות הלכה בכל מקום בשפה ברורה ממקור דברי הש"ס והפוסקים ראשונים ואחרונים, כאחד מהרבנים המובהקים הנודעים בשערים המצויינים בהלכה, ע"כ אמרתי כל מן דין סמוכא לנא יורה יורה ידין ידין יעסוק בט"ג וקידושין, ואשרי לקהל עדת ישורון שיתענגו מטובו ויעטרו אותו בכתר הרבנות כי יהי' להם לעטרת תפארת ברב עוז וכבוד בערך הרבנים הגדולים היושבים כסאות למשפט בעיירות הגדולות, וכל שלומי אמוני ישראל יכולים לסמוך עליו בכל דבר שבקדושה, כי גם יראתו קודמת לחכמתו, ובתורת ה' יומם ולילה הגייתו, מיום היותו על אדמתו, ה' יאריך ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים כימי השמים על הארץ, ויוסיף עוד לשקוד על דלתי התורה להגדילה ולהאדירה ברוחב בינתו ובכשרונותיו הנעלים, יעלה מעלה מעלה להיות לגאון ולתפארת עמו

ועדתו.

כ"ד הכו"ח יום ה' לסדר וימלא כבוד ה' אך סיוו שנת תרח"ם פה קאמינקא.

הדו"ש כל ההוגים בתורה
הק' משה נחום ירושלימסקי
חופ"ק

הגאון ר' משה
נחום ירושלימסקי
מסמיך את סבא

אבא רחימא

אבא למד תורה והוראה מפי סבו, אם אמו הצ' מרת שפרה ע"ה, בת הרב החסיד מוהר"ר חיים עוזר בהרב ר' שמעי' יהודא לובנסקי זלה"ה רב בעיירה בילאזאר ליד סמילא שבאוקריינה, למעלה מחמשים שנה.

ואשתבוחי קא משתבח הסבא הגדול, שזכה בצעירותו לברכה מהאדמו"ר מצ'רקס הרה"ק ר' ישראל יעקב נ"ע, ובלשון זו ברכו: "דו זאלסט זיין פון די גרויסע רבנים".

סבו זה של אבי ז"ל, אשר שמו בקרבי, הוסמך להוראה בגיל צעיר, ע"י תלמידו של האדמו"ר מסוורן, הרה"ק ר' משה צבי נ"ע, הוא הגאון מוהר"ר עזריאל דב הלוי ז"ל מקורסון שבאוקריינה, מחבר ספר "שמן למאור" על הל' גיטין, וספר "פרי דעה" על הל' נדה ומקוואות.

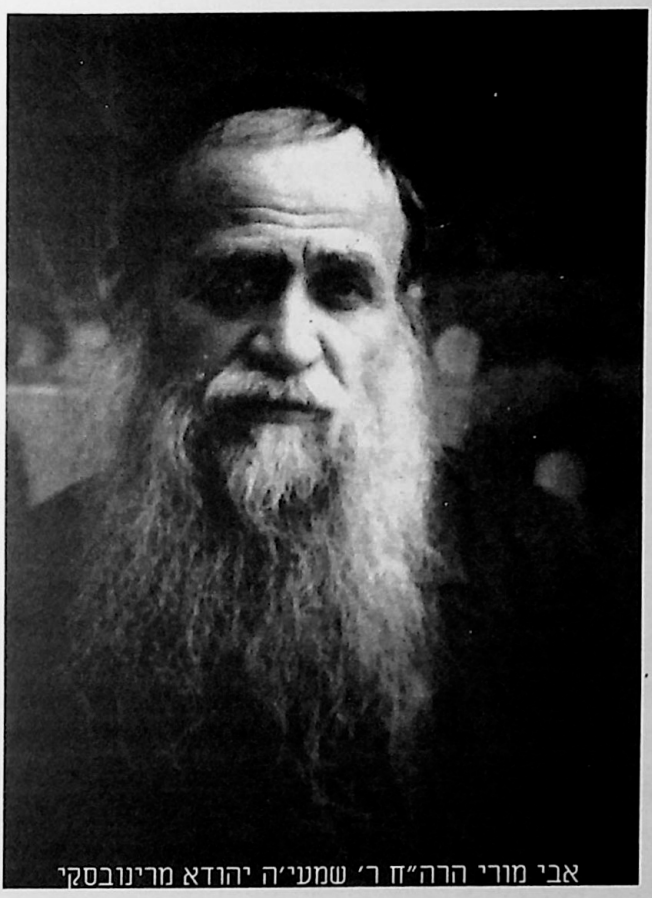
וחותנו של סב אבי, אבי זוג' הרבנית הצ' מרת אסתר זלטה ע"ה, הרה"ח ר' יעקב עזריאל ז"ל הי' רב בטלפין, והוסמך ע"י האדמו"ר מסוורן נ"ע, בגיל תשע-עשרה שנה. הוא כתב עליו שבחים לא רגילים. לפני פטירתו ציוה הרב ר' יעקב עזריאל לשים את כתב הסמיכה הזו לתוך קברו.

אבא מארי הוסמך לרבנות עוד בבחרותו על ידי רבה של זולוטונושה הרה"ג ר' מתתי' בורשטיין. זה האחרון הי' חסידו אהובו של האדמו"ר מהורנוסטייפיל הרה"ק ר' מרדכי דוב נ"ע, והוא שסידר והכין לדפוס את חיבורו הגדול, שאלות ותשובות "עמק שאלה".

ס'זעט אויס אז איך וועל שוין בלייבן רבי און דו וועסט שוין בלייבן רב

ודרך אגב, מילתא דבדיחותא, אבא הי' מספר ששמע מאת הרב החסיד ר' מתתי' הנ"ל כי בבואו אל רבו להורנוסטייפיל, הי' תמיד מתאונן על כובד משאו ברבנות זולוטונושה, וטוען שהוא רוצה להתפטר. ורבו, לעומתו, הי' מספר לחסידו מקורבו ובן ביתו, את הקשיים שלו באדמו"רות, שנלאה לשאת את העול הכבד ורוצה לעזוב את ה'רבי'סטבה. וכך נמשך זמנים טובא שהיו שופכים את לבם זה לזה, עד שפעם אחת אמר לו הרבי מהורנוסטייפיל: בוא ונעזוב את הדיבורים על עזיבת המשרות, חבל על הדיבורים, נראה לי אז איך וועל שוין בלייבן רבי, און דו וועסט שוין בלייבן רב.

כשהי' עוזב ר' מתתי' לזמן קצר את עירו זולוטונושה, הי' מזמין את

אבי מורי הרה"ח ר' שמעי'ה יהודא מרינובסקי

ב—י א ה ל י = ש ם

בילאזור הרב ר' חיים עוזר בר' שמעי' יהודא ז"ל **לאבענסקע.**
(פלך קיעוי)

נולד בשנת תי"ר, רבותיו המובהקים היו הרב ר' ירחמיאל האב"ד דעיר וועכיהראד פלך קיעוי, וחותנו הרב המפורסם ר' יעקב עזריאל האב"ד דק"ק טעלעזין, נסמך להוראה מאת הרב הגי' ר' עזריאל דוב ז"ל הרב מקארטען בעה"ס ספר „פרי דעה" על יו"ד הלכות נדה, וספר „שמן למאור" על הלכות ניטין, ומאת הרה"ג ר' אהרן יוסף ז"ל מקאמינקא. ובשנת תרכ"ה נתמנה לרב בעיר בילאזור הנ"ל.

סבו של אבי מורי הרה"ח ר' חיים עוזר לובנסקי
ברשימת הרבנים בספר "אהלי שם"

אבא למלא את מקומו.

ובקרמנצ'וק, אחרי החתונה, לא זזה יד אבא מהסבא, והסבא לא זז מחבבו עד שקראו בני ונשמתי, וסמך אותו בהוראה והעמידו על ידו בשעת סידור גיטין.

הרה"ג ר' מתתיה בורשטיין, רבה של זאלאטאנאשא, מסמיך את אבא מארי

האברך מו"ה שמעי' יהודה ב"ר נפתלי שו"ב מבאלאזאר דברתי עמו בכמה ענינים והנה מלא דבר ד' זו הלכה וכל מן דין סמוכא לנא להורות או"ה כאחד מן הרבנים מובהקים וע"ז באתי עה"ח יום ג' י"ט אלול תרע"ח לפ"ק פ"ק זאלאטאנאשא.

נאו' ממתי' בורשטיין החופ"ק

. חותמת .

הרה"ג ר' שמחה אלין, רבה של רחמיסטריבקה, מסמיך את אבא מארי

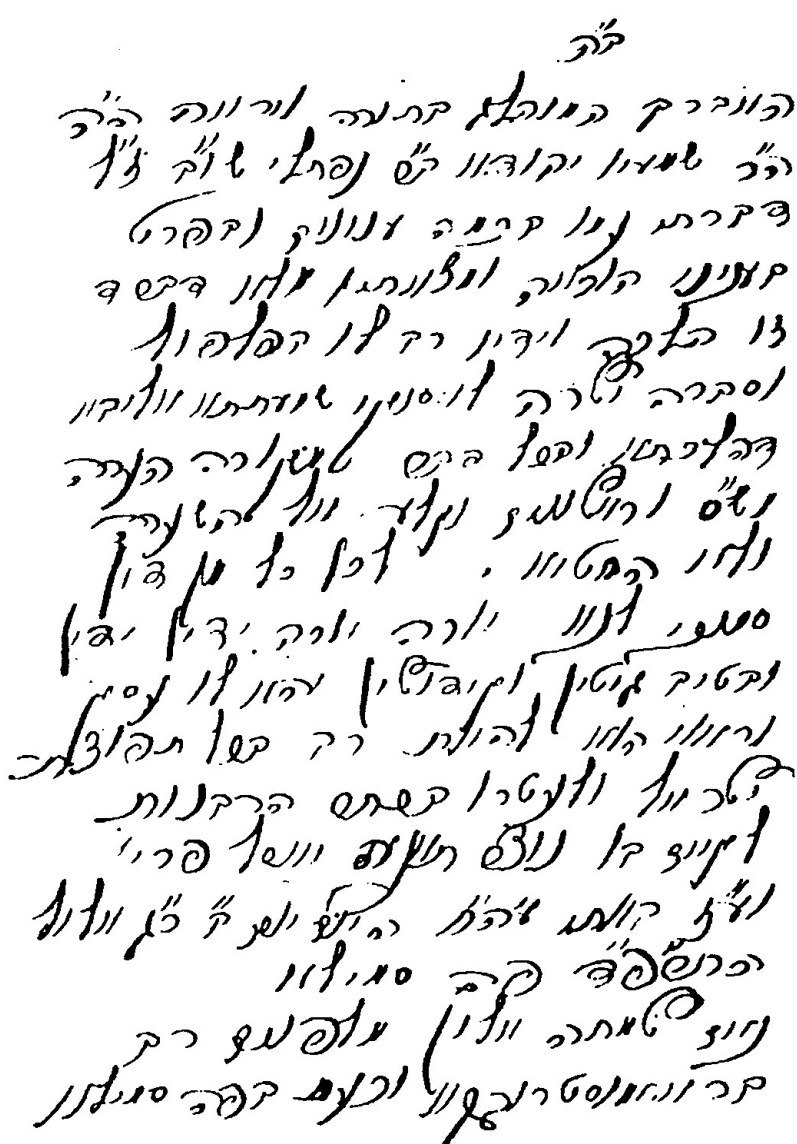
האברך המופלג בתורה ויראה ה"ה ה"ר שמעי' יהודא ב"ר נפתלי שו"ב ז"ל דברתי עמו בכמה ענינים ובפרט בעניני הוראה ומצאתיו מלא דבר ד' זו הלכה וידיו רב לו בפלפול וסברה ישרה לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ובכל דבר מקורה הערה מש"ס וראשונים וקלע אל השערה ולא החטיא. לכן כל מן דין סמוכי לנא יורה יורה ידין ידין ובטיב גיטין וקידושין יהא לו עסק וראוי הוא להיות רב בכל תפוצות ישראל ולעטרו בכתר הרבנות לקיים בו נוצר תאנה יאכל פרי' וע"ז באתי עה"ח היום יום ב' כ"ג אלול התרפ"ד פה סמילא.

נאום שמחה אלין מלפנים רב בראחמיסטריבקא וכעת בפה סמילא

נוצר תאנה יאכל פריה, וסיפי'ה דקרא – ושומר אדוניו יכובד

פסוק זה (משלי כז, יח) שהזכיר הרב ר' שמחה אלין ז"ל בסמכו את אבא מארי, הואיל ואתא לידן נימא בי'ה מלתא טבא שראיתי בספר "סוגיות באגדה":

איתא במדרש תנחומא (נשא יג): "בכל מה שאדם יגע ונותן נפשו על הדבר, אין הקב"ה מקפח שכרו". ולכאורה מביא הכתוב דוגמה כפולה לכלל

הרב ר' שמחה אלין, רבה של סמילא, מסמיך את אבא

זה משני תחומים: מתחום הטיפול בעץ פרי ומתחום טיפולו של אדם במי שהוא אדון עליו, על המטפל. אך מה טעם נקט הכתוב בחלקו הראשון עץ התאנה דווקא, והרי הוא הדבר בכל עץ מאכל שבגן. וחלקו השני של הכתוב כולו מוקשה: היכן מצינו שהשומר את אדוניו זוכה לכבוד? מי הוא שמכבדו ואימתי? ובאיזה אדון הכתוב מדבר? יש אדונים שהם רשעי עולם, וכלום ישובח מי ששומר אדון שכזה?

ומה יערב הכתוב כולו בהארתם של חז"ל, הרואים בשני חלקיו סיכום מאמציו וגמולו של יהושע, (במדרשים שונים נקשר פסוק זה ביהושע, ובהרחבה נתבאר הענין בבמדבר רבה יב, ט.) ששירת את משה ואגב כך שקד על תורתו.

ובכן, חלקו הראשון של הכתוב מדבר בתורה שלמד יהושע מפי רבו, כי התאנה מסמלת את התורה. "למה נמשלה תורה לתאנה? אלא כל פירות יש בהם פסולת: תמרים יש בהם גרעינים, ענבים יש בהם חרצנים, רימונים יש בהם קליפין, אבל תאנה כולה יפה לאכילה, כך דברי תורה אין בהם פסולת" (ילקוט שמעוני, התחלת יהושע). ובספרי קודש אחרים מבליטים תכונה אחרת של עץ התאנה, שבה הוא מסמל את התורה: יש עונת לקיטה לרוב הפירות - בציר לענבים ומסיק לזיתים, אבל עץ התאנה מבשיל פירותיו אלו אחר אלו, והתאנים נלקטין "היום מעט ומחר מעט". כך דברי תורה אינם נלמדים בזמן קצוב, אלא היום מעט ומחר עוד, וכן כל הימים.

ויהושע "נוצר התאנה" היינו שלא מש מאהלו של משה וספג את חכמת התורה יום אחר יום, אכל פריה. ומהו הפרי? התמנותו למנהיגם של ישראל. כי כן מכריזה החכמה: "בי מלכים ימלוכו... בי שרים ישורו" (משלי ח, טו-טז).

ועוד, שדבר היותו משרת את איש האלוקים משה הניב ליהושע תנובה נכבדה נוספת, ועל זה מדבר החלק השני של פסוקנו: "ושומר אדוניו יכובד". והכבוד המדובר בזה הוא כבוד של מעלה, כי זכה יהושע שה' ידבר גם אליו. כי כן כתוב בהתחלת ספר יהושע: "ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' אל יהושע משרת משה לאמור". ולכאורה למה מכנה פה הכתוב את יהושע "משרת משה", והלא אחרי מות משה כבר לא היה משרתו, כי אם יורשו? אלא כך נתכנה יהושע דווקא פה, לשם נתינת טעם: "ויאמר ה' אליו" באשר היה "משרת משה", כי **שומר אדוניו יכובד**.

הרב ר' ישראל יעקב יעבץ מסמיך את סבא

פעם חיטט סבא בכתבים, ומצא כתב הסמכה לרבנות שהעניק לו דודו

הסבא מסמיך את אבא מארי

הרב ר' ישראל יעקב יעבץ, בצעירותו. דבר שכבר נשכח ממנו במשך הזמן. וזה נוסחה:

דברי אמת וצדק ניתן לכתוב מאתי הח"מ, לאהובי ב"א הרב היקר חו"ב חו"נ, ירא ה' באמת, מו"ה משה ב"ר שאול, שרשות וכח לו להורות ולדין, הן בדיני או"ה וטומאה וטהרה, והן בעניני גיטין וקידושין ככל גדולי בעלי הוראה שבמדינתנו. ונעלה הוא על שאר רבנים, כי ב"ה יש לו לב נבון לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא מש"ס ופוסקים ראשונים,והוראתו ברורה, ויכול להיות מורה אפילו בעיירות גדולות. והעיר אשר יזכה בו למורה ואב"ד, לבי בטוח בהשי"ת כי נחת ינחת בו. ועל כל הדברים האלה באתי עה"ח, יום ב' י"א לירחא תליתאה ברוך תהי' לפ"ק.

ישראל יעקב בא"א הרב רמ"א ז"ל יעבץ חו"פ קרמענטשוק.

הסבא מסמיך את אבא.

אז קרא הסבא לאבא ואמר לו: רואה אני עכשיו, שאין שום פגם בכך שקרוב מסמיך את קרובו, שהרי דודי נתן לי בזמנו סמיכה. אי לזאת גם אני אכתוב לך סמיכה. אני הייתי אז נער בן שתים-עשרה, וזוכר היטב את המעמד, כשהסבא נתן לאבא את הסמיכה בהתרגשות, והוא בן שמונים ושלוש:

דברי אמת וצדק ניתנו לכתוב לאסמיך גברא יקירא לרב מובהק בישראל ה"ה חתני החריף ובקי, הותיק במעשה הטוב ויראת ה' ית"ש, הר' שמעי' יהודא נ"י בן המופלג בתוי"ר הר' נפתלי ז"ל נכד הרב המפורסם הר' חיים עוזר ז"ל מעיר באלאזר, להורות בהלכותי' של תורה, להשיב לשואליו דבר הן דיני או"ה הן בדיני ט'וטהרה ולסדר גיטין וקידושין, כי עמל ויגע בתורה לאסוקי שמעתתא כהלכתה. וה' הטוב יהי' בעזרו, וזכות אבותיו תסייעתו, ויפיק רצון מהשי"ת ומאנשי עדת ישראל אשר יבחרו בו לשמוע בקול הוראותיו ודרכי מישרים לה' ואדם.

וע"ז באעה"ח יום ה' ח' שבט תק"ר פה קרמענטשוק.

משה בה"ר שאול ז"ל טאראשצאנסקי חופ"ק

הרב רפאלאוויטש פונה אל כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע בבקשה למצוא לאבא משרת רבנות

כ"ק שליט"א

נעתרתי לבקשת הנוכחי האברך המופ' בתוי"ר כו' ה"ר שמעי' נ"י

המכתב ששלח הרב רפאלאוויטש אל כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע
בבקשה למצוא לאבא משרת רבנות

מאריאנאווסקע, חתן הרב מהר"ם נ"י דפה, להמליץ עבורו לפני כ"ק. והוא, הר"ש הנ"ל, יש לו סמיכות מכמה רבנים מובהקים, וגם פה עסק בהוראה ע"י מר חותנו הרב שי'. ידעתיו אשר אדיר חפצו הי' לא להשתמש כו', עמל טרח ויגע בעסקים שונים, אך כולם עלו בתהו, אשר כפי הנראה ההשגחה העליונה תצוה עליו להיות תורתו אומנתו. לזאת אבקש רחמים עבורו לקרבו ואולי יש מקום פנוי אצל כ"ק שי' לשים על ראשו איזה משרת רבנות שיהי' ביכולתו לפרנס את ב"ב שי' עכ"פ לחם לפי הטף ולהגות בתורת ה' ועבודתו.

האמת אוהב הקיצור
המעתיר
יצחק יואל ראפאלאוויטש

חוסך מפתו ושוכר מלמדים

אבא התמסר בכל נפשו לחינוך ילדיו. מאז שאני זוכר את עצמי ילד בקרמנצ'וק, כשהחושך יכסה ארץ, אין חדר ואין ת"ת, והפחד בלילות מכל נקישה בדלת מצמרר את העצמות, נטע אבא בלבנו אמונת חכמים וצדיקים, ושכר למעני שני מלמדים מדי יום, אחד לגמרא ואחד לחומש ותנ"ך, ונפשי יודעת מאד שלא היתה בכיסו פרוטה מצוי', והוא חסך מפתו ושילם למלמדים שכר לימוד, באותם ימים נוראים ברוסיא שלפני מלחמת העולם השני'.

ואלה שמות המלמדים ששכר לי אבא מארי ז"ל בקרמנצ'וק: א. קמינצקי*, ב. התמים ר' ב"צ מרוז, ג. ר' משה צ'רנובילר, ד. ר' צבי רבינוביץ ה. ר' חיים ליוברסקי.

ועוד חינך אבא אותנו למסירות נפש על שמירת השבת, למרות הסכנות שריחפו עלינו לא הלכנו לביה"ס בשבתות ובחגים, . מחמת סיבה זו נאלץ אחי נפתלי לעזוב את קרמנצ'וק בגיל שש עשרה, ולברוח ללנינגרד,

---

*) פעם ביקר בביתנו מלמדי הראשון קמינצקי ואמר לי: בוא ואומר לך דבר תורה, שמתוך כך תזכרני: כתיב (בראשית, כז,מד) "וישבת שם ימים אחדים, עד אשר תשוב חמת אחיך", למה נאמר בפסוק שלאחריו פעם נוספת "עד שוב אף אחיך ממך"?
אלא, תיבות אלו האחרונות מהוות הסבר על הדברים הקודמים. מנין לו ליעקב לדעת אם כבר שב חרון אפו של עשו ממנו זאת לימדתו אמו: אתה בעצמך תוכל לדעת אם שב חמת אחיך או לא, והוא כאשר "ישוב אף אחיך – ממך", כאשר בלבך לא יהי' כעס עליו, זהו האות כי גם הוא כבר לא כועס עליך יותר.

אבא את העדות הזאת שם הבן לעדות באשר נשמע ל

בתקוה להסתדר שם בעיר גדולה ביתר קלות בשמירת שבת כהלכתה. ולכאבנו הגדול נספה שם ברעב בעת המצור, עם עוד כמה נפשות יקרות ממשפחתנו.

אבא וסבא הצטיינו בכשרון של "יודע להלוך נגד רוחו של כל אחד"

הגאון הרה"ק ר' זאב רחמסטריבקר זלה"ה העיד על אבא בשעה שהסמיך אותו "שיודע להלוך נגד רוחו של כל אחד".

תכונה זו ניצל אבא כדי להחדיר רוח החסידות בחוגי הליטאים בקרמנצ'וק, והם הכירו לו טובה וחיבבו אותו מאד.

וכך כותב עליו אחד מגדולי הרבנים הליטאים מפליטי מלחמת העולם הראשונה, שהגיעו לקרמנצ'וק, הרב ר' משה גבריאל לעווין רבה של עיר צאריצין. (לימים הוסב שם העיר ע"י הסובייטים לסטלינגרד ואח"כ לוולגוגרד):

רבה של צאריצין (כיום וולגוגרד) מסמיך את אבא

"מדי היותי בעיר קרעמענצ'וג, מצאתי את שאהבה נפשי, ה"ה הרב הג' חו"ב בגמ' ופוסקים, כש"ת ר' שמעי' בר' נפתלי, חתן הרב הגאון המפורסם מהר"ם אב"ד דקרעמענצ'וק. ומדי עסקי עמי פעמים אין ספורות, וטיילתי עמו בשדה חקל תפוחין ארוכות וקצרות, ומצאתיו שהוא מלא וגדוש בש"ס ובפוסקים כאחד הרבנים הגדולים, וידיו רב לו לפלפל בפלפולה של תורה ולאסוקי שמעתתי' אליבא דהלכתא, ושמעתיו כמה פעמים כאשר דרש ברבים אשר יערב לאוזן שומעת, מלבד מה שהוא בעל מזג טוב ובעל מידות טובות, אשר אין גומרין עליו את ההלל. ע"כ ידי תכון עמו: יורה יורה, ידין ידין, וחפץ ה' יצליח בידו.

המדבר לכבוד התורה ולומדי'ה, כ"ב ימים לחודש סיון, שנת תרצ"ב, משה גבריאל לעווין רב דעיר צאריצין, ומלפנים בעיר סימיאטיץ פלך גראדנא, ומלפני פנים בעיר וואשילישאק פלך ווילנא יצ"ו".

תוך כדי שיחה עם סבא מוצא הנצי"ב מקור מפורש לאימרת הבעש"ט ב... תוספתא דשבועות

אבא היה אהוב על הליטאים וחונן בכשרון מיוחד, לדעת להביא לפניהם מילי דחסידותא "באופן המתקבל", כעדותו הנאמנה של הרב

הליטאי המכובד ר' משה גבריאל לעווין, הכותב "מצאתי את שאהבה נפשי", "ושמעתי כמה פעמים כאשר דרש ברבים, אשר יערב לאוזן שומעת".

נראה לי כי תכונה זו, לדרוש ברבים בצורה "אשר יערב לאוזן שומעת", ירש אבא ממורו וחמיו, הוא כבוד סבי הרב החסיד ר' משה טרשצ'נסקי, רבה של קרמנצ'וק.

ולראי' מהימנא, יכול לשמש הסיפור דלהלן.

ותחילה הקדמה:

ידועה תורתו של מורנו הבעש"ט נ"ע "שכאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה שדוגמת אותו רע נמצא בו בעצמו, כמו אדם המביט בראי".

כך כתוב בשם מורנו הבעש"ט נ"ע בספר "מאור עינים" פרשת חוקת, ומעין זה איתא נמי בספר "תולדות יעקב יוסף" פרשת תרומה וכן גם ב"דגל מחנה אפרים" סוף פרשת שלח.

וכה הם דברי קדשו של כ"ק אדמו"ר שליט"א בביאורו הנפלא ב"ליקוטי שיחות" כרך יו"ד עמ' 24 ואילך, פלאי פלאים של הסבר מאמר קדוש זה:

"ג. ויובן זה בהקדים תורתו של הבעש"ט, כאשר אדם רואה רע בזולתו, הרי זו הוכחה ש(דוגמת) אותו הרע נמצא בו בעצמו. וכמו אדם המביט בראי – "אם פניו נקיים, אינו רואה במראה שום דופי", אבל אם הוא רואה לכלוך וכתם בראי, אין זה אלא משום ש"פניו מטונפין".

ולכאורה: מהו ההכרח שראיית הרע בזולתו הוא בבחינת "דמות" ו"מראה" של הרע שבהרואה – למה לא תיתכן מציאות כזו שבאמת ישנו הרע הנראה רק בחבירו, והוא עצמו מושלל מזה?

והביאור בזה: כל מאורע שבעולם הוא בהשגחה פרטית. וכן גם במאורע זה (שהוא רואה רע בזולתו) אין זה במקרה ח"ו אלא דבר שהזמינו לו מלמעלה; ומכיוון שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר לבטלה, הרי אי אפשר לומר שמלמעלה יביאוהו לידי ראיית רע במישהו לשווא – אלא שבודאי יש בזה הוראה והודעה, והיא – שהרע נמצא בהרואה עצמו ועליו לתקנו.

והטעם למה צריכה להיות ההוראה באופן מסובב כזה – להיוודע מהרע שלו על ידי אמצעות חבירו – ולא באופן ישיר? – הרי זה משום ש"על כל פשעים תכסה אהבה" (ואהבת עצמו מכל שכן), ו"כל הנגעים

אדם רואה חוץ מנגעי עצמו", ולכן הדרך להביא את האדם לידיעת חסרונות שלו, הוא ע"י שיזמינו לו לראותם בזולתו.והזדמנות זו, בעת שהוא "רואה" בחבירו פחיתות החסרונות והרע, מעוררת בו התבוננות במצבו הוא; וכאשר יתבונן היטב במצבו "אליבא דנפשי'", יבוא להכרה שהחסרונות שראה הם באמת חסרונות שלו – אשר כל הנגעים (שה)אדם רואה (ב)חוץ, (הרי זה תוצאה) מנגעי עצמו"...

הרי מובן שבנידון דידן, הוראה כפולה היא לו:

זה שמראים לו (מלמעלה) שיש (בחבירו) ענין הזקוק לתיקון, הרי זו הוראה שעליו להתעסק עמו בכדי לתקנו; וזה שמראים לו ענין של "רע" – זוהי הוראה שהרע נמצא בו והוא צריך לתקן את עצמו. שאם הוא בעצמו הי' במדריגת "צדיק" (על-כל-פנים בפרט זה), אזי לא הי' רואה ומדגיש בזה את הרע, כנ"ל".

ע"כ בהנוגע לענייננו.

ולאחר הקדמה זו הנני חוזר לסיפורו של סבא:

בשנת תרנ"א ביקר הגאון הנצי"ב ז"ל מוואלוז'ין בקרמנצ'וק והסבא התקבל אצלו בחביבות רבה ופלפל אתו בחכמתה של תורה ארוכות וקצרות.

תוך כדי שיחתו הזכיר לפניו סבא את דברי מורנו הבעש"ט נ"ע, הנ"ל. סבא אף הדגים לפניו בסיפור יפה מהרבי מטשורטקוב נ"ע (וקרוב לוודאי שהסבא נכח בעצמו באותו מעמד), איך נהגו צדיקי הדור ליישם מוסר חסידי זה, בחיי היום-יום שלהם:

מעשה באדמו"ר מטשורטקוב, הוא הרה"ק ר' דוד משה נ"ע – סיפר לו הסבא – שישב עם קהל חסידיו על יד פתח ביתו מבחוץ, "גאניק" ביידיש, בליל שבת קודש קייצי אחד, לפני הקידוש, ושחח אתם במילי דחסידותא.

עבר לידם יהודי בלבוש מודרני ומקלו בידו. האיש ניגש די קרוב אל הרבי ואמר: "גוט שבת".

בטלטול המקל הי' כנראה משום איסור מוקצה, ואולי העירוב במקום לא הי' באותה שבת בסדר. בכל אופן הרבי מטשורטקוב נ"ע ראה בזה מעין חילול שבת בפרהסיא, ובהתאם לדברי מורנו הבעש"ט נ"ע, ראה חלילה מעין חסרון זה בעצמו. הוא נבהל מאד ונתכרכמו פניו.

הוא הפסיק מיד את שיחותיו הקדושות, ובצער עמוק אמר שאינו יכול להמשיך את שיחותיו ואינו יכול לעשות עתה קידוש. עליו להכנס תחילה לחדרו ולפשפש במעשיו.

שעה ארוכה ישב הרבי בחדרו והחסידים ראו כן תמהו, עד שפתאום נפתחה הדלת, ובפי הרבי בשורה טובה: הוא הולך לעשות קידוש. ונימוקו כי אמנם עליו לתקן את מעשיו אחרי מה שהזדמן לו לראות, אך כרגע אין דבר זה צריך למנוע ממנו מלעשות קידוש. שהרי באמירת "ויכולו" אנו מעידים שהקב"ה ברא את עולמו בששת ימי בראשית, ושבת ביום השביעי. ונחזי אנן, הן "לא איברו סהדי אלא לשיקרי" (בעדות יש צורך רק כשישנה תחילה הכחשה של דבר מה), ואם אין בין הצדדים שום הכחשה – לשם מה להזמין עדים? דווקא עכשיו, כשראינו כי מישהו פוגם בקדושת השבת, וכאילו מכחיש, ח"ו, את האמת – יש צורך בעדות שלנו.

כל זה סיפר סבא לנצי"ב ז"ל.

הנצי"ב ז"ל העיר לו מיד, כיד הגאונות הטובה עליו, ואמר: דברי הבעש"ט הן דרשת חז"ל מפורשת על הפסוק "נפש כי תחטא ושמעה קול אלה והוא עד וגו'", אמרו על כך חז"ל: "עוברי עבירות נענשים לראות עוברי עבירות, ועושי מצוות זוכים לראות עושי מצוות".

הסבא נהנה מאד לשמוע מהנצי"ב ז"ל מקור מפורש לאימרת הבעש"ט נ"ע, קולע אל השערה ולא יחטא.

ואני הקטן שמעתי סיפור זה בבית אבא פעמים אין ספור, והייתי בטוח שזו דרשת חז"ל ב"ויקרא רבה" על אתר.

וכשהגיעה עת דודים ועמדתי לפרסם סיפור זה, הלכתי לחפש מאמר חז"ל זה, כדי לציין את מקורו המדויק, ולא מצאתיו. ופניתי אני למפתחות שונים כגון "אוצר האגדה", ערך "מצוה" וערך "עבירה", וכן ב"מכלול המאמרים והפתגמים" ועוד, יגעתי ולא מצאתי לא מיני' ולא מקצתי'.

הצטערתי מאד. הרי מאמר חז"ל זה, בקשר לסיפורו של סבא עם הנצי"ב ז"ל חרות היטב בזכרוני ולא הי' לי ספק בו. מאידך, עובדא שאיני מצליח לאתרו. וללא ציון מקורו הטהור, אין כמובן טעם להדפיס את כל הסיפור.

הדבר הכאיב לי מאד. והנה האיר ה' את עיני ועלה בדעתי לעיין בפירוש התורה שחיבר מרא דעובדא בעצמו, הוא הנצי"ב ז"ל, ב"העמק דבר" על פסוק זה. פן ואולי הוא מזכירו תוך כדי פירושו. הסתכלתי בו ואורו עיני: הנה אמת נכון הדבר. מאמר חז"ל זה, בדמותו ובצלמו כפי שהי' רשום בזכרוני, מוזכר שם. וגם ציון מקורו, ואין זה לא מדרש ולא גמרא, אלא... תוספתא. תוספתא דמסכת שבועות פרק ג'.

שמחתי כעל כל הון, שמחה כפולה ומכופלת. אל"ף: על שזכרוני לא

איכזב אותי ב"ה, ובי"ת: על כך שהסיפור שנמסר לי איננו לקוי בחסר וטעות. ומעשה שהי', אכן כך הי' בדיוק.

וזו לשון התוספתא שם:

"רבי אלעזר בן מתיא אומר, אין אדם מתחייב [לשמוע] אלא אם כן חטא, שנאמר נפש כי תחטא ושמעה.

וכן הי' רבי אלעזר בן מתיא אומר [הרואה עוברי עבירה] מתחייב לראות, הרואה עושי מצוה זכה לראות".

הרי לך כדברי הבעש"ט נ"ע מלה במלה, ובאמת גאונות היא זו מצד הנצי"ב ז"ל להביא תוך כדי דיבורו עם סבא, סימוכין לדברי הבעש"ט נ"ע, וכל כך מכוונים, מתוספתא רחוקה!

הנצי"ב ז"ל בפירושו "העמק דבר" גם מטעים מה הכריח את חז"ל לדרוש כפי שדרשו, והוא כותב שם: "ושמעה קול אלה" – היינו שבועה. מיהו יותר ראוי לכתוב "ושמעה שבועה", מזה דרשו ב"תוספתא שבועות" כוונה שני', כדאמר רבי אלעזר בן מתיא וכו' אין אדם מתחייב לשמוע אלא אם כן חטא שנא' וכו' פירוש, דזה מצוי שאחד יבזה את השני אפילו שלא חטא כלל... אבל "ושמעה קול אלה" זה אינו אלא אם כן נתחייב לשמוע היינו שחטא..."*.

ובכן, חושב אני לעצמי, מה נהדר הי' מראה ראש ישיבה ישיש, מפורסם בכל עולם התורה, חתן בנו של הגאון הגדול ר' חיים וולוז'ינער ז"ל, מבין ומאזין, מביט ומקשיב לקול אברך חסידי צעיר המספר לו "א ווארט" מהבעש"ט הקדוש, "א גוטע-יידישע מעשה" מהרבי מטשורטקוב והוא מקבל את דבריו בכבוד הראוי ואף מעיר הערה גאונית! וכל זאת תוך כדי הענקת כתב סמיכה לרבנות והרעפת שבחים על האברך החסידי.

הלואי אויף היינטיקע ליטווישע ראשי-ישיבות געזאגט געווארן!

הגאון ר' חיים וואלוזינר זכה לדור ישרים וגאונים (ולכוון אל האמת, כשיטת החסידות, בענין ה"צמצום") בזכות זהירותו היתירה שלא לחלוק על החסידים ועל שיטתם בעבודת ה' (מה שאין כן אלו שחלקו על תלמידי הבעש"ט)

הנצי"ב ז"ל הי' כידוע חתן בנו של הגאון ר' חיים וולוז'ינר ז"ל, אשר כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע באחד ממכתבי קודש שלו מכנהו בתואר "גאון", וקורא לו "הגאון מוהר"ח נ"י מוואלאז'ין".

ולזכותו הגדולה ייאמר שהאמת היתה נר לרגליו עד כדי כך, שלא היסס

לפרש בספרו "נפש החיים" ענין ה"צמצום" המוזכר בכתבי האריז"ל שלא כפשוטו, וזאת בניגוד גמור לדעת רבו ז"ל שהבין ענין הצמצום כפשוטו (עיין שער היחוד והאמונה פ"ז). וכנראה הושפע מלימוד בתניא קדישא, ולכן חלק על רבו ז"ל (ראה לקו"ש חט"ו עמ' 470).

ניתן לדעתי לומר, שזכותו של הגאון ר' חיים ז"ל, היא שעמדה לבעל נכדתו להתייחס בדרך ארץ הראוי' לשיטת החסידות ולכוון אל האמת.

והיינו דאמרי אינשי מהימני, ששמעו מפורש יוצא מפי גאון גדול, שר התורה, הרוג'צובי ז"ל, כי הגאון ר' חיים וולוז'ינר ז"ל, בשכר זהירותו היתירה שלא לחתום חלילה על כל אותם כתבי פלסטר שפורסמו בדורו נגד צדיקי אמת הדומים למלאכי ה' צבאות – תלמידי הבעש"ט נ"ע – זכה לדור ישרים יבורך. גאוני עולם ואדירי התורה יצאו מחלציו: הגאון ר' יוסף בר ובנו הגאון ר' חיים סולובייצ'יק, אב ובנו, אשר האירו את שמי התורה בחכמתם, אולם רבו ז"ל שלא נזהר בכך, נענש, לא עלינו, ומיוצאי חלציו לא הי' אף גדול אחד בתורה מתאים לערכו הרם.

וחזו מאן גברא רבה דקא מסהיד עלי'!

ה' ישמרנו ויצילנו, ונהי' אנחנו וצאצאינו עד סוף כל הדורות, דבוקים באילנא דחיי, כבוד קדושת הבעש"ט נ"ע ותלמידיו ותלמידי תלמידיו, עד נשיא דורנו כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש.

הגאון הנצי"ב חולק כבוד לסבא ומפרסם ב"משיב דבר" את כל "שאלתו – שאלת חכם שהיא חצי תשובה" ולא עשה כן לשום שואל אחר

בשנת תרנ"ג בהיותו בוואַרשא, הכין הנצי"ב ז"ל לדפוס את חיבורו הכי נכבד – שאלות ותשובות "משיב דבר". לקח אז הנצי"ב ז"ל את השאלה ששלח אליו סבא מלפני שלש עשרה שנה, בטבת תר"מ, וקבעה בספרו זה בתור סימן מיוחד, הוא סימן מ"ג בחלק ב'.

בזה חלק הנצי"ב ז"ל לסבא כבוד גדול, ולא עשה כן לכל שואל אחר בכל הספר. הנצי"ב התכוון בזה להגיד שבחו של סבא, ומדת ההתרשמות מלמדנותו, בקיאותו וסברתו הישרה.

---

*) לא מזמן הופיע ב"המודיע" מאמר על הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל ובו צוין, בין היתר, כי הרבי מקלויזנבורג שליט"א בשיעורו "חומש רש"י" בש"ק פר' תזו"מ תש"מ, קלסי'ה להגאון הנ"ל על שהראה מקור לדברי הבעש"ט הנ"ל באותה תוספתא.
התפלאתי מאד ונהניתי לראות איך שני גאונים מתנבאים בסגנון אחד.

סימן מג

ב"ח יום ג' ח' סבת שנת זאת הברוכה. שדה לבן בכתוז קיוב

לכבוד הרב הגאון וכו' כקש"ת מו"ה נפתלי צבי יהודא אב
ור"מ דק"ק וולאזין.

באתי לפני הדלת כבוד תורתו לשאול מפיו המפיק הבוגע
שאלה בדבר ה' זו הלכה, והיא למעשה, ובפח חכמתו
יומיא דת נתמנה, וחלת היא. אשה אחת חבושה על חיבור גדה
ופעמים רבות חטאה במעל ובעלה כמוה, לך כעת עבר עליו רוח
מהרה וגתעורר חפץ בקרבה לעבוד מניעולה במיס מהורים, לך
לא ברגע קדם, כי ממני אם חטאה יאתה בת בוסת לחרפה לה
לטבול בלילה עת טבילת נשים רבות הכשרות, לך אם יותר לה
לטבול ביום עת אשר אין נשים בבית המרחץ, לי תשמור דת
הטבילה כאשר ינתן לו עליה, וספרה ושבלה יום מ' לספירתה, ואם
לא נתיר לה חזי תוסיף לחטוא כימים עברו [ואולי גם בוסת חטאה
עד הגה אשאה פניך כי ידוע כי עד כה עברה ואטאה בטומאתה
ולא פסק מאתה אירת בגשים]:

כה יקפוץ רוח שלבי הקט ואת כל דברי הלגתי לפני לוס בכוד
תולתו ואבקש ואתחנן מלפני הוד תבוגתו כי יגיס מיט הבדלת עליהם
אם בגיס הם וכגודל טגותגותו יתן תומר השב במכתב יד קדשו
כפי אשר יפלה ביט שלבו חזק והמהור לטמא לו לטהר לרחק לו
לקרב, מרחוק לקרוב לה' ולתורתו, לאתאוה מול תמונת קדשו
ובשיגים מיחלות ובידים פרוסות אחכה להשובתו הימה לשולל כעגין
המכבדו כעדבו:

משה מאראשטשאנקי ב"א הרב דקרעסענטשוג
נגר הגו"ח כהן ראפאפארט.

סימן מד

ב"ח, ג' א"ח העברת תר"ם, וולאזין.

כבוד הרב מו"ה **משה מאראשטשאנק נ"י**.

הן זה ירחיס עברו אשר הגיעני מכתבו בהלעה של שלשה חבם
וגם חלי תשובה, בדבר אשה שלא מבלה לגדותה זמן הרבה,
וגם לא פרשה עלמה מבעלה, ועתה בחת לבקש להתיר לה לטבול
ביום שמיני, כי בושה לטבול בלילה במך מבילת הרבה נשים,

צילום תחילת וסיום שאלתו של סבא מאת הגאון הנצי"ב והיא השאלה היחידה
שהנצי"ב הדפיסה במילואה בספרו "משיב דבר" בסימן מיוחד

נפתלי צבי יהודא

ברלין

רים ואכיד דקק וואלאזין

הגאון הנצי"ב מסמיך את סבא

את תשובתו אל הסבא בסימן שלאחריו, סימן מ"ד, מתחיל הנצי"ב ז"ל במלים "שאלת חכם חצי תשובה".

הסבא נולד בכ"ח ניסן תרי"ח, צא וחשוב שבשעת כתיבת השאלה שהפליאה כל כך את הנצי"ב ז"ל, עדיין לא מלאו לסבא עשרים ושתים שנים תמימות.

הנצי"ב מסמיך את סבא

וזה לשון הנצי"ב ז"ל בסמיכתו לסבא:

נפתלי צבי יהודא
ברלין
ר"מ ואב"ד דק"ק וואלאזין
בעז"ה ולשמו ית'

בהיותי בק' קרעמענצוק ראיתי את כבוד הרב המאוה"ג חריף ובקי, אור הברקי, י"א מרבים, כ"ש מ' משה ב"ר שאול טאראשטצאנסקי נ"י מק' שדה לבן. והנה מכבר הכרתיו ע"י שו"ת כי חילו יפה למלחמתה ש"ת, ולחוות דעת בסברא ישרה. אכן עתה הנני רואה אותו בעין יפה באשר ידיו רב לו להעמיק בחלקי ההוראה, ולהוציא עתק מפלפולו, וגם אור יראת ה' ועבודתו תמה עליו בהלו. ובקרב אנשים ישוב בכשרון דעת כטוב שכלו. ע"כ רחב לבבי לסמוך עליו ידינו, יורה וידין באיזה קהלה ק' חשובה, וימצאו ממנו מלא רצון ואהבה, וחפץ ה' עליו יצליח להנהיג במישרים. וכבודו וגדלותו עוד ירים. וישמח לבי גם אני העמוס בעבודה.

הבא עה"ח היום ג' כ"ב תמוז שנת תרנ"א פה"ק הנ"ל
נפתלי צבי יהודא ברלין
מוואלאזין

ה"ערוך השלחן" ממליץ על סבא

וז"ל חותנו של הנצי"ב ז"ל (בזוו"ש) הגאון בעל "ערוך השלחן" ז"ל בתחילת רבנותו של סבא בקרמנצ'וק בשנת תרס"ו:

מילתא דתמיהה מידכר דכירי, הנה זה שנים רבות שעברתי דרך קרעמנצוק ונתארחתי בבית מחו' הגביר הי"ו ניעמיץ, והייתי שמה ימים אחדים והי' אצלי מהמיוחדים שבעיר וביחוד נצטיין איש מיוחד במינו הרב הג' עדיו לגאון חריף ובקי וו"ח כקש"ת מוהר"ר משה במו' שאול טאראשצאנסקי ב"א של הרב הגאון מוהר"ר ישראל י' יעב"ץ הרב דשם

יחיאל מיכל הלוי
עפשטיין
חשק נאווהרדוק
RABBINER
H. EPSTEIN
Novogrudek

ה"ערוך השולחן" כותב בחום ובזריפות
אודות רבנותו של סבא

ופלפלתי אתו עמו הרבה. ונפלאתי הפלא ופלא מבקיאותו וחריפותו וביחוד ישרת שכלו בהוראה – וכשהלך ממני שאלתי עליו בפרטיות ברוב חיבה, והגידו לי אנשי מדע שזה האיש מורה ובא בבית דודו הג' הנ"ל, וכי עליו רובי ההוראות, וגם בסדרי גיטין. ועתה שאין דודו בעיר, עליו כל עול ההוראה ורבים יתענגו בו, גם ביראת ד' אשר בקרבו גם במדותיו התרומיות וביחוד הגידו לי כי הוא ממלא מקומו של דודו הנ"ל אחר מאה ועשרים שנה ונהניתי מאד מאד. ועתה נוראות נפלאתי הפלא ופלא על השמועה המחרידה ששמעתי, בהיות שדודו הגאון הנ"ל נפשו אוותה לעלות לאה"ק, וממילא מובן שהרבנות מוכנת ועומדת לפני ב"א הרה"ג הנ"ל, שיש על זה מעט נגדיים – ולא אוכל להאמין בזה, מפני שלבד מצד הדין של תוה"ק הוא קודם, שלמותר להאריך. לבד מזה הלא כבר החזיק ברבנות זו והבא לגזול מידו עתיד ליתן את הדין, ועל זה נאמר אל תגזול דל וגו' וחלילה שלא יקויים בהם סיפא דקרא וקבע וגו', ואין לך גזילה גדולה מזו. ואין רצוני להאריך כי האריכות מביא לידי טענות ומענות, ואין בזה שום טענה וכל שיגרום לו צער עתיד ליתן את הדין. וצורבא מרבנן קודשא בריך הוא תובע ביקרו כמאמר חז"ל וכל דבריהם כגחלי אש.

ובאתי עה"ח ב' שבט תרס"ו לפ"ק.

נאום יחיאל מיכל הלוי עפשטין

החופ"ק

(מקום החותמת)

דודנו הרב יעבץ פונה אל הגאון ר' חיים ברלין בבקשה להתערב לטובת הסבא

קרמענטשוק

יום ה' ו' שבט

כתר"ו יושר

ישראל יעקב יעבץ

הרב דקרעמענטשוג

שלמא רבא בכפילא מן שמיא וברכאן טבין ליקר רחימא דנפשאי מחות' הרב הגאון סוע"ה אוצר בלום המאוה"ג מעוז ומגדול חכם חרשים המפורסם כקש"ת מו"ה חיים ברלין שליט"א

אב"ד לעדת י"ג [=יליזבטגרד] ומצ"פ בעה"ק יע"א

מכתבו של דודנו הרב יעבץ אל הגאון ר' חיים ברלין אודות העברת רבנות קרמנצ'וק לסבא

ולתורתו ולכל המסתופפים בצל הדרתו שלום.

הנה ידוע להדר"ג רצוני הטהור לעלות לאה"ק ונגמר בדעתי לנסוע בע"ה בח' אדר הבעל"ט וישאר בן אחותי – בת אבי הרמ"א ז"ל – על משמרת הקודש במקומי פה כאשר זכתה התורה לו כמ"ש ברמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד ה"כ ע"פ תוספתא פ"ב דשקלים, וב"ה רב מובהק הוא מצוין בין רבנים מפורסם בתורתו ויראתו הקודמת והוא מוסמך מגדולי דורנו הגאונים והצדיקים וגם כ"ק מר אביו ז"ל בהיותו פה מחננו שנת תרנ"א טייל עמו ארוכות וקצרות וסמך שתי ידיו עליו בתעודתו היפה והופיע מהודו עליו... ובשו"ת משיב דבר חיו"ד סי' מ"ח הדפיס דבר שאלתו שאלת חכם בצורתה יעויי"ש [וגם עסק בביתי] בהוראה זה י"ג שנה רצופים וגם בסדר גיטין אתי עמי ולפרקים גם בביתו בלעדי. וידוע מ"ש הרמ"א בהגה סי' רמ"ה ס' כב עפ"י תשובת הריב"ש וכדאיתא.

והנה זה כחמש שנים בהעלות על רוחי דבר נסיעתי לאה"ק – בהתאסף ראשי עם – נכבדי עדתנו נעשה כתב ערוך כי הוא יכהן פאר במקומי, ומחצית השכירות שולח לי שמה כל ימי חיי חלדי, ומחצית השכירות וההכנסות רבניות תהא לו בשותפות עם הרב ראפאלאוויטש, ובעה"ח [=ובאו על החתום] רוב בנין – בני עדתנו – אולם מובן כי נמצאים איזה יחידים מנגדים מסבות מסתעפות ללא אמת – כידוע, בפרט בעתותנו אלו אשר האמת נעדרת.

ע"כ באתי בזה אל הדר"ג ידיד"נ עוז גבר חכם בעוז – זו תורה לבקשו בעתר רב כי ידרוך קסתו האדירה קסת גבורים במלחמתה של תורה וימשיך בשבט סופרים עלי גליון – הלכתה של תורה בהאי ענינא כי חלילה לערער נגד ב"א [=בן אחותי] ותלמידי – רבני אשר טפחתיו ורבתיו לתורה ולתעודה במשרים, ואות נפשי ומגמתי כי ישתרעו פארותיו בכרמי, כי נצר מטעי הוא, ומזרעא דאבא וכי מדין תוה"ק זכה האי גברא יקירא באצטלא דנא.

ואודיעהו כי אדע ברור כי דברי כקת"ה רשום בכתב אמת כדרכו הם יעשו רושם בלב הממאנים – להשבית ריב ומדון חלילה וכי יוקירו רבים הגה הדר"ג וירגיע רוח ב"א... היקר – בתור אדם המעלה, בהנוגע לחית נפש תורו למען יהגה בתורתו על מי מנוחות וחית נפש טפיו יחיו נפשות עדינות, וגם את רוחי ישקיט כקת"ה. לשבת על אדמת הקודש במנוחת הנפש בע"ה.

ואודיע למעכת"ה כי לתוקף עוז מכרתי חזקת הרבנות אשר לי לב"א

ותלמידי הנ"ל בק"ג ומוחלט בכתב ערוך וחתום מאתי בכל התוקף הנהוג בדת וע"פ תנאי הנ"ל בחלוקת דמי השכירות בינינו.

ואזכיר כי מר אבי הרב ז"ל קנה חזקת הרבנות דפה מיורשי הרב הקדום לו ברצי כסף ובכתב קנין ואנכי פה בכהונה זו ארבעים שנה.

וידוע דברי הטו"ז או"ח סי' קנ"ג ש"ך י"א מש"כ על דברי המרדכי מקור דינא דס' י"ב אבל אם קנה אחד מן הקהל זכות זה קנאו לכל זכות שבו ככל קנין דעלמא כו' ויעו"ש בפמ"ג.

וכאשר קאתינא בירותא דאבא הקונה זכות הלזו נקנה לי גם זכות הלז למכור להגון כמוני וגם בל"ז בזמננו זה חזקה אלימתא היא למוכרה לאחר מכח המנהג שהנהיגו כן בישראל וידידנו הרה"ג הרמנ"י שלי"ט בקונ' באר משה סי' א' בשער היראה ובברכת משה סי' י' האריך בזה.

וב"א ודאי ראוי והגון בחכמה ויראה ובמדות תרומיות לה' ואדם כמפורסם לטוב וגם הדר"ג יודעו ומכירו – בפנים מסבירות – בהיותו לפרקים במחננו, וכי אנכי אינני בא לעיר אחרת להשתמש בכהונה זו, אבל זקנתי וכחי רפה לעמוד על משמרתי לעסוק בה כדת חובתה והנני עולה לאה"ק לקיים מצות ישיבת א"י כידוע מ"ש... ח"ג סי' פ"ח ולבלות שארית שנותי – חיים ארוכים על טהרת הקודש בישע ה' עלי ע"כ [...] רשות למכור חזקתי זו להגון כמוני עכ"פ גם בלא רשות הקהל, בפרט לב"א הבא מכחי שהתורה זכתה לו כנ"ל גם ביש גדולים ממנו, ואדמה כי מצוה על אנשי עדתנו למיעבד לי רעותי טבא הדא וביחוד ב"א הלז שכבר הורה ובא והוחזק פה זה כמה שנים כנ"ל וכל המפלגות גם חב"ד ואשכנזים דורשים הוראתו ורוב בנין בני העיר בחתומין זכין לו חזקתי דנא – בנסיעתי בע"ה כנ"ל וחייבים המיעוט להסכים עמהם בכג"ז.

ולענ"ד נראה דהאי דינא דהמרדכי דס"פ החובל לא נאמר רק במוכר לאחר אבל למכור ולמסור לזרעו או לכל הקודם לו לנחלה שפיר יכול למסור להגון כמוהו – בכה"ג ל"א רשות הקהל בכה"ג

וכידוע תשובות הרשב"א סי' ש' ותש"ו דברי ריבות סי' קט"ז ועוד ואכמ"ל בהא דסי' י"ג סכ"ה באו"ח.

סוף דבר אחכה לקראת מכתבו הטהור באור בהיר ובגערת חכם – זקן ההוראה נגד איזה מקנאים קמים נגד רצוני זה ובל יתימרו לבקש גדולות ונצורות למו – להלביש קנאת רוחם במעטפת היראה. ואבטח כי בא' היקר יפיק רצון בחן ונועם מכל אנשי עדתנו בע"ה לימים יאריכון וזכות אבותיו הג' הק' תסייעהו – כי מזרעא דמורי קאתי (יומא כ"ו) כי מר אבא ז"ל נכד

הרב הגאון בעהמ"ח בית הלל בן אחר בן רבנים גדולים צדיקים ובכתבי מר אבא ז"ל מ"כ כי קבלה בידו שהוא משבט יששכר. ומצד אביו הוא נכד הכהן הגדול ר' חיים רפאפורט ז"ל ונכד לבעהמ"ח מאיר נתיבים – לדון ולהורות דת אמת לעם ישרון במשרים ויגל יעקב ישמח ישראל. הנני ידידו אה"נ המצפה לישועה ולחסדו ית' כי יביאני בקרוב אל המנוחה ונחלת הקודש לראות חיים בנעימים בקודש ונשתעשע יחד באהבה טהורה במקומות הקודש בידידות קודש.

מי יתן ונזכה לראות עין בעין בשוב ה' ציון וארמון על מכונו ונשמחה בישועת ה' ועמו וג"א בתוכם ישראל יעקב חו"פ קרמענטשוק.

בתשובתו קובע הגאון ר' חיים ברלין: רבנות קרמנצ'וק שייכת לסבא

גם בנו של הנצי"ב ז"ל, הגאון הליטאי הנודע, ר' חיים ברלין ז"ל, נמנה על ידידי סבא, וכאיש גבורתו במלחמתה של תורה, יצא גם הוא לישע סבא, ובמכתב למדני הוכיח במישור כי רבנות קרמנצ'וק דידי' היא מדין יורש ומוחזק ואין לערער עלי' בשום פנים.

מרגש במיוחד הסגנון הידידותי וצורת ההתכתבות המכובדת, רצופת הערצה הדדית, וכולה אומרת כבוד מצד גאון ליטאי כלפי רב חסידי.

אכן, הימים הראשונים כאשר ידידות אמת וחיבה דקשוט שרתה בין גדולי ישראל לכל גווניו, היו טובים מאלו, כאשר ר"ל משתדלים להבעיר אש של מחלוקת ושנאה במסווה שכאילו המחלוקת קיימת מאז ומקדם ואסור לכבותה. ה' ישמרנו מהם ומהמונם. מי לא נפחד כהיום הזה לומר לקטיגור הס ולשטן הרף. הרי עינינו רואות ממכתבים אלו, ואבותינו סיפרו לנו כי רק לפני שנות דור אחד, חיו אלה עם אלה באהבה ואחווה, אין פרץ ואין צווחה, ונהרא ונהרא ופשטי'.

וזה לשון מכתבו של הגאון ר"ח ברלין ז"ל:

עזרי מעם ה'. ד' לסדר ולפרט "ירים משה ידו וגבר כלם" לפ"ק.
שנים עשר לעשתי עשר. יעליסאוועגראד.

יהא שלמה רבה, רב הונא ורב חסדא, לרב חביבא, כבוד ידידי עוז הרב הגאון החו"ב, ותיק וחסיד וזקן שקנה חכמה ויראתו קודמת, עין העדה לתורה ולתעודה, מ' ישראל יעקב יעבץ הי"ו.

הגיעני מכתבו. ושמחתי לשמוע כי כבר מוכן ועומד כתה"ר שי' לאחוז דרכו לאה"ק בחודש אדר הסמוך בשעה טובה ומבורכה, יזכני ה' גם אותי

בימי הקיץ הבעל"ט לעלות לציון ברינה ולחזות בשמחה את פניו אי"ה כאשר עם לבבי.

ומשנה שמחה הי' לי להתבשר ממכתבו, כי מניח הוא לממלא מקומו את בן אחותו, ידידי הרב מ' משה טאראשטשאנסקי הי"ו, אשר מכירו אנכי היטב מאז ידעתיו כי ראוי והגון הוא לאיצטלא זו בכל הפרטים הדרושים לרב ומו"צ, הן בידיעתו ובקיאותו בכל מקצועות ההוראה, הן בהנהגתו ביראת ה' ובדרך ארץ הקדמה לתורה, וכי כבר סמכוהו רבני גדולי דורנו דפקיעי שמייהו, וביחוד כבוד מר אבא הגאון זללה"ה.

ומה גם אחרי שהודיעני כתר"ה שי' שכבר עטרוהו ראשי ונכבדי העדה זה לפני חמש שנים וזכו לו בחותמיהן להיותו עובד עבודתו במשמרת כהונת ההוראה וקראתי עליו מקרא שכתוב נוצר תאנה יאכל פריה. יהי ה' אלוקיו עמו ויעל וימצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם ויזכה לנהל עדתו לשלום ובמישור ויהיו דבריו נשמעין לתורתו ועבודתו ית' ואך שלום ואמת יהיה בימיו ובכל אשר יפנה ישכיל ככל לבבו ולבבי אליו לטובה.

אמנם אשר שאל ממני כתר"ה שי' עוד כשאלת אותו גאון להחתם סופר ז"ל בחלק או"ח סי' י"ג לתת לו יקר סהדותא על זה שראוי הוא למלאות מקום דודו כתר"ה שי' על פי ד"ת והשיב לו החתם סופר ז"ל שבקש ממנו דבר שאינו ראוי והגון להדרש ללא שאלוהו וכי אך אם ישאלוהו ישיב להם דעתו למען לא יאמרו הבריות עליו שהוא מתעבר על ריב לא לו ואם הגאון החתם סופר ז"ל חשש לזה אנן מה נעני אבתרי' ונחנו מה? –.

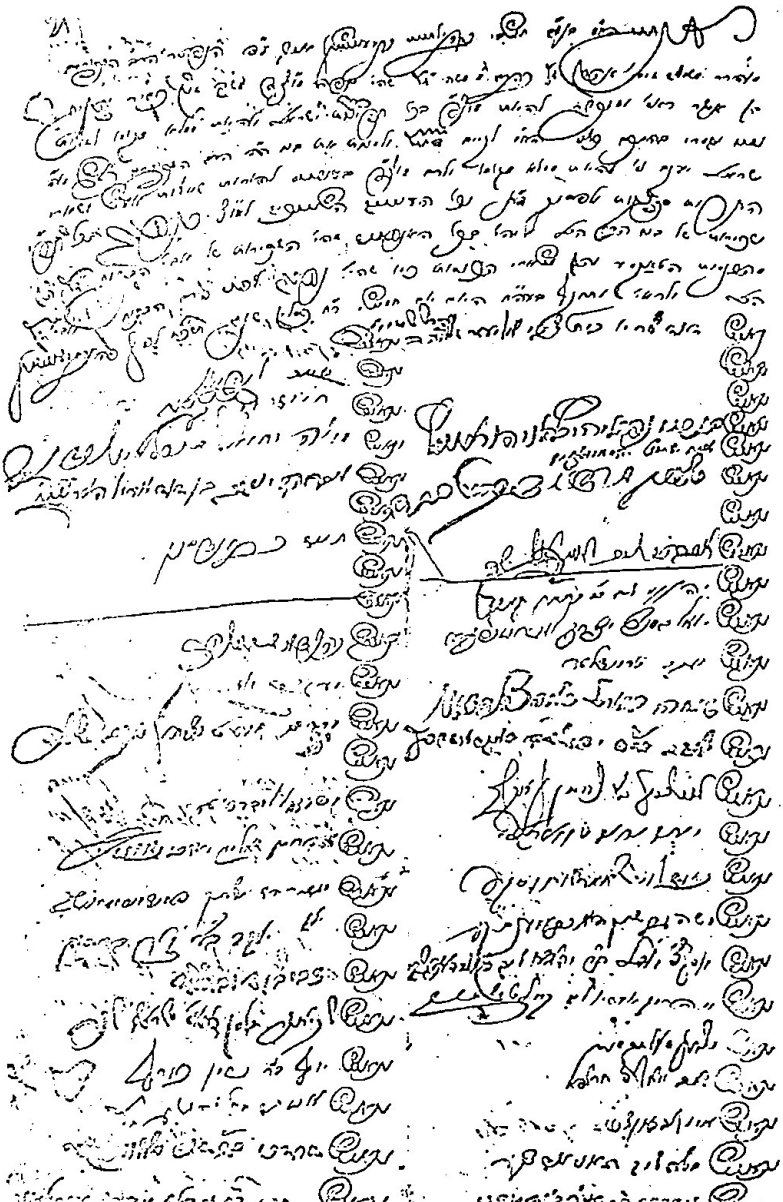
אולם שבתי וראיתי שכשם שמכל מקום השיב החתם סופר ז"ל לאותו גאון ז"ל את דעתו וסיים שם בהודאה לה' שזכה להפך בזכותם של תלמידי חכמים ובניהם אחריהם. כן אנחנו מזקנים נתבונן ואעשה כן גם אני. והנני ממלא רצון כתר"ה שי' וכותב לו את דעתי על פי ד"ת. שאחרי המבואר בתוספתא דשקלים שאח ובן אח – אח קודם משום שכל הקודם בנחלה קודם בשררה ובלבד שינהג כמנהגי אבותיו מבואר דאם אין לו אח גם בן אח זוכה בשררה משום שהוא ראוי ליורשו וממילא הוא הדין בן אחות שגם הוא ראוי ליורשו וכל שכן אחרי שכבר החזיק בהוראה שלש עשרה שנה וזה כחמש שנים שנתעטר מראשי העדה בעטרה זו ההולמתו וטוב ויפה [עשו?] בזה ראשי העדה אם במה שעשו בזה קורת רוח למורם ורבם המנהלם בצדק זה ארבעים שנה הוא כתר"ה שי' ואם שבאמת ראוי והגון הוא לכך ולא נופל הוא במקצועות ההוראה משארי רבני דורנו זה ואחרי

שכבר הוא מכהן פאר משרת כהונה זו שלש עשרה שנה הרי מעלין בקודש ולא מורידין כמבואר בפ"ק דיומא בסגן כהן גדול שעבד עבודת כהונה גדולה אף פעם אחת בלבד מפני אונס שאירע לכהן גדול שוב אסור להורידו ובפ' שתי הלחם ד"ט א' מקרא דאין מורידין מבואר דהוא איסור מן התורה וכבר האריך בזה הריב"ש בתשובתו הידועה והוכיח בראיות נכוחות ועצומות דמי שכבר החזיק ברבנות אין מסלקין אותו, אעפ"י שבא גדול ממנו. – ואחרי הכתב שנתנו לו ראשי העדה שוב אי אפשר בחזרה כמ"ש בתשובת... סי' נ' בשם המרדכי לענין שכירת הרבנות דכל דבר הנעשה ברבים או ע"י שלשה טובי העיר לא שייך חזרה וכ"כ הסמ"ע סי' כ"ב ס"ק י"ג דכל דבר הנעשה עפ"י דין בפני שלשה אין צריך קנין. ואחרי כל זה, ודאי הוא קודם לכל זולתו. וביותר עתה שכתר"ה שי' עולה לירושלים עה"ק תובב"א וישובו של כתר"ה שם תלוי בזה.– ונמצא שכל מה שעשו ראשי העיר לחזק את מעמדו של ב"א הרב שי' הרי הוא לטובת כתר"ה שי' וודאי אינם יכולים לחזור מנדרם זה לגבוה.– והן נודע שכל עניני הציבור בכל קהלות ישראל נחתכין על פי רוב דעות וכאשר יחליטו לשם שמים כן יקום.ואם נמצאו מיעוט בני העיר המנגדים להחלטת הרוב מה שהחליטו לשם שמים עפ"י ד"ת עליהם כתב החתם סופר ז"ל בתשובתו שם שלא כדין הם עושים ומצערין הציבור ועתידין ליתן את הדין.– ואשר על כל לא אאמין שימצאו אנשים כאלה שלא יחושו לדברי אמת וצדק אלה שיצאו מפה קדוש החתם סופר ז"ל–.

וגם זה לא אאמין שימצא מי ומי תלמיד חכם הגון וירא ה' שלא יחוש ללטותא דמשה על המסיג גבול רעהו רח"ל. וכמדומני שנודע במחנה קדשם שבהיותי שם זה כחמש עשרה שנה על חתונת בן אחותי הרה"ג מ' יעקב שפירא שי' הפצירו בי ראשי העדה להיות להם לרב אב"ד ולא נעתרתי להם מבלעדי הסכמת הרבנים הקודמים לי שלא להשיג גבולם ח"ו. ומובטחני ששארית ישראל וביחוד מי שיש בו ריח תורה ויראת ה' לא יעשו עולה כזו והאמת והשלום אהבו – וה' שלום ישים שלום על ישראל ועל רבנן ועל דייני ישראל בכל מקומות מושבותיהם עד יבוא מורה צדק. ויחזק כל בדק. ושבו בנים לגבולם ושופטיהם בראשיהם לשמחת עולם ככל נפשות מישרים ונפש אחד אחוז באהבה לכל יראי ה' וחושבי שמו ותורתו. הנני המצפה לישועה ידידו נאמן אהבתו בלב תמים

חיים ברלין

החופ"ק והגליל

כתב הרבנות של דודנו הרב יעבץ בחתימת נכבדי תושבי קרמנצ'וק

אז, בבוא המשיח, אפילו "בני בשר (אלו הקצבים) יקראו בשמך"

ואגב: מילתא דבדיחותא שסיפר לנו סבא בשם הגאון ר' חיים ז"ל.
כי בהיותו רב ביליזווטגרד, עבר תקופה קשה ונלאה להלחם בקצבים שסירבו להישמע להוראותיו בעניני כשרות הבשר. בבדיחה מהולה בעצב אמר הגאון ז"ל: "זהו שאנו אומרים כי בבוא המשיח "כל בני בשר יקראו בשמך". כי אז אפילו הקצבים, בני בשר, יחזרו למוטב...".

מוסמך רביעי מהבעש"ט

הסבא הי' רואה את עצמו מוסמך רביעי מהגר"א ז"ל, כי הנצי"ב ז"ל הוסמך ע"י חותנו הוא הגאון ר' איצ'לה, והוא – ע"י אביו הגאון ר' חיים וולוז'ינר ז"ל, שהוסמך ע"י הגר"א ז"ל.
אך חיבת קודש גורלו של סבא, שהי' חסיד בן חסיד מדורי דורות, והסמיכה שקבל מהאדמו"ר מרחמיסטריבקה הרה"ק ר' יוחנן נ"ע וכן הסמיכה מהאדמו"ר מהורנוסטייפיל הרה"ק ר' מרדכי דוב נ"ע, היו יקרות לו יותר ויותר לעין ערוך כי עד לבעש"ט הק' נ"ע הגיעה כדי להיחשב מוסמך רביעי ממנו.

"דער בעש"ט – דאס איז דער בארג סיני"

באימה וביראה הי' הסבא מספר, שפעם אמר הרה"ק הגאון ר' זאב רחמיסטריבקר נ"ע תורה וסיים בלשון זו:
"דבר זה שמעתי מאבא (הרה"ק ר' יוחנן נ"ע) ששמע מאביו (הרה"ק ר' מרדכי נ"ע) ששמע מאביו (הרה"ק ר' נחום נ"ע) ששמע מהבעש"ט הק' והבעש"ט הק' הוא ההר סיני".

כתב הרבנות של דודנו הרב החסיד ר' ישראל יעקב יעב"ץ

כבר הזכרתי למעלה שסבו של סבא – הרב ר' משולם זוסי אהרן – הי' רבם של חסידי צ'רנוביל בקרמנצ'וק בימי כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע יחד עם עמיתו ורעו, רבם של חסידי חב"ד, הרב הקדוש ר' אהרן, (בן בתו של כ"ק אדמו"ר הזקן) אשר חבבו ביותר.
את מקומו של הרב ר' משולם זוסי אהרן ירש בנו אחריו הוא הרב ר' ישראל יעקב יעבץ וכתב הרבנות שלו נשמר בידי סבא וזו לשונו:
אנחנו הח"מ בע"ב תושבי קהילתנו קרמענטשוק איך ע"ד [?] הנפטר מוהר"ר משולם זוסי' אהרן ז"ל בהרב מ' משה ז"ל שהי' בפה מוצ"ד משך

קמחא דפסחא

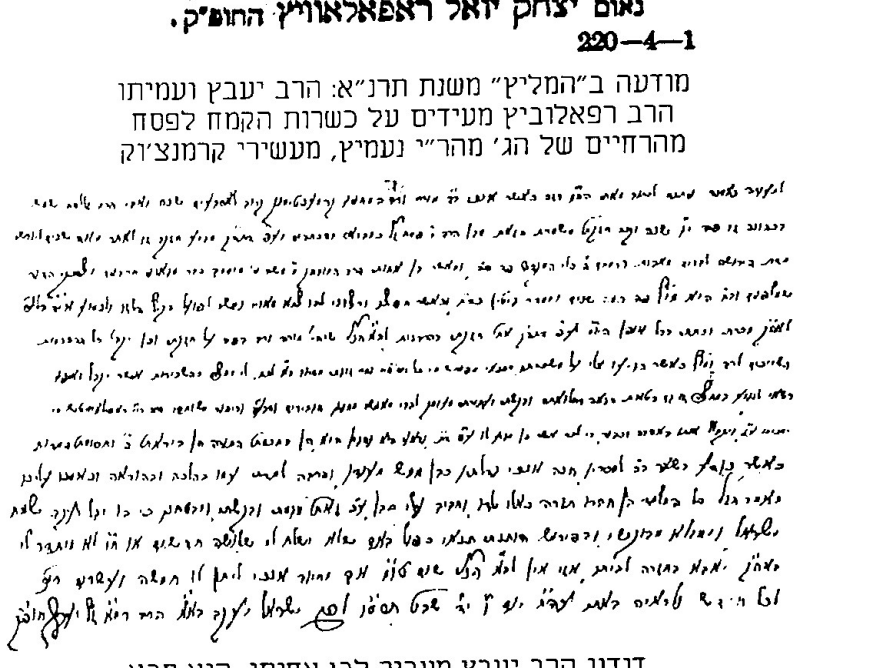
מהרחיים של הג' מהרי"י נעמיץ מפה"ק מעידים אנחנו בזה, כי נבנתה מחדש ומיוחדת לקמח פסח. ועשינו בה תקונים מועילים ביתרון הכשר על כל. הקמח יוצא מקורר, ובל יפצא שום זיעה בכל הכלים. החיטים כשרות ומהודרות; הפקדנו שומרים על כל פרט. כל שק נחתם בחותמת של בריל (פלאמבעס) ע"י המשגיח באופן אשר נדרנו בעד כל שום שמץ חשש בעולם אף למחדרין מן המהדרין.

ו' שבט תרנ"א לפ"ק פות קרעס ענצוג.

נאום ישראל יעקב יעבץ.
נאום יצחק יואל ראפאלאוויץ החופ"ק.

220—4—1

מודעה ב"המליץ" משנת תרנ"א: הרב יעבץ ועמיתו
הרב רפאלוביץ מעידים על כשרות הקמח לפסח
מהרחיים של הג' מהר"י נעמיץ, מעשירי קרמנצ'וק

דודנו הרב יעבץ מעביר לבן אחותו, הוא סבא,
את זכויותיו ברבנות קרמנצ'וק

זמן כביר והניח בן אשר ראוי ומוכשר להיות מוצ"ד בכל תפוצות ישראל ולהיות ממלא מקומו לזאת נמנו וגמרו בהסכם כלנו הח"מ לקיים דחז"ל ולמנות את בנו ה"ה הרב המפורסם כ"ש מו"ה ישראל יעקב נ"י להיות ממלא מקומו ולרב מוצ"ד בעירנו להורות שאלות או"ה ושארי הוראות ספקות ולפסוק ד"ת וכל הענינים השייכים למו"צ כנהוג בכל תפ"י.

שכירות של בנו הרב הנ"ל יהיה בכל האופנים שהי' השכירות של אבי' המנוח ז"ל, הן מהכנסת הטאקסע והן משארי הכנסות כמו שהי' נהוג לפני הרב המנוח אבי' ז"ל.

ולראי' ותוקף בעה"ח היום יום חמישי ר"ח כסלו שנת תרכ"ח לפ"ק פה קרמענטשוק

נאום ונאום

דודנו הרב יעבץ מעביר את רבנות קרמנצ'וק לסבא

לתעודה נאמנה ניתנה לכתוב מאתי הח"מ בזה כאשר אנכי ב"ה מורה ורב במחנינו קרמענטשוק קרוב לארבעים שנה ואבי הרב זללה"ה שמש בכהונה זו פה י"ג שנה וקנה חזקת משמרת הזאת מבן הרב ר' פסח ז"ל כמבואר בהכתבים וע"פ דתה"ק מגיע חזקה זו לאחר מאה שנים ליורשי כדת הירושה לבנים מאבות (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ד ה"כ, וכאשר בן אחותי הרב המובהק מ' משה נ"י מוסמך כבר מגאוני הרבנים וצדיקי הדור שמלפנים וב"ה הוא מו"ץ פה כמה שנים ומסדר גיטין כד"ת וכאשר חפצי ורצוני להוציא מאויי נפשי לפועל בקיץ הלזו ולנסוע אי"ה בל"נ לאה"ק מכרתי ונתתי בכל אופן היו"מ ע"פ דתה"ק את חזקתי בהרבנות לב"א הנ"ל שיהי' מורה ורב בפה על חזקתי וכן יקבל כל ההכנסות השייכים לרב ומו"ץ כאשר הגיעו אלי על משמרתי בתנאי מפורש כי כל ימי חיי וחיי זוגתי מחויב ב"א לתת לי מחצה מהשכירות אשר יקבל ואיננו רשאי לנגוע במחצה זו גם בטובת הנאה דהלואתה ובקשתי ועתירתי מעומק לבבי מאנשי מחנינו הגבירים והבע"ב וביחוד משותפי הרב רי"י ראפילאוויטש כי יסכימו ע"ז ויקבלו אותו באהבה וכבוד, כי לבד אשר כן מגיע לו ע"פ ד"ת וראוי הוא והגון הוא הן בחכמת התורה הן ביראת ה' ותרומת המדות כאשר נודע בשער ב"ה למכירין הנה אנכי גדלתיו כבן ממש מעודו והרבה למדתי עמו בהלכה ובהוראה ונאמנו עלינו מאמר חז"ל כל המלמד בן חברו תורה כאלו ילדו וחביב עלי כבן, ע"כ זאת מגמתי ובקשתי ומבטחוני כי בו יגל יעקב ישמח ישראל וימולא מבוקשי ובפירוש הותנתי תנאי כפול באם

כתב הרבנות של סבא בקרמנצ'וק

שלא ישלח לי שלושה חדשים או ח"ו לא מיתדר לי באה"ק ואבא בחזרה לביתי אזי אין לב"א הנ"ל שום טו"מ אך מחויב אנכי לו חמשה ועשרים רו"כ לכל חודש.

ולראיה באתי עה"ח יום ו' י"ד שבט תרס"ו לפ"ק ישראל יעקב בא"א הרב רמ"א ז"ל יעבץ
חופ"ק.

כתב הרבנות של סבא

בעזרת הש"י

הנה אנחנו ח"מ תושבי ק"ק קרעמענטשוג באנו יחד במועצות ודעת כאשר הרב הג' דפה מורינו הרי"י נ"י יעבץ עובד עבודת הקודש במקום אביו הדב מוהר"ר משולם אהרן זצ"ל ויושב על משמרת הרבנות בעירנו זה חמש ושלשים שנה. ועתה לעת זקנתו עלה ברוחו וחפצו הטהור לעלות לאה"ק הוא וביתו לבלות שם ימיהם בנעימות הקודש. ובחמלת ה' עליו עלתה בידו לגדל כבן לו ולשמו ולזכרו הטוב מזרעא דאבוה פרי קודש הראוי למלאות משמרת הקודש המוסמך מגדולי דורינו ה"ה בן אחותו הרב המצויין בתורה ויראתו קודמת לחכמתו ומושלם במדעים ה"ה הר' משה טאראשצאנסקי נ"י, ע"כ אנחנו כולנו יחד בהסכמה אחת בחרנו בו לכהן פאר להיות לדיין ומורה צדק בעירנו בכל הוראות הנחוצות לאחב"י. ואת דמי השכירות הקצובים להרה"ג יעבץ כנהוג עד עתה עלינו החיוב לתתם בשלימותם, כן אם יתוספו שכירות להרב ראפאלאוויטש ככה ינתן גם להרמ"ט. וכמה שיהי' דמי השכירות ישולח מחציתם לאה"ק להרב יעבץ וביתו כל ימי חייהם בעז"ה למען יהי' להם די ספוק צרכיהם בכבוד, וההכנסה מהרבנות במילי דמתא מסידור גיטין וקידושין וכדומה הנהוג פה להרב יעבץ תהי' מעתה עולה להרמ"ט, כן מרח"ש יחד עם הרב רפאלאוויטש וגם אם יאבו אנשי העיר לקבל להם עוד רב גדול מפורסם לא יוגרע מאומה משכירות הנהוגה כעת להרב יעבץ כנ"ל... (כמה מלים שטושטשו). יהי' כפי שיתפשר הרר"מ עם הרה"ג שיבחרו העם בצרוף הסכם דעת הקהל, לבד ההכנסה ממכירת חמץ בע"פ תהי' כולה להרמ"ט כנהוג עד עתה.

וע"ז באנו עה"ח יום

נאום יצחק ב"ר צבי נעמיץ
נאם גוראר

נאם יעקב יהושוע יאמפאלסקי
נאם

מסירות הנפש של אחי נפתלי

לבי יחיל בקרבי בדברי על אחי נפתלי אשר נספה בלא עת מתוך יסורים קשים ומרים הרחק מהוריו ומביתו. אפשר לומר עליו שהקריב את חייו, פשוטו כמשמעו, למען שמירת השבת. הוא הצטיין ביראת שמים ובמדות עדינות שלא ראיתי כמותן. ומגיל נעוריו הוה דחיל חטאין, ועוד בקטנותו, בימי הרעב בקמנצ'וק (בשנת תרצ"ג והוא אז רק בן תשע), נמנע מלאכול עוגות דבש שהיו מחלקים לילדים בבתי ספר מחשש דחשש לכשרותן, וכל הרוחות המנשבות ברחוב הסובייטי לא הזיזו אותו ממקומו באמונתו אמונת אומן אפילו זיז כלשהו. והיה מעתיק למחברתו שלו את השיחות ואגרות הקודש של כ"ק הרבי הריי"ץ נ"ע שהיו מגיעות לקרמנצ'וק לידי החסיד ר' ישראל נח בילויניצקי ז"ל וזה חלק קטן מכל עמלו בכתב ידו היפה שנשאר לנו לפליטה:

ועוד נשארו בידנו שלש גלויות שכתב לנו בימיו האחרונים

הגלויה הראשונה

(הגלויה הראשונה היא זו ששלח לנו מלנינגרד ביום מלאת לו 16 שנה, שנה וחודשיים לפני פטירתו)

ב"ה

אור יום ב' י' מרחשון

שנת הצמח לנו ישועה בקרוב [-תש"א, 701]

אהובי יקירי מחמדי לבבי ונפשי

הורי היקרים עטרת ראשי שליט"א

איש טוב מבשר טוב

איך קום אייך אנזאגן די בשורה טובה אז אט ערשט האב באקומען א פ"פ (=פאספארט) טאקע א לענינגראדער און אף 5 יאר.

עס קומט פון אונדז גאר א גרויסער ד"ג [=דאנק ג – ט].

זאל דער בורא כל באווייזן פון איצטער זיינע חסדים.

איצטער וויל אויסדריקן מיינע ערשטע "פארשטאנדיקע" ווונטשן בנוגע דעם "י" מרחשון.

קטע ממכתב אדמו"ר הריי"צ שאחז נפתלי ז"ל העתיק
בקרמנצ'וק בכתב ידו בתנאי מחתרת

זאל דער אייבערשטער העלפן אז איר זאלט טאקע זעען א גוטן אמת-דיקן נחת בא אלע אייערע זין און טאקע אין מיטלסדיקן אויך.

שלכם

נפתלי

באריכות וועל נאך שרייבן. אחי יקירי ישי"ע [=ישראל יעקב] גריסט. אלע אונדזעריקע גריסן.

(חותמת דואר לנינגרד 11.11.40)

הגלויה השניה

(כחמשה חדשים לפני פטירתו, את הגלויה הזאת קבלנו בדואר יומיים – שלושה לפני שעזבנו את קרמנצ'וק.)

ב"ה יום ג' לסדר לא תיראום וכו' [פ' דברים], ה' באב התש"א פה ל"ג

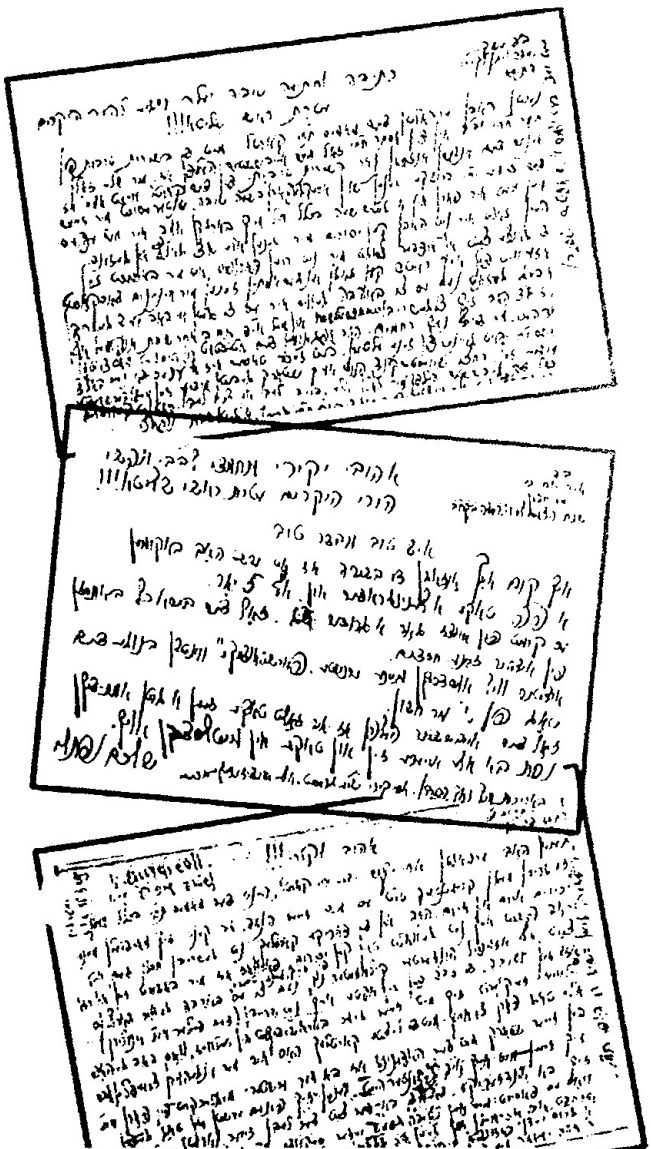
אהובי ויקירי !!!

נעכטן האב ערהאלטן אחי יקירי ישי"ע (=ישראל יעקב) יחי' קארטל, היינט דער מאמעס תחי'. בכלל וועגן די גריסן וועגן קרעמענטשוק טוט עס מיר זייער הנאה. איר קענט זיך פארשטעלן מיינע יסורים ארום און ארום. האב אין די פאריקע קארטלעך ניט געשריבן וועגן דעם, ווייל האב פשוט אייך ניט געוואלט טאן קיין יסורים. פארוואס איז מיר באשערט זיין אין אזא צייט אף אזוי פיל הונדערטער קילאמעטער פון אייך, מיינע טייערע. נעם צו עס באהבה. געוויס דארף עס אזוי זיין לטובה. די סבה פון מיינע אפטע אייך ניט שרייבן (דעם פעלער וועל אנולירן) טיילווייז דערקלערט זיך מיט זייער גרויס בארשענדיקייט און טיילווייז וואס האב געהאפט אלע טאג פארן צו אייך. מיט די לעצטע קארטלעך האט איר מיר אנגעהויבן צווייפלען, אבער בין זייער שטארק מיט דער האפענונג אז בא דער ערשטער מעגלעכקייט פון פארן וועל זיך זעען מיט אייך אי"ה געזונטערהייד. געפין זיך פונעם ערשטן טאג בא אונדזעריקע. דא ג"ד בא דער צייט דער לעבן זייער נארמאל. וויל זייער וויסן וואס עס פאסירט מיט אייך לטובה, ממש יעדע סעקונדע. וויל וויסן מיט וואס פאר א וועג שרייבט איר אז וועלן זיך זעען אי"ה אינגעכן. האף אז עס וועט אלץ אי"ה זיין גוט. א גרוס יעדן באזונדער. ביחוד אחי היקר ר' חיים עוזר מיט הייסע ברידערישע ווונטשן.

בנשיקות חמות

נפתלי

אלע אוזדזעריקע גריסן, ביחוד די באבע שתחי'

גלויות דואר שאחי נפתלי ז"ל כתב
מלנינגרד זמן קצר לפני שנספה, אמי מורתי
שפכה הרבה דמעות בקריאתן שוב ושוב

האב ג"ד אביסל געארבעט. וועל די טעג שרייבן א פאדראבנעם בריוו.
(חותמת דואר קרמנטשוק 7.8.41 יומיים לפני בריחתנו מקרמנצ'וק)
(חותמת דואר לנינגרד 30.7.41)

הגלויה השלישית

(מכתבו זה האחרון קבלנו בדואר בהיותנו כבר בחרקוב ואחי ז"ל כתבו כמשלוש חודשים לפני יום פטירתו, ב-ט' בטבת תש"ב, מתוך יסורי רעב במצור ובמצוק אשר הציקו הגרמנים ימ"ש את העיר לנינגרד והוא רק בן שבע עשרה שנה.

אמי מורתי ע"ה היתה קוראת את הגלויה הזאת פעמים אין ספור כשעיניה זולגות דמעות מאין הפוגות. נראה ממכתבו שהרגיש ולבו אמר לו שקיצו הטרגי קרב ובא ובהיותו ברא דאשתדל בתר אבוי ואמיה, דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה דאג ליסורי הוריו יותר ממה שדאג לעצמו והתחנן לפניהם "האט ניט קיין יסורים". וכן: "אויב איר וועט עפעס הערן זאלט איר ניט האבן קיין יסורים", וכן "זאל דער אייבערשטער העלפן מיר זאלן אלע בלייבן לעבן")

ב"ה עש"ק לסדר ויתן לך וכו' התש"א

[אולי הכוונה לפסוק יתן ה' את אויבך... נגפים. אלא ששינה מפני הצנזור שלא יפרש את "אויבך" על הסובייטים]

כתיבה וחתימה טובה יעלה ויגיע להורי היקרים עטרת ראשי שליט"א.

נעכטן האבן ערהאלטן דער מאמעס תחי' קארטל מיט די בשורות טובות פון תמר תחי' וב"ב און פון אסתר תחי'. זאל דער אייבערשטער העלפן אז מיר אלע זאלן איינער דעם אנדערן אנזאגן נאר בשורות טובות. פון דער קארטל ווייזט אויס אז דער זיידע יחי', ברושקע זיינען שוין אוועקגעפארן בשעה טובה. אינטערעסירט מיר זייער ווען וועט איר פארן אין א גוטער שעה. [כוונתו מתי נצא אנחנו מחרקוב לסמרקנד] בכלל וויל אייך באריקן אויב איר וועט עפעס הערן זאלט איר ניט האבן קיין יסורים. מיר זיינען אלע ג"ד גאנץ און געזונט. די גאנצע צייט אן אופהער לאזט מיר ניט רוען פארוואס איז מיר באשערט זיין אזוי וויט פון אייך. כאטש קען זאגן אין דער אמת'ן זיינען מיר אינאיינעם. דאס קאסט אביסל געזונט. נעם עס אן באהבה. געוויס איז עס צו גוטן. ווי האב אייך געשריבן אז ג"ד האב זיך צוגעשריבן פוסטויאנא [=נרשם כתושב קבוע בעיר לנינגרד] און וועל אי"ה יום ב' אחר שבת אנקומען אויף ארבעט. מע דארף נאר רחמים. האב אפגענומען דעם אטעסטאט און וויס ניט וואס צו טאן. אשר יחי' האט גארניט פון זיינע עלטערן. בעט זייער טאמער איז עפעס דא נייס, באלד מודיע זיין. רחצי"ס שוועסטערקינד האט אויך שטארק געבעטן מודיע זיין וועגן דער שוועסטער. זאל דער אייבערשטער העלפן מיר זאלן

אלע בלייבן לעבן און צום לעבן. האט ניט קיין יסורים. עס איז [מיר?] גוט.
אלע אונדזעריקע, ביחוד די באבע תחי' גריסן.
א גוטן שבת
נפתלי
בעט יעדן באזונדער וואס אפטער שרייבן.
(חותמת דואר חרקוב 26.9.41)
(חותמת דואר לנינגרד 15.9.41)

על קבר אחינו בלנינגרד

בחורף תשט"ו נסעתי עם אבא מארי ללנינגרד, שם ביקרנו את קברות יקירינו שנספו בלא עת בימי המלחמה והמצור בתש"ב. שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את סבלם של מזי הרעב עד שהגיעו לשערי מוות ואת צערם הגדול עד שטובים היו חללי חרב.

שם ישבנו גם בכינו בזכרנו את אחי היקר נפתלי שלא הספיק לצאת את העיר בעוד מועד וכך נשאר לכוד במצור למגינת לב הוריו ואוהביו. בכינו הרבה בכי על עולה תמימה זו אשר מסר את חייו למען שמירת השבת ובגיל שבע עשרה כבר חזרה נשמתו הטהורה ליוצרה.

שם בלנינגרד, בין מתפללי בית הכנסת הגדול, מצא אבא מארי שרידי רעב. הם לא ידעו ולא יבינו איך נשארו בחיים, אך ידעו לספר ספורי מופת נוראים על מאמציהם העל אנושיים של אנשי החסד של אמת באותה תקופה איומה.

גבורי כח אלה בשארית כחם, כשהם עצמם נפוחי כפן ומרגישים שגם קיצם שלהם הולך וקרב, השתדלו בכל עוז להביא לקבר ישראל את אלה שגוועו זמן קצר לפניהם. לעיני כל תושבי העיר שבמצור בלט אז ההבדל שבין יהודי לגוי, וראו עמי הארץ מה בין בני לבין בן חמי. כי בעוד שהגויים התייחסו לפגריהם כאל דומן אשר על פני האדמה וכאל אשפה הנזרקת לבורות, היו גבורי ישראל מבין החברא קדישא קוברים את מתי ישראל בבית העלמין היהודי לפי דרישות ההלכה בסדר מסודר, יחסית לתנאים הקשים ההם, וטומנים אותם בקברים נפרדים ואף מנהלים רישום שמותיהם ומציינים תאריכי הפטירה. ברשימות אלה מצא אבא את ימי היארצייט של כמה מבני משפחתנו שלא היו ידועים לו בבירור. עושי החסד עם המתים והחיים שאבו את כחם מאמונתם בתחיית המתים, מהאמונה שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא והם יעמדו לקץ הימין. זכרה להם אלקינו לזכות נצחית.

הסיפורים על הרוגצ'ובר שהבאנו מלנינגרד

אז, בעת שהותו בלנינגרד, הכיר אבא מארי את הרב הנכבד ר' אברהם חיים לובאנוב, דער ליעפליר רב, אשר זה עתה חזר מגלות ממושכת בסיביר, כשהוא שבור ורצוץ בגוף אך איתן ברוח, חסיד ועדין נפש. שעות ארוכות ישב אתו אבא מארי והאזין לשיחותיו על ימיו הטובים בעת המצאו במחיצתו של הגאון הרגצ'ובי. גם אני נוכחתי בפגישה זו והמעט שקלטה אזני ותבן לה אביא כאן בלשונו של ידידי הרה"ח ר' יהושע מונדשיין נ"י בספרו "מגדול עוז" ע' פ"ט בשמי:

"כשהגיע הגאון הרוגצ'ובי ל[גיל] בר מצוה הביאו אביו לסלוצק, להגאון ר' יוסף דוב סולוביצ'יק... שנה תמימה למד שם יחד עם בנו של ר' יוסף-דוב, זה שנתפרסם אחר כך בשם הגאון ר' חיים מבריסק. מסלוצק נסע לשקלוב, להגאון ר' יהושע לייב דיסקין. משם, משקלוב, היה מבקר לפעמים בקאפוסט אצל האדמו"ר החב"די ר' שלמה זלמן, נכדו של אדמו"ר ה"צמח צדק".

"נראה שבשיחותיו עם האדמו"ר מקאפוסט סיפר לו מחוויותיו אצל רי"ד מבריסק, שכן לימים שלח לו האדמו"ר להרוגצ'ובי במלים "הגיעה העת שיתנהג בדרכי רבו". השליח שאל את הרוגצ'ובי למה ירמזון דברי הרבי? והגאון סיפר לו כי אצל רבו רי"ד מבריסק היתה קופסת טבק – הרחה שחקוקות היו בה האותיות ש.פ.ו.ש.מ.נ. ורי"ד מיאן לגלות לתלמידיו פשר הדבר. פעם נתחבט הרב בפשט דברי התוספות ותלמידו הרוגצ'ובי אמר שהוא יכול לפשוט, אך רק בתנאי שרבו יגלה לו מה טמון באותיות – פורחות אלו. וכששמע את ביאורו של תלמידו וראה כי אמת בפיו, גילה לו כי בצעירותו היה חריף בלשונו והצליף בה בכל עת. לימים עקר מעצמו הנהגה זו, וטבע לו לזכרון על קופסת הטבק את ראשי תיבות של "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו". ורמז רמז לי הרבי – סיים הגאון – שאף עלי לאחוז במידה זו ואכלך לי מדרך ביטול הזולת".

עוד זאת שמעתי אז מפי הרב לובאנוב:

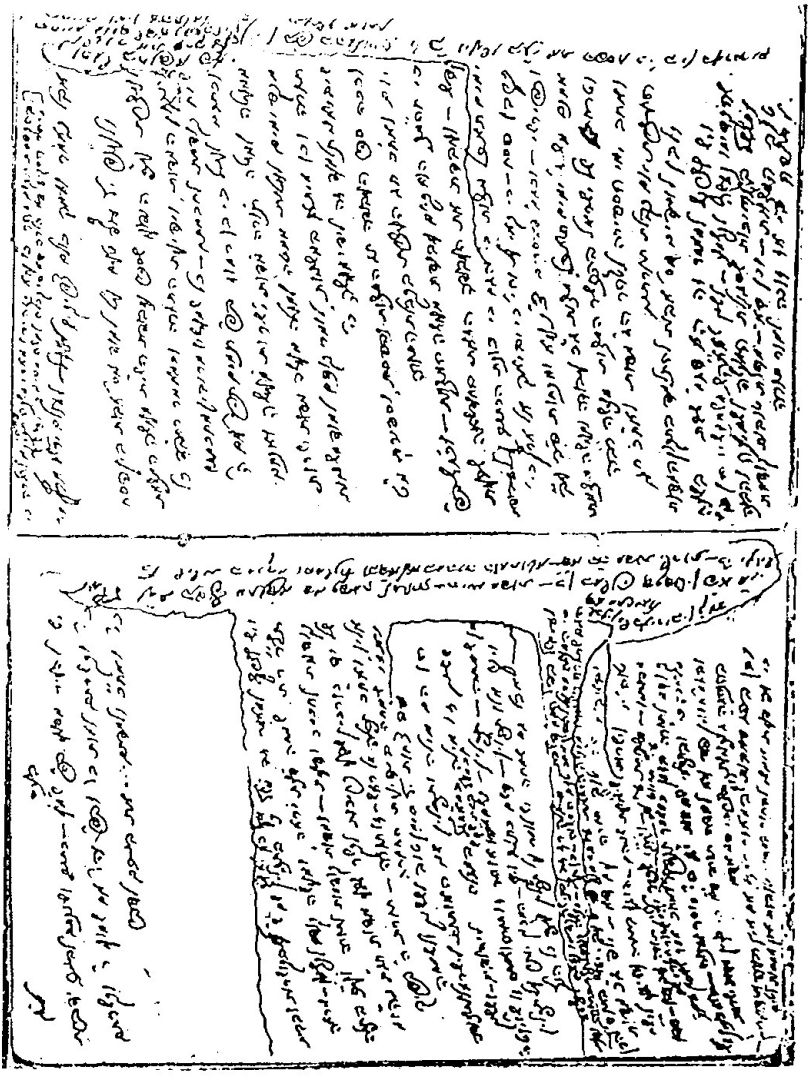
פעם היו בחירות בעיר דווינסק לרב מטעם הממשלה. שני אנשים משכילים אינטיליגנטים אשר למדנות ויראת שמים היו מהם והלאה, הגישו את מועמדתם. זה שנכשל היה עוין את חברו בכל לבו ומחפש תואנה לגרום להדחתו המהירה. לא ארכו הימים והרב מטעם הוזמן לבית המשפט לבוא עם ספר תורה קטן בידו להשביע יהודי העומד להשפט בעוד

זמן קצר ולחייבו שבתשובותיו על שאלות השופט יאמר רק את האמת. הדבר אירע בימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים והוא, בהיותו עם הארץ, לא ידע כמובן שב"שולחן ערוך" "אורח חיים" סימן תר"ב פוסק הרמ"א במפורש: "ואין נותנין חרם וכן אין משביעין אדם בבית דין עד אחר יום כיפור". הוא כהרגלו בכל ימות השנה בא לבית המשפט והשביע את היהודי. ירבו קפץ מיד על המציאה הגדולה שבאה לידו. בדיוק להזדמנות זו הוא ציפה. אומר ועושה, הוא הלך והלשין לפני השלטונות שהרב מטעם אינו יודע למלא את תפקידו האלמנטרי כמפורש ב"שלחן ערוך", ויש להעבירו מיד ממשרתו.

הרב מטעם נבהל מאוד ורץ אל הגאון הרוגצ'ובי, בכה ויתחנן לו שיצילנו מפח היוקשים, בו נפל בלא יודעין. הרגיע אותו הרוגצ'ובי ואמר לו: אפשר לפרש להם שהנאמר ב"שולחן ערוך" אינו ענין למקרה שלך בכלל. אפשר לטעון שב"שולחן ערוך" נאמר שלא להשביע את מי שבא להעיד לפני בית הדין על מעשה שהיה בעבר, כי אז חוששין אנו שמא ישבע לשקר ויעורר דינין על כל העולם בימים הנוראים, אבל אתה הרי השבעת את היהודי על מה שיקרה בעתיד, שכשיוזמן לפניהם לדין, בעתיד, אחרי יום כפור, יאמר אז את האמת וכך יכול אתה לטעון לפני השלטונות שעשית כדת וכדין. הרב מטעם שש ושמח בסברתו הגאונית של הרוגצ'ובי, עכשיו יש לו כבר במה להצטדק לפני השלטונות.

אך כעבור כמה דקות הוא שוב נראה מודאג ושאל את הגאון: רבי, ומה אעשה אם יאמרו לי זאת מנין לך? הרמ"א בהגהה הרי פוסק סתם ואינו מחלק בין עבר לעתיד! הם יאמרו לי "עבר ועתיד" מאן דכר שמי'ה! ואיך אוכיח להם אז שהצדק אתי? אמר לו הרוגצ'ובי: תביא להם ראיה ממשנה מפורשת במסכת "יומא" בריש המסכתא. נאמר שם "משביעין אותו במי ששיכן שמו בבית הזה" שלא יעשה חלילה כמעשה הצדוקים, והשבעה זו הרי היתה בערב יום כפור! אלא כדאמרינן שאם משביעין אותו "לעתיד" אין שום חשש. הכי נמי בענייננו, בפסיקת הרמ"א מדובר רק בהשבעה על העבר.

והרב מטעם אכן ניצל בזכות סברתו זו של הרוגצ'ובר.

דפים אחדים (בעמוד זה, ובעמוד הבא) מני
רבים מאד של חידושי תורה והגיגים של סבא

מקרמנצ'וק לסמרקאנד

המלחמה החלה, קרמנצ'וק מופצצת, והסבא עסוק בהכנת הדרשה לבר מצוה שלי

כמה זמן לפני הבר מצוה שלי שחל בכ"ח בתמוז תש"א (המלחמה החלה בכ"ז בסיון), ישב אתי הסבא והסביר לי ארוכות מה המצוה הזאת של הנחת תפילין ומה טעם יש בה.

הסבא אמר לי שהתפילין מזכירין לנו כל יום מחדש את קבלת התורה בהר סיני ואת הקדמת נעשה לנשמע, לכן של יד קודמת לשל ראש. והוא הסוד שמלאכי השרת יודעין ומשתמשין בו, ברישא – עושי דברו, והדר – לשמוע בקול דברו.

כי אמנם צריך לשאוף להבנת טעם המצוה, אבל רק אחרי קיומה מתוך קבלת עול אפשר להגיע להבנתה, ולא לפני', כמעשה הגר צדק של המהר"ל מפראג. וכלשון המשנה: מצה זו שאנו אוכלין, ואח"כ שואלים, על שום מה. ואין לשאול בשעת הקרבת קרבן פסח "מה העבודה הזאת לכם" , אלא יש לקיים את המצוה מתוך קבלת עול ואמונה, ואח"כ "והי' כי ישאלך בנך מחר", לאחר קיום המצוה, אז "ואמרת אליו" – את הטעם.

עוד זאת באו התפילין להזכיר ליהודי, שבעבודת ה' אין פשרות, אלא תמים תהי' עם ה' אלקיך, אינגאנצן אוועקגעבן זיך צום אייבערשטן מיט אלע לבושי הנפש, החל מכח המעשה (תפילין של יד) מיט אלע שבע המדות (שבע הכריכות) מיטן גאנצן חב"ד שבנפש (של ראש) אל הקב"ה ששמו רשום על התפילין: ש' (שבשל ראש) ד' (שבקשר של ראש) וי' (שבקשר של יד), וכל זה מתוך שמחה דעת ויראה (ר"ת שם ש'ד'י').

הסדר של מלמעלה למטה הוא ת'ורה, מ'דות י'שרות, מ'עשה, ועלינו להתחיל מלמטה למעלה, מהקיום המעשי בקבלת עול.

וכדי לחקוק הדברים האלה בלבי, ולאפשר לי לשנן אותם בע"פ, כתב לי הסבא ביד רועדת את כל הנ"ל. והכתב הזה נחבא אל הכלים בתוך חבילת הכתבים שלו ובגין כך נשתמר.

מפליא לראות את כתב ידו הברור, לא חסר ולא יתיר אות א', בציון מראי מקומות מדויקים, של יהודי מופלג בזקנה, באותם תנאים איומים כשהמלחמה, שהחלה בכ"ז בסיון, בערה במלוא עוזה. והפליטים מעיירות

הסביבה, מבוהלים ודחופים, הציפו את קרמנצ'וק.

וזה הדרוש אשר חובר עבורי במיוחד:

בעזהי"ת

ויל מקיים זיין מנהג ישראל, אז א בר מצוה זאגט א דרשה. און א"ז הרב שיחי' האט געזאגט א סמך למנהג זה דען בפרשה א' שבתפילין כתוב על תפילין "למען תהי' תורת ה' בפיך" – אלזא דארף א בר-מצוה ווייזן אז ער האט תורה אין מויל. און מע גפינט אין ירושלמי ברכות, פ"ג ה"ג, "קטנים פטורים מן התפילין דכתיב למען תהי' תורת ה' בפיך, בשעה שהוא תדיר בה". ד.ה. אז תורת ה' איז רגיל על לשונו.

כן אמר א"ז הרב, אז ציצית ותפילין בכל יום לאיש ישראל, דען ציצית איז קבלת עול מצוות מעשיות, און תפילין איז קבלת עול תורה, בכל יום כחדשה

לדעת אותה ולהגות בה תמיד. בפר' ציצית שטייט "ועשו להם ציצית וזכרתם את כל מצוות ה' ועשיתם אותם", און תפילין שטייט "למען תהי' תורת ה' בפיך", און לשון הגמ' בקידושין ל"ה ומכות י"א הוקשה כל התורה לתפילין – פון דעם פסוק לכן קאהן מען זאגין אזוי וויא בקבלת התורה האבין יודין געזאגט נעשה ונשמע, אזוי תפילין איז של יד וועלכע ווייזט אויף נעשה איז פריהער פון של ראש וועלכע ווייזט אויף נשמע. צום פערשטיין הענין הזה נזכיר גמ' דשבת דף פ"ח ע"א "אמר ר"א בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, יצאה בת קול ואמרה להן מי גילה לבניי רז זה, לשון שמלאכי השרת משתמשיו בו, דכתיב ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו. ברישא עושי והדר לשמוע".

צו פערשטיין דעם מאמר, מוסס מען מגלה זיין הטעם דען תורה הקדושה איז העכער פאן אללע חכמות וויסענשאפט וועלכע פריער ווייסט מען די חכמה שבשכל, נאך דעם טוהט מען בפועל ידים, אבער תוה"ק קאהן מען ניט פערשטיין חכמת התורה נאר א מע טוט פריהער מיט אמונה, מעשה המצוה שבתורה, אז ממשיך עליו קדושה וועלכע עס איז א סגולה אז נאכהער קאן מען פאערשטיין פנימית החכמה שבתורה.

ונזכיר מעשה הנודע ומקובל ממהר"ל מפראג זכרונו לברכה, וועלכר האט מגייר געווען א גר צדק, חכם פילוסאף, האט ער געפרעגט צו פארשטיין מאמר הגמ' "גר שמל ולא טבל כאילו לא מל". האט מהר"ל מפראג ז"ל איהם געענפירט אז עס איז א שכל דק וועלכער וועט אים זאגין

דרשה לבר־מצוה שכתב לי סבא בכתב ידו, לאחר פרוץ המלחמה,
שבועות אחדים לפני שנמלטנו מקרמנצ׳וק

אחר הטבילה כדת, והגר צדק טבל כדת, האט מהר"ל מפראג ז"ל געוואלט איהם זאגין הטעם, האט הגר צדק געענפירט, ער דארף שוין ניט הערין הטעם, יען הוא מרגיש בעצמו מהטבילה אין זיך זעלבסט א השתנות. כן אללע מצוות מעשיות מסוגלות צו פערשטיין הטעם אחר מעשה המצוה בפועל. וזהו הרז והסוד.

זא נאך הטעם להבין וויא תפילין איז קבלת התורה האט א"ז שיחי' געזאגט וויא מע קאן זאגין בפסוק "תמים תהי' עם ה' אלקיך", וו.ה. תמימות מיט השי"ת? נאר שלמות אדם המעלה ה"ה שכל ומדות ומעשה, ר"ת ת'ורה, מ'דות י'שרות, מ'עשה. דארף א יוד אלע דריי בענוטצין נאר להשי"ת (וכן בתהלים ט"ו, ב, הולך תמים; ק"א, ו, הולך בדרך תמים; קי"ט, א, אשר תמימי דרך), און דארף אהן הייבן פאן מעשה המצוות, נאך דעם מדות ישרות, נאך דעם פערשטיין תורה און אזוי גלייך איז פריער קשירת תפלה של יד במעשה, נאך דעם כורך זיין שבע כריכות וויזט צו בינדן דיא ז' מדות: חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות, לרצון השי"ת, נאך דעם תפלה של ראש, בענוטצין השכל ע"פ התורה.

און טעם הסדר שבפ' שבתורה: תורה מדות ישרות מעשה. ומצדנו: מעשה, מדות ישרות, תורה – כן תומיך ואוריך, אורים ותומים, און זכור ושמור נאמרו ושמור וזכור השמיענו.

ותמצא בס' המצות להרמב"ם ז"ל הקדים תש"ר לתש"י ובפירש"י פ' בא י"ג,ט: "שתכתוב פרשיות אלו ותקשרם בראש ובזרוע". ועי' שו"ע סי' לב, דעות הפוסקים להקדים בכתיבה תש"ר לתש"י.

כן בשם שבתפילין – איז ר"ת שמחה, דעת, יראה. ומצדנו מקדימים היו"ד שבתש"י, הרומזת ליראה, אח"כ דעת און שמחה. כמאמר רחב"ד "כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו – חכמתו מתקיימת". ואז **יש שמחה***, כמ"ש שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב.

וע"ד צחות י"ל כי ר"ת אלו שאמרנו בשם הזה, כוללים הלכות המיוחדות ומצוינות במצות תפילין. הלא המה: ש'מחה – כי האבל ביום ראשון אסור להניח תפילין (סי' ל"ח ס"ה). ד'עת – כי מצטער ומי שאין דעתו מיושבת עליו ונכונה פטור, מפני שאסור להסיח דעתו מהם (שם ס"ט). י'ראה – חתן ושושביניו כו' פטורים, משום דשכיח שכרות וקלות

---

*) כמ"ש בע"ה לפרש בפ' ישמח לב מבקשי ה', ע"פ הפסוק במשלי (כח, ה) "ומבקשי ה' יבינו כל", ומאמר החכם "אין שמחה כהתרת הספיקות". (הערת הסבא).

ראש (שם ס"ז). היינו דתפילין צריך יראת שמים, כי ד' פרשיות שבתפילין הם מכוונים לד' אותיות שבשם הוי' ב"ה, וד' בתים – לד' אותיות שבשם אד', כמ"ש בזוהר [והרי מקרא מפורש בפ' תבוא כ"ח נח, ליראה את השם הנכבד והנורא].

וי"ל כי ע"ז מרומז שין שבתפילין – ר"ת שם – הלא הוא שם הוי' שבו ד' אותיות. ולכוונה זו הוא בד' ראשין. ושין השני הוא מצורף לד' שבקשר תש"ר וליו"ד שבתש"י. וכן לפנינו מקרא מלא בתורה פ' תבוא, כ"ח, י. "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך – [וכמאמר ר' אליעזר הגדול (מנחות ל"ח) אלו תפילין שבראש] ויראו ממך. ואם על הרואים נאמר ויראו ממך, על אחת כמה וכמה על הלבוש בהן בעצמו שתהי' בו יראה. ומשולש בכתובים שבפ' ואתחנן (ד' ט-י) המצהירים לנו לחזק דברינו, לראות כי תפילין הן הם קבלת התורה במ"ש שם השמר לך ושמור נפשך כו' ראו עיניך – יקויים ע"י תש"ר, ופן יסורו **מלבבך** – יקויים ע"י תש"י, יום אשר עמדת כו' בחורב כו' (ובגמ' ברכות כ"ב ע"א מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע, אף כאן כו' ראו עיניך – יקויים על ידי תש"ר ופן יסורו מלבבך – [על יד תש"י] עיי"ש בפירש"י), ואשמיעם את דברי אשר ילמדון ליראה אותי כל הימים אשר הם חיים. ויומתק לצרף לזה דרשתם, מנחות מ"ד ע"א, "ואמר ר"ל כל המניח תפילין מאריך ימים. שנאמר ה' עליהם יחיו" ופירש"י אותם שנושאין עליהם שם ה' בתפילין, יחיו.

ע"כ העתק מכתב ידו של סבא בדרשה שכתב למעני בבר מצוה שלי.

לסבא היו פרשיות שכתב סופרו של הרה"ק ר' זוסיא מאניפולי

לסבא היו בירושה תפילין יקרים, ומרגלא בפומי' שהפרשיות נכתבו ע"י סופרו של הרהצה"ק והנורא רבי זושא אניפוליר נ"ע. לצערנו נאבדו התפילין ולא נשארו בידינו כי אם פרשיות של ראש דרבנו תם. אין לתאר את יופי הכתב שנשתמר להפליא. נדמה שגם הענין הגשמית רואה ומרגישה את קדושת האותיות.

אני משער שפרשיות אלו, הגיעו אליו מסבו של הרב ר' משולם זוסיא אהרן ז"ל, שהי' תלמידו של הרה"ק ר' זוסיא מאניפוליא נ"ע

ופעם אמר לו הרה"ק ר' יוחנן נ"ע שיזהר מליתן לבדוק את התפילין המהודרים האלו לסופר שאינו הגון במיוחד כדי שלא יפגום בראייתו בקדושת הפרשיות. עד כדי כך!

העיר סמרקנד היתה בשבילנו הצלה גשמית ורוחנית גם יחד. ועל כך עלינו לשבח ולהודות לרבי הריי"ץ ולשלוחו הנאמן ר' שמחה גורדוצקי

עברו ימים ספורים וגם אנו הצטרפנו להמון הנודדים וברחנו – עם הטו"ת והכתבים האלה בידינו, ולא יותר מזה – מבלי לדעת לאן פנינו מועדות.

בדרך נסיעתנו הארוכה, נזכר אבא בידידו מקרמנצ'וק, ר' שמחה גורודצקי, שנשלח ע"י כ"ק הרבי הריי"ץ נ"ע, בשנת תרפ"ח לסמרקנד, ועל כן החליט להמשיך לכיוון סמרקנד שבאוזבקיסטן.

כשהגענו לסמרקנד מצאנו שם פליטים מכל רחבי רוסיא הדווי'. גם מסלתה ומשמנה של חסידות חב"ד, הגיעו לסמרקנד, והם ארגנו מיד עם בואם ת"ת וישיבת "תומכי תמימים". והעם ההולכים בחושך הרוסי, ראו פתאום אור גדול של תורה וחסידות.

וצדקה וברכה עשה עמנו הקב"ה שהביא גם אותנו אז לסמרקנד. שם התבצר לנו מקום בגיהנום הסובייטי, ושם שימש האבא ברבנות במשך כעשר שנים, ואח"כ כחמש עשרה שנים בטשקנט. שם זכיתי ללמוד ב"תומכי תמימים" ולהתקשר לחסידות חב"ד ולכ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש, בקשר חזק ואמיץ עד עולם.

ולטובה יזכרו שמות המשפיעים שלי בסמרקנד – הרה"ח ר' ברוך דוכמאן והרה"ח ר' אלי'הו לוין זכרונם לטובה ולברכה.

כמה מפליא הדבר שאדמו"רי חב"ד דאגו בעוד מועד להכין למעננו עיר מקלט זו: הרב הגדול ר' שלמה לייב אליעזרוב (רבה של חברון), נשלח לשם עוד ע"י הרבי הרש"ב נ"ע, ור' שמחה גורודצקי – ע"י הרבי הריי"ץ נ"ע.

ועל הטוב ייזכרו אחינו הספרדים, קהל עדת הבוכרים, שספגו מאוירה החסידית של הרבנים הנ"ל, והושיטו לנו יד עזרה בימי המלחמה, ולעתים אף הצילו את נפשנו מגווע ברעב, פשוטו כמשמעו.

גם יהודי פולין, על רבניהם וחסידיהם, שחזרו ממחנות סיביר, אחרי שהוגלו לשם בתחילת שנת ת"ש, נקבצו ובאו יחדיו לסמרקנד, ומחורבנן של קהילות אירופה, התמלא המקום והפך למרכז יהודי גדול.

מסיפוריו המיוחדים של סבא

הלמדן הליטאי מודה לחותנו החסיד: אכן הרבי מרוז'ין הוא איש אלקים קדוש, הוא ידע את מחשבותיי וגם ידע לתרץ את קושייתי החמורה

באמצעות סיפורי חסידים מדוייקים להפליא, הי"ה הסבא משריש בלבנו אמונה ויראת ה'. והנה מקום אתי למספר סיפורים שסיפר לנו סבא וזכרם עומד לנגדי כאילו שמעתים זה היום. אפתח בסיפור נפלא שהנחילנו סבנו, סיפור ששמע מפיו של הרה"ג ר' יהושע חריף מהעיירה ליובאר. ואשר בדידי'ה הווה עובדא.

הרה"ח ר' יהושע התארח בביתו של הרב ר' ישראל יעקב יעבץ בקרמנצ'וק, כשהוזמן להצטרף לבי"ד שבעיר לפסוק דין תורה מסובך. וסיפר לו אז בנוכחות הסבא, גופא דעובדא היכי הוה, שהפך לחסיד רוז'ין נלהב.

כל פעם שהסבא הי"ה חוזר על הסיפור, הי"ה מתרגש מחדש ומצביע על המקום שישב ר' יהושע, ואומר: "אט דא, בא דעם טיש, איז ער גיזעסין און דערציילט די מעשה".

ר' יהושע הי"ה קרוב משפחה של רבי עקיבא אייגר ז"ל ולמד בישיבתו. פעם בא לישיבה יהודי חסיד רוז'ין, וביקש מאת ראש הישיבה להציע לו בחור יר"ש ולמדן, עבור בתו שהגיעה לפרקה. ראש הישיבה הציע לו את ר' יהושע, והשידוך נגמר בכי טוב.

אחרי החתונה נסע חותנו אל רבו לרוז'ין, וביקש מחתנו החדש להתלוות אליו בנסיעה זו אל הרבי. החתן סירב בתוקף. עדיין רגיל הי' ר' יהושע מימי לימודיו בישיבה להקפיד על שמירת הזמן. ואילו נסיעה לרבי היתה בעיניו איבוד זמן וביטול תורה. חותנו ניסה להסביר לו כי הוא טועה, הרבי הוא איש אלקים קדוש ונורא, ואם כן הרי לאחר נסיעתו אל הרבי, יהי'ה לימודו באופן שונה ונעלה באין ערוך. אך החתן לא השתכנע ונשאר בשלו. לאחר שחותנו המשיך, בכל זאת, ללחוץ עליו – הסכים ר' יהושע לנסוע באופן חד פעמי אל הרבי, בתנאי שחותנו לא יטרידנו יותר בכגון דא.

בסתר לבו עיבד ר' יהושע תכנית שלמה לערוך לרבי בחינה רצינית.

ואם הרבי לא יעמוד במבחן שלו, אזי יוכיח לחותנו כי הצדק עמו, ונסיעה זו תהי' גם הנסיעה האחרונה שלו אל הרבי.

באותו פרק זמן הטרידה את ר' יהושע קושיא חמורה, שנתקל בה תוך כדי לימודו: הגמ' במסכת נדרים (טו, א) אומרת שנדרים אינם חלים אלא על דבר שיש בו ממש, מה-שאין-כן שבועות חלין גם על דבר שאין בו ממש, כגון שנשבע שלא יישן או שלא ידבר, וכן נפסק להלכה (ראה יו"ד סימן רי"ג וסימן רל"ט סעיף ג'). ואילו בזוהר הקדוש פרשת משפטים (דף קט"ו עמ' ב), כתוב בדיוק להיפך: ששבועה אינה חלה אלא רק על דבר שיש בו ממש, מה-שאין-כן נדרים חלים אפילו על דבר שאין בו ממש. דבר פלא! סתירה כה בולטת שלא ניתן ליישב אותה!

החליט ר' יהושע דנן שבשעה שיעמוד לפני הרבי, יהרהר במחשבתו בקושיא זו. ואם אכן נכונות הגזמותיהם של החסידים כי הרבי יודע מחשבות, וידע לכוון למחשבתו וגם ידע לתרץ את הקושיא שלו בתירוץ מניח את הדעת, או אז יודה כי הרבי הנו בעל רוח הקודש וגם למדן, ואף ישנה דעותיו הקדומות ויאות לנסוע אליו שוב. ואם לאו – לא יסע אליו יותר, אף אם חותנו יעתיר עליו דברים ככל שיעתיר ויפציר ככל שיפציר.

כשנכנס ר' יהושע עם חותנו אל הקודש פנימה, הי'ה שם עם רב. הרבי ישב על כסאו ולא שת לבו כלל, לא אליו ולא לחותנו. תוך כדי כך הופיע בחדר אחד מחשובי החסידים ור' לייב שמו. כל החסידים פינו לו מעבר לגשת אל הרבי, והרבי קבלו בסבר פנים יפות וגם ציוה למשמשו להגיש לו כיבוד.

החסידים עמדו באימה ויראה בתקוה לזכות ולשמוע, לו רק מספר תיבות היוצאים מפי הרבי. גם ר' יהושע הטה אזנו כאפרכסת לשמוע מה יאמר הרבי לאותו אורח הזוכה לקירוב כה נעלה. והנה קולטות אזניו איך שהרבי אומר לר' לייב: "מילא אונדז האלט דאך ניט די וועלט פאר קיין למדן, הגם מיר זיינען אלע חודש מסיים ש"ס. אבער דעם זיידען, דעם מגיד, האט דאך די גאנצע וועלט דערקענט פאר א גאון עולם. דאך האט א ליטוואק אמאל גיוואלט אים פראוון: ער וועט טראכטן א קשיא, און אויב דער זיידע וועט צוטרעפן די קשיא און וועט איר פארענטפערן – וועט ער אין אים גלייבן. די קשיא איז גיווען א סתירה צווישן גמרא און זוהר, צי נדרים זיינען חל על דבר שאין בו ממש, צי ניט".

(= "מילא אותנו אין ה"עולם" מחזיק ללמדן, הגם שאנו מסיימים כל חודש את הש"ס. אבל את הסבא, המגיד ממעזריטש, הרי כל העולם הכיר

בו כגאון עולם. אעפ"כ ביקש פעם ליטאי אחד לנסותו: הוא יהרהר בקושיא מסוימת. ואם הסבא יידע לכוון למחשבתו ולקושייתו וגם יתרצנה – יאמין בו. הקושיא היתה אודות סתירה מפורשת בין הגמ' והזוהר אם נדרים חלים על דבר שאין בו ממש, או לא")

הרבי עשה אתנחתא קטנה, ור' יהושע עומד נפעם ונרגש וארכבותיו דא לדא נקשן. והנה הוא שומע את הרבי ממשיך ואומר: "מילא וואס דער זיידע האט אים געענטפערט, האט דאס ניט צו אונדז. מיר וועלן זאגן אן אייגענעם תירוץ (= מילא, מה שהסבא ענה אין זה נוגע לנו [כידוע נמנעים הצדיקים מלהשתמש בתיבת "אני" בלשון יחיד], אנו נתרץ תירוץ משלנו): די גמרא אין בבא מציעא (דף פו עמ' א') זאגט 'קא מיפלגי במתיבתא דרקיעא, אם בהרת קדמה לשיער לבן וכו' ספק – הקב"ה אומר טהור וכולהו מתיבתא דרקיעא אמרי טמא. אמרי מאן נוכח? נוכח רבה בר נחמני וכו'". והנה הרמב"ם פסק כמתיבתא דרקיעא, וה"כסף משנה" מקשה: הרי אמרו מאן נוכח, ורבה בר נחמני אמר טהור כמו שאמר הקב"ה וכו'. על דרך זה איז בעניננו: מתיבתא דרקיעא איז גמרא, און זוהר איז הקב"ה". כה דיבר הרבי מרוז'ין אל החסיד ר' לייב כשעיניו קדשו מופנות כל העת אל ר' לייב.

אחר כך הפנה הרוזינער את פניו הקדושות לעבר הקהל, כשמבטו עובר מאחד לשני. כאשר עיניו נפגשו בר' יהושע, אמר לו הרוז'ינער: "נו, יונגערמאן, דו וועסט שוין זיין א חסיד?!" (= נו, אברך ועתה כבר תהי'ה לחסיד?!). והושיט לו את הליולקע ציבעק (= מקטרת הטאבאק) שלו, שימצא אש וידליקה. והוא כיבוד חשוב מאד.

והיות ומקובל אצלנו מהסבא שהקדוש מרוז'ין, בדברו עם החסיד ר' לייב, הזכיר את פסק הרמב"ם דלא כרבה בר נחמני וכן הזכיר את ה"כסף משנה" הדן בכך, מצאתי לנכון להעתיק את הקטע דלהלן מתוך שיחת כ"ק אדמו"ר שליט"א ביום ב' דחג השבועות ה' תנש"א, בקונטרס "תורה חדשה מאתי תצא" הערה 38:

ולהעיר מפלוגתת הפוסקים בהסוגיא ד"קא מפלגי במתיבתא דרקיע כו" (בבא מציעא פו, א) אם ההלכה היא כהקב"ה שאומר טהור – כמו שכתב רבינו הזקן ב"לקוטי תורה" סוף פרשת תזריע: "הרמב"ם סוף פרק ב' מהלכות טומאת צרעת פסק כהמתיבתא דספיקו טמא, וכתב ה"כסף משנה": "פשוט דתנא קמא ור' יהושע פליגי בזה סוף פרק ד' דנגעים, והלכה כתנא קמא, ואף על גב דקודשא בריך הוא אומר טהור, לא בשמים

היא כו'", אמנם בהר"ש סוף פרק ד' דנגעים משמע דהלכה כרבי יהושע משום דקודשא בריך הוא אמר טהור, ומבאר, שדרגותו של רבה בר נחמני שאמר "אני יחיד בנגעים", למעלה מרוב החכמים שבדורו, שייכת לדרגת התורה כפי שהיא אצל הקב"ה, וההלכה בתורה (ש"לא בשמים היא") כדעת הרוב, "אחרי רבים להטות", ולכן פסק הרמב"ם כתנא קמא, והר"ש פסק כר' יהושע, "יש לומר דהכא שאני, דאין זה דומה להא ד"אחרי רבים להטות", דהיינו דוקא בפלוגתא דחכמי המשנה זה עם זה, אבל הכא שאני דקודשא בריך הוא אומר טהור".

כמה הערות לסיפור:

א) הסבא הי' אומר שהחסיד ר' לייב יש לו קירבה משפחתית אתו [1].

ב) הוא גם אמר שאינו יודע מה פירוש של "הגם מיר זיינען אלע חודש מסיים ש"ס". האם הכוונה לזי" פרקים משניות ביום, או לש"ס גמרא? [2].

ג) הוא גם התפלא ולא ידע להסביר את המילים "מילא דאס וואס דער זיידע האט אים געענטפערט האט דאס ניט צו אונדז". מדוע 'האט דאס ניט צו אונדז'?

ד) ואני ההדיוט מוסיף, שעל דרך זה ממש מצאתי סתירה זו בין פירושי רש"י ורמב"ן, בתחילת פרשת מטות, על הפסוק 'איש כי ידור נדר' (במדבר ל, ג). כותב רש"י: "נדר - האומר הרי עלי קונם שלא אוכל, או שלא אעשה דבר פלוני, יכול אפילו נשבע שיאכל נבילות וכו'". על כך מקשה הרמב"ן בפירושו: "ולשון ספרי אינו כן אלא שנו על "לאסר איסר" יכול אפילו נשבע לאכול נבילות... הזכירו דבר זה בשבועות, והרב החליפו לנדרים, ולפי דעתי שלא נזהר, שהרי אמרו בנדרים דהוה אסר חפצא עלי'ה, ולפיכך אינן חלין על דבר שאין בו ממש, כגון נדר עלי שלא אדבר עמך וכו'". עכ"ל.

אך לפי תירוצו הנפלא של הרבי מרוז'ין, הדברים ממש מאירים ו"הרב (רש"י) נזהר ונזהר", אלא: שרש"י נקט כדעת הזוהר, היינו קודשא בריך הוא; והרמב"ן - כדעת הגמ', היינו "כולהו מתיבתא דרקיעא", ודעת שניהם קושט דברי אמת. פלאי פלאים! [4].

והרי מצינו שכ"ק אדמו"ר שליט"א ב"לקוטי שיחות" (כרך ה' עמ' 279), כותב מפורש שדברי רש"י הם ע"פ הסוד (כלומר: הזוהר), וזה לשון קדשו:

"מתאים מיטן וואס פון אדמו"ר הזקן אז פירוש רש"י איז יינה של תורה, וואס דאס איז דער חלק הסוד. חלק הרמז והדרוש איז ניט מוכרח אז זיי זאלן זיין בפירוש רש"י, אבער חלק הפשט והסוד איז דאס א דבר ברור, אז בכל

ענין וענין שבפירוש רש"י איז פאראן דער חלק הפשט והסוד"

ובהערות שם מוסיף הרבי: "להעיר מלבוש האורה לפר' בראשית: כל הדברים שבפירש"י יש בהם נגלה ונסתר ושניהם אמת"

גם מצאתי ב"שם הגדולים" מהחיד"א נ"ע בערכו:

"רש"י כתב פירושו על פי סוד ויש בדבריו רזין עילאין"

גם מצאתי בספר "לקט שכחה ופאה" מאמר מ"ה, דברים בשם הגאון המקובל ר' שמשון נ"ע מאוסטרופוליא שפירוש רש"י על התורה הם גם ע"פ הסוד היינו ע"פ הזוהר הק' וז"ל:

"ומסופר על הגאון המקובל רבנו שמשון מאוסטרופוליא נ"ע, שרצה לחבר פירוש על התורה, וברוב חריפותו ועומק בינתו בחכמת הקבלה, כתב כמה וכמה דפים על פסוק ראשון, בראשית. וראה שאין בני אדם יכולים להבין זאת, מחמת עומק המושג וקוצר המשיגים, והתחיל לכתוב תמציתם של דברים. וכל כך הי' מצמצם ומצמצם עד שראה שדבריו ספונים וגנוזים בפירוש רש"י, ואמר: 'מה לי לחבר פירוש, הלא כבר קדמני רש"י ברוח קדשו'"

תגובת כ"ק אדמו"ר מסדיגורא שליט"א לסיפורו הנפלא של סבא

והנה לאחרונה פורסם סיפורי זה בבטאון "מסילות", גליון כ"ה עמ' 54 בתוספת ארבע הארות לארבעת "הערותי" מאת כ"ק הרבי מסדיגורא שליט"א. שמחתי מאד על הזכות וחבלים נפלו לי בנעימים שהתייחס להערותיי ומחביבותא יתירא אעתיקם הנה ברגשי תודה והערצה עמוקה וזו לשונו:

[1] ר' לייב זה הי'ה מהעיר באַר ברוסיא, והי'ה מבני עלי'ה של חסידי רוז'ין.

[2] כידוע גם מגדולי ישראל, כגון המהרש"ם, וכן הגאון ר' יעקב מהרימילוב, הגאון ר' יוסף ענגעל, הגאון הרוגוצ'ובר זצ"ל, שגמרו בשבת את מסכת שבת ועירובין, וכן במשך זמן קצר היו מסיימים ומתחילים מחדש כל הש"ס, וזה ידוע אצל בעלי רוח הקודש וזכרון מופלג, שאפשר להם לעבור על לימודם בעל פה. והסבא קדישא מרוז'ין אמר על עצמו שהמלאך שהי'ה צריך לסטרו על פיו ולהשכיחו לימודו (עי' נדה ל,ב), כנראה שכח ממנו... ועל כן הוא זוכר הכל.

[3] והכוונה, שיתכן שהמגיד הגדול ממעזריטש פירש את הנ"ל באופן שונה – כפי הנלמד בעליונים. וראה זוהר חדש יתרו (דף ל"ו טור ב) וז"ל:

"תרין מתיבתא אית לעילא... ואיתלקיט מיד וסלקין ליה בקדמיתא למתיבתא דמטטרו"ן, ותמן אמר תלמודיה דאייתי בידיה, ואוליף תמן מה דאוליף. לבתר סלקין ליה למתיבתא עילאה דקב"ה וזמינא למתיבתא דיליה, ותמן אשתעשע בהו באינון דיליה וברזין עילאין וטעמי דאורייתא דהוו סתימין [מיניה] בהאי עלמא"

ועי' זוהר משפטים (דף צ"ו: במתיבתא דיליה – ועי' תיקוני זוהר (א,א): וצדיק יסוד עולם, על צדיק דלעילא קיימא עלמא דאיתכסיא, ועל צדיק דלתתא קיימא עלמא דאיתגליא...". ולכן כשהסבא קדישא מרוז'ין אמר שמה שתירץ זקנו הרבי רבי דוב בער המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע, אין לזה שייכות לכאן, הכוונה היא שהרה"ק הרבי רבי בער, הנמצא במתיבתא דלעילא, פירש את הנ"ל באופן הנלמד בעליונים, ולפיכך אמר הסבא קדישא מרוז'ין שאין לזה שייכות לכאן.

[4] ועי' רבנו בחיי פ' מטות (ושם בסוף ד"ה איש כי ידור): "ומכאן תבין בביאור חכמי האמת, שאמרו שהשבועה הוא כנשבע במלך עצמו, והנדר – כנשבע בחיי המלך, כי חיי המלך עיקרו של מלך" ועיין שם בהגהות "טוב טעם" מבעל התוספות יום-טוב (הגהה ו).

גם ה"משכיל" הודה: זו עבודה בלתי אנושית, אי אפשר לחקות אותה

עוד סיפר סבא:

בקרמנצ'וק הי' "משכיל" אחד (שהתפאר כי חיבר פירוש על ה"מורה נבוכים"), שהי' מספר בהתפעלות על גדולתו של הרוז'ינר הקדוש.

פעם כשנסע בדרכים הגיע עד לרוז'ין. הוא החליט, מתוך סקרנות גרידא, לבוא ולראות את הרוז'ינר בשעה שהוא "עורך שולחן".

הוא עמד מן הצד והתבונן ברבי הקדוש ובהנהגתו בקודש ועקב אחרי כל תנועה שלו. ולמרות שהיה "חדור" בהשכלה, לא הי' יכול לא להתפעל ממה שחזו עיניו, וכה הי' אומר (בהתאם לתכונתו המשכילית):

את מקצוע הרבי'סטווע אפשר ללמוד, גם אמירת ה"תורות" אפשר להכין מראש, אפשר גם לגלגל עינים למרום. את הכל אפשר לחקות כאילו אתה רבי.

אבל מה שראיתי אצל הרוז'ינר אי אפשר לחקות, או שאתה אכן בדרגה עילאית זו, ואם לאו – לא ניתן לחקות, ומעשה שהי' כך הי':

הרבי ישב בראש השולחן, לפתע נכנס לדביקות, ומתוך דביקות הרכין

את ראשו לאחוריו, ובמשך שעה ארוכה ישב בתנועה זו ללא ניע וללא זיע, עיניו היו פקוחות ולא נדנד את העפעפים. תוך כדי דביקותו זו נעמד לו זבוב על העין והוא לא הרגיש בדבר כלל, עובדה: לא ניסה לגרשו לא במחי יד ואף לא בנדנוד ראש, אלא ישב כמקודם אחוז בשרעפי מחשבותיו מבלי להרגיש בכך. וכל זה עיני ראו ולא זר!

המשכיל ההוא, סיפר סבא, מגמגם בלישני' הווא, וכשהי'ה מסיים את דבריו שנאמרו ברגש, אמר: גיי-גיי-גיי– גיי מאך דאס נאך...

"ברוך השם, היינט האט בא מיר די האנט געמאנט צו לייגן תפילין"

הסבא סיפר: פעם שמעו את הצדיק מרוז'ין נ"ע אומר: "ברוך השם, היינט האט בא מיר די האנט געמאנט צו לייגן תפילין".

ואמר לי אבא מארי שלדעתו ניתן להסביר את כוונתו הקדושה, על דרך הפירוש החסידי ב"עקב אשר שמע אברהם בקולי" – אברהם אבינו, גם גופו הקדוש, עד לעקב שברגליו, האט דער הערט און דערפילט את רצון הבורא ית' לפני שנצטווה, ולכן "וישמור משמרתי וגו'" עוד לפני מ"ת.

בדומה לתינוק בריא כשמרגיש רעבון הוא נמשך בטבעו אל האוכל, וכאשר הוא רואה אוכל על השולחן, הוא תופסו ומכניסו לתוך פיו. אין הוא מחכה לשום הסבר לדעת מהו בדיוק התהליך המתרחש בקיבתו הריקה וכיצד האוכל הזה ישקיט את רעבונו. את כל זה אין הוא מבין, אבל הוא מרגיש כי הנו נזקק לאוכל שכנגד עיניו על השלחן ושמו לתוך פיו (מלבד אם הוא חולה, חלילה, ואז מחמת חוליו אינו מרגיש צורך באכילה ואינו נמשך אחרי'ה).

כך ידו של אברהם אבינו, שהיתה בריאה בתכלית מהבחינה הרוחנית והקדושה, הרגישה שהיא רעבה ממש לקיום מצוות תפילין, והדבר הפך אצלה לטבע. בדרך זו ידעו האבות לקיים את כל תרי"ג המצוות כי כל אבריהם וכל גידיהם הקדושים הרגישו את המצווה השייכת להן, וכך ידעו לקיים את כל התורה עד שלא ניתנה.

כך גם הצדיק מרוז'ין, שהעיד על עצמו באותו יום, כי ידו הק' הרגישה שהיא רעבה והיא זקוקה לקיום מצוות תפילין, ולא תמצא מנוח לעצמה עד שהצדיק יניח עלי'ה את התפילין.

"איך בעט א ברכה אויף עולם הזה, כדי איך זאל זיך קענען אליין פארדינען מיין עולם הבא"

וכאן המקום לספר גם את הסיפור השני שהי' סבא חוזר עליו תדיר וראה בו מוסר השכל חסידי עמוק. המיוחד בספור זה בשבילנו, הוא גם בכך שהסבא הכיר אישית את אחד משני בעלי המעשה.

וכך הי' הסבא מתחיל ספורו זה:

ידוע שהרוזינר הקדוש ישב כלוא בבית סוהר שבעיר קייב עשרים ושנים חודשים". (ואח"כ הי' ממשיך סיפורו:)

שני יהודים שגויסו לצבא והיו משומרי בית הסוהר, עשו לו טובות רבות במשך ימי שבתו שם. ולא פעם גם עברו על חוקי בית הסוהר למען עשות טובה לרבי הקדוש. כשהרוזינער הקדוש השתחרר מכלאו, הוא הודה מאד לשני אנשי החיל היהודיים. הרבי בקש לברכם וישאלם איזו ברכה הם מבקשים כי יברכם, אמר אחד מהם: "יברכני הרבי בעולם הבא. מכיר אני את שפלות ערכי, אין בי לא תורה ולא מצות, ויודע אני מה מצפה לי בעולם האמת. אנא יברכני הרבי, שבזכות כל מה שעשיתי למענו, אהי' בן עולם הבא".

הרבי ברכו כבקשתו ואח"כ נפנה לשומר השני ושאלו ומה אתה מבקש שאברכך? ענה השני ואמר: "הרבי הבטיח לחברי עולם הבא בתורת מתנה, שיקבלה גם אם אינו ראוי לכך מצד מעשיו. אני איני רוצה במתנה כזו, אני מבקש שיברכני הרבי ב"עולם הזה"... שאזכה לעשות מעשים טובים ולהגיע לעולם הבא בשכר עבודתי שלי".

הרבי טפח לו על שכמו על שהשכיל לנצל את עת רצון זו כדבעי למיהוי. וברכו באמת שיזכה, כבקשתו, לעולם הזה ולרכוש לו עולם הבא במעשים הטובים שלו עצמו.

לא עברו ימים רבים, המשיך הסבא דבריו, והראשון הלך לעולמו. ואילו השני האריך ימים ושנים טובות (ובקטע זה, הי' הסבא אומר בהתרגשות גדולה: "אז איך האב אים נאך געקענט") והתעשר ובנה בתי מדרשים ולהבדיל מקוואות".

"בתי מדרשות און להבדיל מקוואות"

ובמאמר המוסגר: כך, בלשון זו הי' הסבא אומר: "און להבדיל מקוואות". כשהייתי ילד ושומע מפי סבא את הספור הייתי תמיד מתפלא

על כך שהסבא אומר על "מקוה" – "להבדיל". לימים כשזכיתי לעלות ארצה, אכן ראיתי ב"ליקוטי דיבורים" לכ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע מליובאוויטש, באחת השיחות קודש שלו אותו ביטוי ממש "בתי כנסיות ולהבדיל מקוואות". ונהניתי לראות עד כמה דייק סבא בדיבורו. כי אמנם "ארץ ישראל טהורה ומקוואותי' טהורים", אך בכל זאת הרי אסור לומר דברי תורה במקוה, להבדיל מבית הכנסת ומבית המדרש שלכך נוצרו.

מדוע בחר הרבי מרוז'ין ללמוד פרק כ"ד דכלים לע"נ אביו הקדוש

מובא בהוספות שבסידור "תורה אור", בשם הרב הקדוש והנורא מרוז'ין נ"ע, שלעילוי נשמת אביו או אמו, מסוגל ביותר ללמוד את פרק כ"ד ממסכת כלים.

ונראה לי, אמר הסבא, דהיינו טעמא של הרוז'ינר הקדוש נ"ע: כי תחילתה וסיומה של כל משנה ומשנה שבפרק זה, הנם אותיות שם אביו הקדוש, הרב הצדיק ר' שלום פאהריביטשער נ"ע, בן המלאך נ"ע – היינו שין למד בתחילת כל משנה ("שלשה" או "שלש"), ואות מם בסוף כל משנה ("טהור/ה מכלום").

השמות "משה" ו"שאול" בראשי פרקי משניות

פעם אמר לנו סבא: הרי נהוג ללמוד ביום היארצייט פרקי משניות המתחילות באותיות שם הנפטר, לעילוי נשמתו. אבל אותיות שמי ושם אבי מופיעים בתחילת פרקי משניות במילואם: פרק א' דאבות מתחיל ב"משה" ופרק כ"ג דשבת מתחיל ב"שואל", אותיות שם אבי ר' שאול.

מה בין א ליטווישע אמונה ובין אמונה שלמה?

על הפסוק "וירא ישראל וכו' ויאמינו וכו'", הי' הסבא אומר בשם הקדוש מרוז'ין נ"ע: איזו אמונה היא זו? אחרי שראו במו עיניהם, האמינו?! דאס איז דאך א ליטווישע אמונה! א ליטוואק גלויבט אויך, אבער פריער וויל ער איבערציילן (והסבא הי' אומר שזוהי לשון קדשו ממש של הרוז'ינר נ"ע).

אך הענין הוא, אמר הרוז'ינר הקדוש נ"ע, ש"ויאמינו" לא קאי על "וירא". אלא אחרי שהגיעו לראי' באותם ענינים אלקיים שעד עכשיו היו

אצלם בבחי' אמונה, הבינו עכשיו שבדרגות גבוהות יותר ששם אין ראייתם והשגתם מגעת, שם צריך להאמין. ועכשיו הם האמינו גם בזה באמונה שלימה.

אגב: את הביטוי "א ליטווישע אמונה" ראיתי גם בספר השיחות מכ"ק הרבי הריי"ץ נ"ע.

"אם כן, עלינו לחפש עכשיו את החידוש בתורה המהווה מקור לחידוש במדע"

סבא סיפר:

ממנהגו של הקדוש מרוז'ין נ"ע, הי'ה להתעניין לדעת מה התחדש בעולם, וכפי הנראה התעניין גם אלו המצאות התחדשו.

פעם סיפרו לו מקורביו על איזו שהיא אמצאה חדשה שהתפרסמה אז בעולם, ואמר הקדוש מרוז'ין נ"ע: "נו, אם כן עלינו לחפש עכשיו את החידוש בתורה" (שהוא מקור לאמצאה זו?).

וחשבתי אנא קטינא שדבריו הקדושים קשורים עם מאמר הזוה"ק הידוע (ח"א, קי"ז,א) "ובשית אלפי שנין לשתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא", ופירש כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש ש"מבועי דחכמתא לתתא" הם חכמות העולם, חכמות הטבע, דבר שמצא ביטויו בזינוק המדע והטכנולוגי'ה שהחל אז, ו"תרעי דחכמתא דלעילא" – היא החכמה העליונה, פנימיות התורה, זוהי תורת החסידות (עיין באריכות ב"לקוטי שיחות" כרך טו עמ' 42 ואילך).

ונראה לי הפעוט לומר בחרדה, שלפי זה כל אמצאה חדשה בטכנולוגי'ה של זמננו, כמו הטלגרף, נורת החשמל והרדיו, בהתאם לנבואתו של הזוהר הקדוש, קדם לה חידוש בתורה, ובמיוחד בתורת החסידות, כי את זה לעומת זה עשה האלקים. ולכן נהנה הצדיק הקדוש מרוז'ין לשמוע על האמצאות והתגליות החדישות המגלות לנו כי עלינו ב"ה על הדרך, עלי'ה דיבר הזוה"ק, אלא שיש לחפש אחר אותו חידוש בתורה. (ובסוף הקונטרס "ואשיבה חורפי דבר" הארכתי בעז"ה).

מה היתה עצת בלעם ומה ענה אותו ה', לפי הסברו של הרבי מטאלנא

בדחילו ורחימו הי' הסבא מספר מה ששמע מהאדמו"ר מטאלנא,

הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע, על דברי התוספות בברכות דף ז' ד"ה שאלמלי, לגבי "וכמה זעמו? רגע": "ואם תאמר מה יכול לומר בשעת רגע? ויש לומר: כלם!".

ובתוספות בעבודה זרה דף ד' ע"ב ד"ה רגע האריכו יותר: "ואם תאמר מה הי'ה יכול לומר בשעה מועטת כזאת? ויש לומר הי'ה אומר "כלם" והקב"ה הפכו ואמר "מלך" כדכתיב ותרועת מלך בו".

ואמר הרה"ק ר' דוד'ל: שענינו של מאמר חז"ל זה בעבודת ה' הוא דתלת שליטין אינון באדם, המח הלב והכבד (זוהר ח"ב, קנג, א). ורצה בלעם לומר "כלם" וכוונתו היתה להזיק חלילה לישראל בעבודתם ברוחניות היינו שיהא הכבד הראשון והקובע והשליט העיקרי, און אז דער כבד זאל פארגרעבן די הארץ, און די הארץ זאל פארגרעבן דעם מח. כסדר האותיות "כלם", ר"ת כבד לב מח, מתחיל מכבד.

אבל הקב"ה הפר את עצתו, ויהפוך ה"א לך את הקללה לברכה. ויהפך מ"כלם" ל"מלך". כדכתיב שם ותרועת "מלך" בו. "מלך" – ר"ת מח לב כבד, שיהא המוח שליט על הלב והלב יהא שליט על הכבד, ואמר בלשון קדשו "אז דער מח זאל אויסאיידלען די הארץ, און די הארץ זאל אויסאיידלען דעם כבד".

וזה כל האדם בעבודת הבורא ית', שיהא המוח שליט על הלב והלב על הכבד.

*

וב"מרגליות הים" כתב בשם ה"תורת חיים" הסבר יפה מדוע חפץ כל כך בלק שבלעם יראה את בני ישראל לפני שיקללם, כאומרו: "לך נא אתי אל מקום אחר אשר תראנו משם". כי בלעם טען שיודע לכוין הזמן שהקב"ה כועס בה, וזעמו של הקב"ה הוא רגע כמימרא, וכיון דלא מצי למימר ברגע אחד רק מלה אחת ("כלם"), ואם לא יראה את בני ישראל, אין במילה זו כל הוכחה על מי הוא מתכוין, אבל אם יאמר זאת בפניהם, אינו צריך להזכירם בשם (כדאיתא בשו"ע או"ח סימן קיט, ב"באר היטב" ס"ק א': "המבקש רחמים על חבירו אין צריך להזכיר שמו (בברכות דף ל"ד), והני מילי בפניו, אבל כשמתפלל שלא בפניו צריך להזכיר שמו". ומובן שכך הוא גם בהיפך הברכה).

אונאה עד שתות

הסבא סיפר:

הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע מטאלנא נאלץ לעבור זמנית את גבולות רוסי'ה מחמת רדיפת השלטונות. וכך הגיע, לפרק זמן קצר, לעיר ברודי.

באו למדני העיר לקבל את פני הרבי, ולבקשו כי יואיל לומר לפניהם מילי דחסידותא. ענה הרבי ואמר: אתם הרי למדנים, ומן הראוי לומר, אם כן, לפניכם א לומדישן וארט:

נקטינן להלכה: "אונאה עד שתות". הרמז מכך בעבודת ה' הוא, כי האדם עלול לטעות ולדמות בנפשו שהגיע לשלמות במדה זו או במדה אחרת, ולפעמים קשה להעמידו על האמת, ולהוכיח לו עד כמה הוא רחוק מן האמת.

אך הונאה עצמית זו אפשרית רק עד שתות, עד המדה הששית שהיא מדת היסוד, עד ולא עד בכלל. במדת היסוד, בשמירת הברית, אין אדם כבר יכול להטעות את עצמו יותר. במדה זו הוא יכיר היטב את מצבו האמתי".

הדברים נגעו ללבם של המדנים והם שאלו את הרבי: ומאי תקנתי'ה, מה יעשה אדם ויחי'ה וינצל מטעות ולא יעברו כל ימיו בהונאה עצמית?

ענה להם הרבי: "ישפיל עצמו בתכלית, עד ש"נפשי כעפר לכל תהי'ה", כעפר ממש, ואז הרי "אין אונאה לקרקעות". השפל בעיני עצמו באמת מכיר את מקומו ואת דרגתו, ומפסיק להונות את עצמו".

(ואולי ניתן לקשר דברי קודש אלו עם המובא ב"דרך מצוותיך" מהרבי ה"צמח צדק" נ"ע, ב"מצוות מילה" בשם ה"אוצרות חיים" שער אונאה (וב"עץ חיים" דפוס ווארשא, חלק שני דף מ"א עמ' ב'). כי בענין סוד מצוות מילה ופריעה יש ב' דברים: הא' הוא כריתת הערלה , אשר שם יש אונאה פחות משתות וכו').

"ברוך ה' חב"ד לעבט, השי"ת זאל העלפן אז חג"ת זאל זיך אפלעבן"

הסבא למד גם הרבה חסידות חב"ד והתפלל בנוסח אדמו"ר הזקן נ"ע.

ברצוני להוסיף כאן דבר טוב נאה ומתקבל, שנאמר ע"י הסבא בשנת תרס"ב, ונרשם ביומנו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע ופורסם בשנת תש"ג במבוא לקונטרס "ומעיין מבית ה'" (עמ' 25), ונתבאר בהרחבה על ידי הרבי שליט"א מליובאוויטש בשנת תש"ד ונדפס בספרו "לקוטי שיחות" כרך י' עמ' 240.

ומעשה שהי' כך הי':

בשנת תרס"ב הי' הרבי הרש"ב נ"ע מליובאוויטש, במוסקבה. ונבצר ממנו לבוא לי"ט כסלו לליובאוויטש. הוא שלח, כפיצוי, לחסידים שחיכו לו, מכתב על משמעותו הפנימית של החג, ובו נאמר: "תשמחו בשמחת החג אשר פדה בשלום נפשנו, ואור וחיות נפשנו ניתן לנו, וקרוב הדבר אשר היום הזה הוא ראש השנה לדברי אלקים חיים, אשר הנחילונו אבותינו הקדושים, והיא היא תורת הבעש"ט ז"ל. זה היום תחילת מעשיך, שלימות הכוונה האמתית בבריאת אדם עלי ארץ".

המכתב כולו מלא אמרות טהורות, חוצבי להבות אש, שהלהיבו את הלבבות.

ובבוא העתק המכתב לקרמנצ'וק, קבעו שם אנ"ש פארבריינגענעש (התוועדות) רבתי בהלל והודי' לה', על הגילויים שגילה להם הרבי נ"ע. השמחה בעת ההתוועדות לא ידעה גבולות, וסחפה במעגל הריקודים וההתלהבות גם את חסידי פולין (כך קראו חסידי חב"ד לחסידי צ'רנוביל ויתר החסידויות). עד "שגם רבני פולין, הרב ר' ישראל יעקב יעבץ והרב טרשצ'נסקי, רקדו בלא בגד העליון ואמרו 'ברוך השם חב"ד לעבט, און השם יתברך זאל געבן אז חג"ת זאל זיך אפלעבן'".

אמירתם זו היא שצוטטה ביומנו של הרבי הריי"ץ נ"ע במבוא לקונטרס "ומעין".

התבטאות ספונטנית שנאמרה בתום ויושר על ידי אותם רבנים גדולים וחסידים ידועים בדור דעה של קרמנצ'וק דאז, הרגיזה משום מה את אחד מהמבקשים תואנה, וכעבור ארבעים שנה מאז ההתבטאות פנה האיש

ישירות אל הרבי שליט"א מליובאוויטש בטענה: הייתכן להשתמש במונחי קבלה, שענינם אלקות ודרגות נעלות בספירות עליונות, ולומר עליהם שהם "חיים" או "הלוואי שיהיו חיים".

הרבי שליט"א, בסבלנות רבה, ענה לו באריכות על כל טענותיו, למרות שאין האחריות מוטלת עליו, שהרי הדברים לא נאמרו ע"י חותנו הק' הרבי הריי"צ נ"ע, אלא צוטטו ביומנו בשם אחרים. הרבי שליט"א מליובאוויטש מעמיד דברים על דיוקם ואת השואל על האמת. תוך כדי שהוא מרעיף שבחים על הסבא ועל דודו הרב יעבץ.

הרבי שליט"א מניח קודם כל את דעת השואל ומסביר לו שבאמירתם באידיש "חב"ד לעבט", התכוונו הרבנים לא לספירות העליונות, אלא לחסידי חב"ד, ובאמירתם "און חג"ת זאל זיך אפלעבן" – התכוונו לחסידי פולין, שביחס לחב"ד נקראים הם "חג"ת" בלשון המדוברת. ולא לספירות חג"ת ותלונת השואל היא לחלוטין שלא במקומה.

אך גם לפי הסלקא דעתך של השואל, ממשיך הרבי שליט"א, הדברים נכונים ואמתיים. ואף אם אותם רבנים לא התכוונו לכך, והם אינם נביאים, בני נביאים הם וכוונו אל האמת. וכבר האריכו בספרים בביאור הענין דעבודה צורך גבוה.

וגם על פי נגלה דתורה יציבא מילתא וניתן להתבטא בצורה זו, ובלשון זו ממש מצינו לחז"ל במסכת ברכות דף ל"ב א', על הפסוק "ואולם חי אני" – 'אמר הקב"ה למשה, משה החייתני'.

ע"כ תוכנם של דברי הרבי שליט"א, באגרתו הק' שם.

הרי שאם נתרגם את לשון הגמ' ליידיש, נקבל: משה, דו האסט מיך מחי' געווען, איך האב אפגעלעבט. ממש כלשון הרבנים על חב"ד וחג"ת, לפי הסלקא דעתך של השואל. פשוט וגאוני כאחד, כפתור ופרח!

(ואם אמנם נכון שדברי אגדה צריכים לימוד וזהירות אבל אין להטפל לחסידים רבנים היודעים לדייק בלשונם ולכוון אל האמת).

ומאחר שהסבא והדוד זכו לשבחים נעלים כאלה מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א, שקראם "בני נביאים", אף אנן נעני אבתרייהו ונאמר שנבואה ממש נזרקה מפיהם, והסבא משה אמת ואמירתו אמת. ר' משה החייתנו באמירתך "חב"ד לעבט", שהרי המעשה שהי', הי' בשנת תרס"ב, ואותה שנה בי"א בניסן, סמוך ונראה לזמן אמירתם ולזמן רשימת הדברים ע"י הרבי הריי"צ נ"ע, נולד הרבי שליט"א לאיוש"ט, וזהו "חב"ד לעבט" און וועט לעבן אייביק בעז"ה.

אך עדיין לא ברור בעצם, מה העיק כל כך לאותו שואל ומה הטרידו עד כדי פני' ישירה לכ"ק אדמו"ר שליט"א בבקשה להסביר לו פשר המשפט, שנאמר ע"י הסבא ונתפרסם ע"י אדמו"ר הריי"ץ נ"ע.

והעירני חכם אחד, הוא ידידי וש"ב הרה"ח ר' ישכר דוד קלויזנר נ"י, הערה יפה ומעניינת, שתוכל אולי להסביר מנקודת מבט שונה את טענתו של השואל.

לדעתו, יתכן, ומקורה של הטענה נעוצה בהבדלי לשון דקים שבין יידיש ליטאית־רוסית, לבין יידיש פולנית. אותה מלה יכולה כידוע להתפרש ביידיש זו במובן זה וביידיש זו במובן אחר, ואפילו הפוך לגמרי, וזה כנראה מה שקרה כאן.

הכל מבחינים, למשל, בהבדל שבין המשפט "ער האט מיר אפגעטאן", שפירושו בעברית של זמננו "הוא סידר אותי" ("הכניס אותי לפח"), לבין המשפט "ער האט מיר אויפגעטאן" שפירושו "הוא חידש לי חידוש".

כן ויותר מכן, קיים הבדל מן הקצה אל הקצה בין הפירוש של המלים "ער האט אפגעלעבט", לבין פירוש המלים "ער האט אויפגעלעבט": ב"ער האט אפגעלעבט" הכוונה היא: "הוא גמר את חייו", וב"ער האט אויפגעלעבט" הכוונה - "הוא קם לתחי'ה".

אולם הבדל זה, שבין "אפגעלעבט" ל"אויפגעלעבט" קיים, משום מה, רק ביידיש פולנית, מה שאין כן ביידיש ליטאית־רוסית "אפגעלעבט" ו"אויפגעלעבט" הן היינו הך, בשתיהן הכוונה היא: "קם לתחי'".

כך גם מתרגם ה"עברי־טייטש" (הליטאי) את המלים "ותחי רוח יעקב אביהם" (ויגש מ"ה כ"ז) - "און ער האט אפגעלעבט".

כנראה, שהמקשן שלנו מוצאו מפולין, לכן הבין את המלים "חג"ת זאל זיך אפלעבן", בצורה הפוכה ממה שהתכוונו הרבנים דקרמנצ'וק.

הוא הבין כאילו כוונתם ומשאלת לבם, שחסידות זו תגמר, ה' ישמרנו, בו בזמן, שאליבא דאמת התכוונו הרבנים בלשון תפילה ולבם לשמים, שגם חסידות חג"ת שרבנים אלו נמנו עלי', תפרח כשושנה ותקום לתחי', כשם שחסידות חב"ד פורחת ומשגשגת בהנהגתו של הרבי הרש"ב נ"ע מליובאוויטש.

ואם כנה השערתו של הרב קלויזנר, ואם אכן זו היתה טעותו "הקטנה" של מי שפנה לכ"ק אדמו"ר שליט"א בשאלתו - טרונייתו, כי אז יכול סיפור זה לשמש דוגמא קלאסית לכל מי שמרבה להקשות על חב"ד.

יישר־כח להרב קלויזנר, שהשכיל לפענח את שורשה של הטעות,

ויישר־כח גם לשואל, שהודות לטעותו זכינו להסבר נפלא מהרבי שליט"א בענין התחדשות החיות בספירות העליונות ע"י מעשינו ועבודתנו, וכן בהסבר נפלא על מאמר חז"ל דברכות "משה החייתני".

עוד זאת, זכינו ללמוד כאן פרק נוסף בענוותנותו היתרה של כ"ק אדמו"ר שליט"א, שלא רצה לבייש את מי שחושד בכשרים, מתוך טעות גסה בהבנת המשפט, והפנה את תשומת לבו לצד אחר של השאלה, שאולי לא עלתה כלל על לבו.

ראש השנה בי"ט כסלו – רמוז בפרשת השבוע

בקשר ל"ראש השנה לחסידות" ביום י"ט בכסלו, רציתי להעיר כי מרגלא הי' בפומי' של סבא ז"ל, ששמע בשם הרה"ק רבי ברוך נ"ע ממז'יבוז, כי השבועות בהם קוראים את הפרשיות וישב, מקץ וויגש, החלים ממחצית כסלו עד תחילת טבת, הם בבחינת ראש השנה, יום הכפורים וסוכות. והרמז לכך הוא: בהפטרת וישב נאמר "אם יתקע שופר בעיר" (רמז לר"ה); בפרשת מקץ – "את חטאי אני מזכיר היום" (רמז ליוה"כ) (והסבא מדילי' הוסיף כי גם בהפטרת מקץ יש לכך רמז בפסוק "ומשתי את עוון הארץ ההיא ביום אחד"), ובהפטרת ויגש "והיו לאחדים בידך", (רמז לארבעת המינים). והרה"ק רבי שמואל נ"ע מקמינקא הוסיף, המשיך סבא את דבריו, כי כשם שאחרי חג הסוכות קוראים פרשת וזאת הברכה – בה מצויות ברכותיו של משה רבנו, כך אחרי פרשת ויגש שהיא בבחינת סוכות, קוראים פרשת ויחי, בה מצויות ברכותיו של יעקב, כי "משה מלגאו ויעקב מלבר" וענינם אחד. (כך שמענו מהסבא בשם הרה"ק ר' שמואל קמינקר נ"ע. אך לא ידעתי מקום כבודו של מארז"ל זה. והן עתה העירני ידידי הרה"ח ר' יהושע שי' מונדשיין שהמאמר הובא ב"לקוטי תורה" במדבר, דף ע"ח ע' ד. ומקורו בתקוני זוהר תקון י"ג (כ"ט,א)).

מדי שנה בשנה, בשבועות אלה, הי' הסבא חוזר על אמירה נעימה זו, ותמיד נהנה להדגיש שהדברים מכוונים להפליא.

ולי הקטן, נראה לומר בחרדה, שדברי כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, הנזכרים לעיל, עולים בקנה אחד עם דבריהם של צדיקי פולין, שהרי י"ט בכסלו חל בדרך כלל בשבוע של פרשת וישב, וזו בחינתו של ראש השנה.

מחידושיו של סבא שנוצרו בלחץ המשטר הקומוניסטי

הסבא היה שופך את לבו הכואב לפני שבת מלכתא

את הסבא אני זוכר משנות זקנתו האחרונות. כל אותן השנים היו ברוסי' שנות מחסור וסבל. צרות רבות סבבוהו מכל צד וערבה כל שמחה. והי' סבא מאריך בישיבה ליד שולחן שבת ושופך את לבו לפני קונו, בתפילה חרישית קורעת לבבות בשעת אמירת הזמירות. וכשהי' אומר "פרוק ית ענך מפום אריוותא", וחוזר על המלים פעמים רבות, יראה ורעד יבוא בי, ואני אז נער עול ימים.

והי' סבא מדגיש שבזמר ליום השבת המתחיל "ברוך ה' יום יום", אין זכר, ולו במלה אחת, מענינא דיומא, היא שבת קודש. כל המדובר בפיוט זה הוא אך ורק שעבוד ישראל בארבעת הגלויות, ושכינה עמהם בכל מקום שהוגלו, ומה ענינו של פיוט זה לשבת? אלא, הי' סבא מסביר, כששבת מלכתא מתארחת אצלנו, אנו מנצלים הזדמנות פז זו ושוטחים לפני' בקשותינו, שתואיל להמליץ לפני המלך, מלכו של עולם, להוציאנו מהגלות המרה, וש"יצווה צור חסדו קהלותיו לקבץ", בעגלא ובזמן קריב.

השי"ת איז מבטיח: "אז עס וועט קומען די צייט פון דער גאולה, וועל איך עס שוין מאכן געך"

וכיון דאתינא להכא אזכיר מימרא נוספת של סבא: "בעגלא ובזמן קריב", הן שתי בקשות, ולא כפל לשון גרידא:

הבקשה האחת היא – שימהר ויבקיע כשחר אורה דאתחלתא דגאולה במהרה, ועוד בקשה, שתהליך הגאולה עצמו, לכשיתחיל, יהי' קצר, תהליך מזורז, והי' מפרש את הפסוק: "אני ה' בעתה אחישנה", בתור הבטחה לקיום בקשתנו זו: אז עס וועט קומן די צייט, וועל איך עס שוין מאכן געך.

"הזוכר למזכיריו טובות זכרונות"

בשנים הקשות שעברו על בני ישראל ברוסיא, לפני מלחמת העולם השני', כאשר אנשים נלקחו לעבודת כפי' ונאלצו לעבוד גם בשבתות וימים

טובים, ואם נתפס מאן דהוא בהתחמקות או בהשתמטות – דמיו בראשו. וכך נאלצו יהודים טובים וכשרים, לצאת לעבודה בעל כורחם גם ביום הקדוש, יום הכיפורים. אך למרות המאמץ הקשה, מיאנו יהודים אלו לחפש היתרים וצמו כל המעת לעת, ולא זו בלבד אלא שהי' עליהם להעמיד פנים שמחות כאלו אכלו ושתו כל צרכם, כדי שחבריהם לעבודה לא ירגישו ולא ילשינו עליהם שגם כאן ממשיכים יהודים אלו להחזיק במנהגיהם הקליריקליים והם צמים. עבור זאת לבד עלולים היו להענש חמורות.

כשסיפרו זאת לסבא הוא נאנח עמוקות. ולאחר הרהור שני אמר: באחד מפיוטי הימים הנוראים נאמר: "הזוכר למזכיריו טובות זכרונות". ולכאורה, לפי הדקדוק, יש להקדים את שם העצם לשם התואר, ולפי זה הי' צריך הפייטן לומר "זכרונות טובות" (או "טובים"), ומדוע כתב "טובות זכרונות"?

אלא, הסביר הסבא, כאן רמז לנו הפייטן אודות יהודים יקרים אלה, אשר מתוך אונס גמור קיימו בנפשם, בלב נשבר ונדכא, פסק דין קשה של "יעבור" ואל יישלח לסיביר ואל יהרג שם ח"ו. בכל זאת צמו כל היום, ומקוצר רוח ועבודה קשה המתינו עד צאת הכוכבים. ענוי נפשם הי' כפול ומכופל. ובוודאי שלא ייזכר להם עוון עבודתם, ולא יפקד בתור חטא, שהרי אנוסים גמורים הם, והחטא הזה עבר ובטל מן העולם, והי' כלא הי', הס שלא להזכיר!

אולם, כאשר הקב"ה בא לתת ליהודים יקרים אלה את שכרם משלם על שצמו כל היום, אף כי כבדה עליהם העבודה. אז, הוא ית', זוכר להם את ה"חטא" ומנצל אותו עבורם לזכות, כי "חטא" זה הוא שגורם לתת להם שכר יתר, ולכן "משתלם" לו ית' להזכיר להם את ה"חטא".

וזהו "הזוכר למזכיריו טובות זכרונות". הקב"ה זוכר ליהודים כשרים אלו ("מזכיריו"), טובות וזכיות גם מבין ה"זכרונות", מאותם מעשים שמצד עצמם נדמה שהשתיקה והשכחה יפה להם, אך הוא ית' הופך את החטאים שנשכחו – למליצי יושר.

לכן מלת "טובות" באה כאן לפני מלת "זכרונות" כי איננה תואר לשם עצם, אלא שם נסמך אליו והכוונה ל"טובות" של ה"זכרונות" ואפילו מאלה שאינן נעימות לנו כל כך.

פירוש זה של הסבא החדור כולו באהבת ישראל, עולה בקנה אחד עם דברי קדשו של סניגורם של ישראל, הגאון הקדוש ר' לוי יצחק נ"ע, הרבי מבארדיטשוב, שאמר כי חטא העגל מהווה מליצה טובה לעם ישראל, ולכן

– "וביום פקדי" – בשעה שמתעוררים חלילה דינים וקטרוגים על שונאיהם של ישראל, ואנו זקוקים למליצי יושר גדולים במיוחד, כדי להמתיק את הדינים הקשים. או אז, אומר הקב"ה "ופקדתי" – אזכיר להם את זכות חטא העגל על מנת לעורר עליהם רחמים. מרובים ביותר.

הכיצד?

פירש הצדיק מבארדיטשוב נ"ע את דבריו:

כשקבלו ישראל את התורה, ארץ רעשה וכל העולם כולו דיבר אך ורק בשבחם של ישראל – היא האומה האחת והיחידה שקבלה את התורה, ואמרה נעשה ונשמע בניגוד לכל אומות העולם שסירבו לקבלה.

הכל הי' טוב ויפה עד שבא השטן, הוא היצה"ר, וצינן את הרוחות: מה הרעש הגדול הזה? אמר. מה הפלא שישראל קבלו את התורה? הלא הם הרי בני אברהם יצחק ויעקב, וחונכו לקדושה וטהרה מאז ילדותם. עבורם – קבלת התורה היא דבר טבעי ומובן מאליו, אשר על כן אין שום מקום לכל אותו רעש שהרימו מסביבם בגין קבלת התורה. מאידך – אין האומות ראויות לשום גנאי. אי אפשר הי' לדרוש מאומות העולם שיקבלו את התורה, שהרי אין הם בנים לאבות כאלו.

דברי השטן כמעט והתקבלו בעיני כל – כהגיוניים, ומניותיהם של ישראל ירדו בהרבה.

מצב זה השתנה מן הקצה אל הקצה על ידי חטא העגל. חטא העגל הוכיח שישראל בכלל לא הושפעו מהחינוך שקבלו מאבותיהם, שאם הי' כן – לא היו מגיעים לחטא כזה לעולם.

ואם כן, אם כל מה שהם עושים אין זה בהשפעת חינוכם שקיבלו מהאבות, אלא מצד עצמם; הרי גם המעשים הטובים שהם עושים, ובעיקר קבלת התורה – עשו זאת מכח עצמם. אם כן, ראויים הם לכל אותו השבח שחשבו תחילה. וטענותיו של השטן נסתתמו.

זהו מה שאמרו חז"ל בברכות ל"ב, ב', על הפסוק (ישעי' מ"ט) "גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך" – "גם אלה תשכחנה, זה מעשה העגל; ואנכי לא אשכחך, זה מעשה סיני". כלומר החטא של מעשה העגל – "אלה אלקיך" ישכח לנו הבורא ית' ויסלח, ורק בגלל "אנכי (ה' אלקיך)", כשיבואו להזכיר לנו זכות קבלת התורה, אז ייזכר לנו (ענין העגל) בתור זכות, להוכיח לכל באי עולם שקבלת התורה על ידי ישראל היתה ללא השפעה מאבותיהם, כי אם רק ביזמתם ובזכותם הם.

הסבא קובע כי הגירסא הנכונה על פי החסידות היא: "גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו" – "שומרי" ו"עוברי" בלשון רבים

חוט השני שברובי תורותיו של סבא היו שלשת העיקרים של אמונתנו הטהורה, כפי שתמצת אותם בעל "העיקרים", והם: מציאות ה', תורה מן השמים, ושכר ועונש. בשילוב הנאמר בספרי הצדיקים תלמידי הבעש"ט נ"ע.

ולדוגמא אחת מני רבות מדיוקיו של סבא בנוסח התפילה:

בעיקר הי"א "שהבורא ית"ש גומל טוב לשומרי מצוותיו ומעניש לעוברי מצוותיו" הגירסא הנכונה בסידורים נוסח ספרד המדוייקים היא בלשון רבים: "לשומרי" "ולעוברי" ולא "למי ששומר" "ולמי שעובר" בלשון יחיד.

והסביר הסבא עפ"י דברי המגיד מקוז'ניץ הרב הקדוש ר' ישראל נ"ע בספרו עבודת ישראל בליקוטים (דפוס פיעטרוקוב דף ס"ו) בשם "מורינו החסיד הקדוש ז"ל": כשהצדיק מוכיח לרשע ורוצה להחזירו בתשובה אי אפשר שלא יטמא הרשע במחשבתו להצדיק באיזה הרהור קטן וכו', והרשע הגם ששומע איזו תוכחת מוסר מהצדיק וכו' ובודאי מתחרט וכו' ואח"כ חוזר לאיסורו וכו', ויש רשעים התוהים על הראשונות ושונא את החכם על תוכחתו כי נשבר לבו בקרבו רגע וכו', ואז המשפט כנוגה יצא: ששכר הרהור עבירה הנ"ל שעבר על הצדיק וכו' – על ראש רשע יחול; ובהיפך שכר הרהור תשובה שעשה הרשע, בעל כרחו נוטל הצדיק וכו'. ע"כ.

על פי זה, אמר הסבא, לא יכון לשון גומל "למי" שישמור ומעניש "למי" שיעבור, אלא עדיף הנוסח "לשומרי" לשון רבים, היינו שהקב"ה אמנם לא יקפח שכר מעשה טוב והרהור טוב ויתנהו לאחד משניהם, אבל לא בהכרח "למי" בלשון יחיד, ועל דרך המשנה דמכות פ"א משנה ז' שישלם שכר לנטפל לעושי מצוה כעושי מצוה וע"ד זכה צדיק נוטל חלקו וחלק חבירו בג"ע (חגיגה, טו).

הטעם שתפילת "ג-ט פון אברהם וגו'" נאמרת במוצאי שבת ביידיש דווקא

בספר "שני המאורות" כתוב נוסח תפלה ותחינה למוצאי ש"ק בשם הצדיק הקדוש מברדיטשוב נ"ע, המתחיל במילים "ג-ט פון אברהם פון

יצחק און פון יעקב באהיט דיין ליב פאלק ישראל", והוא נוסח מורחב מהנדפס בסידורים מקדמת דנא, שנהגו חסידים ואנשי מעשה מאז ומתמיד להתפלל תפילה זו וביידיש דווקא, וטעמא בעי.

ואמר סבא שהטעם הוא כנראה עפ"י המובא ב"מגן אברהם" סי' ש' בשם המהרי"ל, שיש להתחיל עובדין דחול בדבר מצוה ולקפל את הטלית מיד עם צאת השבת.

עד"ז, אמר סבא: אלה שנזהרין לדבר בש"ק רק בלשון הקודש, ומיד עם צאת השבת מתחילין לדבר ביידיש, מבקשים הם להדר ולהתחיל את דיבורם ביידיש בדבר שבקדושה, ולכן פותחין בתפלת "ג-ט פון אברהם כו'", בלשון אידיש.

"ורחץ" בלי אות 'ה' ו"רחצה" עם 'ה' מאי טעמא?

ועוד מדיוקיו היפים של הסבא בנוסח התפילה:

פעם אומר בעל הסימנים לליל הסדר בלשון ציווי קצר "ורחץ" ופעם בלשון ציווי בתוספת ה"א "רחצה" וטעמא בעי. ופירש סבא שמצינו במדרש שמו"ר פרשה ג' אות ד' על הפסוק "לכה ואשלחך אל פרעה": א"ר אלעזר לכה, ודאית הה"א שבסוף התיבה, לומר אם אין אתה גואלם, אין אחר גואלם". מכאן שהאות ה"א מראה על וודאות, לכן לנטילה השני' לסעודה ללחם מצות שחייבין בו חיוב וודאי בנטילה ומברכין עלי', הסימן הוא רחצה בה"א משא"כ לטיבול במשקה שאין מברכין (מפני הספק) הסימן הוא "ורחץ" בלי ה"א.

ובישו"ע רבנו נ"ע, או"ח סקנ"ח סס"ג "אבל העיקר כסברא הראשונה, ומ"מ לא יברך על נטילת ידים, שספק ברכות להקל".

אליהו הנביא פקיד על כל הבשורות הטובות

עוד שמענו מהסבא: איתא בספר "מאור עינים" להרה"ק ר' נחום נ"ע מצ'רנוביל כי יהודי שזוכה לבשר בשורה טובה ולשמח לב חבירו, מתלבש בו ניצוץ אליהו הנביא זכור לטוב.

לפי זה, אמר סבא, שפיר מדוייק נוסח הפזמון למוצאי שבת קודש: "איש פקיד על כל בשורות טובות", דלכאורה לא ברור מה פירושה של המילה "כל"? ובסידור "אוצר התפילות" נדחק בעל "עץ יוסף" ליישב, כי "מצינו בכמה מקומות בגמרא אתא אליהו כו' שהוא מבשר טוב על כל דבר

כתב ידו של סבא בביאור הנ"ל על הגדה של פסח

ודבר ובפרט לצרכי רבים" אך תירוצו דחוק. אבל לפי ה"מאור עינים" הכל מדוייק. כי אכן פקיד הוא, אלי'הו הנביא, על **כל** הבשורות הטובות כולן.

והסבא הי' מוסיף מדילי' ואומר, שאותו יהודי זכאי שגלגלו זכות לידו, והוא בא לבשר לחברו בשורה משמחת, צריך להיות פיקח ולדעת לנצל היטב עת רצון זו, שניצוץ אליהו הנביא שוכן בקרבו. ולהרהר בתשובה.

כך שמעתי מהסבא, אך לא ידעתי לציין מקום כבודו של מאמר זה ב"מאור עינים", והן עתה מצאתי, דאתי לידי, מאמר זה בפרשת ויצא על הפסוק: "וישא יעקב רגליו".

וזה לשון קדשו: "כי באמת איש המגיד בשורה טובה, נתלבש בו בחינת ניצוץ אלי'הו ממש, כי הוא המבשר **כל** הבשורות טובות שבעולם, רק שמתלבש במגיד ההוא", ע"כ.

והנאני מאוד לראות שכתוב יושר דברי אמת בספר הקדוש "מאור עינים" בדיוק כפי ששמעתי מהסבא לפני שנים רבות.

"יוצא ונכנס" ולא "נכנס ויוצא"

בגמרא שכיח טובא הביטוי "יוצא ונכנס". במיוחד מצינו לשון זו לגבי שומר (משגיח) על כשרות היין או כשרות השחיטה. ולדוגמא, הא דאמרינן בחולין (ג, א): "אמר רבא, ויוצא ונכנס לכתחילה לא? והתנן... אלא מהכא, 'אין השומר צריך להיות יושב ומשמר, אלא אף על פי שיוצא ונכנס מותר!' אלא אמר רבא, הכי קתני הכל שוחטין אפילו כותי, במה דברים אמורים כשישראל יוצא ונכנס...".

ושמעתי פעם בילדותי מסבא שהכוונה ב"יוצא ונכנס" היא, שהמשגיח הזה יצא אך כרגע מהבית והנה הוא חוזר מיד ונכנס שוב. ולכן נקטו חז"ל בלשון "יוצא ונכנס" ולא "נכנס ויוצא", כי המושג "נכנס ויוצא" כולל אדם שבא לבקר בבית זה, הוא נכנס, שוהה קמעה עוזב את המקום ויוצא, מה שאין המשגיח הנושא באחריות הכשרות, הוא "יוצא ונכנס" דווקא.

ואם שהדברים פשוטים ומובנים מאליהם, יקר לי לרשום את מה שיצא מפי סבא ונכנס בזכרוני מגיל ילדות.

אחרי כתבי זאת בלמדי במס' סוכה (דף ט"ו ע"א) את המשנה "המקרה סוכתו בשפודין .... אם יש ריוח ביניהן כמותן", ראיתי שהגמ' שואלת על זה: " מאי 'כמותן'"? ועונה: "בנכנס ויוצא". וכן ברישׁ פסחים אמרו "לעולם יכנס אדם ב'כי טוב' ויצא ב'כי טוב'", ופירשו התוס': "והא דנקט כניסה תחילה, היינו משום דאורחא דגמ' למינקט הכי... ובפרק 'במה מדליקין'

(בקשר ל) בין השמשות – כהרף עין, זה נכנס וזה יוצא"
ושמחתי לראות שדיוקו של הסבא אמיתי הוא, אשר רק ב"שומר"-משגיח מדייקת הגמ' לומר "יוצא ונכנס", קודם "יוצא" ואח"כ "נכנס". מה שאין כן בשאר דוכתי.

"משלוח מנות" ו"מתנות לאביונים" באים לתקן את העבר

בענין תיקון העבר אמר סבא. דהנה איתא בגמ' מגילה (יב.) מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור, ומביאה הגמ' שם ב' דעות: א) מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ב) מפני שהשתחוו לצלם. ולכן מצוות היום לתיקון החטא לשתי הדעות הן א) משלוח מנות איש לרעהו ב) ומתנות לאביונים.

משלוח מנות איש לרעהו, בא לתקן את מה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ולכן שולחים דברי מאכל של בשר ויין, כדאמרינן במגילה (דף ז' סע"א) "רבי יהודה נשיאה שדר לי' לרבי אושעיא אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא", וכן בשולחן ערוך (סי' תרצה ס"ד) "חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר". כי דברים אלו אסורים באכילה אצל גוי. ומתנות לאביונים, בא לתקן את מה שהשתחוו לצלם, כי "כל המעלים עיניו מהצדקה כאילו עובד עבודה זרה" (כתובות ס"ח ע"א).

"נאָר ביז מ'עפנט אויף א ספר"

רגיל היה סבא לומר בשם הרה"ח ר' יחזקאל ארלזרוב ע"ה מחרקוב:
מ'מיינט אז מ'קען לערנען. נאר דאס איז נאר ביז מ'עפענט אויף א ספר. ווי נאר מ'עפענט אויף א ספר, זעט מען באלד דעם אמת, אז מ'איז לגמרי ניט שייך צו קענען לערנען.

בראות המן את המאכל בצורת משולש תש כחו, ולזכר הנס אנו נוהגים לאכול "המן-תש"

הוא אף הוסיף ואמר דאיתא במדרש (חיפשתיו וטרם מצאתיו), שאסתר הכינה לסעודה מאכל בצורת משולש, כדי להזכיר זכות שלושת האבות, וכשנכנס המן וראה את המשולש – תש כוחו. וזהו שאנו נוהגים לאכול בפורים מיני תרגימא בצורת משולש וקוראים לו "המן-תש".
פירושו של סבא הזכיר לי את מאמר העולם בשם היהודי הקדוש נ"ע:

הטעם שבליל אחרון של פסח אוכלים "קניידלאך" כי בעת קריעת ים סוף בשביעי של פסח "נצבו כמו נד נוזלים" וכששבו המים לאיתנם נעשה שוב "כונס כנד מי הים" המצב הרגיל, ולכן זה הזמן שאוכלים "קניידלאך" ("כנד'לאך").

"ואכלת וגו' למען תלמד ליראה את ה'"

והיינו טעמא דאכילת מעשר שני בירושלים והיינו טעמא דאכילה ושתיה בהתוועדות חסידית.

כתיב (ראה יד, כג) ואכלת לפני ה' אלוקיך וגו' מעשר דגנך וגו' למען תלמד ליראה את ה' אלקיך כל הימים.

והיה סבא אומר: צריך להבין כיצד מגיעים ליראת שמים כל הימים על ידי אכילה?

והיה מסביר על פי דברי התוספות הידועים בבבא בתרא (כא, א) ד"ה כי מציון תצא תורה: "לפי שהיה רואה קדושה גדולה וכהנים עוסקים בעבודה, היה מכוון לבו ליראת שמים וללמוד תורה, כדדרשינן בספרי למען תלמד ליראה וגו' גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד, לפי שהיה עומד בירושלים עד שאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם עוסקין במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון לבו ליראת שמים ועוסק בתורה".

ולפי ספר החינוך (מצוה שס) היינו טעמא דמעשר שני בארבע שנות השמיטה, והיינו טעמא דמעשר בהמה ונטע רבעי (ומצוות אכילת "בכורות צאנך" שנאמרה לכוהנים, הכוונה לפי ה"העמק דבר", שהכוהנים הצעירים ילמדו מהזקנים), שכולם נאכלים בירושלים "ששם הסנהדרין יודעי דעת מביני מדע", "מקום שעסק התורה וחכמה שם" כדי "שילך לשם בעצמו או שישלח לשם אחד מבניו שילמד שם, ויהיה ניזון באותן הפירות, ומתוך כך יהיה בכל בית ובית מכל ישראל איש חכם יודע התורה ויזכו למה שכתוב ונתתי משכני בתוככם".

(ויפה העיר הגאון ר' מאיר שמחה זצ"ל ב"משך חכמה" – "כל הימים" אלו שבתות וימים טובים, כי האוכל מעשר שני בירושלים מקבל תוכחה מהכוהנים ובעלי משמר כדברי התוספות לעסוק בתורה ובעבודת ה' בשבת ויו"ט, אבל בביתו בימות החול שהוא טרוד להביא טרף לביתו אין הכהנים משמשים לו דוגמא שהרי הם פרנסתם מצוי'ה, והוא צריך לעסוק במלאכתו, אבל לגבי "כל הימים" – השבתות וימים טובים – הוא לומד מהם).

ולפי דברי הסבא, היינו טעמא דאכילת מעשר שני בירושלים והיינו טעמא דהתוועדות חסידית וסעודות מרעים ביומי דפגרא ובקידושא רבה, ושתיית לחיים תוך כדי שמיעת מילי דחסידותא, לקיים ואכלת וגו' למען תלמד ליראה את ה', והוא ממש על דרך אכילת מעשר שני בירושלים לחנך את צעירי צאן הקדשים תוך כדי אכילה בהתוועדות חסידים.

מיר רופן אויס אז היינטיקער טאג איז קודש

על הפסוק "מקרא קודש" (ויקרא כג, א), כותב הרמב"ן: "הטעם, שיהיו ביום זה כולם קרואים ונאספים לקדש אותו. כי מצוה היא על ישראל להקבץ בבית הא-לקים ביום מועד, לקדש היום בפרהסיא בתפלה וכו'".

והי'ה הסבא אומר:

יש לומר שמכאן המקור למנהגנו לומר איש לרעהו, ביום הש"ק וביו"ט, אחר התפלה "גוט שבת", "גוט יום-טוב", לקיים מה שנאמר "מקרא קודש", לפי פירושו של הרמב"ן, היינו: אויסרופן אז היינטיקער טאג איז קודש.

ה"קוגל" של ש"ק הוא מ"לאקשין" בדווקא

חביבין עלי גם פטפוטי דאורייתא ששמענו מהסבא. ככל רב חסידי הי' הסבא נזהר בקיום מנהגי ישראל תורה ומוצא להם מקורות נאמנים.

המאכל המיוחד לשבת קדש הקרוי "קוגל" הוא כידוע זכר למן. "והוא כזרע גד לבן" ראשי תיבות (בשינוי אתוון ליידיש) קוגל, אולם זה שחסידים ואנשי מעשה מהדרין אחר קוגל העשוי לאקשין דוקא רמז יש בדבר. אותיות "לאקשין" ביידיש הם אותיותיהם של שתי מלים בלשון הקדש – לא קשין. והכוונה להדגיש כי אמנם קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, אך זאת רק בימות החול הואיל והן קצובין לו מראש השנה ועד ראש השנה. ולא יועילו לו שום השתדלויות. אבל מזונותיו של אדם לצורך שבת לא קשין בכלל, כי אינם קצובים לו מראש, ואם הוא מוסיף בהוצאות שבת מוסיפין לו ומוסיפין לו. כדאיתא בגמ' (ביצה טז,א) "כל מזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות וכו' שאם פוחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו" ופירש"י: "חוץ מהוצאות שבתות. אותן לא פסקו לו מה ישתכר לצורכן ומהיכן תבואהו. אלא לפי מה שרגיל ממציאין לו לשעה או לאחר שעה". ואם כן הוצאות שבת לא קשין.

אכן, מנהג ישראל תורה הוא, גם בפרטי פרטיו.

"יש כסף לאדון אחר" – אן אנדער לאדן (תריס אחר, ביידיש)

אימרתו של סבא מזכירה לי דרשות דומות בסגנון חסידי של מילים ביידיש, במובן של לשון הקודש אשר מצאנו ראינו במיוחד אצל הרה"ק רבי מאיר נ"ע מפרימישליאן:

פעם פנה יהודי אחד להרה"ק ר' מאיר והתאונן כי אין פרנסתו מצוי'ה, והגיע למצב שאין לו פרוטה לפורטה. ויצווהו רבי מאיר להתקין תריסים חדשים ("נייע לאדין" ביידיש) לחלונותיו. והוסיף ואמר שהרי אמרו חז"ל (קידושין ג,ב) "אין כסף לאדון זה, אבל יש כסף לאדון אחר". וכך הווה, שמיד לאחר שהחליף את התריסים האירה לו ההצלחה פנים והי'ה לו כסף רב, כדברי איש אלקים הרה"ק ר' מאיר נ"ע.

וידוע הסיפור על ואלין מליא, יהון לרקעיא ותמן מאן שריא הלא ההוא שמשא. א זון. וכן הסיפור על שובר אויוון ומכניע זדים.

"שוש אשיש בה"" – אם הקב"ה מתנהג עמי במדת הרחמים, אני שמח ומשמח גם את אחרים

איתא ב"לקוטי תורה", פרשת תזריע, בדיבור המתחיל "שוש תשיש ותגל העקרה": הנה במילת "תשיש" יש שני פירושים. הא' לשון פועל עומד, וקאי על העקרה. ו"תשיש" לשון נקבה, שהעקרה תשיש בעצמה ותגל בקיבוץ בניה. והב' לשון פועל יוצא, וקאי על הקב"ה. שאומרים להקב"ה לנוכח, אתה תשיש את העקרה, וממילא היא תגל (כי, כידוע, לשון נוכח לזכר הוא שווה ללשון נסתר לנקבה). ובהסתמך על הפירוש השני שב"ליקוטי תורה" הנ"ל הי'ה סבא מפרש גם את תיבת "אשיש" שבפסוק "שוש אשיש בה' תגל נפשי בא-לקי" כפועל יוצא, היינו ש"אני אשמח את אחרים", והוא הוסיף ואמר:

אם הקב"ה מטיב עמי ומתנהג עמי במדת החסד והרחמים, כהוראת השם "הוי'", כי אז אני גורם שמחה גם לאחרים, שאוהביי ורעיי שמחים גם הם אתי בשמחתי. אבל אם הקב"ה מתנהג עמי, חלילה, במדת הדין, כהוראת השם "א-לקי", אזי אני עצמי – "נפשי" בלבד, תגל בא-לקי, שהרי חייב אדם לברך על היפך הטוב כשם שמברך על הטוב, ולקבולי בשמחה, אבל חבריי כבר אינם יכולים ואינם רשאים להשתתף בשמחתי זו, ואין לשמחה זו שום פועל יוצא.

וה' הטוב ישמח לבנו בטוב הנראה והנגלה, וישמחו בי חבריי ואשמח אני בהם.

שונה ויוצאת מן הכלל היא המלה "חיים" בלשון הקודש בכך שנאמרת רק בלשון רבים, מה שאין כן, להבדיל, בשפת הגויים.

פעם קרא לי הסבא ואמר:

לשון הקודש ואותיותיה – קדושה יתרה יש בהן. וכן כללי'ה והיוצאים מכללי'ה צריכין לימוד וכולן הוראות בעבודת ה'.

(וכשעליתי ארצה וראיתי שיחת קודשו של הרבי הריי"ץ נ"ע בספר המאמרים ה'תש"י (ע' 87) נזכרתי בדבריו של הסבא. וזו לשון קודשו של הרבי הריי"ץ נ"ע שם: ...אבער דער טאטע האט דאס געזומען באופן אחר, און האט מיר אנגעהויבן פאר טייטשן:

"מלעיל ומלרע דאס איז שמים וארץ, מלעיל איז תורה ומצוות, מצוות עשה ומצוות לא תעשה, מלרע איז דבר הרשות, אין דעם מלעיל דארף זיין א דגוש, בחוזק, יעדער דגש איז א אות כפול און אין צווייען איז שטארקער. אין דעם מלרע דארף זיין א רפה, הגם דאס איז דאך דברים המותרים, אבער זיי זיינען ניט קיין מחוייבים, און זיי דארפען זיין בחלישות, נאר וואס עס איז מוכרח און ניט מערער"

אה! אז א קינד הערט דאס פון זיין טאטן איז דאס א הוראת חינוך מושרשת לדורי דורות... עד כאן דברי קודשו).

והוסיף אז הסבא ואמר לי:

יש מלים בלשון הקודש שהן יוצאות מן הכלל בכך שמשתמשים בהן רק בלשון רבים כגון: מים, שמים, חיים, וטעמא בעי!

והנה לגבי "מים" ו"שמים" מפרשים ה"אבן עזרא" והרד"ק שהם נאמרים תמיד בלשון רבים כדין שמות זוגיים כי הם באמת כפולים: שהרי יש מים עליונים ומים תחתונים, וכן יש שמים ושמי השמים. אבל לגבי "חיים" מה איכא למימר? ומצאתי, אמר לי סבא, לאחד קדוש מדבר בספרו הקדוש, (וספק לי אם אמר שראה כן בספר "העיקרים" או בספר "עקדת יצחק") שגם המלה "חיים" היא תמיד בלשון רבים מאותה סיבה: כי גם חייו של היהודי המה כפולים: בעולם הזה ובעולם הבא, מה שאין כן, להבדיל, לא יהודי, אין לו אלא העולם הזה בלבד, לכן גם בשפתו אומרים "חיים" בלשון יחיד.

והשתא דאתינן להכי נראה לי הקטן לומר שהמלים "שמים" ו"מים" באים ללמד ונמצאו למדים: כי זהו גם הטעם וזוהי גם הסיבה ש"שמים" ו"מים" נאמרות בלשונות הגויים (הידועים לי ועל כל פנים ברוסית) בלשון

יחיד, כי "שמי שמים" ו"ז' רקיעים" ו"מים עליונים" שהזכירו ה"אבן עזרא" והרד"ק בפירושם הם מושגים רוחניים, ומה ללשון הגויים ולרוחניות.

(וכשעליתי ארצה ראיתי דבריו של הרבי הריי"ץ נ"ע בספר השיחות ה'תש"א (ע' 15) ונזכרתי שוב בדבריו של סבא. וזו לשון קודשו שם: (אל הזדים מה"טשעקא" אשר באו לחקור את הרבי נ"ע בביתו)

"אט די קליינע צאצקע (= האקדח שבידי אחד מהם) קען אפשרעקן נאר איינעם, וועלכער האט א סך געטער און **נאר איין וועלט**. אבער אזוי ווי איך האב נאר איין איינציקן ג-ט **און צוויי וועלטן**. קען מיר די דאזיקע קליינע צאצקע נישט איבער שרעקן".

עד כאן דברי קודשו, וכשראיתים בספר השיחות נזכרתי בדבריו של סבא שבגלל סבה זו המלה "חיים" בלשון הקודש נאמרת תמיד בלשון רבים).

ומכיוון שהיהודי חי בשני עולמות, בעולם הזה ובעולם הבא, ואשר לזאת, בעצם, ייקראו חייו – "חיים" בלשון רבים דווקא, לזאת באו חז"ל ללמדנו איך לחלק יותר טוב את זמן חיינו בשני העולמות, והודיעו לנו ש"שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה יפה מכל **חיי** העולם הבא, ושעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יפה מכל **חיי** העולם הזה."

וסיים הסבא: כל זה אני אומר לך ביחוד, הואיל ושמך "חיים" כדי שמתוך כך תזכרני.

וכהמשך ל"חידוש" זה ראיתי להעיר מ"סדר הדורות", שנת ה' אלפים מ"ו, שכתב (בשם "שלשלת הקבלה" , הובאו דבריו ב"שם הגדולים" להחיד"א נ"ע):

מהר"ם מרוטנבורק, הוא ר' מאיר ב"ר ברוך, חיבר "הגהות מימוני", והוא רבו של הרא"ש, והיה זקן מופלג. והוא קיבל מרבינו יחיאל מפריסי...

ושמעתי מפי זקן תלמיד חכם אחד ששמע מפי מגידי אמת, איך שעשיר אחד שם נפשו בכפו להשתדל מן המלך להביא את מהר"ם הנ"ל לקבורה. ותכף בלילה, אחר הקבורה, בא מהר"ם בחלום לאיש ההוא ואמר לו: בחר לנפשך אחד משני דברים, או שיזכה הוא וזרעו אחריו עד סוף הדורות שיאריכו ימים בעושר וכבוד, או שימות תכף ויזכה לחיי העולם הבא", ובחר לנפשו שימות תכף. וכן היה וחלה מיד וצווה לביתו ומת. ובא איש ההוא בחלום לרב העיר (וסיפר לו) שכן היה לו, ושניתן לו מקום במחיצתו של מהר"ם בעולם ההוא. עד כאן שמעתי. והעשיר שהביאו לקבורה - אלכסנדר ב"ר שלמה.

ואני הקטן בהיותי בסמרקנד שמעתי מהחסיד הנעלה הישיש ר' מנחם מענדל נודל ז"ל (היה מה"יושבים" בליובאוויטש לפני התייסדות "תומכי תמימים") שהרה"ק ר' הלל פריצ'ר נ"ע אמר שר' אלכסנדר הזה שגה בהחלטתו, לא היה לו כדאי למות לפני שהגיע זמנו אפילו כדי להיות במחיצתו של המהר"ם: "איין טאג לייגן תפילין בעולם הזה איז טייערער פון מהר"ם מרוטנבורג'ס עמי במחיצתי בעולם הבא".

אכן, גם אם נתנה לאדם הבחירה החופשית כמו שנתנה לר' אלכסנדר צריך הוא לדעת במה לבחור: בחיים שבעולם הזה ולהניח תפילין ואפילו רק פעם אחת נוספת או לוותר על הנחת תפילין של יום נוסף בעולם הזה ובלבד שיהיה במחיצתו של המהר"ם בעולם הבא, אלא שכדי לדעת במה לבחור במקרה כזה צריכים ללמוד חסידות ולמהר"ם עצמו כנראה לא נתנה רשות מן השמים להתערב בבחירתו החופשית של אותו יהודי יקר ר' אלכסנדר זצ"ל ולגלות לו מה עדיף.

ונחזור בקיצור על דבריו של סבא:

בכל אומה ולשון נאמרים ה"חיים" בלשון יחיד – כי לכל הגויים אין חיים אלא בעולם הזה, הם חיים רק פעם אחת. ואותנו הוציא הקב"ה והבדילנו מחלקם וגורלם ונטע בתוכנו חיי עולם, חיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא, ולכן גם רוממנו מכל לשון וכתב לנו בתורתו "חיים" בלשון רבים תמיד.

ובכן יהי רצון שנשמור חוקיו בעולם הזה ונזכה לשני ימות המשיח ולחיי העולם הבא.

תביבין עלי דברי סבא ואני מודה לו שוב ושוב על שידע למצוא מסילות בלבבנו ולקשר את מוסריו עם דיוקים ורמזים יפים למען יעמדו ימים רבים במוחם של נכדיו.

לתת לך ערים גדולות וטובות אשר לא בנית וכו' (ואתחנן ו', י')

והיה הסבא אומר:

הפירוש הוא: "דו וואלסט קיין מאל אזוי גוט ניט געבויט". יהודי ירא שמים וחסיד, שכל מעיניו בעבודת ה', והעולם הזה בשבילו אינו אלא פרוזדור להתקין עצמו ליכנס לטרקלין, אינו שייך בכלל לבנות ערים טובות ונוחות שכאלה, ולכן נתן הקב"ה לישראל ערים אשר בנו הגוים. כי רק הם, שהעולם הזה אצלם הוא הכל, משקיעים את כל מרצם בבניית ערים גדולות וטובות כאלה, וזהו "אשר לא בנית" – דו וואלסט אזוי קיין מאל

ניט געבויט, דיין מחשבה איז גאר ניט דערביי".

"ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי"

במשנה (אבות פרק ה מ"ז) שבעה דברים בגולם וכו' חכם וכו' ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי וכו' וחילופיהן בגולם.

היינו שהגולם אומר שמעתי גם על מה שלא שמע. ותמוה מאד, שאם כן אין הוא גולם, אלא שקרן?

(ואמנם כן מפרש המאירי: "למען תתקבל דעתו הוא מכזב ואומר כך שמעתי מרבותיי". ואינו מובן, כנ"ל. והתוספות יום טוב תמה לאידך גיסא: וכי שבחו של חכם הוא זה שאומר את האמת? הרי זו מדת **כל** אדם? והריעב"ץ זצ"ל ב"לחם שמים" שואל את אותה שאלה גם לגבי "ומודה על האמת": מדה זו צריכה להיות מדת כל אדם ולאו דווקא של חכם! וכמו שאנו אומרים בנוסח התפלה "לעולם יהא אדם וכו' ומודה על האמת"?*).

ואמר סבא שנראה לו לומר שהגולם שבמשנה אינו מתכוין חלילה לשקר (שהרי הרמב"ם מגדירו כ"איש שיש לו מעלות שכליות ומעלות המדות, אלא שאינן שלימות וכו' והתערב בו חסרון"), והחסרון שלו, אמר סבא, הוא שאין הוא יודע להעריך ולייקר את החידושים ואת הדיוקים ה"קטנים" בעיניו הכלולים במה ששמע זה עתה מפי הדרשן, כי עיקרי הדברים באופן כללי אולי מוכרים לו (בכל אופן, כך הוא חושב), ולכן הוא מרשה לעצמו לומר על כל מה ששמע, כולל אותם הדיוקים שבאמת לא ידע ולא שמע עליהם בלתי היום – "שמעתי", שמעתי כל זה מזמן, ואינו מודה על האמת שבין הדברים ששמע יש אי איזה חידושים שלא שמע כלל עליהם עד היום.

"וחילופיהן בחכם", שמייקר ומחבב כל חידוש וכל דיוק, כקטן כגדול, שבדברי הדרשן, ובגלל כמה חידושים קטנים שלא שמע עד עכשיו, ואשר רק עתה שמעם לראשונה, הוא משבח את כל דברי הדרשן ואומר: "דרשה כזו טרם שמעתי". כי הכלל הנקוט בידי החכם הוא שאי אפשר לבית המדרש בלא חידוש ואותו הוא מבקש, ואותו הוא מייקר עד מאד מאהבת האמת. וכך הוא גם "מודה על האמת".

---

*) והרה"ק החיד"א נ"ע ב"פתח עיניים" ח"ב בחידושיו על מסכת "אבות" מפרש על פי הגמרא ברכות דף פ"ג: ואפשר שזה רמז "ועל מה של שמע אומר לא שמעתי" שאם טעה בדין אינו מעמיד טעותו לומר שכך שמע אלא מודה על האמת שלא שמע, אמנם אם האמת אתו לענין הדין, זימנין דאמר דשמע ולא שמע ודו"ק.

[פירושו של סבא הזכיר לי את המסופר על אחד החסידים הראשונים כמלאכים של אדה"ז ששמע מאמר מאדה"א וכשגגה שיצאה מלפני השליט התבטא: "לא שמעתי הפעם שום חידוש", והקפיד עליו אדה"א באומרו: "קיין נייעס האט ער ניט געהערט? איך וועל אים אווועקשיקן אין סיביר". כך שמעתי מהמשפיע שלי בסמרקנד הרה"ח ר' ברוך דוכמן ע"ה, ואפשר שהביאור בסיפור זה הוא כנ"ל].

אחרי "וידעת", בא "על כן נקוה לראות"

פעם התוועדו חסידים ואנשי מעשה בביתו של הסבא בקרמנצ'וק, וביניהם הי' הרה"ח ר' ישראל נח בליניצקי ע"ה, בין הדברים הזכירו את המבואר בחסידות שהסדר בעבודת ה' מתחיל מאמונה, אח"כ מגיעים לידיעה ורק אח"כ לרא'ה (עיין "דרך מצותיך" עמ' 348 אות ז').

והעיר הסבא שמצינו רמז לכך בפסוק "ערב וידעתם ובוקר וראיתם כו'". וכן מצינו בתפילת "עלינו": אחרי "וידעת היום כו'", אנו אומרים "ועל כן נקוה .... לראות". מפרשי הסידור מתקשים להסביר את הלשון "ועל כן", כי מה הקשר בין מלים אלו לנאמר לפני כן? אך לפי האמור, ניחא, כי הוא נתינת טעם על האמור לפני כן – "וידעת". רק לאחר שזוכים להגיע ל"וידעת", באה התקוה ('על כן נקוה') שנזכה "לראות" בתפארת עוזך.

וקלסי'ה החסיד ר' ישראל נח ע"ה לסבא על דא.

תורת משה גרוסה בפינו הודות למצוות שבת

את המלים "זכרו תורת משה במצוות שבת גרוסה" שבזמר "כל מקדש" היה סבא מפרש כך: כשבאה שבת מנוחה עובר היהודי על פרשת השבוע שניים מקרא ואחד תרגום וחוזר ושומע את הפרשה מפי הקורא בצבור פעם שלישית ועל ידי כך הוא זוכר את תורת משה והוא בקי ורגיל בה "והיא גרוסה ושגורה" בפיו כמעט בעל פה – "גרוסה" מלשון "גירסא", איין גע'חזר'ט, וכל זאת הודות ל"מצוות שבת", וזהו "זכרו תורת משה במצוות שבת גרוסה חרותה ליום השביעי".

ואני הקטן הוספתי על דברי סבא ש"חרותה" היינו חקוקה, מלשון "חרות על הלוחות" והכוונה שהודות לשבת קדש תהיה תורת משה קבועה בנפשנו באותיות חקיקה וכלשון קודשו של אדמו"ר הזקן נ"ע ב"ליקוטי תורה", קדושים ד"ה והדרת: "דהיינו מי שתופס במוח הזכרון וחקוק על לבו תמיד... על כל פנים לפחות ישתדל לקבל עוז ותעצומות לקנות ולחקוק

במוח הזכרון שבנפשו חמשה חומשי תורת משה אשר כתב מפי הגבורה שהן שורש כל התורה..."

"לית דין בר נש אלא בר א-להין"

כבר סיפרתי שהסבא היה קשור בכל לב ונפש אל הרבי מהורנסטייפיל והוסמך על ידו.

כשהי' הסבא מפליג בשבח גדולתו של הרבי מהורנוסטייפיל נ"ע, הי' מספר שפעמיים בשנה אפשר הי' לראות בעיני בשר ממש דלית דין בר נש אלא בר א-להין: בפורים ובימים הנוראים.

בפורים הי' הרבי מהורנוסטייפיל נ"ע שותה משקה חריף, ספירט ממש, בכמויות עצומות שאין כל ברי' יכולה לעמוד בהם.

וכל מה שהי' מוסיף שתי' כדת, הי' מוסיף גאונות על גאונותו ומחדש חידושי תורה נפלאים יותר ויותר כמעין המתגבר בדעה צלולה וזכה בקדושה ובטהרה. אשרי עין ראתה.

ובראש השנה – במשך שתי יממות תמימות עמד הרבי מהורנוסטייפיל נ"ע על רגליו, ולא נתן שינה לעיניו ותנומה לעפעפיו ושום עייפות לא ראו בו.

"צו אים דארפן פארן יונגע און אלטע: יונגע זאלן זיך לערנען, און אלטע זאלן זיך שעמען"

הסבא הי' מספר שהאדמו"ר מטאלנא הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע הי' נוהג בהרבי מהורנוסטייפיל נ"ע (שהי' נכד אחיו הק' מטשרקס נ"ע), ביתרת והדרת הכבוד באופן מיוחד. והי' אומר עליו: "אליו צריכים לנסוע גם צעירים וגם זקנים. הצעירים – כדי שילמדו ממנו, והזקנים – כדי שיתביישו ממנו".

"הושענא רבא האט דריי טייטשן"

בהושענא רבה הי' הסבא תמיד חוזר על אימרתו של הרבי מהורנוסטייפיל נ"ע:

"ב"הושענא רבה" יש שלשה פירושים: א) דו גרויסער (רבש"ע) – העלף, ב) העלף דעם גרויסן (לבני בכורי ישראל), ג) א גרויסע הילף". ואנו, אמר סבא, זקוקים לכל ג' הפירושים*.

ברגע שהרבי הבטיח, נפלה על הגוי אימתה ופחד והוא יצא לחפש את בעלת האבידה

ספורי מופת, רבו מספור, ספורים בעש"טיים, ספרו חסידים בקרמנצ'וק על הרבי מהורנוסטייפיל נ"ע. אציגה בזאת אחת מני רבות אשר שמעתי מדודי ר' יעקב אהרן הלוי זאטולובסקי ע"ה, אשר בעצמו הכיר את האשה שבדידה הווה עובדא.

אשה אחת נסעה לדרכה ושכחה אצל העגלון חבילת תכשיטין יקרה. הנזק הי' גדול מאד ואין שום אפשרות לאתר את האיזוושטשיק (העגלון). האשה רצה אל הרבי מהורנוסטייפיל ובכתה לפניו וצעקה במר נפשה כי היא לא תזוז משם עד שהרבי יבטיח לה שהאבידה תוחזר לה.

האמונה ברבי היתה כה איתנה אצלה, עד שלא הי' לה שום ספק בעולם שהרבי הצדיק, דומה לבוראו, וברכתו היא כל יכולה.

הרבי נעמד כשפניו הק' מביטות בחלון הפונה אל הרחוב. כעבור כמה דקות פנה אלי' ואמר: שובי הביתה וה' יעזור לך.

עברו רק שעות ספורות והנה העגלון מקיש בפתח הבית ושואל האם כאן גרה האשה היהודי' ששכחה חבילה בעגלה שלי? כשקיבל את המענה החיובי, החזיר לה את כל התכשיטים בשלימותם.

האשה נשארה על עמדה פעורת פה ומשתוממת על הפלא הגדול, אך מיד התעשתה ושאלה את העגלון-הגוי איך הוא מצא אותה, הן לא ידע לא את שמה ולא את כתובתה.

ענה הגוי: "מתחילה כשגיליתי את החבילה, שמחתי מאד על המציאה, הגיע לידי הון רב שלא עמלתי בו וחזרתי הביתה לכפרי שמח וטוב לב.

לפתע פתאום, ממשיך הגוי את סיפורו, ואני יושב בביתי, תוקפת אותי אימה ופחד (חשבו ומצאו וכוונו את השעה שהדברים הללו ארעו באותם הרגעים שהרבי עמד מול החלון) וארכבותי דא לדא נקשן, במוחי עלתה המחשבה: מה אומר ומה אענה אם ישאלו אותי מנין לי תכשיטים יקרים

---

*) הרה"ח ר' יחיאל בוים נ"י העיר ב"נחלת צבי" קובץ ח' ע' קס"ב: נראה דמקור דבריו הק' הוא מחמו הגדול מרן ה"דברי חיים" זי"ע וכפי אשר שמעתי מכ"ק אדמו"ר שליט"א (מקלויזנבורג) משמיה דה"דברי חיים", זי"ע שאמר ג' הפירושים ע"פ הנ"ל: הושענא רבה – ישועה גדולה, הושענא רבה – הגדול יושיענו, הושענא רבה – ישועה לגדול [היינו לקוב"ה שיהיה יתגדל ויתקדש שמיה רבה, שמו שלם וכסאו שלם] עכד"ק, ועיין ב"מאמרי דברי חכמים וחידותם" שב"צאנז" גיליון ר"א-ר"ב עמו' ח"י שהסמכתי לזה מהרבנו בחיי בפ' וזאת הברכה (דברים ל"ג, כ"א) ע"ש.
וברור שפירושו השלישי ב"הושענא רבה" הוא המדוייק יותר. (ח.ע.מ.)

שכאלה? הלוא בוודאי יאשימו אותי בגניבה, ואז – רע ומר גורלי. על כן החלטתי: יהי' אשר יהי', עלי לחזור מיד העירה ולשאול כל יהודי שאפגוש, אודות האשה אשר נסעה עמדי, עד שאמצא את בעלת האבידה. ועכשיו, סיים אותו עגלון דבריו, הנה הגעתי אליך". אחרי שהחזיר את האבידה לבעליה, הוא נרגע וחזר לביתו מרוצה מעצמו.

יחסם של בעלי הדין אל הרב הוא ביחס הפוך משל התיחסות הרב אליהם

הסבא הי'ה אומר על דרך הלצה: יחסם של הבעלי-בתים אל הרב, בבואם לדין תורה, הוא לצערנו הגדול ההיפך הגמור מאשר יחסו של הרב כלפיהם. בעוד שהרב, כשבאים לפניו בעלי הדין, חייב הוא, בתחילה, להתייחס אליהם כאל רשעים, כמצווה עליו במשנה (אבות פ"א משנה ח'), ולאחר מכן כשהם נפטרים ממנו, יהיו בעיניו כצדיקים. לעומת זאת בעלי הדין נוהגים כלפי הרב בצורה הפוכה: בתחילה הם מבטיחים לו לציית לכל היוצא מפיו והוא נחשב בעיניהם לחכם וצדיק. אך כשנפטרים ממנו עם פסק דין שאינו כל כך לרוחם, הם מרשים לעצמם להשפיל את כבוד הרב לעפר.

והוא על דרך שמתארים לנו חז"ל בשמות רבה (לא,ז): "אמרו רבותינו מעשה באחד שהי'ה לו דין, ובא אצל הדיין וזיכה אותו, ובא ויצא אותו שנזדכה ואמר 'פלוני השופט אין כמותו בעולם'! אחרי ימים הי'ה לו דין, ובא אצלו וחייבו, יצא מלפניו ואמר 'אין דיין שוטה הימנו'. אמרו לו 'אתמול הי'ה משובח והיום שוטה'?!".

ובמדרש תנחומא הגירסא: מה כתיב אחריו "אלקים לא תקלל" מה ענין זה לזה? מעשה באחד שהלך אצל הדיין עם חברו, זכהו, יצא משבח את הדיין, אמר אין חכם כפלוני הדיין והוא מלאך. לזמן חזר אצלו לדין וחייבו, התחיל לקלל ואומר אין שוטה בעולם כמותו. אמרו לו, אתמול מלאך והיום שוטה? לכך כתיב: "אלקים לא תקלל".

"עדיף לי לשלם כל הון שבעולם ובלבד שלא אעמוד בפני הדיין במצב בו הוא חייב, לפי התורה, להסתכל עלי כפי שהמשנה מצווה עליו"

ומדי דברי במשנה זו, זכור אזכרנו את ידידו של אבא מארי ע"ה,

החסיד ר' ברוך יוסף ברנדשטיין ז"ל, ואת הסיפור הנפלא ששמעתי ממנו בטשקנט:

פעם, בחתונה שהתקיימה בעיירה יהודית, נעלמה כף אחת מכסף טהור. בעל הבית חיפשה ולא מצאה. מיד נתעורר חשדו באחד מהעניים שהזדמנו לאותה חתונה. בין קבוצת הקבצנים הי'ה גם הרהצה"ק רבי נחום נ"ע מצ'רנוביל, שערך באותה עת גלות, ונע ונד עם קבוצה זו ממקום למקום וכך הגיע גם לחתונה זו. משום מה החליט בעל הבית שהצדיק ר' נחום הוא הוא הגנב ודרש ממנו להחזיר מיד את כף הכסף, ובאם לא יחזירנה – יביאהו אל הרב דמתא. הצדיק ר' נחום ענה כי נקי הוא מעוון, אך אם אין בעל הבית מאמין לו – הוא מוכן לשלם את מלוא שווי הכף, מפרוטותיו האחרונות שקיבץ, ובלבד שלא יתבענו לדין אצל הרב. עוד הם מדברים ומתווכחים ואנשי הבית הגיעו והודיעו כי הכף נמצאה שלמה, והעני המוזר הלזה נקי מאשמה. או אז נפקחו עיני בעל הבית והבין כי חשד בכשרים, ולבטח הלה צדיק נסתר. מיד ביקש את סליחת ה"עני", אך גם ביקש ממנו הסבר על סירובו העיקש ללכת אל הרב ולהוכיח שם את חפותו*. הסביר לו הצדיק: "המשנה אומרת במסכת אבות 'כשבאים לפניך יהיו בעיניך כרשעים'. עדיף הי'ה לי לשלם כל הון שיש לי, ובלבד שלא אצטרך לעמוד לפני הרב בשעה שהוא חייב, על פי התורה, להסתכל עלי כפי שהמשנה מצווה עליו"...

"דער יונגערמאן איז א גנב: מיט זיינע מעש"ט וויל ער אוועק גנב'נען פאר זיך דעם גאנצן ג"ע און דעם גאנצן עוה"ב"

עוד שמעתי מהחסיד ר' ברוך יוסף הנ"ל (סיפור זה ראיתיו לאחר מכן גם בספר "יחוס צ'רנוביל ורוזין", דף א'): כשבא הצדיק ר' נחום אל הבעש"ט הקדוש בפעם הראשונה, אמר הבעש"ט אל הרבנית: "מהאברך הזה יש להזהר, הוא גנב". הרבנית שהכירה באורחים והבחינה באברך זה

---

*) ומידידנו החשוב הרה"ח ר' לוי פרסמן נ"י שמעתי גירסא שונה במקצת מהרשום לעיל, ולפיה אכן שילם הרה"ק לבעל הבית את מלוא שווי הכף, אלא שלאחר זמן הודה בפניו אחד מחבורת הקבצנים שהכף גנובה בידו, והוא זה שבעוונותיו הרבים גרם לצערו ולהפסדו של הרה"ק, והיות והוא היודע ועד שהרה"ק נקי וצדיק ממה שחשדו בו, ולכן אינו מפסיק להתפלא על מעשהו של הרה"ק ושואלו מה ראה על ככה ומה הגיע אליו לשלם לבעל הבית מהפרוטות שהגיעו אליו בעמל רב על לא עוול בכפו, ובלבד של לעמוד לפני הרב דמתא, והרי ללא ספק היה הרב מזכהו ופוטרו מהתשלום ועל זה ענהו הרה"ק כנ"ל.

איש קדוש ונורא, לא הבינה את פשר דבריו. הסביר מורנו הבעש"ט דבריו ואמר: "הוא רוצה לגנוב לעצמו את כל הגן עדן ואת כל העולם הבא"... פירושים שונים ניסו חסידים, בדורות שלאחר מכן, לתת לדברים אלו, ואחד מהם: שהצדיק ר' נחום הוא היחיד מכל תלמידי הבעש"ט שכמעט כל השושלות החסידיות, כולל כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע, נמנות על צאצאיו, כי הצדיק ר' נחום באמת "לקח" לעצמו את כל הגן-עדן והעולם-הבא, כדברי הבעש"ט הנ"ל.

ולדידי מהווה סיפור זה תירוץ טוב להא דקשיא לי טובא: איך בכלל יתכן שיחשדו בצדיק וקדוש זה בגניבה כבסיפור דלעיל? הרי אמרו חז"ל (מועד קטן י"ח,ב): "אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו, ואם לא עשה כולו – עשה מקצתו, ואם לא עשה מקצתו – הרהר בלבו כו'". וצדיק זה שאף לא הרהר, איך יתכן שיחשדו בו בגניבה? והתשובה היא, כדלעיל, כי אכן הרהר הצדיק רבי נחום צ'רנוביל "לגנוב" את כל הגן-עדן לו ולזרעו לדורותיו, והבעש"ט נ"ע בפגישתו הראשונה כבר ידע עם מי יש לו עסק...

ועוד יש לומר על פי הגמרא בשבת קי"ח ע"ב אמר רבי יוסי יהא חלקי ממי שחושדין אותו ואין בו, ומיד הפטיר אחריו רב פפא לדידי חשדן ולא הוה בי, והנה על המעשה שנחשד רבי יוסי מספרת הגמרא בברכות ג' ע"א שהיה נכנס לחורבה להתפלל ופגע בו אליהו הנביא והתריע בו שלא יעשה כן, אמנם בשכר שחשדו בו זכה להעמיד חמשה בנים, ארזי הלבנון, וכעין שמצינו על הנחשדת שנקתה מהמים המרים ונזרעה זרע.

אמור מעתה שגם רב פפא, כיון שנחשד ולא היה בו זכה ויצאו ממנו בנים גדולים ומאירים בתורה.

לפיכך קבעו חכמים להזכיר את הבנים כל אימת שיסיימו מסכתא, ולמען דעת גודל צדקתו שנחשד לחינם, הציבו את רשימת בניו אדירי התורה שזכה בהם בשכר שחשדו אותו ולא היה בו. (מתוך קובץ "תורה מציון" שנה י' חוברת ב', סימן ט"ו מאת הרה"ג יעלסון ז"ל).

אף אנו נאמר: שכך היה גם לצדיק הקדוש ר' נחום נ"ע מצ'רנוביל. (ח.ע.מ.)

דער מרא דעלמא כולא הייסט זאגן "הודו"

ב"שער הכולל" (שבסידור "תורה אור") הוצאת קה"ת תשמ"ז פרק י"ז אות ב' מציין כ"ק אדמו"ר שליט"א את המקור למנהגנו לומר "הודו" בכל ערב שבת:

בספר "מאור עינים" סוף פרשת בשלח מבואר שמנהג זה יסדו הבעש"ט, והמקור למנהגנו לאמרו לפני תפלת המנחה דווקא, הוא בספר "עטרת צבי" ל"זוהר חדש" דף קס"ח, ב.

ואבא מארי הי'ה רגיל לספר לנו:

הרה"ק ר' נחום נ"ע מצ'רנוביל, ה"מאור עינים" הקדוש, איקלע פעם בערב שבת לעיירה רחוקה. לפנות מנחה נגש הרה"ק אל העמוד לומר "הודו" עם הצבור כתקנת רבו הקדוש. רב העיירה הי' מתנגד שלא ידע ולא הכיר את ה"מאור עינים" הקדוש והוא שלח אליו את משמשו לומר לו: "דער מרא דאתרא הייסט ניט זאגן קיין "הודו". התרגש הרה"ק ואמר: "אזוי, דער מרא דאתרא הייסט ניט זאגן? אבער דער מרא דעלמא כולא הייסט דאך זאגן! והמשיך לומר "הודו" בהתלהבות עצומה.

ואמירה זו היא כעין ברכת הודאה

ה"שער הכולל" ממשיך שם:

אמירת "הודו" היא כעין ברכת הודאה על אשר מעובדין דחול לא נזוקו בגוף ונפש ברוחניות ובגשמיות ומהדרין לאמרו בצבור על דרך לאודויי קמי עשרה.

והסבא הי'ה מהדר לאמרו בעשרה כשתרי מינייהו רבנן כדכתיב במזמור זה "וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו" ומכאן איפסקא הלכתא בשלחן ערוך או"ח סימן ריט סעיף ג': צריך לאודויי בעשרה ותרי מינייהו רבנן.

והי'ה הסבא אומר שנראה לו שגם הפסוק "אספרה שמך לאחי בתוך קהל אהללך" (פרק כ"ב כ"ז) מדבר במי שאתרחש לי' ניסא ובפרסומי ניסא יקשה עליו לספר לכל אחד מהקהל את כל פרטי הנס, ולכן "בתוך קהל אהללך" באופן כללי ואומר להם: ס"קומט פון מיר א קידוש, השי"ת האט מיר גהאלפן" מבלי לפרט, אולם "לאחי" היינו לתרי מינייהו רבנן, אספר הכל מפורט, כדמצינו הבדל בין חובת סיפור יציאת מצרים בליל הסדר באריכות ובפרטי פרטים ובין החובה לזכור יציאת מצרים כל ימי חייך באופן כללי.

ולי אני הקטן הי'ה קשה מנין לו לסבא שגם פסוק זה מדבר בברכת ההודאה עד שמצאתי לו חבר בפירושו של המלבי"ם זצ"ל וזו לשונו: אספרה שמך לאחי, אספר את תוקף הנס. והנה בהודאת הנס כתיב "וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו" שפירשו חז"ל שצריך

לאודויי באפי עשרה שהוא "קהל" ותרי מינייהו רבנן שהוא "מושב זקנים", שההודאה צריכה פרסום, וזה על ידי "קהל עם" ועל ידם מתרומם שם ה', וצריכה גם הכרה והתבוננות שזה על ידי "רבנן" ועל ידם מתהלל. ואמר פה "אספרה שמך לאחי" שהם התלמידי חכמים, אחיו, (וזה מוסיף על "יהללוהו") שיספר שמו ועוצם גדולתו ו"בתוך קהל אהללך" (וזה מוסיף על מה שכתוב שם "וירוממוהו בקהל עם").

והנאני שהסבא כיוון לדברי המלבי"ם וגם הוסיף מדילי'ה את ההבדל שבין "סיפור" ובין "הילול" באופן כלל.

שבתי וראיתי שגם לפי פשטות הכתובים צדקו יחדיו דברי סבא שהרי לעיל מיני'ה כתיב "הושיעני מפי ארי'ה" ושם בשלחן ערוך (סעיף ט') מבואר "הני ארבעה לאו דווקא דהוא הדין וכו' שעמד עליו בעיר ארי'ה לטרפו" אם כן פשוט דבברכת הודאה אישתעי קרא.

מנהגן של צדיקים נרמז בפסוק

ובספר "אור המאיר" מהרב החסיד ר' ראובן מרגלית ז"ל (הצמוד ל"מרגניתא דרבי מאיר" הנ"ל) דף ט"ז עמ' ב': "ועוד במצוה אחת הפליג רבינו מאד בזהירותה: חומרות שאין לשער ואין להעריך החמיר על עצמו, בזהירותו ממשהו חמץ בפסח... וגם אחרי הפסח לא בא דבר חמץ לבית רבנו הקדוש **עד שבועות**. גם החלות לשבת נאפו מקמח של מצות אפויות...".

ואמר סבי ע"ה שניתן למצוא רמז לדבר בפסוק שבהפטרת פרשת החודש "חג שבועות ימים מצות יאכלו", דכתיב שם "שבועות" ב'ואו'.

וכן הי'ה הסבא נוהג מנהג צדיקים, לטעום מהמצה השמורה בכל השבתות שבין פסח לשבועות.

ועכשיו ראיתי בספר "דרכי חיים ושלום", אות תרל"ג: "מפסח עד שבועות, בכל עת שנטל ידיו לסעודת פת, הביאו מצה גם כן לשלחנו... וכן הי'ה מדקדק שיהי'ה נעשה בשבת קודש קוגעל אחד ממצה.." ע"כ. והנאני שמנהגי סבא יש להם מקור.

ויצויין כי כ"ק אדמו"ר שליט"א גבהו דרכיו, והוא טועם מהמצה השמורה שלו בכל שבתות השנה, מיד לאחר ברכת "המוציא" וטעימת החלה. כך שמעתי.

"אין אומרים תחנון בערב שבת אחרי חצות"

על אותם חסידים שאינם אומרין תחנון בגלל כל סבה קטנה וכל טעם קלוש היה סבא אומר:

הרה"ק ר' מרדכי דוב נ"ע, האדמו"ר מהורנוסטייפיל כבר לימד עליהם זכות באומרו: האלף הששי לבריאת עולם הוא כידוע בבחינת ערב שבת, ואנחנו נמצאים כבר אחרי חצות של ערב שבת זו, ובערב שבת אחרי חצות אין אומרים תחנון.

"ויודוך כי תטיב לך"

הסבא היה אומר: אז מ'טוט א טובה א יידן, טוט מען דאך דערמיט זיך אליין א סך א גרעסערע טובה, על דרך מאמר חז"ל (ויקרא רבה פל"ד, י) יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית.

וואלט דאך באמת דער בעל הבית געדארפט דאנקען דעם ארימאן פאר דער גרויסער טובה, וואס ער האט אים געטאן. און למעשה זעען מיר, אז אנשטאט דער בעל הבית זאל דאנקען דעם ארימאן, דאנקט דער ארימאן דעם בעל הבית.

דאס וואונדערט זיך דער פסוק און זאגט: עולם הפוך ראיתי, **ויודוך כי תטיב לך**, מע דאנקט דיר אויף דער טובה וואס דו האסט געטאן זיך אליין.

עוד זאת מצאתי בתכריך כתביו של סבא מכתב קודש מאת הרה"ק ר' מרדכי דוב נ"ע אדמו"ר מהורנוסטייפיל אל דודנו הרב החסיד ר' ישראל יעקב יעבץ ז"ל

כבוד ידידי הרב המפורסם, מופלא ומופלג

כ"ש מו"ה ר' ישראל יעקב יעבץ

אחד"ש הנני לבקש כבודו עבור הנוכחי אולי יהי' לו איזה טובה.

את הספרים קבלתי. ואשר כבודו דורש את דעתי אם עיינתי בהם. ידע כבודו כי מנעתי עצמי לעיין בהם. כי כמה ענינים הם שם בנויים על עדות שקר מליובאוויץ אשר הראה לי כת"ר בהיותי בטשערקאסי וחוששני לו. עוד יעיין נא מעל' בסוף ספר תפלה למשה שלו שם על עדות הבן (השקר) מאות ג' וד' נראה שכוונתו שהוא יהי' משיח ונשמת מרע"ה.

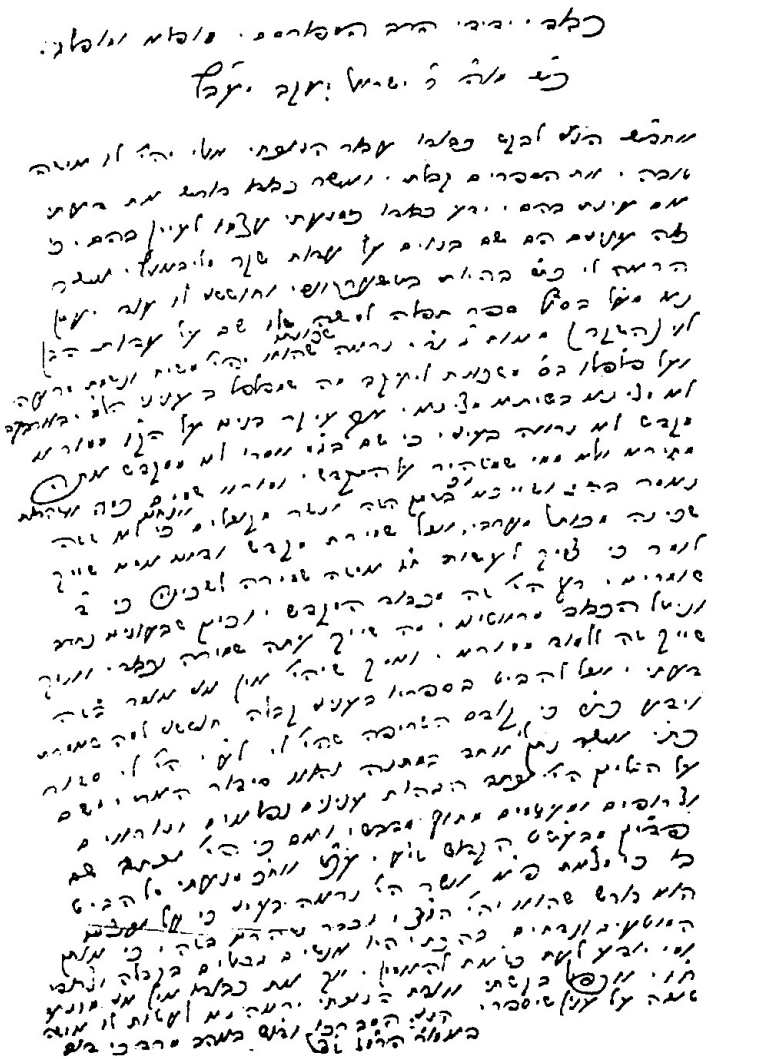
ועל פלפלו בס' משכנות ליעקב מה שמפלפל בעניני הל"מ בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא, אך עיקר בנינו על הק"ו ממורא מקדש לא נראה בעיני כי שם בגמ' אמרו לא ממקדש את מתירא אלא ממי שמזהיר על המקדש, ומורא שמים כמה אזהרות נאמר בה ושייכא גם בזמן הזה אשר מקובלים אנחנו כי לא זזה שכינה מכותל מערבי, אבל שמירת מקדש ודאי אינו שייך לומר כי צריך לעשות ח"ו איזה שמירה לשכינה כי ד' שומרנו, רק הי' זה מכבוד המקדש וכיון שבעונינו נחרב וניטל הכבוד מראשינו מה שייך עתה שמירה וכבוד. ואיך שייך ללמוד ממורא, ואיך שיהי' אין אני אומר בזה דעתי.

אבל להביט בספריו בעניני קבלה חוששני למה שאמרתי. וידע כת"ר כי קודם השריפה שהי' לי ל"ע הי' לי סידור כת"י אשר נתן לי אחד במתנה והוא סידור האר"י ושם על הגליון הי' נכתב הגהות ומטעמים מתוק מדבש ואם כי הי' נכתב שם פדיון מבעש"ט הקדוש זי"ע עכ"ז אח"כ מנעתי מלהביט בו כי מצאתי פ"א אשר הי' נראה בעיני כי על עצמו הוא דורש שהוא יהי' הג"צ וכבר נזהרנו בזה כי אותן המוטעים ונדחים בהכת הי' אנשים גדולים בקבלה וצרופים ומי יודע לעת כזאת להאמין. אך את כב' אין אני מונע ח"ו.

ואכפיל בקשתי אודת הנוכחי. יראה נא לעשות לו איזה טובה על ענין שיספר.

הנני המברכו ודו"ש באה"ר

מרדכי דוב באמו"ר הרמ"ז זצ"ל

מכתבו של האדמו"ר מהורנוסטייפיל אל דודנו הרב יעבץ

מסיפורי אבא מארי
ואחדים מידידיו

"אנן דסגינן בשלמותא, כתיב בן 'תומת ישרים תנחם'"

כתיב "תמת ישרים תנחם וסלף בוגדים ישדם" (משלי יא,ג) (הכתיב ושדם בוא"ו, והקרי ישדם ביו"ד, והדל"ת דגושה וממילא השין שלפניה קמוצה בקמץ קטן, וזוהי לדעתי כוונתו של ה"מנחת שי" בשם ה"מכלול" מהרד"ק שכתב שם, "והוא בקמץ חטף מן הכפולים").

ופירש ה"מצודת דוד" (סבו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע):

"התמימות של הישרים תנהגם בדרך הטובה להם, ועקמימות הבוגדים ישודד נפשותם".

פסוק זה הווה מרגלא בפומיה דאבא מארי והי'ה תמיד משננו לנו, בניו, בתור הדרכה ועיקר בעבודת ה' לטוב לנו כל הימים בגשמיות וברוחניות.

מידת התמימות והיושר, הי'ה אומר לנו אבא, היא המנחה את האדם והיא המוליכה אותו בדרך הטובה לו, להגיע להצלחה הן במילי דשמיא והן במילי דעלמא, כמורה-דרך בקי, מסור ונאמן להביאו למחוז חפצו, וכבהמשך הכתובים (פסוק ה') "צדקת תמים תישר דרכו".

ולהיפך, החכמים בעיניהם, הי'ה אומר לנו אבא, חסרי מידת התמימות, החושבים להגיע למטרתם שלא ביושר, אלא בעקמימות שכלם החריף, לא יצליחו בדרכם גם אם הם בטבעם חכמים מחוכמים. ולא עוד אלא שהם עושים טעויות ושטויות שאינן מתאימות גם למי שמוכשר הרבה פחות מהם, ובסופו של דבר יוצאים בהפסד מרובה עד כדי כך שהפסוק מגדירם כ"שודדים את נפשותם" (כלשון ה"מצודת דוד"). וכל זאת בא להם על עזבם את מידת התמימות והיושר דקדושה, וסמכו על החריצות ועל הערמומיות דקליפה.

ומצינו שפסוק זה, המדבר בשבח התמימות דקדושה ובשבח תוצאותיה הברוכות, מוזכר פעמיים בגמרא: פעם אודות עניני רוחניות ופעם אודות עניני גשמיות, ללמדנו שבזכות התמימות מצליחים בגו"ר גם יחד.

בקשר לתועלת הרוחנית הנובעת מהתמימות, מובא במסכת שבת (דף

פח סוף ע"א): "ההוא צדוקי [נ"א מינא] דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא, ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מייץ בהו, וקא מבען אצבעתיה דמא (צדוקי אחד ראה את רבא כשהוא מעיין בהלכה, והיו אצבעות ידיו מונחות תחת רגלו והוא לוחץ אותן, והיו מזילות אצבעותיו דם – ורבא לא הבחין בכך מתוך התעמקותו בלימוד –),

אמר ליה: עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו, ברישא איבעי לכו למשמע, אי מציתו קבליתו, ואי לא – לא (אמר לו – הצדוקי –: עם פזיז – אתם – שהקדמתם פיכם לאזניכם, ועדיין אתם עומדים בפזיזותכם-בפחזותכם, בתחילה הי'ה לכם לשמוע – מה יאמר ה' לכם, ואז – אם יכולים אתם לקבל את התורה – תקבלו אותה, ואם לא – לא תקבלוה), אמר ליה: אנן דסגינן בשלימותא, כתיב בן 'תומת ישרים תנחם', הנך אינשי דסגן בעלילותא, כתיב בהו 'וסלף בוגדים ישדם' " (-ענה לו רבא – אנחנו ההולכים בתמימות כתוב בנו 'תומת ישרים תנחם', ואילו אותם האנשים ההולכים בעלילה, כתוב בהם 'וסלף בוגדים ישדם'). ופירש רש"י: "**דסגינן בשלמותא** – התהלכנו עמו בתום לב, כדרך העושה מאהבה, וסמכנו עליו שלא יטעננו בדבר שלא נוכל לעמוד בו".

הרי שבזכות התמימות הגיעו ישראל להקדמת "נעשה" ל"נשמע" – שיא ההצלחה ברוחניות.

ובאשר לתועלת הגשמית הנובעת מהתמימות, איתא במסכת בבא מציעא (דף לה,א): בקשר לברייתא ד"המלוה את חבירו על המשכון ואבד המשכון", איתא ברישא דסיפא של הברייתא שאם הלוה טוען "סלע הלויתני עליו (על המשכון) שתים היה שוה, והלה (המלוה) טוען לא כי אלא סלע הלויתיך עליו סלע היה שוה – פטור". מקטע זה מבקשים להקשות על רב הונא הסובר ששומר או מחזיק פקדון חייב להשבע שבועה שאינה ברשותו במקרה של טענת "נאבדה", ואם כן נגלגל עליו גם שבועת 'כמה היה שוה' ולמה נאמר שהוא פטור משבועה? על זה עונה הגמ' שהלוה מאמין למלוה שאינו ברשותו, ולכן אי אפשר לחייבו שבועה כמה היה שוה. שואלת הגמ' בהמשך ולמה לא יאמין המלוה ללוה כמה היה שוה שהרי המשכון שלו והוא יודע יותר טוב את ערכו, ותשובת הגמ' שהמלוה לא מאמין ללוה. ואז שואלת הגמ' "ומאי שנא לוה דמהימן ליה למלוה ומאי שנא מלוה דלא מהימן ליה ללוה?" והתירוץ הוא: "לוה מקיים ביה במלוה 'תומת ישרים תנחם', ומלוה מקיים ביה בלוה 'וסלף בוגדים ישדם' ". ופירש רש"י: "**לוה מקיים במלוה** – מקרא זה תומת ישרים תנחם, אם לא

שאדם נאמן וישר הוא, לא היו מעשרין (מלשון 'עושר') אותו מן השמים שנאמר תומת ישרים תנחם". הרי שהתמימות ויושרו של המלוה הביאו לידי כך שהעשירו אותו מהשמים.

* * *

על הקשר שבין "דקא מעיין בשמעתא ... וקא מבען אצבעתה דמא" לבין הקדמת "נעשה" ל"נשמע", ראיתי הסבר נפלא ב"דרשות בית הלוי", להגאון ר' יוסף דב הלוי סולובייצ'יק מבריסק,דרוש י"ז, וכה תוכן דבריו:

ידועה דעת הרמב"ם (ראה רמב"ם הל' מכירה פי"א הט"ז) שאדם המחייב את עצמו בדבר שאינו קצוב, אין החיוב חל עליו כלל, ואם, למשל, יקבל אדם על עצמו בקנין גמור אגב סודר, לעשות ככל אשר יאמר לו פלוני – לא יחול עליו החוב כלל, לדעת הרמב"ם, כיון שבעת קבלת החיוב על עצמו, לא ידע מה עלול פלוני לומר לו, והוי דבר שאינו קצוב.

ואם כן, זה שבני ישראל קבלו על עצמם "נעשה" קודם ל"נשמע", היאך יחול עליהם חוב זה, הרי בעת ההתחייבות לא ידעו עדיין את הפרטים?

אולם, מסביר ה"בית הלוי", הקושיא מעיקרא ליכא. נהי דהמחייב עצמו לכל אשר יאמר לו פלוני – לא חל עליו החיוב, אולם, גם הרמב"ם יודה, שיכול אדם למכור עצמו לעבד, ואז מחויב הוא ממילא לעשות לרבו כל מה שיצווהו.

והחילוק בין שני הדברים פשוט: כי המקבל על עצמו בחיוב לעשות כל מה שיצוונו פלוני, הרי אין גופו קנוי לפלוני אלא עיקר החיוב הוא על עצמו שהוא מקבל על עצמו לעשות מה שהלה יצוונו, ואז הוי החיוב בדבר שאינו קצוב ומשום הכי לא חל עליו החיוב. אבל אם ימכור עצמו כעבד לפלוני, אינו מקבל על עצמו חיוב מיוחד, רק מקנה את גופו לאדון, ודבר זה ביכלתו להקנות, וממילא מחויב לעשות כל מה שיצווהו רבו. והדבר פשוט וברור.

זו היתה כוונת בני ישראל בהקדימם "נעשה" ל"נשמע". וכך גם מסביר המכילתא את הפסוק הנאמר במתן תורה, "והייתם לי סגולה מכל העמים" – "שתהיו קנויים לי ועוסקים בתורה". כלומר שהקב"ה אומר לבני ישראל שיהי' גופם ועצמותם קנויים לעבודתו ית' ולקיום התורה והמצוות. ומשום הכי מהני שפיר הודעת ישראל "נעשה ונשמע", על אף שלא ידעו אז את כל הפרטים והדברים שהתחייבו בהם על ידי זה. מה שאין כן אצל בני נח, גם שבע המצוות שנתחייבו בהם, אין חיובם דומה לחיוב בני ישראל בתרי"ג, כי אצל בן נח חיוב המצוות שלהם הוא בגדר חיוב ולא שגופם קנוי

למצוות. וזוהי הכוונה של "והייתם לי סגולה מכל העמים".

ונראה, ממשיך ה"בית הלוי", שבזה תלוי גם החילוק שמצינו בין ישראל לבין בן נח במצוות קידוש הם. בני ישראל מצווים על קידוש השם, כי הרי גופם קנוי, מה שאין כן בן נח מסקינן במסכת סנהדרין דהוא לא מצווה על קידוש השם, כי עליהם יש רק חיוב ותו לא. ולא קיבל על עצמו למסור ולהפקיר גופו וחייו למען חיוב זה.

ולפי זה יובן היטב הקשר בין מה שראה ההוא צדוקי (מינא) את יגיעתו של רבא בתורה, עד שמפקיר גופו ומקלקלו עבור הבנת התורה, לבין אמירתו "עמא פזיזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו, אכתי בפחזותייכו קיימיתו". כי בראותו את המסירות-נפש של רבא בלימוד התורה, והפקרת גופו למען הבנתה, אמר לו: "עדיין אתם עומדים בפזיזותכם-פחזותכם הראשונה בהקדמת "נעשה" ל"נשמע", כשהתחייבתם לעבוד את ה' מבלי לדעת מה יצווה לכם, כי השעבוד שלכם דומה לשעבוד גופו של העבד שנמכר לאדונו, עד שאינו מציאות לעצמו. במקום זאת הייתם צריכים לשמוע קודם, ואז – אם היה קשה לכם לקיים, הייתם פטורים, כי אדעתא דהכי לא התחייבתם; וכן גם אם יורד דם מהאצבעות, לא הייתם חייבים ללמוד".

על כך ענה לו רבא "אנן דסגינן בשלמותא כתיב בן תומת ישרים תנחם". מתוך תמימותנו התחייבנו אמנם בדבר שאינו קצוב, שהרי לא שאלנו מה כתיב בתורתו, ובכל זאת ההתחייבות שלנו ברת-תוקף, כי מתוך אהבתנו אליו ית' (כדכתב רש"י בפירושו) השתעבדנו לו בקנין הגוף ונמכרנו ממכרת עבד. אבל הנך אינשי, גם את ההתחייבות בדבר הקצוב שקבלו על עצמם, בידעם מראש במה הם מתחייבים, הם מסלפים אותה בעלילה ובתרמית ובוגדים בה." (כך הבנתי את התשובה לפי דרשת הגאון ר' יוסף בער זצ"ל מבריסק).

* * *

ובאגרות קודש של כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע, כרך ה' עמ' שנה, מביא שם הרבי "רעיון עמוק ונפלא" בשם בנו של ה"בית הלוי", ה"ה הגאון ר' חיים מבריסק, אודות "תמימות בלימוד התורה", כפי שאמר זאת לכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע בעת שנפגשו בפטרבורג, בעת ועידת הרבנים שם בשנת עת"ר (האגרת מופנית להגאון ר' יוסף דב סולובייצ'יק מבוסטון נכדו של הגר"ח). וההסבר הוא בקשר ל"זאת חוקת התורה" שצריך להיות בה שלושת התנאים: תמימה, אין בה מום, ולא עלה עליה עול. וההכרח שיהיו

גם בלימוד התורה שלשה אלו. "שיכול להיות תמימה אבל יש בה מום וחסר יראת שמים לפי ערך התורה שלו ואז יגלה פנים בתורה שלא כהלכה. וגם אם אין בה מום כזה אבל עלה עליו עול זר, בחכמה אחרת, זולת חכמת התורה. וחוקת התורה כשהיא תמימה אשר אין בה מום (חסרון יראת שמים) ולא עלה עליה עול (חכמה זרה), אז הנה היא משיבת נפש כי המאור שבה יכול להחזיר למוטב גם את החוטא".

* * *

ועוד זאת היה רגיל אבא מארי לשנן בפינו בנוסף על "תומת ישרים תנחם", גם את הפסוק "הולך בתם ילך בטח, ומעקש דרכיו יודע" (משלי י,ט).

ויש פירוש נפלא על פסוק זה בזוהר הק' (מקץ, רא,ב) "... ותא חזי האי דאזיל באורח קשוט קודשא בריך הוא חפי עליה, בגין דלא אתידע ולא אשתמודע לגבי מאריהון דדינא, אבל מעקש דרכיו יודע וישתמודע לגבייהו". (בא וראה, מי שהולך בדרך האמת הקב"ה מחפה עליו, כדי שהוא לא יוודע ולא יכירוהו בעלי הדינים. אבל מעקש דרכיו יוודע ויהיה ניכר אצלם) הרי שה"הולך בתום" זוכה לשכר נפלא שמארי דדינא, בעלי הדינים שלמעלה, לא ידעו בכלל על קיומו.

ואולי הוא ענין אחד עם הא דאמר רבי אלעזר "לעולם הוי קבל וקיים" (סנהדרין צב,א) ופירש"י "**הוי קבל** – קבל לשון אפל, ותחיה. עשה עצמך אפל ושפל". ונראה לי הקטן שהפירוש הוא – השתדל שלא ידעו עליך וכאילו אתה נמצא בבית אפל, ולא רואים מי נמצא שם. והדבר תואם את המשך דברי הגמרא שם "אמר רב זירא, אף אנן נמי תנינן 'בית אפל אין פותחין לו חלונות לראות נגעו', שמע מינה".

ואולי "תומת ישרים תנחם" הוא ענין אחד עם הנאמר בתחילת "צוואת הריב"ש": "צוואה מריב"ש ע"ה להיות תמים בעבודתו יתברך".

ויש שיחת קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א על צוואת הריב"ש הזה מיום ב' דחג הסוכות ה'תש"כ (אות י') וזה לשון קדשו: "'להיות תמים בעבודתו ית' עבודה תמה', און קענטיק אז דאס איז א ענין עיקרי ביותר, ווארום נאך דעם רעכנט ער כמה עיקרים, איז דאך מובן אז דאס איז נאך מערער עיקר פון די ענינים וועלכע ער רעכנט ווייטער ...".

וכ"ק אדמו"ר מסיים שם:

"ועל פי זה יש לומר גם בפירוש מה שכתוב בצוואת הריב"ש 'להיות

תמים בעבודתו ית' עבודה תמה', און דאס איז א עיקר גדול מיט וועלכן עס הויבט זיך אן דער גאנצער ספר, וואורום דער גאנצער תכלית איז צו פארבינדן זיין עצם מיט עצמות, און אין די שפעטערדיקע פיסקות איז ער מבאר דעם סדר ואופן ווי צוקומען צו דער 'עבודה תמה'".

וב"ליקוטי שיחות" חלק כ"ד עמ' 441 בהערה, מביא הרבי שליט"א ש"תמים" הוא מי שתוכו כברו.

ובהתוועדות ח"י אלול תשמ"ו הסביר כ"ק אדמו"ר שליט"א את הכוונה ב"להיות תמים בעבודתו ית'" – היינו תמימות ופשטות ללא שום חשבונות שכליים כו' תמימות הבאה מאמונה פשוטה בה' – בהתאם לענינו של הבעש"ט – גילוי נקודת האמונה והמס"נ.

ו"בעבודה תמה" נרמז חידושו של אדה"ז בתורת הבעש"ט שעל ידי אדה"ז בתור ממלא מקומו של הבעש"ט באה תורת הבעש"ט לידי שלמותה.

והעיקר הוא שנהיה אנחנו וצאצאינו דבוקים בכ"ק אדמו"ר שליט"א, אילנא דחיי, באמת ובתמים, ויקויים בנו "מתהלך בתומו צדיק, אשרי בניו תחתיו" (משלי כ,ח).

אבא מארי היה מחמיר מאד באפיית מצות, והוה מרגלא בפומיה: תנור חם מוסק בעצים יבשים – מההידורים הכי חשובים באפיית המצות

אבא מארי הי' מחמיר גדול באפיית מצה שמורה והי'ה אומר שאחד ההידורים העיקריים הוא שיהא התנור חם ואם אין התנור חם די הצורך אין ערך רב לכל המאמצים שבהכנת המצה עד האפי'ה. והתנאי לתנור חם הוא כמובן שיהיו העצים יבשים. וברוסי'ה אחרי ימות החורף להשיג עצים יבשים לא היה דבר פשוט. הידור זה של עצים יבשים, היה אומר אבא מארי אינו כתוב לכאורה בשולחן ערוך הלכות פסח וכאילו לקוח מהשולחן ערוך החמישי, אך האמת היא שזו גמרא מפורשת במס' פסחים דף ל"ז ע"א לגבי פת עבה, וכמה פת עבה? אמר רב הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח. מתקיף לה רב יוסף וכו' אם אמרו בעצים יבשין יאמרו בעצים לחים, אם אמרו בתנור חם יאמרו בתנור צונן, ופירש רש"י: בכל יום תמיד היו מסיקין תנור של מקדש לאפיית מנחות ושל מתכת הי'ה, ע"כ. ואם כי ניתן לומר שמשמע מכאן שמצות דקות כפי שאנו עושין היום (היינו חררין דקין

שברש"י ד"ה פת) היו אופין בזמניהם גם בתנור שהוסק בעצים לחין, עכ"פ דוק מינה שעצים יבשים ותנור חם הוא הידור שיש לו מקור מפורש בש"ס.

"טאקויע בארכלא נאם נייע נאדא"

ומדי דברי על אפיית מצות ברוסי'ה של אותן השנים, מצוה עלי לספר בשבחו של ידידנו הבלתי נשכח, אוהב דבוק מאח לאבא מארי עוד מעיר מולדתו סמילא, האדם הנעלה החסיד ר' צבי כהן ע"ה, אשר היה קוצר בעצמו את החיטה למצה שמורה בשמש הלוהטת בטשקנט ואהב את המלאכה מלאכת הקודש ודש וזורה במו ידיו. איני יכול גם שלא להזכיר את מסירות הנפש שלו בשמירת שבת בגלות חרקוב אחרי שיצא נקי מנכסיו בעיר סמילא, בעת מבצע "חיסול האיכרים העשירים" (ראסקולאצ'יבניה) על ידי הזדים הסובייטים בשנת תרצ"א (במאמר המוסגר יצויין כי לר' צבי זה הי' גביע עשוי ממטבעות כסף שנתנו הצדיקים לבית צ'רנוביל, וביניהם האדמו"ר מטשרקס הרה"ק ר' יעקב ישראל נ"ע, בתור שמירה, לאביו ר' מ"מ הכהן, וגם אותו החרימו הזדים אז. צערו על גזל הגביע הי' גדול ביותר מכל החרמת רכושו, והנה למחרת היום, פתאום, החזירו לו את הגביע באמרם "טאקויע בארחלא נאם נייע נאדא" [=תפץ חסר ערך שכזה, אין לנו צורך בו], ויהי הדבר לנס). כל עבודת פרך וכל עבודה בזוי'ה היתה חביבה ומכובדת בעיניו ובלבד שיוכל לשמור את השבת. אמירת הסליחות שלו ותפילותיו בימים נוראים והפיוטים בארבע פרשיות היו חודרים לעצמות ומתוך שאיש אמת הי'ה וירא שמים, נעשה קולו נעים ומעורר את הלבבות.

"ברעב זנתנו ובשבע כלכלתנו"

שמעתי מהרב ר' ישראל נחמן זיידמן ז"ל

פעם באו גבירים סוחרי חיטים אל האדמו"ר מטאלנא הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע, וצעקו מרה: גוואלד רבי מה נעשה? מחירי החיטים יורדים מיום ליום וצפויים לנו הפסדים מרובים!

ענה להם הרבי מטאלנא נ"ע: תרגעו. אותו רבש"ע שעוזר לעניים בשעה שמחירי החיטה עולים, הוא ית' יעזור גם לכם העשירים כשהמחירים יורדים...

וזהו שתקנו לנו חז"ל בנוסח "נשמת כל חי" בתפילת שחרית של ש"ק, להודות לה' על חסדיו: "ברעב זנתנו ובשבע כלכלתנו" – הקב"ה אשר זן

את העניים בשנות הרעב (כשהחיטה ביוקר), הוא יכלכל את העשירים בשנות השבע (כשהחטה זולה). רישא דקרא קא אמרי העניים, וסיפא – העשירים.

"דעם גאנצן כח המוליד האט ער אפגעגעבן אויף תורה"

עוד שמעתי מהרב ר' ישראל נחמן זיידמן הנ"ל

פעם בא יהודי מארץ ישראל לעיר סלוויטא, לאסוף מעות רמבעה"ן, ואשתבוחי קא אשתבח שהוא מצאצאיו של בעל "אור החיים" הקדוש. אמרו המדפיסים דשם, הצדיקים המפורסמים נכדי הרב מסלוויטא, שאינם מאמינים לדבריו בזה, כי ידוע להם שהפירוש "אור החיים" הק', הי' חשוב ביותר בעיני זקנם הרב הקדוש ר' פנחס מקארעץ. וכשבא הספר לידיו לראשונה לא זז מחבבו, ונישק וחבק אותו ושבח אותו עד למאוד, ואמר "דואה אני שלמחבר הקדוש הזה לא היו בנים, קיין זכרים געוויס ניט, דוכט זיך מיר אז נקבות אויך ניט. דעם גאנצן כח המוליד האט ער אפגעגעבן אויף תורה". ואם כי זקננו אמר, "דוכט זיך מיר", אבל ספיקו של זקננו – ודאי הוא אצלנו.

(וחשבתי אני הקטן להוסיף ולהעיר כאן ממה שמצאתי בין כתבי אבא מארי, הרב החסיד ר' שמעיא יהודא ע"ה, שהוא מציין לר"ן פ"ב דגיטין דף י"ט, ד"ה וגרסינן תו בגמרא שם אמר ר' חסדא יכילנא למיפסלינהו וכו' ואע"ג דבלשון דלמא קא אמרינן, קושטא דמילתא הכי הוי עכ"ל).

א צדיק איז א שטיק (א פיידע) גאט

עוד זאת אהב ידידנו ר' דוד גייסינסקי שו"ב לספר מפי זקני חסידי טאלנא:

פעם נכנסה קבוצת חסידים אל האדמו"ר מטאלנא הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע ובפיהם בקשה כי יואיל בטובו להסביר להם מה מהותו של צדיק ומה מהותו של חסיד.

הגדרתו של הרבי היתה קצרה ותמציתית כדרכו בקודש:

"א צדיק איז א פַיידע ג-א-ט, און א חסיד? – זַיי, וועסטו וויסן!"

ר' דוד גייסינסקי הסביר לי שבאידיש אוקראינית "א פַיידע" הוא אותו חלק בכיכר הלחם שהקדים בישולו ואפייתו, והוא הטוב והטעים שבכיכר.

ולפי זה הכוונה בביטוי "א פַיידע ג-א-ט" היא לדרגה הגבוהה ביותר באלוקות, שהיא היא השוכנת ומתגלית בצדיק וזו היא מהותו של הצדיק,

הצדיק הוא אלוקות במוחש. ולהיות חסידו של הצדיק ודבוק אליו, יכול כל יהודי. עליו רק לעמול כדי להגיע לכך.

אם אין אתה אוהב אותי באמת, אל תלכלך את השפתיים שלך

עוד הי'ה ר' דוד שו"ב אוהב לספר לנו על אחד מגדולי הצדיקים, נדמה לי על הרה"ק ר' משה ליב נ"ע מסאסוב, כי פעם התפלל הצדיק בקרצ'מה על אם הדרך ועמד בפנה והגיע לקריאת שמע ולואהבת את ה' אלקיך, והנה הגיעו לאוזניו הק' דברי אחד הגויים ששתו שם יי"ש וחברו חבקו ונשקו ואמר לו ברוסית: אני אוהב אותך, ענה לו אותו גוי: ליוביש, טאק ליובי, א ני'ה, טא ני'ה פאצ'קאי גובי. אם אתה באמת אוהב אותי כפי שאתה אומר, ניחא, אבל אם אין אתה אוהב אותי באמת, כי אז אל תלכלך את השפתיים שלך ואל תאמר אני אוהב אותך.

רש"י חולק כבוד למוהלים ומכנה אותם בתואר "רופאים"

כן הוה מרגלא בפומי'ה דר' דוד גייסינסקי הנ"ל, ידידו של אבא מארי בטשקנט: אמרינן ב"פסחים" דף ז' ע"ב: מיתיבי, "ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו על המילה"?

והגמרא דוחה את הקושיא ואומרת: התם היכי נימא? נימא "למול"? לא סגיא דלאו איהו מהיל?

ופירש"י: נימא "למול", בתמיה, משמע דאותו רופא המל את כל בני העיר נצטווה למול את התינוק הזה? לא סגיא דאיהו מהיל? עליו המצוה מוטלת? והלא על אביו מוטל!

וכן בבבא בתרא כא, א:

מיתיבי, אחד מבני חצר שביקש לעשות רופא, אומן, וגרדי, ומלמד תנוקות, בני חצר מעכבין עליו, ופירש"י – רופא, מוהל.

ובסנהדרין יז, ב:

ותניא, כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו, אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה: בית דין מכין ועונשין, וקופה של צדקה וכו' וביהכנ"ס ובית המרחץ וביהכ"ס רופא וכו'.

ופירש"י – רופא. למול תנוקות.

וכן בע"ז כו, ב ובמנחות מב, א.

על כל פנים ראינו שרש"י קורא למוהל המל את כל בני העיר בשם

"רופא".

מחכמותיה של אמי בילדותה: "מיין טאטע קען שוין לערנען. איך בעט א ברכה אז מיין קליין ברודער'ל זאל אויך קענען לערנען"

האדמו"ר מזלטופולי, הרה"ק ר' דוד נ"ע הי' בנו הגדול של האדמו"ר מרחמיסטריבקה הרה"ק ר' יוחנן נ"ע.

סבא הי' מציין תמיד בסיפוק רב שכשבא צדיק זה לקרמנצ'וק הי' מתארח בביתו, ומקבל את קהל חסידיו בחדר העבודה (קאבינעט) שלו.

פעם נכנסה, בתוך הבאים אמי ע"ה. היא היתה אז ילדה קטנה. ר' דוד'ל פנה אלי' כשדעתו בדוחה עליו ושאל אותה: "גם את באת לבקש ממני ברכה ? אולי רצונך בברכה עבור אביך שיידע ללמוד?" וה' נתן חכמה לאמי, היא לא התבלבלה וענתה אמרי' לו: "ניין, מיין טאטע קען שוין לערנען. איך האב א קליין ברודער'ל, שלמה (ע"ש הסבא הרה"ק ר' שלמה קרלינער השני, מטולטשין), פאר איהם בעט איך א ברכה, ער זאל קענען לערנען". הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע ברכה כבקשתה. ואכן דודי ר' שלמה הצטיין בלמדנותו.והתעלה מעל כל בניו של סבא.

מי יודע מה יותר יקר (חביב) אצל הקב"ה

אבא מארי סיפר: פעם קיבל האדמו"ר, הרה"ק ר' יוחנן נ"ע מרחמיסטריבקה, אנשים רבים לפני התפילה.

כל אחד מקבוצת אנשים זו, שפך את מרי לבו מסאת היסורים שגדשה אותו, כך שארכה השעה והאדמו"ר טרם יצא לתפילה. מקורביו שהמתינו להתפלל עמו בציבור נכנסו ללחץ והביטו כל הזמן על השעון.

הרה"ק הבחין בעצבנות ההולכת וגוברת אצל חסידיו, פנה ואמר להם: "איך ווייס ניט וואס איז באם אייבערשטן טייערער, צי מיין דאוונען, צי דאס אויסהערן די שווערע הערצער פון יידן".

שבת אחים גם יחד

אבא מארי סיפר:

פעם נפגש הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע, האדמו"ר מטאלנא, עם אחיו הקדושים. כשהסבו יחד אמר להם הרה"ק ר' דוד: "הנה מה טוב ומה נעים

שבת אחים גם יחד" – הנה מה טוב ומה נעים אז ברידער טוען צוזאמען תשובה.

"א ייד קען קיינמאל ניט זיין ליידיק"

אבא מארי סיפר:

הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע, האדמו"ר מזלטופולי, ישב פעם בהיכל קדשו, ושמע כי מאן דהוא שואל את הגבאי בחדר החיצון: מ'קען יעצט אריין גיין צום רבי'ן? דער רבי איז לייידיק?

הזדעזע הרה"ק, יצא אל החדר החיצוני, ואמר לאיש השואל: ווי קען א ייד זיין לייידיק? א ייד קען קיינמאל ניט זיין לייידיק! ער דארף זיין אדער מלא בושה וכלימה, אדער מלא מיט תורה ויראת שמים.

מופת מהרבי מצ'רקס

בימי המלחמה הגיעו ובאו לסמרקנד פליטים רבים מארבע כנפות כל ארץ רוסיא, ואתם עמם המוני גולי פולין ששוחררו זה עתה מסיביר. אלה ואלה, מבוהלים ודחופים מאימת המלחמה, מצאו עצמם בסביבה זרה ללא קרוב וללא גואל, כשהרעב והעוני ומגיפת הטיפוס רודפים אחריהם.

אך גם בתוך אותה אנדרלמוסיא איומה קרה ומישהו פגש ברחוב בן עיר או מכר משכבר הימים, שהספיק כבר איכשהו להסתדר ויכול לעזור, ולו במעט, גם לחבריו.

פגישה כזאת התקיימה בימים הראשונים לבואנו לסמרקנד בין אבא מארי ובין יהודי אחד בשם ר' הרשקה צייטלין. שניהם הופתעו מפגישתם הפתאומית ושמחו זה עם זה.

אז סיפר לי אבא ואמר:

היהודי שאתה רואה היה שכנם הטוב של הוריי, עליהם השלום, בעיר מולדתי סמילא, ומיודד אתם מאד.

אביו היה אדם אמיד, סוחר עצים ידוע ונמנה על חסידי הרבי מצ'רקס, הרה"ק ר' יעקב ישראל נ"ע. ובדידיה הוה עובדא, מעשה נורא, שהרעיד בזמנו את הלבבות בכל האיזור.

הרבי מצ'רקס נתן לאביו של ר' הרשקה, קמיע לשמירה, והזהירו לבל יסע לחטוב עצים ביער בלי הקמיע. קרה פעם אחת והאיש שכח את הקמיע בבית ואז נפל עליו עץ והרגו. רחמנא ליצלן. ומה הזדעזעו בני הבית כשפתחו את הקמיע וראו את הכתוב בו: "משביע אני את שר העצים שלא

יזיק לפב"פ...".

התברר להם לצערם כי הרבי ברוח קדשו ידע את העלול לקרות לו ובכח צדקתו מנע את האסון עד עכשו על ידי השבעת השר של מעלה.

למה מתעורר כל הקהל לעזור לחזן בשירת "עלינו לשבח" במוסף הימים הנוראים?

באותה הזדמנות שמעתי מאבא מארי גם מלתא דבדיחותא זו:

פגישות בין הפליטים בני עיר אחת באותם התנאים הקשים בסמרקנד היו גורמים כמובן להתרגשות גדולה. ואמר אבא מארי שהתרגשות זאת מזכירה לו את ההתעוררות שאוחזת בכל מתפללי בית הכנסת בימים הנוראים בשעה שהחזן מגיע ל"עלינו לשבח" במוסף. כל הקהל כאילו מתעורר פתאום משנתו ומצטרף אל החזן ושר אתו יחד את הניגון הידוע. ומה הסיבה? הסיבה היא שכל התפילות והפיוטים שבמחזור הנאמרים אחת בשנה קשיי הבנה הם, ואפילו ליודעי ספר אין הם נהירים די צורכם והקהל מרגיש שלא בנוח, כאילו הוא בסביבה לא לו. וכאשר הם פוגשים לפתע את ידידם הוותיק, את "עלינו לשבח" המוכר להם כל כך ושגור בפיהם בעל פה זיינען זיי זיך פשוט מחי'ה. וגם אם בעירו, כלומר במשך כל השנה, אין הם מתייחסים אליו בכבוד הראוי, ואפילו ממהרים כבר לצאת מבית הכנסת כשהם מקפלים את הטלית בעת אמירתו. אבל עכשיו, בין הפיוטים הזרים, והלא מובנים, הם מכבדים את בן עירם המוכר להם כל כך בשירה ובניגון.

"מלאכים ושרפים האבן פאר אים מורא!"

ומכיון דאייתינן לדבריו של הרבי מצ'רקס, אציג פה מימרא מאחיו ר' דוד'ל מטאלנא אודותיו, כפי ששמעתי'ה מאבא מארי:

הרה"ק ר' דוד'ל, האדמו"ר מטאלנא, ביקר פעם בעיירה של חסידיו והזמין אליו את הגבאי של קופת רמבעה"נ והורה לו איך לחלק את כספי הצדקה (לעניי ארץ ישראל?).

נבוך הגבאי מדברי הרה"ק ר' דוד'ל, ואמר לו: רבי, רק לפני מספר ימים שהה כאן אחיכם הקדוש, הרבי מצ'רקס, והוא ציוה עלי לעשות את החלוקה בצורה שונה מזו שהרבי מצווה, על כן איני יודע לשית עצות בנפשי מה לעשות. אולם אם הרבי יורה לי שאין לי מה לפחד מפקודת אחיו הקדוש, כי אז אעשה כפי שהרבי מצווה עלי.

נבהל הרה"ק ר' דוד'ל מחוצפתו של הגבאי, סטר לו על לחיו ואמר לו:
"איך זאל דיר זאגן אז דו זאלסט פאר אים קיין מורא ניט האבן?! מלאכים ושרפים האבן פאר אים מורא! ווילסטו אז איך זאל דיר זאגן, אז דו זאלסט פאר אים קיין מורא ניט האבן?!

על בשורה טובה ביקש הרבי מטשערקאס רק ח"י רובל

מדי דברי בזכותו הגדולה של המבשר בשורה טובה לחבירו, עד שמתלבש בו ניצוץ של אלי'הו הנביא, נזכרתי בסיפור יפה על נכדו של ה"מאור עינים" – הרה"ק ר' יעקב ישראל נ"ע האדמו"ר מצ'רקס, חתנו של כ"ק אדמו"ר האמצעי נ"ע וחמיו של סבו של הרבי הריי"צ נ"ע.

סיפור זה שמעתי פעמים רבות מהרה"ח ר' ברוך יוסף ברדנשטיין ע"ה – ידידו של אבא מארי בטשקנט, ובנוסח זה:

הרה"ק ר' יעקב ישראל נ"ע הי'ה דורש סכומי כסף גדולים עבור ברכותיו. ולדוגמא: פעם פנו אליו בני עיר אחת בבקשה, שיואיל לבוא אליהם ולהתפלל כי ירדו גשמים בעירם. הרבי מצ'רקס הסכים לבקשתם בתנאי שישלמו לו רענדלך (או רובלים) כמנין "גשם" (343), סכום עתק באותם הימים. שלוחי העיר טענו לפניו כי אין ביכולת אנשי העיר לשלם סכום כה גבוה, וביקשוהו כי יפחית מהמחיר, ענה להם הרבי כי הוא מוכן להתחשב במצבם וכי יסתפק גם ברענדלך כמנין "מטר" (249) כדי לבוא אליהם ולהתפלל עבורם. אך השלוחים טענו כי גם סכום זה הוא למעלה מיכולתם של בני העיר. הסביר להם הרבי שלפני כל תפילה ותפילה, שלש פעמים בכל יום, הוא מחלק ח"י רובל לצדקה ולכן הוא נצרך לדמים מרובים, אך יאות לבוא אליהם ולהתפלל גם אם יתנו לו רענדלך כמנין "מים" (90), אך בשום אופן לא פחות מכך. הסכימו נציגי העיר לסכום שנקב לאחרונה ושלשלו לידו את הכסף, והרבי נסע עמהם, התפלל למי שמפתח של גשמים בידו וביקש לשוב מיד לעירו על אף שלא נראה באופק שום סימן, ואפילו נשיאים ורוח אין. בני העיר ביקשו לעכבו, אך הוא ענה ואמר להם: "כצאתי את העיר", ומיד בעלותו על העגלה ציוה לעגלון כי יפרוש את גגה מפני הגשם העומד לרדת עוד רגע קט. וכך הווה, כצאתו את העיר החל גשם שוטף לרדת.

הנהגה זו של הרבי מצ'רקס, לבקש סכומי כסף נכבדים עבור ברכותיו

הקדושות ידועה היתה בכל הסביבה. ועד כדי כך התקבל הדבר, שבאם ביקש לפעמים תשלום נמוך יחסית, חששו האנשים שמא רואה הרבי בעיני קדשו שהברכה לא תתקיים, חלילה, לאורך זמן, ולכן אין הוא מבקש מחיר גבוה, כהרגלו.

ואכן ארע כי פעם אחת באו אליו בני זוג ושטחו בקשתם לפניו היות ועבר משך זמן רב מעת נשואיהם וטרם נפקדו בפרי בטן, על כן יברכם בזרעא של קיימא. הרבי ביקש מהם "רק" ח"י רובל עבור ברכתו. נבהלו בני הזוג בחשבם שמא ברכת הרבי לא תעמוד לימים רבים.

הבחין הרבי במבטם המבוהל והרגיע אותם באמרו: "אנו, ברוך השם, יהודים ישרים והגונים. ואין אנו רוצים בכסף אשר לא מגיע לנו. האמת היא כי האשה כבר נפקדה בזרעא חיא וקיימא, אלא שעדיין אין היא עצמה מודעת לכך. ומאחר שהישועה לא בא על ידינו בקשתי רק את ח"י הרובלים עבור הבשורה הטובה שבאתי לבשר לכם עכשיו, וזה המחיר של "בשורה געלט" שקבעתי – ח"י רובל...

הצדיק יגזר אומר ויקם לך, בתנאי שיש לך בו אמונת אומן

סיפר החסיד ר' ברוך יוסף ברדנשטיין:

פעם בא אל הרה"ק ר' יוחנן נ"ע, האדמו"ר מרחמיסטריקה, יהודי פשוט ושפך לפניו את מר לבו: שבע בנות ילדה לי זוגתי שתחי', בזו אחר זו, עתה היא שוב בהריון ועיני נשואות לבן זכר.

אמר לו האדמו"ר: הרי לאה אמנו התפללה אל ה', ובזכות תפלתה נולדה לה בת במקום בן, מכאן שהתפילה מועלת.

ענה אותו יהודי פשוט: אבל היכן נמצא היום צדיק בדרגת לאה אמנו?

ביקש הרה"ק ר' יוחנן להשכילו בינה כדי שיבין כי גם בזמננו ישנו צדיק הדור. וכשקיימת האמונה השלמה בצדיק ובתפלתו -יכול גם בימינו להתחולל נסים ונפלאות על-טבעיות, ויאמר לו: הלא לאה אמנו פעלה זאת ע"י תפלתה.

אך יהודי זה ברוב טפשותו חזר על שלו: אבל היכן מצוי כיום צדיק הדומה ללאה אמנו?

ראה הרה"ק ר' יוחנן כי בשופטנא קא עסיק ואמר לו כמתנצל: אם כדבריך שאין כיום צדיק כלאה אמנו, אזי גם אין בן זכר, ובת נוספת תוולד לך. וכך הי'ה.

(ללמדך שהצדיק יגזר אומר ויקם לך, רק אם יש לך בו אמונת אומן)

"אין אמת (בעולם) כי אם אצלי, וקצת – גם אצל הקב"ה"

גם זאת שמעתי מידיד אבא מארי, החסיד ר' ברוך יוסף ברדנשטיין ז"ל:

באוקראינה של פעם היתה נפוצה אימרה עממית המיוחסת לצועניים בנוסח זה: "אין אמת בעולם, הי'ה אומר הצועני הממורמר, רק אצלי; וקצת – אצל הקב"ה (ובשפתם: "נייעט פראוודי טילקו או מענע, טא או באהא – טראשקי").

ואמרו חסידים הראשונים בשם הרב הקדוש והנורא ר' פנחס נ"ע מקאריץ כי אכן מתאים הדבר ליהודי ונאה ויאה לו להשתמש באימרה זו בעבודת ה':

על היהודי לזכור ולהחדיר במוחו ומחשבתו שאין אמת בעולם, כי מה שהעולם נראה בעינינו כמציאות עצמאית, ליש ודבר נפרד מאלוקות – כל זה הוא שקר גמור. הדבר היחידי שהוא אמת בעולם – הוא "אצלי", בתפילין שלי, שהרי כתוב בהן "שמע ישראל ה' א-לקינו ה' אחד". כלומר שכל העולם וכל העולמות, הכל בטל במציאות לה' אחד, וה"ח" וה"ד" (שהם שבעה רקיעים וארץ, וארבע רוחות העולם) בטלים ל"א" – לאלופו של עולם. זו היא האמת האחת והיחידה והבלעדית. אמת זו נמצאת (רק) אצלי – במה שכתוב בתפילין שלי. ואילו אצל הקב"ה – בתפילין דמארי עלמא, אשר שם כתוב "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ", בדבר זה יש גם אמת חלקית, קצת אמת, כי יש בעם ישראל צדיקים ואנשי מעשה הראויים שייאמר עליהם הנכתב בתפילין דמארי עלמא: "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ".

בוא וראה כמה רב גובריה של הצדיק הקדוש מקוריץ, אשר עיקר שיטתו בחסידות היא נקודת האמת בעבודת ה', ואילו כל יתר מעלות טובות ומדות חסידות הם, לשיטתו, רק סעיפיה וסעיפי סעיפיה של האמת. עד שאפילו שיחה קלה בלשון הגויים על דבר אמת, בירר וליבנו אותו צדיק והעלה את ניצוציה לקדושה.

הפירוש החסידי ב"והצנע לכת"

אבא מארי הי'ה אומר בשם הרה"ק ר' יוחנן נ"ע האדמו"ר מרחמסטריבקה:

כתיב (מיכה ו, ח) "והצנע לכת עם אלקיך", וענינו על פי פשוטו של מקרא: אל תתהדר לפני הבריות במעשיך הטובים, תצניע את ההליכה שלך

במצוות ה', עשה לשם שמים ואל תעשה להתייהר. ו"לכת" פירושה – ההליכה שלך במצוות, וכאילו כתוב "לכתך".

וכך גם פירש ה"אבן עזרא": "והצנע **לכתך** עם השם לבדו". שהרי כל הפסוק מדבר ישירות אל האדם בלשון נוכח: "הגיד לך" "דורש ממך", ומסתברא שגם אל המלה "לכת" יש להוסיף את כ' היחס, כפי שפירש ה"אבן עזרא", ואז הכוונה בפסוק ברורה יותר.

אבל למה באמת לא כתוב כן בפסוק? למה נאמר "לכת" סתם, ולא "לכתך".

ופירש הרה"ק הנ"ל: אם היה כתוב "והצנע לכתך עם אלקיך", היה ניתן לפרש שהצניעות בעבודת ה' כל ענינה הוא רק להסתיר את המעשים הטובים מעיני הבריות, אבל בינו לבין עצמו, בתוך תוך לבו, יכול האדם להתפאר במה שעשה, וגם להיות מרוצה מעצמו ולחשוב שבכל זאת העטרה של "והצנע לכתך" הולמתו, שהרי באמת אין הוא מגלה את מעשיו לאחרים.

לפיכך בא הכתוב ללמדנו שהצניעות השלימה הנדרשת מחסיד היא להסתיר את מעשיו הטובים גם מעצמו, ואף לא להרגיש בהליכה הטובה הלזו שהיא שלו, ולזכור כי אין זו "לכתך", אלא "לכת" סתם, כי ה"א הוא הנותן לך כח לעשות חיל במעשים אלו, ונחנו מה, וכתיב אומר אני מעשי למלך.

המקום ימלא חסרונך

איתא בגמרא פסחים קיח, א. ואמר רב חסדא מאי דכתיב הודו לה' כי טוב? הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו, עשיר בשורו, עני בשיו, יתום בביצתו, אלמנה בתרנגולתה.

ופרש"י: בטובתו – בטובה שהשפיע לו, והכי משמע: כי טוב – כי לעולם חסדו, חסדו הוא עושה לעולם בכי טוב, כלומר בטוב שנתן לו. עשיר בשורו, מפסידו ממון ומכפר על גופו. ע"כ לשון רש"י, ועיין ברי"ף שעל "עין יעקב".

והיה אבא מארי מספר:

מעשה בעני הגון אחד בעיר קמינקה שהיה מתפרנס בדוחק ממכירת חלב, ובפתע פתאום מתה עליו פרתו, והוא נשאר ללא משען לחם. שמע הרה"ק ר' שמואל נ"ע קמינקר ויצא אל רחובה של עיר ואסף למענו נדבות, וכשהצטרפו המטבעות לסכום המספיק לקנות פרה חולבת חדשה, מסרם

מיד לידי העני, ותוך כדי כך העניק לו גם את ברכתו, בנוסח שאומרים לו לאדם על שורו וחמורו שמת: "המקום ימלא חסרונך" (ברכות טז, ב).

תמה העני ושאל: אחרי שהרבי כבר מילא לי את חסרוני, מה מקום לברכה זו?

אמר לו הרה"ק ר' שמואל נ"ע: לא לחסרון של מיתת הפרה התכוונתי, שכן את החסרון הזה אכן כבר מילא לך המקום ב"ה. כוונתי לגמרא דפסחים שהקב"ה גובה חובתו של עשיר בשורו, והיה לך איפוא נזק המתאים לעשיר, ולזאת ברכתי אותך שהקב"ה ימלא את חסרונך זה, ומעתה תהיה עשיר, כך שהנזק הגדול במיתת הפרה יתאים למפרע למעמדך כאיש עשיר.

"לזכור את המלך, שתהא אימתו עליך"

סיפר אבא מארי:

בכפר קטן אחד התגורר יהודי שהי'ה לו בית מזיגה והתפרנס ממכירת יי"ש. בא היהודי אל הבעש"ט הק' והתאונן על מר גורלו הרוחני: כל היום הוא נמצא בחברת גויים שיכורים, ועליו לשמוע את כל פטפוטיהם וניבול-פיהם. ביקש היהודי מהבעש"ט הק' רשות לעקור מכפר זה ולחפש למחייתו מקור פרנסה אחר.

ענה הבעש"ט הק' ואמר לו: מקומך אל תנח. השי"ת, מלוא כל הארץ כבודו. וב"ואתה מחיה את כולם" כלול הכל. גם השיכורים ופטפוטיהם אלא שיש לנצל את מה ששומעים – לעבודת ה'.

חזר היהודי למקומו והמשיך למכור יי"ש. לעת ערב, כשגברה עליו העייפות מהעמידה הממושכת – התישב לנוח קצת. והנה התיישבו לידו שני שיכורים, כוסיות הוודקה בידם והם משוחחים ביניהם. נזכר היהודי בדבריו הקדושים של הבעש"ט ויט אזנו לשמוע על מה הם משוחחים. והנה הוא שומע את אחד השיכורים פונה לחבירו ואומר: אתה יודע, איוואן, לפעמים קורים דברים מוזרים שאיני מסוגל להבין אותם. הנה ליד ביתי גר איש אחד, עני מרוד, אין לו כל בבית, כל רכושו הוא רק כרית אחת קטנה שהאיש שם אותה מתחת למראשותיו כשהולך לישון. והנה אתמול בא אליו גובה מס המלך, ומשלא מצא אצלו מאומה, החרים את הכרית הזאת וילך לו. ואני איני מסוגל להבין, וכי המלך זקוק לכרית הזאת?!

עונה לו חבירו: אכן, רואה אני שאינך מבין כלום. האם חושב אתה שגובה-המס לקח את הכרית עבור המלך? וכי המלך נצרך לכרית זו? לא

ולא! כוונת הדברים היא כי צריך לזכור תמיד שיש לנו מלך. ולכן מי שמשלם מסים מהכנסתו, זוכר היטב את המלך. אבל זה שאין לו כלום, אם לא יקחו ממנו את הכרית האחרונה, עלול הוא לשכוח, חלילה, על המלך. ודבר זה אסור שיקרה, אסור לשכוח על המלך!

שמע המוזג את דברי השיכור והבין היטב אל מה ירמזו דברי הבעש"ט הק' בדברו אליו כי לא יעזוב את בית המזיגה ואשר גם מדברי שיכורים ערלים, אפשר ללמוד דרכים בעבודת ה', כי "לית אתר פנוי מיניה".

בכחם של צדיקים להעלים את כוונתם

ידידו של אבא מארי בטשקנט, החסיד היקר באדם, ר' ברוך סנדלר ע"ה, היה מספר:

פעם אמר האדמו"ר מרוז'ין למקורביו: הצדיקים חוננו בכח מיוחד, והוא אשר הם מסוגלים להעלים את כוונתם בדברם עם הקהל. ואף אם שפתותיהם ברור מללו, הרי אם הצדיקים ירצו, אזי לא יבינו השומעים את כוונתם מיד, אלא יבינו רק בזמן שקבעו הצדיקים.

ולדוגמא, אמר האדמו"ר מרוז'ין, פעם הזמין הרב הקדוש מברדיטשוב את הבעלי-בתים החשובים שבעיר וביקש מהם לערוך רשימה של המתחייבים ב"דמי מעמד" במיוחד למען הרבנית, וכעבור זמן קצר הסתלק הרב הקדוש מברדיטשוב לגנזי מרומים. או אז הבינו הבעלי-בתים שרבם הקדוש התכוין לומר להם שהוא עומד לעבור לעולם שכולו טוב, ולכן דאג ל"דמי מעמד" למען הרבנית. אבל הבעלי-בתים לא יכלו לסלוח לעצמם איך זה שלא הבינו דבר שהוא כל כך ברור ומובן מאליו לכל בר דעת. שהרי כל זמן שהרב הקדוש נמצא בחיים חיותו בעלמא דין, לשם מה ההתחייבות ל"דמי מעמד" לטובת הרבנית? אלא מכיון ורצונו של הרב הקדוש היתה שלא יבינו אותו בשעה שהוא דיבר עמהם, אזי אין חכמה ואין עצה ואין תבונה.

כך סיפר האדמו"ר מרוז'ין למקורביו, וכעבור זמן קצר הסתלק גם הוא לגנזי מרומים. אותם מקורבים אף הם לא יכלו לסלוח לעצמם איך הם לא הבינו למה ירמזון מיליו של האדמו"ר מרוז'ין, הרי ברור לגמרי שכוונתו היתה לומר להם שעוד מעט וגם הוא ייפרד מהם, ואיך זה שהם לא הבינו זאת. אלא שהאדמו"ר מרוז'ין כבר הקדים להסביר להם שזה כחם המיוחד של הצדיקים שכאשר יבקשו שלא ירדו לסוף דעתם – כן יקום, ונגד כחם ורצונם תסתתר כל בינת נבונים.

ואל תביאנו חלילה לידי נסיון שיש בו בזיון

סיפר לי בנן של קדושים אחד מצאצאי הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע מטאלנע כי בהיותו בניו יורק נכנס פעם להיכל קודשו של הרבי הריי"ץ נ"ע ליחידות, ולאחר ששטח לפניו את בעיותיו הרוחניות, "נסיונות" ביידיש, ביקש את ברכתו של הרבי שלא יתנסה בהם יותר, ומכאן ולהבא תתקבל צלותיה "ואל תביאנו לא לידי נסיון ולא לידי בזיון".

אמר לו הרבי הריי"ץ נ"ע:

"לא לידי נסיון ולא לידי בזיון" שהזכרת – בחדא מחתא מחתינהו בתפילתנו (דאס גייט צוזאמען), והכוונה שיצילנו השי"ת מנסיון שיש בו גם בזיון (מיר זאלן זיין אפגעהיט פון אזא נסיון, אז ס'איז גאר א בזיון, אז דאס זאל זיך אויך רעכענען בא אונדז פאר א נסיון). אבל נסיונות בדוגמת הנסיונות שדברת עליהם אינן בכלל אותה בקשה. הנסיונות שלך הם נסיונות רגילים שכל ימי חייו של יהודי מלאים בהם ולכך הוא נוצר*, והעומד בהם אשרי חלקו, שגרם נחת רוח ליוצרו כד אתכפיא סטרא אחרא לתתא, וזה כל האדם. (מעין דמעין פירוש זה איתא ב"עץ יוסף" שב"אוצר התפלות" בשם "חוסן ישועות").

"אם אני חכם – מסופקני, אך הלה ודאי מת. על כן: מצוה יותר לקיים דברי המת מלשמוע בקול חכם כמוני"

ספר אבא מארי שהרה"צ ר' מוטילי מזלטופולי זצ"ל (בן הרה"צ ר' דוד'ל זצ"ל, שהיה בנו הבכור של הרה"צ ר' יוחנן מרחמיסטריבקה נ"ע) באו אליו לדין תורה יורשיו של גביר אחד שלא השאיר צוואה ובקשו לחלק את הירושה לפי ראות עיניו הקדושות. והוא נענה לבקשתם. לימים נמצאה צוואה. חלק מהיורשים השתלם לו יותר כפי שהיה כתוב בצוואה והם טענו "מצוה לקיים דברי המת" ולחלק השתלם כפי החלוקה שעשה ביניהם הצדיק והם טענו "מצוה לשמוע דברי חכמים" וחזרו אליו שוב פעם לדין תורה. ר' מוטילי זצ"ל פסק לעשות ככתוב בצוואה והסביר טעמו ונימוקו: אם יקיימו את הכתוב בצוואה, אז בוודאי יקיימו לפחות את ה"מצוה לקיים דברי המת", כי ההוא בוודאי מת. אך אם יקיימו את פסק-דינו הראשון,

---

*) להעיר מ"שמות רבה" פ' לא ג:
אשרי אדם שהוא עומד בנסיונו, שאין בריה שאין הקדוש ברוך הוא מנסה אותה. העשיר, מנסהו אם תהא ידו פתוחה לעניים, ומנסה העני אם יכול לקבל יסורים ואינו כועס.

ספק הדבר אם יקיימו על-ידי-זה את ה"מצוה לשמוע דברי חכמים" כי ספק לו אם הוא חכם. ואם כן אין ספק מוציא מידי וודאי. ודפח"ח.

"שלא ימצא פסול בזרעי" ואז "והיה ה' לי לאלקים"

כשעליתי ארצה בתשכ"ז שמעתי שבנו של הרה"צ ר' מוטילי הנ"ל – הוא הרה"צ ר' צבי, חתנו של האדמו"ר מצ'רוטקוב, מתגורר כעת בתל אביב. נסעתי להכירו. סיפרתי לו ששמותיהם של אבותיו הצדיקים – אביו וזקנו – היו שגורים תמיד בפי אבותיי והיו מזכירים אותם בסילודין ומפליגים מאוד בגדולתם ובצדקותם, ובימי ההילולא שלהם היו חסידים מתאספים בבית אבא מארי ומתוועדים. ובכן, מבקש אני שיאמר לי בזכותם דבר תורה בשם אביו הגדול שיהיה לי למשמרת לזכרון לאות ולזכות.

ואמר לי: יעקב אבינו התפלל "והיה ה' לי לאלקים" ופירש רש"י "שלא ימצא פסול בזרעי" ולכאורה מאי משמע?

ואמר אבי הק' כי איתא בכתבי האריז"ל שזרעא דלא מעלי, זרע פסול, רחמנא ליצלן, פועל ח"ו חלישות ופגם וספיקות באמונה אצל מי שהביאו לעולם. ויעקב אבינו התפלל שתהא אמונתו בה' אמונה שלמה – "והיה ה' לי לאלקים" – וזה הרי לא יתכן, לפי האריז"ל, רק אם לא ימצא פסול בזרעו ולכן פירש רש"י שזוהי כוונתו של יעקב אבינו בבקשו "והיה ה' לי לאלקים" ודבריו של רש"י הקדוש מאירים ומזהירים.

והרה"צ ר' צבי גם נתן לי אז תשורה – את ספרו "הטוב והתכלית".

החסיד ר' יהושע יעקב דיז'ור ממליץ על אבא לפני אדמו"ר הריי"צ

פעמים רבות סיפר לנו אבא על אחד שבלט במיוחד בין חסידי פולין החשובים והנכבדים שבקרמנצ'וק של אז, ושמו הר"ר יהושע יעקב דיז'ור. שהי' בעל מדות תרומיות, למדן מופלג וצייר מוכשר, וזכה להכיר את כל שמונת האחים הקדושים האדמו"רים המפורסמים בני המגיד הקדוש הצדיק ר' מאטעלע נ"ע מצ'רנוביל, כן זכה לקבל, בימי חורפו, תשובה על שאלתו מהרבי ה"צמח צדק" מליובאוויטש נ"ע. הנ"ל האריך ימים ונפטר בשיבה טובה בגיל צ'. אבא הי' מפליג בשבחו. ומציין שאת בנו ר' אפרים

שלח ללמוד בישיבת "תומכי תמימים" בליובאוויטש.

המכתב דלקמן, הוא מכתבו של אותו חסיד אל אדמו"ר הריי"ץ נ"ע מליובאוויטש, בקשר למציאת מקום רבנות עבור אבא. המכתב לא נוצל ונשאר בידינו. ולדעתי כדאי לפרסמו, למען ידע הדור הצעיר ויכיר, טיפוס חסידי של אז. איזו צלילות דעת, איזו ענוה וביטול של חסיד צ'רנובילי לרבי מליובאוויטש, איזה יופי וחן של כתב וסגנון. גרפולוגים היו, לבטח, מתפעלים ממנו. והוא אז בן שמונים וחמש. וזה לשונו:

ב"ה. ערש"ק בשלח פ"ז קרעמענצוק

שוכט"ס לכבוד הה"ק פרי עץ חיים, יפה נוף קודש הילולים, המפורסם כו' כק"ש מוהר"ר יוסף יצחק שליט"א

אחדק"ש הטוב. בטח זוכרני כ"ק מלפני שנים אחדים, בעוד שעסקתי עם הנכבד ר"מ וואלאדארסקי יחי' לתקן מקואות טהרה לבנ"י בכמה קהלות. ויודע כ"ק שאינני ממורי הוראות בישראל ב"ה. אבל מה אעשה אם המוכ"ז הרב החו"ב וידיו רב לו בש"ס ופוסקים, מחסידי פולין ומחבב דא"ח מחסידי רייסין, ויא"מ הפצירני להמליץ עבורו לפני הדרת כ"ק כי נדמה לו שדברי יעשו איזה רושם, אזי קשה לי לחדול, וידוע דפיקוח נפש אפילו ס"ס כמה דוחין שבת, והזריז ה"ז משובח, ובפרט לקיים ברו"ג נפש מתופשי התורה בדורנו, שאינו נראה יפה בעוה"ר מי שיגע תוה"ק מתוך דוחק, ועסק בהוראה גם בבית חותנו הרב הג' מוהר"ם טאראשצאנסקי נ"י דפה, אזי הנני כועוד לקרא לבקש מכ"ק להיות עץ חיים להחזיק בו במקום רבנות הגון בע"ה ויקויים בו נוצר תאנה יאכל פרי', ובלעדי הלא ביד הרב מה"ר שמעי' יהודא מאריאנאווסקי נ"י תעודת הה"ג הקדוש המפורסם מוה"ר זאב שליט"א, ומכ' הרב הג' מוהרי"י ראפאלאוויטש נ"י דפה, ומובטחני במדת טובו דכ"ק שלא יחי' בלבו עלי אשר נכנסתי לפנים ממחיצתי.

דברי הזקן וחלוש ל"ע וצריך לרחמים, כותב בזיעת אפים ממש,

המכבדו יהושע יעקב הלוי בן חי' מלכה דיזשור

עד היכן מגיעה התבטלותו של חסיד

במכתב זה נזכר החסיד הגביר ר' משה וולודרסקי (שהצליח לברוח מרוסי' לגרמניה שנים אחדות אחרי המהפכה ולעלות אחר כך לא"י). כשביקש אבא להמחיש לנו ציור של חסיד אמתי המתבטל לפני רבו, הי' מספר את הסיפור הזה: בימי צעירותו ניהל ר' משה עסקי מסחר גדולים, ולא היה עושה שום דבר, כקטון כגדול, מבלי לשאול את רבו הרבי ר' יוחנן

החסיד הישיש ר׳ יהושע יעקב דיזיר ממליץ על אבא מארי לפני
אדמו״ר הריי״ץ

נ"ע. פעם הסתבך ר' משה במסחרו, ולא ידע לשית עצות בנפשו. הוא החליט לנסוע במיוחד לרחמיסטריבקה, שלא בזמן הרגיל, ולרשום את כל השאלות שנצטברו, כי כולם היו חשובות לו ביותר, ואסור כי ישכח משהו בעמדו לפני הרבי.

ברם דא עקא, הוא ידע כי תמיד עומדים צפופים לפני הרבי קהל גדול, והעומדים בתור אינם מרשים לאיש להתעכב יותר מדאי, ולשאול את הרבי הרבה שאלות. מה לעשות? הוא חיפש ומצא פתרון: כסף יש לו, ב"ה, הוא ישלם לגבאי מנה יפה ויבקש כי יתן לו רשות להכנס אל הקודש פנימה, בשעות הבוקר המוקדמות, ואז אף אחד לא יפריע והוא ישאל מהרבי את כל הרשום אצלו. אומר ועושה, נסע במיוחד לרמיסטריבקה ותכניתו המבריקה הצליחה. הגבאי, תמורת כסף, נתן לו להכנס השכם לפנות בוקר, ואין איש מאנשי הבית שם בבית, רק הוא והרבי.

אך כשהוא נכנס לחדר הרבי, וראה שהרבי כבר הספיק להתעטף, מוקדם כל כך, בטלית ותפילין, והוא יושב ומעין בזוהר הקודש. באותה שעה נסתתמו טענותיו, כל שאלותיו הרשומות בפתק שבידו – נראו פתאום טפשיות וקטנוניות כל כך, עד שהוא פשוט התבייש לדבר עליהם לפני הרבי. בקושי הוציא מפיו את המלים: "רבי, א ברכה, איך בעט א ברכה" ויצא מהקודש".

וכשסיפר ר' משה עצמו את הסיפור לאבא, הי' מונה על אצבעות ידיו אחת לאחת את אשר קרה ואומר: למרות שנסעתי במיוחד, למרות שרשמתי הכל, למרות שחפשתי ומצאתי עצה כיצד להיכנס אל הרבי בשעה שאין אנשים מצויים בו שיפריעוני, למרות ששלמתי על כך לגבאי סכום הגון – לא העזתי לומר מלה, וחזרתי כלעומת שבאתי.

זהו ציור של חסיד, גביר, ובר-דעת גדול, הי' אומר אבא.

עכשיו כשיצאו לאור כרכי אגרות קודש של הרבי הריי"ץ נ"ע, מצאתי שם בכרך א' עמ' שי"ז מכתב ארוך ומפורט אל ר' משה וולודרסקי זה, לפרנקפורט, בבקשה לגייס כספים לבניית מקוואות ברוסיא, כי רגיל הי' לעסוק במצווה גדולה זו עוד ברוסיא.

אריכות המכתב מוכיחה עד כמה הי' ר' משה זה חשוב בעיני הרבי הריי"צ נ"ע.

"אוי לו למי שהעולם טועה בו"

איתא ב"מרגניתא דרבי מאיר" (הובא בחלק ה"מוסר" שב"חק

לישראל", ליום ג' דפר' בראשית): אוי לו למי שהעולם מטעה בו.

(נראה לי הקטן שיש לקרוא "מוטעה", ה"מ" במלאופם, ופירושו ביידיש: "וויי איז צו דעם, וואס די וועלט נארט זיך אין אים").

ושואלים:

למה "אוי לו"? וכי מה חטאו של אדם אם העולם טועה בו ומחשיבו ללמדן, ירא שמים גדול וכו', והוא אינו כזה? לכאורה אין זו אשמתו שלו אלא של אלו הטועים בו ו"חושדים" בו במה שאין בו.

והי'ה אבא מארי מתרץ בשם הרה"ק ר' מוטילי נ"ע מזלטופולי: אכן האשמה היא באמת של האדם שטועים בו. כי, אין העולם טועה ללא סיבה. לבטח העולם הכיר את אבותיו, את הבית בו גדל והתחנך, את חבריו בישיבה בה למד וכו' וכו'. ולפי כל הנתונים שבידיהם אמור הי'ה האיש הזה להיות גם למדן גדול, גם ירא שמים מרבים וכו'. ואם אין הוא כזה והעולם טועה בו – הרי זו אשמתו שלו בלבד, ואם העולם טועה בו, אכן אוי לו באמת.

"חביבין ישראל כבבת עין העליונה"

אבא מארי היה אומר: טובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים, וכן טובתן של גוים רעה היא אצל ישראל, ולכן דימה הכתוב את ישראל ל"בבת עין" ואמר "כי הנוגע בכם נוגע בבבת עינו" (זכריה ב, יב ועיין "מנחת שי" שם) ואמרו חז"ל "חביבין ישראל כבבת עין העליונה" (שמו"ר ל, טו) כי העין היא העדינה שבאברים והיא נזוקה לא רק ממכה וחבטה כשאר חלקי גוף האדם, אלא אף גם מליטופים מיותרים וכן טובתן וליטופן של גוים מזיקה לישראל המשולים לבבת עין.

מיהו המחבר שכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע העריך אותו באופן מיוחד כל כך?

בין ספריו של אבא מארי ע"ה, אשר העלה ואשר הביא עמו מרוסיא, נמצא ספר יקר ערך בשם "יסוד אוהל מועד". מחברו טרח ומצא כדי מדתו הסברים יפיפיים לשינויים של חסרות ויתירות שבתנ"ך, וכן לקשר הפנימי הקיים בין המלים הדומות המופיעות במסורה. הדברים מבוססים על מדרשי חז"ל והמפרשים. ידועים דברי הרע"ב בפירושו על מסכת אבות פרק ד' משנה ו': "וכל המכבד את התורה' – הדורש החסרות והיתירות שבתורה, ומראה טעם על כל קוץ וקוץ לומר שאין בה דבר לבטלה, אין לך

כבוד התורה גדול מזה".

והמחבר בעל ה"יסוד אוהל מועד" הצטיין מאד במדה טובה זו, והגדיל לעשות למען כבוד התורה. ולדוגמא אחת מני רבות אציגה בזה את דבריו (בדף מב עמ' ב) על הקשר שמצא בין שלשת הפעמים בהם מופיעה תיבת "ויחשבה" בתנ"ך (ג' במסורה): ויחשבה לו לצדקה (לך לך ט"ו,ו), ויחשבה לזונה (וישב ל"ח,ט"ו) ויחשבה עלי לשיכורה (שמואל א' א,י"ג), וכה הם דבריו: השל"ה הק' בתחילת מסכת ראש השנה שלו בהג"ה, עמד על הקושיא אלימתא שמקשין העולם בפשוטו של מקרא אודות חנה שנאמר עליה כי ויחשבה עלי לשיכורה, וכל זאת משום שהתפללה תפלתה בלחש, והלא חנה עשתה כדת וכדין שהרי מינה ילפינן על תפילת שמונה עשרה שחייבת להיות בלחש, וכך נוהגין בכל תפוצות ישראל בכל הדורות, ואם כן מה ראה עלי הכהן לחשוד בה חלילה לשיכורה? ועונה השל"ה הק': חנה עשתה אמנם כדין אך לא לגמרי כדין. הדין הוא, אמנם, שתפלת שמונה-עשרה נאמרת בלחש, אבל עליו לבטא היטב את המלים **ולהשמיען** לאזניו, כלשון השו"ע בסימן ק"א סעיף ב' "שלא יתפלל בלבו בלבד אלא מחתך המלים בשפתיו ומשמיעם לאזניו בלחש"*.

פרט זה לא קיימה חנה בתפלתה, כנאמר "וחנה היא **מדברת על לבה**, רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע", היינו אפילו לא לעצמה, ולכן "ויחשבה עלי לשיכורה". ולמה, ממשיך השל"ה הק' ושואל, עשתה חנה כן, שהתפללה רק בלבה ולא השמיעה קולה אף לא לאזניה? הוא מותיב והוא מפרק: לחנה היתה סיבה מיוחדת לעשות כן. היא נזהרה ביותר שדבריה אלו לא יגיעו לאזניו של עלי ולא ישמעם גם בחוש השמיעה המפותח שלו. וכל כך למה? כי חנה מרוב שיחה וכעסה הטיחה דברים כלפי מעלה ואמרה: ה' צבא-ות אם ראה תראה בעוני אמתך. אם ראו – מוטב, ואם לאו – תראה, כלומר תהא מוכרח, כביכול, לראות. כי אלך ואסתר בפני אלקנה

---

*) ויפה פירש ה"שפתי חכמים" (וארא ח', ו' אות נ') שהלכה זו ד"המתפלל צריך להשמיע לאזניו את מה שמוציא מפיו" מסבירה לנו היטב את הפלא שלא מצינו לשון "ויצעק משה אל ה'" רק במכת הצפרדע, בעוד שבמכות אחרות כתיב "ויעתר משה אל ה'?

ופירש ה"שפתי חכמים" דאיתא ב"שמות רבה" על הפסוק "על דבר הצפרדעים" – "דבר" מלשון "דיבור" – "שהיה קולן של הצפרדעים קשה להם ממכתן", כי הרעש היה גדול מנשוא, וציער את המצרים יותר ממכתן, וכדפירש רש"י לעיל (ז' כט) "בתוך מעיהן ונכנסין ומקרקרין" (לשון צעקה והומיה) ובגלל הרעש הגדול הזה נאלץ משה רבנו להרים את קולו בשעת תפלתו ולצעוק אל ה' כדי שישמיע לאזניו את מה שהוא מוציא מפיו בהתאם להלכה זו.

בעלי, והוא ילך ויקנא אותי ויביאני אל הכהן אשר ישקני מי סוטה, ואז – אמצא טהורה ואתעבר, כי כך נאמר מפורשות בתורה "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא ונקתה ונזרעה זרע", ואין אתה עושה ח"ו תורתך פלסתר וממילא לא תהי'ה לך, כביכול, ברירה. ובהיות שעלי הכהן "שומר את פיה" ואם הי'ה חלילה שומע שיש לחנה תוכנית סודית כזו, ממילא הי'ה יודע כי כל הסתתרותה היתה רק כלפי חוץ, ואז לא יסכים להשקותה מי סוטה ואם כן תרד כל תכניתה לטמיון, לכן היתה תפילתה בלבה ורק שפתיה נעות וקולה לא ישמע. עד כאן תוכן דברי השל"ה הק'.

ואומר בעל ה"יסוד אוהל מועד" בשם הרה"ג מוהר"ר שמחה בונם סופר ז"ל, אב"ד ור"מ בפרעשבורג, שקושייתו ותירוצו של השל"ה הק' רמוזים בשלשת ה"ויחשבה". השאלה היא למה "ויחשבה עלי לשיכורה", היא הרי התפללה כדין? והתשובה היא כי בכוונה לא השמיעה תפילתה לאזניה כדי שעלי לא יוכל לשמוע כלל דבריה, ואז "ויחשבה (עלי) לזונה" – לסוטה וישקה אותה, וכל זאת כדי שהקב"ה יעשה לה צדקה ויקויים בה "ונקתה ונזרעה זרע", וזהו "ויחשבה לו צדקה".

כהנה וכהנה מילין יקירין, דיוקים נפלאים, המרבים את כבודה של תורתנו הקדושה, כפירושו של הר"ע מברטנורא, מלא וגדוש הספר "יסוד אוהל מועד". ואבא מארי ע"ה לא זז מחבבו מאז שקנהו בסמרקנד מידי אחד מאנשי העדה הבוכרית המקומית.

הספר יצא לאור בפרשבורג בשנת תרל"ו, ושם מחברו – הרב ר' אברהם ביק.

והן עתה, ממש בהפתעה מופלאה, חזה הוית ב"רשימות" קודש חוברת צ"ד, לפר' בהר, בה מופיעים פרטי סיפור שכ"ק אדמו"ר הריי"צ כינהו בשם "בעל שם'סקע מעשה" והוא: אשר בשנת תרס"ג הי'ה עם אביו כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע בוויען וביום אחד נסעו מוינה לפרשבורג לנחם אלמנה אחת ובנותיה, ואחר כך דאג לחתן אותן, בחר בשני בחורים מתלמידי הישיבה המקומית והשיא את שתי היתומות עם בחורי הישיבה, והכל על חשבון הרבי. והוציא על ענין זה "שיינע עטליכע הונדערט רובל". ובהערה 11 באותה "רשימה" צויין ששם הנפטר אשר למענו חרד כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע את כל החרדה הזאת הוא מיודענו הרב ר' אברהם ביק, "והוא חיבר ספר קטן". פתאום נתברר לנו שהמחבר הזה הוא זה שכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע העריך אותו כל כך, ואנחנו לא נדע כלל מה רב חילי'ה וגוברי'ה של המחבר בלתי היום.

ובהתוועדות דש"ק פר' בחוקותי תשכ"ב סיפר כ"ק הרבי את הסיפור כפי ששמע זאת מכ"ק אדמו"ר הריי"צ וביאר כמה וכמה ענינים הנלמדים מסיפור זה, "לפי שבתוכן סיפור זה מרומזת נקודת כללות העבודה בזמן הגלות".

צדיקים אמתיים וצדיקים באופן יחסי

"וישאר אך נח" (בראשית ז' כ"ג), כאן לא נאמר עוד התואר של נח – "נח איש צדיק תמים" כי אם רק "נח", שכן במדרש אמרו שלנח נחשב לחטא, מה שלא עשה דבר לתיקונו של הדור, ואם אין אדם עושה מאומה לתיקונם של אחרים – אף הוא יורד ונופל מטה. משנשאר נח לבדו, נוכח לראות כי איננו רק "נח". ("מעיינה של תורה" בשם הרה"ג מהר"ם שפירא מלובלין ז"ל).

ונראה לי הקטן להוסיף טעם טוב על "וישאר אך נח" על פי המבואר ב"נועם אלימלך" הק' ב"ליקוטי שושנים" (דף צ"ט ע"ב) וזל"ק:

שמעתי מקשים על המשנה "ארבע מדות בהולכי בית המדרש", וחושב התנא ל"אינו הולך ואינו עושה" לאחד מארבע מדות, ואיך [הוא] שייך להקרא מדה מארבע מדות?

בשלמא ב"הולך ואינו עושה" או ב"עושה ואינו הולך" הוא על כל פנים על צד אחד, או בהליכה או בעשיה, מה שאין כן ה"אינו הולך ואינו עושה"?

ונראה לי, דאיתא במשנה "בעשרה מאמרות כו' והלא במאמר אחד כו', אלא להפרע מן הרשעים כו' וליתן שכר טוב לצדיקים", ולכאורה, הלא עיקר הבריאה היה להטיב לברואים ולא להיפך ח"ו, אלא ההכרחי הוא לפרוע לרשעים כשחוטאין, והיה לו לתנא לומר בהיפך: "אלא כדי ליתן שכר טוב לצדיקים כו' ולפרוע כו'"?

אך נראה... ופירשו שכך היתה כוונת הושע: "החליפם באומה אחרת" ותראה בכל האומות אם יש כיוצא בהן, והשפל והגרוע בישראל הוא יותר טוב מהטובים שבאומות... וכמו כן אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, ויש כח ח"ו לקטרג עליהן, אך בראות מעשה הרשעים יסתם פי המקטרג.

נמצא עיקר שילום השכר לצדיקים בא על ידי ראיית ההפרש שבין הרשע לצדיק ומובן ממילא כל הנ"ל: "להפרע כו'" כדי שעל ידו "יותן שכר טוב לצדיקים".

וזהו שחשב התנא "אינו הולך ואינו עושה" גם כן למדה, כי גם על ידי

זה בא טובה להצדיק, שאין כח ביד המקטרג לקטרג כלל, וצדיק באמונתו יחי'ה.

עד כאן לשון קדשו של ה"נועם אלימלך".

ולפי זה נראה לי הקטן כי לכך אמרה תורה "וישאר אך נח" כי אדם אין בארץ אחר המבול שבהשוואה אליו היה יכול נח להחשב לצדיק, ואזדו להו התוארים שהוכתר בהם בשעה שהיו רשעים בעולם והוא נשאר עכשיו "אך נח", אדם פשוט. כאדם שנשללו ממנו תואריו הקודמים, כך נשאר נח ללא התואר "צדיק" וללא התואר "תמים".

ומצאתי שכדבריו הקדושים של ה"נועם אלימלך" כן הוא בזוה"ק ח"ב דף כ' ע"א: ...דודי לי ואני לו הרועה בשושנים, מה השושנים, אלמלא הקוצים אין השושנים מתקיימין, כך אלמלא הרשעים אין הצדיקים נכרים, דא"ר יהודא במה הצדיקים נכרים? מתוך שיש רשעים, דאלמלא רשעים אין הצדיקים נכרים. ע"כ לשון הזוה"ק.

אלא שעלינו להבין ולהשכיל שכל אותם הצדיקים שאין צדקתם נכרת רק מתוך השוואה למעשי הרשעים, ואפילו הצדיקים מהמשנה "בעשרה מאמרות", הנקראים בשם "צדיקים" רק יחסית לאלה ה"מאבדים את העולם", בדומה למדתו של ה"הולך ואינו עושה" וה"עושה ואינו הולך" שכל מעלתם אינה נכרת רק הודות לבעל המידה הרביעית, הגרוע משניהם, שלא די ש"אינו עושה" אלא שאפילו "אינו הולך" לבית המדרש, וכן הפחות שבישראל שנכלל גם הוא ב"ועמך כולם צדיקים" מטעם ש"להחליפם באומה אחרת אי אפשר" כי הגוים גרועים ממנו באין ערוך, כדברי קודשו של ה"נועם אלימלך" הנ"ל, כל אלה נקראים אמנם בשם "צדיקים" ושכרם אתם, אבל תואר זה הוא לגבם "שם המושאל", היינו, שם שהושאל מאת הצדיקים האמיתיים, ובעצם הוא לא שלהם, כי שם זה נאה להם רק בשעה שמשווים את מעשיהם לעומת מעשיהם של אחרים.

מה שאין כן הצדיקים האמיתיים, ראשי בני ישראל המה הצדיקים הדומים לבוראם, הם אמת ותוארם אמת, ונקראים "צדיקים" "באמיתת שם התואר והמעלה" שלהם, (כלשון קודשו של אדמו"ר הזקן ב"תניא" פרק א'), כלומר זו מעלתם העצמית ולא יחסית ח"ו למישהו אחר, ומעלתם ומדרגתם בתוככי עדת הצדיקים גופא היא הנמדדת על יד השוואה שבין אחד לחבירו, וכ"ק אדמו"ר שליט"א מונה שבחם ב"ליקוטי שיחות" ח"ד (ע' 8321) ומחלקם לחמשה סוגים, זה למעלה מזה.

רגלי חסידיו ישמור

אבא מארי הי"ה מספר:

פעם, כשהרב הקדוש ר' מיכלי נ"ע, המגיד מזלוטשוב, הסב בסעודת שבת וחסידיו סביב לו לשלחנו הטהור. שקע הרה"ק במחשבותיו, לזמן מה, בדביקות עילאית, ובאותה שעה נראה בחוש כאילו אינו נמצא בזה העולם. כאשר התעורר מדביקותו ביקש כי יגישו לו את הלפתן (צימעס באידיש), אף שעדיין לא אכלו את ה"פיצ'ה" (מאכל מיוחד בסעודת שבת, גליד קרוש הנעשה מרגל בהמה) ויהי הדבר לפלא בעיני המסובים. בתוך כך הגיעו שליחים מהמטבח והתנצלו על שלא יגישו היום את הפיצ'ה משום שהתעוררה "שאלה" על הרגל ולכן יגישו מיד רק את ה"צימעס" כקינוח סעודה. המסובים נרעשו מהמופת הגלוי, שהנה חזה הרה"ק ברוח קדשו את הבעיה שישנה בקשר לרגל.

בראות הרה"ק ר' מיכלי את פליאתם, אמר בבדיחות הדעת: מה הפלא? הן מקרא מלא דיבר הכתוב: "רגלי חסידיו ישמור"...

בין המסובים לשלחן הי"ה גם חתנו של הרה"ק ר' מיכלי, הלא הוא הרב הצדיק ר' דוד נ"ע הידוע בשם "דער סטעפינער מגיד" (=המגיד מסטעפין), וכששמע את הפסוק מפי חותנו הק', פנה אל חותנו ואמר לו: "אויב אזוי – האב איך דאך א שוועך א חסיד, בין איך צופרידן" (= אם כך אני שבע רצון שחותני הוא חסיד כפי שהעיד על עצמו).

ענה לו הרה"ק ר' מיכלי מיניה וביה: כוונתי שהקב"ה שומר עלי בזכות אבי החסיד, ואני בנו ובנו הוא "כרעא דאבוה*", רגלו של אביו החסיד.

סגולה בדוקה נגד גיאות

אבא מארי היה אומר בשם הרה"צ ה"שפאלער זיידע" זי"ע שיש לו סגולה נפלאה נגד גיאות, והיא לימוד חומש עם פירש"י. ואז, אמר ה"שפאלער זיידע", כשיראה שאפילו פסוק חומש עם פירוש רש"י אינו מסוגל להבין, ממה הוא כבר יכול להתגאות ?

---

*) ביטוי השגור בפי העולם כאילו הוא מאמר חז"ל.

"אי לא" – אויב ער האט ניט קיין יראת שמים, "לא" – קען ער ניט לערנען"

אבא מארי היה אומר בשם הרה"ק מסוורן:

במסכת שבת, לא א, אמר ריש לקיש מאי דכתיב (ישעי' ל"ג) והי'ה אמונת עתיך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו' אמונת זה סדר זרעים וכו' ואפילו הכי יראת ה' היא אוצרו.

ופירש רש"י היא אוצרו, היא עיקר החשוב בעיניו לאצור, ולעשות סגולה לזכרון.

והפירוש הפשוט בשפת יידיש הוא כבה"עברי טייטש" שעל "עין יעקב" מר' יוסף מאיר יעבץ: פון דעסטוועגען איז נאר דער עיקר, אויב ער איז פרום, און ער האט מורא פאר ג־ט, און אויב ער איז ניט פרום, איז זיין לערנען גאר ניט ווערט. וממשיך שם בגמרא: אמר רב, בשעה שמכניסין אדם לדין אומרים לו: נשאת ונתת באמונה וכו' ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו, אין, אי לא, לא. משל לאדם וכו'. וב"עברי טייטש": און אפילו ער האט אזוי געטאן, אויב ער איז געווען פרום, און דער עיקר איז בא אים געווען די מורא פאר ג־ט, איז גוט, און אויב ער איז ניט פרום געווען, און האט ניט מורא געהאט פאר ג־ט, איז זיין לערנען מיט זיינע גוטע מעשים גאר ניט ווערט. ועיין ב"עיון יעקב".

והי'ה אבא מארי אומר בשם הרה"ק ר' משה צבי נ"ע, האדמו"ר מסוורן פירוש משלו ב"עברי טייטש":

ואפילו הכי אי יראת ה' היא אוצרו, אין – אויב ער האט יראת שמים אין – קען ער לערנען, ער פארשטייט וואס ער לערנט, אי לא, לא – אויב ער האט ניט קיין יראת שמים, לא, קען ער ניט לערנען, ער ווייס ניט וואס ער לערנט, ער פארשטייט בכלל ניט וואס ער לערנט, אויב ער האט ניט קיין יראת שמים.

ועוד הי' אבא מארי אומר בשם הרה"ק הנ"ל:

אויף קריאת התורה פון ראש חודש דארף מען האבן מסירות נפש.

ואולי שייך להעיר כאן מ"לקוטי שיחות" כרך כ"א ע' 353 שמציין ל"אור התורה" לכ"ק הצ"צ חלק ראשון דף כ"ה ע"ב מפע"ח שער י"ט שהוא שער ראש חדש פ"ב:

"כי הנה ודאי בחי' שבת אין כמוהו בר"ח... אך בחי' א' יש בר"ח מה

שאינו בשבת...
אמנם בר"ח המל' שהוא הדיבור מקבלת מהחו"ב עצמן".

סעודת חלב בשבועות של הרב מסוורן

אבא מארי סיפר:
הרה"ק הנ"ל הי"ה מחמיר לעצמו בדיני בשר בחלב עד קצה האחרון.
סעודת החלב שלו בשבועות היתה כוס תה שאת הסוכר שבתוכה ערבבו בכפית חלבית שאינה בת יומה.

"אזוי? קענסט חומש מיט רש"י? וועז איך וואלט וויסן אז דו קענסט חומש מיט רש"י וואלט איך דיך גענומען אלס א מלמד פאר מיר?"

ועוד סיפר אבא מארי: הרה"צ ר' יוחנן זצ"ל האדמו"ר מרחמיסטריבקה חיפש מלמד לבניו. בא אחד והציע לרבי את מועמדותו, ועל השאלה אם הוא גמרא-מלמד או חומש-מלמד? ענה הלה בביטחון רב – "חומש עם רש"י אני בוודאי יודע". כן? התפלא הרבי, הייתי אז לוקח אותך למלמד בשבילי.

"אוי וויי, אויב דו לערנסט ספרי חקירה פאר'ן שלאף, ווערסטו דאך אנשלאפן מיט דער קשיא" –

אבא מארי סיפר שהרה"ק ר' יוחנן זצ"ל האדמו"ר מרחמיסטריבקה הוכיח את אחד מחסידיו על כי, לפי השמועה שהגיעה אליו, הוא לומד בספר "מורה נבוכים". הצטדק הלה ואמר איני לומד רק מעיין קצת לפני השינה, נבהל האדמו"ר ואמר לו, "אוי וויי וועדסטו דאך איינגעשלאפן מיט דער קשיא (אם כן, זה חמור עוד יותר שהרי אתה נרדם וישן עם הקושיות, כי עד התירוצים אתה כבר לא מגיע) ודע לך שאם תרצה לבחון את עצמך ולדעת מה בינך לבין חבריך, שאינם לומדים ספרי חקירה, לא תמצא אולי שום הבדל, פרט לכך שבליל יו"כ הם יאמרו תהלים עם דמעות בעינים און דיר וועט זיך ניט וויינען (ואתה לא תוכל לומר תהלים עם דמעות) וזה כל ההבדל".

"אויב ס'איז אזוי ווי דו זאגסט, איז יענער חיבור חשוב'ער פון דעם חיבור"

סיפר ר' יעקב זיידע ז"ל: המחבר ספר "מגדים חדשים" על "פרי מגדים" בא לפני הרה"ק ר' יוחנן זצ"ל האדמו"ר מרחמיסטריבקה לבקש את הסכמתו, הצדיק לא עיין בספר ואף לא אמר לו להשאיר את הספר כדי שיעיין בו כדרכם של הרבנים המסכימים, רק שאל אותו: מהיכן יש לך זמן לחבר חיבורים? אתה הרי רב בקהילה, ויש לך שם כל כך הרבה עבודה! המחבר לא הי'ה מוכן לשאלה מסוג זה ונבהל מפניו והחל להצטדק שחיבר את הספר לא על חשבון עבודתו לטובת הקהילה אלא בזכותה של הרבנית. היא שחררה אותו מכל דאגות הבית ומכל עבודה בטיפול הילדים הקטנים על מנת לאפשר לו ללמוד בהתמדה וכך הוא מצא זמן פנוי גם בשביל החיבור וגם בשביל הקהילה.

אם כן, אמר הצדיק, חיבור כזה (היינו אשת-חבר, מלשון "חברתך ואשת בריתך") חשוב הרבה יותר מכל החיבור שלך. (כשר' יעקב זיידע סיפר לי את זאת לא ידע שהרבנית ההיא היתה קרובה של סבתי מרת שפרה ע"ה).

"רבי'ס זיינען אזוי ווי די ריבי'ס אין טייך"

איתא בספר "מרגניתא דרבי מאיר" (מפרעמישליאן) דף י"ח ע"א מהרה"ח ר' ראובן מרגלית ז"ל: "מדת האמת שלו לא סבלה את המתכסים בטלית שאינה שלהם ונכנסים לפנים ממדריגתם. על הנכדים שאינם תפארת אבותם, דלית להו מגרמייהו כלום, ואוכלים אך בזכות אבותיהם אמר: 'והסנה (אילן סרק) אן אייניקל (אינו אוכל)'. וכששבת אצלו איש כזה, כשנתנו דגים אל השולחן אמר רבה"ק: "ישנם במים רבי'ס (ריבי'ס בלע"ז דגים) גדולים ורבי'ס קטנים, הרבי'ס הגדולים המה טובים מאד, אבל הקטנים הן 'קאיי און שפאיי' וכו'". אבל את הצדיקים עובדי ה', ותלמידי החכמים האמיתיים קירב מאד וכיבדם לאין שיעור.

ואחשבה אני הקטן להראות מקור טהור לדברי קדשו, בספר "מראית העין" להרחיד"א זצ"ל על מאמר חז"ל במס' קידושין דף כ"ה, וזו לשונו שם:

לאו המנונא אלא קרנונא: הרב בעל ה'כלי יקר' פ' בראשית על פסוק 'ישרצו המים' כתב דהצדיקים נקראו דגים. וכן כתב הגאון החסיד מהר"ר

אלעזר ז"ל בס' 'מעשה רוקח' דף ק"ה ע"ג. והוכיח מרעיא מהימנא שהתלמידי חכמים נקראו דגים ע"ש. ובאבות דר' נתן פרק מ' אמרו: דרש ר"ג הזקן ד' דברים. דג טמא, דג טהור, דג מן הירדן, דג מן הים. דג טמא כיצד? בן עניים שלמד מקרא משנה הלכות ואגדות ואין בו דעת. דג טהור כיצד? בן עשירים שלמד מקרא משנה הלכות ואגדות ויש בו דעת. דג מן הירדן כיצד? זה תלמיד חכם שלמד מקרא משנה מדרש הלכות ואגדות ואין בו דעת להשיב. דג מן הים הגדול כיצד? זה תלמיד חכם שלמד מקרא משנה מדרש הלכות ואגדות ויש בו דעת להשיב, והנה התוס' פירשו בסוגיין: המנונא – דג חם, קר נונא – דג קר ואפשר לרמוז דהצדיקים ותלמידי חכמים נמשלו לדגים וכו' ע"ש.

על כל פנים עינינו הרואות שדבריו של הקדוש רבי מאיר מפרימישליאן נ"ע, הנראים רק כאימרא יאה וכמילתא דבדיחותא שמתחרזת יפה, הנה היא באמת דרשת חז"ל מפורשת, אלא שהטמין את דבריו הקדושים ברמז.

ראיתי מדרש ונזכרתי "א ווארט" – "אז עס הלל'ט זיך, מאך איך א ברכה"

במדרש שמות רבה ט' א:

חנני'ה מישאל ועזרי'ה כשירדו לכבשן האש לא ירדו אלא בסימן. כיצד? "לא לנו ה', לא לנו" אמר חנניה, "לשמך תן כבוד" אמר מישאל, "על חסדך ואמתך" אמר עזרי'ה, וגבריאל הי'ה עונה אחריהן "למה יאמרו הגוים איה וגו'" כיון ששיגרו כל הלילה בפיהם, נטלו אותו סימן וירדו. (כיון שפסוקי הלל היו שגורים ומורגלים בפיהם, הי'ה להם הדבר לסימן שינצלו).

מדרש זה הזכיר לי את אימרת קודשו של אדמו"ר הצמח צדק נ"ע "אז עס הלל'ט זיך, מאך איך א ברכה" (אם פסוקי הלל שגורים בפי, אני נוהג לברך). כידוע, זו היתה תשובתו לבנו אדמו"ר מהר"ש נ"ע ששאלו אם הוא מברך על ההלל בראש חודש ביחיד.

וואס מאכסטו זיך נאריש?

נהגו העולם שהנכנס לבקר את חברו החולה ומבקש לעודדו אומר לו: "וואס מאכסטו זיך נאריש?"

והי'ה אומר אבא מארי בשם זקנו הרה"ח ר' חיים עוזר ע"ה שהכוונה לפסוק "אוילים מדרך וגו'" המדבר על החולה, אחד מן הארבעה שצריכים להודות. (והראב"ע מפרש שם: "אפילו הם חכמים, הם נחשבו אוילים

בעבור וכו'"). והעברי טייטש מפרש "אוילים – נארישע". ולכן אומרים לו: מאך זיך ניט נאריש, ותהיה בריא.

בת שית כבת שיתין לקל טבלא רהטא

הגמרא ב"קידושין" דף ל"ד ע"א שואלת:

ונקיש מזוזה לתלמוד תורה? ופירש"י: כדאיתקש בפרשה שניה דסמיך ליה וכתבתם, ונימא נשים פטורות (=ממזוזה)?

והגמרא דוחה את ההוה אמינא של היקש כזה ואומרת:

לא סלקא דעתך, דכתיב למען ירבו ימיכם וימי בניכם, גברי בעי חיי, נשי לא בעי חיי?! ופירש"י: לא סלקא דעתך, לפטור נשים (=ממזוזה), מדתלה מתן שכרה (=של מצוות מזוזה) בריבוי ימים, ונשי נמי בעי חיי.

והיה אבא מארי אומר בשם סבו הרב החסיד ר' חיים עוזר בדרך בדיחותא: בלמדנו את הגמרא הזאת אנו קוראים את המלים "נשי לא בעי חיי" בניגון של שאלה ותמיהה, שמשמעותו – בוודאי שאינו כן, אלא גם הנשים בעי חיי, וחלילה לנו לקרוא את המלים האלה בניגון של בניחותא. ומסיבה זו מצינו שהנשים מכבדות מאד שירה וזמרה וקשורות אליה, כי מזלייהו חזי והן מרגישות שחייהם תלויים בניגון של המלים "נשי לא בעי חיי" לקרוא אותן דווקא בניגון של תמיהה. וזהו, היה אומר הסבא, שאמרו חז"ל ב"מועד קטן" דף ט' ע"ב: דאמרי אינשי בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא. ופירש"י: לקל טבלא, פירוש קישקוש הזוג, רצה לומר מיני זמר בהלולא, וכי היכי דרהטא ילדה בת שית, הכי עבדא בת שיתין.

אגב, כלי שיר זה, הנקרא "טבלא" בלשון חז"ל, מוזכר גם בסוף "סוטה". על המשנה "בפולמוס של אספסינוס גזרו על עטרות חתנים ועל האירוס" שואלת הגמרא: מאי "אירוס"? והגמרא עונה: א"ר אלעזר, טבלא דחד פומא. והגמרא מספרת שם: רבה בר רב הונא עבד ליה לבריה טנבורא. אתא אבוה, תבריה, אמר ליה מיחלף בטבלא דחד פומא, זיל עביד ליה אפומה דחצבא או אפומא דקפיזא.

ופירש"י: טבלא דחד פומא, זוג של עינבל אחד שמקשקשין בו לשיר בבית המשתאות.

טנבורא, כך קורין אותו בלשון לעז טנבור והוא עשוי דפנותיו עגולות כעין נפה וקושרין בדפנותיו חוטין של ברזל ושוטחין על פיו עור כשהוא לח, ומותח, והוא מתייבש שם מאליו וכשמכין עליו במקל דק הוא מוציא קול צלול, ויש אומנין שיודעין להכות עליו מכה אחר מכה כסדר עד

שנשמע כמין שיר. עד כאן לשון רש"י.

ואני הקטן ראיתי כלי שיר אלה בסמרקנד אצל אחינו יהודי בוכרה ונוראות נפלאתי על התיאור המדוייק שטרח רש"י להסביר לנו במתק לשון קודשו ובוודאי טובא גניז ביה רזי תורה עילאין.

האדמו"ר מטאלנא פסק: "נעמט אים אריין, און מאכט פון אים דעם אויבן אן" והבינו הכל שתשובתו של האיש לפני צאת נשמתו – תשובה מעליתא היא

כתב ה"שדי חמד" (חלק ד' עמ' 1402, הוצאת קה"ת): שמעתי שנוהגים בערי אשכנז, דאם באים להוסיף על הבית-הקברות, מזמינים לשם איזה גדול, צדיק מפורסם, שימצא בעת התוספת. ואם לא נמצא באותה העיר צדיק מפורסם, שולחים אחר איזה צדיק מפורסם שבדור, ומעטרים אותו בזהובים שיבוא אליהם.

ואני הקטן שמעתי מידידו של אבא מארי – השו"ב ר' דוד גייסינסקי ז"ל מטשקנט:

פעם בקשה קבוצת חסידי הרה"ק ר' דוד'ל נ"ע, האדמו"ר מטאלנא, לבוא לעירם לצורך תוספת שטח הבית-עלמין. בבואו למקום, ליווהו קהל גדול של חסידים, ומישהו שהי'ה בקצה השיירה הארוכה של החסידים, הצביע על קבר מסוים שנכרה מחוץ לגדר, ואמר שהלה הי'ה מאינשי דלא מעלי. הפסיקו יהודי שעמד לידו ואמר: ואני נוכחתי בשעת פטירתו, ברגעיו האחרונים, ראיתי שפתח את העיניים, הסתכל על יד שמאלו, ואמר בכאב לב עמוק "ווי ווי צו דער האנט, וויפל יאהרן זי האט שוין קיין תפילין ניט גיליגט", ועיניו זלגו דמעות.

הרה"ק ר' דוד'ל, למרות שעמד הרחק מהאיש המספר, קלט את דבריו בחוש השמיעה החד שלו. פנה מיד לאחוריו, רמז לאיש המספר לגשת אליו וישאלהו: "נוכחת בשעת מעשה ושמעת זאת בעצמך במו אזניך?" ויען האיש ויאמר "כן!". מיד אמר הרבי בהתרגשות קדושה לקהל הסובבים אותו: "נעמט אים אריין (= תכניסוהו לפנים מן הגדר), און מאכט פון אים דעם אויבן אן" (= ועשו ממנו, מקברו, את השורה המכובדת ביותר של הבית-עלמין). הבינו אז כולם כי תשובתו של האיש נתקבלה.

והיו שהזכירו בהקשר לכך, את מאמר חז"ל כי נורא הוא, שאמר ר' מאיר לאלישע בן אבוי'ה ברגעיו האחרונים, 'חזור בך', ויענהו 'עד כאן'?. אמר לו ר' מאיר "ולא כתיב תשב אנוש עד דכא, עד דכדוכה של נפש ?!".

באותה שעה בכה אלישע בן אבוי"ה, ומת. והי"ה רבי מאיר שמח ואומר, דומה שמתוך תשובה נסתלק רבי" (ראה רות רבה ו,ו. ובגמ' חגיגה טו,א תוס' ד"ה שובו).

שינויים במנהגם של צדיקים בשנתם האחרונה בעלמא דין

עוד זאת שמעתי מידידו של אבא מארי ז"ל בטשקנט, ר' דוד בר' חיים הי"ד גייסינסקי שו"ב ע"ה, הנ"ל.

משפחתנו היתה קשורה כולה בעבותות אהבה אל הרבי ר' דוד'ל מזלטופולי נ"ע ומרבה לנסוע אליו.

גרנו בעיירה קאנייב. בקיץ תרע"ד הוזמן אבי לחתונה של בן משפחה בעיירה סמוכה לזלטופולי ולקח אותי אתו.

אותו יום ערב ש"ק הי', ועלינו הי' להזדרז מאד, על מנת להגיע לאותה עיירה בעוד מועד. אך לעבור ליד זלטופולי ולא להכנס אל הרבי ר' דוד'ל – הרי אינו עולה על הדעת. על כן עשינו מאמץ ויצאנו לדרך מוקדם מאד, כך שקרוב לחצות כבר הגענו לחצרו של הרבי.

בגלל הלחץ בזמן, העיז אבא לפתוח קמעא את הדלת המובילה אל הקודש פנימה, לבדוק אם הרבי נמצא שם, ואז ימהר ויכתוב את ה"פתק", כי הזמן קצר והדרך עוד ארוכה לפנינו.

בפתחו את הדלת נבהל אבא מאד, אמנם הרבי הי' בחדרו, אך פמוטי שבת קודש כבר נמצאים על שולחנו והנרות דולקים, בשעה כה מוקדמת.

אבא הכיר את מנהגם של האדמו"רים לבית צ'רנוביל, שהיו מדליקים נרות ש"ק בעצמם, נוסף על מה שהנשים הרבניות היו מדליקות, אך לא בשעה כה מוקדמת. אולם אבא נרעד במיוחד בהזכרו כי דודו של הרבי, רבי דוד'ל מזלטופולי, הלא הוא האדמו"ר הרה"ק ר' דוד'ל מטאלנא נ"ע, שנסתלק לעולמו ביו"ד אייר, נצח שבנצח, תרמ"ב. התחיל פתאום מאייר תרמ"א, כשנה לפני הסתלקותו, במנהג חדש – להדליק נרות שבת קודש בשעה מוקדמת מאד קרוב לחצי היום. מין הכנה כזאת לקראת יציאתו אל עולם שכולו אור. והנה עכשיו רואה הוא שהרבי שלו, גם הוא מדליק נרות בשעה זו. ותאחזמו אימה ופחד.

(לצערו הגדול, אשר יגורנו בא, וזו היתה באמת שנתו האחרונה בעלמא דין, כי בי"א טבת תרע"ה הסתלק צדיק זה לגנזי מרומים).

אבא נשאר על עמדו נבוך, מבלי יכולת לצאת או להכנס, והנה הגיעו לאזניו דברי הרבי, שישב וגבו לעבר הדלת, פונה אל הגבאי שלו: "זאג זיי,

פארוואס גייען זיי ניט פרייער אין וואסער". אבא שוב נבהל, כי נזכר אשר מרוב חפזון, באמת לא הלכנו תחילה לטבול, כנהוג לפני הכניסה אל הרבי. פנינו.

רצנו מיד למקוה וחזרנו. בקוויטל שאבא הגיש לרבי, היתה גם שאלה איזה שם לתת לילד שיוולד. כי אשתו של אבא בזווג שני היתה אז בהריון.

כשהגיע הרבי לקטע זה בקוויטל, הרכיב את המשקפיים, הסתכל בקוויטל ואמר: איר וועט א נאמען געבן נאך דער באבן.

אבא הבין מיד כי בת תוולד לו. בכל זאת ניסה אבא להתמקח עם הרבי, ואמר אל הרבי: ס'איז שוין דא אנאמען נאך דער באבען. ענה הרבי ואמר לו: נו, וועט איר א נאמען געבן נאך דער עלטער באבען, אבער פון דעם שפאלער זיידנס גזע. כי אנו צאצאים לכ"ק השפאלער זיידע נ"ע.

וכך הווה. באותה שנה נולדה אחותי אשר היום היא גרה בעיר דניעפראפיעטראווסק.

עד כאן סיפור בשם מספרו ודבר בשם אומרו, ששמעתי ממי שנכח בשעת מעשה.

ואני הקטן נפלאות נפלאתי כשעליתי ארצה וראיתי לראשונה בבית הכנסת הישן שבכפר חב"ד (לימים קראוהו בשם "בית מנחם"), בקיר המזרח מסגרת ובו צילום ממכתבו של כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע מערב ש"ק פר' כי תבואו אל הארץ (פר' בהר) תש"ט, אל מייסדי הכפר. ושמתי לב לצורה משונה בחי"ק של כ"ק אדמו"ר נ"ע: היו"ד של "יצחק" היתה מצויירת כיו"ד אשורית. והסבירו לי כי שנה לפני הסתלקותו התחיל הרבי הריי"ץ נ"ע לחתום כך את שמו הקדוש.

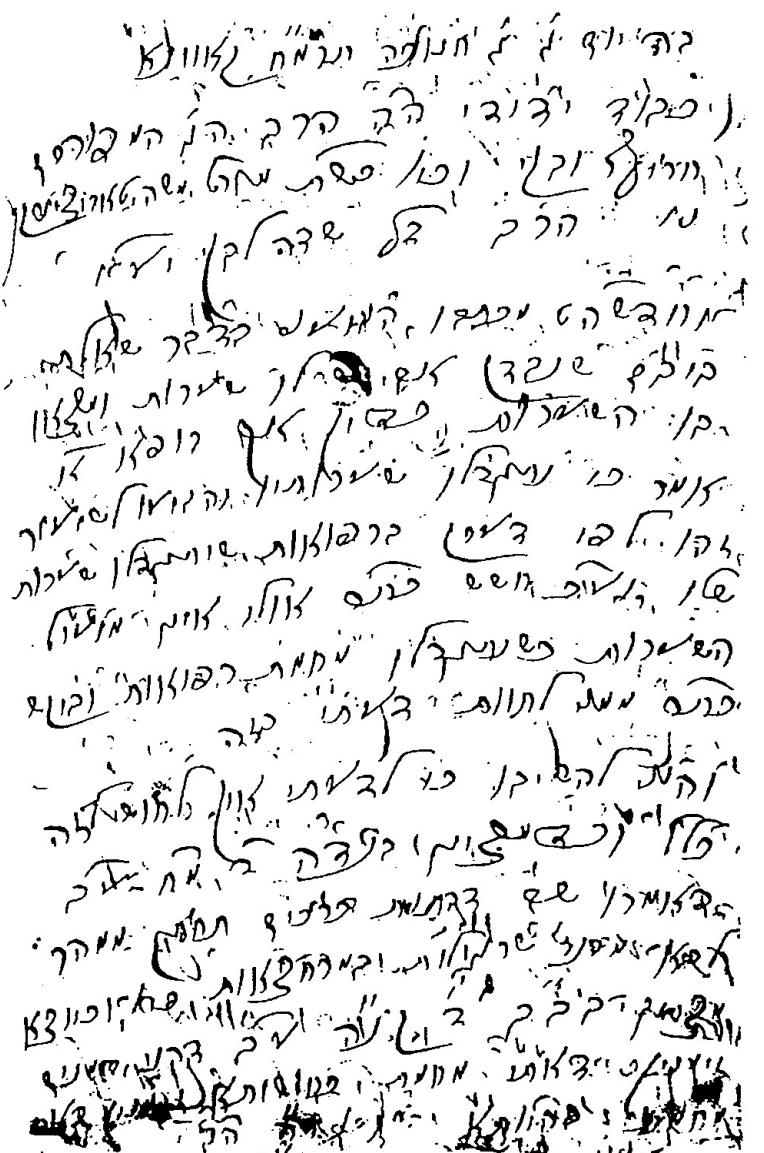
נזכרתי אז בסיפורו של ידידנו ר' דוד ז"ל גייסינסקי ונוראות נפלאתי למצוא קשר בין הדברים: הרבי הריי"ץ נ"ע מצד אמו מתייחס הרי להאדמו"ר מטשערקס, הרה"ק ר' יעקב ישראל נ"ע. ואולי נהג בפרט זה מעין מנהג אבותיו הקדושים, שמצד אמו הרבנית נ"ע לעשות שינוי מה בשנתו האחרונה בעלמא דין.

תשובות שקיבל הסבא מגדולי ישראל

עוד זאת מצאנו בתכריך כתבי היד של סבא שהכניס לתיק הטלית והתפילין שלו בבורחו מהגרמנים ימ"ש:

תשובות בהלכה מאת גדולי ישראל אשר נשלחו אליו בעת ששימש בכתר הרבנות בצעירותו בעיר שדה לבן שבאוקראיינה

והתשובה שהשיב סבא לשואליו בענין "פדיון שבויים יותר על כדי דמיהם" שהגיעה לארץ והתפרסמה ב"שנה בשנה"

תשובתו של הגאון ר' יצחק אלחנן ספקטור לסבא

תשובה מהגאון ר' יצחן אלחנן ז"ל מקובנה

ב"ה יום ג', ג' חנוכה תרמ"ח, קאוונא.

כבוד ידידי ה"ה הרב הג' המפורסם חריף ובקי וכו'

כש"ת **מו"ה משה טאריצינסקי נ"י**, הרב דק' שדה-לבן יע"א.

אחדשה"ט מכתבו הגיעני בדבר שאלתו ביבם שנבדק אם יש לו שערות ומצאו בו השערות כדין אך רופא א' אמר כי נתגדלו שערותיו והגיעו לשיעור זהו לפי דעסק ברפואות שיתגדלו שערות שלו, וע"כ חשש כת"ר אולי אינו מועיל השערות כשנתגדלו מחמת רפואות וביקש כת"ר ממני לחוות דעתי בזה.

והנני להשיבו כי לדעתי אין לחוש לזה כלל וכדמצינו בנדה ד' מ"ח ע"ב דאמרו שם דבנות כרכים תחתון ממהר לבא מפני שרגילות במרחצאות כו', וכיוצא מצינו בב"ב ד' קנ"ה ע"ב דהני סימנים זימנין דאתו מחמת כחישותא זימנין דאתו מחמת בריותא [לא ברור בהכתב יד] דזימנין דאתי כו'. ולכך אמר להבריאם או להכחישם כדי להביא שערות כו'. וכן הוא ביבמות ד' צ"ז ע"א כי אתו לקמי' דרבא אי כחיש א"ל זילו אבריוהו כו' ופי' רש"י האכילוהו והשקוהו עד שיהא בריא ושמן, ומצינו דאף היכא דבאו השני שערות ע"י השתדלות דנחשבו לשערות גמורות. וכיוצא מצינו בשבת ד' פ' ע"ב דאמר ר"נ רב ביבי דשתי שיכרא בעיין בנתיה טפלא כו' ופי' רש"י דשכר מרבה שיער, ומ"מ לא שמענו למחות שלא ישתו שכר אותן שצריכין לבודקם אם יש להם שערות דאולי השערות הם ע"י שתיות שכר וכיוצא. וברור לדינא לדעתי דאם נמצאו שני שערות להם דאף דהשערות הם ע"י השתדלות ברפואות וכיוצא דמ"מ נחשבו לשערות להחזיקם לגדולים ע"י השערות. וכן גם בנ"ד דינם כגדולים ואין לחדש חומרות מסברות בעלמא. וע"כ לדעתי אין להאריך בזה יותר ודינם כגדולים לכל מילי, ומחמת חולשתי וטרדתי אין לי כח לעיין בכל דבריו.

ממני ידידו דוש"ת בלונ"ח מברך ברוב חו"ש והצלחתו,

יצחק אלחנן החוב"ק קאוונא

כן הנני לבקשו שיודיעני בהחוזר בתשובתו ע"ד ענין השני שהי' לי מכתב מלונדון וכפי ההעתק המוסגר פה כי (?) נוגע להצלת נפש, ד' ירחם.

ידידו הנ"ל

עמוד ראשון מתוך תשובתו של האדמו"ר מראדזין, בעל התכלת לסבא

תשובה מהאדמו"ר מראדזין בעל סדרי טהרות ז"ל

ב"ה יום ג' ז דחנוכה תרמ"ג, ראדזין.

כבוד האברך החריף ובקי וכו' **מ' משה ברץ** [**טאראשצאנסקי**] נ"י.

בעת קבלת מכתבו לא הייתי בביתי ונשלח לי מכתבו לבית מלוני ורשמתי בקיצור נמרץ והנחתי' בין הכתובים אשר היו עמדי. ובבואי לביתי מלתא מני אזדא, וכהיום בא מכתבו חפשתי את אשר רשמתי אז ומצאתי' והנני שולחו בזה כאשר רשמתי על הדרך רק תוכן הדברים – בקיצור.

אחדש"ה. אתמול קבלתי מכתבו שני ספיקות בפתחי נדה, א. נידון תחבולות הרופאים לאשה קשת רוח שנסגר רחמה מחמת שפי הרחם שלה צר וכווץ ואינה יכולה ליקלוט הזרע והמציאו להניח לה בעומק בית הרחם למעלה ממקום שהשמש דש חתיכה קטנה מין ספוגית ומחמת ליחות וחמימות בית הרחם החתיכה מתגדלת ומתרחבת ועי"ז מתפשט ומתרחב פי הרחם וביום טבילתה קודם הטבילה מסירין וממשיכין מתוכה החתיכה ע"י רופא אומן במכונה מוכנת לזה, אם יש לחוש לפה"ק [לפיתחת הקבר]. ב. נידון כשרופא אומן צריך ליתן עיניו באותו מקום באשה לבדוק איזה מיחוש וחולשא נולד בהאם, מכניס בעומק בית הרחם מכונה הנקראת מוטער-שפיגעל העשויה כעין צבת להרחיב כותלי בית הרחם כדי שיוכל להביט שמה, וגם בזה מסתפק ושואל אם יש לחוש לפה"ק. וכמע"ל האריך בזה.

והנה ביום אתמול לא יכולתי ליקח עת להשיב לו כי הייתי נחוץ להשים לדרך פעמי ליסע על יומא דהילולא רבה כאמו"ר הגאון הקדוש זצללה"ה זי"ע ועכי"א אשר מנוחתו כבוד בעיר דראזגאניק, אמרתי להשיבהו בקצרה מן הדרך, ובשגם שלדעתי אין הענין סובל אריכות כלל מאחר שכבר נפסק הדין בש"ע להחמיר כמ"ד אי אפשר לפה"ק בלא דם, ושלא לחלק בין דבר הבא מגופה לדבר הבא מחוץ לגופה, ושרק הדבר תלוי בקטנות החתיכה או השפופרת וגדלותן, וגם בזה בשיעור הקטנות סגר עלינו מרן הקדוש הב"י את הדרך וז"ל ומהו שיעורא דשפופרת גופיה לא איתפרש לן אם עב אם דק, הילכך אזלינן לחומרא ולא מטהרינן אלא בשיעור שפופרת דק מן הדקים יעו"ש וכן פסק בשלחנו הטהור. ומי יבוא אחרי המלך להקל ח"ו באיסור נדה החמור, עד שאני תמה על כמע"ל במכתבו אות ה' ובשולי הגליון שם שרצה ללמוד מדברי חכמי הניתוח דעכ"פ חצי אצבע שוחק רוחב הוי שיעור חתיכה קטנה, ואין זה משמעות

לשון מרן הב"י ז"ל שכתב דלא מטהרינן אלא בשיעור שפופרת דק מן הדקים. ובאמת אין הנידון מדברי חכמי הניתוח דומה לראי' דנראה שהם מדברים בגודל הוולד באורכו אבל בשיעור עוביו יכול להיות שהוא דק מאוד, ועי' נדה (כה.).

והנה בספיקו הראשון לחוש לפה"ק מחמת הנחת חתיכה... לכאורה הי' מקום להתיר בפשיטות באופן שאחר הנחת החתיכה בעומק הרחם יום או יומים תחתיו לספור שבעה נקיים ושוב אין כאן חשש פה"ק שהרי בשעת הנחת החתיכה או עכ"פ יום או יומים אחר הנחתה שכבר נבלע בתוכה רב ליחות בשופי ונתרחבה ונתגדלה החתיכה כבר גרמה אז פה"ק וכיון שמתחלת מאז לספור שבעה נקיים תו ליכא למיחש מידי. ואי משום הסרת החתיכה שקודם טבילה הא לאו כלום הוא דאין כאן פה"ק מחדש שהרי כבר נפתח הקבר ועומד מאז מעת הנחת והתרחבות החתיכה.

אכן דא עקא כיון שצריך למשוך משם החתיכה ע"י מכונה א"כ אפשר שבאמת החתיכה עצמה לא גרמה כלל פה"ק ורק עכשיו המכונה תגרום פה"ק דכפי הנראה המכונה לא הויא בכלל שפופרת דק מן הדקים. מיהו כפי זה הנך תרי ספיקות דכמע"ל ספיקא חדא נינהו לחוש לפה"ק מחמת הכנסת המכונה.

ואומר דבאמת אם הכנסת המכונה היא בעומק הרחם בפתח הקבר ממש לא הי' בידינו להקל כנ"ל. אכן באמת כפי מיעוט ידיעתי כי בעהש"י חנני הש"י להבין בחכמת הרפואה והמצאותיהם, הגם שמכניסין המכונה והחתיכה בעומק למעלה ממקום שהשמש דש, מיהו אכתי אין זה במקום פתח הקבר ממש לבוא לחוש לפה"ק והוא דבר פשוט וברור דפתח הקבר אינו מתחיל מיד במקום למעלה ממקום שהשמש דש וכמו שהעיר ג"כ מע"ל להשיג בזה על הח"ס ז"ל ואעתיק למע"ל דבר אחד בענין זה מחיבורי הגדול סדרי טהרות מס' אהלות פ"ז סדר משנה ד (דף קלז ע"א) דמייתינן התם סוגיא דחולין מ"ז בביאורינו הארוך (שם).

גזרה שמא יוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור. הרמב"ם ז"ל בחיבורו (פכ"ה מה' טו"מ הי"ב) כתב גזרה שמא תיגע בו משיצא לפרוזדור והבין התוי"ט ז"ל מלשונו זה דמפרש לשון הש"ס דהכי קאמר גזרה שמא יוציא ולד ראשו חוץ מרחם ויכנס לפרוזדור דהיינו באותו משך שמפי הרחם ולמטה עד בין השינים קודם לבית החיצון ותמה על זה דלשון חוץ לפרוזדור משמעו יותר שיצא חוצה לו של פרוזדור ויכנס בבית החיצון דהיינו באותו משך שמבין השנים ולחוץ עד אותו מקום שכשיושבת נראית כדפירש"י ז"ל במס' נדה

(מב:) או שיצא חוצה לו של פרוזדור לגמרי אפילו מבית החיצון ונכנס לאויר העולם ממש כדמשמע מפי' הר"ש ז"ל כמשמעות כמה פסוקים שבתורה מחוץ לעיר, מחוץ למחנה, ובלשון המשנה חוץ לחומת ירושלים חוץ לחומת העזרה יעו"ש. ואני תמה איך סליק אדעתיה דהתוי"ט ז"ל שהרמב"ם מפרש שמא יוציא חוץ מרחם ויכנס לפרוזדור קודם בית החיצון דתיכף ביציאתו חוץ מרחם הוי כילוד והא הך דרבי אושעיא מייתינן לה במס' נדה (שם) לאוקומי ברייתא דקתני הנדה והזבה והשומרת יום כנגד יום והיולדת כולן מטמאות בפנים כבחוץ בשלמא כלהו לחיי אלא יולדת אי בימי נדה נדה אי בימי זיבה זיבה וקא שקיל וטרי בה עד דמוקי לה בלידה יבישתא ומאי מטמא בפנים כבחוץ כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור וכדרבי אושעיא וכו' יעו"ש. והרי נדה ואינך דקתני דמטמאות בפנים היינו בבית החיצון מבין השנים ולחוץ ולא מבין השנים ולפנים כדקתני במתני' (שם) כל הנשים מטמאות בבית החיצון וכדמפרש בגמ' (שם מא:) וא"כ ודאי דיולדת נמי דכייל ברייתא בהדי נדה וזבה ושומרת יום כנגד יום וקתני אכולהו מטמאות בפנים כבחוץ, היינו דמטמאות בבית החיצון כבאויר העולם ואיך אפשר לפרש הא דרב אושעיא חוץ לפרוזדור דעוד קודם בית החיצון הוי כילוד וזה אצלי תמיה עצומה על התוי"ט ז"ל שלפי הבנתו למה הוצרך לבוא עליו בעקיפין מדקדוק הלשון הוי ליה לאקשויי בחזקה מסוגיא שלימה דמס' נדה. אמנם גם מה שכתב התוי"ט ז"ל להגיה בלשון הרמב"ם ז"ל שבשגגת המעתיק נשמט מלשונו תיבת חוץ, ג"כ אינו נוח לי. אכן בעיקר הדבר שהבין התוי"ט ז"ל שכפי לשון הרמב"ם ז"ל שלפנינו בלא תיבת חוץ יוצרך לומר דמפרש לשון חוץ לפרוזדור שבש"ס דלא כפירש"י או הר"ש ז"ל תמיהני הרי הדבר מבואר בתוס' חולין (סח. ד"ה אדם) ובכורות (מו: ד"ה דאדם) ונדה (מב: ד"ה שהוציא) דתרי פרוזדור נינהו גבי אשה, א) בית הרחם דהיינו צואר עד בין השנים ובין השנים בכלל שהוא נקרא פרוזדור לגבי הרחם וזה הפרוזדור הוא בין בבהמה בין באדם, ב) מהתחלת אותו מקום שכשיושבת נראית ולמטה עם עובי הירכים המכסים פי הערוה נקרא ג"כ פרוזדור שהוא פרוזדור לבית הרחם דלשון פרוזדור הוא על מקום שלפני הבית והיא מלה מורכבת פרוז בלשון יון לפני דור לשון דירה, להכי גבי הרחם קרוי בית הרחם פרוזדור ולגבי בית הרחם קרוי עובי הירכים פרוזדור וזה הפרוזדור השני אינו אלא באדם ולא בבהמה ומה שבין פרוזדור לפרוזדור דהיינו מבין השנים ולחוץ עד מקום שכשיושבת נראית הקרוי בלשון המשנה בית החיצון במחלוקת

הוא שנוי בין רש"י ותוס' ז"ל דלרש"י ז"ל הוא נחשב מכלל הפרוזדור השני כמבואר מפירש"י ז"ל במס' שבת (פו:) ושיטת תוס' במס' נדה (שם ד"ה וכדר"א) וכן נראה שיטת הר"ש ז"ל דמכלל פרוזדור הראשון הוא נחשב ומעתה שפיר דהרמב"ם ז"ל ג"כ מפרש לשון חוץ לפרוזדור שבש"ס כמשמעו חוצה לו של פרוזדור הראשון אי כשיטת רש"י אי כשיטת תוס' ור"ש ז"ל ומה שכתב בחיבורו שמא תגע בו משיצא לפרוזדור היינו לפרוזדור השני כו'. עכ"ד בחבורי מס' אהלות והארכתי בזה עוד להוכיח דשיטת הרמב"ם ז"ל היא כשיטת רש"י ז"ל ושכן היא דעת התוס' רי"ד ותשב"ץ בחידושי נדה להדיא כדעת רש"י ז"ל ואין כאן מקום להאריך בזה.

והנני דו"ש וטובו מברכו לעלות בתורה ובכל ענין,

גרשון חנוך העניך

בהרב הגאון הקדוש מאיזביצא זללה"ה

תשובה מהגאון ר' משה נחום ירושלימסקי ז"ל

ב"ה יום ד' כ"ה סיון שנת תרנ"א לפ"ק, קאמינקא פלך קיעב.

ישאו הרים שלום וגבעות ברכה לכבוד ידיד כל יודעי

שמו הרב המאה"ג [המאור הגדול] חריף ובקי אור

הברק, זית רענן וכו' **מו"ה משה שליט"א.**

מכתבו הגלוי השגתי, בדבר העגונה חסיא בת ליב טעמצין מפינסק שהחזיקה א"ע [את עצמה] כמה שנים למקודשת לאיש פלוני והאיש הכחישה מאז וזה זמן כביר בשנים שעקבותיו לא נודעו והיא יושבת גלמודה, ועתה זה מזמן קרוב חזרה מדברי' ואומרת כי מעולם לא נתקדשה לפלוני כדת ונותנת אמתלא לדברי' הראשונים, זה תוכן השאלה בקצרה. **וכבר כתבתי לרו"מ [לרום מעלתו] כי שאלת חכם חצי תשובה ור"מ הרגיש בכל פרטי ההיתרים שיש בענין זה כדת וכהלכה, יישר כחו וחילו.** אבל יסלח לי רו"מ שלא אוכל למלאות כעת הבטחתי להשיבו בארוכה, יען יש לי בע"ה בכל פרט ופרט אריכות דברים אשר לא יספיקו כמה גליונות ואני חלש כח, ע"כ [על כן] לא אוכל עתה להעלות כל הפלפולים שיש לי בענינים אלו על הגליון. אך מפני שכתב רו"מ במכתבו הגלוי שתשובתי נחוצה כעת לא באתי רק להשיבו בקצרה שהנני מסכים לדעת תורה של רו"מ להתירה מכבלי העיגון באופן שיסכימו לזה גם הרבנים הגדולים מקרומענצוג (ועוד חזון למועד ברצות ה' לטייל בארוכה), ובפרט שיש לנו בנ"ד [בנידון דידן] תנא דמסייע להקל אשר יכריע נגד כל חכמי דורינו ה"ה

עמוד ראשון מתוך תשובה בהלכה של הגאון ר׳
משה נחום ירושלימסקי לסבא

הגאון בעל **מגיני שלמה** בשו"ת פני יהושע חאה"ע שאלה א' בכג"ז [בכגון זה] אשה א' נתחברה לאיש א' בליעל והחזיקו עצמם בחזקת איש ואשתו בכל מקום שנתייחדו ביחד וכל העם לא עלתה דעתם על ד"א רק שהם איש ואשתו ונתעברה אח"כ וכששאלוה ממי היא מעוברת אמרה מפלוני זה כי הוא בעלי והחזיקוהו לבעלה. וכשברח ממנה לקחה כתב מהרב והקהל שכתבו לב"ד שבעיר הבליעל זה שיכפוהו שיבוא אליה לדור עמה או יתן לה מזונותי' וסיוע להילד שיש לו ממנו, אח"כ מת ילדה והשכירה עצמה למניקת. וכמו שנה או שנתים אחרי זה עמדה ונשאת לאיש בלא רשות ב"ד ושלח הרב אחריה והשיבה שמעולם לא נשאת להבליעל ולא לקחה הכתב מהב"ד רק כדי לכופו שיתן לה סיוע להניק הולד כי פיתה אותה תמיד שישאנה, לכן כתבה שיכופו אותו לבוא אצלה לדור עמה כי היתה דעתה שכשיבוא תתבענו לב"ד שיתן לה סיוע או יקח הולד אצלו יעוי"ש. דאף דאין זה נ"ד ממש (דהתם היתה מספרת בפני נשים שאינה נשואה ממש רק נתעברה בזנות וגם הבליעל הי' לו אשה אחרת וגם דהאשה כבר נשאת לאיש (א"כ לענין הקול קידושין שיצא הוא קלא דבתר נשואין ל"ח [לא חיישינן] וכמ"ש הפנ"י בעצמו אכן כתב שם דהו"ל [דהוי ליה] קול שלא הוחזק). ויש מקום לומר להיפוך דבנשאת כבר מוכרחת לשנות דברי' הראשונים שלא תעשה עצמה זונה וכעין שכתבו לענין חזקה דאינה מעיזה בסי' י"ז ס"ב), מ"מ [מכל מקום] כל ההיתרים שכתב שייכים ג"כ בנ"ד שפלפל מקודם אי מהני אמתלא נגד רגל"ד [רגלים לדבר] והוכיח דמהני. ועוד כ' דאין זה רגל"ד כיון דשכיחי פרוצות מזנות ותולות שהן בעליהן וגם לענין מה דהזכירה למי נתקדשה כתב ג"כ כיון דעיקר טעמו דהרא"ה דלא כל הימנה להפקיעה עצמה, אבל הכא הא היא מודה בדבר שהיא פנוי' ופלפל ג"כ בתשו' הרא"ש סי' ל"ב וב"י סי' טו וי"ז. וגם בענין החזקה דמקילין עלי' חילק בין היכי שאין מכירים בהם כלל והוחזקו כן ודאי איש ואשתו הן משא"כ [מה שאין כן] היכי אנו יודעים שהם פנוים ונתחברה תחלה יחד שלא מחמת קידושין ואח"כ החזיקו במק"א בחזקת איש ואשתו (גם לענין מעשה כ' דל"ד [כתב דלא דמי] ללבישת בגדי נדה דמה שנתייחדו נוכל לומר שהי' בזנות ורק סבורה הי' היא שהי' לשם אישות) והוכיח אח"כ דגם בחזקה גמורה נאמנת אפי' אחר זמן באמתלא טובה כזאת, ומביא ג"כ תשו' הרמ"א, יעוי"ש. נראה שכל גדולי אחרונים שהביא רו"מ בקונטרסו לא ראו דברי הפנ"י ויעו' בפת"ש [בפתחי תשובה] סי' מ"ז ס"ק ב' שהביא דברי החד"ש [החמדת שלמה] שהביא בשם פנ"י

והוא תמה עליו מדברי הרא"ה וכ"ז משום שלא ראה גוף דברי הפנ"י שהביא ג"כ דברי הרא"ה כמש"ל. יאמין לי רו"מ כי בכל פרטי קונטרסי ובכל דברי הפנ"י יש לי אריכות דברים בעזר החונן דעה אשר יכיל כמעט ספר שלם אבל מה אעשה כי אין בכחי כעת להעלות על הגליון מה שחרות על לוח לבי. אך בעיקר הדין מסכים אנכי לפע"ד להתיר האשה מכבלי העיגון באופן שיסכימו ג"כ רבני עדת קרומענצוג, ובפרט שהגאון האבד"ק קארלין הסכים להקל.

הנני ידידו הכותב בידים חמות (כאשר יבין בתואר כתיבתי) מכבדו ומוקירו כערכו הרם, מברכו שיעלה מעלה מעלה כחפץ הדו"ש כל ההוגים בתורה הק',

הק' משה נחום ירושלימסקי החופ"ק

חותם: משה נחום ירושלימסקי אבד"ק קאמינקא, מחוז קיעב.

תשובת הסבא בענין "אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן"

ב"שנה בשנה" הוצאת "היכל שלמה" בירושלים, שנת תשכ"ח ע' 125 פורסמה תשובה הלכתית מהסבא בענין "פדיון שבויים יתר על כדי דמיהן".

התשובה הוברחה ארצה ונמסרה למערכת "שנה בשנה" "על ידי רב אחד ששהה בברית המועצות בתמוז תשכ"ה".

ב"ה, יום ו' עש"ק, ה' מרחשוון לפ"ק קרמענצוג.

לכב' אלופי גבאי ק"ק קארעסטען יצ"ו

וע"ד שאלתם בנוגע למכירת ס"ת מביהכ"נ כדי להציל בדמיהן את כבוד ידי"נ הרה"ג החה"ש הר"מ הי"ו, הנתון בצרה, ה' ירחם. הנה מקור הדין במתניתין גיטין (דף מ"ה ע"ב) אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם, ע"ש פלוגתת רשב"ג ור"ש בפירש"י, והכי נפסק בשו"ע יו"ד, אולם שם כתב המחבר אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה ובענין סכנת נפשות לית מן דפליג.

ואמנם בזכרוני ששמעתי מפי וותיקי ומקורבי הגאוה"ק מהר"ש בשם הגאון האלהי מהרש"ז זי"ע שלענין מצוות פדיון שבוים הנתפסים למלכות אין קצבה לפדיון נפשותיהם, ועיין בתשו' כנסת יחזקאל סי' ל"ח הובא בפ"ת ואין הספר כעת ת"י.

אלא שלא שייך כאן היזק לרבים כיון שיש ס"ת אחר ליקרי בו ולצאת י"ח, וזה מוכרח ג"כ בהא דמבואר בשו"ע חו"מ סי' שפ"ה סעי' ב הי' רואה נזק בא עליו מותר להציל עצמו אעפ"י שעי"ז בא הנזק על אחר עיי"ש, ופרט בנידון שהניצול ת"ח, וודאי צריך לסכן עצמו בשביל הצלת חבירו, וזה משמע מדברי החוו"י סימן קמ"ו.

לפי זה ברור שאין כאן חשש מבריחין את השבויין, אלא הצלת ת"ח, ולא שייך כאן תיקון העולם, ואפילו לסייע לו להחלץ מן המיצר, עד יעבור זעם, מצווה רבה ואפילו אם יברח יש ספק אם יהיה בזה משום הצלה וודאית, שרי לסייע לו ע"י ממון דרבים.

וקצת ראיה לזה מהעובדא במדרש רבה פ' מסעי שבאו כתבים רעים מן המלכות ובאו התלמידים ושאלו את ר"א בן פרטא מהו לברוח, והי' מתיירא לומר להם ברחו ואמר להם ברמז כה עשה יעקב אבינו שנא' ויברח יעקב וכו', משמע שהיו מסופקים בגוף הבריחה אם יצליחו והשיב להם ר"א שכן עשו אבותינו והצליחו דרכם.

שתי תשובות מרבני רוסיא*

א. כרין סדיון ת"ח מסכנה

מאת הרב משה טרשנסקי, קרמנצוג.

ב"ה יום ו' ע"ק, ה' מרחשון בפ"ק קרמענצוג.

לכב' אלופי גבאי ק"ק קארעסטען יצ"ו.

ע"ד שאלתם בנוגע למכירת ס"ת מביהכ"נ כדי להציל בדמיהן את כבוד ידי"נ הרה"ג החה"ש הר"מ הי"ו, הנתון בצרה, ה' ירחם. הנה מקור הדין במתניתין גיטין דף מ"ה ע"ב: אין פודין את השבויין יתר על כדי דמיהן מפני תיקון העולם, ע"ש פלוגתת רשב"ג ור"ש בפירש"י, והכי נפסק בשו"ע יו"ד. אולם שם כתב המחבר: אבל אדם יכול לפדות את עצמו בכל מה שירצה ובענין סכנת נפשות לית מן דפליג.

ואמנם בזכרוני ששמעתי מפי ווחיקי ומקורבי הגאוה"ק מהר"ש, בשם הגאון האלקי מהרש"ז זי"ע, שלענין מצוות פדיון שבוים

---

* הערת המערכת: שתי התשובות הללו נמסרו לרב אחד ששהה בברית המועצות בתמוז תשכ"ה, הראשונה ע"י הרבנית קרסילשצ'יקוב במוסקבה והשניה ע"י קרוב משפחה של הרב גלוסקין בלנינגרד. (עיין עוד במאמר "יסוד התיקון לעתיד", עמוד 213).

הרב טרשנסקי ז"ל היה רבה האחרון של עיר קרמנצוג באוקראינה. הוא היה ממארגני הכינוס היחידי של רבני ברית המועצות בשנת תרס"ו יחד עם הרבנים רש"י זוין ור"ש קיפניס שליט"א (עכשיו בירושלים) בעיר קורוסטן הנ"ל. התשובה היא לאנשי קהלת קורוסטן בהחלץ שרצו למכור ספר־תורה להצלת רבם הרב ר' מרדכי וויסבלאט ז"ל (לאחרונה הרב של עיר זיטומיר).

הרב גלוסקין ז"ל היה חתנו של הגאון ר' אליעזר רבינוביץ אב"ד מינסק, חתנו של ר' ירוחם פרלמן ה„גדול" ממינסק ז"ל. הוא היה ממלא מקום חותנו במינסק ובשנת תרצ"ג נתמנה לרבה של לנינגרד־פטרבורג על מקום הגאון רד"ט קצנלנבויגן ז"ל. המכתב הוא להרב ר' שלמה־חיים פרלוב, בן הגה"צ ר' שלום פרלוב וצ"ל אב"ד בראהין, בעהמ"ס „משמרת שלום" ועוד ספרים, אחי הרה"ק ר' אהרן מקוידינאוו וצ"ל. הרב ר' שלמה־חיים הנ"ל הובלה לסיביר כשנת תרצ"ד ושם נאסף, וצ"ל, הי"ד.

והשי"ת יחבש עצבותינו ויקרב גאולתנו בהרמת קרן התורה ות"ח השרוי בצער וודאי שכינה אומרת קלני מראשי ומזרועי, ובזכות המצווה של החזקת ת"ח המשחיר עצמו על ד"ת יקוים בכם תיכף לת"ח ברכה.

מוקירכם באה"ר וכט"ס

משה בהרה"ח ר"ש ז"ל טאראשצאנסקי, החופ"ק

אני מעיין בתשובה ומתאר לעצמי את צערו הגדול של סבא בבואו לפסוק הלכות חמורות כגון אלה ולא עוד אלא שהיה עליו להעלות את תשובתו על הכתב ולשלחה לעיר אחרת, באותם הימים - ימי האימה והפחד של שנות השלושים למספרם, בארץ הדמים, היא רוסיא הסובייטית, כאשר עין הג.פ.או. פקוחה ועוקבת אחרי מעשיו ותנועותיו שלו ושל כל אחד.

וחזינא לסבא דבתר דמתבעי הדר פשטה בהתאם לפסק דינו של אדמו"ר הזקן, כפי שנמסר לו על ידי ותיקי חסידי הרבי מהר"ש שבקרמנצ'וק, והסבא סמך על שמועה זו הלכה למעשה.

והיום הזה שזכינו שכתבי הקודש יצאו לאור, אנו רואים שחסידי קרמנצ'וק דייקנים היו עד להפליא וראויים היו לסמוך עליהם בשעת הדחק שהרי כדבריהם כן הוא מפורש באגרת הקדש מאדמו"ר הזקן סימן כ"ב (מחורף תקנ"ב) שבהוצאת קה"ת וזל"ק:

"...לא תהיה כזאת בישראל ליתן קצבה וגבול לפיקוח נפשות כי לא אמרו רז"ל אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן אלא בימיהם שהיו השבויים נמכרים לעבדים ולשפחות לכל קונה, ואין סכנת נפשות כלל, כמו שכתבו התוספות בגיטין דף נ"ח, וכמו שכתב בתשובות "כנסת יחזקאל" דכנגד סכנת נפשות מחוייבים כל ישראל ליתן כל אשר להם לקיים לא תעמוד על דם רעך ואפילו אם השבוי פשע בנפשו...".

וראיתי הסבר נרחב לשיטת אדמו"ר הזקן בנושא זה בספר "משנת יואל" מהרה"ח ר' יואל דיסקין ז"ל.

מי כהחכם ומי יודע פשר דבר שיטתו של הגאון ר' יהונתן אייבשיץ בסוגיה זו?

מדי דברי ב"אין פודין את השבויין יותר על כדי דמיהן" אספר צערי לרבים מה דקשה לי בדבריו הקדושים של הגאון ר' יהונתן אייבשיץ נ"ע

בספרו "יערות דבש" חלק ראשון דרוש י' שכתב "מהדין אינו מחוייב לפדות יותר מכפי דמיהן אבל לפנים משורת הדין אם רוצה להחמיר יחמיר" וקשה לי טובא מה שייך קולא וחומרא ולפנים משורת הדין בדבר שגזרו מפני תיקון העולם? ואם אמנם משובצים דבריו בלשון הכתוב בעדי עדיים יפה אף נעים אבל מן הדין לכאורה יש תשובה ומצווה ליישב.

ואעתיק את הדברים בשלמותן:

"...אבל יובן כשנבין במה שאמרו בגמרא דגיטין מעשה בתינוק שנשבה ברומי, עמד רבי יהושע בן חנני"ה על פתח בית האסורים ואמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ואמר התינוק הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך כו', אמר, מובטח אני שתינוק זה יהיה מורה הוראה בישראל ולא זז מכאן עד שפדה אותו בכל ממון שבעולם" עכ"ל ע"ש.

והדבר תמוה דהתינוק לא חידש בזה דבר, רק הוא אמר תחילת הפסוק והתינוק סוף הפסוק. וכי בשביל זה היה הבטחתו שיורה הוראה והפריז לפדות אותו בכל ממון שבעולם?

ובדרך פשוט אמרתי לפי דקיימא לן אין פודין את השבויים כו' מפני תיקון עולם, שהשובים לא ירבו לשוב מהם שבי, ופסקו הפוסקים מהדין אינו מחוייב לפדות יותר מכפי דמיהן, אבל לפנים משורת הדין אם רוצה להחמיר יחמיר, ואמרינן לא חרבה ירושלים אלא שהעמידו דבריהם על דין תורה ולא הלכו לפנים משורת הדין, ועיקר הלימוד דיש לילך לפנים משורת הדין הוא משום דכתיב והלכת בדרכיו מה הקב"ה מתנהג לפנים משורת הדין אף אנו מחוייבים, כי ח"ו אם יצא הקב"ה במשפט עם הבריות מי יזכה לפניו בדין ולכך גלו בשביל שלא הלכו לפנים משורת הדין, ואם כן יובן הנ"ל דרבי יהושע בן חנניה עמד בפתח בית האסורים להתנצל שלא יפדה אותו, ואמר כי יש בו תיקון עולם, כי מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים, כי אם ירבה בפדיון יבוזו רבים מישראל בשביל דמי פדיונם, ובזה הרגיש התינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו, אשר בדרכיו לא הלכו, שלא הלכו לפנים משורת הדין כדרכי ה', ולכך נחרב הבית, ואם כן אם אתה תלך לפי הדין גם אתה תעשה כדרכם, וחובה עליך לילך לפנים משורת הדין ולפדות אותי אפילו יותר מדמיהן, ובזו הרגיש רבי יהושע בן חנניה כי דבר גדול דיבר ובזה בטוח כי יהיה לאילן רב ופדה אותו לפנים משורת הדין, ואתי שפיר, וזהו מה שנראה בדרך פשוט.

עד כאן דברי קודשו של הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל. ולא ידעתי להולמם, שהרי "אין פודין" - איסורא משמע, והגאון מוציא את הדברים

מידי פשוטן ומפרשן כרשות, היינו שאם ירצה שלא לפדות יותר מכדי דמיהן, רשות בידו שלא לפדות, וממילא אי בעי להחמיר, יכול לפדות בכל ממון שבעולם. אתמהה!

וראיתי ב"ראשון לציון" מבעל "אור החיים" הק' בחידושיו ל"יורה דעה" סימן רנ"ב שהאריך לדחות את סברת ה"בית יוסף" להוכיח מדברי הר"ן בפרק "השולח" דין האשה דאי בעי הבעל לפדותה יותר מכדי דמיה דאין לו רשות, ולה"אור החיים" הק' "נראה ברור היפך דברי ה"בית יוסף" כי הרי"ף והרמב"ם והר"ן יודו כולם לגבי אשתו שיכול לפדותה אם ירצה יותר מכדי דמי'ה מטעם דאשתו כגופו", על כל פנים פשוט מכאן ד"אין פודין" - איסורא משמע. ומצווה ליישב.

על יחוסם
של סבי וסבתי

הרב החסיד ר' משה טרשצ'נסקי
וזוג' הרבנית מרת שרה רייזל למשפ' קרלינר

והנה פירוט ייחוסה של אמי מצד אבי'ה ומצד אמה לפי סדר הדורות

וכהקדמה ליחוסה מצאתי לנכון להעתיק כאן קטע נפלא משיחת כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש בש"ק ויחי תשמ"ו, ואשר נדפס ב"לקוטי שיחות" חלק ל' עמ' 236 ואילך. ובו מדגיש הרבי שליט"א את חשיבות היחוס שמצד האם.

הדברים נאמרו בקשר לדברי יעקב אבינו ליוסף לפני שברך את מנשה ואפרים: "ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל .... ואקברה שם בדרך וגו'". ומפרש רש"י: "אע"פ שאני מטריח עליך .... ולא כך עשיתי לאמך .... וידעתי שיש בלבך עלי. אבל דע לך .... שתהא לעזרה לבני'ה וכו'".

לאחר דיון מעמיק, כדרכו בקודש, בנושא, אומר הרבי שליט"א שלכאורה דברים אלו הי'ה צריך יעקב לאמר ליוסף בשעה שמבקשו ומשביעו "ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם" (מז, ל) ולא כשמבקש לברך את בני יוסף (מח, ה'ז), והרבי שליט"א מסביר:

"דיש לומר שבזה רמז לו הטעם ש"שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרימה לי הם":

"זה שגם בנים שנולדו בארץ מצרים ("עד באי אליך") נכנסים "בחשבון שאר בני", הוא מפני זכותה של רחל, דכיון שהיא היתה מוכנת להקבר בדרך (שלא ביחד עם יעקב) כדי "שתהא לעזרה לבני'"; לכן זכתה שבני בנה שנולדו "בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה (לא בסמיכות ליעקב) – לי הם".

...."כי תכונה זו שמצינו ברחל – הוויתור על מעלת עצמה (להיות קבורה עם יעקב אבינו במערת המכפלה) כדי "שתהא לעזרה לבני'" – היא היא התכונה העיקרית שישנה בכל אשה כשרה בישראל, שתפקידה להיות "עקרת הבית".

...."ואולי י"ל שבזה ניכרת מעלת הנשים: באנשים, עיקר ענין עבודת ה' שלהם הוא באופן גלוי, ולכן עבודה זו יכולה לגרום לרגש של שביעות רצון ("שמח בחלקו") ומזה – לרגש של ישות (עכ"פ בדקות דדקות), משא"כ בנשים*.

"ובזה מבואר טעם החילוק בענין היחוס (**ההדגשה מהמלביה"ד**)**: שעצם וכללות שם ישראל תלוי דוקא בהאם, שהנולד לאם ישראלית הווי ישראל (גם כשהאב אינו יהודי), אבל הפרטים, החילוקים בבני ישראל**

גופא – כהן לוי ישראל – תלויים במשפחת האב:

להיות יהודי – תלוי בזה שהוא חלק אלוקה ממעל ממש, למעלה מהתחלקות לפרטים; ואילו החילוקים דכהן לוי ישראל, שהן דרגות שונות בגילוי הקדושה, הרי זה תלוי בהאיש שעבודת השם שלו היא בעניני קדושה גלוי.

וזוהי כוונת יעקב באמרו ליוסף "ואע"פ שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען ולא כך עשיתי לאמך כו', שזהו החילוק בין יעקב לרחל:

מצד ענינו ועבודתו של יעקב, צריך הוא להיות קבור במערת המכפלה, ביחד עם שאר האבות – במצב ובמקום של קדושה גלוי.

ומעלתה המיוחדת של רחל – "עיקרו של בית", "עקרת הבית*" – שהיא מוותרת על שלימות ומעלת עצמה להיות קבורה במערת המכפלה, כדי "שתהא עזרה לבני".

.... "וזהו הטעם שהיא הביאה את ההבטחה ד"ושבו בנים לגבולם" – דהיות שהיא וויתרה על מעלת עצמה, בשביל בנים אלו, מצד הקשר העצמי שבינה ובינם (בכל מצב שיהיו), הרי זה ממשיך מלמעלה "מידה כנגד מידה", שלמרות מצבם הגלוי של הבנים (שנתחייבו גלות), הבטיח הקב"ה "ושבו שנים לגבולם",שלהיותם בנים הרי וודאי שישובו לגבולם, בגאולה האמתית והשלמה, במהרה בימינו ממש".

עד כאן הקטע מדברי הרבי שליט"א, בתור הקדמה לחשיבות היחוס מצד האמא.

---

*) ואולי ניתן לומר שדברי קודש אלו עולים בקנה אחד ממש גם עם הנאמר בבראשית רבה פרשה צ"ח, כ' על הפסוק "ברכות שדים ורחם":
ר' אבא בר זוטרא אמר, בוא וראה עד היכן חיבב יעקב את רחל: אפילו בשעה שבא לברך את בנה (של רחל, את יוסף) עשאו (יעקב אבינו עשה את עצמו כאילו הוא) טפלה לה (שהרי) "ברכות שדים ורחם" (מתורגם) "יתברכון דדיא דהכין אניקו, ומעיא דהכין אפיקו" (יתברכו הדדים שכך הניקו, בן כמוך, והמעיים שכך הפיקו, בן כמוך ואת חלציו עצמו שהולידו את יוסף לא הזכיר, אלא כלל את עצמו כטפל אל רחל. המדרש המבואר).

והנה סדר הדורות מלמטה למעלה מצד סבי, אבי אמי, הרב ר' משה:

א.	ב.	ג.
1. הסבא ר' משה בן	1. הסבא ר' משה בן	1. הסבא ר' משה בן
2. ר' שאול בן	2. ר' שאול בן	2. מרת חנה גיטל[4] בת
3. ר' יהודה לייב בן	3. מרת גליקא בת	3. ר' משולם ז' אהרן בן
4. ר' אשר זליק בן	4. ר' אברהם אבוש[2] בן	4. ר' משה בן
5. ר' וולקי[1]	5. ר' שמחה[3] בן	5. ר' הלל[5] בן
ברץ	6. ר' נחמן בן	6. ר' יוסף בן
	7. ר' חיים הכהן	7. ר' משה יאכניס[6] בן
	רפופורט	8. ר' אייזיק בן
		9. ר' יוסף בן
		10. ר' הלל אשכנזי[7]
		יעבץ

1) תלמידם של ר' מיכל זלוטשיבר ור' לייב שרה'ס.

2) חתן ר' מאיר קורוסטישיבר מחבר ספר "מאיר עיני חכמים".
3) חתן ר' מאיר מרגלית מחבר ספר "מאיר נתיבים", תלמיד הבעש"ט.

4) אחותו של הרב ר' ישראל יעקב יעבץ מחבר ספר "תשובות מהרי"ש".
5) תלמידם של ר' זוסיא אניפוליר ור' יעקב שמשון משפיטאווקע.
6) תלמיד הבעש"ט.
7) מחבר ספר "בית הלל".

וזה סדר הדורות מצד סבתי, אם אמי, מרת שרה רייזיל

א.	ב.	ג.
1. מרת שרה רייזיל בת 2. ר' שלמה קרלינר מטולצ'ין בן 3. ר' דב בן 4. הצדיק ר' שלמה **מקרלין**	1. מרת שרה רייזיל בת 2. ר' שלמה קרלינר מטולצ'ין בן 3. ר' דבי(בזו"ש) חתן 4. ? בן (או חתן) 5. הצדיק ר' דוד **היילפרין**[2]	1. מרת שרה רייזיל בת 2. ר' שלמה קרלינר מטולצ'ין חתן 3. ר' מנחם מאניש מרגלית[3] חתן 4. ר' יעקב ארי'ה מקובלי בן 5. הצדיק ר' מרדכי **נשחיזר**
	1) בזו"ר חתן ר' ברוך מעז'בוז'ער. 2) אב"ד אוסטראה, תלמיד הבעש"ט.	3) ה"מצובער רב", בנו של ה"שערי תשובה"*. וה"שערי תשובה" הוא דור י"א להרמ"א ככתוב בספר "מעלות היוחסין" מאחיו הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות מבראדי. 4) ה"קובלער רב".

*) די להעיף מבט על רשימת המחותנים של זקננו, ר' מנחם מאניש מרגלית, כדי לעמוד על חשיבותו בעיני צדיקי אותו דור.

היו לו שני בנים ושלוש בנות.

ומחותניו היו: שני בניו הקדושים של המגיד מצ'רנוביל ושני בניו הקדושים של הרה"ק ר' שלמה קרלינר ונכדו. כדלהלן:

1) בנו ר' מרדכי (נקרא על שם אביו, ה"שערי תשובה") הי' חתנו של הרה"ק ר' מנחם נחום מקרובר, בנו של הרה"ק ר' מרדכי מצ'רנוביל.

2) בנו ר' אפרים (נקרא על שם דודו ר' אפרים זלמן מרגלית מברוד) הי' חתנו של הרה"ק ר' אברהם, המגיד מטריסק, גם הוא בנו של הרה"ק ר' מרדכי מצ'רנוביל.

3) בתו מרת צארטל (האמה של הסבתא שרה רייזל) היתה כלתו של הרה"ק ר' דובער, בנו של הצדיק ר' שלמה קרלינר.

4) בתו מרת (?) היתה כלתו של הרה"צ ר' משה מלודמיר בנו של הרה"ק ר' שלמה קרלינר וחתנו של הרה"ק ר' לייב כהן ושם בעלה הרה"צ ר' יהושע (ברכת אהרן ע' רמד).

5) בתו מרת מינצא היתה כלתו של הרה"צ ר' שלמה בהרה"צ ר' משה הנ"ל, ושם בעלה ר' נחום.

הדוד של הסבתא, הרב ר' אפרים מאצובר הנ"ל, הי' מחותנו של האדמו"ר מהוסיאטין. ובספר "זכרון טוב" מכתב כ"ו מסופר באריכות על החתונה שלהם.

וחתנו השני של הרב ר' אפרים, הוא הרה"צ ר' אברהם דב בהרה"צ ר' מנחם נחום טברסקי. הוא הי' השדכן של הוריי ע"ה (ועיין בספר "חוט צ'רנוביל ורוזין" עמ' 106, 126, 146, 173).

אגרת יוחסין של סבא בכתב ידו שרשם לעצמו

אגרת יוחסין בכתב ידו של סבא

מכיון ובאותו תכריך כתבי יד שסבא לקח עמו בברחו מאימת הנאצים ימ"ש, היו גם שני עלים לתרופה: כתב היוחסין של סבא וכן מה שרשם כדרשת בר מצוה עבורי. אמרתי בלבי: לא אמנע טוב מבעליו ואצרף בהזדמנות זו אף את כתב היוחסין שלו עם מספר משפטי חיבור.

להלן העתק אות באות מכתב-יד הסבא, כבוד הרב ר' משה ז"ל, והיא אגרת היוחסין שכתב לפני למעלה ממאה שנה, וזו לשונה:

האדם עץ השדה הנהו (ככתוב, ועי' גמ' תענית ז' ע"א ובמהרש"א שם דף ה' ע"ב ובב"ב טו ע"א). ולכל תבואות השדה ישוה בתכונתו, וכמו אשר ישתנו ויתחלפו טעמם וריחם, כחם וטבעם, לפי חומר האדמה, מקום גזע שרשם – כן מבחר היצור ישונה במזגו וטבעו, בתבונתו וכשרונותיו, לפי מחצבתו וגזע יחושו

[וידוע פי' הכתוב ויתילדו על משפחותם, וכן מ"ש חז"ל עדויות פ"ב מ"ט: האב זוכה לבן... וכן במנחות נ"ג ע"א, בין [ב' חרוקה] בדבריהם, ועי' גמ' ברכות פ"ד דף כח, וכן בירושלמי שם פ"ד ס"ה א', ועי' רמב"ם ה' גרושין פ"ד ה"כ במתק לשונו, ועפ"י דבריו יובנו דברי הגמ' ע"ז ב:-ג. יעוי"ש]

לכן למען עורר בלבבי רגשות נפשי, אשר הטביעו בי הורי – זכרם ברוך – לאזור חיל בתורה ותושי' – בחכמה ומדעים, ללכת בעקבות אבותי הקדושים אנשי השם מעולם זיעכ"י ועלי הצעיר אשר על דגל תפארת משפחתם גם אנכי ארים נס מתנוסס בע"ה, אחרות עלי גליון את מראה החזיון בכתבי מר א"ז ה"ה אבי-אמי הישרה, מ' חנה גיטל[2] תחי' ותבורך –

---

1) מכיון והוריו היו אז בחיים, לכן דייק הסבא לכתוב "זכרם ברוך", לשון הווה. בהזדמנות אחרת הסביר בדרך זו את הלשון "אלי'הו הנביא זכור לטוב" – שמכיון והוא חי וקים, לכן נאמר בו הלשון "זכור לטוב" לשון הווה, ולא "זכרונו לברכה" דמשמע זכרונו של מי שאיננו קיים כבר יהא לברכה שהוא לשון עבר. ובאסת"ר פ"י: "מה עשה אלי'הו? נדמה לחרבונה דא"ר פינחס צריך לומר "חרבונה זכור לטוב" "זכור לטוב דייקא שהרי האמת היא שזה הי"ה אלי'הו הנביא (ולכן כתיב כאן "חרבונה" בה"א).

2) שאר בשרנו הרב התמים ר' יצחק (איצ'קה) וולפוביץ (אמו, מרת יענטא פערל, היתה אחותו של הסבא ר' משה, ואמם היתה הרבנית הסבתא חנה גיטל) בבואו פעם אלינו ממוסקבה לטשקנט סיפר לי שהסבתא חנה גיטל היתה בילדותה חברה טובה של הרבנית

השלמה לאגרת יוחסין

הרב הי"א החו"ב ווח"ס הר' משולם אהרן ובנו ז"ל, אשר שמש בכתר הרבנות רבות בשנים בקראקוו וקרמענטשוק,[3] ובנו אחי אמי ה"ה דודי אלופי ומיודעי, הרב היו"ש החו"ב בחדרי התורה, ווח"ס הר' ישראל יעקב נ"י ינון שמו מילא מקום אביו בק"ק הנ"ל.

וא"ז הי' בן הרב הגדול בתורה ויראה, מופרש בחסידות, ותיק ועניו, הר' משה[4] זצ"ל – על שמו יקרא שמי – רב בשומסק וקופעל.

בן הרב הגדול בתורה וחסידות, ישר ועניו, הר' הלל זצ"ל רב בשומסק – תלמיד מובהק להה"צ המפורסם הר' זוסיא זצ"ל מאניפאליא והה"צ הר' יעקב שמשון זצ"ל משפיטאווקע.

בן הרה"ק ר' יוסף זצ"ל מפולנאה,

בן הרב הקדוש הר' משה'לה יאכנעס זצוק"ל – תלמיד הרה"ק הבעש"ט זצוק"ל.

בן הרב הג' הק' הר' אייזיק זצ"ל אב"ד בקארעץ.

בן הרה"ג הצ' הר' יוסף זצוק"ל אב"ד בפולנאה וקרמעניץ וקראקא.

בן הרב הגאון הצדיק הר' הלל אשכנזי[5] זצ"ל בעהמ"ח ס' בית הלל על

מרת רבקה, אמו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, והיו אומרות ביחד תהלים בשב"ק, כי הרבנית מרת רבקה היתה יתומה וגדלה (גם) בבית הרה"ק ר' אהרן (ר' אר'קה) נ"ע בקרמנצ'וק, ובין משפחות הרבנים של חסידי חב"ד ושל חסידי צ'רנוביל היתה ידידות גדולה כל הימים, ובנותיהם היו חברות נאמנות.

וסיפר לי אז ר' איצ'קה וואלפוביץ שכשנסע לליובאוויטש ללמוד בתומכי תמימים נתנה לו הסבתא שלנו מרת חנה גיטל מכתב המלצה אל חברתה הרבנית מרת רבקה ובקשה ממנה לסייע לנכדה להתקבל לישיבה.

וסיפר לי ר' איצ'קה וולפוביץ הנ"ל שכאשר נפטר בנו של הרה"ק ר' אהרן נ"ע בחיי אביו, רחמנא ליצלן, הצטער מאד זקננו הרב ר' זוסיא אהרן, ובכה עליו הרבה מאין הפוגות בעת ניחום אבלים, עד אשר הרה"ק ר' אהרן בעצמו, אביו של הנפטר, נאלץ להרגיעו ולהוכיחו באומרו: "פע, זוסי אהרן, אויף דיר האב איך זיך גאר ניט געריכט". היינו שיש לקבל באהבה גם הייסורים הגדולים ר"ל.

3) שימש ברבנות בקרמנצ'וק בימי נכדו של אדמו"ר הזקן, הרה"ק ר' אהרן נ"ע.

4) הסבא סיפר כי הרב ר' משה זה הי'ה איש מופת ובעל מדריגה.

פעם, בליל ש"ק אחד באמצע הסעודה, אמר ר' משה להרבנית שלו: "איך זע אז אונדזער זוסיא אהרן זיצט איצטער בא א ליכטיקן טיש. וועז איך וואלט וויסן אז דאס איז זיין אייגינער טיש, וואלט מיר שוין ניט ארן אריבערטראגין זיך אויף יענער וועלט", ולא ידעו מה כוונתו.

אחר כך נודע שהרב ר' זוסיא אהרן ישב באותה שעה ליד שולחנו של הרה"ק מרוז'ין זי"ע. ואביו ר' משה הרגיש מיד שבנו מתעלה במעלות קדושים, והגיב את תגובתו הנ"ל.

5) "נולד בשנת שע"ה. רב גאון עצום, פוסק הדור דיין בווילנא. בשנת תל"א רב באה"ו. בשנת ת"מ בזלקווא. נפטר כ"ב טבת ת"נ. מחבר "בית הלל". בנו הרב רב משה רב בקמפא" (אוצר הרבנים מס' 5280).

ועוד אגרת יוחסין שנכתבה כנראה לפרסום באחד הספרים

שו"ע יו"ד ואהע"ז, נדפס בשנת אתן. ואבן[6] משפחתם "יעבץ" בהגאון יעבץ הקדמון, וקבלה בידם שהם משבט ישששכר.

ואם אמי היא הרבנית הצנועה הישרה במדות תרומות מ' ברכה לאה תנצב"ה, היא בת התם והישר, ותיק ועושה חסד הר' שאול ז"ל, מולדתו בפולין ומגורתו היתה ברוסיא הקטנה.

ומר אבי התורני הנבון הר' שאול נ"י יחי' ויתברך, הוא בן המו' התם והישר, וו"ח הר' יהודא לייב ז"ל.

בן הרה"ג בתורה וחסידות, מוכתר במדות הר' אשר זעליג זצ"ל,

בן הרה"ג בתורה, צדיק וישר הר' ולק זצ"ל, תלמיד מובהק להצדיק הר' מיכל מזלאטשוב ולהצדיק ר' לייב שרה'ס, זכר צדיקים וקדושים לברכה.

ואבן משפחתם "ברץ"[7] משפחה המפורסמת ביחוסה בדובנא ובראדי.

ואם אבי היא הצנועה החסידה א"ח, מ' גליקא תחי' בשיבה טובה היא בת הרב הגדול בתורה וחסידות, צדיק ועניו, ווח"ס כ"ש הר' אברהם אביש אייזיק זצ"ל הכהן, רב בק"ק ראדאמישלע,

והוא חתן הרב הגאון הקדוש הר' מאיר זצ"ל קאראסטשובר, בעהמ"ח ס' מאיר עיני חכמים, ויחוסו כתוב הדור בשער ספרו.

וא"ז הר"א הוא בן הרב הגאון הצדיק הר' שמחה כהן זצ"ל אבד"ק פאדהייעץ וראדאמישלע,

בן הרב הגאון הצדיק הר' נחמן כהן זצ"ל,

בן הרב החסיד, גאון הגאונים הר' חיים הכהן הגדול זצללה"ה, ואבן משפחתם רפאפורט, אב"ד דק"ק לבוב והגלילות[8], ויחוסו למעלה עולה על, מפורש בס' התשובות שלו, וכן הוא בס' זכר החיים. ועי' שו"ת מים חיים בסוף הספר (ועי' ס' עליות אלי' על הגר"א ז"ל, שכתוב שם שהוא פדה א"ע אצל כהן רפאפורט כי מוחזקין הם למיוחסי כהונה), וכן שמעתי שהי' בידם כתב יחוס כהונת עולם עד עזרא הכהן על קלף באותיות מוזהבות.

ואם א"ז, הר"א, היא הצנועה הצדקת החכמה, מ' פערל ז"ל[9] היא בת הרב החסיד, גאון הגאונים הר' מאיר מרגליות זצוק"ל[10], אבדק"ק אוסטרהא

---

6) עי' רש"י בראשית מ"ט, כ"ד.

7) ר"ת בני רבי צדוק.

8) בן הרב רבי שמחה רפפורט. רב גאון וכו', איש מופת. רב בזיטל, סלוצק. בתק"א רב בלבוב. נפטר י"ג תמוז תקל"א. מחבר: זכר החיים (אוצר הרבנים מס' 6170).
ובספר "שם הגדולים החדש" אות ח' סי' טז בן הגאון הקדוש מופת דורו מו"ה שמחה הכהן וכו' וכו' חתן מהר"ם מלובלין ז"ל.

9) זקנתנו הרבנית פערל נולדה לאבי"ה הק' ה"מאיר נתיבים" מזווגו הראשון ושם אמה

אישור נישואין שניתן לסבא מאת ׳הרב מסעם׳ של העיר פולפשין:
״ליתן חופה וקדושין לה״ר משה פראשצאנסקי עם הבתולה מרת
שרה ריזל בת ה״ר שלמה קארלינער״

וגלילות, בעהמ"ח ס' שו"ת מאיר נתיבים ב"ח, וס' סוד יכין ובועז, אור עולם, כתנות אור, ועוד. ויחוסו ופרשת גדולתו וקדושתו ידוע ומפורסם.

זכרון כולם לברכה סלה.

הפתק הקטן שלא הלך לאיבוד

וראה זה פלא! פתקא זוטרא דא, בת מאה שנה ויותר, ולא אירכסא. אכן, הכל תלוי במזל, ואפילו פתק קטן שנקלע לבין ניירות גדולים.

כותב הפתק הוא ה"קאזיוני ראווין" של עיר טולצ'ין שבאוקריינה, העיירה של סבתי, והוא שהיה הממונה מטעם השלטונות על רישום הנישואין באוכלוסיה היהודית.

הרב "מטעם" מרשה בזאת לרב הקהלה "ליתן חופה וקידושין לה"ר משה טאראשצאנסקי עם הבתולה מרת שרה רייזא קארלינער" מאחר והם כבר נרשמו אצלו כחוק.

מעניין שהמסמך מאשר את מה שהיה ידוע לנו מפי השמועה ששם המשפחה של סבתי מהבית היה "קרלינר" על שם הסבא הגדול שלה – הצדיק הקדוש ר' שלמה קרלינר זי"ע.

בחותמת – כתובת ברוסית שמשמעותה – "קאזיוני ראווין של עיר טולצ'ין" וסמל רוסיה הצארית.

גם פתקא זו היתה בחבילת כתבי היד של סבא

אשת הרב דקרעמנטשוק* היא בת הרב המפו' בתורתו וצדקתו ר' שלמה ז"ל מטולטשין בן הרה"ק ר' דובער ז"ל [שהי' חתן הקדוש וברוך ר' ר' ברוך ז"ל] בן הקדוש ונורא מהר"ש מקארלין ז"ל.

חותן הרב ר' שלמה ז"ל מטולטשין ה"ה הרב הג' ר' מנחם מאניש ז"ל מרגליות בהרה"ג ר' חיים מרדכי מדובנא ז"ל בעהמ"ח שערי תשובה על שו"ע או"ח והרה"ג ר' מאניש היה חתן הגאון הקדוש מהרי"א מקאוולא ז"ל בן הרה"ג הקדוש ר' מרדכי מנעשכיז ז"ל נכד הר' נתן שפירא ולמעלה בקודש. בני הרב ר' מאניש ה"ה הרה"ג ר' מרדכי מדאבאסאר ז"ל והרה"ג ר' אפרים ממאצוב ז"ל.

מרת חי'ה שהיתה בתו של הרה"ק ר' חיים מהורדונקה גיסו של הרה"ק ר' נחמן מהורודנקה, תלמיד הבעש"ט (הערה ממני הקטן – ח.ע.מ.).

10) נכד הרמ"א, הרש"ל, המהרש"א.

*) הסבא מתכוין לעצמו.

יחוסה של סבתא

עד כאן הועתק אות באות מאגרת היוחסין של סבא, מכאן ואילך – יחוסה של הסבתא, אם אמי מרת פייגא ע"ה.

אם אמי – הרבנית מרת שרה רייזיל ע"ה, היא בתו של הרה"ק ר' שלמה קארלינר מטולטשין.

בן הרה"ק ר' דב

בן הרהצה"ק והנורא ר' שלמה הלוי מקארלין נ"ע.

ואמה של הסבתא שרה רייזיל – מרת צארטיל, היא בתו של הרב הגדול ר' מנחם מאניש מרגלית מאצובער, בנו של ה"שערי תשובה",

וזוג' הרבנית מרת גיטעלי היא בתו של הרב הצדיק ר' יעקב ארי', הקאוולער רב,

בן הרהצה"ק והנורא מהר"ם מנעשכיז. שהוא דור ששי לה"מגלה עמוקות" ודור שביעי להרבי ר' העשיל ז"ל, כמסופר בספר "דשפי אש".

ובהגיעי לקטע זה איני יכול שלא להביע את תודתי המיוחדת וה"יישר-כח" הלבבי והעמוק למערכת "נחלת צבי" על פרט חשוב ביחוסה של הסבתא, שנעלם מאתנו עד היום, ולמדתיו עכשיו מאחת החוברות שלהם.

וזה הדבר: הסבא של הסבתא שרה רייזיל – הרה"ק ר' דב הנ"ל, הי' חתנו של הרה"ק ר' ברוך ממעזיבוז נ"ע, נכד הבעש"ט הק'. זה ידענו וכך כתוב בכל ספרי תולדות הצדיקים.

אך אחי הגדול הרה"ח ר' ישראל יעקב ז"ל (נפטר בכפר חב"ד בכ"ו סיון תשמ"ו), שמע מהסבא שלנו מפורש יוצא מפיו, שאין אנו נמנים על צאצאי הבעש"ט הק', כי חותנו הרה"ק ר' שלמה קרלינר מטולטשין נולד להרה"ק ר' דב מזיווגו השני, ונעלם מאתנו עד היום מי היתה זוג' השני'. חפשנו חפש מחופש בכל ספרי היוחסין של הצדיקים ולא מצאנו.

עד שהגיעני "נחלת צבי" חוברת ב', ושם בעמ' קט"ז מצאתי ראיתי מפורש כתוב הדר המידע אשר חפשנו כל ימינו, והוא שזוג' השני' היתה "נכדת הגאון הק' נ"י [=נר ישראל] מו"ה דוד אבדק"ק אוסטראה מחברייא דבעש"ט הק', המוזכר ב"שבחי הבעש"ט" בתואר "המאור הגדול זקן ונשוא פנים", ושמחתי כעל כל הון.

ושם גם מצאתי כתוב שאחותו של זקננו הרה"צ ר' שלמה אבי סבתי, היתה נשואה לר' נחמן מטולצ'ין שהיה בנה של הרבנית מ' חנה, בתו של הרה"ק בעל "ליקוטי מהר"ן" נ"ע.

יחוסנו אל
משפחת מרגליות

בימי מלחמת העולם הראשונה, הגיעו לקרמנצ'וק הרבה פליטים מפולין וליטא, אשר נאלצו לעזוב את מקומות מושבותיהם בלחץ השלטונות הרוסיים.

ביתו של סבא, הרה"ח ר' משה טרשצ'נסקי, הי' פתוח לפניהם לרווחה, במיוחד השתדל למענם בנו של סבא, ר' שלמה ז"ל.

אחד מאותם פליטים, שמצא מחסה ומזון בביתו של סבא, הי' החסיד ר' אברהם יעקב שווערדשארף, בנש"ק, בעל זכרון נפלא ובקי גדול באילני יוחסין. ברצונו להביע את רגשותיו ותודותיו לסבא ולמשפחתו, ובמיוחד לדודי ר' שלמה, על כל הטוב אשר גמלוהו, החליט להעלות עלי גליון, את כל שושלת יחוסה של סבתא, הרבנית מרת שרה רייזיל ע"ה , מצד סבה הגאון רבי חיים מרדכי מרגליות ז"ל, מחבר ספר "שערי תשובה" על שו"ע או"ח, אחיו של הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות ז"ל מברוד.

המופלא שבדבר הוא שאת כל השושלת הארוכה לדורי-דורותי', זכר החסיד ר' אברהם יעקב שווערדשארף בעל פה, כפי שמוכח ממכתבו שהנני מביא להלן.

יחוסנו אל משפחת מרגליות

הוזכר לעיל שהסבא ז"ל נמנה על צאצאי הגאון הקדוש רבי מאיר מרגליות ז"ל אב"ד לבוב ואוסטראה. לתומי ולבורותי חשבתי שהן שתי משפחות, שתי מרגליות טובות. והבעש"ט הקדוש נ"ע ששיבח את משפחת מרגליות, לא ידענא אי קאי אתרווייהו. עכשיו, מתוך עיון במכתבו של ר' אברהם יעקב הנזכר, ולאחר שבקשתי לאמת את הדברים ומצאתי את מאמרו של הגאון ר' צבי יחזקאל מיכלסון בקונטרס "בית צדיקים" שבסוף ספר "נפלאות היהודי", נוכחתי לדעת שבעצם משפחה מפוארת זו על כל רבני' וקדושי', גאוני' ומחברי' כולה מקשה אחת היא וסוכת שבחיו של הבעש"ט הק' נ"ע פרוסה על כולם.

ה"אותיות" וה"נומערין" של בעל האגרת מאפשרים לטפס לגובהו של אילנא רברבא ולגלות מיד כי אבוהון דכל הני מרגניתי טבאן, הוא הגאון הקדוש רבי מנחם מענדל מרגליות-שטאנגן זצ"ל (לקמן אות ג' מס' 11) ואם המלכות היושבת ראשונה בצמרת האילן היא הצדקנית מרת מרגלא מעיר ליוורנו שבאיטלי' ועל שמה ולכבודה יקראו בנחלתם בשמם הנאה להם "מרגליות".

וכך גם יתגלה לנו, בזכות כותב האגרת, שבעל ה"שערי תשובה" (הג"מ חיים מרדכי מרגליות) הנו נין ונכד להג"מ ר' אליעזר אב"ד לומבלא (לקמן אות ג' מס' 10), שהי' בנו השלישי של הגאון ר' מ"מ דנן. בעוד שבעל ה"מאיר נתיבים" (הג"מ ר' מאיר מרגליות) הי' כידוע נינו של הג"מ ר' משה אב"ד טארניגראד, בנו השני של הגאון ר' מ"מ הנ"ל.

זכר צדיקים וקדושי עליון לחיי עד.

מכתב על שושלת משפחת "מרגלית" שנשלח לדודי ר' שלמה ז"ל כאות הוקרה והכרת טובה

המכתב האמור של הרה"ח ר' אברהם יעקב שווערדשארף ז"ל, הי' בתכריך כתבי היד אשר שם הסבא בתוך הטלית ותפילין שלו ביום שברחנו מצבאות הגרמנים ימ"ש, במוצאי ש"ק נחמו שנת תש"א, ובחסדי השי"ת נשמרו בידינו והביאותים בשנת תשכ"ז אתנו לכפר חב"ד, ומשום מה לא שמתי לב לחשיבותו עד היום הזה.

וזה לשון המכתב:

בעז"ה. שלמא רבא לכבוד ידיד נפשי ש"ב החריף המופלג, המשכיל השלם במעלות ומידות טובות ומהולל בתשבחות, יקר ערך כמר שלמה שליט"א טאראשצאנסקי.

מוצא שפתי תשמור רוחי, והנני בזה למלאות הבטחתי מאז, לרשום לידידי ש"ב אהובי, מקור קודש מחצבתו מצד אמו הצדיקת היקרה, המשכלת ומושלמת תחי', אשר גם אנכי מתיחס למשפחותם לבית אבותם הקדושים והטהורים זצ"ל. ואף כי אין בידי הספרים הנחוצים לזה, לעיין בהם ולערוך הכל על סדר נכון, אבל מה שיש בזכרוני וקבלה בידי, זאת העליתי עלי הגליון, למען יהי' לכב' למזכרת, מנחת אהבה נאמנה. וזכות אבותינו הצדיקים הקדושים והטהורים ז"ל יעמוד לנו ולזרעינו עד עולם, שנהי' מעובדי השם באמת ובתמים, שלא יבושו אבותינו עמנו חלילה. ואור תורתם יהי' נר לנתיבותינו ללכת בדרכיהם הטובים ולעשות הטוב והישר בעיני אלקים ואדם, למען יהי' לנו לכבוד ולהם לתפארת. ובזכותם יתרומם קרננו למעלה, כנפש אוהבו מכבדו כערכו הרם.

הק' אברהם יעקב שווערדשארף המתנודד מחעלים קרעמענצוג, יום ד' לסדר לבית אבותם למשפחותם שנת עזר"ת לפ"ק.

א.

בעז"ה.

כבוד הרב הג' החריף ובקי, משנתו זך ונקי, ירא אלקים ועובד השם, ואוהב ישראל, נאמן רוח, חם מזג, טוב לבב, הנותן אמרי שפר, מחבר ספר, מאמר סוד אמונים, דברים יקרים מפנינים. ה"ה כקש"ת מ' משה שליט"א, אבד"ק קרעמענצוג.

1. אשתו הרבנית הצנועה המשכלת מרת שרה רייזיל תחי' בת

2. הרה"צ מ' שלמה ז"ל מטולצין בן

3. הרה"צ מ' דוב בעריש ז"ל מטולצין בן

4. הרב הצדיק הקדוש ונורא מ' שלמה ז"ל מקארלין שאמרו עליו שהוא משיח בן יוסף, שנהרג רח"ל בעוה"ר כ"ב תמוז תקנ"ב לפ"ק, בעמדו בביהמ"ד בעת תפלה בלחש. זכותו יגן עלינו ועכ"י, אמן.

ב.

1. הרה"צ מ' דוב בעריש ז"ל מטולצין, אות א' מס' 3 הנ"ל, הי' יחתן

2. הרב הצדיק הנורא הקדוש וטהור ר' ברוך'ל הנודע בן

3. הרה"ק ר' יחיאל ז"ל (שם אשתו מרת אדל ז"ל) חתן

4. המאור הגדול הרב הצדיק חסידא ופרישא אור ישראל וקדושו ולו דומי' תהלה, ה"ה הר' ישראל בעל שם טוב זצ"ל הנודע בכל תפוצות ישראל זי"ע נצח.

ג.

1. הרב הצ' מ' שלמה ז"ל מטולצין, אות א' מס' 2 הנ"ל

(אשתו הרבנית הצנועה והחסודה מרת צערטל ז"ל), הי' חתן

2. הרה"ג מ' מנחם מאניש ז"ל אבד"ק מאטצוב[2] בן

3. הג"מ חיים מרדכי ז"ל מרגליות בעמ"ח שערי תשובה[3] (אחי הג"מ אליקים געציל ז"ל מרגליות, ואחי הג"מ אפרים זלמן ז"ל מרגליות מברודא, ואחי הג"מ יעקב ז"ל מרגליות, ואחי הר' אלכסנדר סענדער ז"ל מרגליות) בן

4. הג"מ מנחם מאניש ז"ל מרגליות אבד"ק גראבושב(?) וויטעפסק

---

1) לפלא שכותב האיגרת אשר הראה לנו את בקיאותו הנפלאה בספרי יוחסין בדיוק מפליא, סתם ולא פירש כאן פרט חשוב ביותר הנודע לנו מפי אבותינו נוחי עדן, כי הרה"צ ר' שלמה קארלינער מטולטשין (אות א' מס' 2) נולד לאביו הרה"ק ר' דוב לא מבתו של הרבי ר' ברוך'ל (אות ב' מס' 2), אלא מאשתו שבזיווג שני, הלא היא נכדתו של הגאון הצדיק ר' דוד הלפרין, אב"ד אוסטרה וזסלב, וממילא אין הוא נמנה כלל על צאצאי הבעש"ט הק' נ"ע, כפי שמשתמע, בטעות, מאות ב' מס' 3.

2) אביהם של הרה"ג ר' מרדכי מדובאסאר והרה"ג ר' אפרים אב"ד מאטצוב, חתן המגיד מטריסק נ"ע.

3) דור י"א להרמ"א (ככתוב בספר "מעלות היוחסין" מאחיו הגאון ר' אפרים זלמן מרגלית מבראדי).

לעכעוויץ דיניוויץ (אחיו של אדוני אבי זקני[4] הג"מ אלכסנדר סענדר[5] ז"ל מרגליות אבד"ק פשעווארסק זבארז וסאטינאוו בעמ"ח תשובת מהרא"ס, ואחותם הרבנית הצדיקת מרת רעכיל ז"ל אשת הג"מ פנחס אבד"ק קולקי) בן

5. הג' הקדוש מ' מרדכי ז"ל מרגליות, הנקרא ר' מרדכי חסיד[6] רב בחאטום בקלויז ברודא הנודע בן

6. הג"מ מנחם מאניש ז"ל מרגליות אבד"ק זולקווי בן

7. הג"מ יצחק[7] ז"ל מרגליות אבד"ק יאבראב בן

8. הג"מ אליעזר ז"ל מרגליות אבד"ק פוטיק בן

9. הג"מ יהודא[8] ז"ל מרגליות אבד"ק פוטיק בן

10. הג"מ אליעזר[9] ז"ל מרגליות אבד"ק לומבלא בן

11. הג"מ מנחם מענדל[10] ז"ל מרגליות אב"ד ור"מ בפרעמיסלא (שם הכינוי שלו הי' שטאנגין, כי הוא הי' בן הג"מ יואל פייוויש ז"ל שטאנגין הנודע, רק החליף שם משפחתו משטאנגין למרגליות כשם משפחת חותנו) חתן

12. הג"מ משה מרדכי ז"ל מרגליות ראב"ד בקראקי, הנודע בשם מהר"ם

---

4) היינו זקנו של ר' אברהם יעקב שווערדשארף, כותב המכתב.
5) דודו ורבו של הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות ז"ל. "שם הגדולים החדש" אות ס' סימן ג'.
6) חברו של הנודע ביהודה. "שם הגדולים החדש", שם.
7) חתן הג"מ מנחם מאניש חיות, נכד הגאון הא-לקי הג"מ מנחם מאניש חיות, מגזע חסידי פרובינצי, מגזע רש"י. "שם הגדולים החדש "אות מ' סימן ס"ט. שם אות י' סימן רי"ב ורמ"ה. אות מ' סימן ס'. וב"ספר הצאצאים" עמ' 395 ציין שכ"ק אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע מתייחס, מצד אביו, למשפחה קדושה זו.
8) חתן הגאון ר' אליעזר מזלאטשב, אחיו של הגאון הקדוש ר' יחיאל מנעמירוב הי"ד. (שמותיהם של אביו וחמיו הי' אליעזר ?)
9) מוזכר ב"שם הגדולים החדש" אות א' סימן ר"ד. ואחיו הג"מ משה הוא אבי סבו של הגאון הקדוש ר' מאיר ז"ל מרגליות בעל "מאיר נתיבים". כנ"ל בהקדמה.
10) שם אות מ' סימן ע"ט, ומתארו "הגאון הגדול מופת הדור חד מקמאי".

מקראקי בן

13. הג"מ שמואל ז"ל מרגליות אבד"ק פוזנא בן

14. הג"מ משה ז"ל מרגליות, פו"מ"י בפראג בן

15. הג"מ יצחק אייזיק ז"ל מרגליות אבד"ק פראג (הוא המסדר "סדר גיטין וחליצה" למר אביו הג' זצ"ל) בן

16. הג"מ יעקב זצ"ל מרגליות אבד"ק נירנבערג, בעמ"ח "סדר גיטין וחליצה", הנודע בשם מהר"י מרגליות בן

17. הר"מ משה"ז ז"ל מרמונדא זי"ע (ועיין שו"ש"ו צד 48) ולמעלה בקודש.

ד.

1. הג"מ מרדכי חסיד ז"ל רב בחאטום בקלויז ברודא הנזכר לעיל אות ג' מס' 5, הי' חתן

2. הג"מ שמואל ז"ל לאפיטינער בן

3. הג"מ אליעזר ז"ל מלבוב (נכד הג"מ ר' אברהם הערשקיס שציוה לפני מותו שבעל ק' לא יגע במצבתו) חתן

4. הג"מ יצחק ז"ל מלבוב (חתן רבינו המהרש"א ז"ל) בן

5. הג"מ שלמה חריף ז"ל חתן

6. רבנו הגדול רשכבה"ג מ' יוסף כץ ז"ל מקראקי בעל ה"שארית יוסף"

---

11) ר"ת פרנס ומנהיג.
12) מיקירי עיר ליוורנו, ונוות-ביתו עקרת הבית ושמה מרגלא. הוא הי' גדול בתורה ואשתו פרקה עול-ריחיים מעל צווארו. ידי' שלחה במסחר, ויצו ה' את ברכתו בכל אשר עשתה. ולזכרה הסב בנו הגאון את שם משפחתו ל"מרגליות". קונטרס "בית צדיקים".
13) ר"ת שם ושארית.

גיסו של רבנו הרמ"א זצ"ל.

ה.

1. הג"מ מנחם מאניש ז"ל אבד"ק מאטצוב, אות ג' מס' 2 הנ"ל (אשתו הרבנית הצנועה וחסודה מרת גיטאלי ז"ל) חתן

2. הרהצה"ק מ' לייבלי ז"ל אבד"ק קאוולי (אחיו של הרה"צ הרבי ר' יצחק ז"ל מנעשחיז בעמח"ס תולדות יצחק) בן

3. הרב הגאון גדול ואיש אלקים, קדוש ונורא מאד הרה"ק מרדכי זצ"ל אבד"ק נעשחיז, ושמעו יקר על הארץ מרוב עזוזיו ונפלאותיו ודבריו היו נשמעים בשמים ובארץ, זי"ע.

ו.

1. הג"מ מנחם מאניש ז"ל מרגליות אבד"ק זאלקווי, אות ג' מס' 6 הנ"ל (אשתו הרבנית הצדיקת מרת הינדא ז"ל) חתן

2. הג"מ אלכסנדר סענדר ז"ל שור, בעמח"ס תבואות שור מזולקווע בן

3. הג"מ אפרים זלמן ז"ל שור מלבוב בן

4. הג"מ יהודא לייב ז"ל שור מלבוב בן

5. הג"מ אברהם שור ז"ל בן

6. הג"מ שמואל שור ז"ל בן

7. הג"מ נפתלי הירשי ז"ל שור אבד"ק בריסק ולובלין חתן

8. הג"מ ישראל ז"ל ראש ישיבה בלובלין בן

---

14) נכד לר' יוסף בכור שור שהובא בתוספות, ובקבלה שהיו משבט יוסף הנקרא בכור שור. "שם הגדולים החדש" אות מ' סימן ס"ט.

9. הג"מ הנורא המפורסם מ' שלום שכנא זצ"ל, הנקרא בפי כל הרבי ר' שכנא, אב"ד ור"מ בלובלין (שהי' חותנו של הרמ"א זצ"ל) זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל. אמן

הערה כללית למכתב היוחסין דלעיל:

כל האמור בגוף המכתב ומגילת היוחסין, לרבות התוארים השונים, הם אות באות ממה שכתב הרה"ח ר' אברהם יעקב שוורדשארף ז"ל הנ"ל, מתוך הזכרון.

ואני הקטן, חיים עוזר מרינובסקי, הוספתי רק את מראי המקומות וההערות, המצויים בשולי הגליון.

מכתבו של הרב שוורדשארף אל דודי ר' שלמה
טרשצ'נסקי על יחוסה של משפחת מרגלית

מקצת שבחו של דודי ר' שלמה אליו מופנה המכתב דלעיל

דודי, ר' שלמה טרשצ'נסקי, אליו מופנה מכתבו של ר' אברהם יעקב שוורדשרף הנ"ל, עמד לימינו של סבא בעסקנותו הציבורית מגיל צעיר מאד ונחשב ללמדן גדול.

רבה של ז'ז'מר מסמיך את דודי ר' שלמה

רבה של ז'ז'מר, הרב ר' משה שפירא ז"ל, שהגיע לקרמנצ'וק כפליט בעת מלחמת העולם (הראשונה), מרעיף שבחים על דודי זה בכתב ההסמכה שלו כדלהלן:

בהיותי מתגורר זה איזה ירחים פה קרעמענצוג, התענגתי על ההזדמנות להכיר את מעלת איש צעיר לימים בעל כשרונות מצוינים, כבוד הרב הגאון חריף ובקי בחדר"ת, חריף ושלם ביר"א, מוה"ר שלמה בהגאון מוה"ר משה טאראשצאנסקי שליט"א הרב דפה, ושבעתי נעימות בשעשועי אתו בדברי תורה

הרבה פעמים בכמה ענינים, ומצאתיו מלא דבר בחריפות ובקיאות בסוגית הש"ס והפוסקים, ולחדש חידושים נכונים נחמדים ומחודדים בשכל עמוק וסברא ישרה, ורב חילו לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא בעניני או"ה וד"מ בהבנה נכונה עפ"י פסקי השו"ע ונו"כ, הלכה למעשה, ומורין כן. ע"כ ידי תכון עמו להסמיכו בסמיכת חכמים יורה יורה ידין ידין, ויכולים לסמוך על הוראותיו בלב בטוח, וכתר ההוראה הולמתו לכהן במשרת הרבנות בקהלות קדש ישראל, וכל עיר אשר יקבלוהו ישבעו רצון בעזה"י ממעלת תורתו יראתו וחכמתו, ומהנהגותיו הישרות והיקרות וכל הליכותיו בקדש וחול, כדרוש מכל רב מורה הוראה ומנהיג לעדת ישורון. יהי מבורך מאת ה' ויצליח על דבר אמת.

באתי עה"ח למען כבוד התורה ולומדי', היום חמשה עשר בשבט שנת ועתר

פ"ק קרעמענצוג.

משה שפירא הרב דזעזמר

מתגורר כעת פ"ק קרעמענצוג

אגב: בספר "בית יצחק" מהרב ר' יצחק בר' ניסן מווילנא, נדפס בירושלים בשנת עת"ר, מובאים חידושים יפים מהרב ר' משה שפירא הנ"ל. והמחבר מהללו ומשבחו בתור "סיני ועוקר ערים", "חכם ודרשן" וכו'.

משה שפירא
אבד"ק
דזעזמר פּווילנא

ДУХОВНЫЙ РАВВИНЪ
М. Шапиро
Жижморы Вил. губ.

Жижморы _____ 191__

הרב ר' משה שפירא מזעזמר מסמיך את דודי ר' שלמה טרשצ'נסקי

לשון כ"ק אדמו"ר שליט"א במכתביו לדודי ר' שלמה טרשצ'נסקי:

"חידושיו של הגאון הרוגצ'ובי הם שלא בערך למעלה ממובן הרגיל של מילת 'חידוש'... והם אור הממלא את הכלי ואור המקיף עליו מלמעלה"

ועמדה לו זכותו לדודי ר' שלמה, שהצליח לברוח בשנת תר"פ מארץ הסובייטים ולהגיע לפולין, ואף בשנת ת"ש כשפרצה מלחמת העולם השני'ה ופולין עלתה בלהבות הנאצים ימ"ש, הצליח להנצל משם מבעוד מועד יחד עם בני ביתו, ולהגיע דרך יאפאן לניו יורק.

וזכה דודי זה לקבל אגרות קודש מכ"ק הרבי שליט"א ואשר שנים מהם אף התפרסמו בספרי אג"ק של כ"ק הרבי שליט"א, והנני מעתיקם כאן:

ב"ה, ד' שבט, ה'תשכ"ה
ברוקלין, נ.י.
לכבוד הרב שלמה שי' טרשנסקי
שלום וברכה!

מאשר אני קבלת מכתבו מי"א בטבת, ות"ח על הציונים ומ"מ בטעם מה שלא נמצא קרובץ דפורים בברכת את צמח דוד.

כן, כמובן, ת"ח כפולה על פעולתו בנוגע להדפסת חידושי הגאון הרגטשובי על המורה נבוכים, שבודאי תצא לפועל בקרוב, נוסף על פעולתו בעבר בהוצאת חידושי הגאון הנ"ל. ובאמת אין התואר "חידושים" הולמם ומבילם, כי חידושיו הם שלא בערך למעלה ממובן הרגיל של מלת "חידוש". ובסגנון המונחים בתורת החסידות, מלאים הם אור הממלא את הכלי ועוד כהנה וכהנה אשר לא יכילנו הכלי ומקיף עליו מלמעלה.

מצורף בזה מה שהו"ל לאחרונה, שבודאי יענין את כת"ר.

בכבוד ובברכה לבשו"ט תכה"י
חי"ק

(אג"ק חכ"ג ה'תתקכט)

"ת"ח על שימת לבבו ... ובעד הזריזות בזה"

ב"ה, ערב פורים, ה'תשכ"ב
ברוקלין, נ.י.

לכבוד הרב שלמה שי' טרשנסקי

בנועם הנני לאשר קבלת ג' הכרכים "ספרי עמק הנציב" ג' חלקים, בהמשך לשיחתנו. ות"ח על שימת לבבו לשלחם אלי ובעד הזריזות בזה.

תקותי ששיחתנו תביא תועלת ממשית בכל הענינים והשטחים שדברנו, ובפרט בשטח ד"ת דקיימו מה שקבלו ובאופן דליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר, כפשוטו וגם כדרשת חכמינו ז"ל אורה זו תורה וכו'

בכבוד ובברכת חג פורים שמח

חי"ק

כדרך בנ"י להביע חוו"ד, ארשה לי לבוא באיזו הערות בגידון הספרים הנ"ל, והן:

לפלא שלא ניתנו איזה פרטים על דבר הכת"י עצמו, אם נשמר כולו וכדומה. ובפרט אשר בספרי דברים כנראה לא נשלם הפירוש מתחיל מפ' תצא, והלא דבר הוא כיון כמו שמובא בהקדמת המחבר לפירושו על השאילתות ח"א סי"ז הרי פירושו על הספרי כבר הי' גמור אתו.

כן חבל שבחלק ג' אין מפתחות, אזנים לקופה, שאפילו אם תמצא לומר שהמפתחות דשני החלקים הקודמים נערכו בידי המחבר ומאיזו סיבה לא ערך מפתחות לסיום החיבור, הרי מלאכת מפתחות אפשר שתיעשה גם על ידי אחרים. והנני מדגיש נקודה זו משני טעמים: א) ידוע מהנסיון שבשחסרים מפתחות, ציונים ומראי מקומות וכו', הנה ליקוי זה ובדורנו בפרט מרחיק מהלימוד והעיון (ואפילו מקריאת?) הספר. ב) גם עתה אפשר לתקן הדבר, עכ"פ מקצתו – על ידי הדפסת המפתחות בעלון בפני עצמו ולצרפו לחלק הג'.

מצורף בזה קטע שנתפרסם זה עתה, ותקותי שכ' ימצא בזה ענין.

(אג"ק חכ"ב ה'שפה)

דברים אחדים בסיום פרק נאה זה

בסיום פרק נאה זה, ברצוני להביע רגשי הכרת טובה לסבי היקר על שהניח אחריו ברכה שלמה זו, ונתן לנו תמונה בהירה על יחוסו הרם. ואלמלא הוא נשתכחה מבניו תפארת אבותיהם ואבדה מצאצאיו טובה ותועלת חינוכית מרובה, עד לדור אחרון.

דמות דיוקנו של סבא מעוררת בי התפעלות מיוחדת במינה כל אימת שאני נזכר בהתנהגותו באותם הימים הנוראים, בברחנו מפני גייסות הגרמנים ימ"ש. נאלצנו לעזוב את העיר קרמנצ'וק בבהלה ובחפזון, בעירום ובחוסר כל כשהפצצות כבדות מלוות אותנו. אימה וחשכה גדולה נפלה על כל תושבי המקום, היינו המומים מהומה גדולה, אובדי כל עצה.

וכאן עומד לו יהודי, זקן מופלג, מחפש כתבי יד שונים, מסדרם בחבילות קטנות ומכניסם לתוך תיק הטלית ותפילין שלו.

העיר כולה בוערת באש, וחכם לבב יקח מצוות.

ונפשי יודעת ומכירה היטב את אופיו האצילי של סבא, שלא למענו יעש, אלא למעננו, למען ידעו דורותינו צדקתם של אבות, ויזהרו בגחלת קדושתם ותהי'ה יראת כבודם על פנינו תמיד, לבלתי נחטא.

ורק מתוך כוונה טהורה זו, יודע אני, השתדל סבא כל כך וקיים בנו "ושננתם לבניך", שיהיו הדברים האלה מחודדים בפיך שאם ישאלך אדם דבר, לא תהא צריך לגמגם, אלא אמור לו מיד:

מה הקשר שלך עם הרה"ק ר' שלמה מקרלין? (אביה של הסבתא שרה ריזל הי' בן בנו), ומה הקשר עם הרה"ק ר' מרדכי מנשכיז? (אמא של הסבתא שרה ריזל היתה נכדתו של בנו, הרב מקובלה).

ואיך אתה מתייחס אל הרה"ק ר' דוד היילפרין, אב"ד אוסטראה, תלמידו החביב והנערץ של מורנו הבעש"ט ? (ר' דב מקרלין נשא את נכדתו).

מי מבין אבות אבותיך הי'ה תלמידו המובהק של הצדיקים הרה"ק ר' זוסיא מאניפולי והרה"ק ר' שמשון משפיטובקה ? (ר' הלל יעבץ)

מי הי' תלמידם של הרה"ק ר' מיכל ור' לייב שרה'ס ? (ר ' וולק ברץ)

מי מהם נמנה על החבריא הקדושה של מורנו הבעש"ט הק' נ"ע ? (ר' משה'לי יאכניס).

ואיך אתה מתיחס אל ה"מאיר עיני חכמים", אל ה"מאיר נתיבים", ואל

הגאון ר' חיים הכהן רפופורט. (ר' אבוש רפופורט – סבו של סבא – הי' בן בתו של ה"מאיר נתיבים", נינו של ר' חיים וחתנו של ה"מאיר עיני חכמים").

ומה הקשר אל ה"בית הלל" (הוא הי' הגאון הגדול ראש בשושלת יעבץ).

וכך ממשיך הסבא וסופר ומונה את הדורות, ומחדיר לתוך עומק נשמותינו את שמותיהם הקדושים, עד שהוא מגיע אל הגאונים המפורסמים ר' חיים הכהן רפפורט ור' מאיר מרגלית בעל "מאיר נתיבים".

משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"מאיר נתיבים"

פרשת גדולתם של שני ענקי רוח אלה, הלא היא כתובה על ספרי תולדות החסידות, ולא עת האסף ולא כאן המקום, ובוודאי שלא אני האיש המתאים להרחיב עליהם את הדיבור.

אך פטור בלא כלום – אי אפשר, ולזאת אזכיר לפחות סיפור אחד על בעל ה"מאיר נתיבים".

סיפור זה שהינו מעניין מאד כשלעצמו, ומלמדנו דעת שהקשר של רבי מאיר מרגלית עם הבעש"ט התחיל עוד מגיל ינקותו, נודעת לו חיבה יתירה מסבה נוספת:

פירושו–חידושו של היניק וחכים ב"מעלה עליו הכתוב", שנאמר בהשפעת

מבטו–הסתכלותו של הבעש"ט הק' עליו, נראה לי כי הוא עולה בקנה אחד, ומזכיר לי במתיקותו את פירושו של הרבי שליט"א ב"ואם יעלה על הדעת".

ראיתי כאן "בני עלי'ה", והם מועטים, ושנים הם שהצליחו לתת פירושים שמימיים ל"העלאות" אלה על פי משמעותן המילולית, במובן של הרמה והגבהה, היינו העלאה כפשוטה, ולאו דווקא במובן של "נחשב לו כאילו" או "ואם יחשוב כאילו".

וזה דבר הסיפור כפי שהוא מופיע ב"פרקי מבוא" לספרי "אור עולם" (הוצאת ר' ישראל מרגלית, בני ברק, תש"ן):

".... על הקשר הנעלם והסמוי שנקשר בין רבי מאיר למרן הבעל-שם-טוב, עוד בימי ינקותו, תעיד העובדה הבאה, אשר סיפר רבי מאיר בימי זקנה ושיבה:

כשהי'ה ילד כבן חמש או שש, החל ללמוד כבר משנה וגמרא. ולימדהו המלמד את המשנה במסכת בבא מציעא, "אבידת אביו ואבידת רבו, של רבו קודמת, שאביו הביאו לעולם הזה, ורבו שלמדו חכמה מביאו לחיי העולם הבא" (פרק ב, משנה יא).

בשבת לאחר התפילה הזמין אביו, רב העיר, את טובי הקהל וחשובי העיר לקידושא רבא בביתו, לרגל התחלת לימוד גמרא של הבן. ומנהג המקום הי'ה שהילד עומד על כסא ליד השולחן ומרצה את דברי המשנה. ומאיר הקטן הסביר בטוב טעם ודעת את דברי המשנה, והוסיף קושיא מזהירה שעלתה במוחו: על הפסוק 'ואלה תולדות אהרן ומשה' (במדבר ג,

א) אומר רש"י 'ואינו מזכיר אלא בני אהרן, ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה. מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו'. ולפי המשנה דלעיל, מסתבר דזכות המלמד היא רבה יותר מזכות האב, ולמה דחק רש"י לומר דהמלמד הוא כאילו ילדו, בזמן שמעלתו גדולה יותר?

נהנו המסובים עד מאד מחריפותו והבנתו הקולעת של הילד, ואביו ר' צבי הירש פנה אליו: יפה שאלת בני, ועתה 'איהו מותיב לי'ה ואיהו מפרק לי'ה'! הרהר מאיר'ל רגע קט, ובברק מחשבה ענה ללא היסוס: כוונת רש"י היא ד"המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב", הכתוב מעלהו, מרוממהו ומשבחהו יותר מ"כאילו ילדו", והוא חשוב יותר!

וסיים רבי מאיר את סיפורו: לאחר שנים, כשכבר לא זזה ידי מתוך ידו של מורי ורבי הבעל-שם-טוב, שאלני פעם מו"ר: "מאיר'ל, הזוכר אתה את יום השבת קודש כשנשאת את קושייתך ופירוקך בדברי רש"י עת התחלת את לימודי הגמרא? מה אירע אז, בסופו של דבר?" עניתי למו"ד: "כאשר סיימתי את חידושי הנ"ל, ובקשתי להמשיך ולהרצות מה שקניתי בבית המדרש אצל מלמד הגמרא שלי, התפרצה אמי לתוך החדר, תפסה אותי בידיה, הורידה אותי ממקום עמדי ויצאה מיד את החדר כשאני בזרועותיה. אבי יצא בעקבותיה ושאל אותה לפשר המעשה 'הן מאיר'ל לא גמר את שיעורו בגמרא ומדוע את לוקחת אותו?' ותען אמי ע"ה: 'ראיתי איש אחד מן ההמונים, לבוש במעיל פעלץ כדרך האיכרים, עומד ליד החלון ואינו גורע עין מהילד. לכן מהרתי לקחתו מהחדר מחשש עינא בישא' זה הי'ה סוף הסיפור באותו יום השבת קודש". כה ספרתי למורי ורבי הבעש"ט הקדוש נבג"מ.

בת צחוק קלה ריחפה על שפתיו הטהורות של מורי זי"ע, הוא אמר לי: "מאיר'ל, דע לך כי אני היתי אותו האיש אשר לא גרע עיניו ממך. כאשר הבטתי בך עת הרצית את חידושיך, הבטתי אל תוך נבכי נשמתך, אל תוככי קירות לבך וחדרי בטנך; השפעתי עליך מאורה של החסידות, והשפעה זו היא אשר נתנה לך את הרעיון בדרך החסידות בחידושך בדברי רש"י, והיא אשר כרכה אותך אחרי, כעבור זמן, בעבותות בל ינתקו!".

בני "עלי'ה" – ושניים הם: ה"מאיר נתיבים" והרבי מליובאוויטש שליט"א

עד כאן הסיפור על "מעלה עליו הכתוב" כפי שפירשו בעל ה"מאיר

נתיבים" בילדותו.

ונראה לי הקטן שהסברו של ה"מאיר נתיבים" תואם את פירושו של כ"ק אדמו"ר שליט"א בהתוועדות ש"פ ויקהל ה'תשמ"ו, עת ערך סיום-הדרן על הרמב"ם. בעת קישר סיומו של ה"יד" עם תחילתו, עמד, בין היתר, גם על הנאמר בהלכה ב' דפ"א מהלכות יסודי התורה: "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להמצאות".

פשוטם של דברים, הרי הם תמוהים ומופלאים ואין להם כל ביאור לגמרי: איך יתכן ויעלה כזאת על הדעת? ואיזו מין הלכה היא זו? ומה בא הרמב"ם להשמיענו בזה?

בא הרבי והאיר את דברי הרמב"ם באור יקרות, באור צח ומצוחצח, ובוודאי קלסי'ה הבעש"ט ממקום מושבו בג"ע העליון לרבי שליט"א, כשם שנהנה אז מפירושו של ה"מאיר נתיבים".

וזה לשון קדשו [בליקוטי שיחות כרך כ"ז ע' 253]: "**ויש לומר דהלכה זו מרמז הרמב"ם, גם מקודם, בהלכה ב', בהלשון "ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי": בהלכה א' כותב 'והוא ממציא כל נמצא', "ממציא" לשון הווה, שתמיד, גם לאחר ששת ימי בראשית הוא ממציא כל נמצא מאין ליש, ועל זה ממשיך בהלכה ב': "יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי" – שצריך להיות עלי'ה בדעת, ידיעה נעלית יותר, שמצדו ית' הי'ה אפשר להיות ההתהוות גם באופן שאינו מצוי בהנמצאים, [ורק שכן עלה ברצונו ית' שההתהוות תהי'ה באופן כזה, שבהסתלק כח הפועל "אין דבר אחר יכול להמצא"]**".

ושם בהערה 21:

ראה גם "הדרן" על הרמב"ם (קה"ת, ברוקלין, י"א ניסן תשמ"ה) סעיף ט' דפירוש "יעלה על הדעת" הוא עלי'ה בדעת.

ובהערה 22: דפירוש "יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי" הוא העלי' בדעת שהוא ית' הוא למעלה מבחי' "מצוי", "אינו (בגדר) מצוי", ויש לקשר שני הפירושים, כי מה שהי'ה אפשר להיות ההתהוות באופן שאינו מצוי בהנמצאים, הוא (בעיקר) מצד הבחינה ד"אינו מצוי".

וכמקור לפירושם של ה"מאיר נתיבים" ושל כ"ק הרבי שליט"א נראה לי הקטן להעיר בדרך אפשר ממדרש תנחומא על הפסוק "'כי עלית משכבי אביך' – כי עילית (ע' חרוקה) משכבי אביך, אימתי? בשעת הדודאים". ובמדרש רבה הגירסא היא: "רבי אליעזר המודעי אומר 'כי עלית' – היכן? בדודאים!", ופירש "המדרש המבואר": הבאת תועלת (= גרמת עילוי) במשכבו של אביך, שיוולד ממשכבו יששכר (ודלא

כפירושו של ה"עץ יוסף" על התנחומא). ובהמשך, על הפסוק "אז חיללת יצועי עלה', רבי אליעזר המודעי אומר 'עלה' ממתנותיך", ופירש ב"מדרש המבואר": התעלה יצועי בחשיבות יתירה, שהושלמה מטתי בשני בנים חשובים, נוספים, יששכר וזבולון, וזה בא ממתנותיך, מן הדודאים שלך, שהבאת מתנה לאמך. ועל הפסוק "מטרף בני עלית" אומר המדרש: "מטרפו של יוסף עלית, ונתעלית".

ובשמו"ר תחילת פ' כ"ח: "ומשה עלה – נתעלה".

ועוד על זקננו הקדוש ה"מאיר נתיבים" ואחיו הקדוש מוהר"ר יצחק דוב זי"ע

מספר שנים קודם התגלותו שמש הבעש"ט כשו"ב בכפר קשיליוויץ הסמוך לעיר יאזליוויץ. הוא הי'ה נחבא אל הכלים ולבוש ב"פעלץ" (מעיל פרווה) כאיש פשוט.

באותה תקופה שימש ברבנות יאזליוויץ אחד מגדולי הדור בימים ההם – הגה"ק רבי צבי הירש מרגלית (כיהן שם במשך פ"ד שנים החל מגיל ט"ז) – אביהם של האחים הק' רבינו בעל "מאיר נתיבים" (אב"ד גליל לבוב ואח"כ אב"ד אוסטראה ומצודתו פרוסה על 284 עיירות שבגליל) ואחיו הגדול ממנו בשנים – הגה"ק ר' יצחק דוב (אב"ד יאזליוויץ) – שהיו אז עדיין בגיל הנוער ולמדו תורה מפי אביהם.

בהיות רבינו ה"מאיר נתיבים" כבן י"ב שנה ואחיו כבן י"ז החלה פתאום לפעום בלבם הטהור תשוקה עזה לנסוע לכפר קשיליוויץ לראות את השוחט דשם, והם יצאו שניהם לדרך מבלי להודיע לאביהם על כך והתמהמהו שם מספר שבועות. העיר היתה כמרקחה. התעלמותם הכתה גלים ועשתה רעש גדול בעיר. תושבי'ה התפזרו לחפש אחריהם ושלוחים יצאו מעיר לעיר ומכפר לכפר עד שמצאו אותם בבית השוחט.

לגודל השמחה לא נשאלו על סיבת בריחתם. כעבור זמן שאלם אביהם על כך. תשובתם היתה: אין בפינו מלים לתאר את טיבו של השוחט הזה למי שאינו מכירו מקרוב. אך זאת נאמר שאין חכם וצדיק כמותו!

(ואני הקטן זוכר שאבא מארי הי'ה מספר לי את תשובתם ביידיש בלשון זו: מיר קענען אים ניט אויסמאלן מיט ווערטער, מיר קענען נאר זאגן אז ער איז קליגער פון דער גאנצער וועלט און פרימער פון דער גאנצער וועלט).

האחים הקדושים נהגו לנסוע בקביעות אל הבעש"ט לאחר שהתגלה והתפרסם. וחיבה יתרה נודעת להם עד כדי כך שאמר להם הבעש"ט

שירשמו את שמותיהם בתוך סידור התפלה שלו במקום שלבם חפץ, וירשמו בברכת "שומע תפלה".

וב"שבחי הבעש"ט" מובא שפעם בנסוע הבעש"ט לבראד ולראדוויל וה"מאיר נתיבים" גר אז (אחרי נישואיו הראשונים) בעיר הורודנקה עבר הבעש"ט במיוחד דרך עיר זו כדי לצרף אליו בנסיעה זו את תלמידו האהוב הזה.

ה"מאיר נתיבים" הי'ה חתנו של רבי חיים מהורודנקה (גיסו של הרה"ק ר' נחמן מהורודנקה, מגדולי תלמידי הבעש"ט) בזווגו הראשון ובזווגו השני נשא את הרבנית רייזל בת דודו ומורו הרה"ק ר' ארי'ה לייבוש אויערבאך מסטאניסלאב.

(מתוך "קול יעקב" מס' 4 ונראה מתוך ספריו של הרב וונדר שאנו צאצאיו של ה"מאיר נתיבים" מזיווגו הראשון).

על חשיבותו של ה"מאיר נתיבים" בעיני הרוז'ין זי"ע (מתוך "מסילות", טבת, תשנ"ג)

אחרי זמן מה סיפר עוד מרן הס"ק מרוז'ין זי"ע:

"**אחד מהמיוחדים מהחברייא של הבעש"ט הקדוש היה בעל מאיר נתיבים**. הוא היה אב"ד ר"מ בגליציה המזרחית, ובעיקר בלבוב חוץ לחומה. אחרי שרבי יצחק לאנדא – דודו של בעל ה"נודע ביהודה" עזב מחוץ לעיר בלבוב, ועבר לקראקא מילא המאיר נתיבים את מקומו. הוא היה קודם הרב של מדינת אוקריינא, ואחרי כן בלבוב, ואחרי כן עזב שם ועבר לאוסטרהא. **הוא היה מקובל גדול, חסיד עצום ושמעו הולך בכל הארצות**. המלך האחרון של פולין נתן לו כתב מלכות להיות רב הגליל של כל מדינת אוקריינא. **המאיר נתיבים שלט בעליונים במתיבתא דרקיעא**".

"בזמן היותו אב"ד בחוץ לחומה בלבוב, נפגש עם רבינו הבעש"ט, ונעשה מתלמידיו. אבל הוא לא היה כשאר התלמידים, כי לא התבטל לגמרי. הוא היחיד שכותב על הבעש"ט "מורי וידידי". גם כן כל השאלות שהיו בבית הבעש"ט, היה פוסק בעל מאיר נתיבים, לרבות שאלת נשים אצל בנותיו וכלותיו".

"**גדולי החברייא אמרו, שהבעש"ט והמאיר נתיבים, היו כמו הבית יוסף והרמ"ק, כי הבית יוסף היה הפוסק בבית הרמ"ק, והיה כפוף אליו בקבלה ועבודת ה'... וכאשר הדפיסו את הספר מאיר נתיבים, הסכימו על הספר גדולים וצדיקים כמו בעל ה"קדושת לוי" מברדיטשוב, שכותב עליו**

גדולות נצורות ונכבדות, וגם ביקש שידפיסו חידושי תורה שלו עם ספרו, כי להדפיס חידושי תורה ביחד עם הספר מאיר נתיבים, זו זכות גדולה בזה ובבא. גם הצדיק יסוד עולם רבי זושא, שכמעט אף פעם לא נתן הסכמות. רק על הספר מאור עיניים ועל ספר התניא, שהכיר אותם מהחברייא אצל זקני הקדש, המגיד הגדול. שתי הסכמות נתן על ספריו של בעל מאיר נתיבים".

הרה"ק מרוז'ין זי"ע, חזר והזכיר כמה וכמה פעמים, באימה וביראה, וברתת כבוד, את שמו הטהור של הרבי ר' זושא, ואח"כ המשיך בשיחתו על בעל המאיר נתיבים:

על חשיבותו של ה"מאיר נתיבים" בעיני הרבי מקומרנה נ"ע

"מרן אלקי הרב ישראל בן אליעזר [בעש"ט] אמר [על עצמו] שנשמתו לא רצתה לירד לזה העולם מפני הנחשים השרפים שיש בכל דור... ונתנו לו ששים גבורים נשמות צדיקים לשמרו ואחד מהם היה הגאון מורהר"ר מאיר נתיבים" (נתיב מצותיך נתיב התורה שביל א' אות י"ג). [- מכל אותם ששים הגבורים נקב הגה"ק מקאמרנא דוקא את שמו של רבנו בעל "מאיר נתיבים", מכאן אתה למד שהיה אחד המיוחד שבין תלמידי הבעש"ט – ששים הגבורים. ("קול יעקב" גליון מס' 4).

על חשיבותו של ה"מאיר נתיבים" בעיני ה"דברי חיים"

בשאלות ותשובות "דברי חיים" חלק ב' סימן ח:

"ומי שנפשו יפה יוכל לסמוך על גדולי הדור, קדושי עליונים, ששינו נוסח אשכנז לנוסח ספרד... לאחר שנחית עיר וקדיש מן שמיא הבעש"ט ז"ל, אשר גדלו מבואר בספר "יכין ובועז" להגאון בעל "מאיר נתיבים".

וכמה חיבב הבעש"ט את זקננו ה"מאיר נתיבים" ואת אחיו הגדול דודנו [ואולי הוא גם זקננו*] הרה"ק ר' יצחק דוב מרגלית

(מתוך ספרו של הרב החסיד ר' יעקב מרגלית "קבוצת יעקב")

הבעש"ט ז"ל אמר לאא"ז מו"ה יצחק דוב ז"ל ולאחיו הגאון מוהר"מ, בעל מאיר נתיבים: "בניי, אתם חביבים לי מאד ואני אוהב אתכם. איזה חטיבה שתבחרו אעשה לכם". אמרו לו: "מה טוב בעיני רבינו – את זה יעשה". השיב להם: "יש לי סידור כתב יד שאני מתפלל בו בכל יום, כתבו

*) עיין סוף עמ' 225.

שמותיכם ואת שם אמכם באיזה ברכה בשמונה עשרה אשר אתם רוצים, וזאת אני רואה לטוב לכם". השקיף דודי זקני הגאון מוהר"מ בפני אחיו, אדוני אבי זקני, יען כי הוא הגדול, שיאמר באיזה ברכה. אמר אדוני אבי זקני: "אני רוצה בשומע תפלה". ולקח הבעש"ט ז"ל את הסידור ונתן להם, וכתבו שמותיהם ב"שומע תפלה".

פעם אחת אמר הרב הקדוש מסאוואראן לאבי ז"ל: "ברך אותי השי"ת בדבר יקר אשר אין ערוך אליו. באלו הימים בא לידי סידור כתב יד של הבעש"ט ז"ל. אמר לו אבי את המעשה הנ"ל מזקנו ומדודו ז"ל. ואמר לו: "בעבור זה אני מבקש מכם להראות לי את הסידור, שאראה בעצמי ובעיני זאת". ונתן לו את הסידור וראה ב"שומע תפלה" כי נכתב שמותיהם ושם אמם, ונהנה הרב הקדוש הנ"ל מאוד, כי זה היה לו לאות נאמן חזק שהוא סידורו של הבעש"ט ז"ל.

(כידוע, סידור זה נמצא כיום בספריית כ"ק אדמו"ר ולאחרונה גם פורסם צילום גיליונות קודש אלה).

משהו על גדולתו של הרה"ק ר' יצחק דוב מרגלית, ועל התקשרותו ואמונתו החלקה ברבו הגדול הבעש"ט

(מתוך הספר הנ"ל)

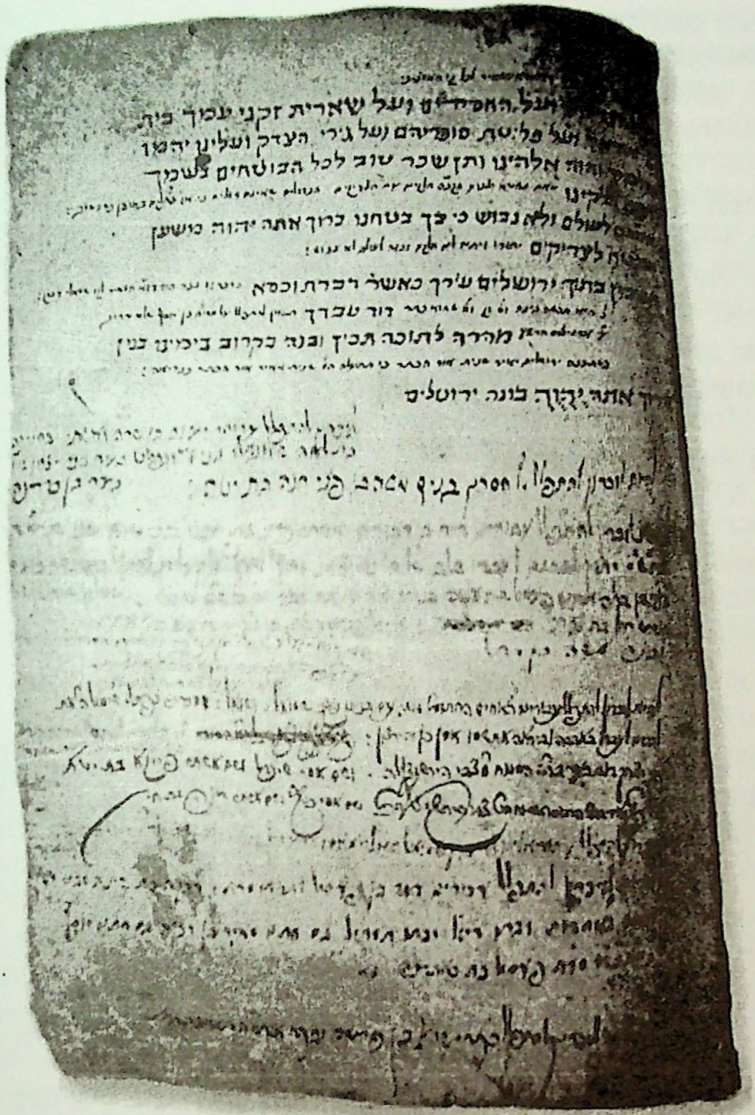
אדוני אבי זקני מו"ה יצחק דוב זללה"ה אב"ד מיאזלאוויץ אמרו עליו כל חכמי הדור אשר בלימוד גמרא ותוספות היה יחיד בדורו, כאשר יראה הרואה בתשובת אחיו הגאון "מאיר נתיבים" איך הוא מפליג בשבחו. ואבי ז"ל היה מכירו, ואמר לי מפי קדשו ששחק מהמצפצפים והמהגים לאמר אשר הבעש"ט לא היה למדן, ואמר בזה הלשון: "חוץ מה שהיה רב גובריה בתורה הנגלית, שמעתתא אליבא דהלכתא לא מסרו מן השמים בדורו רק אליו".

וממנו נראה וכן נעשה גם אנחנו ונאמין אמונת אומן ששמעתתא אליבא דהלכתא לא מסרו מן השמים בדורנו אלא לכ"ק אדמו"ר שליט"א.

חידושיו של ה"מאיר נתיבים" בפומי' דהבעש"ט

פעם בחג השבועות, שהה הבעל-שם-טוב הקדוש בברוד. ביום טוב בבוקר לפני התפלה, נכנס הבעל-שם-טוב ל"קלויז" הנודע, ופגע שם בסיעת גדולי ה"קלויז" אשר בקשוהו להשמיע בפניהם חידוש בתורה.

פתח מרן והשמיע בפניהם פלפול עמוק – עמוק בתורת הנגלה, אשר

צילום מתוך סידורו הק' של הבעש"ט ובו שמותיהם של זקנינו ה"מאיר נתיבים" ואחיו הק'.

הפעים את כל הנוכחים בעוצם חריפותו. הם, אשר לרגל נסתרותו המופלגת לא ידעו אפס – מה מגאונותו בנגלה, לא ידעו את נפשם מרוב תמיהה.

ביקש מרן להניח את דעתם, אמר להם: "אל תתפלאו יתר על המדה! פלפול זה ששמעתם עתה, לא שלי הוא: חידושו של רבי מאיר מרגליות הוא – בעל ה"מאיר נתיבים" – רבה של אוסטראה!"

"ואימתי חידשו?" – שאלו גדולי הקלויז,

"הבוקר, לפני התפלה!" – השיב להם מרן מיניה וביה.

עתה, היתה מבוכתם כפולה ומכופלת: שאם תאמר תורתו של הבעל-שם-טוב עצמו היא – גאונות אדירה כזו מנין לו?! אלא תאמר, כדברו, משל רבי מאיר מרגליות – האיך זה הגיעה התורה לאזניו, והוא ניצב פה עמהם בברוד?

מיד עם מוצאי החג, עמדו ושיגרו רץ דחוף לאוסטראה, לבקש מרבי מאיר כי יואיל לכתוב להם את חידושו אשר חידש בחג-השבועות בבוקר לפני התפילה.

מה נדהמים היו, עת קיבלו בכתובים את אותו הפלפול גופו, אשר השמיע בפניהם הבעל-שם-טוב בחג-השבועות בבוקר ב"קלויז"!

רק עתה, החלו מבינים אפס-מה מקצה גדולתו של הבעל-שם-טוב ומעלתו הנשגבה, שהרי גם תורתו של הגאון מאוסטראה – תורתו היתה!

(מתוך מאמרו של הרה"ח ר' מרדכי גרליץ ב"המודיע" שבועות תשנ"ז, על פי כתבי הר"ר יאשיא שו"ב).

משפחתנו מזרעא דרבי יהודא החסיד קא אתיא

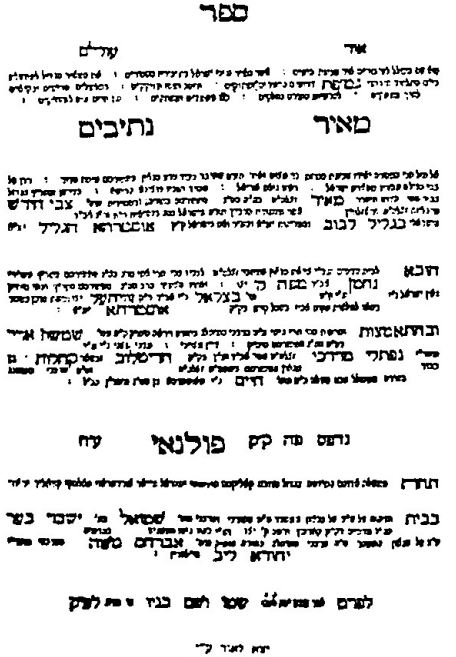
הרה"ג מוהר"ר ארי'ה לייבוש בולחובר זצ"ל בספרו שאלות ותשובות "שם ארי'ה" (גם את הספר הזה זכינו ב"ה להעלות אתנו ארצה מרוסיא) בחלק יו"ד סימן כ"ז כותב בלשון זו:

"ושמעתי מהרב המנוח הישיש מו"ה מרדכי מרגליות אבדק"ק סטנאב שהיה לו בקבלה מאבותיו אשר בזמן הרב מהרש"א ז"ל באסיפת גדולי הדור שהיה בעת הזאת ובתוכם היה הגאון מהרש"א ז"ל, דברו על אודות צוואת רבי יהודה החסיד ועמד הגאון מהרש"א על רגליו ואמר: אני מבני בניו..."

וסב סבי ה"מאיר נתיבים" כשהוא מזכיר את המהרש"א כותב עליו "אדוני אבי זקני", ואם כן גם משפחתנו מזרעא דרבי יהודא החסיד קא

אתיא.

על כן זחלתי ואירא להוציא מלבי לפומי כי יתכן ולפי זה עלינו להיות זהירי טפי על כל פנים מכאן ולהבא בקיום אזהרותיו בצוואתו, שהרי גדולי עולם חקרו ושקלו וטרו טובא אם צווה אזהרות אלו לכל העולם או שמא רק לזרעו אחריו, ומפני הספק מצינו שבקושי התירו להקל באיזהו מקומן בצוואתו הנוראה, וכפי שהאריך ה"שם ארי'ה" שם, וכן משמע מלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"ליקוטי שיחות" חלק כ"ד ע' 461 "...אזהרות רבי יהודה החסיד שבכמה מסעיפיו אומרים שלא נאמרו אלא לזרעו, אף שרבי יהודה החסיד סמכו אבות הקבלה ידיהם עליו...", אבל אנן דקים לן דמזרעיה של אותו חסיד קא אתינן מה אית לן למימר ובמה אית לן להצטדק? וכמה מזעזעים דבריו של החיד"א זצ"ל ב"יוסף אומץ" ש"הנסיון הורה שהעובר על דברי רבנו החסיד שם נפשו בכפו" ובמיוחד אחרי שהבעש"ט קורא לו לרבנו החסיד "א הימל ייד" (כך שמעתי מאבא מארי ע"ה) בוודאי שעלינו להזהר ביותר ולמזהיר ולנזהר שלומים יתן ה' כמי נהר.

ספר

אזד עולם

מאיר נתיבים

צבי זדר"ש

נחמן

פולנאי

שמואל

יצחק בער

אברהם משה

שער הספר "מאיר נתיבים" של זקננו הרה"ק ר' מאיר מרגליות

משהו על גדולתו של זקננו הקדוש הגאון ר' חיים הכהן רפופורט

ובאשר לסבא השני, הגאון רבי חיים הכהן רפפורט, ברצוני להעתיק כאן קטע מספר "שם הגדולים" החדש, מערכת גדולים אות ח' סימן ס"ז:

"הרב מו"ה חיים הכהן רפופורט הוא הגאון האמיתי, מופת דורו, מאור הגולה, קדוש עליון, אבד"ק לבוב והגליל, בן הגאון הקדוש מופת דורו מו"ה שמחה... ובניו הם... והגאון מו"ה נחמן הכהן רפופורט אב"ד גלוגא [הוא סבו של סבא]... והיה גם כן אב"ד בק"ק זיטל וק"ק סלוצק, ובהיותו שם לקח אצלו הגאון המקובל מו"ה יחיאל מיכל אבד"ק מינסק הסכמה על ספרו "סדר הדורות"... וזה מקרוב אשר נדפס ממנו שו"ת על ד' חלקי שלחן ערוך, אך זה חלק אחד מחכמתו ותורתו המרובה, ושמו גדול בישראל.

גם שקיל וטרי עם הגאון בעל "נודע ביהודא" ונזכר שם במהדורא קמא "יורה דעה" סימן י"ג".

ובספר "אנשי שם" אות קס"ח:

"ויהי ראש גאוני זמנו והתווכח עם בני כת ש"ץ שר"י, הפראנקיסטים, לעיני העמים והשרים בקטדרא בבית הכניסה בלבוב ויוכל להם.

וזה היה בשנת תקי"ט, כי אז גזר הבישוף מיקולסקי שיאספו רבני ישראל ממדינת פולין לעיר לבוב לעמוד לויכוח עם ראשי הפראנקיסטים. וארבעים מחשובי הרבנים מקהילות ישראל הוכרחו לבוא ליום המועד, והם בררו שלשה רבנים, הלא המה: הגאונים הקדושים רבי חיים רפופורט, ר' ישראל בעש"ט ור' יצחק דוב בער מרגלית, אב"ד דקהילת יזלוביץ [אחיו של זקננו בעל "מאיר נתיבים"], שעמדו בתור טוענים בעד כלל ישראל ותורתנו הקדושה. ובמשך שלשה ימים היה הויכוח מן כ"ג תמוז עד כ"ו תמוז, ובעזר צור ישראל וגואלו הצליחו שלוחי צבור אלה במשלחתם, והיהודים יצאו נקיים בדינם והותר להם להחזיק בתלמוד וגם ניתן צו לבלתי שרוף את ספריו...

גם השרים תמהו על גודל תבונתו [של ר' חיים] ויהללוהו לאמר: אין זה כי אם רוח ה' נוססה בו"

בקשר להאמור, פורסמו מכתבי קודש קעד, וקעה ב"התמים", חוברת ו', עמ' 558.

והנני מעתיקם יחד עם מכתב נד שבחוברת ד' עמוד 342, המעיד על

ספר

זכר החיים

ונקא ניב נשם

דרושי ר' חיים כהן

לעמבערג

שער ספרו של זקננו הגאון ר' חיים הכהן רפאפורט

הידידות ששררה בין ר' חיים הכהן ובין הבעש"ט.

תהלתו של זקננו הקדוש ר' חיים הכהן בפי הבעש"ט

(נו' 15)
יום ג' לך תקזיי"ן סידילקוב
להרב הקדוש הגאון המפורסם בקי
בנגלה ובנסתר בו"ק וכו' מוהר"ר
חיים הכהן ראפאפארט אבדק"ק
לבוב יצ"ו

אדשה"ט כמשפט ליושבי כסאות אודיע את כתר"ה שגיה"ק קבלתי ומאד נהנתי כי ראיתי בח"ש שדברי עשו פרי אבל מה שכותב אלי רומע"ל שהדרך הזה מסוכן חו"ש אשיב לכתר"ה שבימי חורפי הלכתי ממש על דרכים מסוכנים אשר לא עבר עליהם איש מעולם ותה"ל סיללתי מסילה ישרה אשר בר בי רב דחד יומא יעבור עלי' בלי מכשול חו"ש ע"כ בל יירא בי כי השי"ת בעוזרו והוא יצלנו מפח יקוש וכו' וד"ל.

ובזה אשאר ידו"ש לעד באהבה נאמנה לעולם
ישראל במוהר"ר אליעזר בע"ש מטלוסט
(מתוך "התמים" חוברת ד' עמוד י"ב)

הבעש"ט בשיתוף פעולה עם זקננו הגאון ר' חיים הכהן רפופורט ודודנו (וקרוב לוודאי שגם הוא זקננו) הגאון ר' יצחק דוב מרגלית מנצח את אויבי ישראל

קעד.
(נו' 342)
ב"ה לבוב כ"ף וא"ו תמוז ת"ק"י"ט לפ"ק

היות כאשר היום יום בשורה הוא לנו הח"מ וגם לכל בית ישראל כי ע"י השתדלות הבישוף מלבוב האדון סקולסקי יחי' אנחנו הח"מ נצחנו את העדה הרעה הכת של הצורר הרשע ימ"ש יעקב פראנק ועדתו הרשעים שם רשעים ירקב כי השי"ת עמד בעזרתנו ע"כ קבלנו עלינו ועל זרענו ועל כל הנלוים עלינו מעתה ועד עולם לעשות יום זה יום טוב יום משתה ושמחה בכל אתר ואתר בזכות בל יתן השי"ת למוט רגלנו וידריכנו על במות אויבנו וירום קרן ישראל למעלה ראש ע"ז באעה"ח ביום הנ"ל ובשנת הנ"ל פק"ק

לבב...

דברי הק' חיים הכהן ראפאפארט
בהגה"ק מוהר"ר שמחה זצ"ל
אבדק"ק לבוב והגליל יצ"ו
נאום ישראל במוהר"ר אליעזר
בע"ש ממעזבוז
ונאום הק' יצחק דובער מרגליות
מיאזלאוויץ
בפקודת רבינו מאור הגולה י"נ באנו ג"כ על החתום
כיודא ועוד יום ה' ואתחנן ת"ק"י"ט פק"ק מעזבוז
דובער במוהר"ר ר' אברהם ממעזיריטש
יעקב יוסף הכהן מפולנאה
דברי זאב וואלף קיצעס

קעה.
(נו' 126)
ב"ה

אנחנו הח"מ קבלנו עלנו ועל זרענו ועל כל הנלוים אלנו לעשות את יום כ"ף וא"ו תמוז מדי שנה בשנה יום טוב יום משתה ושמחה בעד הנס הגדול והחסד הרב שעשה עמנו השי"ת ביום הזה שקם עלנו איש צר ואויב רשע ערין שמו ימח יעקב פראנק שם רשעים ירקב הקדיח והסית רבים מאחב"י ועתה היפר השי"ת את מחשבתו הרעה ימ"ש וקלקל את מחשבתו הרעה והשיב לו גמולו בראשו בזה שהבישוף טיקולסקי יחי' מק"ק לבוב יצ"ו קרא אותנו הח"מ השלשה הראשונים ליום המועד בלבוב יצ"ו ביום כ"ף גימ"ל תמוז בשנת ת"ק"י"ט" לחוות דעתנו מול דעת הרשעים העומדים מצד שמאל והנה עפ"י דין ודברים וטו"מ וחקירות שהי' ביננו עמד השי"ת בימין צדקנו והצדיק את הצדיק ולשום לשם ישראל פליטה וביום טוב כ"ף וא"ו לחודש תמוז בשנת הנ"ל ת"ק"י"ט" לפ"ק נצחנו אנחנו את הרשעים ימ"ש והצלנו נפשות רבות מישראל מכל רע חס וחלילה ואנחנו גמרנו בלבנו לעשות יום הזה הנ"ל יום משתה ושמחה ששון וגיל לנו ולזרענו ועל כל נלוים עלנו עד העולם וע"ז באנו על החתום ביום כ"ף זיי"ן תמוז דהאי שתא ת"ק"י"ט" פק"ק לבוב.

דברי חיים הכהן ראפאפארט

אבד"קק לבוב והמדינה
ונאום ישראל במוהר"ר א'
בע"ש ממעזבוז
דברי הק' יצחק דוב בער מרגליות אבד"ק יאזלאוויטץ
בפקודת רבינו רשכבה"ג הבעש"ט באנו ג"כ בח"י פק"ק מעזבוז ביום א'
פרשת ואתחנן דשנת תקי"ט לפ"ק
נאום דובער במוהר"ר אברהם ממעזיריטש
נאום יעקב יוסף הכהן מק"ק פילנאה
ונאום זאב וואלף קיצעס
(מתוך "התמים" חוברת ו' ע' כ"ד)

ועוד על גדולתו של זקננו הקדוש ר' חיים הכהן רפופורט מתוך ספר "מליצי אש" (י"ג תמוז)

(רצא) מור"ר חיים הכהן ראפאפארט ז"ל בן הגאון ר' שמחה הכהן אב"ד לובלין בהג"ר נחמן הכהן ליפשיץ אב"ד לובלין.

אמו של הגר"ח הכהן היתה בת הג"ר יוסף ב"ר אליקים גערץ, חתן רבינו המהר"ם לובלין, ואשת הגר"ח היתה בת הג"ר שמואל שמעלקא אב"ד פרעמישלא.

בילדותו קבע בית מדרשו בסלוצק ואח"כ נתקבל לאב"ד בז'יטל, ומשם לאב"ד לסלוצק, ובשנת ת"ק, אחר שנתקבל הג"ר ארי'ה ליב בהג"ר שאול מלבוב לאמסטרדם, מילא הוא את מקומו בלבוב.

הוא הי' גאון אדיר רשכבה"ג ורדף כת השבתי צבי ימ"ש, והי' ראש המדברים במדינת פולין, ומכל ארצות הריצו אליו שאלות אף גדולי הדור ונדפס ממנו ס' "שו"ת רבינו חיים כהן" וס' "זכר החיים", דרשות והספדים. ובספרו שו"ת נראה שכל גדולי דורו פנו אליו בספיקותיהם, וצפו על פסקו כעל פסק האורים ותומים, הוא הי' לו ב' בנים גדולים. הראשון הג"ר ארי' ליב הכהן רפ"פ שעוד בחיי אביו נתקבל לריש מתיבתא בלבוב, וגם נפטר ע"פ אביו הגאון, והשני הג"ר נחמן הכהן רפ"פ אב"ד גלוגא, וחתניו של הג"ר חיים כהן הי' הג"ר יהודא ליב איטינגא אב"ד לבוב, והשני הג"ר יואל קאצנעלבאגן אב"ד יאריטשעב ומבניו וחתניו הגאונים יצא דור אחר דור שלשלת היוחסין, ונפטר י"ג תמוז שנת תקל"א לפ"ק זיעועכיא.

איתא בהקדמות שו"ת "מים חיים" שהגרח"כ רפ"פ אב"ד לבוב הי' אחד מהנבחרים להתווכח עם כת הפוקרים ימ"ש לפני שרי המדינות, במקום

משפט אשר הוכן לזה, ובלכתו התעטף בבגדי לבנים אשר האדם הולך בהם לבית עולמו, וינצחם ב"ה ברוב חכמתו עד שהשרים תמהו ויהללוהו ואמרו אין זה כי אם רוח ה' בקרבו, ובחזרתו לביתו מהוויכוח העצום והנורא אמר פירוש המשנה באבות "ודע מה שתשיב לאפיקורוס", ואיך יוכל האדם לדעת מה להשיב לזולתו בטרם יקשיבו אזניו דברת שאלתו, וכאשר קרה לו באמת אשר מתנגדי ה' העמיקו בשאלותם אשר הכינו למו בהמשכת זמן רב, אבל הוא נלחץ הי'ה להשיב בחפזו אמרים נכוחים ומשיבי טעם, ומבלי התמהמה מאומה, אלא הענין הוא דיש ב' מדות, אהבת ה' ויראת ה', מדת אהבה מכונה ברמז בשם "דע", כמאמר הכתוב דע את אלקי אביך וכו' ומדת היראה מכונה בשם "מה" ככתוב מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה וכו' וזה כוונת התנא ו"דע" "מה", אם תשיג ב' מדות אלו, היינו אהבה ויראה שמכונים בשם "דע" ו"מה" לבך יהי' בטוח ש"תשיב לאפיקורוס" עכדה"ק.

הגאון "פרי מגדים" מזכיר פעמיים בספרו הגדול פרפרת נאה מזקננו ר' חיים הכהן רפופורט

א) בתחילת חבורו על "שלחן ערוך אורח חיים" באגרתו השניה שאחרי "הקדמת המחבר" (באות ס') הוא כותב בלשון זו:

"ובשם רבינו חיים כהן ראפפורט ז"ל אב"ד דק"ק לבוב פירש: שומע קול שופר – צדיק, ישמע מרחוק, ומאזין תרועה – בקרוב, מבעל תשובה, ואין דומה לך – שלא כמדת בשר ודם. ודפח"ח וש"י".

ב) וב"אשל אברהם" סימן תקצ"ב סעיף קטן א' בלשון זו:

שמעתי בשם הגאון רבינו חיים כהן ראפפורט ז"ל אב"ד דק"ק לבוב: "שומע קול שופר- פשוט, צדיק מעיקרא, ומאזין תרועה – בעל תשובה, לבו נשבר, יותר מקרוב, על דרך "האזינו השמים ותשמע הארץ", האזנה – מקרוב, ושמיעה – מרחוק*, ואין דומה לך – מלך בשר ודם אין משתמש בכלים שבורים. דפח"ח.

---

*) נראה לי שהכוונה למאמר הספרי (דברים לב, א): דבר אחר, האזינו השמים, לפי שהיה משה קרוב לשמים, לפיכך אמר האזינו השמים, ולפי שהיה רחוק מן הארץ לפיכך אמר ותשמע הארץ אמרי פי.

משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ר' דוד הלפרין

מבני סגל חבורתו של הבעש"ט, אין ספק שר' דוד הלפרין הוא הבכיר שביניהם, מבחינת מעמדו הרבני.

היו רבנים שהצטרפו אל הבעש"ט, אבל רק אחד מהם, רבי דוד, כיהן בקהילה גדולה ומפורסמת כקהילת אוסטראה, עיר ואם ועיר מחוז בישראל.

[גם] ר' יחיאל מיכל מרגלית, למשל, כיהן כרב בהורודנא [בקהילה גדולה], אבל הוא הצטרף אל הבעש"ט רק לאחר פרסומו. והוא, אגב, מחותנו של ר' דוד הלפרין.

מלבד רבנותו בעיר גדולה, הי'ה ר' דוד, כדרך רבני הערים הגדולות באותה תקופה, גם עשיר גדול, כפי שהדבר משתקף בצוואתו, וגם יחסן גדול.

די אם נזכיר את השלשלת למעלה בקודש: אביו הי' ר' ישראל חריף שכיהן כרב בזסלב ובאוסטראה, בנו של ר' אליעזר ליפמאן אב"ד טרניגרוד, בן ר' יצחק אייזיק אב"ד טיקטין, בן ר' אברהם, בן ר' משה שעלה לארץ ישראל והוא מחבר "זכרון משה" שרק עותק אחד ממנו באוקספורד, בן ר' זבולון אליעזר, אבי משפחת הלפרין.

המשפחה מתייחסת לרבי אלחנן מבעלי התוספות, המתייחס להלל הזקן.

(מתוך מאמרו של ד"ר יצחק אלפסי ב"יום הששי", ט' בתמוז תשנ"ב)

משהו על גדולתו ומופתיו של זקננו הקדוש ר' שלמה קרלינר שהיה הסבא מספר לנו

הסבא הי' מספר בשם הרב הצדיק הקדוש ר' שלמה מקרלין נ"ע, כי פעם בלכתו בדרך מבית הכנסת לביתו, אחר התפילה ביום טוב, עבר בעבר השני של הרחוב אדם סומא. כאשר אמרו לו מלוויו כי הרבי מקארלין חוזר עתה מבית הכנסת לביתו, ביקש שיעבירוהו לעבר השני כדי לומר "גוט יום טוב" לרבי. מלוויו מילאו בקשתו וכשהגיע אל הרבי ואמר לו "גוט יום טוב", התפתח ביניהם הדו-שיח דלהלן:

הרבי: המאמין אתה שאם ירצה השי"ת, קענסטו באלד ווערין זעענדיק" ?

הסומא: כן, אני מאמין!

(וכאן הי'ה הסבא מעיר ואומר: נו, יהודי באותן השנים, ובמיוחד בהתחשב מיהו השואל ששואל זאת, מובן שענה לו 'כן' בכל לבו)

הרבי: לא, אין זה נחשב לאמונה. אני שואל האם אתה מאמין באמת?

הסומא: כן רבי, אני מאמין באמת.

הרבי: לא זו אמונה אמתית, שאלתי היא: האם אתה מאמין באמונה שלמה ללא שום ספק וספק ספיקא, שאם הקב"ה רוצה, תהי'ה מיד בריא בעיניך ככל אדם?

הסומא: ודאי שכן.

הרבי: (ממשיך ועומד על שלו) האמונה שלך לא נחשבת עדיין לאמונה שלמה.

הסומא: אמונתי אמונה שלמה.

כך נמשך הויכוח משך זמן, כאשר כל אחד מחזיק בדעתו בעקשנות. עד שהסומא התפרץ וצעק: רבי! איך גלייב! מיד נפקחו עיניו והחל לראות ככל האדם.

ועוד ממופתיו:

עוד סיפר הסבא שהרב הקדוש ר' שלמה מקארלין התפלל פעם תפילת מנחה של שבת בשעה מאוחרת. הוא עצמו הי' ה"בעל קורא" והזמין את בנו הרה"ק ר' דוב נ"ע לעלות ל'לוי', ויאמר הבן לאביו את האמת: "אבא, איני רואה כלום ואי לכך איני יכול לברך ברכת התורה" (והסבא הי'ה מוסיף: "ער איז דאך גיוועז אן אמת'ער ערליכער ייד"), מיד הוציא הרה"ק

ר' שלמה נ"ע את המטפחת שלו והעבירה על עיני בנו ומיד אורו עיניו וראה אור גדול ובירך את ברכת התורה.

והסבא, שהי' חתנו של הרה"ק ר' שלמה מטולטשין נ"ע (אף שלא הכירו פנים אל פנים) בנו של הרה"ק ר' דוב, הי' אומר "הסיפורים שלנו מדוייקים מאד וקבלנום איש מפי איש".

האדמו"ר מרוז'ין מכבד את אבי סבתי הרה"צ ר' שלמה מטולצ'ין באופן מיוחד

הזכרתי לעיל, את הורי הסבתא מרת שרה ריזל, הלא המה הרה"צ ר' שלמה קרלינר מטולצ'ין ואשתו מרת צערטיל לבית מרגלית, והן עתה מצאתי לשמחתי הרבה את שמו של אב-סבתי זה, משובץ בתוך אחד הסיפורים הנפלאים על הצדיק הקדוש מרוז'ין בספר "תפארת ישראל", שהוציא לאור הרה"ח ר' שלמה טלינגטור בשנת תש"ה, בירושלים.

ולמען ידעו דורותינו הבאים את יקר תפארת גדולת הסבא בעיני הקדוש מרוז'ין, אמרתי להעתיק בזה, כהשלמה לאיגרת היוחסין, את הסיפור במילואו.

במיוחד הפליא אותי לראות את צדקת הצדיק מרוז'ין, אשר הואיל לחלק לסבי כבוד רב עד שהזמינו לסעודת ראש חודש, והתיחד אתו עמו שעה ארוכה בחדרו הק', והוסיף להשמיע לו דברים ערבים, דברים שלא שמעתן אוזן מעולם, גם בעמדו על סף ביתו נאוה קודש.

ולדעתי הקלושה יש לכך סיבה מיוחדת.

כידוע התייתם אביו של הקדוש מרוז'ין, הוא הרה"ק ר' שלום, בגיל צעיר ביותר מאביו "המלאך". אותו ואת אחיו הבכור, הרה"ק ר' ישראל חיים, גידל זקננו הרה"ק ר' שלמה מקרלין נ"ע כבניו ממש ואף חיתן אותם. את הרה"ק ר' ישראל חיים לקח לחתן לבתו ואת הרה"ק ר' שלום חיתן עם נכדתו של הרה"ק ר' נחום מצ'רנוביל נ"ע.

לדידי חזי לי שזוהי הסיבה, או אחת הסיבות, ליחסו החם כל כך, ולאותן גילויי אותות האהבה שהראה הקדוש מרוז'ין לבן בנו של ר' שלמה מקרלין, הוא הסבא. וכמידת הצדיקים שמר לו הרוז'ינאי הקדוש אהבה והכרת טובה. וזכר חסדי אבות גם לבניהם אחריהם.

אגב. גדולי החסידים התלבטו בשאלה מי הי'ה רבו המובהק של הקדוש מרוז'ין, והנה מסיפור זה אנו למדים שאת הבעיא הזו פתר לנו הקדוש מרוז'ין בעצמו, בשיחת קדשו עם הסבא. הוא אומר לו במפורש: "בעת אבי

ז"ל איז נסתלק גיווארן, בין איך גיווען א קינד און קיין רבי האב איך ניט גיהאט, נאר מיין תורה האב [איך] מקבל גיווען פון חי החיים אליין". דברים ברורים ומפורשים!

וזה העתק הסיפור מספר תפארת ישראל הנ"ל, דף י"ג ע' ב:

"ב"ה. העתק מכתבי הרי יענקלי קמיניק ע"ה מבויאן.

"הרי אברהם יהושע שור שמע מהשוחט מעיר אבאדיווקע, שהרב הצדיק הרי שלמה מטולטשין זי"ל, בן הרה"צ הרי בעריש זי"ל, בנו של הרה"צ רי שלמה קרלינר זצי"ל, חתנו של רבי הרי ברוך זצללה"ה, היה במסיבה אהת בסעודת ר"ח אצל הצדיק הקי אדמו"ר זי"ל מרזין ביחידות כי השוחט היה בתורת משמש אצל הרב רי שלמה זי"ל הנ"ל ונשאר מבחוץ הקארידאר (=פרוזדור ארוך בבית שמשני צדיו חדרים), ונמשך במסיבה זמן ארוך.

אחרי זה יצא ראשון מהבית הרה"צ רי שלמה זי"ל וליוה אותו אדמו"ר הקי מרוזין וצי"ל, את כל אורך הקארידאר עד שהגיע לדלת להקרעלעין (= מרפסת קטנה בכניסה לבית). ובשם עמד הקי אדמו"ר והניח ידו הקי על המזוזה, והרב רי שלמה הנ"ל עמד אצלו מבחוץ.

אח"ז אמר להרב רי שלמה: סערצי (= ידידי, חביבי), איהר ווייסט עפעס פאר וועמען איך האב מורא? (= היודעים אתם ממי אני ירא?) און הרב רי שלמה האט געשוויגן. האט זיך אנגירופן אדמו"ר זי"ל: איך מיט מיין תורה האב קיין מורא ניט אפילו פאר דעם מלך המשיח. אז משיח צדקנו וועט קומען וועט ער מגלה זיין א תורה חדשה, והניח שני אצבעותיו הקי על השפתים שלו, ואמר חיין, מן י"ג עיקרים הוא שלא תהיה תורה חדשה. נאר משיח צדקנו וועט מגלה זיין ומחדש זיין אזעלכע חידושים אין דער תורה אז אלע גדולי ולומדי תורה וואס זיי זיינען גיווען און האבן מחדש גיווען אין דער תורה, וועלין בטל ווערין,

און ער וועט זיי ווייזין אז זיי האבין גארניט געוואוסט, איבער דעם וועט [זיך] זיי אוים ווייזין וויא א תורה חדשה, און זיי וועלין גרויס התבטלות האבין.

און איך מיט מיין תורה, וועל ניט בטל ווערין אפילו פאר

דעם מלך המשיח. ווייסט איהר פאר וואס? איך האב פון קיינעם ניט מקבל גיווען מיין תורה. בעת אבי ז"ל איז נסתלק גיוואָרין בין איך גיווען א קינד, און קיין רבי האב איך ניט גיהאט, נאר מיין תורה האב (איך) מקבל גיווען פון חי החיים אליין. און אויף דער תורה וואס פון חי החיים אליין, קען שוין משיח צדקנו ג"כ ניט מהדש זיין. עכד"ק.

כן סיפר השוחט הנ"ל, אשר בעצמו שמע מפיו קדשו אשר כן אמר **להרב ר' שלמה** הנ"ל. **והרב ר' שלמה** נסע משם ברוב התפעלות. וכמה שהפציר וביקש השוחט **להרב ר' שלמה** ז"ל שיגלה לו מהדברים שהיה בעת מסיבתם ביחידות, אמר לו **הרב ר' שלמה** ז"ל: סיאיז ניט שייך צו דיר, ביסט א יונגער מאן.

כן כתב הרי אברהם יהושע שור **להרב** הרי יענקילה מרגלית, מוי"צ מעיר בארדיטשוב.

והאדמו"ר מרוז'ין אמר:

אבי הי"ה משיח בן דוד, והרב ר' שלמה קרלינר הי"ה משיח בן יוסף. (ספר "ישועות ישראל")

"המגיד - מראשית, און א רב פארשפעטיקט זיך"

ציינתי לעיל את יחוסה של סבתי, מרת שרה ריזיל ע"ה, אל הרה"ק ר' יעקב ארי' לייב נ"ע, הידוע בעולם החסידי בשם "דער קאוולער רב"[1].

מחותנו של ה"קאוולער רב" הי' הגאון ר' חיים מרדכי מרגלית נ"ע[2]. מחבר ספר "שערי תשובה" על שלחן ערוך אורח חיים[3].

ועוד מחותן הי' לו – הרה"ק ר' מרדכי נ"ע, הידוע בשם "דער טשערנאביליער מגיד"[4]. והי' סבא מספר, שבעת חגיגת ה"תנאים" של הזוג

---

1) בנו של הרה"ק והנורא ר' מרדכי נ"ע מנעשכיז.

2) אחיו של הגאון הגדול ר' אפרים זלמן מרגלית נ"ע מברוד, מחברם של ספרים רבים בהלכה.

3) בתו מרת גיטל, היתה נשואה להרב ר' מתם מאניש מרגלית, בנו של ה"שערי תשובה", ובתם מרת צארטיל היתה אמה של סבתי מרת שרה ריזל ע"ה. ואחי', בנו של ה"שערי תשובה", הוא הגאון ר' אפרים מאצובער ז"ל, חתנו של המגיד מטריסק, הרה"ק ר' אברהם נ"ע (הסכים על ספר "מסגרת השלחן" שעל ה"קצור שלחן ערוך").

4) בתו מרת ריקלי, היתה נשואה להרה"ק ר' אברהם נ"ע, המגיד מטריסק בן המגיד מטשרנוביל נ"ע.

הזה, היתה התלבטות מי יתכבד בקריאת ה"תנאים". כי תרווייהו צדיקי הוו ומלכי רבנן, וחסידים של כל צד רצו שרבם יקרא, ומבלתי יכולת להגיע לפשרה, החליטו שלא להכנס בין הרים גבוהים ולתת למחותנים הקדושים בעצמם לבחור. ובהגיע הזמן, הניחו את כתב ה"תנאים" על השלחן הגבוה לפני שני הצדיקים. הצדיקים החליפו מבט ושניהם כענווים וצנועים משכו את ידיהם, וכך נמשך רגעים אחדים עד שהמגיד מטשרנוביל הפר את הדממה שהשתררה ואמר: "הרי כתוב כאן 'המגיד מראשית' (כך הרי מתחיל נוסח ה"תנאים", ומשמע מכאן שה"מגיד" הוא הראשון), און א "רב" פארשפעטיקט זיך (הקאוולער הרי נשא תואר "רב", והפתגם העממי אומר שהרב תמיד מגיע באיחור), והתחיל לקרוא. נהנו החסידים מאד שהבעי' מצאה את פתרונה על הצד הטוב ביותר, וה"מגיד" הביא "ראי'" במקום מיני' ובי', לשביעות רצון כל החסידים.

מדברי קודשו של זקננו הקדוש מהר"ם מנעשכיז

מתוך ספרו "רשפי אש" החדש, פרשת משפטים:

"אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס", היינו שלא לדבר רע ח"ו על שום אדם מישראל כי על ידי זה יצטרך להיות עד חמס, כשיקטרג ח"ו הרשע, זה היצר הרע, ויביא אותו לעדות על דבריו ח"ו. ולכן גם כשיצטרך לגנות איזה מדה רעה ולדבר מאיזה אדם רשע, יאמר בפירוש שאינו מדבר על עצם האדם רק על המדה הרעה.

משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"קאוולער רב" בנו של הרה"ק מהר"ם מניעשכיז

איתא בספר "דרך צדיקים" מהר"ר אברהם יעלין, ע' כ"ב (בשינוי לשון):

"אמרו עליו על הרב מקובלי נ"ע, שמעולם לא קלטה אזנו מילי דכדיב. ובהזדמנות שמעו ממנו עצמו גופא דעובדא היכי הווה, שהגיע למדה זו.

פעם באו אליו לדין תורה סוחרים מדינים, בעלי דין קשה, הזהיר אותם הרב ואמר:

"בהיותי ילד קטן, כשאך התחלתי ללמוד צורת האותיות, קראני אבי ז"ל (הרה"ק מוהר"ם מניעשכיז) ופקד עלי לאמר: מהיום והלאה אתה סועד רק אתי, ובשעת הסעודה אמר לי אבי ז"ל: דע לך בני שאת כל מה שאתה רואה, ברא ה' אחד. וכל מה שעבר על אבותינו, אברהם יצחק ויעקב, וכל מה שעבר על שבטי י-ה, וירידתם למצרים ושעבודם ויציאתם משם בנסים ובנפלאות, הכל הי' במטרה אחת ויחידה – כדי שאנחנו, עם ישראל, נקבל את התורה הקדושה. ודע לך בני, שהקדוש ברוך הוא והתורה וישראל חד נינהו. ודע לך עוד שהקדוש ברוך הוא אמת ותורתו אמת. ולזאת דע לך שאם תדבר רק אמת כל הימים, יהי' לך שייכות עם הקב"ה ועם תורתו הקדושה, אבל אם, חס וחלילה, תוציא איזשהו דבר שקר מפיך – לא תהי' לך כל שייכות לא עם הקב"ה ולא עם התורה הקדושה.

על הדברים האלה הי' אבי ז"ל חוזר מדי יום ביומו ואומר לי אותם בשעת הסעודה, עד שהגעתי לגיל שלש עשרה.

דבריו של אבי ז"ל היו פועלים אפילו על הפשוט שבפשוטים. גם האיזוואשטיק (=העגלון) אילו הי' שומע אותם מפי אבי ז"ל כל כך הרבה פעמים כפי ששמעתי אני, לא הי' מסוגל להוציא שום שקר מפיו כל ימי

חייו.

אבל אבי ז"ל הרי דיבר אלי, שאני בנו. עלי פעלו דבריו שאפילו לשמוע מלה אחת של שקר איני יכול.

ולזאת אם תדברו אמת, אשמע את טענותיכם. ואם לאו, לא ייכנסו דבריכם לתוך אזניי כלל".

ועוד משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"קובלר רב"

מתוך הס' "זכרון טוב" מכתב כ"ח:

...ומכלל המכתבים הקודמים מתבאר שהגאון האלקי צי"ע הקאוולער רב ר' יעקב ארי' זצוקללה"ה היו לו שני בנים, היינו הרב הצה"ק ר' ישראל מסטאוויכווע והרב הצדיק ר' לוי יצחק מקאמין, ומהם נשארו גם כן דור ישרים. (והרב ר' לוי יצחק הנ"ל הי' חתן אחי אביו האוסטילר זצוקללה"ה).

והיו לו שתי בנות, היינו הצדקנית מרת גיטלי* נ"ע אשת הרב ה' ר' מנחם מאניש ממאציב זצלה"ה והצדקנית מרת ריקלי נ"ע אשת אדמו"ר המגיד הק' מטוריסק זצוקלל"ה.

ומדי דברי בזכרון הקאוולר רב זי"ע ובאשר למדתי בנעורי אצל המפורסם ר' אברהם ברוך זי"ע שהיה דיין בעיר מאציב שמעתי ממנו בשם הקאוולר רב זי"ע על הא דאין מתמצעין בין שתי נשים וכו' (פסחים קי"א ע"א), והנה לפעמים קשה מאד לקיים זה ובפרט בעיירות גדולות דדחקי רבים, ואמר הקאוולר רב זי"ע דאי נקיט מידי בידיה כגון מקל וכדומה לית לן בה דחשיב חוצץ. ואי לא, לנקוט בידיה אפילו שנוף טאביק, ואי לא אתרמי יאחז בידו את פאת ראשו ע"כ.

ומי כמוהו גאון יעקב, ומי כמוהו מורה, שגם חכמי ליטא הודו על הדר גאונו, ובפרט לעת כזאת ראוי לדעת מזה.

---

*) סבתא של סבתי מרת שרה רייזל.

משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"מאיר עיני חכמים"

מובא בספר "קהל חסידים החדש" אות קנ"ח:

בעיר קאריסטישוב הי' הרב הצדיק המקובל, רבי מאיר זצ"ל שם אב"ד, וחיבר ספר "מאיר עיני חכמים", והספר הזה רובו בנוי על כוונות נר חנוכה. כי הר"ר מאיר הנ"ל בא פעם לרבו הקדוש רבי זאב וואלף המגיד מזיטאמיר ערב חנוכה, וראה את רבו הקדוש עומד ופניו כלפידים ומנקה את הלעמפיל של חנוכה, כן הי'ה ערך כמה שעות, והרגיש ברבו הקדוש את הכוונות אשר הוא מכוון אז, וכשבא הרב ר' מאיר ז"ל לביתו חיבר את הספר הנ"ל על חנוכה, דרושים נחמדים בדרך פרד"ס. ומעט גם כוונות על פורים, גם סוד באדעקיניש ופאהר-שפיל. והי' איש מופת מאד ומקובל גדול.

פעם אחת הי' עצירת גשמים מאד, והדוכס מקאריסטישוב שלח להרב ז"ל אשר יתפלל על גשמים, כי עשה הכומר מאמונת פולין כל טצדקי ולא הועיל מאומה שירדו גשמים, אשר על כן שלח אליו בבקשתו להוריד גשמים, וכל אנשי העיר בקשו ממנו מאד על הגשמים. אזי בא הרב ז"ל אצל ביהכ"נ בחוץ ועשה גומא בקרקע אצל ביהכ"נ, וציוה אשר כל אנשי העיר ישליכו מעות להגומא מכל נפש בשוה והשליכו כולם. ואחרי זה לקח הוא ז"ל את המעות מהגומא ועשה הפדיון, ולא זז משם עד שנתקדרו השמים בעבים וירדו גשמים רבים וקידש את השם בזה, והדוכס עשה להרב אחרי זה גג חדש על ביתו שנתקלקל הגג מאד.

פעם אחת בליל יום הכפורים אחר התפלה שכב הרב ז"ל על מטתו ועיניו סגורות וידיו היו פרושות על ראשי בני ישראל ובירך כך את הקהל, כי כל אחד הניח ראשו תחת ידיו הקדושות. והניח אברך אחד את ראשו ג"כ תחת ידיו הקדושות, והאברך הזה הי' נפרד מאשתו וישב זמן רב כך, כי הי' מריבה בינו ובין אשתו. ותיכף כשהרכין האברך את ראשו שיברך אותו הרגיש הרב ז"ל, ואמר: האברך הזה אינו דר ביחד עם זוגתו, ותיכף אחר יום הכפורים יתווך שלום וידורו ביחד, כי אני שונא דבר כזה. ואם כי היו עיניו סגורות הרגיש תיכף בקדושתו דבר זה ז"ע.

מי הי'ה חותנו של זקננו הקדוש ה"מאיר עיני חכמים"?

הגאון ר' בצלאל מרגלית וגיסו ר' שמחה הכהן רפופורט בהסכמותיהם על הספר "מאיר עיני חכמים" שניהם קוראים למחברו, הרה"ק ר' מאיר

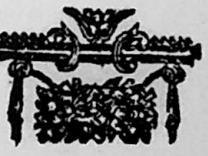
ספר
מאיר עיני חכמים
חלק חנקרא בשם
אור חדש

שחיבר כבוד הרב הח"ג החסיד המפורסם־מצינא קדישא איש אלקי קדוש שומר לו שלשלת היחסין כבוד ק"ש מוה' **מאיר** ונללה"ה אב"ד דק"ק קארעמשוב וחאזארקוב בן הרב הגאון הגדול המפורסם מוה' **נחן** זצללה"ה אב"ד דק"ק נעשרוב זבערשד בן וכאמן ית"נדל המפורסם מוה' **יעקב נח** זצללה"ה בן הגאון הגדול המפורסם מופת הדור המפורסם מוה' **צבי הירש** זצללה"ה אב"ד דק"ק זמיגראד ·

ביאור מלות הלקח נרחב חנוכה בערוכין ונתיעת הכתובות וסדר הלקחן בשחן זית ומקום מגידתן חחן הלקחן ומה שחמרו רז"ל עשתוש יו"ט בכלל וכולהי ופירוש חספיק לכל הדינים הנאמרים בשאת יתי חנוכה וביחור כל חחמר רז"ל בגמרח ומדרשים וזהר ומקומם נחמד ונעים לכל משכיל כי יבין מנעים **ארי ר"ה** הדגש **ומחוק** לחיך **בו** ברשם **בושם** חורתו נעימה הבם יאציו עצמם נפלחות מחורתו לחן

גם הוספתו דרוש לפ' שקלים ולפ' אמור ודרושים לפורים ודרושים להצוחה ופדיון הבן :

שדה לבן

ברישון פחוגלר דקהלחים מוילנח ·
ע"י החברן כחופב מחבור

צבי הירש נהרבני כאופא ב קופיק מוה' ·
זכרי מדגים דקה ק"ק **שדה לבן**

תחה מחכלח מחכמים הקיסר לחוסם פריסוויטליווש דרחאוחסקח ווליקי החסדחר מיפרלנטי אלבסנדר **Alexander** שחניח ערדיסם פוסטערקסקי הסחירחר חוסם מילחסטיוחים ילה

בשנת מה ישש על נחן **מאיר** **לפ"ק**

שער ספרו של זקננו הרה"ק ר' מאיר קורוסטישיבר

קורוסטישיבר, בקריאה של חיבה "חתן נכד דודי".

הם אינם נוקבים בשמו של ה"דוד", אך יתכן מאד, לדעתי, שכוונתם ל"דוד" הנודע והמפורסם בעולם הוא הגאון ר' יצחק דוב מרגלית, אחיו של ה"מאיר נתיבים" אשר יחדיו המתיקו סוד וברחו אל הבעש"ט בצעירותם, ויחדיו נסעו אליו באופן קבוע בגדלותם, ומסיבה זו אולי לא ראו צורך לפרש שמו של ה"דוד" כי ידוע הוא ומפורסם בעולם.

ואם השערה זו נכונה כי אז משובץ יפה מקומו של "חתן נכד הדוד" בתוככי משפחת מרגלית ומשתלב עם הכתוב באגרת יוחסין של סבי. כי לפי הכתוב שם הרי היסוד שבתפארת יחוסו של סבא מצד אביו הוא זקננו ר' אבוש הכהן רפפורט אשר

א) אביו הי'ה ר' שמחה, בן בנו של ר' חיים הכהן רפופורט שבימי הבעש"ט,

ב) אמו היתה הרבנית פערל, בתו של ה"מאיר נתיבים" תלמיד הבעש"ט,

ג) וחותנו הי'ה הרה"ק ר' מאיר קורוסטישבר ה"מאיר עיני חכמים" – תלמידו של הרה"ק ר' זאב מז'יטומיר – סך הכל יחוס מכובד ביותר.

הרי כל זה ידוע לנו מתוך אגרת יוחסין של סבא.

מתקבל איפוא מאד על הדעת שמתוך הערצה למשפחת מרגלית בא חתנו של הקדוש ר' מאיר מרגלית (ר' שמחה הכהן רפופורט) ובן חתנו של אחיו הקדוש ר' יצחק דוב מרגלית (ה"מאיר עיני חכמים") והתקשרו בקשרי שידוכין ביניהם ואז נשא בנו של ר' שמחה – ר' אבוש הכהן רפופורט – את בתו של הרה"ק ר' מאיר קורוסטישיבר (שהי'ה [לפי ההשערה] "חתן נכד דודו" – של ר' בצלאל מרגלית הוא ר' יצחק דוב וגם "חתן נכד דוד" אשתו של ר' שמחה הכהן רפופורט – אחי אבי'ה הקדוש ה"מאיר נתיבים", הוא אותו גאון וצדיק ר' יצחק דוב מרגלית).

סיפור על המגיד מצ'רנוביל שזקננו ר' אבוש רפופורט מוזכר בו

עוד מובא בהספר הנ"ל, אות קפ"ד:

הרה"ק ר' מרדכי מטשערנאביל ז"ל, נסע פעם אחת על שבת לעיר ראדימישלא, ונסע לנגדו הרב ר' אבוש ראפפורט בן הגאון הגדול ר' שמחה ז"ל הרב מראדימישלא לכפר אחד הסמוך להעיר. ובאותו הכפר ישבה אלמנה עם בני"ה אשר החזיקה את הארענדע שם בהכפר. ובקשה האלמנה מהרב ר' אבוש ז"ל שכשיבוא הרה"ק מטשערנאביל להכפר דרך נסיעתו, אזי יבקש הוא אותו בעדה שיתעכב בביתה שעה מועטת כי יש לה דבר נחוץ לדבר עמו, ובעבור זה תיתן לו מתנה – בתי עינים של זהב. וכאשר בא הרב מטשערנאביל להכפר, ביקש אותו הרב ר' אבוש עבור האלמנה שיתעכב אצלה בביתה ותתן לו המתנה הנ"ל. וציוה [הרה"ק ר' מרדכי] ליתן לו המתנה, וכאשר נתנו לו המתנה הנ"ל, אזי לקח אותה ולבש אותה על העינים תיכף, ולא רצה ללכת מהעגלה ולא דיבר עם האלמנה אף דיבור אחד, רק לקח את הרב ר' אבוש על העגלה שלו ונסע עמו להעיר, ולא הועילו כמה בקשות אשר ביקש אותו הרב עבור האלמנה שיתעכב אצלה. ובנסיעתם להעיר לקח הרה"ק את הסידור שלו ופתח אותו לחפש בהבתי עינים שהי' לבוש את מקום פתרון חלומות, וכאשר מצא את הפתרון חלומות אז אמר שלשה פעמים "חלמא טבא חזיתא", והניח את הסידור ולקח את הבתי עינים מעיניו ונסע להעיר, ולא דיבר עם הרב ר' אבוש מהאלמנה מאומה. ואחר שבת באה האלמנה להעיר, וביקשה את הרב ר' אבוש שישתדל בעדה שתוכל לדבר עם הרב מבוקשה, כי הי'ה ההמון רב, וסיפרה לו אשר בלילה קודם נסיעת הרב דרך הכפר הי'ה לה חלום רע ומר מאד ר"ל. אזי השיב לה הרב ר' אבוש ז"ל שהוא ראה היטב אשר הרה"ק פתר את החלום לטובה עוד קודם שסיפרה לו, ולא הי'ה צריך לשמוע ממנה בקשתה, כי ראה מקודם את בקשתה ופעל הכל לטובה, זי"ע.

משהו על גדולתו של זקננו הגאון הקדוש ה"בית הלל"

העתק מתוך "קונטרס אחרון" הנספח לספר "חנוכת התורה" ברשימה "על הגדולים והמצויינים הנודעים לנו שבין תלמידי* הגאון איש אלוקים נורא רבשכבה"ג הרבי ר' העשל זצ"ל" (אות ח'):

הגאון המפורסם הנודע מו"ה הלל במו"ה נפתלי הירץ ז"ל מבריסק דליטא בעל ספר "בית הלל" על "שלחן ערוך" "יורה דעה" ו"אבן העזר" נולד בשנת שע"ה בעיר בריסק ושם למד ויצק מים בישיבתו הגדולה של הרבי ר' העשל זצ"ל והי'ה גם כן בעל דודתו כמבואר בספרו על "יורה דעה" סימן פ"ד.

והנה שם בבריסק לא האריך ימי שבתו ויעתק משם אהלו לעיר ווילנא ויהי שם גם הוא מבית דינו של הגאון בעל "חלקת מחוקק" בשנת ת"י ותי"א כמו שכתב בספרו בסימן ק"י, קע"ג, קפ"ז ונשאר בווילנא עד אחר שנת תכ"ד.

ומווילנא עלה ונתעלה ונקרא משם לאב בית דין לכמה ערים במדינת ליטא. ובאחרונה לעיר קידאן כמו שכתב בהסכמתו להספר "באר אברהם" על משניות.

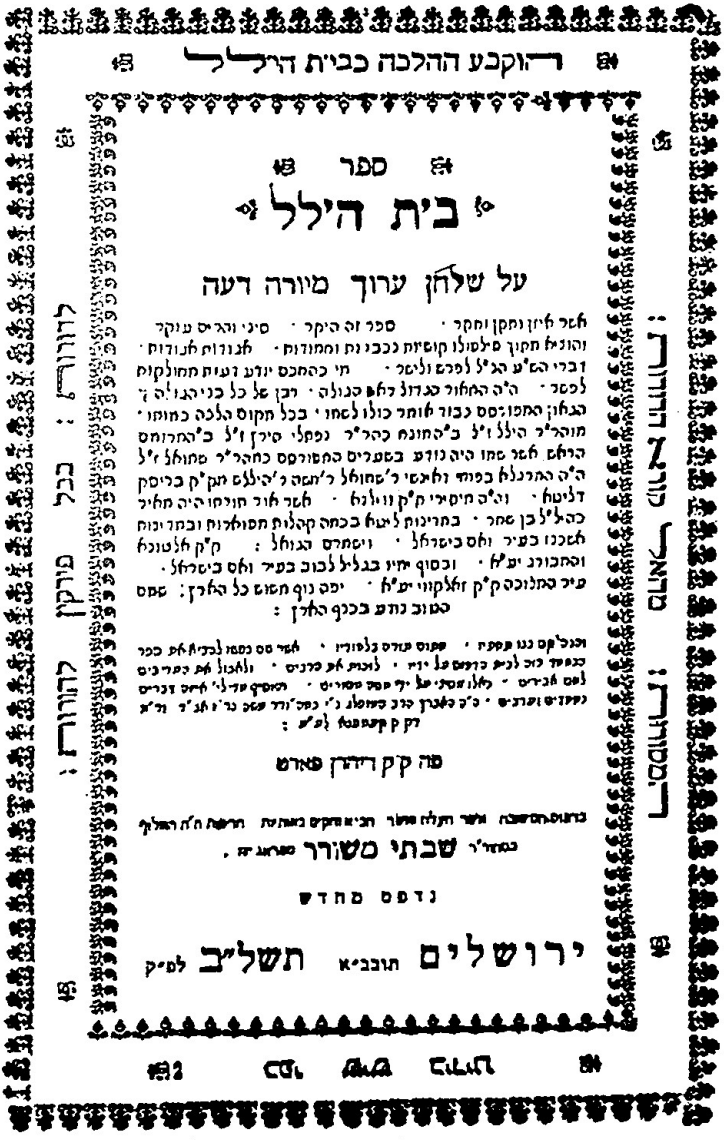
ומעיר קידאן עלה בשנת ת"ל על כסא הרבנות בהמבורג ואלטונה והי'ה שם כמה שנים והרביץ תורה ברבים. ושם מצאנו אותו מסכים על ספרים רבים. וישב שם עד שנת ת"מ ומשם נקרא לאב בית דין בגליל לבוב בעיר זאלקווא, עיר מלאה חכמים וסופרים, והי'ה נבחר מן המדינה לשבת בוועד

---

*) והרב ר' שמעון שלסר נ"י בספרו "אוצר הרבי ר' העשיל", דף ל"ז ע"ב כתב: בספר כלילת יופי ח"ב דף נ"ז ע"א הביא שהג"מ הלל בהג"מ נפתלי הירץ מבריסק בעהמ"ח בית הלל על שו"ע יו"ד ואה"ע, היה תלמיד רבנו שהיה ג"כ בעל דודתו כמבואר בספר בית הלל יו"ד סי' פ"ד עכת"ד.

ולענ"ד אין הדבר כ"כ פשוט, כי שם (ס"ק ד') כתב: ושמעתי מקשים בשם בעל דודתי מ"ו הגאון מהר"ר יהושע ז"ל מקראקא וכו'. ולא כתב שמו "העשיל". אם כן זה הוא הגאון בעמ"ח מגיני שלמה ושו"ת פני יהושע. משא"כ שם בסי' ק"י שהוא מביא את רבינו [ר' רבי העשיל] וחולק עליו, הוא מזכיר שמו "מוהר"ר העשיל" בלי ציון "מורי ורבי", אם כן לא היה תלמיד רבנו, אלא של הגאון הנ"ל.

זאת ועוד אחרת, רבנו [רבי ר' העשיל] לא היה כלל בעל דודתו... (הר"ר העשל היה חתן הג"מ שמואל יהודא ווואהל), אבל הגאון בעמ"ח מגיני שלמה יתכן (בדרך אפשר ולא בהחלט) שהיה בעל דודתו ממש, כי היה חתן הג"מ שמואל בהג"מ הלל מבריסק (בן הג"מ ווישל אב"ד בריסק בן המהרש"ל) ואולי היה בעמ"ח בית הלל שהיה יליד בריסק הוא ואבותיו, בן נכדו של אותו הג"מ הלל ונקרא על שמו. במקרה זה היה בעל דודתו ממש. ובכל הענין הזה לא מצאתי מישהו שהעיר בזה, על כן הבוחר יבחר.

שער ספרו של זקננו ה"בית הלל"

הרבנים ביעריסלאוו.

וראיתי ב"שם הגדולים" החדש אות ה' מביא את ר' הלל בר' יונה הלוי מחבר ספר "בית הלל" על "שלחן ערוך" "יורה דעה" ו"אבן העזר", ואחר כך בסימן ג' מביא את ר' הלל אב בית דין קהלת זאלקווא, וטעה, כי ר' הלל בר' נפתלי הירץ ז"ל חיברו.

ואלמלא הי"ה רואה בגוף הספר לא הי"ה כותב דבר זר כזה. והר' הלל בר' יונה הלוי אב בית דין קהלת חעלמא וקהילה קדישא ווילנא הוא המובא בספר "קרי"ה נאמנה" עמוד צ"ו.

והנה הגאון בעל "בית הלל" יותר משהי"ה חכם גדול, הי"ה עניו מאד, ולא הי"ה רוצה להוציא לאור חיבורו עד אשר נתקבל לאב בית דין בעיר זאלקווא ונתן כסאו בין כסאות רבני הוועד ונודעה חכמתו לחכמי הזמן, אז הפצירו בו להפיץ מעייני חכמתו.

ויהי כי זקן הר' הלל קרא לבנו הגאון מו"ה משה ז"ל לסדר את חידושיו על ארבע חלקי "שלחן ערוך" וטרם פטירתו צווה שלא יגעו בעזבונו וקודש יהי"ה להדפסת ספרו.

ועלה נפשו השמימה זקן ושבע ימים בן שבעים וחמש כ"ב טבת ת"ן לפ"ק בעיר זאלקווא ושם מנוחתו כבוד.

ואלה הם הספרים שהניח אחריו:

א) ספר "בית הלל" על "שלחן ערוך" "יורה דעה" ו"אבן העזר", כי בנו הגאון הנ"ל מלא אחריו וסידר את חידושיו ונדפס.

ב) חידושים על "שלחן ערוך" "חושן משפט" אשר היו בלתי מסודרים כלל ולא ראו אור.

ג) "בית הלל" על התורה על דרך הדרוש והפלפול ועל דרך קבלה ונשאר גם הוא בכתובים והי"ה נמצא מסודר כולו ומועתק יפה בווילנא ביד אחד מיוצאי חלציו.

ועוד על ה"בית הלל" מתוך "אנציקלופדיה לתולדות גדולי ישראל" בעריכת ד"ר מרדכי מרגליות

רב ופוסק. מחבר הספר "בית הלל" על שלחן ערוך. נולד בעיר בריסק למשפחת חכמים מפורסמת, בשנת שע"ה (1615), ולמד תורה מפי ר' צבי הירש דרשן, ואולי גם מפי ר' יהושע השיל בר' יעקב, הנודע בכנויו הרבי ר' השיל, שהיה בעל דודתו. נשא אשה בת אלוף ומנהיג מעיר ווילנא ועבר לגור שם. בשנת ת"י ותי"א שימש דיין בבית דינו של ר' משה בעל ספר

"חלקת מחוקק" בווילנא. משם נתקבל לרב בכמה מערי ליטא ולאחרונה בעיר קיידן. בשנת ת"ל נתקבל לרבנות בקהלות אלטונא והמבורג ובשנת תל"א קבלה אותו לרב אף קהילת וואנדסבק המצורפת אליהן. שם ישב כעשר שנים. בשנת ת"מ קיבל את הרבנות בעיר זאלקווא, בה כיהן עד יום פטירתו, בכ"ב טבת ת"ן (1690).

ר' הלל היה מחשובי הרבנים בדורו. ר' יעקב עמדן מכנהו "הרב החסיד בעל הוראה בית הלל". הצטיין גם כמנהיג והיה נבחר המדינה בועדי הרבנים בירוסלב ובזאלקווא. רב הוא מספר ההסכמות לספרים שנתן. הוא תיקן תקנות חשובות בעירו ושמו חתום בפנקס הקהילה.

חיבר ספר חשוב על ארבעת חלקי שלחן ערוך ולפני פטירתו ציוה לבנו ר' משה לסדרו ולהדפיסו מכספי עזבונו. ואמנם מילא ר' משה אחרי צוואתו והוציא את חידושיו על שו"ע יורה דעה ואבן העזר בשם "בית הלל" (דיהרנפורט, תנ"א). חידושיו על שו"ע או"ח וחו"מ נשארו בכתב יד. כן נשאר בכתב יד בידי יורשיו פירושו על התורה בדרך הדרוש והקבלה.

ועוד על ה"בית הלל" מתוך ספר "חכמי ישראל" חלק א' מאת הרב דוד הלחמי

רבי הלל ברבי נפתלי הרץ אב"ד אלטונא והמבורג (בעל "בית הלל")
נפטר: א' באב ה' ת"ן

תלמידם של הגאונים רבי הירש דרשן מבריסק ורבי משה מווילנה בעל חלקת מחוקק. מגדולי ההוראה בשעתו, חריף ובקי. ישב בווילנה ושימש כדיין בבית דינו של רבו בעל "חלקת מחוקק". באחד מפסקיו בענין גט בעל כרחה הוא כותב: ונראה דזה הדין דוקא בזמן הגמרא שלא נתפשט חרם דרבנו גרשון, אבל בזמן הזה אין לכוף את האשה לגט בעל כרחה, וכן נעשה מעשה בק"ק וילנה, בשנת ת"י לפ"ק שיצא פס"ד זה הלכה למעשה בק"ק וילנה מפי הרב בעל חלקת מחוקק בצירוף הרב בעל ברכת הזבח וגם בצירוף אותי.

בווילנה יצא שמו כגדול מאד בתורה. מכל העולם פנו אליו בשאלות, בהלכה נחשב כיחיד בדורו. את ספקותיו הביא לפני רבו שבמרוצת הזמן נעשה לו כחבר ואלה הם דבריו: מעשה היה בק"ק וילנה ונפסק מן הרב הגאון מהור"ר משה בעל חלקת מחוקק להתיר והסכים עמו הרב הגאון יהושע מקראקא (בעל מגיני שלמה) אבל הרב מ"ה שמואל קידינובר זצ"ל, בעל ברכת הזבח וגם אנכי פסקנו לחומרא על פי הדין של תורה, והנה אמר

הגאון בעל חלקת מחוקק בזה הלשון: אף שהדין נראה עמי להתיר, אף על פי כן אני מסכים לדעתכם מאחר שאתם מטריפים וכן נפסק למעשה.

מווילנה עבר לכהן פאר במספר ערים בליטא, ובשנת ת"ל נתקבל לרב ושופט בקהילות אלטונא המבורג. כשנתאחדה הקהלה וונדסבק עם קהילת אלטונא, נתקבל לרב אף בוונדסבק.

בשנת תל"ה נבחר לאב"ד בשלש הקהלות אה"ו לתקופה של חמש שנים נוספות. הרבה מפסקי דיניו נתנו בשבתו בערים אלו, ויישר את ההדורים בין שתי הקהילות. עד כמה היה רבי הלל נחשב בין גדולי הדור, אפשר לראות מעדותו של רבי יעקב עמדין במגילת ספר: הרב החסיד בעל הוראה בית הלל, ומובאים דבריו בכל פסקי אחרונים.

בשנת ת"מ עלה לעיר אבותיו זלקובה ונתמנה כאב"ד ור"מ, בה גמר את ספרו הגדול "בית הלל" על יורה דעה, שנדפס על ידי בנו רבי משה אב"ד קמפן. גם חיבורו על אבן העזר נדפס בהסכמת גדולי הדור ורבני ועד ארבע ארצות ביריד ירוסלב.

כן נשארו ממנו חיבורים על ש"ע אורח חיים וחושן משפט. והרבה מתשובותיו נדפסו בספרים "אהל יעקב" מר"י ששפור, "אמונת שמואל" ו"צמח צדק".

הניח בנים גדולי הדור, רבי משה אב"ד קמפן, רבי אברהם ורבי זליג אהרן שהיה ראש ומנהיג בזלקובה. ועל מצבתו כתוב: ואהרן בן שלש ושמונים שנה בדברו לפני מלכו של עולם, בחודש החמישי ביום חמשה-עשר תצ"ד, הראש ומנהיג תורני מהור"ר אהרן זליג, בן הרב הגאון המאור הגדול מו"ה הלל זצ"ל, בעל מחבר ספר בית הלל.

משהו מחידושי תורתו של זקננו הגאון ה"בית הלל"

קטע מ"הקדמת הרב בן המחבר" לספר "בית הלל":

והנה גם כסאו של אמ"ו הגאון החסיד ז"ל היה מוטל בין הגדולים הגאונים, שהיה נבחר לעשות חקים ומשפטים ותיקונים, ושם שמעו מפיו איזה דינים מחודשים, אשר לא שמען אוזן מעולמים, וא"צ לומר שאר דברים נחמדים, מתוקים ונכונים אשר שפתיו היו מדברים, והפצירו בו אנשים חכמים ונבונים, להביא לבית הדפוס ולהוציא לאור עולמים, לזכות את הרבים, וזכות הרבים תלה בו, לא תחסר כל בו, ושפתותיו ידובבו.

והנה גם אותי זיכה כאבא את ברא, להבין דבר מתוך דבריו ולפרש גמרא דזבחים דף ק"ב וז"ל מיתיבי, מי ראה נגע מרים, אם תאמר משה

הסגירה, זר הוא ואין זר רואה את הנגעים, ואם תאמר אהרן הסגירה אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים וכו' וקתני מיהת משה זר וכו' עכ"ל בגמרא זו נתחבטו בו כל המפרשים באמרם הלא הוא מאמר חז"ל במקום שיכול לקצר אין רשאי להאריך והוה ליה להמקשן לקצר דבריו ולהקשות בקצרה "אם תאמר משה הסגירה משה קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים", ואז לא היה צריך לפרש "אם תאמר אהרן" דהא הוא גם כן קרוב, והיה גם כן מוכח כמאן דאמר דאין קרוב רואה את הנגעים.

והנה הטה אזניך כאפרכסת לשמוע דברי אלקים חיים דברי אמ"ו הגאון החסיד המחבר ז"ל מה שכתב בחיבורו הגדול על התורה כולה, דברי בי"ת היל"ל שמו תהלה, בפרשת מצורע פירש המדרש רבה בדף קפ"ב וז"ל צער גדול היה לו למשה, כך הוא כבודו של אהרן אחי להיות רואה את הנגעים עכ"ל, דברי משה ההם תמוהין מאד, מה היה הצער למשה ומה היה זה שלא לכבוד אהרן אחיו, וכתב הענין, דברי עתיק יומין, שאהרן היה לו דין חובל שחבל בישראל שגרם להם להתחייב בזיבה וצרעת כדאיתא במדרש ילקוט בפרשת מצורע וז"ל מהיכן נתחייבו ישראל בזיבה וצרעת רבנן אמרי מן העגל דכתיב וירא משה את העם כי פרוע הוא וכתיב במצורע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע מה להלן צרעת אף כאן צרעת. אם כן נשמע מיניה בהדיא שנתחייבו ישראל בצרעת מכחו של אהרן דוקא ואלמלא זאת שעשה להם אהרן לא היה שום עונש צרעת לישראל לעולם, רק מכחו נתחייבו בעונש הצרעת, ואם כן הרי שלך לפניך בהדיא שאהרן הוא החובל שחבל בישראל.

ואיתא בגמרא דבבא קמא דף פ"ה ע"א וז"ל אי אמר החובל לנחבל אסייך אנא, ולא יהבית לך דמי רפואה, אומר לו נחבל לחובל דמית עלי כאריה ארבא עכ"ל, אם כן מוכח מזה מי שחבל בחברו וצריך לרפואה חייב החובל לשלם שכר הרפואה ואם אמר החובל לנחבל אנא ארפא אותך בעצמי שאני רופא, יכול לומר לו הנחבל איני רוצה דדמית עלי כאריה ארבא, ואם כן גם כאן שאהרן חבל לישראל ונתחייבו בזיבה וצרעת מכחו, ולפי זה לא היה יכול לראות את הנגעים בעצמו לרפאות אותם מצרעתם, שיכולים לומר לו דדמית עלינו כאריה ארבא, ואם כן זהו פירושו של המדרש "צער גדול היה לו למשה וכי זה הוא כבודו של אהרן אחי להיות רואה את הנגעים" הלא הוא גרם להם הצרעת ונקרא חובל ויש לו דין חובל שיכולים למימר לו דדמית עלינו כאריה ארבה וזהו לא לכבודו שהוא לשון בזיון. עד כאן דברי פי חכם חן שפתים ישק לו.

ואחר הדברים האלה שאהרן היה לו דין חובל בחברו, פקח עיניך וראה שאהרן לא היה יכול לראות גם כן נגע מרים שחבל גם כן במרים דאלמלא המעשה של אהרן לא נתחייבה מרים בצרעת על שדברה במשה רק בעונש אחר דאז לא היה לישראל שום עונש צרעת לעולם כדאיתא במדרש ילקוט הנ"ל ואם כן נקרא "חובל" שחבל במרים גם כן.

ומצורף לזה נקדים דאיתא בגמרא דבבא קמא דף הנ"ל וז"ל ואי אמר ליה החובל לנחבל מיתינא אסייא דמגן במגן, אומר לו הנחבל לחובל אסיא דמגן במגן מגן שוה, ופירש"י ז"ל אסיא דמגן שירפא בחנם וקרובו הוא עכ"ל ופי' מהרש"ל בספר "חכמת שלמה" וקרובו הוא פירוש שאמר החובל וקרוב שלי הוא עכ"ל ע"ש ואף על זה פקח עיניך וראה שגם משה לא היה יכול לראות נגע מרים שהוא קרוב של אהרן והוא החובל, ואם כן אף למאן דאמר בגמרא דסובר קרוב רואה את הנגעים אף על פי כן לא היה משה יכול לראות נגע מרים הואיל שהוא קרוב של אהרן והוא החובל ואין קרובו של החובל יכול לרפאות את הנחבל, ואף שמצד קורבא של מרים היה יכול לראות למאן דאמר קרוב רואה את הנגעים, אבל מצד הקורבא של אהרן לא היה יכול לראות שהוא החובל כדאמרינן.

ומעתה יעלה לרצון דברי המקשן דאדרבה איפכא מסתברא וכמאמר חז"ל מקום שצריך להאריך אין רשאי לקצר, והוכרח להאריך ולמימר "משה זר ואהרן קרוב" ואז מוכח כמאן דאמר שאין קרוב רואה נגעים, דאי אמרת משה קרוב הייתי אומר כמאן דאמר קרוב רואה את הנגעים והא דאמר משה קרוב ולא יכול לראות את נגע מרים פירושו הוא שהוא קרוב של אהרן שהוא החובל, לכן מצד קורבא של אהרן אינו יכול לראות נגע מרים שהוא קרוב החובל, אבל מצד קורבא של מרים באמת היה יכול לראות ולעולם אתיא כמאן דאמר קרוב רואה את הנגעים. ולכן ההכרח לא יגונה וצריך לפרש דבריו ולומר "משה זר ואהרן קרוב" ואז מוכח כמאן דאמר אין קרוב רואה את הנגעים דאהרן אין לו צד קורבא למימר שלא יכול לראות נגע מרים אלא מצד קורבא של מרים ואז שפיר מוכח כמאן דאמר אין קרוב רואה את הנגעים כדאמרינן וק"ל.

עד כאן לשונו של בן הגאון המחבר "בית הילל" בהקדמתו.

ונראה לי דהכי פירשו:

אמרינן בגמרא זבחים ק"א סוף ע"ב ומי ראה נגע מרים א"ת משה ראה זר הוא, וא"ת אהרן הסגירה, אהרן קרוב הוא ואין קרוב רואה את הנגעים וכו'.

ומקשין "העולם" לשם מה כל האריכות? למה לו לתנא דברייתא להתחיל מ"משה זר" ולומר אחר כך "אהרן קרוב" וכאילו הסיבה שלא יכול משה לראות את הנגע היא זו שאינו כהן, הרי גם אם היה משה כהן אין הוא יכול לראות את נגע מרים מפני שהוא קרוב ואם כן הטוב טוב שהי' תנא דברייתא נוקט מלכתחילה לשון קצרה ואומר "משה קרוב הוא" ואנא ידענא שמטעם זה גם אהרן הכהן אינו יכול לראות את נגע מרים?

ומתרץ בנו של ה"בית הלל" שאם בעל הברייתא היה אומר "משה קרוב" ותו לא הייתי טועה וחושב שהכוונה היא ש"משה קרוב" לאהרן ואהרן הרי יש לו דין "חובל" והדין הוא שאם החובל אומר לנחבל אני מביא לך רופא שהוא קרובי והוא ירפא אותך חנם, יכול הנחבל לומר לו: "אינני מסכים". וכדי בזיון וקצף להעלות על הדעת שמחשבה כזאת על אהרן קדוש ה' עוברת במוחם של המצורעים אף שלא אומרים לו כן בפירוש. ועל זה הצטער משה ואמר "וכי זה כבודו של אהרן לראות את הנגעים", היינו שהמנוגע יכול חלילה לחשוב בלבו: "הרי הוא זה שגרם לי לכל הסבל הנורא שעובר עלי ועתה הוא בא לרפאני? אי אפשי בו דדמי עלי כאריה ארבה". ואולי היתה גם מרים הנביאה יכולה לחשוב כן חלילה על אחי'ה הקדוש משה רבנו בגלל היותו אחיו של אהרן "החובל", ומסיבה זו נאלץ בעל הברייתא להאריך ולא לקצר ולומר תחילה "משה זר" ולא "משה קרוב" כדי להוציא מלבנו טעות זו שלא נחשוב שאלמלא היה משה כהן היה יכול לראות את נגע מרים אחותו אעפ"י שהוא קרובה, כי קרוב רואה את נגע קרובו, אלא שבגלל קירבתו של משה אל אהרן "החובל" לא יוכל משה לראות את נגע מרים כדי שלא תאמר (או תחשוב) "אסיא דמגן במגן מגן שווה" כי ה"רופא" הוא קרובו של אהרן "החובל". כך הייתי מפרש את המלים "משה קרוב". ולכן, כדי להוציא מלבנו פשט מוטעה שכזה הוכרח התנא להקדים ולומר "משה זר" ואחר כך "ואהרן קרוב" ללמדנו שכל קרוב פסול לראות את נגע קרובו גם אם אינו קרובו של אהרן.

התמיהות שלי:

1. הרי הגמרא שם בזבחים דנה רק בשאלה אם משה נחשב לכהן או לזר אבל לא דנה כלל בשאלת קרוב. קרוב מאן דכר שמיה שם בגמרא?

2. ובכלל איך אפשר לומר שאין אהרן יכול לראות את נגע המצורע מטעם "חובל" הרי מקרא מלא דבר הכתוב "והובא אל אהרן" ואיך אפשר לומר שהצרוע אשר בו הנגע יכול לטעון שאין הוא מסכים להראות את נגעו אלא לבניו של אהרן ולא לאהרן עצמו מטעם "דמית עלי כאריה ארבה",

אתמהה!

ואולי הכוונה ב"אינו יכול" - יכול הוא אלא שהוא מצטער מאד ומתבייש מאד וכאילו המנוגע אומר לו כן אעפ"י שאף אחד עוד לא העיז חלילה לומר כדברים האלה במפורש לאהרן קדוש ה' אלא שאהרן עדין נפש היה ומצטער מעצם המחשבה של המנוגע ומהאפשרות שלו לומר לו כן בלבו ולכן "אינו יכול" וכן משה, אחיו של "החובל" "אינו יכול" גם הוא מטעם "אסיא דמגן וכו' וקרוב הוא".

ואם כי כל זה נשמע תמוה קצת, שומה עלינו לעמול בדבריו של גברא רבה מתוך אמונה שלא דבר ריק הוא ואם ריק הוא מכם. ובמיוחד שהגאון המחבר אישתבוחי קא משתבח בחידושים אלה ואומר "עשה אזנך כאפרכסת" מסתמא יש תשובות לקושיות הנ"ל.

ועוד משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ה"בית הלל"

מתוך ספר "שם הגדולים השלישי" (כת"י) שהעתיק למעני ידידי הרה"ח ר' יוחנן גוראר' נ"י, ותודתי נתונה לו מעומק הלב.

הרב מו"ה הלל הגאון המקובל שהי'ה אבד"ק קידאן והגליל ואח"כ הי' אבד"ק אה"ו ובסוף ימיו הי' אבד"ק זאלקאווא בגליל לבוב ושם מנו"כ בשנת ת"ן. כ"ב טבת בן ע"ה שנה. חבר ס' "בית הלל" על ד' שו"ע ונדפס על יור"ד ואה"ע עם כמה חדושים מבנו הגאון הגדול מו"ה משה דרשן אב"ד ור"מ דק"ק קעמפנע ובק"ק ווילנא ונדפס בזאלקווא בשנת תנ"א וס' "בית הלל" עה"ת כ"י ומצורף עם באורים על כל הילמדנו רבנו שבמדרש תנחומא מבנו הגאון מו"ה משה הנ"ל. וגם הובא הסכמותיו על ס' "אור חדש" על ברכות המצות וברכות הנהנין להגאון מו"ה חיים באכנער מקראקא הנדפס בעיר אמסטרדאם בשנת תל"א ועל ס' "דברי שמואל" עה"ת הנדפס באמסטרדאם בשנת תל"ח ועל ס' "באר אברהם" פירוש על ששה סדרי משנה להגאון מו"ה אברהם מו"ה חיים ליסקר אבד"ק ראסיין בזאמוט הנדפס בפפד"א בשנת תמ"ג, ועל ס' "ילקוט דוד" הנדפס בדיהרנפורט בשנת תנ"א ועל ס' "מגן אברהם" על או"ח הנדפס בדיהרנפורט שנת תנ"ב ועל ס' "עולת תמיד" הנדפס באמסטרדאם בשנת תמ"א ועל ס' "דתי יקותיאל" על תרי"ג מצות הנדפס בזל בשנת תנ"ו ועל ס' "חלק שמעון" הנדפס בפראג בשנת תמ"ז ועל ס' "עולת יצחק" על שו"ב הנדפס בפפד"א ועוד על כמה ספרים.

בן הרב הגדול המופלג מו"ה נפתלי הירץ מעיר זאלאווקא אחיו של

הגאון המקובל מו"ה משה זאק שהי' אב"ד דק"ק שאריגראד בניו של הגאון.

בהגאון המפורסם בדורו מו"ה שמואל מבריסק דליטא אחיו של הגאון המקובל איש אלקי מו"ה אהרן זעליג שנפטר בזאלקאווא בשנת תי"ג יום ד' י"א אלול בעל ס' עמודי [ה]שבע[ה] על הזהר בן הרב המופלג מו"ה משה מזאלקאווא בהגאון מו"ה הלל הנקרא בפי כל ר' שמואל ר' משה ר' הילל מגזע רמ"א ז"ל וגם הי'ה תלמיד של הגאונים הגדולים המפורסמים מו"ה צבי הירש דרשן דק"ק בריסק דליטא המובא בספרו "בית הלל" חלק יו"ד סימן פ"ד ומו"ה יהושע העשיל אב"ד ור"מ דק"ק לובלין ודק"ק קראקא הנקרא רבי ר' העשל שהי' בעל דודתו המובא ג"כ בספרו "בית הלל" סימן פ"ד דף קצ"ח.

והגאון מו"ה הלל הנ"ל הי' אבי[ו] של הגאון הגדול מו"ה משה דרשן אב"ד ור"מ דק"ק קעמפנע וראבד"ק ווילנא שחבר תוספות וחידושי דינים והגהות על ס' "בית הלל" לאביו הגאון הנ"ל.

והגאון מו"ה הלל הנ"ל הובא בשו"ת "אמונת שמואל" סימן כ' להגאון הגדול מו"ה אהרן שמואל קאידנובר הנדפס בפפד"מ בשנת תמ"ג (עיין ס' "קריה נאמנה" להחכם מו"ה שמואל יוסף פין מווילנא הנדפס בווילנא בשנת תר"ך).

והגאון מו"ה הלל הנ"ל הי' מתחילה בווילנא בבית דינם של הגאונים הגדולים בעל "חלקת מחוקק" ובעל "ברכת הזבח".

הערצת בן זמנו של המחבר

הספר "בית הלל" נדפס בשנת תנ"א "בדפוס המשובח אשר העלה ואשר הביא והקים באותיות חדשות ה"ה האלוף כמוהר"ר שבתי משורר מפראג יצ"ו" הוא הרב הגדול מחבר ספר "שפתי חכמים" על פירוש רש"י.

בשער הספר תחת הכותרת "אלה דברי המחוקק" יצא המדפיס המפורסם בדברי שבח מרגשים כלפי המחבר.

עדותו של גברא רבה בן זמנו של המחבר ראוי'ה להעתיקה הנה:

הנה אבוא ואחזיק טיבותא למרן דבשמיא ומרי'ה דעלמא, ואברך על המוגמר וברכת הטוב והמטיב לדידי ולאחריני, וגומל חסדים טובים שגמלני כל טוב, שהקרני מקרה טהור גברא ואידכי, ספר הנכבד והנחמד הלזה, דברים חדשים אשר לא שמעה אוזן ולא שזפתם עין מעולם. כי כשמו כן תהלתו, שמו נאה לו והוא נאה לשמו, פאר מקדושים, אשר לשמו מפארים ומקדישים ומעריצים בארצי קודש הילולו, וה' עמו, הלכה כמותו

בכל מקומו, בנימוקו וטעמו. וכאשר ראיתי את המראה הגדול הזה, כגבר חלצי אזרתי, לא נחתי ולא שבת"י, וכמה טרחות טרחתי, ויגעתי ומצאתי, להוציא מהוני וממוני, אשר פזרתי משופרי שופרי דחלזוני, ראשית ביכורי אשר בארצי הבאתי, ולקחתי אותיות חדשים, ונייר ודיו לבוא מן הדין סמוכו לנא, ויעלת חסדא וחנא, כאשר עיניכם ההדור והיופי תחזינה, ובזכותא דהאי מרנא ורבנא יעמוד שמי וזרעי לעלמי עלמיא לזכות הרבים, ועל דא בוטח אנא, שיגמור ה' בעדנא, ואחת שאלתי ואותה אבקש תמיד בבית ה' לאורך ימים יהי"ה משענתי ושבת"י בן הקדוש מוהר"ר יוסף זצללה"ה הי"ד מפראג.

גודל יחוסו של ה"בית הלל" אליבא דהצדיק מרוז'ין נ"ע והמסקנה המתבקשת מעיון באגרת יוחסין של סבא

מסתכל הוית ברשימת הצאצאים של ה"בית הלל" ומצאתי את כולם רבנים וחסידים גדולים דבוקים במורנו הבעש"ט ותלמידי תלמידיו לאורך כל הדורות שממנו עד הסבא:

נכדו – אבי הרב הקדוש ר' משה'לע יאכנע'ס, תלמידו של הבעש"ט, הביא את בנו הקדוש אל הבעש"ט כשמלאו לו י"ג שנה – ונכדו שלו (של הרה"ק ר' משה'לע), גם הוא שמו ר' הלל, הי"ה תלמידם המובהק של הרה"צ ר' זוסיא מאניפולי ושל הרה"צ ר' יעקב שמשון משפיטובקה, ובנו של ר' הלל – ר' משה "הרב הגדול בתורה ויראה, מופרש בחסידות, ותיק ועניו, רב בשומסק וקופעל" (אשר סבי קרוי על שמו) ראו ממנו גדולות ונפלאות ורוח הקדש הופיעה בביתו, ועליו הי"ה הסבא מספר לנו שבליל שבת אחד, באמצע הסעודה פנה ר' משה זה אל זוגתו הרבנית ואמר לה: "איך זע אז אונדזער זוסי אהרן זיצט איצטער בא א ליכטיקן טיש. וועז איך וואלט וויסן אז דאס איז זיין אייגענער טיש, וואלט מיר שוין ניט ארן זיך אריבער טראגן (אויף יענעם עולם). והתברר אחר כך שבנו הרב ר' משולם זוסיא אהרן הי"ה באותו ליל שבת, מסב באותה שעה ליד שלחנו הטהור של הקדוש מרוז'ין נ"ע וזקננו הרב ר' משה הרגיש ברוח קודשו שבנו יושב עתה "בא א ליכטיקן טיש".

ומודעת זאת בין החסידים שהצדיק מרוז'ין נ"ע כשדיבר בקודשו על חשיבות היחוס הסביר פעם שבעצם עיקר יחוסו של יהודי הם בניו הבאים אחריו, ולאו דווקא אבותיו שהיו לפניו. ובחכמת אלקים שבקרבו ובענוותנותו היתרה הביא דוגמא חי"ה לשיטתו זו ממנו עצמו ואמר: דער

עיקר יחוס פונעם מגיד איז דאס, וואס ער האט געהאט דעם מלאך פאר א זון, און דעם מלאך'ס יחוס איז דאס, וואס ער האט געהאט מיין טאטן, און מיין טאטנ'ס יחוס איז דאס, וואס ער האט געהאט מעך.

אף אנו בעניותנו נאמר לענייננו שאם נבוא למדוד את יחוסו של ה"בית הלל" בקנה מדה רוז'ינאית זו ונעריך את יחוסו מלמעלה למטה נגיע למסקנה כי אכן רם ונשא הי'ה יחוסו שהרי כל שמונת הדורות שממנו ולמטה עד ר' משה הנזכר היו כולם רבנים וחסידים גדולים דור אחרי דור וכולם היו קשורים לצדיקי אמת, וזה הרי היחוס הגדול באמת.

משהו על גדולתו של זקננו הקדוש ר' משה יכנה'ס נ"ע

באגרת יוחסין כותב סבא שהוא מתייחס מצד אמו אל אחד מתלמידי הבעש"ט בשם הקדוש ר' משה יאכנע'ס, שהיה נינו של מחבר ספר "בית הלל" על שו"ע יו"ד.

ברם דא העיק עלי שיגעתי הרבה ולא מצאתי זכר לשם זה בשום אחד מספרן של צדיקים.

ופניתי בצר לי אל האדם המעלה, ר' יצחק אלפסי נ"י והוא כיד הבקיאות הרחבה עליו הפנה את תשומת לבי לשני סיפורים יקרים על זקננו הקדוש ר' משה'לה נ"ע המופיעים בספר "מדור דור" (חלק א') מאת מ. ליפסון:

מס' 662 – כשנסתלק רבי משה יחנה'ס, ביקש ר' מאיר מפיקוב, בנו של רבי לוי יצחק מברדיטשוב, להניחו בשורה אחת עם אביו. נדחק זליג, שמשו של רבי לוי יצחק, וסיפר מעשה שהיה:

פעם אחת בא ר' משה יחנה'ס לרבי לוי יצחק. נתיחדו ארוכות. הצצתי דרך סדק הדלת וראיתי שניהם עומדים כפופים וכל אחד ידיו על ראשו של חברו.

משה, לבבי, – אומר רבי לוי יצחק – ברכני.

לוי יצחק, חיי, – אומר רבי משה, – ברכני אתה.

משה, לבבי, אומר רבי לוי יצחק, – רצוני, שלאחר מאה ועשרים שנה יהא גופך מונח על ידי.

לאו, לוי יצחק, חיי, – אמר רבי משה – דייני, שאהי'ה מונח למרגלותיך.

*

מס' 675 – כשנכנס רבי משה יחנה'ש לברית שלש עשרה ונעשה בר מצוה, הביאו אביו לרבי ישראל בעש"ט להתברך מברכות פיו.

הציץ רבי ישראל בתינוק, הניח ידיו על ראשו ואמר לו: – בני, רצונך שתאריך ימים, אל תתפרסם בעולם.

*

ואולי זוהי גם התשובה על כך שלא ידענו פרטים על הצדיק כי יד הבעש"ט עשתה זאת וברכתו הק' היא שעמדה לו שלא יתוודע טבעו

בעולם ולא יתגלה שמו ברבים למען יאריך ימים בעלמא דין ויוסיפו לו שנות דור עד אחרי הסתלקותו של הרב הקדוש מברדיטשוב, והוא פלאי.

* * *

וכעבור זמן העירני אחד הידידים שהסיפורים הללו הופיעו ב"דאס אידישע ליכט" בנוסח זה (בהוספת פרטים חשובים):

א באהאלטענער צדיק

ר' משה יאחנעס, וועלכער האט געוואוינט אין בערדיטשעוו אלס א צוריקגעצויגענער פרומער איד, איז אמאל געזעסן אין זיין חדר פערטיפט אין א שטיקל תוספות-יום-טוב. ער האט בשום אופן ניט געקענט פערשטעהן וואס אייגנטליך דער תוספות-יום-טוב האט דער מיט געמיינט. ער איז דעריבער געווען שטארק געקרענקט.

עס איז געווען ארום צוועלף א זייגער ביינאכט. דאס גאנצע בני-בית פון ר' משה האבן שוין געשלאפן. די טהיר איז אבער ניט געווען פערשלאסן. טאמער קומט עפעס אין שטאדט אריין א פרעמדער אורח וועלכער האט ניט וואו צו שלאפן און וועט פערבלאנדזשעט ווערן אין יענער גאס וואו ער וואוינט, זאל ער ביי איהם געפינען אן אפענע טהיר. אין א שטאט ווי בערדיטשעוו האבן זין אפט געטראפען אזעלכע אורחים.

מאכט זיך פלוצים אויף די טהיר און א אלטער איד מיט א הדרת פנים קומט אריין אין זיין חדר. ר' משה האט איהם "שלום" געגעבן, איהם געפרעגט פון וואנעט ער איז און ווי ער הייסט.

אבער דער אלטער איד האט איהם פערשמועסט, זיך אויסגעדרעהט פון צו געבן איהם א תשובה, ארויפגעפיהרט איהם אויף דעם למוד וואס ער איז איצט עוסק אין דעם תוספות-יום-טוב, ומענין לענין האט ער איהם דייטליך און קלאהר ערקלעהרט אלעס וואס ר' משה האט פריהער ניט פערשטאנען און דאן ווי נעלם געווארן.

ר' משה יאחנעס האט ניט געוואוסט אויב דאס אלעס איז געווען בהקיץ, אדער נאר א חלום. איין זאך האט ער אבער יא געוואוסט, אז דאס הארבע שטיקל תוספות-יום-טוב, וועלכעס ער האט פריהער בשום אופן ניט געקענט בעגרייפן און פערשטעהן איז איצט פאר איהם קלאהר ווי דער טאג.

אין דער זעלבער צייט, איז דער היליגער בערדיטשעווער צדיק ר' לוי

יצחק געזעסן אויף דער ערד אבריכטנדיג תקון-חצות. און דערוואוסט האט ער זיך, מיט זיין קלאהרן חוש-הקודש, אז באותו רגע, איז דער בעל תוספות-יום-טוב א גאסט ביי ר' משה יאחנעס און לערנט מיט איהם א שווערע שטעלע אין זיין אייגן ספר.

האט זיך דער בערדיטשעווער צדיק גיך אויפגעשטעלט, מפסיק געווען אין מיטן "תיקון חצות", און גאלאפן מיט האסט צום הויז פון ר' משה יאחנעס, אפשר וועט עד אויך זוכה זיין צו זעהן דעם גרויסן הימלישן גאסט, וואס איז געקומען פון יענעם עולם אויפצוקלערן א שווערן ענין צו ר' משה יאחנעס.

ער איז אבער צו שפעט געקומען. א מינוט פריהער איז דער אלטער געהאט נעלם געווארן. ער האט דערפון געהאט גרויס חלישות-הדעת, וואס ער האט ניט זוכה געווען זעהן דאס וואס ער, ר' משה יאחנעס, האט געזעהן.

יעדער צדיק האט זיך זיינע בעזונדערע זכיות.

די עובדה האט דער בערדיטשעווער צדיק דאן דערצעהלט פאר זיין זוהן ר' ישראל פון פיקאוו, בסוד סודות, קיינעם דאס ניט מגלה צו זיין כל זמן ר' משה יאחנעס איז נאך בחיים חיותו (לעבט נאך).

דער בערדיטשעווער צדיק איז דאן נסתלק געווארן און מיט א צייט שפעטער איז אויך ר' משה יאחנעס נפטר געווארן.

האט דער פיקאווער רב ר' ישראל, וועלכער האט געוואוסט דאס גרויסקייט פון ר' משה יאחנעס געהייסן דער חברה קדישא, מען זאל איהם, ר' משה'ן, לייגן אין שכנות נעבן זיין פאטער דעם בערדיטשעווער, קבר ביי קבר, ווי צוויי גלייכע פריינד און גלייכע צדיקים.

דא האט זיך אבער אריינגעמישט זיין משמש ר' זעליג, וועלכער האט נאך געהאט די זכיה צו בעדינען דעם הייליגן בערדיטשעווער גופא בחייו, און האט דערצעהלט אט די עובדא:

– "אמאל איז ר' משה יאחנעס אריינגעגאנגען צום בערדיטשיווער אין זיין חדר מיוחד און האט זיך דארט פערזוימט א היבשע צייט, בין איך געווארן נייגעריג צו וויסן וואס ער טהוט דארט ביים צדיק אין חדר אזא לאנגן זמן. האב איך, געגן מיין געוואוינהייט, געוואגט און אריינגעקוקט דורכ'ן שליסל-לאך אינ'ם רבינ'ס חדר אריין.

"א שרעק האט מיך ארומגעכאפט וועגן דעם וואס מיין אויג האט-דארט דערזען.

געשטאנען זיינען אט די ביידע צדיקים מיט די פנים'ער איינער געגן דעם אנדערן, ביידע מיט אראפגעבויגענע קעפ און ביידע האבן געהאלטן זייערע הענד, יעדער פון זיי, אויף דעם צווייטענס קאפ.

האב איך דעמאלס געהערט ווי דער רבי מיינער האט געזאגט צו ר' משה יאחנעס:

– "בענטש מיך, בענטש מיך, משה סערדצע?

און ר' משה האט ווידער צוריק געזאגט:

– "בענשט איהר מיך, מיין ליבער ר' לוי יצחק, בענטשט מיך!"

און געהערט האב איך ווי מיין רבי ז"ל האט צו איהם געזאגט:

– "משה סערדצע מיין רצון איז אז איבער הונדערט און צוואנציג יאהר, זאל דיין גוף ליגן נעבן מיר, אין דער זעלבער שורה און אין נאהנטן שכנות".

האט איהם דערויף ר' משה יאחנעס געענטפערט:

– ניין, ניין, ר' לוי יצחק. עס וועט פאר מיר זיין גענוג צו ליגן ביי אייך צו-פוסנס. דאס איז ווידער מיין אמת'ער רצון.

דער רבי האט דאן געשוויגן, גאר ניט דערויף געענטפערט, קיין דבור אפילו נישט, א סימן אז עס איז אזוי געווען אן אפגעמאכטע זאך.

מען האט איהם דאן קובר געווען צו-פוסנס פונ'ם הייליגן קדושת-לוי. זכותם יגן עלינו.

מופת מהבעש"ט שסיפר זקננו הגאון ר' חיים מרדכי מרגלית בעל "שערי תשובה" (מתוך ספרו של הרב החסיד ר' יעקב קידנר "סיפורים נוראים". וידוע ומפורסם בשער בת רבים מהימנותו ודייקנותו של המחבר שהיה מחשובי חסידי כ"ק אדהא"מ, עד שכ"ק אדמו"ר הריי"ץ המליץ לפני כ"ק אדמו"ר שליט"א לעיין בספר זה במשך שבעת ימי המשתה שלו).

הנה מדי דברי, זכור אזכור מאיש חי רב פעלים מתעלומות הנסתרות שנתגלה לו, ואציגה לכם סיפור נפלא.

הנה בהיותי עוסק במלמדות ביאנאווע הסמוך לקאוונא, והתגורר בזמן הזה בסביבות העיר הרב הגאון ר' חיים מרגליות, הרב מדובנא רבתי, והוא בעל המחבר "שערי תשובה" על השלחן ערוך, כי היה לו מסחר בחורשים סביבות העיר ודרכו היה לבוא לפרקים בעיר.

פעם אחת בא לעיר ובאו החשובים והלומדים להקביל פניו, וגם אני הייתי בתוך הבאים, ואמר להם תורה. אח"כ נפל ביניהם דבר מענין דרך החסידים, והוציאו דיבה על כמה גדולי הרבנים מעדת החסידים, עד שפערו פיהם לדבר על הקדוש הבעש"ט. נתלהב הרב הנ"ל מאוד ואמר: "אחיי ורעיי, בקשתי מכבודכם שתנוחו מדיבור זה, ואל ישמע אזני כדברים האלו על עיר וקדיש איש חמודות, כי באמת אני ג"כ מהמנגדים לדרך החסידים כנודע*, וכאשר ראיתם שחשתי עד כה. ואעפ"כ על הקדוש הבעש"ט אין במדינות אלו התנגדות ח"ו, אדרבה גדול הוא בעינינו ממש כמו האריז"ל."

וכשמעם כ"ז נתפלאו מאוד ואמרו: "רבינו יצוה חסדו להטריח כבודו הרמה לגלות לנו מהותו, כי באמת תמוה זה מאוד בעינינו: אם היה גדול כ"כ, למה היה שפל בעיני הבריות וגם התנהגויותיו היו משונים, לא כהגדולים אשר בארץ."

אמר להם: "כדבריכם כן הוא שהתנהגויותיו היו משונים וגם דרשותיו היו משונים, אעפ"כ כאשר הוא נודע במדינתנו, אין שייך להתפלא עליו כלל, ואף אם המצא תמצא בדרשתו פסוק אשר לא כן הוא מסודר בתורה

---

*) ידוע שהוא ואחיו הגאון ר' אפרים זלמן מרגלית עם הזמן התקרבו מאד לגדולי החסידות וגדולי צדיקי הדור עשו שידוכים עמו ועם בנו הגאון ר' מנחם מאניש ממאצוב. (ח.ע.מ.).

התיבות אין להרהר אחריו ח"ו, כי כל אותיות התורה היו נתונים בידו מלמעלה לעשות בהם כרצונו, כמו עד"מ מלך רם ונשא שהיה לו בן יחיד חביב ונחמד, אשר אביו המלך אהב אותו אהבה עזה ממש כמו חיי נפשו. ומרוב אהבתו מסר לו כל אוצרותיו היקרים. פעם אחת באו שרי המלך ואמרו: אדונינו המלך יחיה לעולם וגם בנו יחיה לעולם. נודע לנו, שהמלך יחיה, מסר לבנו כל האוצרות היקרים ומי יכול לדבר אחרי המלך שכבר עשהו, ובפרט שבנו יחיה ראוי לכך מצד רום חכמתו, וכתר מעשיו הטובים. אבל אין זה בשכלינו להשיג מה שבנו מסדר האוצרות באופן אחר מסידור המלך, ממש מהיפוך להיפוך. אמר להם המלך: הן אני מסרתי לבני כל האוצרות, נתונים הם בידו וברשותו לעשות בהם כרצונו. ומה גם, בטוח אני ברוחב חכמתו שבוודאי לא יקלקל ולא יצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן." ככל המשל והחזיון הזה כן נודע לנו איש הקדוש הזה.

והנה אספר לכם מפלאי פלאות נסתרות תורתו ותדעו ותאמינו שכדברי כן הוא. שמעו אחיי הפלאות נסתרות תורתו.

פעם דרש המימרא בשבת פרק המוציא, רב חסדא ורבה בר רב הונא הוו קא אזלי בארבא, אמרה להו מטרוניתא אותבן בהדיכו ולא אותבוה, אמרה מלתא אסרתא לארבא. אמרו אינהו מילתא שריוה. ופירש רש"י ז"ל: אמרה מילתא, שם טומאה, אמרו אינהו מילתא שם טהרה.

והקשה כבודו ז"ל בשלמא מילתא דידה לא נזכר בש"ס מצד שהוא שם טומאה אבל מילתא דידהו, שהוא שם טהרה למה לא נזכר בש"ס מה שאמרו, בכדי שנדע הלחש במה בטלו הכישוף. ומה גם כי מצאנו בגיטין כמה דפים שנדבר שם לחשים לכמה תחלואים.

ואמר הוא ז"ל שביטול הכישוף הוא כשאומרים הפסוק "מכשפה לא תחיה" ובתנאי בכוונות הנסתרות המרומז בפסוק זה ודרש דרוש גדול, סודות נפלאים בפסוק זה. ואמר שבאלו הכוונות יבטל כל מיני כישוף שבעולם. ואמר שגם רב חסדא ורבה בר רב הונא ביטלו הכישוף באמרם פסוק זה בכוונות הנסתרות, כי מה שנכתב בש"ס אמרה מילתא הוא כפשוטה, שאמרה מילתא, היינו דבר שם טומאה, ולא נזכר מה שאמרה, ומלתא דידהו צ"ל מל"ת בלא אלף בסופו. והמל"ת הוא ר"ת "מכשפה לא תחיה." ובזה ביטלו הכישוף.

ואח"ז כששמענו הפלא הזה טרחנו ועמלנו לחפש אחר ש"ס ישנים,

ומצאנו ש"ס ישן נושן, אשר נדפס כמעט בהתחלת מציאות מלאכת הדפוס. ומצאנו כדבריו הקדושים ש"מלתא" שלה נדפס באלף ו"מלתא" דידהו נדפס מל"ת, בלא אלף. וגם נרשם למעלה נקודות כמו בר"ת.

הנה זכינו לראות בחוש שתורתו היא תורת אמת כמו למשה מסיני. לכן, אהוביי אחיי ורעיי, אל תרעו ואל תשחיתו עוד ח"ו לדבר על הקדוש ונורא, שר התורה. תורת אמת היתה בפיהו ורבים השיב מעוון, ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא."

יחוס משפחתנו אל שני גדולי הדור ממגורשי ספרד – "הנשר הגדול" השר דון יצחק אברבנאל והחסיד ר' יוסף יעבץ

יחוסנו אל האברבנאל

הסבתא מרת שרה ריזל היתה בתו של הרה"צ ר' שלמה קרלינר מטולצ'ין, שהי'ה חתנו של הרה"ג ר' מאניש מרגלית, דער מאצובער רב, והרב ממצוב הי'ה חתנו של הרה"צ ר' יעקב ארי'ה לייב'ניו, דער קאוולער רב, והרב מקובלי הי' בנו של הרה"צ הקדוש ר' מרדכי, דער ניעשכיזער רב, נ"ע. ובספר "זכרון טוב" דף לב עמוד א כתב שהקדוש ר' מרדכי, דער ניעשכיזער רב, הי'ה מיוחס אל הרב הקדוש השר דון יצחק אברבנאל זצ"ל, וידוע שהאברבנאל הי'ה מיוחס עד דוד המלך. וכן כותב הוא עצמו בפירושו לזכרי'ה יב ז: "וגם בספרד בחרבן בית ראשון, כתב ר' יצחק בן גיאת שבאו שתי משפחות מבית דוד, האחת משפחת בני דאוד שנתיישבה בלוזינה ומשפחת בני אברבניאל, שנתיישבה בשיבילי'א וממנה אלפי הדל".

יחוסנו אל החסיד יעבץ

באגרת יוחסין שלו כותב הסבא:

"בן הרב הגאון הצדיק הר' הלל אשכנזי זצ"ל בעהמ"ח ס' בית הלל על שו"ע יו"ד ואהע"ז נדפס בשנת אתן ואבן משפחתם "יעבץ" בהגאון יעבץ הקדמון".

מה שכתב אחד מזקננו בשבחו של זקננו השני

והשתא דאתינן להכא שמשפחתנו מתייחסת לשני גדולי עולם אלו, האברבנאל והחסיד ר' יוסף יעבץ, מן הראוי להעתיק הנה את מה שכתב אחד מהם בשבחו של חברו, כוונתי למה שכתב החסיד יעבץ בספרו "אור החיים" פרק י"ב על גדולתו של האברבנאל וזו לשונו:

"גם בדור הזה קמו אנשים חכמים ונבונים במלכו[ת] ספרד ובמלכות פורטוגאל ובפרט בעיר הגדולה עיר ואם בישראל, לא ראיתי כמוה בכל ישראל, היא העיר הנקראת לישבונא. שמה ישבו חסידים גדולים מחזיקים בתורה ובמצוות וכו' ויהי להם לראש יושב בשבת תחכמוני זקן ונשוא פנים, הוא הראש הגדול מלא תורה כאחד מהאמוראים ר' יוסף חיון... ואחד מגדולי העיר הנזכרת גדול מרבן, ושמו נודע ונתפרסם באיים מרוב חכמתו

וגדולתו, חכמה גדולה במקום אחד וקרוב למלכים.... [הכוונה להקדוש השר דון יצחק אברבנאל]. גם אני למדתי קצת פרקים מפי[ו] מהמורה [נבוכים להרמב"ם זצ"ל] אשר נתחכם בו מכל האדם, אחרי שחובר. וראיתי אני והחכמים אשר שמענו מפיו, כי ההפרש שבין הזהב והנחושת הוא ההפרש בין פירושו לשאר הפירושים אשר נעשו בו, מה לתבן את הבר.

ומשהו על גדולתו של זקננו החסיד ר' יוסף יעבץ (מתוך ה"מבוא" לפירושו על מסכת "אבות", הוצאת ס.ל.א., בני ברק ה'תש"ן)

רבינו שלמה אלקבץ בעל ה"לכה דודי" משתמש הרבה בדברי החסיד ר' יוסף בכל ספריו.

וגם רבינו אליהו די ווידאש בעל ה"ראשית חכמה" מביאו בעשרות מקומות בספרו הנפלא הזה.

המעניין הוא שמחבר ה"ראשית חכמה" מסתמך על רבינו יוסף יעבץ בתור הסיבה לקריאת שם ספרו כך, ואלו דבריו: "ולזה קראתיו ראשית חכמה ראשית וכניסה לחכמה הפנימית היא הנקראת חכמה באמיתות כמו שכתב החסיד הר' יוסף יעבץ ע"ה".

גם השל"ה הק' מרבה להביא מדברי החסיד וכן רבינו שמואל אוזידה בספרו הנפלא "מדרש שמואל" על אבות.

מגדולי החסידות שהרבה במיוחד להביא מדברי החסיד יעבץ הוא הגה"ק רבי יעקב יוסף מפולאה, מגדולי תלמידי הבעש"ט נ"ע והגה"ק מדינוב, בעל ה"בני יששכר" חיבר את פירושו "מעין גנים" על ספרו של החסיד "אור החיים". (עד כאן מתוך ה"מבוא").

ובספר "מדבר קדמות" מהגה"ק החיד"א נ"ע, מערכת ג' אות כ"ו מביא מדרושי הרב החסיד מהר"י יעבץ ז"ל בס' "אור החיים" פ' י"ג ענין נחמד וראיתי להעתיקו הנה כדוגמא לשיטתו בדרוש:

שלשה פתחים יש לגיהנם, א' פתח המינות, האומרים עזב ה' את הארץ וכל באיה לא ישובון. הפתח השני פתח תאוות ג"ע ומאכלות אסורות ושאר העבירות, כי אף על פי שמאמינים בה' יתקפם יצרם לעבור. הפתח הג' הוא למבטל תורה והוא הפתח הגדול. כי עוברי בעמק בבא קמא הנם מועטים, ובבא מציעא יתר על הראשונים, אך בבא בתרא הן רבים בוקעים בתוכו, כי לא יתנו אל לבם שהוא חטא.

וב"מקדם לעין" שם הוסיף: ויש לרמז כל זה במה שאמרו (עירובין יט)

ג' פתחים לגיהנם, א' במדבר (שהוא אומר שהעולם הפקר כמדבר) וא' בים (התאוה) וא' בירושלים (כמו שאמרו פשפש ולא מצא, יתלה בבטול תורה, וזה מצוי אפילו אצל יראים ושלמים).

פירוט יחוסנו

למהר"ם מפאדובה (והשר ר' שאול וואהל)

לרבי ר' העשל

ל"מגלה עמוקות"

וממנו עד לרש"י הקדוש

על פי המבואר בהוספות לספר "רשפי אש"
(מהדורת "מכון רשפי אש", ירושלים)

ועל פי המבואר בספר "יחוס צ'רנוביל ורוז'ין"
(מאת הרב אהרן דוד טברסקי, לובלין תרח"ץ)

אנא זעירא וקטינא חיים עוזר	הנני בנו של
הרב ר' שמעיא יהודא מריאנובסקי	חתן
הרב ר' משה טרשצ'נסקי מקרמנצ'וק	חתן
הרב ר' שלמה קרלינר מטולצ'ין	חתן
הרב ר' מנחם מאניש מרגליות ממאצ'וב	חתן
הרב ר' יעקב ארי'ה שפירא מקובלי	בן
מהר"ם מנישכיז	

ויחוסו למעלה בקדש אל גדולי וצדיקי עולם
כתוב הדר ומבואר באר היטב בדפים הבאים
מתוך הספרים הנזכרים לעיל

סדר הדורות

מ"רשפי אש עמוד רי"ז

מערכה ראשונה

א. הגאון הקדוש רבי מרדכי מנעשכיז.

ב. בן הר"ר דוב בער שפירא.

נקרא ספרא ונאמן דד' ארצות נפטר רך בשנים בדרך נסיעתו עם רבני הועד. ואם אמת שנפטר כשבנו הגה"ק מוהר"מ כבן חמש נוכל לשער על פי זה גם שנת פטירתו, כי הגה"ק מוהר"מ נפטר בן נ"ב שנה בשנת תק"ס א"כ היה בן חמש בערך בשנת תקי"ג ואז הלך למנוחות אביו. זוג' הרבנית מרת גיטל היתה מצאצאי דון יצחק אברבנאלי.

ג. בן הר"ר אריה ליבוש שפירא אב"ד נעשכיז.

כנראה שהאריך ימים ונפטר בשיבה כאשר יוכיח השם שנקרא בפי העולם "דער אלטער ר' ליביש". ולפי המסורה הגה"ק מוהר"מ נתגדל על ברכיו, ובשנת תקל"ב בא עה"ח בפנקס הח"ק דעיר נעסכיז, ושם נרשמה

---

*) סדר הדורות נערך לפי ספר "משפחות עתיקות בישראל" לר' יעקב לייב שפירא.

1) דון יצחק אברבנאל בן דון יהודה אברבנאל מסביליה בן דון שמואל אברבנאל מסביליה בן דון יהודה אברבנאל מקורדובה מצאצאי בית דוד [דון יצחק חתם עצמו לפעמים "משרש בית הלחמי"].

2) על מצבתו בבית הקברות הישן בקובלי חרות המלים:

פ.נ.
עלה לישיבה עליונה למנוחות עליונה
כבוד הרב המה"ג המפורסם ישעיה
בהרב ה"ה מו"ה נתן נטע ז"ל
נאסף אל קדושיו ושבה אל אלוהים נפשו
ביום א' בשבת עשרה ימים לחודש סיון שנת ה' אלפים תפ"ד
היום ועברה ובצרור החיים
תהא נפשו צרורה ובסתר עליון
ובצל שדי יתלונן עד ביאת...

(הנוסח במצבה אחר המלה ביאת שקע באדמה)

ג"כ מעשה נורא שאירע בימיו וכתבוהו לזכרון לדורות בתור מופת ממנו.

ד. בן הר"ר ישעיה שפירא מקראקא אב"ד דק"ק קאווילי.

נפטר י' סיון תפ"ד[2]. יש לו הסכמה בספר "נתיב הישר" (דיהרנפור"ט תע"ב) מיום א' י"ח אלול תס"ט וחתם שם הק' ישעיה במוה"ר נתן נטע זצללה"ה מקרקא חופ"ק קאוולע יצ"ו. ועל ספר "ברית שלום" (פפד"ם תע"ח) מיום ה' פר' אחו"ק תע"ד.

חתן הג"מ מרדכי מרגליות פו"מ בקראטשין. בהג"מ מנחם מענדיל ז"ל מרגליות אב"ד פינטשוב ופרעמישלא שכתב הסכמה לספר "דמשק אליעזר" על מסכת חולין. נפטר בשנת תי"ב וזוג' הרבנית מרת שיינדל בת הגאון ר' משה מרדכי מרגליות נפטרה ב' ניסן שפ"ד.

ה. בן הר"ר נתן נטע שפירא.

מיקירי קראקא אב"ד דק"ק קובלי. זוג' הרבנית מרת אסתר נפטרה ב' ניסן תכ"ח בת הגה"ק ר' אברהם יהושע העשיל הוא הר"ר העשיל מקראקא מאשתו הראשונה הרבנית מרת מרים בת הר"ר משה דלייזרש איסרלס[3].

ו. בן הר"ר ישעיה הילדסהיימר אשכנזי מקראקא.

בהקדמת "מגלה עמוקות" נכתב עליו ישעיה מהילדוסהיים. נפטר בשנת תי"ב וזוג' הרבנית מרת דובריש בתו השלישית של הגה"ק ר' נתן נטע שפירא בעל ה"מגלה עמוקות" נפטרה בח' תמוז ת"ב[4].

ז. בן הר"ר ישעכר קצנלנבוגן מהילדסהיים.

ח. בן הר"ר נתן קצנלנבוגן מהילדסהיים.

חתנו של הר"ר ישעכר שפירא ראש ישיבה בפינסק ואב"ד ורמייזא (נפטר בשנת שע"ז) בן הר"ר נתן נטע שפירא אב"ד הורודנא ומחבר ספר "מבוא שערים".

ט. בן או נכד להר"ר שמואל יהודה קצנלנבוגן (מהרשי"ק).

מגדולי רבני איטליה, נולד בפאדובה בשנת רפ"א בשנת ש"ו נתמנה כחבר בית הדין בוונציה, בשנת שכ"ו לאחר פטירת אביו המהר"ם מפאדובה ירש מקום אביו ונתמנה לאב"ד בוונציה ושם אף עמד בראש ישיבה גדולה שהעמידה תלמידים גדולים בתורה. בפאדובה ובוונציה ריכז את הנדבות למען עניי ארץ ישראל בתפקיד זה הוא מוזכר בתעודות מהשנים שנ"ב-

3) עיין לקמן מערכה ב'.
4) עיין לקמן מערכה ג'.

שנ"ה, חיבר ספר שנים עשר דרשות מהר"י מינץ וביניהם דרשת הספד על הרמ"א, נפטר ביום ו' ניסן שנ"ז, בן דורו ר' יהודה אריה ממודינא (ריא"ם) הספידו "כל יודעיו ומכיריו יודעים כי תוארו ומראהו כמראה איש האלוהים נורא מאוד וכל שלא ראהו מימיו היה אומר בפגעו בו כי הוא זה" (מדבר יהודה דף ס"ג ונציה שס"ב), וזוג' הרבנית מרת אביגיל נפטרה ביום י' אייר שנ"ד, מקצת מתשובותיו פזורות בספר שו"ת "נחלת יעקב" מאת תלמידו ר' יעקב היילפרין ובשו"ת הרמ"א.

י. בן הר"ר מאיר קצנלנבוגין (מהר"ם מפאדובה).

נולד בשנת רמ"ב, ונקרא על שם עיר הולדתו קצנלנבוגן באשכנז ונחשב לאבי משפחת קצנלנבוגן. תלמידו של הגאון ר' יעקב פולק בישיבתו בפראג, רב ופוסק מגדולי הרבנים בדורו, ראש ישיבה בפאדובה ולאחר מכן גם רב הכולל של הרפובליקה הוונציאנית והיה רב הגליל כולו, ארבעים שנה שימש כראש ישיבה ונשיא בית הדין בפאדובה עד לפטירתו,

תהילתו נודעה בכל התפוצות ולישיבתו נהרו תלמידים מכל קצות הארץ, רבני זמנו עמדו עמו בחליפת שו"ת ביניהם קרובו הרמ"א (כמה מתשובותיו נכנסו בין תשובות הרמ"א בסימן י"ח שם כתב, "נדרש נדרשתי שאחוה דעתי בענין הוראה שהורא הזקן מלא חכמה שארי ה"ר מהר"ר מאיר פאדבה אשר איזן תיקן וחיקר וגדר הבקעה אשר מצא קצת גדרה מהורס באשר שכבר גדרו אבותיו הק' מנו"כ גאוני עולם וכו') ר' משה אלקשר ור' עובדיה ספורנו, תשובותיו פירסם עם תשובות אבי חותנו ר' יהודה מינץ. הוא הגיה את ספרי "משנה תורה" לרמב"ם והדפיסם בשותפות בשנת ש"י באיטליה (בשם הגדולים כתב נראה שמה שהשיב הרדב"ז בסוף תשובות חדשות על הגהות אחד מחכמי הדור כונתו על הגהות מהר"ם מפאדובה). ר' דוד גאנז כותב עליו בספרו "צמח דוד" "ר' מאיר הגדול החסיד השלם מאיר עיני הגולה אשר עשה שו"ת והגיה את ספר המימוני תלמידו הגדול של ר' יעקב פולק". נפטר בי' שבט שכ"ה, וזוג' הרבנית מרת חנה (נפטרה ניסן שכ"ד) בת ר' אברהם מינץ שימש רב וראש ישיבה בפאדובה בן ר' יהודה מינץ בן ר' אליעזר הלוי מינץ אחיו של ר' יצחק מינץ אבי המהר"ם מינץ.

מערכה שניה

א. הגאון הקדוש רבי מרדכי מנעשכיז. ב. בן הר"ר דוב בער שפירא. ג. בן הר"ר אריה ליבוש שפירא אב"ד נעשכיז. ד. בן הר"ר ישעיה שפירא

מקראקא אב"ד דק"ק קאווילי. ה. בן הר"ר נתן נטע שפירא. ו. חתן הר"ר אברהם יהושע העשיל.

הנקרא הרבי ר' העשיל, נולד בשנת שנ"ו, לאחר פטירת ר' נפתלי כ"ץ נתמנה לרב העיר לובלין ואח"כ לרבה של קראקא, מתלמידיו הוא הש"ך ובעל ברכת הזבח, נפטר בקראקא כ' תשרי תכ"ד[5].

ז. בן הר"ר יעקב אב"ד בריסק ולובלין.

הב"ח מביא תשובותיו בשו"ת הב"ח החדשות סימן ק"ה וכן הרבה מחידושיו בספרים "לקט שמואל" ו"תפארת שמואל" נפטר בלובלין ט"ז כסליו ת"ה. היה חתן הר"ר שמואל אורי שרגא וייל בן הר"ר יעקב וייל אבד"ק בומברג שוואבן בן הר"ר יונה אב"ד בומברג מחבר ספר הנקור.

ח. בן הר"ר אפרים נפתלי הירש.

אב"ד בבריסק ובלודמיר פרנס בוועד ארבע ארצות נפטר כ"ה תמוז שפ"ב[6]. חתן הר"ר יעקב הלוי וייל נפטר אלול של"ב (אשתו מרת בינה בת המהר"ם מפאדובה נפטרה בשנת של"ה), בן הר"ר משה הלוי נכד רבינו יעקב וייל (מהרי"ו) נפטר בשנת רט"ז בן הר"ר יהודה נכד המהר"ם מרוטנבורג.

ט. בן הר"ר יוסף יונה.

חתן הר"ר משה אפרים זלמן שור נפטר בשנת של"א חתן הר"ר נפתלי הירץ טרייביש רב בפראנקפורט דמיין בן הר"ר אליעזר טרייביש משלשטאט.

י. בן המקובל הר"ר קלונימוס קלמן ר"מ בקראקא ובבריסק.

נפטר בשנת ש"י. חתן הר"ר יונה וייל אב"ד בומברג שוואבן (שוויץ) בן הר"ר יעקב וייל אב"ד דונה וירטה בן הר"ר מאיר וייל אב"ד בכל מדינת

---

5) היה חתן הר"ר משה איסרלס (חתן הר"ר נפתלי הירש פאסי מקראקא אבי בעל "באר הגולה") בן הר"ר אליעזר איסרלס אחי הרמ"א וחתן המהרש"ל מלובלין שהיה נו"נ להר"ר יוחנן טרייביש אשכנזי מרומי דור שמיני לרש"י.

6) וזה נוסח מצבתו:

פה נטמן צנצנת המן רועה נאמן
פרנס הדור פרי עץ הדר התקין עצמו בפרוזדור
צבי ישראל והדרו, לא נמצא חכם ונבון כמוהו בדורו
גם במעלות ובמידות והיה פארו בתורה ובמצוות
נכסף מלוא חפנים מהם אסף ויגוע ויאסף
מוהר"ר ב"ר יוסף (יונה) ז"ל תנצב"ה

אולמי בן רבינו יעקב וייל (מהרי"ו).

יא. בן הר"ר יונה בעל האיסור והיתר הארוך.

תלמיד רבינו יעקב וייל ובעל תרומת הדשן נפטר בשנת רס"ה.

יב. בן הר"ר ישראל מרגנשבורג.

מערכה שלישית

א. הגאון הקדוש רבי מרדכי מנעשכיז. ב. בן הר"ר דוב בער שפירא. ג. בן הר"ר אריה ליבוש שפירא אב"ד נעשכיז. ד. בן הר"ר ישעיה שפירא מקראקא אב"ד דק"ק קאווילי. ה. בן הר"ר נתן נטע שפירא. ו. בן הר"ר ישעיה הילדסהיימר אשכנזי מקראקא. ז. חתן הר"ר נתן נטע שפירא בעל "מגלה עמוקות" מקראקא.

נולד בשנת שמ"ה, בנו ר' שלמה אב"ד ור"י בסטאנוב מעיד על אביו בהקדמה לספרו מגלה עמוקות "שהיה בעל כשרונות נפלאים וכוח זכרון שאין משלו, ולא הניח דבר גדול ממעשה מרכבה ודבר קטן הויות דאביי ורבא וקא גמיר לכולי ש"ס ופוסקים אמר יאמר בפה מה שכתוב בספר והניח אחריו ט"ו ספרי קודש עפ"י נגלה ונסתר וביאורים על הלכה ותוס' על הרי"ף רמב"ם וטורים". בשנת שע"ז נבחר בקראקא לראש ישיבה במקום רבי מרדכי מרגליות שנפטר. בהיותו עשיר תמך בעניים ותלמידי ישיבה החזיק על חשבונו ומעל לכל היה בו מידת הענווה, ועסק רבות בקבלה והיה מהרבנים שפתחו את שערי הקבלה לפני העם, בספריו ובדרשותיו הפיץ את תורת האר"י הקדוש. היה קם מדי לילה לערוך תיקון חצות והיה בוכה ושר בקול עצום תפילות לבוא הגאולה, בנו ר' שלמה מספר כי פעם בשעת עריכת תיקון חצות לפי כוונת האר"י ז"ל הוא שר שירים שמזמרים שרפי מעלה בשלוש משמרות הלילה, אז נתגלה לו אליהו הנביא והודיעו שמלאכי השרת שרים לפני הקב"ה אותם הניגונים עצמם שהוא שר[7].

אשתו הרבנית מרת רוזה (נפטרה בשנת ת"ב) בת ר' משה ב"ר יעקליס

---

7) על מצבתו נחרתו מילים אלו:

"פה נטמן איש אלוהי קדוש מן הקדמונים
והוא שאומרים עליו שדיבר עם אליהו פנים אל פנים
הגאון אב"ד ור"מ מו"ה נטע בן מו"ה
שלמה שפירא זצ"ל. נפטר ביום י"ג אב שצ"ג לפ"ג תנצב"ה

עברליס קצין ונדיב מפרנסי קראקא וראשיה בנה בית מקלט הנקרא "הצלת נפשות" וכ"כ בנה בית הכנסת ומקווה טהרה בשביל חתנו ר' נטע שבו היה עוסק בתורה יומם ולילה. ר' יעקב עברליס היה פו"מ בקראקא ועמד שם בראש הקהילה נפטר כ"ט ניסן שנ"ו. והיה חתנו של ר' אריה ליב כ"ץ ראפופורט אב"ד פראג, הוא אבי משפחת ראפופורט שהדפיס פירוש על התורה של הבעל הטורים וביאור על התורה מאת ר' מנחם מרקנטו בשנת ש"ד.

ג. בן הר"ר שלמה שפירא.

ד. בן הר"ר נתן נטע שפירא.

אב"ד וראש ישיבה בהורודנא, בן דודו ר' דוד גאנז כתב עליו בספרו "צמח דוד" וז"ל: "ר' נתן מהורודנא בן דודי ר' שמשון, הוא החסיד השלם, אשר אף הוא האיר עיני ישראל בפירושיו על רש"י ועל שערי דורא". את הקדמתו לספרו "מבוא השערים" חותם בזה"ל: "אני צעיר הצעירים נתן אשכנזי בן לא"א איש חי פעלים כבוד ר' שמשון זלה"ה השוכן בירכתי המשכן פה קהילת העיר הגדולה הורודני ליטא". נפטר בא' אייר שנת של"ז לפ"ק. התפרסם בספרו "מבוא השערים" שחיבר לבקשת תלמידיו והוא פירוש לספר "שערי דורא" על איסור והיתר, כן חיבר את הספר "אמרי שפר" ביאור על רש"י (יש מסתפקים בזה) ופירוש על ברכת המזון על המחזור והגהות על ספר הזוהר.

ה. בן הר"ר שמשון שפירא רב בפוזנא.

ו. בן הר"ר יצחק שפירא.

ז. בן הר"ר פרץ שפירא.

אב"ד בקונסטאנץ בניסכת באדין מובא בשו"ת מהר"ר יעקב וויל.

ח. בן הר"ר שלמה שפירא.

אב"ד בהיילברון ואח"כ כיהן כרב בעיר לאנדא יחד עם הרב ר' ליווא לאנדא.

אביו של ר' יעקב ברוך לאנדא בעל "האגור" ומובא בשו"ת מהרש"ל סימן כ"ט נפטר בערך בשנת קפ"ב.

ט. בן הר"ר שמואל שפירא

מרביץ תורה ואב"ד בעיר אשפיירא שבאשכנז הוא אבי משפחת שפירא שנקרא על שם עיר זו, שם התיישבו בני ישראל כמו ביתר קהלות אשכנז בעת שהגלו מעל ארצם, והם היו הראשונים שסבלו מרציחות נוסעי הצלב בשנת תתנ"ו, המהרי"ק (שורש ס"ג) כותב עליו "שני גדולי הדור בימים

שעברו מוה"ר יוחנן טרייבוש ז"ל ומו"ה שמואל שפירא ז"ל".

י. חתן הר"ר מתתיהו טרייביש.

נולד בשנת צ"ה בערך, אבד"ק פאריס הקים ישיבה גדולה בפאריס ונתמנה ע"י המלך קארל ה-5 לרב כולל בצרפת בשנת ק"כ, בשו"ת מהרי"ק סימן רע"א כותב עליו "ר' מתתיהו הכין לבבו ללמוד וללמד בארץ ההוא חק ומשפט וקבע שם ישיבות והרביץ תורה ברבים והרבה גבולו בתלמידים ויצאו לפניו הרבה רבנים תופשי ישיבה, ובזכות הרחמן ובזכותו ובזכות אבותיו שסייעהו מצא חן בעיני המלך ובאהבתו איתו היו כל היהודים היושבים בארץ משמרת אתו היה להם חומה צנה וסוחרה וכל קהלות המלכות ההוא בראותם טוב פעולתיו ויושר מעשיו תורה וגדולה במקום אחד וכי בגללו היה להם שלום ושקט בארץ קבלוהו עליהם לשר ושופט רב ודיין לבל ימרו את דברו לכל היוצא מפיו יעשה במשפט" וכו'. נפטר בשנת קמ"ה.

יא. בן הר"ר יוסף טרייביש הגדול.

נולד בשנת ה' ס"ה בערך, היה מגדולי החכמים בדורו הריב"ש כותב עליו בספרו שו"ת ריב"ש סימן רע"א "האדם הגדול, פאר החכמים, עטרת זקנים, מופלא שבסנהדרין, החרש והמסגר, הוא מו"ה יוסף ב"ר יוחנן נ"ע". אב"ד מארסייל בפרובאנס, אשתו היתה מלומדת וידיעותיה בתורה היו רבות, היא פירשה מקומות קשים בתלמוד ותירצה קושיות של בעלי התוספות, ב"תשב"ץ" מחשיב מאד את דעותיה ומביא אותן בשמה בשו"ת שלו.

יב. בן הר"ר יוחנן טרייביש אשכנזי מרומא.

עזב את צרפת עם הגולים היהודים שגורשו על ידי המלך פיליפ הרביעי בעשרה באייר ס"ו נאסרו כל יהודי צרפת, שנצטוו לצאת את הארץ תוך חודש ימים ולהשאיר את כל נכסיהם, וכל רכושם הוחרם לטובת המלך, והתיישב בארץ אשכנז.

יג. בן הר"ר אברהם טרייביש מחכמי צרפת.

שהיה ארבעה (או שלשה) דורות מהריב"ם.

יד. רבינו יצחק (ריב"ם).

מראשוני בעלי התוספות נפטר בדמי ימיו ואחיו רבינו תם כותב בתשובתו לר' אליעזר ממגנצא "כי אזעק במר רוחי ומרוב שיחי תש כוחי ואור עיני גם הוא אין אתי על הילקח ארון הקודש עטרת ראשי, אחי הרב

ר' יצחק, שנתבקש לישיבה של מעלה זה חודש ימים והניח שבעה יתומים ולכל ישראל חיים, גם היום מרי שיחנו חדשים לבקרים רבה אנינותנו, ואף לפי אבותינו מפי אבינו שיחיה, ואבי יקרא אלי ואני יעקב קטן האחים, כותב בדמע כי בעוד אתנו הרב יצחק בחיים היה דן עמנו והיו הדברים שמחים כנתינתם מהר סיני".

טו. בן רבינו מאיר ב"ר שמואל מרומרוג.

נולד בשנת תת"ך בערך, אשתו הרבנית מרת יוכבד היתה בתו של רש"י הק', היה מגדולי חכמי התורה ומראשוני בעלי התוספות, למד תורה מחכמי לותיר וכן מרש"י, לאחר נישואיו למד בוורמייזא בבית מדרשו של "הריב"א" מתואר כ"אבי הרבנים", בחייו של רש"י עבר לרומרוג ויסד בה את בית מדרשו ולשם נשלחה התשובה של רש"י המסתיימת במילים "יחי חתני ר' מאיר עם בתי והילדים ינובון בשיבה". חיבר פירושים לגמרא ותוספות הנזכרים על ידי בנו ר"ת, כמו כן חיבר עם בנו הרשב"ם פירוש למסכת מנחות, ותיקן את נוסח "כל נדרי" להתאימה להלכה. בניו הם הרשב"ם הריב"ם ור"ת נפטר לאחר שנת ד' תתצ"ה.

טז. חתן רבנו שלמה יצחקי רש"י הק'.

נולד בשנת ד' ת"ת בעיר טרויש בצרפת, דור ל"ג לתנא ר' יוחנן הסנדלר שהיה דור ד' לרבן גמליאל הזקן נכד הלל הזקן מגזע דוד המלך ע"ה, ה"ה רבן של ישראל המאיר לעולם כולו בפירושיו הקדושים על התורה נביאים כתובים ועל הש"ס, בשם הגדולים הביא שמעתי מפה קדוש רב מופלג שקבל מרבו דרש"י התענה תרי"ג תעניות קודם שכתב פירוש התורה, והיה אומר נכדו ר"ת מה שפירש אדוני זקני על הש"ס אף אני אעשה זאת אבל פירוש המקרא לית בחילי כי לא אוכל עשוהו. ובשל"ה הק' במס' שבועות איתא שכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו ענינים נפלאים כי חיבר חיבורו ברוח הקודש. נפטר ביום כ"ט תמוז ד' תתס"ה.

מערכה רביעית

א. הרה"ק רבי מרדכי מנעשכיז

ב. חתן הרב הגביר ר' יוסף קצנלנבוגין מעיר לעשנוב.

ג. חתן הר"ר יעקב אב"ד דק"ק לאדמר.

אשתו מרת הינדה היתה בת ר' שאול קצנלנבוגין אב"ד חלמא ואח"כ אב"ד בפינטשוב וכן בבריסק. נפטר בשנת ת"ץ.

ד. בן הר"ר אפרים פישל.

היה נשיא ועד הקהילה בלודמיר ופרנס ונאמן בוועד דד' ארצות, לפי בעל "כלילת יופי" (דף פ ע"ב) האריך ימים והגיע לשיבה טובה ובשנת תע"ה היה עוד בחיים. היה חתנו של ר' יעקב אב"ד פוזנא נפטר ט"ו ניסן תנ"ט לדעת אחרת נפטר בפוזנא בשנת ת"ץ[8], הוא היה בנו של הגאון המקובל ר' יצחק שנקרא ר' יצחק הגדול, בשנת תכ"ב נתקבל כאב"ד בווילנה ובשנת תכ"ז כאב"ד וראש ישיבה בפוזנא חיבר ספר שו"ת "באר יצחק" (נדפס בווינה תרנ"ד). תלמיד בעל "קקיון יונה" ותלמידו הוא ה"מגן אברהם". נפטר בט"ו סיון תמ"ה, אביו של ר' יצחק היה ר' אברהם הלוי פרנס ומנהיג בקראקא והיה חתנו של ר' יהושע חריף אב"ד ור"י בקראקא בעל "מגיני שלמה" ו"פני יהושע" נפטר כ"ז באב שנת ת"ח וחתום על הסכמה לספר "עין יעקב" (באמסטרדם) מיום י"ג בתשרי תמ"ד.

ה. בן הרבי ר' ליב הגבוה שהיה נקרא דער הויכער רבי ר' ליב מקראקא.

שימש ברבנות בקהילות שונות בפשמישל ובווינה ועם פטירת מחותנו ר' העשיל נקרא למלא מקומו ברבנות קראקא, גדול בתורה והיה מפורסם בחסידותו ובענוותנותו. היה מגאוני ועד ארבע ארצות הסכים על הדפסת

---

8) חתנו של ר' יצחק היה הגאון המקובל ר' נפתלי כ"ץ מחבר "סמיכת חכמים" נפטר בכ"ד כסלו תע"ט בקושטא בדרכו לא"י. על מצבתו נחרת:

ברוך דין האמת
פ.נ.
הרב מוה"ר נפתלי כ"ץ זלה"ה
בן הרב הגדול המופלג בדורו
מוהר"ר יצחק כ"ץ זלה"ה משלשלת היחוס
כמה גאוני ארץ ראשי משפחתו
מכל הצדדים, ויחוסי כהונה עד
אהרן הכהן לאל עליון
נתבקש בישיבה של מעלה יעלה
ביום שבת קודש כ"ד כסליו שנת
כי לא 'תעזב' נפשי לשאול לפ"ק

9) נוסח מצבתו: **"מבוכה וצרה בו נלקח האורה בפ' כי לקח "אותו" (תי"ג) אלקים ליצירה. יצאה בטהרה נשמתו. אלוף ראש ישראל. אב"ד ומנהיג הקהילה והמדינה. אבן בוחן ואבן פנה. וי וי קברניטא דספינה. פה מפיק מרגליות. דב תבונה. ראש גולת אריאל גבאי צדקה ומרא דארעא דישראל. ידו פתוחה לעניים אוכלי לחמו. נודע בשערים שמו... שמו מורנו ורבנו הרב הגאון רבי אפרים פישל בן מו"ה צבי. חכם עדיף מנביא. פיזר לאביונים בצדקה וגמילות חסדים ושאר מעשים טובים כספיר ויהלום. בגופו ובנפש במרומים..."**

ספר הש"ך וחותם שם "נאום אריה ליב באאמ"ו החסיד מו"ה זכריה החופ"ק פרמיסלה" הוציא לאור ספר "תיקוני תשובה בארץ צבי" באידיש שהוא לקט של ספרי מוסר (נדפס בקראקא בשנת תכ"ו) נפטר ט"ו אייר תל"א בקראקא ונטמן בסמוך לר' העשיל.

אשתו הרבנית מרת יוטה (נפטרה ד' חשון תי"ג) בת ר' אפרים פישל אבד"ק לוקובה נפטר בשנת תי"ג בלבוב[10].

בן ר' צבי הירש אב"ד לוקובה נפטר כ"ב תמוז שפ"ו, בן ר' אפרים פישל אב"ד בריסק עלה לא"י ונתקבל בירושלים כאב"ד לקהילת האשכנזים נפטר בשנת שמ"ט, חתן הר"ר שלמה לוריא "המהרש"ל".

ו. בן הר"ר זכריה מענדל קלוזנר.

מנכבדי קראקא ומגדולי חכמיה בשל צדקתו כונה "ר' זכריה הנביא", עלה לארץ ישראל ונתקבל בירושלים לנשיא ארץ ישראל, נפטר בירושלים בשנת תל"ב לערך.

ז. בן הר"ר בנימין ביינוש.

פרנס ומנהיג קהילת פוזנא נפטר שנת שפ"ו, חתן ר' נפתלי צבי הירש בן ר' יצחק הדרשן מלבוב שנפטר בשנת שצ"ט אביו היה ר' אברהם הרצקס פרנס ומנהיג בלבוב וחותנו של הב"ח.

ח. בן הר"ר זכריה מנדל הזקן.

רב בפוזנא ותלמיד ר' שלום שכנא מלובלין.

ט. חתן הר"ר בצלאל מוורמיזא.

רב בפוזנא ואביו של המהר"ל מפראג.

י. בן הר"ר חיים מוורמייזא.

נפטר בפראג בשנת רפ"ב, בשבחי מוהר"ם אות ג' כתב שהר"ר זכריה מענדל (הראשון) המכונה ר' זכריה הנביא היה חתן הר"ר חיים מוורמייזא לפי השנים של פטירתם לא נראה כן.

---

10) על מצבתו חרות:

"וזאת ליהודה לתורה ולתעודה חכם הרזים
בקי בש"ס התלמוד, לא נמצא כמותו בכל העולם
בחריפות ובקיאות ובזכרון
והוא מגזע הגאונים המיוחסים לאדוננו בן ישי".

יא. בן הר"ר בצלאל רב וראש ישיבה בוורמייזא.

יב. בן הר"ר ליווא הזקן מפראג.

ראש ישיבה בוורמייזא מגזע רב האי גאון בעל יוחסין של גאונים, רבנן סבוראי, אמוראים, תנאים, עד זרובבל בן שאלתיאל בן יכניהו מלך יהודה. נפטר בפראג ביום י"ח בחשוון שנת ר'[10].

מערכה חמישית

א. הרה"ק רבי מרדכי מנעשכיז.

ב. חתן הרב הגביר ר' יוסף קצנלנבוגין מעיר לעשנוב.

ג. חתן הר"ר יעקב אב"ד דק"ק לאדמר.

ד. חתן הר"ר שאול קצנלנבוגן

נולד בשנת שע"ז, היה מרבני ועד ארבע ארצות, בשנת תכ"ד כיהן כרב בברודי ומשם נתקבל לאב"ד בקהילת חלם, בשנת תמ"ב נתמנה לאב"ד בקהילת פינטשוב כממלא מקום הרב ר' ליב צונץ, נפטר בשנת תנ"ב.

חותנו היה הרב ר' יעקב שור הנקרא אביר הגאונים, היה אב"ד בקהילות לוצק ובריסק והעמיד תלמידים הרבה ביניהם הגאון ר' ישעיה הלוי הורוביץ מחבר ספר "בית הלוי". חיבר את הספר "פלפולי חריפתא" על מסכת סנהדרין (נדפס באמסטרדם בשנת תי"ז), בסוף ימיו נתקבל כאב"ד בקהילת לוצק שם נפטר בשנת תט"ו. אביו היה ר' אפרים זלמן שור אב"ד שברשין ובריסק ואח"כ נתקבל כראש ישיבה בלובלין, חיבר את הספר "תבואת שור" הישן, שהוא קיצור בית יוסף מד' טורי השולחן ערוך (נדפס בלובלין בשנת שע"ה) נפטר בכ"ח תשרי ש"צ בלובלין. אביו היה ר' נפתלי הירש שור אב"ד בריסק תלמיד הרמ"א ורבו של הב"ח נפטר ז' שבט שמ"ז.

ה. בן הר"ר משה קצנלנבוגן אבד"ק חלמה ומוהילוב.

חותנו של הר"ר משה היה הגביר הר"ר בנימין ביניש קלוזנר פרנס ומנהיג קהילת פוזנא נפטר בשנת שפ"ו עיין לעיל מערכה רביעית אות ז.

ו. בן הר"ר מאיר ואהל אבד"ק בריסק.

עמד בראש ועד מדינת ליטא, במשך כל ימיו התכנס הוועד בבריסק, עמד בחליפת שו"ת עם גדולי דורו תשובה אליו נדפסה בשו"ת הב"ח החדשות (כו), וכן מוזכר בשו"ת "פני יהושע" מר' יהושע חריף, נפטר בשנת שצ"א בערך. אשתו מרת הינדא בת ר' פנחס הלוי הורוביץ מנהיג קהילת קראקא נולד בערך בשנת רצ"ה בשנת שמ"ה נבחר לנשיא ועד

ארבע ארצות, נפטר בט"ז טבת שע"ח, ר' ישראל סרוק תלמיד האר"י הק' העיד על ר' פנחס שהיתה לו נשמת ר' פנחס בן יאיר (הקדמת ילקוט שמעוני) ב"צמח דוד" כותב עליו "שהיה מופלג בתורה בחכמה וזקנה". אשתו הרבנית אחות הרמ"א נפטרה בח' אלול שע"ז ונקברה ליד קבר אחיה הרמ"א.

ז. בן השר ר' שאול ואהל קצנלנבוגן.

נולד בשנת ש"ה בערך היה מקורב למלכי פולין עליו מסופר שהיה מלך בפולין ללילה אחד וביטל אז שלושה חוקים נגד היהודים, לפני פטרתו ציוה לבניו "ממני ילמדו ויעשו זרעי אחרי להתנהג עם כל בענווה, חן, חסד, צדק ובלי התנשאות על אף אדם, ועת הייתי תקיף בממשלה בכל זאת לא נהגתי את עצמי בנשיאות". נפטר בשנת שע"ז.

ח. בן הר"ר שמואל יהודה קצנלנבוגן (מהרשי"ק).

ט. בן הר"ר מאיר קצנלנבוגין מהר"ם פאדובה.

שלשלת הזהב

פירוט סדר הדורות ממהר"ם מנעשכיז עם רש"י

(מתוך ס' יחוס טשרנוביל ורוזין ע' 157)

הרה"ק מורינו אדמו"ר (א) ר' מרדכי הזקן מנעסכיז זצלה"ה היה בן הגה"ק (ב) ר' בער בן הגה"ק (ג) ר' ארי' ליבוש אב"ד נעסכיז. בן הגה"ק (ד) ר' ישעי' ז"ל אב"ד קאוולע [חתן הג"מ מרדכי מרגליות. בהג"מ מנחם מענדיל ז"ל מרגליות אב"ד פרעמישלא], בן הג"מ (ה) נתן נטע [חתן הגה"ק ר' אברהם יהושיע העשיל הוא הר"ר העשיל מקראקא] בן הגה"ק (ו) ר' ישעי' הילדסהיים שהיה נין ונכד להג"מ (ז) שמואל יהודה קאצענעלענבויגען אבד"ק וויציציאה ופאדבה בן הגאון המפורסם בכל קצוי העולם (ח) ר' מאיר קאצינעלענבויגען מהר"ם מפאדבה ור' ישעי' הילדסהיים הנ"ל היה חתן הרה"ק אור העולם (ט) רבינו נתן נטע שפירא אב"ד ור"מ דק' קראקא (י) בעל מגלה עמוקות בהג"מ (יא) שלמה, בהג"מ נתן נטע שפירא אב"ד הוראדנא (יב) בעל אמרי שפר ומבוא השערים. בהג"מ (יג) שמשון מפוזנא, [דודו של הצ"ד] בהג"מ יצחק, בהג"מ פרץ שפירא (יד) אב"ד דק"ק קאששטאנץ בנסיכות באדין שבאשכנז, בן הג"מ שלמה שפירא אב"ד דק' היילפרין ולאנדוי [מובא בשו"ת רש"ל נכדו סי' כ"ט], בהג"מ שמואל שפירא מרביץ תורה בקהל אשפירא, נין ונכד לרבינו יצחק (טו) בעל התוס' הנקרא ריב"ם, אחי רשב"ם ור"ת בני רבינו מאיר (בן רבנו שמואל מרומרג) חתן רבינו מאור הגולה (טז) ר' שלמה יצחקי רש"י (יז) המאיר לעולם כולו בפירושיו (יח) הקדושים מימיו אנו שותים ומפיו אנו חיים להבין ולהשכיל בדברי אלקים חיים ונולד בעיר טרויש אשר במדינת שמפאן בשנת ד"א ת"ת (שו"ת רש"ל) לאביו הר' יצחק, וע"ש נקרא ר' שלמה יצחקי, הוא היה גדול בתורה ובחכמה לא קם כמוהו במלכות צרפת ושרתה עליו (יט) רוה"ק, ומלבד חכמתו הגדולה היה לו שם ויד בקבלה (שה"ג) וכן היה חכם גדול בחכמת (כ) הרפואה ונלקח הארון הקודש הקדשים ועלה למעלה להאיר (כא) באור החיים ביום ה' כ"ט תמוז שנת ד' אלפים תתס"ה ליצירה (כב) והוא היה דור ל"ג לר"י הסנדלר דור ד' לר' גמליאל הזקן בן ר"ש בן גמליאל הנשיא בן הלל הזקן מגזע שפטיה [בן אביטל] בן דוד מלך ישראל חי וקים ע"ה זי"ע ועכ"י:

(א) איתא בשם הה"ק שאמר על המשנה כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר. וכל המבטל את התורה מעושר סופו לבטלה מעוני ואמר הוא ז"ל כי התנא התפלל זאת בבקשה לפני השי"ת רבש"ע ממה נפשך, תן לישראל כל טוב כי מה אתה ירא, הלא כל המקיים את התורה מעוני סופו לקיימה מעושר אפילו אם תתן לו הון רב ג"כ יקיים את התורה וכל המבטל תורה מעושר סופו לבטלה מעוני אפילו אם תקח ממנו את רכושו והונו ויהי' עני ג"כ יבטל את התורה, ע"כ תן לישראל כל טוב וד"ל וד' יעזור לנו בהשפעות טובות ונזכה לעבדו מתוך נחת והרוחה בהשכל ודעת אמן:

אמו הצדי' מ' גיטל נ"ע כי כן מפורסם שמו של זקיני הגה"ק הנעסכיזער בשם "מרדכי בן גיטל" כנודע מהעובדא של החוזה רבינו הקדוש מלובלין [ראה בפ' ט' אות ב' ג', ובפ' כ"ז אות א' ב']:

(ב) ספרא ונאמן דד' ארצות נפטר רך בשנים בדרך נסיעתו עם רבני הועד (ואם אמת הוא אשר תגיד לנו המסורה שהניח את בנו הגה"ק הנ"ל מנעסכיז כבן חמש. נוכל לשער עפ"ז גם שנת פטירתו כי זקיני הגה"ק מנעסכיז נפט' בן נ"ב שנה בשנת תק"ס א"כ הי' בן חמש בערך שנת תקי"ג ואז הלך למנוחות אביו הנ"ל):

(ג) כנראה האריך ימים ונפט' בשיבה כאשר יוכיח השם שנקרא בפי העולם "דער אלטער ר' ליביש". ולפי המסורה זקיני הגה"ק מהר"ם מנעסכיז נתגדל על ברכיו. כי אביו הק' נפטר באבו כנ"ל. ובשנת תקל"ב בא עה"ח בפנקס הח"ק דעיר נעסכיז. ושם נרשם ג"כ מעשה נורא שאירע בימיו וכתבוהו לזכרון לדורות בתור מופת ממנו אשר מזה יש לראות שמלבד גדלתו בתורה הי' מוחזק גם לאיש קדוש ובעל מופת בימיו ומנו"כ בנעסכיז:

(ד) הגה"ק מהר"ם מנעסכיז בהסכמתו לסה"ק מג"ע כותב על כבודו ומזכירו בשם "הגאון המפורסם הגדול" ויש לו הסכמה בס' נתיב הישר (דיהרנפור"ט תע"ב) מיום א' ח"י אלול תס"ט וחתם שם הק' ישעי' במוה"ר נתן נטע זצללה"ה מקראקא חופ"ק קאוולע יצ"ו ומבניו נודע לי הג"מ ארי' ליבוש הנ"ל הרבנית אשת הג"מ ארי' ליב קרעמינץ וגם בן אחד היה לו הוא הר' זכרי' אבי הר' ישראל פינליש מלבוב עיין בספרים הנ"ל:

(ה) שם אשתו הצ' מ' אסתר בת הר"ר העשיל מקראקא מאשתו הראשונה הרבנית מ' מרים בת הר' משה ליזרש מבריסק אחי הרמ"א וחתן המהרש"ל נפטר בלובלין י"ב כסליו של"ד [ראה לעיל בפ' כ"ג אות ט"ו מהר"ר העשיל מזיווגו השני]:

(ו) עיין בהקדמת סה"ק מג"ע שם מבואר שהג"מ ישעי' מהילדוסהיים היה נכד הרש"י מינץ בן מהר"ם פאדבה:

(ז) הוא חיבר ספר שנים עשר דרשות מהר"י מינץ ועיין בס' אבות עטרה לבנים שבטעות מהמדפיסים שינו את שם הס' הנ"ל מהרב המחבר ר' שמואל יצחק קאצינעלענבוגין וכינוהו בשם הרב להרב הר"י מינץ וסיבת טעותם היא מחמת שהוא היה שמו מעריסה רק יהודה לבד ואח"כ נתוסף לו שם שמואל מחמת חולי. ורבים חשבו ששמו מעריסה היה בשני שמות הנ"ל וכאשר ראו שנזכר בהשנים עשר דרשות רק שם יהודה לבד חשבו שהוא מר' יהודה מינץ אבל באמת הגאון ר' יהודה מינץ הנ"ל היה אביו של זקיני ומזה יצא הטעות עיי"ש:

(ח) הג"מ יצא במאה השלישית לאלף השישי מעיר קאצינעלינבויגען במדינת אשכנז לפולני' ונקרא ע"ש עיר מולדתו והיה מגדולי תלמידיו של ר' יעקב פולק והיה גאון גדול ועצום ונהרו אליו תלמידים מכל קצוי תבל וראה בתשובת הרמ"א שהרבה בשבחו מאוד שכתב בס' י"ח "נדרש נדרשתי שאחוה דעתו בענין הוראה שהורה הזקן מלא חכמה שארי ה"ה מהר"ר מאיר פאדבה אשר איזן תיקן וחיקר וגדר הבקעה אשר מצא קצת גדרה מהורס באשר שכבר גדרו אבותיו הק' מנו"כ גאוני עולם" (עיי"ש) וחיבר הרבה ספרים שו"ת מהר"ם פאדבה וגם הגהות על הרמב"ם ופי' על מאמרי חז"ל נפטר בפאדבה ו' ימים לחודש שבט שנת שכ"ה לאלף השישי זצללה"ה:

(ט) נפטר בן מ"ח שנה י"ג אב שנת נתן בן א"א מהור"ר שלמה (שצ"ג) ושם אשתו הרבנית מ' רוזה (נפט' ת"ב) בת הקצין מוה"ר משה בר' יעקב עבערליש חתן הג"מ ארי' ליב ראפאפארט (זקנו של בעל שו"ת איתן אזרחי) ובעודנו באבו נעשה ריש מתיבתא בכרכא דכולי' בי' בקראקא בימי רבינו הב"ח ז"ל וכבר העיד עליו בנו בכורו הגה"ק המקובל ר' שלמה בהקדמתו לס' מג"ע, שאביו הגה"ק לא הניח דבר גדול ממעשה מרכבה ודבר קטן הויות דאביי ורבא וקא גמיר לכולי ש"ס ופוסקים אמר יאמר בפה מה שכתוב בספר והניח אחריו ט"ו ספרי קודש עפ"י נגלה ונסתר וביאורים על הלכה ותוס' על הרי"ף רמב"ם וטורים כמובא בהקדמת ספרו מג"ע מבניו ומחתניו הגה"ק ר' ישעי' הילדסהיים:

(י) איתא בספרו הק' פ' ואתחנן אופן ע' דאות ב' יש לה ג' קוין כנגד ג' מחיצות העולם ופתוחה לצפון, שמצפון תפתח הרעה ומטעם זה נקרא ע"ז אלילי"ם ר"ת "אין "להם "יכולת "לעשות "מחיצה. ולעתיד יסתם הב'

מצד צפון אשר משם תפתח הרעה ויהי' ס סתומה מד' רוחותיה. לכן אמר אעברה נא אותיות ארבעה והשיב לו הקב"ה רב לך את תרצה לבטל ב מן בראשית שהיא רב מן ד' אותיות גדולות שהם בראש הספרים. ב מן בראשית. מ של משלי, ש של שיה"ש. א של אדם שת אנוש של דה"י שעומדים נגד ד' קליפות שור. בור, מבעה. אש. א"כ אתה רוצה לבטל הב' והיא שלך, שנברא העולם בשבילך שנקראת ראשית יעלה ראש הפסגה שהוא עם הכולל בגימ' "עולם הבא" ושם תהי' ד' מחיצות כי שם עולם שכולו טוב וז"ש "הפסגה" בגימטרי' מחיצה עכד"ק:

(יא) ממנו נדפסה דרשה נפלאה במג"ע פ' בא שדרש בהיותו כבן שבע נולד בערך שע"ו והיה בבחרותו אב"ד צוזמיר ואח"כ בשנת ת"א נבחר לאב"ד בלוקאטש ואח"כ נתקבל לאב"ד סאטנוב בוואהלין אך לא האריך ימים בהיותו בן ל"ב שנה הלך למנוחות בגזירת ת"ח ות"ט והש"ך בקינותיו על גזירת ת"ח יקונן עליו בזה"ל "ושארי הגאון הגדול מ' שלמה אב"ד סטנאווה יניק וחכים דבריו בוקעים רקיעים ותהום ניקבות בן הג' מ' נתן שפירא איש אלקים מפיו ילכו גדודי אש ושלהבת" עכ"ל:

(יב) חיבר מבוא שערים על שערי דורא ואמרי שפר ביאור על רש"י ופי' על ברכת המזון. פי' על מחזור והגהות על זוה"ק והובא ממנו תשובות בסוף שו"ת הב"ח החדשות סי' ע"ה הוא היה מפורסם לחסיד גדול ולבעל מקובל נפלא הניח אחריו ג' בנים אדירי התורה ה"ה הג"ר יצחק ר"מ בקאוולא הוא הי' אבי הג"ר נטע דרשן מלובלין שנפ' י"ז אלול תי"ב. והג"ר ישכר ר"מ בפינסק ואב"ד בווירמיישא. והג"ר שלמה שהיה אבי הגה"ק ר' נתן שפירא מקראקא בעל מג"ע וכ' בגדולי הורודני שארבע שנים לפני פטירתו הוא שנת של"ג הניח רבנותו בהורודנא ואז בא שמה בתור אב"ד הג"ר מרדכי יפה בעל הלבושים ובשנת של"ז לפ"ק עלה למרום ביום א' אייר זי"ע.

(יג) ראה בפ' א' "בית מנחם" אות ט', שהצדיקת שרה נ"ע אשת זקיני הה"ק ר' נחום מטשרנוביל זצללה"ה היתה נכדת הגאון ר' יצחק שפירא בהג"מ נתן נטע הנ"ל בעמח"ס מבוא השערים ולמעלה בקודש:

(יד) משפחת שפירא נקרא ע"ש עיר שפייער באשכנז אשר התיישבו שם בני ישראל כמו ביתר קהלות אשכנזיות בעת שהגלו מעל ארצם ואדמתם והם היו ראשונים אשר סבלו מרציחות נוסעי הצלב בשנת תתנ"ו וגם היו זריזים ומקדימים לקדש השם ברבים בעת שיצאו מתוך העיר ללכת בגולה עליהם קונן ר' קלונמס בקינתו על גזירות הקהלות "ועפעפי

יזלו מים דמע ומקונן מר עלי הרוגי אשפירא" ולזכר קדוש השם של אנשי עיר הזאת כינוי את שם משפחתם "שפירא":

(טו) רבינו יעקב תם בעל התוס' ז"ל נולד בשנת ד"א תת"ס והוא הי' הצעיר שבאחים ארזי ואדירי התורה הרשב"ם והריב"ם. בנערותו למד אצל אביו רבינו מאיר. ואח"כ אצל רבינו יוסף טוב עלם. ונעשה ענק בתורה וחכמה בכל המקצועות בתחילה נהג ישיבה גדולה ברומבורג מקום לידתו ואח"כ בטרויש מקום מושב זקנו רבינו רש"י ז"ל היה אביר הרועים ועיני כל חכמי הדור אליו, והראב"ע קראהו מלאך אלקים ואמרו עליו שאין כמוהו מעמיק בהלכה ומפולפל לאמתה של תורה. ואף שמעולם לא קיבל ע"ע משרת הרבנות כי עסק בעניני מסחר כמ"ש הוא עצמו בס' הישר סי' תקצ"ח מלאכת אחרים עלי ועבודת מלך. מ"מ נהרו אליו מכל העולם לשאול פיו כמו באורים ותומים וכתב הריב"ש סי' שצ"ד שמאחר חתימת התלמוד לא קם כמוהו בפלפול והלכה וכל חכמי ישראל הנמצאים בימיו (של הריב"ש) כולם כקליפת השום וכגרגיר שומשום נגד אחד מתלמידיו הקטנים של ר"ת, ר"ת הי' עשיר גדול ומכובד מאוד בחצר המלך. והי' אצלו תורה וגדולה במק"א ועשה תקנות גדולות שקבלו כל ישראל וחיבר ס' הישר שבו מטריח להעמיד כל הגרסאות הישנות בשנת ד"א תתק"ט והיה אז בן מ"ט ונסדר ע"י תלמידיו ובתוכם רבינו פטר ור"מ ממיץ ועוד חיבר ס' "פסיקתא" מדיני ס"ת ושאר הלכות פסוקות וס' הגט וכתוב בשה"ג שחיבר ג"כ ס' "מחברת הכרעה" בשרשים ופתרון תבות לשה"ק ושירים ומחזור עם דיני תפלות של כל השנה וסידר הברכות והרבה פיוטים עשה להם והגהות על הרי"ף וכן ס' קטן "ס' הישר לר"ת" מוסר וראה עד כמה גדול כחו של ר"ת מה שאיתא בסדה"ד בשם שה"ק שהי' בפלפולו נגד הר' אלי' שאמר שצריך לקשור התפילין בכל יום והוא חולק עליו, והוריד את משה רע"ה ושאל את פיו ואמר כר"ת עוד איתא בסה"ר באותה שנה שמת ר"ת הוא שנת ד"א תתקל"א שמו הנוצרים עלילת דם ר"ל על היהודים שישבו קרוב לעירו וביום כ' סיון נשרפו ר"ל נ"ז נפשות על מדורות העקידה הי"ד והר"ת גזר על אותו היום שיהי' צום ואבל ליהודי צרפת וענגלאנד באומרו גדול יום ההוא מצום השביעי, וקיימו את דבריו

וקבעוהו לצום לדורות וכ"ב שבועות אחר מעשה נורא הנ"ל שכ"כ הי' מצער א"ע ר"ת שביום ד' תמוז ויאסף אל עמיו ויבכהו כל ישראל וכ' בתוס' כתובות ק"ג שאמר רבינו חיים כהן שהיה א' מתלמידיו אילו הי' שם בפטירת רבו הי' מטמא לו שאותו היום בטלו קדושת כהונה כמו שהכריזו

במיתת רבינו הק' כמ"ש בגמרא כתובות שם זי"ע:

(טז) כתב בסה"ד דבת קול נשמעת בבית מדרשו של אביו הקדוש ר' יצחק וגם תלמידיו שמעו לאמר הנה יולד לך בן מאיר כל ישראל ובתוך שנה נולד רש"י ובשל"ה איתא שלהר' יצחק אבי רש"י הי' מרגלית יפה שוה הון עתק והי' רוצים בני עירו לקנותו כדי להשימה בעין פסל לע"ז והי' רוצים ליתן לו הון רב והוא לא רצה לשמוע להם עד שגלגלו הדברים והביאו לר' יצחק בערמה באני' בלב ים. ואז התחילו להכריחו לתת להם המרגליות וירא כי לא יכול להם ונטל את המרגליות והשליכה בים. והצילהו ה' מידם. ואז נשמע בת קול בשכר זה יולד לך בן שמאיר אל כל ישראל. ותוך שנה נולד לו בן וקראו לו שלמה כשם אביו. וכבר בנעוריו היה ניכר בו שיהי' גדול בישראל שלא קם כמוהו בכל ארץ צרפת:

(יז) רבו המובהק הי' רבינו יעקב בן יקר שהיה תלמיד רגמ"ה אותו קרא רש"י בכ"מ או רבי הזקן או רבי סתם (הוא רבינו יעקב בר יקר החסיד שכ' ממנו בס' חסידים סי' שכ"ח שהיה מכבד לפני ארון הקדש בזקנו הארוך). רש"י קיבל ע"ע לגלות ז' שנים וכתת רגליו ממדינה למדינה ובמשך גלותו חיבר חיבורו הגדול והטהור על תנ"ך. אחר הגלות שב לביתו לצרפת ועשה חיבורו על הש"ס ויצא שמעו בכל העולם ממש הי' יחיד בדורו ובכ"מ שהיהודים ישבו הזכירו שמו באימה ויראה וכבוד גדול מכל העולם הריצו אליו מכתבים בשו"ת ופסק הלכה וגם רבו ר' יצחק הלוי מווירמייזא כ' אליו "אין הדור יתום שאתה שרוי בו וכמוך ירבו בישראל" ואיתא בס' שה"ג שרש"י עשה ג' מהדורות על הש"ס. ומהדורא ג' היא שבידינו ודקדק מאד בלשונו ורמז כמה חידושים בשינוי אות. והבאים אחריו אמרו "כל פירושי צרפתה השלך לאשפתה חוץ מפרשנדתא ובן פורתא" ר"ל חוץ מרש"י המפרש התורה ורבינו יוסף טוב עלם, והראשונים ז"ל שהביאו כ"פ דברי רש"י וליתא ברש"י שלפנינו היא מהדורא א' וב' שלו וכ' עוד בשה"ג שרבינו רש"י התענה תרי"ג תעניתים טרם שכתב פירושו עה"ת. וכ' הכל עפ"י סוד שנכללו בכל אות רזין עלאין וכ' המקובל האלקי ר' חיים וויטאל ז"ל שלאחר מות רבינו רש"י בא בחלום לנכדו הרשב"ם. ולמד עמו קריאת שם הנעלם כי אמר הכל למדתך בחיי חוץ מזה וכן עשה וישב אצלו בממשות אבל לא ראוהו ולמדו וכו' וא"ל תבין הפירוש בטוב כי אין לי רשות לעכב עוד ע"כ:

(יח) רש"י חיבר גם שו"ת ופסקי דינים בס' הפרדס שלו וס' האורה הלכות וכ' מהרש"ל שיש הרבה פיוטים מרש"י והסליחות "אז טרם נמתחו"

וכן המתחלת "ה' אלקי צבאות" וחיבר עוד חיבורים אשר אינם נמצאים, היה בעל מקובל גדול עוד איתא במרש"ל ביש"ש בקידושין פ"ב אות ד' כתב שפירוש רש"י מנופה כסולת נקי' וכו' והב"י כתב באו"ח סי' רכ"ה שאם למד הפרשה בפרש"י חשוב כמו תרגום ובס' דברי יצחק כ' בשם הה"ק ר' שלום מבעלזא [ראה בפ' כ"ב] אשר הלומד וגומר בכל שבוע ושבוע פירש"י עה"ת אז מובטח לו שבעלמא דקשוט יהי' עכ"פ במתיבתא דרש"י הגם שיש מתיבתות אשר גבוהים ועליונים אבל עכ"פ יהי' איך שיהי' לא ידחה ממתיבתא דרש"י ע"כ:

(יט) בשלה"ק במס' שבועות איתא שכל דיבור ודיבור של רש"י יש בו ענינים נפלאים כי חיבר חיבורו שלו ברוה"ק ובלבוש האורה איתא בפ' בראשית כל הדברים אשר בפירש"י יש בהם נגלה ונסתר ושניהם אמת, באו"ח פ' ויצא כ' רוה"ק נזרקה בפי' רש"י עיי"ש:

(כ) גם חיבר ספר הרפואה וכן ספר קדחת הבצה וע"ד נתיח הרחם עיין בשלשלת הקבלה ובסדר הדורות:

(כא) בשנה הנ"ל בן ס"ה שנים הי' רש"י בעת למדו מסכת מכות בדף י"ט פרחה נשמתו הטהורה בכתבו תיבת "טהור" ומשם ואילך כ' פי' על מסכת זו חתנו הריב"ן הוא כ' שם רבינו גופו טהור ויצאה נשמתו בטהרה לא פירש יותר מכאן ואילך לשון תלמידו הריב"ן זי"ע:

(כב) ראה בפ' כ"ג אות ט"ו סדר השתלשלות מרש"י דור אחר דור עיי"ש (י"א שאמו של רבינו רש"י היתה אחות הפייטן רבינו שמעון בר יצחק הנקרא ר' שמעון הגדול ממאגענצא וי"א שאשתו של ר' שמעון הגדול היתה אחותה של רש"י):

על יחוסם החסידי
של הורי זוג' תחי':

חמי הרה"ח ר' בצלאל בהרה"ח
ר' יהודה לייב הלוי רובשקין

וחמותי מרת צביה
בת הרה"ח ר' שלמה רסקין

מדבריהם הק' של רבותינו נשיאינו

על חותנו של ר' שלמה רסקין – ר' מיכל שצ'רבינר,

ועל חותנו של ר' מיכל – הרה"ח ר' זלמן שצ'רבינר

ועל חותנו של ר' זלמן – הרה"ח ר' יהושע אלי'
רבה של הארקי מחשובי חסידי כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע

ולמען "יכירו נכדינו וידעו בניי כי אנחנו זרע ברך ה'", זרע ברכום רבותינו הקדושים, אציגה נא לפניהם את הסיפור הנפלא מכ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע מליובאוויטש עם זקנם החסיד ר' שלמה רסקין ז"ל. הוא הסבא של זוג' מרת מלכה תחי' (בת התמים ר' בצלאל הלוי רובשקין ז"ל וזוג' מרת צבי' ע"ה).

אביו של ר' שלמה הי' החסיד המפורסם בתוככי עדת חסידי ליובאוויטש, ר' חיים בן ציון רסקין מגז'אטסק, ובאותו זמן המשפחה גרה ברודניא. (אביו של ר' חב"צ, הרה"ח ר' יהודא ליב, היה חסידו של אדמו"ר מהר"ש נ"ע, והי'ה רבה של הורקי ושם אמו צבי'ה).

חסיד זה הי' דבוק ברבו הקדוש מליובאוויטש, בכל נימי נפשו ומסור בכל לבו, וכבן המתרפק לפני אביו הי' עייל בלא בר, אל הקודש פנימה כבן-בית ממש.

נוהג הי' ר' חיים בן ציון לחתן את בניו בגיל צעיר, ובהגיע בנו שלמה לגיל שמונה עשרה, כבר הציעו לפניו נכבדות מכל עבר.

ר' חיים בן ציון לא הי' מוצא לנכון להשקיע מחשבה בהצעות וליכנס לפרטי פרטים, שהרי יש לו רבי והרבי יודע הכל, וכאשר ישאל איש בדבר אלקים ישאל ר' חיים בן ציון באיזה הצעה לבחור. מה שעליו לעשות – הוא רק לרשום את השמות המדוייקים של ההצעות, ולהגיש את הרשימה אל הרבי, ואשר יבחר הוא הקדוש, כן יקום.

כשנסע ר' חיים בן ציון בפעם הזאת לליובאוויטש התארכה כבר הרשימה, ומספר ההצעות השונות הגיעו לשמונה.

נכנס ר' חיים בן ציון אל הרבי ל"יחידות", ושם לפניו את הפתק עם השמות. הרבי הרכיב את משקפי-הזהב ובסקירה אחת במשך שני' אחת, סקר את הרשימה כולה במבט אחד מסוף הרשימה כלפי מעלה ושם אותה הצדה, באומרו "אין כאן שום דבר מתאים. יש ביניהן כזו שלא תדייק לשים את הפאה כמו שצריך, ויש – שלא תדע לחנך את ילדי' וכו'". ידע ר' חיים בן ציון שמהרשימה כולה לא באה בחשבון אף אחת ואין על מה לדבר יותר. הדבר הי' בליל ששי. רחב"צ נשאר לשבות את יום הש"ק במחיצת רבו, ובמוצש"ק נגש אליו אחד החסידים ואמר לו: ברצוני להציע שידוך לבנך שלמה, ר' חב"צ הקשיב והלה המשיך: את בתו של ר' מיכל

שטשערבינער.

ר' חיים בן ציון נכנס שנית אל הרבי ושאל: האם להטות אוזן להצעה החדשה שהציעו לו זה עתה מישהו אחר לא הי' מעיז להיכנס להיכל קדשו של הרבי, פעם אחר פעם, אבל ר' חיים בן ציון היו לו פריביליגיות של בן בית, ושל מקורב בצורה מיוחדת.

תשובתו של הרבי היתה הפעם מעודדת ביותר. בהבעת סיפוק מעצם ההצעה ומתוך סבר פנים יפות, נענה לו הרבי ואמר: אה, מיכל שטשערבינער איז דאך אן ערלעכער ייד, און זי (הכוונה לאשתו של ר' מיכל) איז דאך ר' יהושע אלי'ס אן אייניקל (ר' יהושע אליהו הי' אחד מחשובי חסידי כ"ק הצ"צ נ"ע, רבה של העיירה הארקי), איז דאך דאס א גלייכע זאך. ר' חיים בן ציון לא הי' צריך יותר מזה. הוא חזר הביתה ופיו בשורה טובה: לשלמה'לה שלנו מגיע מזל טוב – הרבי הסכים להצעת שידוך שהוצעה עבורו...אך כאן קרה דבר לגמרי לא מובן. חתן דנן לא הסכים לשידוך זה. הוא טען כי בין ההצעות שהרבי פסל היו כאלו שההורים שלהם גרים בערים גדולות כסמאלינסק והדומה, אם כן למה לו לשמוע הצעות אודות בת כפר (חלומו של כל בחור באותם הימים הי' לצאת מהעיירות הקטנטנות לעולם ה"גדול". האפשרות היחידה שעמדה לפני צעיר כזה, כדי לממש את "חלומו", הוא שידוך עם בת עירונית, והמדוברת הרי היא בת כפר, לאמיתו של דבר גם לא בת כפר היתה, שהרי משפחתה מתגוררת ב"חוטור" – (= ישוב קטנטן של מספר בקתות עלובות המצויות הרחק מכפר). בקיצור הוא לא יכול להסכים לשידוך כזה. הוא מסרב וזהו.

עברו חודשיים, וכמנהגו – נוסע לו שוב ר' חיים בן ציון לליובאוויטש אל הרבי, הוא נכנס ליחידות, והשיח בכאב לפני הרבי כי בן הזקונים שלו ממאן לקבל את ההצעה.

הרבי תמה על הדברים וחזר שוב מלה במלה על דבריו הראשונים ואמר:

"איך פארשטיי ניט, מיכל שצ'רבינר איז דאך אן ערלעכער ייד, און זי איז דאך ר' יהושע אלי'ס אן אייניקל, איז דאך דאס א גלייכע זאך, פארוואס זאל ער ניט וועלן? הדבר הפליא מאוד את ר' חיים בן ציון. הרבי הי' אז "אין די רעכטע יארן פון דער רבי'סטוויע" (בשנים תרס"ד תרס"ה), עסוק בדברים העומדים ברומו של עולם, ומכל ארבע פינות העולם פונים אליו בשאלות של נפש ורוח, והוא – מתעניין כל כך בשידוכו של בחור צעיר?

הדבר הפליא אותו והוא העז לשאול: וואס איז, דאס איז זיין אמת'ער זווג? אך הרבי ענה לתמיהתו בהחלטיות: יע, יע!

לשאלת ר' חיים בן ציון אם בכל זאת יתעקש הבן, ענהו הרבי: ברייגן איהם א הער.

הרחב"צ הזדעזע לשמע הדברים המפורשים של הרבי. בחזרו לביתו והבן-זקונים עדיין עמד בהתנגדותו, המתין רחב"צ עד לקראת הנסיעה הבאה, שאז יקח עמו את שלמה'לע שלו לליובאוויטש..

הנסיעה הבאה לליובאוויטש היתה לקראת י"ט כסלו ור' חיים בן ציון לקח אתו את בנו הסרבן.

אחרי ההתוועדות הגדולה, נכנס ר' חב"צ עם בנו אל הקודש פנימה. הרבי פנה ראשונה אל ה"חתן", שלמה, ושואל אותו ישירות: "בחור'ל וואס דארפסטו?

שלמה התאזר באומץ ושפך לפני הרבי את כל מרי-לבו: אבא מבקש כי אתחתן. קודם כל, אני עוד צעיר; שנית עוד לא עברתי את הפריזיו (ההתיצבות לצבא); ושלישית – אם מציעים לי שידוכים מעדים גדולות למה לי להסכים לשידוך שהורי'ה גרים ב"חוטור"?

כאן בא לידי המחשה ש"צדיקים דומים לבוראם" (ב"ר פס"ז, ז), וכשם שלגבי הקב"ה נאמר ש"במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענוותנותו" – כך גם אצל הרבי נ"ע. למרות רוממותו הנפלאה ירד מפסגת רוממות זו כדי לדבר על לבו של הבחור-הסרבן, ובחיבה אבהית במלים שיובנו גם לנער זה, לפי שכלו הוא, עומד ומפריך אחת לאחת את כל טענותיו: "דאס וואס דו זאגסט אז דו ביסט נאך יונג, וועסטו אם ירצה השם עלטער ווערן...; דאס וואס דו זאגסט אז דו האסט נאך ניט געדינט, זאג איך דיר צו אז דו וועסט ניט דינען (וכך הווה, ששלמה קבל פטור מהצבא); און דאס וואס דו זאגסט אז מען רעדט דיר שידוכים פון גרויסע שטעט, וויא וואלט זיין אז זי וואלט גיווען פון ויטעבסק אדער סמאלנסק וואלט געווען גוט? זאג איך דיר, חסרונות וואלט זיא האבין א וודאי מערער, און מיכל שטשערבינער איז דאך אן ערלעכער ייד (בפעם המי יודע כמה חזר הרבי על אותם המלים לא פחות ולא יותר אות אחת) און זי, איז דאך ר' יהושע אלי'ס אן אייניקל, איז דאך דאס א גלייכע זאך, איז דאך דאס א גלייכע זאך, פארוואס ווילסטו ניט?!"

יותר לא יכול ה"גבור" שלנו לסרב, והוא נכנע והביע סוף סוף "הסכמתו" לשידוך. הגיע הזמן המוגבל ורחב"צ עם בנו החתן וב"ב נוסעים

כבר לחתונה. שהתקיימה בבית המחותן באותו "חוטור" ששמו שצ'ערבין. אך כיצד יתכן לנסוע לחתונה מבלי לעבור דרך ליובאוויטש ולקבל ברכה מפי הרבי לפני החופה ?!

ועל כן שמו פעמיהם תחילה לליובאוויטש. ר' חב"צ ובנו שלמה הגיעו אל היכל הקדש ושמעו מאחורי הדלת שהרבי מברך ברכת המזון בקולו המתוק וכל מלה יורדת חדרי בטן.

עברו כמה דקות והרבנית פתחה את הדלת ודווחה אל הרבי: בנצי' איז געקומען מיט זיין זון. הרבי רמז להם להכנס ושאל מה רצונם. ר' חב"צ ענה שהם נוסעים לחתונה ובאו לבקש ברכה לפני החופה.

הרבי ענה: א ברכה? וקם על רגליו הקדושות והתחיל לסדר את הסירטוק ולכפתר את הכפתורים. פניו נעשו להבים ורחב"צ שהי' רגיל לעמוד לפני הרבי לעתים כל כך קרובות, נבהל ורעדה אחזתו, הוא הרגיש שעוד מעט הוא עלול להתמוטט וליפול מרוב התרגשות ופחד, בנו שלמה ארכבותיו דא לדא נקשן והרבי גמר לסדר את הסירטוק והתחיל דבריו בהאי לישנא:

"עס ווערט געבראכט אין א ספר, אין א ספר ווערט געבראכט (כך חזר הרבי על הדברים פעמיים, ישר והפוך), אז ווען מע שטייט אונטער דער חופה דארף מען טראכטן ממשיך זיין קבלת עול מלכות שמים אויף זיך, און אויף איר, און אויף די קינדערלאך וואס דער אייבערשטער וועט געבן, און דאס העלפט אויף פופציק יאר".

הרבי חזר פעם נוספת מהתחלה: " עס ווערט געבראכט אין אספר וכו', וכן פעם שלישית. הם מרגישים שאם יוסיף לדבר עמהם עוד פעם נשמתם פורחת, אך הפעם פטרם הרבי לשלום..

רחב"צ הי' מספר ספור זה לדודנו הרה"ח ר' משה וישצקי ע"ה פעמים אין מספר.וכל פעם באותה ההתרגשות והתפעלות, כאילו זו פעם ראשונה שהוא מספר.

והנה האיר ה' את עיניי ומצאתי כעבור זמן מקור נאמן לדברי כ"ק הרבי הרש"ב נ"ע ב"ילקוט שמעוני"

בקשר לדברי כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע "און דאס העלפט אויף פופציק יאהר" ברצוני להעתיק את מה שמצאתי בעז"ה ב"ילקוט שמעוני", תהלים, רמז תשכט, על הפסוק "בטח בה' ועשה טוב" (פרק לז), מקור מפורש לדבריו הק' ואולי זוהי כוונתו בדבריו הק' "אין א ספר ווערט געבראכט":

"תנא דבי אליהו, מעשה בכהן אחד שהיה ירא שמים בסתר, והיו לו עשרה בנים מאשה אחת, ששה זכרים וארבע נקבות, ובכל יום היה מתפלל ומשתטה ומלחך עפר בלשונו, כדי שלא יבוא אחד מהם לידי עבירה ולידי דבר מכוער. אמרו, לא יצאת אותה שנה שלמה עד שבא עזרא והעלה הקב"ה את ישראל מבבל, והעלה אותו כהן, ולא נכנס הכהן לעולמו עד שראה כהנים גדולים ופרחי כהונה מבניו ובני בניו, עד חמשים שנה, ואחר כך נכנס לעולמו".

"מיכל שצ'ערבינער האט געזאגט סליחות... ניט ווייט פון טאטן, איז בא דעם טאטן איינגעפאלן די באקן פון קנאה"

וכשעליתי ארצה מצאתי-ראיתי בסוף חלק ד' של "ליקוטי דיבורים" מכ"ק הרבי הריי"ץ נ"ע, בחלק "מפתחות שמות אנשים"" את השם "מיכל שצערבינער", המוכר לי כל כך מהסיפור ששמעתי מדודנו ר' משה הנ"ל ברוסי' לפני החתונה.

מיד פתחתי את הספר הקדוש ומצאתי כתוב בו (בדף תשיא) בשיחת קודש שלפני ההקפות , בשמח"ת תרצ"א, אמר הרבי הריי"צ נ"ע כדברים האלה:

"איך וואלט וועלן זיין א איש פשוט, נאר אזוי ווי די רבותינו הקדושים האבן פארשטאנען דעם ענין פון איש פשוט.

מיכל שצערבינער (בהערת המוציא לאור: "דאס איז געווען א ישובניק פון דארף שצערבינא, נאענט פון ליובאוויטש און ער פלעגט פארן אין ליובאוויטש צום רבי'ן") איז אמאל געשטאנען בא סליחות ניט ווייט פון טאטן, און עס האט גערונען בא אים טרערן פון ביידע אויגן, האט דער טאטע אים מקנא געווען. דער טאטע איז דאך געווען א שיינער אין גשמיות, איז בא אים איינגעפאלן די באקין פון קנאה, און האט געזאגט אז ער איז מקנא מיכל'ען ווי ער זיצט בא זיך אין דארף און שטייט אויף צוויי אזייגער ביינאכט, און זאגט תהלים וכו'".

הרבי הריי"צ מגלה לנו מי הי' חותנו של מיכל שצ'רבינר

זה עתה יצא לאור, לראשונה מתוך כתבי יד הרושמים, ספר השיחות תרפ"ט – תרצ"א מכ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע. ושם נאמר שבמוצאי יוהכ"פ תרפ"ט דיבר הרבי הריי"צ בשבחו של ר' מיכל, והוסיף ואמר שהחסיד

המהולל ר' זלמן שצ'ערבינער הי'ה חותנו. ואנחנו לא ידענו ולא שמענו בלתי היום, וגם אבותינו לא הגידו לנו, כי כנראה גם הם לא ידעו מחמת פער הדורות. ודמטמרן להו – גילה לנו כ"ק הרבי הריי"צ נ"ע בשיחותיו הק', וכך נוספה טבעת יקרה זו בשושילתא דדהבא החסידית של משפחת רסקין. התרגשנו מאד מהמציאה הנפלאה, שהרי ר' זלמן – חסיד גדול הי'ה וחביב מאד על רבותיו, ולכן לאו מילתא זוטרתא היא להימנות על צאצאיו.

שפע תהלות ותשבחות על ר' זלמן שצ'רבינר מפי הרבי הריי"צ נ"ע

וזו היא לשון קדשו של הרבי הריי"צ ב"לקוטי דיבורים" כרך א' עמ' 234: "אין שצרבינא האט געוואוינט אַ איד אַ חסיד ולמדן, אַ בעל מדריגה הן אין מוחין און הן אין מדות טובות, נאר אזוי ווי חסידים זיינען דאך ניט מדייק אין תוארי הכבוד, איז ניט קוקנדיק אויף דעם וואס ר' זלמן שצערבינער איז געווען אַ בקי בש"ס בבלי מיט אַ ידיעה אין ירושלמי וד' טורים, בקי בזוהר וכתבי האריז"ל און אין די געדרוקטע ספרי החסידות, און דערצו אַ בעל-צדקה מפורסם, האט מעו אים געדופן נאר זלמן שצערבינער.

"ווען איך האב אים געקענט איז ער שוין געווען אַ איד אַ בן שבעים דער תואר און הדרת פנים איז געווען אומבעשרייבליך. אויף דעם פנים איז געלעגן סימנים פון גרויסע מוחין און לייבליכע גוטסקייט און גלאטקייט, ער איז ביי מיר פון די חשוב'סטע נרשמים אין מיין ספר הזכרונות פון די קינדער יארן.

"ר' זלמן שצערבינער, אַ חוץ וואס ער איז געווען דער ריכטיגער טיפוס פון די אמאליקע חכמי הישובניקעס, פון די חכמי האמת ובעלי מדות טובות איז ער געווען איינער פון די חשובע יונגעלייט ביי דעם עלטער-זיידן (אדמו"ר הצמח צדק) און איינער פון די גרויסע מקושרים צום זיידן (אדמו"ר מהר"ש)".

"בא מיר איז צוגלייבן אז זלמן האט גיהאט גילוי אלי'הו"

והרי תוספת מרובה במדה גדושה וקדושה שב"רשימות" הקודש שיצאו לאחרונה (חוברת יד עמ' 16):

"סיפר: בשנים תרמ"ז, מח' ומט' – האט מען פאבראכט ביי אדנ"ע ערב יוהכ"פ שעה 10 בוקר, אַ שעה. אחד המשתתפים הי' ר' זלמן

סרעבינע (על שם עירו – שצערבינא. מ"מ), שהי' אדנ"ע מיקרו ומחבבו. הי' מחסידי הצ"צ. אדנ"ע אמר עליו בשנת תרנ"ד – ואז כבר לא הי' בעלמא דין: בא מיר איז צוגלייבן אז זלמן האט געהאט גילוי אלי', און האט ניט געוואסט ואס דאס איז. הי' ישוב'ניק. בקי בהרבה גמרא וגם דא"ח וקבלה. הי' אומר שקשה עליו המונה של ליובאוויץ".

וזכה החסיד ר' זלמן, שרבותינו נ"ע הזכירוהו בשיחותיהם הקדושות במשך שנים, בערבי יוהכ"פ ובמוצאי יוהכ"פ, וכן אמרו בשמו או עבודה'דיקן ווארט, כדאיתא בספר השיחות ה'ש"ת עמ' 10. וכאן המקום לקבוע ברכה לשאר בשרנו, ריי"צ קמינצקי נ"י, עינא פקיחא דשפיר חזא, אשר מצא את הפרטים אשר מילאו והשלימו את התמונה של יחוסנו. יישר חילי'ה ! וגם אנא זעירא קא מחזיקנא טיבותא לנפשי אשר מצאתי את מכתבי הקודש של הרבי הצ"צ נ"ע, אל חסידו אהובו ר' יהושע אלי' ז"ל, וראינו שהרבי לא זז מחבבו עד שקראו "ידידי".

ותיתי לי על שבזמנו נתתי אל לבי להקליט במדויק את הסיפור על זקננו ר' שלמה רסקין וחותנו ר' מיכל, ככל היוצא מפיו של דודנו הנכבד, החסיד המשפיע ר' משה וישצקי ז"ל, שהרי כל ערכו של סיפור, הוא דיוקו! ואלמלא הקלטתיו אז, זמן קצר לפני פטירתו, היינו מאבדים מרגניתא טבא דא. אבל עתה הודות לסרט ההקלטה שבידינו יש לסיפור תוקף של מסמך רשמי, לתפארת דורותינו. חדאי נפשאי שיכולני לספר לבניי שי' שאני הקטן **חיים עוזר הנני חתן**

ר' בצלאל הלוי רובשקין חתן

ר' שלמה רסקין חתן

ר' מיכל שצ'רבינר חתן

ר' זלמן שצ'רבינר חתן

ר' יהושע אלי' רבה של הארקי.

* * *

הרבי ה"צמח צדק" לא זז מחבבו להרב ר' יהושע אלי' עד שקראו "ידידי הרב המופלג"

ובקשר להערתו של כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע אודות זוגתו של ר' מיכל שצ'רבינר: "... און זי איז דאך ר' יהושע אלי'ס אן אייניקל", מצאתי חובה בנפשי להעתיק בזה גם 3 מכתבים בכת"י קדשו של כ"ק אדמו"ר הצמח

צדק נ"ע. שנים ממהמכתבים הם לאנ"ש דקהילת הארקי, שיהיו לעזר להרי"א, שנתמנה להיות מ"ץ בקהלתם, לדאוג לו לבית דירה וכן לשלם לו משכורתו במועד. והשלישי הוא אל הרי"א עצמו בקשר למצב בריאותו. והרי פיענוח כתב היד של שלשת המכתבים כפי שהם מופיעים בספר "מגדל עוז" שערך ידידי הרה"ח ר' יהושע מונדשיין שיחי':

א.

בעזרה"י אור ליום ועש"ק ה' שבט

לכבוד אה' ידידיי אנ"ש המופלגי' הוותיקי' ונגידי' דק' הארקי יצ"ו

יעמדו על רוב ברכה ושלו' נס"ו מליצתי ובקשתי עבור אה' ידידי הרב המופלג הוו"ח וכו' מו"ה יהושע אלי' נ"י ההמ"ץ דמחניכם, שנצרך לו בית דירה ע"כ ישימו נאפנאי לזה לדרוש טובתו בלו"נ שיהי' לו בית דירה טובה נא ונא. ה' יברכם ויצו את הברכה במעש"י.

ויקבלו החוה"ש מאדה"ש אה' דו"ש מלו"נ מנחם

ב.

ב"ה, יו' ד' פ' בהעלותך

רוב שלו' וברכה לאה' ידידיי המופלגים הוותיקים ונגידי' אנ"ש דק' הארקי יצ"ו, כולם יעמדו על הברכה והשלום. אחד"ש, תכון מליצתי עבור ידידינו המ"צ דמחניכם הט' ה"ה הרב המופלג הותיק וכו' מו"ה יהושע אלי' נ"י, שיתנהגו עמו בטוב לב שיסולק לו שכירותו הניתן לו מכם כמאז כן גם עתה.

ד' א"נ ד"ש מנחם

ג.

בעזרה"י ע"פ

פ"ש אה' ידידי הרב המופלג וכו' מו"ה יהושע אלי' שי'

מכתבו קבלתי, ולשית עצות ע"ד קבלת רפואות קשה, ולכאורה אחר שהודה שטעה ושעכשי' מכיר היטב החולי א"כ זהו ע"ד אין אדם עומד ע"ד הלכה אא"כ כו' יש לסמוך עליו אעפ"כ מה שאפשר לפעול ממנו למעט בלקיחת הרפואו' הפנימית טוב יותר, כשאין הכרח גדול, או לבקשו שיתן רפואות קלים שיהיו רחוקים מהפסד ח"ו לשום פרט, ואתם המדע להתיישב עם גבונים, השי"ת ישלח לו רפואה שלימה בקרב בתוך כח"י ויחזקהו ויאמצהו.

אה' הדו"ש מלונ"ח מנחם

צילום מכתב הא'

"אָה, מיכל שטשערבינער איז דאך אן ערלעכער ייד,
און זי איז דאך ר' יהושע אליס אן אייניקל"

צילום מכתב הב'

צילום מכתב הג'

"תוכו כברו" ולא "ברו כתוכו" לפי הסברו של זקננו החסיד הרב ר' יהושע אליהו ז"ל רבה של קהלת הארקי.

(על פי כתב יד מחסיד אדמו"ר הצ"צ, לא נודע שמו, מתוך ס' מגדל עוז ע' רצ"ג בעריכת ידידי ש"ב הרה"ח ר' יהושע מונדשיין נ"י ובתוספת הערותיו)

ר' יהושע אלי' מ"ץ (הוא המ"ץ דק"ק הארקי, ראה צ"צ אה"ע סי' פ"ג וסי' קפ"ט, ובהערה לשערי המילואים סי' י' ומכתבי הצ"צ אליו במדור המכתבים להלן) אמר על ר' נטע ממאלאסטירשטשניע (ראה בית רבי ח"ב פ"ר) אשר אחר הסתלקות אדמו"ר האמצעי נסע להרב דכעת, הצ"צ, ופעם ראשונה ופעם ב' אמר אשר אין שום דבר חדש בתורתו ועם כל זה נסע פעם ושתיים ושלש בשנה כדרכו לפני האמצעי, אחר כך במשך שלש שנים אמר יש לי רב ת"ל ושומע אני דברים חדשים.

ושאל רז"פ מאת ר' יהושע אלי' הנ"ל מדוע נסע עוד מאחר שלא שמע ממנו דברים חדשים בפעם ראשונה ושניה, הלא לכאורה זה נראה כשקר, והשיב לו: איך כתוב, לעולם יהא אדם תוכו כברו (ראה יומא ע"ב, ב') ולא כתוב ברו כתוכו, אם כן נצרך מקודם להיות נאה בברו ואחר כך בתוכו.

דא"ח שתרגמתי ליידיש מהנחה בלתי מוגה ולימדתי אותם את בניי שיחיו לחזור בחגיגת הבר מצוה

והוא מאמר "איתא במדרש תהלים"
מכ"ק אדמו"ר שליט"א מש"פ פנחס
מבה"ח מנ"א ה'תשכ"ח

בנוסף: עיונים במאמר לברית מילה
ד"ה "בעצם היום הזה"

בס"ד

איתא במדרש תהלים, רבי אליעזר אומר: אמרו ישראל לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם רצוננו להיות יגעים בתרה יומם ולילה, אבל אין לנו פנאי, אמר להם הקב"ה קיימו מצוות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה.

דארף מען פארשטיין, וואס איז די ספעציעלע שייכות פון מצוות תפילין מיט לימוד ויגיעה בתורה, און פארוואס איז תפלין בכל זאת ניט מערער ווי כאילו אתם יגעים בתורה און ניט ווי לימוד התורה ממש (וממילא אין זה שני הפכים בנושא אחד).

הנה כתיב, קדש ישראל להוי' ראשית תבואתה, שטייט דארטאן אין פסוק דער כתיב פונעם תבואתה מיט א ה' און ניט מיט קיין וא"ו, צו ווייזן אויפן ענין פון בריאת העולם כדכתיב בהבראם ודרשו חז"ל בה' בראם, בה' נברא העולם הזה, און יידן ווערן אנגערופן בשם ראשית תבואתה, תכלית הבריאה, כמאמר רז"ל, בראשית – ב' ראשית, בשביל התורה ובשביל ישראל, אז דער גאנצער תכלית, און די גאנצע כוונה עליונה פון בריאת העולמות איז געווען אט די צווי ראשית'ן, תורה און ישראל, היינו אז יידן דורך זייער עבודה און יגיעה בתורה זאלן איבערמאכן די וועלט און מאכן פון גשמיות העולם א דירה לו יתברך, אז דורך קודש ישראל להוי', זאל די וועלט ווערען תבואת ה'.

וזהו כוונת המדרש עולם על מלואו נברא ורצה הקב"ה שנתקן את עולמו, עולם על מלואו נברא מיינט מען מצד הבריאה עצמה און יידן דארפן "מתקן זיין את עולמו" און פועל'ן א זיכוך אין עולם דורך זייער יגיעה בתורה.

און אפילו בא אזא וואס תורתו איז אומנתו מוז אויך זיין דער לערנען באופן פון האבן א שייכות צו וועלט און מברר זיין די וועלט, און דאס איז בא אים א כלי אומנות צו איבערמאכן די וועלט און מאכן פון איר א כלי צו אלקות, על דרך מאמר המדרש אויף ואהי' אצלו אמון: התורה אומרת, "אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה בבריאת העולם", דערפאר געפינען מיר אין גמרא אז אפילו רשב"י וואס בא אים איז געווען תורתו אומנתו, הי' מתפלל פעם אחת בשנה, אז לכל הפחות איין מאל אין יאר האט אפילו רשב"י געמוזט דאוונען, ווייל אפילו רשב"י'ס לערנען האט געמוזט זיין

בשייכות מיט דער וועלט און באופן פון פועל זיין אין וועלט דווקא.

ב. והנה אמרו רז"ל אלפיים שנה קודמת תורה לעולם, דארף מען פארשטיין וואס איז דער פשט פון אלפיים שנה? תורה איז דאך העכער באין ערוך פון וועלט, און די קדימה בזמן נעמט זיך דאך פון דער שלא בערך'דיקע קדימה במעלה, איז דאך תורה העכער פון וועלט באין ערוך, אויך אין זמן, היינט ווי פאסט דא דער לשון פון אלפיים, א לשון פון הגבלה?

אך הענין הוא, אלפיים מיינט מען דא מוחין, חכמה או בינה, אלפיים איז מלשון הפסוק אאלפך חכמה אאלפך בינה, תורה נעמט זיך פון מוחין, תורה איז חכמתו של הקב"ה, און בריאת העולם נעמט זיך פון מידות, עולם חסד יבנה. און מוחין זיינען מצד עצמם באין ערוך העכער פון מדות און זיינען ניט נאר צווי פארשיידענע מהותים, נאר אפילו שני הפכים, ווי מיר זעהען למטה בא א מענטשען אז מוחין איז כל ענינם – התיישבות וקרירות, און זיי זיינען נאר לעצמם. אבער מדות זיינען להיפך – בהתפעלות והרגש און לזולתם דווקא. וכמו שמצינו באברהם אבינו, שמדתו מדת החסד, שטייט בא איהם: והוא יושב פתח האוהל כחום היום, און האט געזוכט עוברים ושבים כדי צו טאן מיט זיי חסד, ווייל כל ענין המדות איז בשביל זולתו, און אויב ס'איז ניטא קיינער וועמען צו טאן א חסד, וועדט בטל די מידה. מה שאין כן מוחין, מוחין זיינען נאר לעצמן און דארפן ניט קיין שום זולת, אדרבה, דער זולת איז גורם א בלבול וטרדה למוחין. [און דאס וואס מיר געפינען אין גמרא דער לשון "הרבה למדתי מרבותיי ויותר מהם מחבריי ומתלמידי יותר מכולם" און ס'איז משמע אין פלוג אז מוחין דארפן אמאל יע אנקומען צו א זולת, רעדט זיך נאר וועגען דעם דרך ווי מ'קומט צו מוחין, אבער די העמקה און דער צוטראגן זיך צו א דבר שכל, וואס דורך דעם איז מען ממשיך פון כח השכל שבנפש און אפילו העכער ווי פון כח השכל, קען זיין נאר וועו ער איז לעצמו].

און ניט נאר עצם המוחין זיינען שלא בערך צו מדות, נאר אפילו די נידעריקע דרגות פון מוחין וואס האבן יע א שייכות צו מדות און זיינען א מקור אויף מדות בדרך עלה ועלול און רופן זיך "מדות שבשכל" און "שכל שבמדות", זיינען אין דער אמת'ן אויך שלא בערך העכער פאר מדות. עס איז נאר וואס מצד שלימות העילה, שלמות המוחין, איז מוכרח ומחוייב ס'זאל זיין אן עלול, ס'זאל זיין מדות, אבער די מוחין, אפילו אין דער נידעריקער דרגא בלייבן במהותן אין זייער מעלה און זיינען "קדמו" למדות

אזוי ווי עצם המוחין אליין.

על דרך זה איז אויך דער פשט פון אלפיים שנה קדמה תורה לעולם, אז תורה איז העכער פון וועלט אפילו וועלט זיי קומט שוין אראפ דא למטה און ווערט אנגערופן בשם תורה מלשון הוראה, ווי דער זוהר טייטשט תורה מלשון הוראה (שענין ההוראה שייך לזולת דוקא, סיי לזולת כפשוטו, סיי לזולת שבעצמו, שהוא כל מה שזולת למוחין) איז שוין בשייכות לעולם, איז זי אויך איצטער און אויך דא למטה בבחינת קדמה לעולם, און העכער פון וועלט לגמרי. און זי איז נעלמה מעין כל חי, און כל חי איז שלא בערך נידעריקער פון תורה, און תורה בלייבט במהותה העצמי ווי זי איז שעשועים אצלו ית' למעלה, און דווקא דערפאר וואס תורה איז שלא בערך לעולם, קען זי אראפקומען אזוי נידעריק און מברר זיין דעם מטה מטה, אפילו וועלט למצרים ירדתם און יצר הרע יש ביניכם, און דורך דעם וואס דא למטה נעמט מען תורה כמו שהיא בפנימיותה, מאכט מען די דירה בתחתונים, און מ'איז ממשיך מוחין למדות בכללות העולם אין די ששת ימים עשה הוי' וכולי, וביום השביעי שהם ז' מדות או מ'פירט אויס דעם אויבערשטענס כוונה פון איבערמאכן דעם עולם דורך יגיעה בתורה.

ג. און וויילע די כוונה פון בריאת העולם פירט זיך אויס נאר דורך יגיעה בתורה בעיקר, און ניט דורך קיום המצוות אליין, מצד דעם וואס אורייתא וישראל וקודשא בריך הוא כולא חד, [הגם ס'דארף טאקי זיין הקדמת התפילה שפועלת ביטול, אבער בעיקר פירט זיך אויס די כוונה עליונה דורך תורה דווקא, וייל קרוב הוי' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת אלא תורה]. דעריבער בעטן זיך די אידן באם אויבערשטען און זאגן: רבונו של עולם רצוננו להיות יגעים בתורה, מיר ווילן אויספירן דיין כוונה און הארעוון אויף תורה, און על ידי זה איבערמאכן דעם יומם ולילה, שהם כללות העולם. [און וויבאלד אז אונזער רצון ליגט אין דעם, זיינען מיר אינגאנצן אין תורה כמאמר הבעש"ט במקום שרצונו של אדם, שם הוא כולו], אבער וואס זאלן מיר טאן אז אין לנו פנאי? מיר האבן ניט קיין צייט, היינו צוליב דעם גופא וואס מיט אונדזער לערנען דארפן מיר איבערמאכן די וועלט, מוזן מיר דאך האבן א שייכות מיט עולם, עולם מלשון העלם והסתר, מוז דאך דערפון ווערען אין לנו פנאי כפשוטו בגשמיות, וויילע הן אמת טאקי אז מיר זיינען "ראשית" אבער מיר זיינען דאך ראשית פון תבואתה, פון וועלט, האבן מיר דעריבער א טענה צודקת על פי התורה אז אין לנו פנאי [דאם לא כן, וואס איז דאס

בכלל פאר א טענה "אין לנו פנאי", אויב ס'איז דא א ציווי לעסוק בתורה יומם ולילה, טא זייט יע פנוי, שהרי אין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, אלא, שכאמור, די טענה אונדזערע איז, אז על פי התורה גופא, איז אין לנו פנאי].

אויף דער טענה ובקשה פון יידן, ענטפערט זיי דער אויבערשטער [ודבורו של הקב"ה חשיב מעשה] קיימו מצוות תפילין ומעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה, זייט מקיים מצות תפילין וועט איר אויך אויפטאן אין וועלט און איר וועט דורך תפילין אויך ממשיך זיין אלקות, די זעלבע המשכות ווי דורך לימוד התורה, ווייל דורך תפילין טוט מען דאך אויף אין וועלט ס'זאל זיין "וראו כל עמי הארץ כי שם הוי' נקרא עליך ויראו ממך", און מען איז אויך דורך תפילין ממשיך מוחין למידות, ווייל וען א איד לייגט תפילין איז ער גורם ס'זאל זיין הקב"ה מניח תפילין למעלה [כדכתיב מגיד דבריו ליעקב חקיו ומשפטיו לישראל, ואמרו חז"ל מה שהקב"ה עושה אומר לישראל לעשות, ואחד מן הפירושים בזה הוא אז דורך קיום המצוות למטה זיינען יידן גורם ס'זאל זיין הקב"ה עושה, וזהו ישראל אשר בך אתפאר, דער אויבערשטער זאגט צו יידן: מיט דיין לייגן תפילין, בך, האב איר דעם פאר, אלו תפילין, כדכתיב פארך חבוש עליך, און דער ענין פון הקב"ה מניח תפילין, איז דאך המשכת מוחין למידות, ווייל "הקב"ה" מיינט מען מידות, ז"א ומלכות, און "הקב"ה מניח תפילין" הייסט א המשכה פון נאך העכער, המשכת המוחין במידות. די ד' פרשיות ווייזן אויף די ד' מוחין און די רצועות שכנגד הלב – אויף דער המשכה אין מידות, וממילא רעכנט זיך הנחת תפילין אזוי ווי לימוד התורה, און דערפאר זאגט דער אויבערשטער "מעלה אני עליכם כאילו אתם יגעים בתורה יומם ולילה".

פונדעסטוועגען, הגם תורה און תפילין פארגלייכען זיך אינעם תוכן און אין דעם סוג פון די המשכות וואס זיי טוען אויף, איז אבער צווישן זיי פאראן א חילוק: דורך תורה ווערט המשכת המוחין במדות בעולם בכללותו, און דורך תפילין – נאר בעולם קטן זה האדם. און אויך דער וראו כל עמי הארץ איז ניט דער ענין פון איבערמאכן דעם אויר העולם ממש אזוי ווי דורך תורה, תפילין טוען נאר אויף ס'זאל זיין ויראו ממך, אבער דאס מאכט נאך ניט איבער די עמי הארץ, דערפאר איז תפילין לגבי תורה נאר **כאילו** אתם יגעים בתורה, און ניט ווי יגיעה בתורה ממש. **לאידך גיסא** אבער, דורך דעם וואס א איד איז מברר דורך הנחת תפילין זיין עולם קטן,

זיינע אייגענע ארבעה יסודות, איר ער, בדרך ממילא, מברר אויך די ארבעה יסודות פון כללות העולם, ווי דער רמב"ם זאגט אין הלכות יסודי התורה אז די ד' יסודות זיינען כללות העולם וכתיב גם את העולם נתן בלבם (קהלת ג', י"א). און מצד דעם חשבון איז גאר אדרבה, פאראן א מעלה אין הנחת תפילין וואס לימוד התורה האט דאס ניט: דורך לימוד התורה איז מען טאקי מברר און מזכך דעם עולם אבער די המשכה למעלה דערלאנגט ניט נאר אין ה"א תתאה של שם הוי' שהיא הה"א של תבואתה ושל בהבראם, וואס דאס איז מדת המלכות כמו שהיא באצילות, ולא כמו שהמלכות יורדת בבי"ע. אבער דורך הנחת תפילין, וואס ס'איז גורם צו הקב"ה מניח תפילין למעלה, קומט אראפ די המשכה נידעריקער פון שם הוי', אין מלכות כמו שהיא יורדת בבי"ע, הקב"ה.

און דאס איז דער הסבר בפנימיות אויף דעם וואס "אין לנו פנאי" טענה'ט מען נאר לגבי יגיעה בתורה, אבער לגבי תפילין קען מען דאס ניט טענה'ן ווייל תורה בשרשה איז דאך העכער פון וועלט, איז צו עוסק זיין דא בתורה, די וועלט טאקי מפריע, און צוליב עניני העולם – אין לנו פנאי אויף לערנען, אבער תפילין זיינען מלכתחילה שייך צו וועלט איז ניט שייך צו זאגן אז צוליב עניני העולם אין לנו פנאי, חלילה, אויף לייגן תפילין.

ד. וכל זה איתא במדרש תהלים דוקא און ניט אין קיין שום אנדערן מדרש חז"ל, ווייל תהלים אליין איז גלייך אין דעם פרט צום הנחת תפילין, אזוי ווי דורך תפילין איז מען ממשיך מוחין למדות כאילו ער איז עוסק בתורה יומם ולילה, אזוי אויך הקורא בתהלים, איז גלייך ווי ער איז עוסק בתורה, כבקשת דוד המלך, יהיו לרצון אמרי פי שהקורא בתהלים זאל זיין געוועכענט כאילו ער איז עוסק בנגעים ואהלות שהכוונה לכללות התורה שהיא בהבנה והשגה, חכמה שלמעלה, און תהלים איז א ממוצע בין תורה לתפילה, ס'איז איינער פון די כ"ד כתבי הקודש און אין איינעם מיט דעם – תהלות ותשבחות, ענין התפילה.

און ווי א ייד דערגרייכט י"ג שנה ויום א' און ווערט שוין אנגערופן בשם איש און באקומט מוחין און מדות, וחזקת והיית לאיש, כאיש גבורתו, גיט מען אים כוחות מלמעלה פועל זיין אין וועלט און דורך יגיעה בתורה ממשיך זיין מוחין למדות, און באלד ווי ער ווערט נאר בר מצוה, תיכף צו צאת הכוכבים פון דעם י"ג שנה ויום אחד, ווערט ער מחויב אין קריאת שמע, און דאס איז בא אים די ערשטע מצוה וואס ער איז מחויב מן התורה, ווייל ק"ש איז אויך דער ענין פון תלמוד תורה ככמאמר

הירושלמי זה שינון וזה שינון, און דער ענין פון ליינען קריאת שמע איז אויך א ענין פו תלמוד תורה, און ער הויבט אן דערמיט די עבודת הבירורים פון וועלט און פון זיין אייגענעם יצר הרע דאקדמי' לטענתי', דורך אתכפיא און אתהפכא, אזוי ווי דער סדר פון הנחת תפילין, פריער של יד, יחודא תתאה, אתכפיא, און נאכדעם של ראש, יחודא עילאה, אתהפכא, און מיט זיינע תפילין איז ער שוין אויך גורם ס'זאל זיין הקב"ה מניח תפילין למעלה, ותפילין דמארי עלמא מה כתיב בהו – ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ, שהוא שבחא דישראל, אז זיי זיינען ממשיך דעם "אחד" – דא למטה, בארץ.

"בעצם היום הזה" זכה אברהם אבינו לגילויים דימות המשיח

בבראשית רבה (פרשה יא, ב) אמרו רז"ל על הפסוק "ויברך אלוקים את יום השביעי ויקדש אותו" – בירכו באור פניו של אדם, קידשו באור פניו של אדם, לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת כמו שהוא דומה בשבת. (ומצאתי במפרשים רמז נאה לדברי חז"ל אלה: "יפה תואר" בגימטריא "שבת").

במאמר חז"ל זה אני נזכר בכל עת אשר אני רואה אברך מאנ"ש חסידי חב"ד מכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו. זו השעה שפנימיותו החסידית הטהורה מאירה אל עבר פניו, זיוו משתנה עד שאינו דומה כלל לשל חול. כולו אומר התקשרות והתמסרות אל כבוד קדושת הרבי.

זוהר פניו מעיד עליו שבנשמתו החסידית הוא מרגיש אותה שעה גם בדבריו הקדושים של אדמו"ר הזקן בסידורו (ע' 278) המסביר שמצות מילה ביום השמיני היא העולה במעלתה בשורשה על מצות שבת וכן אמרו חז"ל (ויק"ר פכ"ז, הובא בט"ז סימן רסה) "מילה בשמיני כדי שיעבור עליו שבת אחת" והכוונה שיעברו עליו שבעה ימים, שבוע שלם שנקרא "שבת אחת", להורות שמצות מילה היא מעל לכל הענין של ששת ימים תעבוד וביום השביעי תשבות, ולזאת מילה בשמיני דוקא ולא לפניו, גם אם עבר עליו יום השבת עצמו.

ובפותחו ב"דבר מלכות" הכל מרגישים שאמירתו זו היא תפילתו שיהא בנו תמים וחסיד דבוק אל הרבי בכל לב.

פעמים רבות בוחר לו אבי הבן את המאמר "בעצם היום הזה" שב"תורה אור", ומדיבורו השוטף ניכר שהוא הספיק לשננו היטב בעל-פה תוך השעות המעטות שהיו לרשותו בשמונת ימי הטרדה, אלא שמרוב הלחץ וההתרגשות ומפני רוב טרדא דמצוה לא הספיק אבי הבן הזה לרדת לעומק הפשט. ובעצם אין זו מטרתו ברגע זה, העיקר אצלו לנצל עת רצון זו לחיזוק ההתקשרות אל רבותינו הק' שלו ושל בנו הנולד לו במזל-טוב ואת זה משיגים בעיקר על-ידי חזרה ב"קבלת עול" על האותיות הקדושות של דברי אלוקים חיים, למעלה מטעם ודעת.

ואולם, לא אחת ראיתי בין המסובים חברים מקשיבים והם כן רוצים להבין את המאמר ולדעת מה הוא תירוצו של אדמו"ר הזקן על "הקושיא

שנזכר בספרים".

הם שומעים בהמשך המאמר שנוסף על ערלת הבשר קיימת גם ערלת הלב וגם אותה צריך למול כדכתיב "ומלתם את ערלת לבבכם". והכוונה היא – לחזור בתשובה, וכשנשוב בתשובה – ניגאל מיד, ואז נזכה לשלמות המילה הזאת שתבוא לעתיד לבוא מלמעלה בבחינת "ומל ה' אלוקיך את לבבך" וזה יהיה בביאת המשיח. אברהם אבינו שאף להגיע לגילוי זה והוא הגילוי שהכתוב קוראו "בעצם היום הזה" וכשהגיע אליו אז "נימול אברהם".

וחברים המקשיבים עדיין לא מבינים את הקשר. קול דברים הם שומעים ותירוץ אינם רואים ותמוהה בעיניהם התשובה הזאת. למה בכל-זאת חיכה אברהם אבינו ולא מל את עצמו קודם, לפני שנצטווה?

ועוד קשה להבין: הרי 'הקושיא שמוזכר בספרים' קאי על הפסוק שלפניו, "ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמולו בשר ערלתו", ומילת ערלת הלב מאן דכר שמיה? ואדמו"ר הזקן בתשובתו לכאורה מדבר על נושא אחר לגמרי: על שתי בחינות במילת ערלת הלב שבפרשת 'עקב' ('ומלתם את ערלת לבבכם') ושבפ' 'נצבים' ('ומל ה' אלוקיך את לבבך'), פתח במילת הבשר וסיים במילת הלב? אתמהה!

ונראה לי הקטן שדברי תורה אלו עניים וקצרים במקום זה וחסורי מחסרי, והם עשירים ומפורשים במקום אחר – ב"תורה אור" וב"תורת חיים" לאדמו"ר האמצעי במאמרו הארוך על "בעצם היום הזה".

והכי קתני ב"תורה אור" הלאה בפרשת "מקץ" דף מא עמוד ב: "ויש תורה דבריאה, שעל זה אמרו "קיים אברהם אבינו עליו השלום את התורה עד שלא ניתנה", דהיינו קודם התלבשותה בעולם הזה הגשמי, ולכן קיים מצוות תפילין הגם שלא נכתב עדיין "קדש לי כל בכור", שלא היתה יציאת מצרים כלל, וכן מילה קיים גם כן קודם שמל את עצמו בגשמיות כי עניין מילה היא הסרת הערלה, שלא תהיה יניקת החיצונים, וקיים אברהם אבינו ע"ה מצווה זו מלמעלה, שהסיר יניקת החיצונים, אף שלא היתה מצווה זו מלובשת בגשמיות מעשה המילה ממש, וזהו – "עד שלא ניתנה". הנה כי כן, עינינו הרואות שעל-פי תורת החסידות קיים אברהם אבינו את כל התורה כולה עד שלא ניתנה, כולל גם את מצוות המילה, אלא שקיים אותה ברוחניות ככל יתר המצוות שקיים. ולפי זה "הקושיא שמוזכר בספרים" מעיקרא ליתא לפי החסידות, אלא ששאלת אדמו"ר הזקן כאן היא כזאת: הרי ראינו שבסופו של דבר אברהם אבינו מל את עצמו גם בגשמיות, ואם

כן למה לא עשה כן קודם, הרי גדולה מצווה זו מכל המצוות שבתורה והיא הראשונה במעלה והיה ראוי שיקיים אותה בגשמיות בתחילת עבודתו ולא בסופה?

והתשובה:

אדמו"ר הזקן חידש לנו במאמר זה שהציווי "המול לכם כל בשר" והציווי "ומלתם את ערלת לבבכם" זהים לגמרי מבחינת תוכנם הפנימי, עד כדי כך שהסתום באחד מהם יילמד מחברו, כי הם דומים ממש ומטרה סופית אחת לשניהם – מניעת יניקת החיצונים, אלא שזה בגשמיות וזה ברוחניות. ועוד מן הדמיון שביניהם: שניהם הכרחיים מיד עם תחילת וראשית עבודת האדם לקונו. זאת ועוד, כשם שבכוחו של האדם להגיע לשלמות בהסרת ערלת הבשר, כך בידו ובאפשרותו להסיר את ערלת לבו עד גמירא ומכאן שמה של מילה זו: "מילה שמלמטה למעלה", היינו מילה שהיא בהחלט בכוחו של האדם.

אבל יש על לבו של אדם עוד ערלה אחת קטנה, דקה מן הדקה, שבה האדם כבר איננו מסוגל להבחין ובוודאי שלא להסירה, ורק לעתיד לבוא בבוא המשיח, בגמר כל הבירורים, יקויים בנו מה שהבטיחה התורה "ומל ה' אלקיך את לבבך" ואז נזכה לשלמות גמורה במילה זו ולכן היא נקראת "מילה מלמעלה למטה". ולמילה זו אין כמובן שום דמיון והשוואה בתוכנה הפנימי עם מילת ערלת הבשר שלנו. שהרי מילה זו כשמה כן היא והיא באה רק "מלמעלה למטה" ונעשית על-ידי הקב"ה בעצמו, בעוד שמילת הבשר היא בידו של אדם. ועוד פרט בשוני שבינה לבין מילת הבשר – שמילה זו באה בסוף ובגמר כל הבירורים בימות המשיח, בעוד שמילת הבשר היא תחילת העבודה.

רק אחד היה אברהם, אחד ויחידי, שמילתו היתה דומה בתוכנה הפנימי דווקא למילה ש"מלמעלה למטה" והיא שונה בפרט זה מכל ברית-מילה של כל יהודי, שהרי נעשתה על-ידי הקב"ה והיה "נימול אברהם" מלמעלה למטה, וגם נעשתה בגמר קיומו כל התורה כולה, כשהגיע לכל הגילויים דלעתיד לבוא, כשהגיע ל"בעצם היום הזה", ליום שכולו טוב וארוך.

וזאת הסיבה שאברהם אבינו לא מל את עצמו קודם: הוא שאף, לאחר שקיים את כל התורה כולה, להגיע לברית-מילה המקבילה בתוכנה הפנימי ל"ומל ה' אלקיך את לבבך" ואשר הוא למעלה מהתורה, כי את ברית-המילה הדומה ל"ומלתם את ערלת לבבכם" כבר קיים אברהם בשלמות מיד עם תחילת עבודתו בקיום התורה ברוחניות, ומה שהיה חסר לו עכשיו –

הם הגילויים של משיח, של לעתיד לבוא, מילת ערלת הלב. את זה הוא רצה ולזה הוא חיכה אחרי שקיים כל התורה כולה, וכשהגיע לגילויים אלה "בעצם היום הזה" אז "נמול אברהם" מילה מלמעלה למטה גם בגשמיות. כי אצל אברהם אבינו מילת ערלת הלב דלעתיד לבוא ומילת בשר מלמעלה למטה שניהם מישך שייכי אהדדי מצד פנימיות העניינים.

ולכן גם מצינו שהתורה חוזרת פעמיים על המילים "בעצם היום הזה" באותו סיפור, פעם בפסוק כ"ג ופעם בפסוק כ"ו: אחת כנגד מילת הלב ע"י הקב"ה, מילה דלעתיד לבוא, ואחת כנגד מילת הבשר ד"נמול" מלמעלה, והדא הוא דכתיב (נחמיה ט, ז) "ושמת שמו אברהם, ומצאת את לבבו נאמן" (היינו שזכה ל"ומל ה' אלקיך את לבבך" מלמעלה למטה) וסמיך ליה "וכרות עמו הברית" (כביכול הקב"ה אחז את הסכין עמו, כדאיתא במדרש).

"ונמלתם" – ופירש"י כמו "ומלתם"

ובשולי הדברים ראוי להביא רמז נאה על הפסוק "בעצם היום הזה נמול אברהם" (מצאתיו בספר "אוצר הברית" והנני מעתיקו הנה בהרחבת הביאור):

על חובת מילת הלב אמרה תורה (בפרשת עקב י, טז) "ומלתם" (את ערלת לבבכם), ועל חובת מילת הבשר אמרה תורה (בפרשת לך לך, יז, יא) "ונמלתם" (את בשר ערלתכם) בתוספת נו"ן כדפירש רש"י שם: "ונמלתם, כמו ומלתם, והנו"ן בו יתרה".

וטעמא בעי, מה בא ללמדנו שינוי זה?

ונראה שרמז יש בו, כלומר כשם שזכה אבינו אברהם למילה "מלמעלה למטה" כדכתיב "נמול אברהם" לשון נפעל, ולא כתיב "וימל את עצמו", כך בניו אחריו זוכים גם הם למעין גילוי זה, מעין הגילוי ד"וכרות עמו הברית", כי מעשה אבות סימן לבנים.

ולכן טרח וכתב קרא נו"ן יתירה ב"ונמלתם" כדי לשוות צורת לשון נפעל גם בציווי לכלל ישראל, בדומה ל"נמול" הכתוב אצל אברהם.

ועל דרך שאמרו "אדם מקדש עצמו מעט מלמטה, מקדשים אותו הרבה מלמעלה", כך אחרי שאנו מקיימים "ומלתם" כפי כוחותינו, מקדשים אותנו הרבה מלמעלה ומתקיים בנו "ונמלתם" לשון נפעל.

עדי נזכה שיקויים בנו הייעוד "ומל ה' אלקיך את לבבך" בביאת משיח צדקנו תכף ומיד ממש.

פלפולי דאורייתא שאמרו בניי שיחיו בחגיגת הבר מצוה ופתחו במילים אלו:

"רצונו של הרבי שליט"א שהבר מצוה יאמר דרשה גם ב"נגלה". לכן אני אומר פלפול גם ב"נגלה" דאורייתא"

1. **פלפול בדין ביטול האיסור ברוב היתר**
2. **פלפול בדין ציצית ותפילין, הי מינייהו קדים**

בס"ד.

שיטת החידושי הרי"מ בדין ביטול האיסור ברוב היתר

לפי הדין, איסור שהתערב בהיתר ואי אפשר להכירו מתבטל ברוב.

וכך גם פסק השלחן ערוך ביורה דעה סימן ק"ט: חתיכה שאינה ראוי' להתכבד שהתערבה באחרות מין במינו, יבש ביבש, חד בתרי בטל, ומותר לאדם אחד לאכלן בזה אחר זה.

אמנם המנהג הוא להחמיר, כותב הרמ"א, ולזרוק חתיכה אחת, אך מעיקר הדין מותרות כל שלשת החתיכות.

הרא"ש מאריך להסביר את הדין ולהוכיח שכל איסור שהתבטל ברוב הופך למציאות חדשה, הופך מאיסור להיתר ולכן מותר לדעתו לאדם אחד לאכול את כל שלשת החתיכות, ואפילו בבת אחת, ולאו דוקא בזה אחר זה, ואפילו איסור דרבנן אין כאן לדעת הרא"ש, לאחר שהאיסור הפך להיתר ממש.

הבית יוסף בסימן ק"ט מציין את המקור בגמרא לדין זה. דין זה, אומר הבית יוסף, מבוסס על לשון הגמרא "וליבטל ברובא" שנמצא כמ"פ בש"ס. בלשון זו שואלת הגמרא כל פעם שמוזכר שם איסור שמשום מה איננו מתבטל ברוב, מיד שואלת הגמרא למה? "וליבטל ברובא"? הרי האיסור הי' צריך להיבטל ברוב כמו כל איסור אחר? והגמרא עונה כל פעם ואומרת מהי הסיבה המיוחדת שאיסור זה, כיוצא מן הכלל, איננו מתבטל ברוב, כגון "ברי' שאני", ברי' שונה מאיסור אחר, ואיננה מתבטלת ברוב, או "חתיכה הראוי' להתכבד שאני". משמע מכאן, אומר הבית יוסף, שכל איסור אחר כן מתבטל ברוב אם אין מכירים אותו, וכן הלכה.

עד כאן ההקדמה ועכשיו מתחיל הפלפול

רש"י במסכת חולין דף צ"ח עמוד ב' דבור המתחיל "לטעם כעיקר" כותב שדין זה למדו חז"ל מהפסוק אחרי רבים להטות.

את דברי רש"י אלו מביא ה"פרי מגדים" בתחילת הפתיחה שלו להלכות תערובות ומתפלא מאד. איך אפשר, אומר ה"פרי מגדים", ללמוד מאחרי רבים להטות דין ביטול איסור ברוב היתר? לכאורה, אין ביניהם שום קשר! מאחרי רבים להטות אפשר ללמוד רק על דבר שיש לגביו

ספיקות ולא ידוע בבירור אם הוא היתר או איסור, רק אם יש עליו דעות לכאן ולכאן, ואז אנו אומרים שיש ללכת אחרי רוב הדעות מטעם אחרי רבים להטות. מה שאין כן איסור שהתערב בהיתר, וכמו בנידון דידן, שחתיכה אחת של איסור התערבה בין שתי חתיכות של היתר, הרי אין שום ספק שהחתיכה היא אסורה, ואין בזה חילוקי דעות, היא רק מתבטלת ברוב, בגלל זה שאי אפשר להכיר אותה ולהוציאה מהתערובת ולכן הופכת מאיסור ודאי להיתר. אם כן, אין על כך שום דוגמא וראי' מהסנהדרין ואי אפשר ללמוד את זה מאחרי רבים להטות! עיקר הפסוק הרי נאמר בסנהדרין, היינו שנצטוינו בזה ללכת אחרי רוב דעות במקרה שנולד לנו ספק בהלכה בגלל מחלוקת שביניהם. כי כשהללו אוסרין והללו מתירים, כבר אין אנו יודעים מי מהם צודק, אנו חוששים שמא דוקא המיעוט כוון יותר אל האמת, ועל כל פנים ספק איסור יש לנו בזה, על כך אמרה התורה אחרי רבים להטות און אויס ספק. מכאן אפשר ללמוד על כל ספיקות הבאות מחמת חילוקי דיעות וסברות, שיש ללכת אחרי הרוב, אבל רק על ספיקות אפשר ללמוד מכאן ולא על ודאות.

למשל, בכתובות ובפסחים מדובר בדין בשר שנמצא בשוק, במקום שיש תשע חנויות, כלן מוכרות בשר שחוטה, ואחת מוכרת בשר נבילה ואין ידוע מאין בא הבשר שנמצא, הרי הוא כשר, מטעם רוב, כי "כל דפריש מרובא פריש", ספק כזה דומה ממש לספק בהלכה שנולד אצלנו כתוצאה מחילוקי דעות בין הסנהדרין, ואפשר ללמוד מאחרי רבים להטות שיש ללכת גם כאן אחרי רוב הסברות, ולהכשיר את הבשר אף על פי שיש עליו חשש רציני של איסור, שמא הוא מהחנות של נבילה. (אגב, בשר זה מותר, רק מן התורה, מדרבנן יש עליו איסור של בשר שנעלם מן העין). אבל בדין איסור שהופך להיתר, הרי יש לנו עסק עם ודאי איסור ועל כך אין לנו שום ראי' מהסנהדרין, ואם כן איך אפשר ללמוד דין זה מאחרי רבים להטות, כדברי רש"י?

זוהי קושיית הפרי מגדים והוא נשאר ב"צריך עיון".

תירוץ יפה מאד לקושיא זו אומר החידושי הרי"ם בספר שאלות ותשובות שלו חלק יורה דעה סימן ט'.

צריך להבחין כאן, אומר החידושי הרי"ם, בין שני דינים דומים בענין רוב ומיעוט. הם נראים, אמנם דומים, אבל לאמתו של דבר הם שונים לגמרי זה מזה.

יש דין של "זיל בתר רובא בספיקא" זהו דין אחד. ויש עוד דין בעניני

רוב והוא דין "רובו ככולו והמיעוט כמי שאינו". שניהם מדברים לכאורה על אותו הדבר, על הליכה אחרי הרוב ועל אי – התחשבות עם המיעוט, אבל יש ביניהם הבדל עצום. וכשנבין היטב את ההבדל שביניהם, נבין גם איך אפשר ללמוד מאחרי רבים להטות את דין ביטול ברוב. ונבין שרש"י צודק מאד בזה שמביא מפסוק זה ראי'ה על איסור שהופך להיתר.

כי האמת הוא שדין ביטול איסור ברוב היתר אינו מבוסס על זיל בתר רובא בספיקא, כסברת הפרי מגדים, אלא על הדין השני, על הדין של "רובו ככולו והמיעוט כמי שאינו" וממילא אין שום קושיא על דבריו של רש"י.

והביאור בזה הוא כך: ב"זיל בתר רובא בספיקא" הדין הוא ללכת אחרי הרוב. אך אפילו אם היינו חוששים לדעת המיעוט, הי' על הנידון לכל היותר ספק איסור של תורה אבל לא ודאי איסור, וכמו, למשל, בדין הבשר שנמצא בשוק שהזכרנו לעיל, אבל בדבר שנוהג לגביו דין רובו כולו, המצב שונה לגמרי. כאן אם נתחשב במיעוט ולא נאמר שהמיעוט בטל, וכאילו אינו קיים, יהי' על הנידון איסור ודאי. ואין כאן בכלל שום שאלה של ספק.

למשל, דין רובו כולו נאמר לגבי שחיטה. צריכים לשחוט סימן אחד בעוף ושניים בבהמה. אם הסימן נשחט כולו, אין כמובן שום שאלות, השחיטה אז כשרה לכל הדעות.

השאלה היא במקרה שנשחט רק רובו של הסימן והמיעוט נשאר שלם, לפי הדין גם שחיטה כזו כשרה מטעם רובו ככולו, וכלשון המשנה ורובו של אחד כמוהו.

כאן, אם לא הדין של רובו ככולו, אם לא היינו אומרים "המיעוט כמי שאינו קיים בעולם", היתה השחיטה פסולה לגמרי, לא פסולה מספק, לא פסולה מחמת חילוקי דעות וסברות אלא פסולה בודאי. אין כאן שום שאלה של ספק, אדרבה הכל כאן ברור וכמובן לא שייך כאן הכלל של "כל קבוע כמחצה על מחצה דמי", למרות שהאיסור, (זאת אומרת המיעוט שנשאר שלם), קבוע במקומו. כי אין כאן, כאמור, שום שאלה של ספק. השאלה היא רק בזה שהוא הי' צריך לשחוט את הסימן כולו, והוא לא שחט את כולו, אלא רק את רובו, והמיעוט מהסימן נשאר שלם, ואם היינו מתחשבים במיעוט הזה, היינו צריכים לפסול גם את שחיטת הרוב, כי אם אנו צריכים לשחוט את כולו, לא יספיק לנו שנשחט הרוב וכאילו לא נשחט כלל. על כך אמרה התורה שנוהג כאן דין רובו ככולו: כלומר אל תשימו לב למיעוט, המיעוט כאילו אינו קיים, קיים מהסימן רק הרוב ואם הוא נשחט הרי זה כאילו נשחט הכל, והשחיטה כשרה למהדרין, כי המיעוט שבטל

במציאות, הופך להיות דומה לרוב.

הכלל הוא שדין רובו כולו נוהג רק במקרה שהרוב והמיעוט הם באותו גוף עצמו, וממילא יכולים שניהם לקבוע מה יהי' דינו של אותו גוף, ושניהם יכולים לקבוע את זה באותה מדה, ווילע ביידע זיינען גלייכע בעלי בתים להגיד מה דינו של גוף זה, אך דוקא משום כך שהוא גוף אחד, יכול להיות עליו רק דין אחד על כל חלקיו (ולא שני דינים שונים בבת אחת לשני החלקים, ואם כן יש כאן סתירה מיני' ובי'), יכול להיות דין אחד על כולו או כולו כדין רובו, או כולו כדין מיעוטו, אבל לא של שניהם בבת אחת כי זו סתירה מני' ובי' ביחד רק דין אחד על כולו, ואם כן יוצא שהחלקים מבטלים זה את זה, כי מישהו מהם מוכרח להיבטל ולהחשב לפי התורה כאילו אינו בעולם, ומוכרח שיהי' או רובו כמי שאינו, או מיעוטו כמי שאינו, וכאילו החלק שנשאר הוא הכל. וכשהשאלה הוא רק מי ינצח את מי, מי ישאר ומי יפול, אומרת תורה שהרוב ינצח במלחמה על עיר קטנה, שהרוב יכריע את המיעוט, כי אם לא כן, אם לא נבטל לגמרי את המיעוט, המאיים על הרוב, יהי' להיפך, שהמיעוט יכריע את הרוב, וזה לא יתכן.

מקורו של דין זה הוא במסכת נזיר דף מ"ב. נאמר שם ביום השביעי יגלחנו אמר רב אחא ברי' דרב איקא זאת אומרת רובו ככולו דאורייתא מדגלי רחמנא גבי נזיר ביום השביעי יגלחנו הכא הוא עד דאיכא כולו הא בעלמא רובו ככולו.

הגמרא לומדת שם מכפל הלשון שאמרה תורה לגבי תגלחת הנזיר, אחרי הפסוק וגלח את ראשו נאמר מיד עוד הפעם ביום השביעי יגלחנו, מכאן, מכפל הלשון אנו לומדים, אומרת הגמרא שתגלחת הנזיר חייבת להיות שלימה, כולה ממש, שהנזיר חייב לגלח את כל השערות שלו ולא להשאיר כלום. זו גזירת הכתוב לגבי הנזיר שיהי' דוקא מיעוטו ככולו והרוב כמי שאינו, ואם השאיר הנזיר אפילו שתי שערות הרי זה כאילו לא עשה כלום, כאילו לא התגלח כלל, כי מיעוט השערות, שתיים שנשארו, נחשבים כאילו הם כולם, וכאילו כולם נשארו ורוב התגלחת כאילו אינה, ואם הוצרך הכתוב להודיע במיוחד בנזיר שאין נוהג אצלו דין רובו ככולו, משמע מכאן, אומרת הגמרא, שבכל התורה כולה, כן אומרים רובו ככולו.

עד כאן ההבדל שבין דין "זיל בתר רובא בספיקא" לבין "דין רובו ככולו".

עכשיו, אומר החידושי הרי"ם, נבין יותר טוב מה הפירוש בפסוק אחרי

רבים להטות, הנאמר לגבי הסנהדרין. סנהדרין שיש ביניהם מחלוקת והם בכל זאת מוציאים פסק דין הלכה למעשה כדעת הרוב מטעם אחרי רבים להטות, נזקקים הם לשני הדינים האלו של ההליכה אחרי הרוב, גם ל"זיל בתר רובא בספיקא" וגם ל"רובו ככולו" והכוונה באחרי רבים להטות היא לשניהם.

כי בשעה שיש ביניהם מחלוקת, אם הרוב סבור למשל שהאיש זכאי והמיעוט חולק על הרוב ואומר שהוא חייב, אין בית הדין יכול אז להוציא פסק דין ולזכות בגלל שתי סיבות: **אל"ף** בגלל הספק, לא ידוע מי מהסנהדרין צודק, מי כוון לאמיתה של תורה, **ובי"ת** בגלל החסרון במנין של בית דין , כי בית דין שהמיעוט חולק על הרוב ואינו מצטרף אליו, הוא בית דין חסר, רוב בי"ד הוא חלק מבית דין, ולא בית דין שלם, ואם "בצרי להו ממנין הבית דין" וועדט אויס בית דין בכלל וכדאיתא במסכת הוריות דף ג' ע"ב "אי איכא כל העדה הוי הוראה ואי לאו לא הוי הוראה", הרוב בלי המיעוט אינו בית דין ואינו יכול לזכות ולחייב את הבעל דין כל זמן שאין "כל העדה".

אלא כשם שלגבי שחיטת הסימן אנו אומרים רובו ככולו ולמרות שלמעשה נשחט רק הרוב, והמיעוט נשאר שלם, נחשב כאילו הוא נשחט כולו, ככה בדיוק כאן, בסנהדרין, אנו אומרים רובו ככולו, ולמרות מחלוקת המיעוט, יש תוקף לפסק דינו של הרוב כאילו כל הבית דין, פה אחד זיכה את הבעל דין, המיעוט שחולק עליו צריך רק לשבת יחד עם הרוב בבית דין ולדון אתו יחד על הנדון ואז נחשב הבי"ד לבית דין שלם ולא אכפת לנו שהמיעוט חולק כי מצד רובו ככולו נחשב המיעוט כאילו אינו חולק. ויותר מזה, מצד רובו ככולו נחשב המיעוט כאילו אומר גם הוא "זכאי" יחד עם הרוב כי המיעוט שבטל הופך להיות כמו הרוב.

גם כאן, במחלוקת שבין רוב ומיעוט בסנהדרין, אם נתחשב במיעוט לא תהי' רק שאלה של ספק אלא גם שאלה של סתירה בין רוב ומיעוט באותו בית דין עצמו כי גם כאן, אם המיעוט לא יתבטל, ולא יהי' נחשב לפי התורה כאילו אינו, יבטל הוא את הרוב וישתק אותו ולא יתן לו לזכות את הבעל דין, ומאחר שהמיעוט מאיים על הרוב, מאיים לבטל אותו, מאיים לבטל את פסק דינו של הרוב, שייך כאן דין רובו ככולו.

אך, ללא קשר עם שאלה זו, שאלת של שלמות הבית דין, יש כאן בגלל המחלוקת גם שאלה של ספק. כי אם יש חילוקי דעות בין הרוב והמיעוט, יש ספק מי מהם יותר צודק, ומי כוון יותר להלכה, ואולי דוקא המיעוט

צודק. וכשם שסביר להניח שהבשר שנמצא באמצע השוק, בא מהחנות אחת של נבלה, שהרי גם זה יתכן, כך סביר להניח שהמיעוט של הסנהדרין, המחייב, הוא דוקא הצודק, כי גם להם סברות חזקות. ולגבי שתי השאלות הנוצרות בשעת המחלוקת בבית דין, אמרה תורה אחרי רבים להטות. גם זיל בתר רובא בספיקא, שלא יהא לבם של הסנהדרין נוקפם מחמת ספק ויהיו בטוחים שהרוב צודק, ואין להם בכלל מה לחשוש שמא המיעוט כוון יותר אל האמת, ועוד זאת מתכוונת התורה באחרי רבים להטות לדין רובו ככולו והמיעוט כמי שאינו כדי שיחשב רוב הבית דין לבית דין שלם.

לפי זה מובנת היטב הגמרא במסכת סנהדרין דף ל' נאמר שם שאם בית דין של שלשה הוציא פסק דין לחייב את מישהו בתשלום, שניים מהדיינים סברו בשעת הדיון שהוא חייב ואחד סבר שהוא פטור ויצא דינו לחיוב כי אחרי רבים להטות, ואחר כך התברר שהם טעו בדין וחייבים להחזיר לבעל דין את הנזק, אין שני הדיינים חייבים להחזיר לו את כל הנזק אלא רק שני שלישי הנזק, "דאמרי' לי' (לדיין השלישי) "אי לאו את לא סליק דינא" כי מטעם רובו ככולו נחשב כאילו כולם הסכימו לדעה אחת, וכאילו גם הדיין השלישי שותף לטעות שלהם.

וזוהי גם כוונת התוספות בריש המניח וכן כוונת המרדכי.

עכשיו הגענו, ברוך השם, לסוף התירוץ.

תערובת של חתיכה אחת של איסור בין שתי חתיכות של היתר גם היא מותרת מטעם רובו ככולו, כי המיעוט של איסור נחשב כאילו אינו, כאילו אינו קיים, והרוב, ההיתר, כאילו הוא כולו ומאחר שהמיעוט בטל ממציאותו, הוא הופך למהות חדשה ונעשה מאיסור היתר. הוא נמצא בתוך התערובת, אבל הוא לא הוא, הוא משהו אחר, הוא לא איסור, הוא היתר. בדיוק כמו המיעוט של הסנהדרין שחולק על הרוב אך נחשב כאילו אינו חולק עליו כלל, מטעם רובו ככולו.

וזוהי כוונת רש"י שדין ביטול ברוב למדו חז"ל מאחרי רבים להטות. רש"י לא התכוון לדין "זיל בתר רובא בספיקא" שבסנהדרין כסברת הפרי מגדים בקושייתו על רש"י. רש"י התכוון לדין "רובו ככולו" שבסנהדרין שנלמד גם הוא מאחרי רבים להטות. ורש"י רצה להדגיש בזה שרק מרובו ככולו שבסנהדרין אנו למדים על ביטול האיסור ברוב היתר אבל לא מרובו ככולו שנאמר בנזיר, לא מביום השביעי יגלחנו אלא דוקא מאחרי רבים להטות.

כי מביום השביעי יגלחנו אפשר ללמוד דין רובו ככולו רק לגבי דבר

שהמיעוט והרוב הם באמת באותו גוף עצמו, רק אם הם דבר אחד ממש דומיא דנזיר וסימן של שחיטה ופסוקת הגרגרת, וסוכה שחמתה מרובה מצילתה וכדומה. כי כיון שהרוב והמיעוט סותרים זה את זה, הם ממילא מבטלים זה את זה בהכרח, אבל לגבי דברים נפרדים, כשהרוב והמיעוט נפרדים זה מזה אין שום ראי' מביום השביעי יגלחנו, שאפשר גם בזה לומר רובו ככולו, כי בדברים נפרדים, כשהרוב עומד לחוד והמיעוט עומד לחוד אין הכרח לפסוק על כולם יחד פסד דין אחד, ואם כן אין הרוב והמיעוט סותרים זה את זה ואינם מבטלים זה את זה, ואם אינם מבטלים זה את זה, אי אפשר גם לומר שדין רובו ככולו נוהג לגביהם, כמו שאי אפשר לומר למשל שתשע חנויות המוכרות בשר שחוטה מהפכות להיתר את החנות שמוכרת נבילה, כי החנויות נפרדות זו מזו ואינן חולקת בפסק דין אחד על הכל יחד. אותו הדבר בתערובת של חד בתרי הרי ג' החתיכות נפרדות זו מזו ואין הם יכולים לבטל זה את זה אם כן כל חלק נשאר כמו שהוא, ההיתר היתר והאיסור איסור כמו שהי' לפני שהתערב עם ההיתר ועל כל התערובת ביחד יש ממילא ספיקא דאורייתא ואין מביום השביעי יגלחנו שמדבר בגוף אחד, שום ראי' לביטול איסור העומד בנפרד מההיתר. לכן מדייק רש"י ואומר שההיתר נובע מאחרי רבים להטות שבסנהדרין, מאותו דין של רובו ככולו שמצינו בסנהדרין. משם יש ראי' שגם על התערובת של חד בתרי אפשר לומר רובו ככולו. שהרי גם הדיינים הם עצמאים כל אחד לחוד, ואף על פי כן אמרה תורה דין רובו ככולו אצלם, כי מכיון שהם צריכים להוציא פסק דין אחד ואין הם יכולים להוציא פסק דין אחד רק אם הם בית דין שלם, ורק אם כולם, בלי יוצא מן הכלל, מסכימים לפסק זה ואחרת אין לפסק הדין שום תוקף, ויוצא שהמיעוט יכול לבטל בהתנגדותו את פסק דינו של הרוב, ואם כן הרי המיעוט והרוב סותרים זה את זה בנוגע להוצאת פסק דין, ושפיר שייך כאן דין רובו ככולו, וזוהי כוונת אחרי רבים להטות, אם כן יכלו חז"ל ללמוד מזה גם על תערובת שאפשר לומר כאן רובו ככולו ואף על פי שהחתיכות נפרדות זו מזו, כי לגבי פסק הדין על כל התערובת ביחד, הרי הרוב והמיעוט סותרים זה את זה כי ספיקא דאורייתא אסור מן התורה, יוצא שהמיעוט אוסר את הרוב, אם כן שייך כאן דין רובו ככולו שהמיעוט לא יאסור את הרוב אלא אדרבה הרוב יתיר את המיעוט.

* * *

ולמען חבת הקודש נחזור על הדברים בקיצור:

ה"פרי מגדים" ב"פתיחה להלכות תערובות" מקשה קושיא אלימתא על רש"י. רש"י כותב שאת הדין של ביטול איסור ברוב היתר ילפינן מ"אחרי רבים להטות". ביאור הדבר, שאם, לדוגמא, התערבה חתיכה אחת של בשר נבלה בין כמה חתיכות של בשר שחוטה ואי אפשר להכיר אותה, מתבטלת החתיכה האסורה ברוב ההיתר וכל התערובת כשרה מטעם "אחרי רבים להטות".

כך כותב רש"י בכמה מקומות בש"ס.

מתפלא עליו ה"פרי מגדים" ושואל: הרי אין הנדון דומה לראיה? הפסוק "אחרי רבים להטות" נאמר בעיקרו לגבי הסנהדרין, שאם הסנהדרין חלוקים בדעותיהם בשאלה מסויימת, הללו מתירים והללו אוסרים, ואז נוצר ספק בהלכה ואין אנו יודעים הלכה כדברי מי, על כך אמרה תורה "אחרי רבים להטות" – כלומר, ההלכה היא כדעת הרוב. ומכאן ניתן באמת ללמוד לגבי כל ספק בהלכה או ספק במציאות שיש תמיד ללכת אחרי רוב הדעות. למשל, "תשע חנויות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה ולקח מאחת מהן ואינו יודע מאיזה מהן לקח – ספיקו אסור, ובנמצא – הלך אחרי הרוב", היינו שאם מצא חתיכת בשר בשוק של החנויות אמרינן שהיא כשרה מטעם "אחרי רבים להטות".

אבל דין ביטול איסור ברוב היתר הוא הרי משהו אחר לגמרי. כאן כבר לא בספק איסור עסקינן, אלא באיסור ודאי. אמנם איני יכול לזהותו, אבל אין לי ספק שהאיסור הודאי נמצא בתוך התערובת הזאת, אם כן איך אפשר ללמוד מ"אחרי רבים להטות" שאיסור ודאי זה הופך פתאום מאיסור להיתר. אם אמרה תורה "זיל בתר רובא בספיקא" אין מכך ראיה לביטול איסור גמור בתוך רוב היתר.

זוהי קושייתו של ה"פרי מגדים" על דברי רש"י. והוא נשאר ב"צריך עיון". אין הוא מוצא תירוץ לקושיא זו.

בא ה"חידושי הרי"ם" ותירץ את קושיית ה"פרי מגדים" בצורה נפלאה, והוכיח שרש"י צודק מאד והנדון באמת דומה לראיה.

ה"חידושי הרי"ם" עשה קודם כל סדר בדיני רוב, וקבע שבעניני רוב יש בתורה שני דינים. דינים אלה שונים זה מזה לגמרי ואסור לטעות בהם כי הם שני מושגים שונים:

א) יש דין של "זיל בתר רובא בספיקא", שאותו למדו חז"ל מ"אחרי

רבים להטות" כפי שאמרנו לעיל.

ב) ויש עוד דין בעניני רוב והוא הדין של "רובו ככולו" (והמיעוט כמי שאינו), שאותו למדו חז"ל מ"ביום השביעי יגלחנו" שנאמר בנזיר. כדאיתא בגמרא נזיר דף מ"ב: "מלמד שאם שייר שתי שערות לא עשה כלום, אמר רב אשי בריה דרב איקא זאת אומרת "רובו ככולו" מדאורייתא, דמדגלי רחמנא גבי נזיר ביום השביעי יגלחנו, הכא הוא עד דאיכא כולו, הא בעלמא רובו ככולו".

המיוחד בדין "רובו ככולו" הוא שדין זה נוהג רק בדבר שהרוב והמיעוט הם בגוף אחד ממש שאי אפשר להפריד ביניהם, אלא שמצבו של הרוב מבחינה הלכתית שונה לגמרי ממצבו של המיעוט, ובגלל היותם גוף אחד שאי אפשר להפריד ביניהם, אני מוכרח לפסוק דין אחד על כולו. זאת אומרת, להחליט על אחת משתיים או שרובו ייחשב ככולו או שמיעוטו ייחשב ככולו, אין כאן ברירה אחרת. זו היא השאלה של סוכה שחמתה מרובה מצילתה, זו היא השאלה של שחיטת סימן שאמרו חז"ל ורובו של אחד כמוהו, וכדומה לשאלות אלו שהן רבות מאד. אין לי כאן שום ספיקות, מדדתי היטב ואני רואה ברור שרובו של הסימן נשחט כראוי ומיעוטו נשאר שלם, אלא שאיני יודע איך להכריע. במקרה כזה אמרה תורה שרובו של הדבר ייחשב ככולו ולא מיעוטו ככולו, המיעוט כמי שאינו והשחיטה של רוב הסימן שחיטה כשרה היא, כי רובו כמוהו.

אחרי שהחידושי הרי"ם הסביר לנו היטב את ההבדלים שבין שני הדינים האלה, הוא מוסיף ומחדש לנו כאן חידוש גאוני ומפתיע:

ב"אחרי רבים להטות", הוא אומר, כלולים למעשה שני הדינים של רוב, גם "זיל בתר רובא בספיקא" וגם "רובו ככולו" בדבר שאין בו כל ספק.

למשל, בית דין של שלשה דיינים הדנים בדיני ממונות, אומרת המשנה בסנהדרין "אם שניים מהם אומרים זכאי ואחד אומר חייב הרי הוא זכאי, אבל, ממשיכה שם המשנה, אם שניים אומרים זכאי והשלישי אומר איני יודע – מוסיפים דיינים". ופירש שם רש"י: "ואף על גב דאי הוה פליג עלייהו היה בטל במיעוטו, כי אמר איני יודע נמצא הדין בשניים ואנן שלשה בעינן". כלומר הדיין השלישי אף על פי שהוא חולק על שני חבריו ואומר שפלוני חייב, הוא נשאר להיות חלק בלתי נפרד מבית הדין השלם של שלשה, והודות לנוכחותו והשתתפותו בדיון, יש תוקף של פסק דין למה שהשניים אומרים זכאי – מכח הכלל של "רובו ככולו", ואותו פלוני יוצא זכאי בדין כאילו כל השלשה פה אחד זיכו אותו, והדיין השלישי יכול

שלא להסכים אתם אבל נוכחותו הכרחית כי אז הוא חלק מבית הדין, הוא נמצא, אלא שדעתו בטלה במציאות, כלשון חסידות חב"ד. אבל אם הדיין השלישי אינו משתתף בדיון או שאומר שאינו יודע מה הדין, אז אין כאן בכלל שום בית דין ושום פסק דין.

חזינן הכא שב"אחרי רבים להטות" התכוונה התורה להודיע לנו שני דינים: א) כשיש לנו ספק ואין אנו יודעים הלכה כדברי מי מהדיינים, מי מהם כיוון יותר אל האמת, השניים או האחד, אמרה תורה "אחרי רבים להטות", שיש לנו לקיים את הכלל של "זיל בתר רובא בספיקא" ולפסוק כדעת הרוב. ב) להפעיל כאן גם את הכלל של "רובו ככולו" במקום שאין בו ספק (ובמקרה שלנו פירוש הדבר שאני יודע ללא כל ספק ששניים מהם מזכים ואחד מהם מחייב) ולזכותו בהחלט, כאילו כל השלשה, כל בית הדין, הסכימו לדעה אחת. כי בשני הדיינים לבדם אין כח לזכות איש. וכדברי התוספות הידועים בריש פרק המניח "דאף על פי דאין הולכים בממון אחרי הרוב, גבי דיינים שאני, דחשוב מיעוט דידהו כמי שאינו".

נמצינו למדים שהתורה הודיעה לנו את דין "רובו ככולו" שתי פעמים. פעם בסנהדרין ופעם בנזיר. וצריכא. כי מנזיר אנו למדים לומר "רובו ככולו" רק בדבר שהרוב והמיעוט הם ממש גוף אחד, ומבחינה פיזית לא ניתן להפריד ביניהם, וממש אין לי שום ברירה אלא לפסוק רובו ככולו, אם איני רוצה לפסוק מיעוטו ככולו. אבל מסנהדרין אנו למדים לומר "רובו ככולו" גם בדבר שהרוב והמיעוט שבו אינם צמודים זה לזה ואינם דבר אחד ממש, אלא שבגלל סיבה כלשהי, סיבה צדדית, אין לי ברירה אלא להחשיבם לגוף אחד ולדון בהם מסיבה צדדית זו דין "רובו ככולו". ומה היא הסיבה שאני מוכרח להחשיב את הסנהדרין, את הבית דין לגוף אחד? הסיבה היא שאם אני מסלק את הדיין השלישי לצד אחר ומפריד את המיעוט (המפריע לי להצדיק את האיש הזכאי), כי אז אין לי בכלל לא בית דין ולא פסק דין. לא נשארה לי ברירה אלא לומר רובו של בית דין ככולו ואילו המיעוט, הדיין השלישי, כמי שאינו, ודעתו בטלה במציאות, אף על פי שהוא נמצא כאן יחד עם שני חבריו.

וזהו החידוש הגדול בדין "רובו ככולו" שלמדנו מ"אחרי רבים להטות": גם אם הרוב והמיעוט הם שני דברים אומרים אנו "רובו ככולו" כי יש סיבה שאינה מאפשרת לי להפריד בין הרוב ובין המיעוט.

עכשיו הגענו סוף סוף לתירוצו של החידושי הרי"ם על קושיית ה"פרי מגדים": גם בתערובת של חד בתרי אנו אומרים "והמיעוט כמי שאינו"

מאותה סיבה שאנו אומרים בסנהדרין ש"המיעוט כמי שאינו". גם כאן יש לנו אותו מצב: אמנם החתיכות של בשר הם נפרדות זו מזו ואם הייתי יודע איזוהי האסורה הייתי יכול להוציאה ולהשליכה לכלבים, אבל מה אעשה אינני מצליח לזהותה, וזאת הסיבה שאת כל התערובת של כל החתיכות הללו אני מוכרח להחשיבם כגוף אחד, וממילא או לאסור את כולם בגלל המיעוט או להתיר את כולם בגלל הרוב. במקרה כזה אנו לומדים מ"אחרי רבים להטות" הנאמר גבי סנהדרין ואומרים "רובו ככולו" והכל נעשה היתר.

ודין זה למדנו לא מ"זיל בתר רובא בספיקא" שב"אחרי רבים להטות" כפי שהבין ה"פרי מגדים" כשבא להקשות על רש"י, אלא מהדין השני שב"אחרי רבים להטות" היינו מהדין של "רובו ככולו" שב"אחרי רבים להטות", והוא הדין של "רובו ככולו" בדבר שהרוב והמיעוט הם נפרדים זה מזה. ולזה התכוון רש"י באומרו שדין ביטול איסור ברוב היתר למדנו מ"אחרי רבים להטות". ורש"י צודק.

זכר צדיקים וקדושים וגאונים לאלפי ברכות.

המשך והערה לפלפולו של הגה"ק ה"חידושי הרי"ם" זצ"ל

את פלפולו של הגה"ק בעל "חידושי הרי"ם" זצ"ל, ב"שאלות ותשובות" שלו, זכיתי ללמוד בעיון עוד בבחרותי בהיותנו בסמרקנד. בהשגחה פרטית מצא אבא מארי את הספר אצל אחד מידידיו מבין העדה הבוכרית והוא נתנו לו במתנה, וכמובן אבא מארי שמח מאד לצרפו לספריה שלו, וב"ה גם העלנו את הספר ארצה.

מאת ה' היתה זאת שסימן ט' ב"שאלות ותשובות" אלו משום מה מצא חן בעיני ולמדתיו הרבה פעמים. גם שננתיו לאחד מבניי שי' בתור דרשה לבר-מצוה, כאדם האומר לבנו: בחר לך חלק יפה זה. ואברכה את ה' אשר יעצני ללמדו בעל פה ולהשתדל להבין ולהשכיל בתורת אמת זו שנאמרה ללא ספק ברוח הקודש, לאמתה של תורה.

ועל של עתה באתי להעיר ולהגיד שבחו, כי ראיתי דמילתא דברירא ליה לאותו צדיק בדין "רובו ככולו", התלבט בו אחד מגדולי הדור.

אנו כבר יודעים מתוך דבריו של בעל "חידושי הרי"ם" שדין "רובו ככולו", נאמר רק בדבר שהרוב והמיעוט הם דבר אחד ממש, שלא ניתן בכלל להפריד ביניהם. ואם לא נאמר בו דין "רובו ככולו", אזי ממילא יכריע המיעוט את הרוב, שיחול על הכל דין המיעוט ויהי' אז "מיעוטו ככולו",

כגון אם נשחט רק רובו של סימן, ומיעוטו לא נשחט, על כגון דא אמרה תורה "רובו ככולו ולא מיעוטו ככולו", וילפינן לה במסכת נזיר (דף מב ע"א): "אמר מר: 'וכולן (נזיר, מצורע ולוויים) שגילחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות, לא עשו ולא כלום' (לא יצאו ידי חובה). אמר רב אחא בריה דרב איקא: זאת אומרת (מכאן ההוכחה שהכלל של) רובו ככולו (הוא) מדאורייתא, (ושואלת הגמ') ממאי? (מהיכן אנו למדים זאת? והגמ' משיבה) מדגלי רחמנא גבי נזיר (מכיון והתורה גילתה לגבי נזיר, שהוסיפה פסוק נוסף:) 'ביום השביעי יגלחנו' (על אף שנאמר כבר לפני כן 'וגילח ראשו ביום טהרתו', לכן) הכא הוא דעד דאיכא כולו (רק בנזיר חייבים בגילוח כולו ולא מסתפקים בגילוח רובו), הא בעלמא (בשאר דיני התורה אמרינן) רובו ככולו".

אבל יש עוד סוג של "רובו ככולו", והוא אינו נלמד מ"ביום השביעי יגלחנו", אלא מ"אחרי רבים להטות" שבסנהדרין.

דין זה של "רובו ככולו" שבסנהדרין אינו דומה ל"רובו ככולו" שבנזיר. כי בנזיר מדובר שהרוב והמיעוט צמודים יחד, ואי אפשר להפריד זה מזה; אבל ב"רובו ככולו" שבסנהדרין מדובר שהרוב והמיעוט הם בעצם דברים נפרדים ואפשר היה בקלות להפרידם, אלא שמסיבה צדדית לא ניתן לעשות כן.

ולדוגמא, בית דין של שלשה. המשנה בסנהרין (דף כ"ט ע"א) אומרת שאם "שנים (מהדיינים) אומרים 'זכאי' ואחד אומר 'חייב' (ההלכה היא שהנאשם יוצא) זכאי". פירוש הדבר שזיכויו של הנאשם הוא על ידי כל בית הדין, על ידי כל השלשה. שהרי אין לומר שרק השנים זיכו אותו, כי שני דיינים אינם מהווים בית-דין, ואין לפסק-דינם של שניים כל תוקף. רק בית-דין של שלשה, גם אם יש ביניהם חילוקי דעות, נחשב לבית דין שלם , וכדפירש רש"י במשנה דלעיל ש"אם אחד (מהדיינים) אומר איני יודע, יוסיפו דיינים, ואף-על-גב דאי הווה (אותו דיין) פליג עלייהו, הוי בטל במיעוטא, (אבל) כי אמר איני יודע, הוי כמי שלא ישב בדין, ונמצא הדין בשניים, ואנן תלתא בעינן".

"אנן תלתא בעינן" היינו, שאנו צריכים בית דין שלם, בית דין של שלשה בעלי דעה אחידה.

אבל איך אפשר להגיע לשלמות כזאת, בשעה שהדיעות של הדיינים חלוקות, כששניים מהם אומרים "זכאי" ואילו השלישי אומר היפוכם של דברים, והוא סבור שהאיש העומד לדין לפנינו, הוא חייב ולא זכאי. מה

לעשות? להוציא את הדיין השלישי? וודאי שאי אפשר לעשות כן, שהרי "אנן תלתא בעינן" שלשה שיושבים בדין. להשאיר אותו? הרי הוא חולק על חבריו, ואינו מסכים בשום אופן לפסק דינם. יוצא מכך שבגלל הדיין השלישי אין לנו בית-דין שיכול להוציא פסק דין כלשהו. הוא ממש משתק את פעולתו, הוא הופך את רובו של בית הדין "כמי שאינו".

במצב כזה, כשהמיעוט מאיים על הרוב, אמרה תורה "רובו ככולו". לא שהמיעוט יבטל את הרוב, אלא שהרוב יבטל את המיעוט, ואז ייחשב בית הדין לבית-דין שלם, בית-דין פעיל, המסוגל להוציא פסק-דין בר תוקף. זאת אומרת הדיין השלישי נשאר כחבר מן המנין בצוות הדיינים (למרות שאינו מודה לחבריו ואף אינו מבטל דעתו ואפילו משוכנע לגמרי בצדקתו הוא), אלא שייחשב כמי שאינו. ואז בית הדין הזה נחשב לשלם, ופסקו בר-תוקף כאילו נאמר על דעת כולם, על דעת כל שלשת הדיינים. וכלשון התוספת במסכת בבא קמא דף כז ע"ב ד"ה קמ"ל: "גבי דיינים שאני, דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו"*.

רואים אנו, שאם אי אפשר להוציא את הדיין היחידי, בעל דעת המיעוט, מן המנין (שהרי "אנן תלתא בעינן") ולא ניתן להשאירו (כי אז

---

*) וכך אמרו שם בגמ' (דף ל ע', א')' על המשנה דלעיל "שנים אומרים 'זכאי' ואחד אומר 'חייב' – זכאי. מיכתב היכי כתבי? (היכי כתבינן [בכתב בית-דין הנמסר לבעלי-דין] במקום שיש מחלוקת, ונטו אחרי הרבים? רש"י).
רבי יוחנן אמר 'זכאי' (בכתב בית-הדין כותבים רק המלים 'פלוני יצא זכאי בדין', מבלי להזכיר שהיו דעות חלוקות בין הדיינים). ריש לקיש אמר .... רבי אליעזר אמר ...
מאי בינייהו? איכא בינייהו לשלומי איהו מנתא בהדייהו (אם טעו השניים ו[אז הדיינים] חייבין לשלם מביתם, פליגי הנך רבנן בדין השלישי אם ישלם חלקו עמהם. רש"י)
מאן דאמר 'זכאי' (כתבינן, ולא כתבינן פלוגתייהו, דקסבר כולם שוין, ואף השלישי ישלם עמהם, דאי לא הווה איהו בהדייהו, בתרי לא הווה מיפסק דינא. רש"י) .... ולימא להו אי לדידי צייתיתון, אתון נמי לא שלמיתון. אלא איכא בינייהו לשלומי אינהו (לבעל-דין חלקו של דיין שלישי. רש"י) מנתא דידיה, למאן דאמר 'זכאי' – משלמי (לדעת רבי יוחנן דאמר שכותבין רק 'פלוני זכאי' חייבים שני הדיינים לשלם לבעל-דין גם את חלקו של הדיין השלישי).
והגמ' שואלת בתמיהה: ולמאן דאמר 'זכאי', משלמי? ולימרו ליה: אי לאו את בהדן, לא הווה סליק דינא מידי (לדעת רבי יוחנן הסובר שכותבים בשטר רק 'פלוני זכאי". מדוע שני הדיינים, במקרה וטעו, עליהם לשלם לבעל הדין שחייבוהו, גם עבור חלקו של הדיין השלישי?; הלא הם יכולים לטעון כלפי הדיין השלישי: אם לא היית אתה יושב אתנו בדין, לא היה מתאפשר קיום והוצאה לפועל של פסק-הדין שלנו, ומדוע, אפוא, עלינו לשלם את חלקך? אתה, בעצם השתתפותך עמנו, נהפכת להיות כמונו, הרוב! ואכן הגמרא מקבלת את הסברא הזו. ושני הדיינים חייבים לשלם כל אחד רק שליש אחד ותו לא. והגמ' ממשיכה ואומרת) אלא, איכא בינייהו משום 'לא תלך רכיל" .... וכך גם נפסק בשו"ע חושן משפט סימן כ"ה סעיף ג' בהגה ששני הדיינים שטעו, משלמים רק שני שליש.

הוא "מקלקל" את פסק הדין של בית-דין), אזי מחליטים אנו שכל שלושת הדיינים נחשבים כגוף אחד אשר לא ניתן להפריד בין הרוב למיעוט, ואנו קובעים כי המיעוט (היינו אותו אחד בעל דעת המיעוט) נחשב כמי שאינו, משום שאם לא כן, הוא (המיעוט) יבטל את הרוב, והרוב ייחשב כמי שאינו, וזה לא יתכן. ולזאת התכוונה התורה באמרה "אחרי רבים להטות".

וככל הדברים האלה וככל החזיון הזה, הוא גם בתערובות של חד בתרי. גם כאן מצד סיבה צדדית (בגלל שאין אנו יכולים להכיר את התחיכה האסורה שבתערובת), אנו מוכרחים להתייחס לתערובת זו של שלשת החתיכות כאל דבר אחד שהמיעוט והרוב שבו סותרים זה את זה ואי אפשר להפריד ביניהם. לכן מוכרחים גם כאן להפעיל את הכלל של "רובו ככולו". היינו במקום שכל התערובת תהיה אסורה בגלל החתיכה האסורה ויווצר מצב של דין "כולו" כדין "מיעוטו", אמרה תורה שתחול גם כאן ההלכה כמו לגבי הסנהדרין, שיהיה "רובו ככולו" ולא "מיעוטו ככולו". היינו "דחשיב מיעוט דידהו [=החתיכה האסורה] כמי שאינו" וכל התערובת כשרה.

וכמו שכתב רש"י בפירושו על המשנה דלעיל גבי דיינים "דאי הווה פליג עלייהו הוי בטל במיעוטא", כך גם החתיכה הזאת בטלה במיעוטה ונחשבת כמי שאינה, עד כדי כך שלדעת הרא"ש מותר לאדם אחד לאכלן כולן [כל החתיכות, כולל האסורה] בבת אחת."דחשיב (כמו בדיינים) מיעוט דידהו כמי שאינו" במציאות.

וה"חידושי הרי"ם" מוסיף ומסביר שם, כי לדין של "רובו ככולו" (הן זה שנלמד מנזיר והן זה שנלמד מסנהדרין) אין כל קשר לענין של "ספק". כי הרי ברור לנו ועינינו הרואות את מצבו של הרוב ואת מצבו של המיעוט, ואין בדבר זה שום ספק. הבעיה היא רק מהו השם שניתן לדבר המסוים שלפנינו (ומובן מאליו כי לדבר אחד אפשר לתת רק שם אחד), לדוגמא: סימן שנשחט רובו, והמיעוט נשאר שלם, האם נקרא לו "סימן שנשחט" או "סימן שלא נשחט".על כך אמרה תורה "רובו של אחד כמוהו", והסימן כולו נקרא "נשחט" על שם רובו, ולא נקראהו "לא נשחט" על שם המיעוט. כמו כן לגבי הסנהדרין – בית-דין (ובית הדין כולו), צריך לפסוק פסק-דין אחד, או "זכאי" (כדעת הרוב) או "חייב" (כדעת המיעוט), ואין אפשרות ביניים. השאלה היא מי יגבר על מי, או מי יבטל את מי, עד שייחשב שבית-הדין כולו פסק פסק-דין אחד, ועל דעת כולם. על כך אמרה תורה: "אחרי רבים להטות", ז.א. ייחשב המיעוט כמי שאיננו ואל ייחשב הרוב כמי

שאיננו. ולכן החתיכה שהיא וודאי איסור הופכת לוודאי היתר (כמו שהחלק ה'לא נשחט' שבסימן הופך ל'נשחט'). והדיין השלישי החולק על חבריו נחשב כמסכים עמהם לגמרי.

והואיל ואין כאן כל בעיה של "ספק", ממילא לא שייך כאן לשאול "למה הדין הוא באופן כזה? ולמה אנו קוראים לרוב בשם "רוב" ולמיעוט בשם "מיעוט", הרי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי!" כי הדין שכל קבוע – כמחצה על מחצה דמי, הוא רק כשיש ספיקות, אבל בדין של "רובו ככולו" לא שייך לומר כן, כי אין כאן כל ספיקות. וכמו כן בתערובת של 'חד בתרי' אין לנו ספק שאחת מהן בוודאי נבילה, כקושיית ה'פרי מגדים', אלא שאין לנו אפשרות כי אם לפסוק על כולן פסק-דין אחיד, היות וכולה יחידה אחת.

אולם, גם לאחר כל האמור לעיל, כאשר כבר יש לנו בית-דין כשר, בית-דין שלם ובר-תוקף, מוסיף ה"חידושי הרי"ם" ואומר, עדיין יש לנו לשאול את עצמנו מנין לנו איזו דעה משתי הדעות היא הדעה הנכונה והאמתית לאמתתה של תורה? עדיין יש לנו ספק, כי מי יודע? אולי דווקא המיעוט צודק בסברותיו, ואולי דווקא הוא כוון יותר לאמתתה של ההלכה?

גם על כך, מסביר ה"חידושי הרי"ם", פוסקת התורה ואומרת: "אחרי רבים להטות". נכון הדבר שיש לנו כאן ספק, ונכון שלכל צד יש סברות אלימתיות, ואלו ואלו דברי אלקים חיים. אולם כל זאת הוא בתפיסה השכלית שלנו בסברותיהם של הדיינים, אבל לגבי הלכה למעשה, אומרת לנו התורה, יש לפסוק רק כדעת הרוב. "אחרי רבים להטות".

יוצא, אפוא, שב"אחרי רבים להטות" התכוונה התורה להזהירנו שתי אזהרות:

א) שבית-הדין יהיה בית-דין שלם, ופסק-הדין שלו הוא פסק-דין שעל דעת כולם (וזאת למרות שישנו דעת מיעוט שונה, אלא שהתורה קבעה כי המיעוט בטל והריהו כמי שאינו. וממנו אנו לומדים את הכלל של "רובו ככולו" לגבי כל דבר שהרוב והמיעוט, כפי שרואים אותם בעיני בשר, הם דברים נפרדים, אלא שמסיבה הלכתית איני יכול להפרידם).

ב) ללכת אחרי רוב הדעות בכל ענין של ספק, בין אם הוא בענין ספק בשיקול דעתם של הסנהדרין (או כל בית-דין אחר), ובין בספק של ט' חנויות.

ועל חלק זה של ,אחרי רבים להטות", חלק ה"ספק" המתעורר אצלנו, שייך לשאול למה אין אומרים כאן "כל קבוע כמחצה על מחצה דמי" ולמה

הולכין אחרי הרוב. וזוהי באמת קושיית ה"מרדכי" בפרק קמא דחולין, וזו לשונו:

"והקשה לי מורי, רבינו יקר, הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא, שנאמר 'אחרי רבים להטות', הא עיקר קרא בסנהדרין הוא, וסנהדרין קבועין הן בלשכת הגזית, וכן בכל מקום שהן יושבין, ודמיא לט' ישראל וא' עכו"ם עומד ביניהם, שאם זרק לתוכו פטור, דכתיב 'וארב לו' דמינה ילפינן ד'כל קבוע כמחצה על מחצה דמי'. [ותירץ] ..... דאין עושין מעשה בגופן, אלא אחרי הדיבור הנבדל והנפרש מפיהם, [אנו הולכין] והוי כבשר הנמצא, דאמרינן ביה 'כל דפריש מרובא פריש'". עכ"ל.

* * *

על כל פנים מובן לנו היטב, אחרי כל אריכות הדברים, שדין "רובו ככולו" אינו שייך אלא בדבר שהרוב והמיעוט שבו הנם גוף אחד ממש, בין מבחינה פיזית, כרובו של סימן בשחיטה; ובין מבחינה הלכתית כבפסק-דין של הסנהדרין או בתערובת של חד בתרי.

כל זה מבואר למעלה באר היטב. ועל של עתה באתי לחזור על הדברים, כי ראיתי שמילתא דפשיטא ליה לה"חידושי הרי"ם", איבעיא ליה לאחד מגדולי ישראל, ה"ה הגאון ר' שלמה קלוגר, והוא פנה בשאלה אל ה"חתם סופר" (שאלמלא ראה את תשובת ה"חידושי הרי"ם", ודאי שלא היה שואל) בהא דאמרן במסכת סוכה (ה' ע"ב) וכן בעירובין (ד' ע"א) ששיעורין (שיעורי איסורין, כגון כזית לכל אכילת איסור וכו'), חציצין (שהחציצה פוסלת בטבילה) ומחיצין (הלכות מחיצה) הלכה למשה מסיני הם. ועל כך שואלת הגמ' הלא "שיעורין דאורייתא נינהו, דכתיב ארץ חטה ושעורה וגו' ואמר רב חנין כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר (הפסוק הזה מדבר בשבחה של א"י, שאפילו בדברי תורה צריכים לשער בפירותיה, איסורין שבתורה – רש"י), 'חטה' – לבית המנוגע ...." ומתרצת הגמ' "שיעורין מי כתיבי ? (כלום כתוב בתורה 'עצם כשעורה' ו'בית המנוגע כחטה' – רש"י) אלא הלכתא נינהו וקרא אסמכתא בעלמא הוא" (מידת וכמות השיעורים הם הלכה למשה מסיני והפסוק בא רק כרמז וכזכרון בלבד). על כך שואל הגר"ש קלוגר את בעל ה"חתם סופר": והלא הגמ' יכלה לתרץ שנוסף על הפסוק 'ארץ חטה ושעורה וגו'", אף שכולו לשיעורין נאמר, אנו זקוקים גם להלכה למשה מסיני בענין השיעורין, כדי שלא נאמר בהם דין "רובו ככולו"?

ברור שלאור דברי ה"חידושי הרי"ם" שלמדנו לעיל, אין בכלל מקום לשאלה זו. שהרי לפי הסברו שדין "רובו ככולו" שייך רק כשהרוב והמיעוט צמודים זה לזה ומהווים דבר אחד שאי אפשר להפריד ביניהם – בין אם הם דבר אחד ממש מבחינה פיזית, כגון סימן של שחיטה שרובו נשחט ומיעוטו לא נשחט, ובין אם הם דבר אחד מבחינה הלכתית, כגון סנהדרין שרובו מחייב ומיעוטו מזכה, שהנידון יוצא חייב כאילו כל הבי"ד כולו חייבוהו, אבל אם אכל פחות מכשיעור שהרוב שאכל והמיעוט שלא אכל לא היו מעולם דבר אחד שלם, לא פיזית ולא הלכתית, מהיכי תיתי לומר שהרוב יכריע את המיעוט? הרי הרוב והמיעוט לא קרב זה אל זה ואפילו לא ראו זה את זה, ופשוט שאין צורך ב'הלכה למשה מסיני' כדי לשלול סברא זו. ואזדא לה קושיית הגאון ר' שלמה קלוגר זצ"ל.

ומעניין שה"חתם סופר" עונה לו בסברא הקרובה מאד מאד לסברת ה"חידושי הרי"ם" הנ"ל. קרובה אבל עד סברתו ממש לא הגיע.

וזו לשונו של ה"חתם סופר" בתשובותיו, חלק אורח חיים סימן ק"מ בסופה: "והגאון מה"ו שלמה קלוגר נ"י מבראד הקשה לי, זה כמו ירח ימים, אהא דמפלפל ש"ס אי פסוק כולו לשיעורים נאמר, הא הוה שיעורין וחציצין ומחיצין הלכה למשה מסיני? ומאי קושיא, הא אי לאו הלכה למשה מסיני, הוה אמינא בשיעורין רובו ככולו, אבל אתא הלכה למשה מסיני למימר דלא אמרינן בשיעורין רובו ככולו, והטובל במ' סאה חסר קורטוב לא עלתה לו טבילה, והאוכל כזית פחות כלשהו אינו לוקה ואינו יוצא ידי חובתו? ולפענ"ד, (אומר החת"ס) לא שייך רובו ככולו אלא מתוך כולו, דמסנהדרין ילפינן דבעינן רוב מתוך כל, אבל אם לא נתוועדו רק רוב סנהדרין – אינו כלום, והכי נמי לעולם שדינן המיעוט בתר הרוב, אבל (בתנאי ש)כולו בפנינו כגון עשרה הווה עדה לדבר שבקדושה, ואם ז' מהם לא שמעו קדיש וברכו נמשך המיעוט אחר הרוב, אבל אם רק נתוועדו ז' – לא אמרינן דבר שבקדושה, וכבר נתעורר מזה הרב המאירי. וכן הציבור רוב שחטאו (אם רוב הציבור באותו מקום חטאו) מביא המיעוט עמהם פר בהוראה, וכן לענין טומאה וטהרה בעשיית פסח. וכן חיות שמיעוט סימנים נגררין בתר רוב דנפק חיותא, וכן בכל דוכתא. אבל לענין לאכול פחות מכשיעור או לטבול בפחות מכשיעור ולימא רובו ככולו לא שמענו. אין הכי נמי אי איתא מ' סאה ורובו כשר ומיעוטו שאובים, נמשך אחר הרוב, אבל (אם) חסר קורטוב אינו טובל כנלע"ד".

* * *

ולאור שיטתו של ה"חידושי הרי"ם" תתורץ יפה גם תמיהה נוספת של ה"פרי מגדים": למה לא מצינו דין "רובו ככולו" גם ברוב איסור שנתערב בו מיעוט היתר, שהכל ייהפך לאיסור גמור, אשר האוכל כזית מתוך התערובת הזאת, יהיה חייב מלקות כאוכל איסור וודאי, ומאי שנא מאיסור שנתערב ברוב היתר, דהוי היתר גמור? והניח בצ"ע.

אך לאור המבואר בשו"ת של ה"חידושי הרי"ם" סימן ט', כי דין ביטול איסור מועט ברוב היתר, כגון חד בתרי, ילפינן ליה מ'אחרי רבים להטות' שבסנהדרין, מטעם רובו ככולו שבדיינים, דחשיב מיעוט דידהו כמי שאינו, ואם כן ברור שאי אפשר ללמוד מסנהדרין אלא מאי דמיא ליה, ולזאת מצינו שדווקא מיעוט איסור מתבטל ברוב היתר ונהפך כולו להיתר. שכן רק מיעוט כזה דומה ממש למיעוט הדיינים בפרט זה. שכשם שהדיין השלישי הנמצא במיעוט, אם לא נפסוק 'רובו ככולו', הריהו "משתק" את פעולת הרוב ואינו מאפשר לרוב להוציא את פסק דינו; כך גם בתערובת איסור בהיתר, אם לא נפסוק 'רובו ככולו' הרי האיסור המועט "פוסל" ואוסר באכילה, מדאורייתא, את החתיכות הכשרות, מחמת הספק. ועל מיעוט כזה וודאי גזרה תורה להיבטל ולהחשב כמי שאינו, דדמיא לרובו ככולו שבסנהדרין.

מה שאינו כן במיעוט היתר שנתערב ברוב איסור, שהוא מיעוט "פסיבי" לגמרי ואינו גורם לרוב איסור שבו שום בעיות, שהרי שתי החתיכות האסורות נשארו באיסורן, כמו שהיו לפני שהתערבה בתוכן החתיכה המותרת (פרט אולי בכך שמלכתחילה הן היו אסורות איסור וודאי, ועכשיו הן אסורות איסור ספק, אבל ביו כך ובין כך באיסורן קיימי מן התורה). מיעוט כזה (שהוא "חי בשלום" עם הרוב) אין לו שום דמיון עם המיעוט שבדיינים, וממילא לא יחול עליו הכלל של 'רובו ככולו', ואינו מתבטל. ואף שאין אנו מכירים אותו – אין הוא מתבטל, אלא נשאר בתוך התערובת בהיתרו, והאוכל כזית מהתערובת הזאת – אינו לוקה, שהרי המיעוט שבו לא נהפך לאיסור והספק קיים, ומחמת ספק אין לוקים. וממילא גם סרה קושיית ה"פרי מגדים" ותמיהתו מסולקת, עם חידושו הנפלא והגאוני של ה"חידושי הרי"ם". תורת אמת היתה בפיהו. זי"ע.

ומן המפורסמות היא החיבה היתירה שהיתה לו מאת כ"ק אדמו"ר ה'צמח צדק' (מאיר עיני הגולה סימן תרי"ב ותע"ג).

וזוהי לשון קדשו של ה"חידושי הרי"ם" בסוף התשובה:

"דדווקא במיעוט איסור שהתערב ברוב היתר [אזי אמרינן רובו ככולו

ומתירין הכל], שאם לא נהפוך את האיסור להיתר, הרי יכריע המיעוט הזה את רוב ההיתר להיות אסור כולו [מן התורה] מספק, לכך מכריע הרוב את המיעוט והאיסור נהפך להיתר [מטעם 'רובו ככולו'], מה שאין-כן ברוב איסור [שנתערב בו מיעוט היתר], גם אם לא נהפך [את ההיתר המועט לאיסור גמור], מכל מקום נשאר כולו [האיסור וההיתר גם יחד] אסור מספק [מן התורה] ולא יכריע כלל רוב האיסור להיות [מיעוט ההיתר] מותר, ממילא לא נהפך כלל [ההיתר שבתערובת לאיסור גמור] ונשאר ההיתר – היתר, והאיסור – אסור, והכל [כלומר, גם ההיתר] אסור מספק של קבוע [ואין כאן חיוב מלקות].

דבאיסור מועט שיכריע את ההיתר, שיהיה כולו אסור מספק, וספק באיקבע מן התורה לחומרא, אם כן יהיה על כל התערובת שם איסור מן התורה כהמיעוט. ומכיון ואי אפשר לחלק, ועל כל התערובת צריכין לפסוק בשווה: מותר או אסור, הווי כסנהדרין שאי אפשר לחלק וכהאי דפסחים דאין קרבן ציבור חלוק, דמבטל את המיעוט לגמרי שיהיה דינו כהרוב ונהפך כנ"ל.

מה שאין [מיעוט] היתר ב[רוב] איסור, דגם אם לא יבטל [הרוב את המיעוט] יהיה [על] כל התערובת אסור מן התורה כהרוב. ואף דהא על כל פנים שם וודאי איסור יתבטל מהרוב על ידי המיעוט, ולכאורה שייך גם כן [כנ"ל] שמיעוט יכריע שלא יהיה וודאי רק ספק איסור, ושוב נהפך המיעוט [של היתר] שיהיה הכל וודאי איסור, כנ"ל, שהרוב מכריע לוודאי.... דנראה דזה אינו.

דדווקא בנודע [התערובת] שצריכין לדון על כולו, אם מותר או אסור, הרוב מכריע דיהיה מותר , וכסנהדרין שצריכים לפסוק... דמכריע [הרוב את המיעוט]. מה שאין כן בלא נודע, שאין צריך לידון על התערובת, לא שייך שיכריע את המיעוט, כדי שהמיעוט לא יכריע את הרוב, כיון דאין צריך לדון כלל .... ואם כן [הוא הדין] ברוב איסור .... הווי כלא נודע [התערובת] .... כיוון שאין צריך לדון כלל על אי בטיל או לא, כיון דבין כך ובין כך אסור מן התורה ....".

בס"ד

"ציצית ותפילין הי מיניהו קדים"

בשלחן ערוך אורח חיים, הלכות תפילין, סימן כ"ה סעיף הראשון, כותב המחבר: "אחר שלבש טלית מצוייצת יניח תפילין, שמעלין בקודש". כלומר, כשיש לפנינו שתי מצוות, ציצית ותפילין, צריך לקיים קודם את מצות ציצית, זאת אומרת ללבוש את הטלית, ואחר כך להניח תפילין, וזה בהתאם להכלל הידוע בגמרא – "מעלין בקודש ואין מורידין" היות וקדושת התפילין חמורה יותר מקדושת הציצית, אנו מניחים תפילין אחרי ציצית.

על דין זה חולק הגאון בעל השאלות ותשובות "שאגת ארי'ה". בספרו, סימן כ"ח, כותב השאגת ארי'ה בלשון זו: "אין אלו אלא דברי תימה, דכלפיי לייא, אדרבה, תפילין **משום קדושתן** ראוי להקדימן וכדתנן כל המקודש מחבירו קודם את חבירו", ונימוקו של מחבר השלחן ערוך המבוסס על מעלין בקודש אינו שייך לענייננו כלל. מעלין בקדש אנו אומרים רק לגבי דבר אחד, דבר מסויים שיש בו קדושה ואנו רוצים לשנות את הדבר, לעשות ממנו דבר אחר, אז אנו אומרים "מעלין בקודש" שמותר לשנות את הדבר רק אם על ידי שינוי אנו מעלין אותו לקדושה גדולה יותר, ולא מורידין אותו מקדושתו הקודמת. כגון לגבי בתים של תפילין אומרת הגמרא בפרק הקומץ רבה תפלה של יד עושים אותה של ראש, דשל ראש קדושתה חמורה משל יד, ושל ראש אין עושים אותה של יד משום דאין מורידין.

אבל בלבישת הטלית ובהנחת התפילין אין אנו באים לשנות דבר. השאלה היא איזו משתי המצוות להקדים ולגבי דין קדימה במצוות אין שום קשר למעלין בקודש. בדין קדימה במצוות יש לנו משנה מפורשת במסכת זבחים האומרת שכל המקודש מחבירו קודם את חבירו והתפילין שקדושתן חמורה יותר, ברור שיש להן דין קדימה לגבי הציצית.

יותר מזה, ממשיך השאגת ארי'ה, תפילין וציצית הם לא שני דברים שאחד מקודש יותר והשני מקודש פחות אלא הם שני דברים שאחד מקודש והשני אינו מקודש בכלל. שהרי כידוע נחשבים הציצית לתשמישי

מצוה **ונזרקין** בעוד שהתפילין, ואפילו הנרתיק של התפילין והרצועות שלהן נחשבים לתשמישי קדושה ונגנזין. כך אומרת הגמרא במגילה דף כ"ו, אם כן, אם תפילין וציצית הם מקודש ואינו מקודש, **בוודאי** שצריכים להקדים את התפילין לציצית במכל שכן מכל המקודש מחבירו קודם את חבירו.

אמנם אפשר לומר לכאורה שיש לציצית מעלה יתירה על התפילין, מעלה של תדיר יותר, ובאותה משנה שנינו, שכל התדיר מחבירו קודם את חבירו, והרי מצות ציצית נוהגת בכל יום ומצות תפילין אינה נוהגת אלא בימות החול. אבל לאמיתו של דבר, אין במעלה זו, כדי להכריע את הכף ולהוכיח שמצוות ציצית קודמת לתפילין. וזה מכמה סיבות:

קודם כל, אין זה פשוט לומר שציצית לגבי תפילין הוא יותר תדיר. שהרי אם ניקח בחשבון גם את שעות הלילה, ייצא לנו להיפך, שתפילין הם יותר תדיר, שכן, כידוע, לילה לאו זמן ציצית הוא אליבא דכולי עלמא, ואפילו כסות יום פטור בלילה מן הציצית לדעת רוב הפוסקים. ולאידך מצות תפילין כן נוהגת בלילה מן התורה אלא שחכמים גזרו שלא להניח תפילין בלילה שמא יישן בהם ומשום גזירה דרבנן לא פקע מהן מעלת תדיר. זה אל"ף.

בי"ת, אפילו אם נקבל את הדעה שכסות יום חייבת בציצית בלילה וגם את הדעה שמן התורה אסור להניח תפילין בלילה ואז, לפי דיעות אלו, ציצית תדיר יותר מתפילין, כי לפי דעות אלו ציצית נוהג בכל יום, ביום ובלילה, מה שאין כן תפילין נוהגים רק בימות החול ורק ביום; בכל זאת, גם לפי דיעות אלו, אפשר לכל היותר, לומר **שמותר** להקדים ציצית לתפילין, אבל עדיין אי אפשר לומר **שחייבין** להקדים ציצית לתפילין.

והראי' מגמרא מפורשת במסכת זבחים: הגמרא שואלת שם מה הדין אם יש לכהן שני קרבנות שהוא צריך להקריב, אחד מקודש יותר, והשני תדיר יותר, איזה מהן יקדים "איבעיא להו, תדיר קודם משום דתדיר? או דילמא קדיש קודם משום דקדיש?", והבעיא זאת היא בעיא דלא איפשטא, וכיון דלא איפשטא, פסק הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין, שמותר לכהן להקדים איזה קרבן שירצה.

אותו הדבר הוא כאן, בדין קדימה במצוות אלו, בציצית ותפילין. אפילו אם נאמר שיש לציצית מעלה של תדיר יותר מן התפילין, ואז ציצית תדיר מחבירו ותפילין מקודש מחבירו – אפשר, לכל היותר, לומר שאיזה מהן שירצה **מותר** לו להקדים כפסק הרמב"ם, אבל אין **חובה** להקדים אחד

מהם, לכל הדיעות. ועוד פרט, ציצית – חובת מנא היא, ולא חובת גברא וכל כי האי גוונא, לא קרי תדיר, אלא מצוי.

בכל אופן, את דברי השולחן ערוך, האומר שיש להניח תפילין אחרי שלבש את הטלית, מטעם מעלין בקודש, דוחה השאגת אריה לגמרי.

את דברי שאגת אריה אלה מביא בעל אות חיים ושלום, ואומר: חס ושלום לדחות כלאחר יד את דברי מרן השולחן ערוך אשר מפיו אנו חיים, ולעשות אותו כטועה בדבר משנה חס ושלום; דבריו של השולחן ערוך נכונים מאוד אליבא דהלכתא, וב"מעלין בקודש" יש כאן כוונה אחרת. ובמחילה מכבוד תורתו ורוב גאונו וחכמתו של השאגת אריה, הרי אדרבה, אין דמיונו שלו, עולה יפה לענייננו. יסלח לנו השאגת ארי' אבל דוקא הדין של תדיר ומקודש וסברה שלו אינו שייך כלל לדין קדימה בציצית ותפילין.

תדיר ומקודש מקורו בדיני הקרבנות. כהן בבית המקדש שיש לפניו כמה קרבנות מסוגים שונים, חייב להקריב את התדיר יותר בתחילה, ואחר כך את התדיר פחות, את המקודש יותר, ואחר כך את המקודש פחות. ותדיר ומקודש – איזה מהן שירצה יקדים. בסדר, אבל איך הוא עושה את זה? – הוא מקריב את הקרבנות בזה אחר זה. הוא גומר להקריב קרבן אחד, ואז הוא מתחיל להקריב קרבן שני. אם היינו גם אנחנו נוהגים לקיים באותה צורה את מצוות ציצית ותפילין, אם היינו נוהגים להוריד את טלית אחרי שקיימנו את מצות ציצית, היינו: לגמור עם מצות ציצית ורק אז להתחיל מצוות תפילין, אם היינו מקיימים את המצוות בזה אחר זה, בוודאי שהגאון השאגת אריה הי"ה צודק, ודין זה היינו צריכים ללמוד מדין הקרבנות, מדין תדיר ומקודש. אבל הרי למעשה **אין** אנו נוהגין כן, **אין** אנו מורידים את הטלית לפני הנחת התפילין, אנו מניחים תפילין בעוד שאנו ממשיכים לקיים את מצוות ציצית אנו שמים על גופנו מצוה אחת ומוסיפים לשים על גופנו עוד מצוה. כאן בוודאי מתאימה סברתו של השולחן ערוך – להמשיך עלינו את אור המצוות בדרך של מעלין בקודש, קודם ציצית ואחר כך תפילין, שקדושתן חמורה יותר. וכוונת השולחן ערוך במעלין בקודש כאן היא לא על הציצית והתפילין עצמם, כפי שהבין השאגת אריה, אלא על **האדם** קאי. שהאדם צריך ללכת מדרגא לדרגא ולהתעלות בקדושה.

דברי השולחן ערוך דומים ממש לדין מעלין בקודש במקורו בגמרא, שאחד מהם הובא בקשר להטלת ציצית בבגד. במנחות דף ל"ט אומרת הגמרא: תנא כשהוא מתחיל, מתחיל **בלבן**, מאי טעמא, – מין כנף; וכשהוא

מסיים, מסיים **בלבן**, מאי טעמא – מעלין בקודש ואין מורידין. כלומר את הכריכות שעושים בשמש על גדיל הציצית, בזמן שבית המקדש הי'ה קיים והי'ה לנו תכלת, היו מתחילין בשמש מחוט לבן, לא צבוע, והיו כורכין בו פעם אחת ואחר כך לוקחים לשמש חוט תכלת ועושים את כל הכריכות, חוץ מסיבוב האחרון; את הכריכה האחרונה, את הסיום, היו עושים שוב פעם בחוט לבן. למה? דכיון דאקדמי' קרא למין הכנף שמע מינה חשוב הוא יותר מחוט התכלת ואם היו מסיימים את הכריכות בחוט תכלת עד הסוף הוי לי'ה מוריד מקדושת הציצית.

אותו הדבר ממש ואותו הדין ממש כותב לנו השולחן ערוך. יהודי שבא להתעטף במצוות היינו להמשיך על גופו קדושה, במצוות ציצית ובמצות תפילין צריך לעשות את זה בדרך של מעלין בקודש הוא צריך ללבוש קודם את הטלית, ולהמשיך אחר כך ולעטוף את עצמו בקדושה גדולה עוד יותר – והיא מצות תפילין מטעם מעלין בקודש, בדיוק כמו שהוא גומר את הכריכות בחוט לבן ודברי השולחן ערוך מאירים ומזהירים באמיתתן.

אולם גם מפלפולו של הגאון שאגת ארי' אפשר ללמוד דין חדש: כגון אם בגלל איזושהי סיבה, יהודי נקלע למצב מיוחד, ואין באפשרותו, משום מה, לקיים מצות ציצית ותפילין ביחד, כפי מנהגינו, והוא נאלץ, בגלל איזשהן סיבות, לקיים מצוות אלו, בזו אחר זו כגון שאין לו טלית ותפילין משלו והוא צריך לשאול במקום אחד טלית ולהשאירה שם ואחר כך ללכת למקום אחר ולהניח שם תפילין – אז באמת הוא צריך לעשות כדברי השאגת ארי'ה, כי אז באמת לא שייך לכאן דין מעלין בקודש שהרי אחרי שקיים מצוות ציצית הוא פושט את טליתו והולך למקום אחר לקיים מצוות תפילין אלא דין תדיר ומקודש איזה מהן יקדים, וכבר פסק הרמב"ם איזה מהן שירצה יקדים.

ואענה חורפי דבר כי בטחתי בדבריך" (תהלים קיט, מב)

קונטרס

מכיל:

1. "צדיקים דומים לבוראם"

2. אתרוגי קאלברי בימי משה רבנו

3. הכרה בטובת חברו ובבחירתו בטוב בראי החסידות

4. השכר שהוענק לדוד המלך על שפירסם יסודות האמונה לפי שיטת הבעש"ט ונהג כן הלכה למעשה

5. החידושים בתורת הבעש"ט, הם שאיפשרו את החידושים במדע ובטכנולוגיה של זמננו

6. אוי להם לבריות מעלבונה של תורת החסידות

7. ההוראה והמנהג אינם סותרים

צדיקים דומים לבוראם

(ב"ר פס"ז, ז)

מדברי כ"ק אדמו"ר שליט"א על חותנו הרבי הריי"ץ נ"ע:

"דאס איז עצמות ומהות אליין, ווי ער האט זיך אריינגעשטעלט אין א גוף" (לקוטי שיחות כרך ב', הוספות, עמ' 511). ובוודאי שמבחינת תוכנם הן הן דברי כ"ק המגיד ממזריטש נ"ע על כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע: "פלא נפלא הוא שהשם מלך א-ל רם ונשא יהי'ה משכנו בתוך גוף קטן כזה" (ספר "סיפורים נוראים" מהחסיד המפורסם ר' יעקב קידנר ז"ל).

יום אחד הגיעה אלי בדואר חוברת, ללא ציון שם השולח וללא ציון שם המחבר. והיא מלאה שקרים ו"קושיות" עמהארציות על חסידות חב"ד ועל אימרת קודש זו, במיוחד.

רשעותם של מפיצי החוברת הכאיבה לי מאד. סגנונו המרושע הזכיר לי את העתון הייבסקי "דער עמעס", בימי השלטון הקומוניסטי ב"מדינה ההיא".

לא יכולתי שלא להגיב, ועם שכבר ענו חסידים לכסילים כאיולתם, וקיימו בהם "ואענה חורפי דבר" (תהלים קי"ט), וכבר השיבו לבורים וריקים כחוצפתם, וקיימו בהם "ואשיבה חורפי דבר" (משלי כ"ז). במיוחד הפליא והגדיל לעשות בשטח זה הרה"ח ר' אברהם ברוך שי' פבזנר בספרו החשוב "על הצדיקים", עדיין מקום הניחו לבוא אחריהם ולמלא את דבריהם.

לא יטעה כי אם מי שרוצה לטעות

אמרתי בלבי, כמה מתאימה למפיצי חוברת זו הגדרתו הקולעת של ה"באר מיים חיים" הקדוש. את אנשי הבליעל כדוגמת מחברי החוברת הנ"ל, הוא מכנה בשם "הרוצים לטעות", כלומר הם "מעוניינים" לטעות. ועליהם הורה הקב"ה למשה רבנו שלא יצטער – "הרוצה לטעות – יטעה". אדרבה, שיטעה, טוב שיטעה כדי שיתגלה קלונו ברבים.

ה"באר מים חיים" בפירושו על התורה מבית את דברי המדרש בבראשית רבה (פרשה ח, ז): "בשעה שהי'ה משה כותב התורה, הי'ה כותב מעשה כל יום ויום, כיון שהגיע לפסוק הזה 'ויאמר אלקים נעשה אדם וגו'", אמר לפניו: רבון העולם, מה אתה נותן פתחון פה למינים (לומר ששתי רשויות הן), אתמהה! אמר לו: כתוב, והרוצה לטעות – יטעה".

והוא שואל:

"ודבריהם ז"ל צריכים פירוש. כי עדיין הקושיא עומדת, למה יעשה זאת הקב"ה? [למה] לתת מכשול לבני אדם שיוכלו לטעות ולכפור ח"ו בעקרי אמונת דתו?

"ונראה לומר בזה, על שתי פנים הם בני אדם. האחד הוא מי שנקודת אמתת לבבו שלמה עם ה' אלקיו ... ומאמין בו באמונה שלמה ... אף בהגיעו לאיזו מקום שאינו מבין דרכי ה' ... כמו בענין מה לפנים ומה לאחור ... או בדרכים אחרים שאינו מבינם, הנקראים בזוהר הקדוש "אורחין טמירין" שלא נתגלו כי אם לרשב"י וחבריו, מכל מקום משום זה ח"ו לא יעזוב אמונתו ... ואדרבה יחזק לבו...

"ואמנם הבחינה השני'ה היא – מי שאין תוכן לבבו שלמה עם ה' אלקיו, וכשיקשה לו קצת בדרכי ה', הנה עומד על דעתו ומעמיק לסתור עצה מה', ומחפש אולי ימצא עוד עילה על א-ל דעות ה' ...

"וזהו אשר הקב"ה אמר למשה: 'כתוב, והרוצה לטעות? יטעה!'. פירוש, כי לא יטעה כי אם מי שרוצה לטעות ומחפש אחר זה, לעיין במעשיי אולי ימצא איזה מקום לסור מאחריי. זה, יטעה! חפצי בו שיטעה! בכדי להפרע ממנו בגלוי ולא יתחלל שמי ח"ו".

עד כאן לשונו הזהב של ה"באר מים חיים" הק', עי"ש שהאריך.

אבל האמת היא שכדברי כ"ק אדמו"ר על חותנו כ"ק הרבי הריי"ץ נ"ע, אמרו חז"ל על גדולי הצדיקים כפי שיצוטט להלן ממדרשים ומספרי חסידות לרוב, ולא עלינו תלונותיכם, מחברי חוברות אנונימיות, כי אם על

ה' ועל תורתו הק'. וכ"ק הרבי שליט"א מה הוא כי תלינו עליו?

וכלשון זו אמרה כ"ק המגיד ממזריטש נ"ע על כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע כדלעיל, בראשית דברינו.

ואם כנים אתם, עליכם להודות, אחרי שתקראו את המאמר עד תומו, כי לא ידעתם את מאמרי רז"ל אלה ולא שמעתם עליהם בלתי היום. ומעתה אתם חוזרים בכם ולא תוסיפו לדאבה עוד. בזאת תבחנו אם רק טועים הייתם ושוגגים אתם ואינכם חלילה בכלל ה"רוצים" לטעות.

ה"מאיר עיני חכמים": הצדיק הוא ממש אלקות

סב סבנו, הרה"ק ר' מאיר קורוסטישובר נ"ע, שהי'ה תלמידו המובהק של הרה"ק ר' זאב מז'יטומיר נ"ע, בעל "אור המאיר", כותב בספרו "מאיר עיני חכמים" (מהדורת מכון "שפתי צדיקים", בני ברק, תשמ"ה) עמ' ט"ו:

"... נמצא שהיו כל הנבראים כולם מתאוים לשמשו [לאדם הראשון קודם החטא], בכדי שעל ידו יהיו נדבקים בעצם אחדותו ית', כיון שכל שימושיו היו מיוחדים בעצם אחדותו ית'. וזהו שאמר להם 'בואו נשתחוה ונכרעה, נברכה לפני ה' עושנו' ... נמצא בזה ממש, האדם הוא בצלם אלקים, היינו כמו שחיות השי"ת נשפע בכל הנבראים כולם תמיד בכל עת ובכל רגע, כן חיות כל הנבראים מקושרים באדם, ואליו מצפים, ולו מייחלים, כי הוא חיותם, שבשביל זה נבראו, ומקבלים השפעתם על ידי האדם. וזה סוד שהקב"ה קרא ליעקב "א-ל", ודרשו רז"ל "אני א-לוה בעליונים ואתה א-לוה בתחתונים", כי הצדיק הוא ממש א-להות, כמאמר הכתוב 'בצלם א-להים ברא אותו'...".

והרב הקדוש ר' דוד'ל נ"ע הרבי מטאלנא, במענה לשאלת חסידים: "מהו צדיק ומהו חסיד"? ענה בחריפות האופיינית והשנונה שלו: "א צדיק איז א שטיק ג-א-ט (ובידיש אוקראינית: "א פאיידע ג-א-ט"), און א חסיד? – זאיי, וועסטו וויסן!".

כדרכו בקודש, גם תשובתו זו היתה קצרה ועמוקה כאחד וטובא גניז בה.

ברור, שהן הן הדברים שנאמרו בסגנון חב"די בליקוטי שיחות כרך ב' עמ' 511 מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש על כ"ק חותנו אדמו"ר הריי"ץ נ"ע: "דאס איז עצמות ומהות אליין ווי ער האט זיך אריינגעשטעלט אין א גוף".

וזו כנראה גם הכוונה הפנימית במלת "פאיידע", שמשמעותה, לפי מה

שהסבירו לי, "חלקו המובחר ועיקרו של דבר", משהו דומה מאוד ל"עצמות" שבסגנון חב"ד.

מה גדלה חוצפתם של המתנגדים

מלים אלו, המבטאות אמונה כה חזקה בקדושתו של הרבי הריי"ץ נ"ע צרמו את אוזנם של אחדים מאחינו, אשר אור החסידות עדיין לא זרח עליהם, וכמו זר נחשב להם.

אפשר בהחלט להבין אותם, שהרי מעולם לא למדו פנימיות התורה, ומעולם לא שמשו חסידים ואנשי מעשה.

אבל בשום פנים אי אפשר להבין את אלו, המרשים לעצמם לדבר עתק נגד צדיקי עולם, אשר באמונה הטהורה והצרופה באחדות הבורא השקיעו את כל חייהם, ודוקא במובנה הנעלה ביותר של האמונה באחדות הבורא, לפי עומק יסוד מורנו הבעש"ט נ"ע, כמבואר בתניא קדישא לכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע ב"שער היחוד והאמונה" וב"דרך מצוותיך", לכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע במצוות אחדות ה'.

המפרשים שלא ידעו ליישב את "ונתתי מטר ארצכם" – שתקו

הגאון ר' יעקב עמדין נ"ע בסידורו (בתפילת שחרית של חול) על הפסוק: "ונתתי מטר ארצכם בעתו" כותב: "מלה זו קשה, אין כמוה בכל משנה תורה הזאת, אשר דבר משה רבנו ע"ה. ואף על פי שלא מפי עצמו אמרה, מכל מקום נהג בה מנהג המדבר בעדו בכל מכל כל. ובדבר הזה לא מצינו לו חבר, שיתלה נתינת המטר (דבר שלא נמסר ביד שליח) בעצמו, ואי אפשר לדחוק ולקשר הלשון אל הפרשה שלמעלה, כאילו הקב"ה בעצמו ובכבודו אמר, כדרך ששנה משה רבנו ע"ה פרשת עשרת הדברות בלשונו של מקום. ופלא גדול שלא שתו לבם המפרשים לדבר זה, עדיין לא בא לידי מי שהרגיש בו. אולי, מחמת שלא ידעו ליישבו, שתקו, אבל על כרחנו צריכים אנו כאן לדברי חכמת האמת, המגלה כל סתום. המשכיל יבין ממה שנתבאר לעיל, בפתיחת קריאת שמע, בענין אחיזת נשמתו של משה רבנו ע"ה וכן המשילו חכמים הנאמנים, הארץ לאשה, ומיטרא – בעלה דארעא, ודי בזה למבין".

הרי לפנינו, שכשהדברים נראים תמוהים אצל מאן-דהוא יש לו לנקוט כלל חז"ל המאפיין את הסייג לחכמה, ולתלות את תמיהתו בקוצר המשיג ובעומק המושג.

אגב, הרה"ק ר' מרדכי נ"ע, המגיד מטשרנוביל, בהסכמתו לספר "מגדל עוז", כותב על הגאון ר' יעקב עמדין נ"ע "איש אלוקים קדוש".

והמחוצפים והבורים האלו אינם מוכנים לשתוק ולא עוד אלא שמתווכחים עם משה רבינו

והנערים המנוערים מן הידיעות, ומערערים על דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א, נראים בעיני, כאילו הם עומדים ומתווכחים עם משה רבנו ע"ה, על אמרו: "ונתתי מטר ארצכם".

הם אינם מסוגלים אפילו להסתכל במאור פניו – "כי קרן עור פני משה", ובכל זאת טוענים נגדו, ובתוקף ובחוצפא יסגי, במנגינה של למדנים ואומרים: הנה כאן, בריש מסכת תענית, שנינו במפורש: "אמר רבי יוחנן, שלושה מפתחות לא מסר הקב"ה ביד שליח וכו' ומפתח של גשמים" ואתה אומר "ונתתי"? ומשה רבנו רעיא מהימנא, במקום מענה לאלו שאינם רוצים או שאינם מסוגלים להבין, עומד ומתפלל עליהם, בנוסח הפיוט בליל יום הקדוש "סלח נא טפש טפלות רשעי עמך, לעוון ידידיך יבוקש ואיננו", ומעורר עליהם רחמים.

וביותר יש להצטער על המחוצפים שבין הליטאים-המתנגדים, שלא הבינו ואינם מסוגלים להבין את דבריו הקדושים של הרבי שליט"א, והדפיסו דברי בלע בנוגע להתבטאות זאת. אוי לאזנים שכך שומעות.

כך התייחסו הגוים מחריבי המקדש אל קדושינו

לבי לבי על בורותם וטפשותם של המתנגדים האלו. לי הם מזכירים את גסותם של מחריבי המקדש, אשר "גילו" פתאום את הכרובים בבית קדשי הקדשים, ומיד החליטו שאלו הם פסילים, וככל הגויים, חלילה, בית ישראל, עובדי אלילים רח"ל, כמותם. על אותה שעה מקונן ירמי'הו ואומר (ירמי' נא, נא) "בושנו כי שמענו חרפה, כסתה כלימה פנינו". ירמי' הנביא אפילו אינו מנסה כלל להעמיד את הרשעים על טעותם הנוראה, כי אי אפשר להוכיח לגוים מטומטמים את טעותם, בשעה שהם מחזיקים בידיהם הטמאות את הכרובים (אשר לפי אחת הדעות היו אלו הכרובים שעשה משה), וטוענים שיש להם הוכחה ממשית לכך. ירמי' רק בוכה במר נפשו ומקונן "ובוש על החרפה וכלימה שבאו עלינו בעת שנכנסו הזרים למקדש ה', הרי שזו חרפה גדולה שצערה ככל החורבן" (פירוש רז"ו על המדרש).

מאמר חז"ל זה מופיע בפתיחתא לאיכה רבה, אות ט', וזו לשונו: "את מוצא בשעה שנכנסו שונאים לירושלים וכו' נכנסו לבית קדשי הקדשים ומצאו שם שני כרובים, נטלו אותם בכליבה (= מקלעת חבלים על גבי מוטות. המדרש המבואר), והיו מחזירים אותם בחוצות ירושלים ואומרים: "לא הייתם אומרים שאין האומה הזאת עובדת עבודת כוכבים? ראו מה מצינו להם ומה היו עובדים, הא כל אנפין שוין" (= הרי כל הפנים שוות, לכולם אותן פנים, גם הם עושים פסילים כמונו. המדרש המבואר).

אין הגויים מסוגלים להבין את ההבדל שבין מעשה העגל לבין, להבדיל, הכרובים

אוי להם לגויים מעלבונם של כרובים, לעולם לא יידעו הגויים האלה ולא יבינו את קדושתם של כרובים לאור תורתו של כ"ק אדמו"ר שליט"א. ב"ליקוטי שיחות" כרך כ"ד (ע' ז' ואילך) מסביר הרבי שליט"א כי הכרובים, מאחר ונעשו על פי ציווי ה', ציווי מלשון צוותא וחיבור, מורגשת בהם ביטולם אל מי שצווה עליהם. דבר ה' אל משה רבינו רק עבר דרכם, אבל הם לעצמם אינם שום מציאות, ולכן היתה על ידם השראת השכינה בישראל עד כדי "ונועדתי אליך שם ודברתי אתך מבין שני הכרובים". מה שאין כן דבר אשר ה' לא צווה ואינו בטל לאלקות, עלול להיות סיבה לעבודה זרה ממש. ולזאת במעשה העגל, אף שתחילת מחשבתם היתה גם אז להמשיך אלקות למטה על ידי הממוצע הגשמי הזה, כדאיתא במפרשי התורה, והם בסך הכל התכוונו להשראת השכינה בתוכם, על דרך שבאמת צווה ה' אחר כך לעשות לו מקדש מזהב ומכסף גשמי כדי שיהי'ה "ושכנתי בתוכם", אך הואיל ולא נעשה על פי צווי ה' והיה חסר הצוותא והחיבור והביטול לאלוקות, הוא הביא לידי "וישכימו ממחרת וכו'", ההיפך הגמור מאחדות ה'.

את ההבדל "הקטן" הזה שבין מציאות נפרדת לעצמה ובין זו הבטילה לגמרי לאלוקות, את ההבדל שבין מעשה העגל לבין, להבדיל, הכרובים, אין הגויים מסוגלים לתפוס וירמי'הו הנביא, במקום להסביר להם את ההבדל לפי שיחת הרבי שליט"א, בכה בכי מר.

אך כמה מצער שגם אחדים מאחינו בני ישראל מתקשים לדעת ולהבדיל בין אבינו יעקב וכל קדושיו עמו אשר הקב"ה מעיד עליהם בתורתו שדבקותם לה' והתבטלותם אליו ית' היא כה מושלמת עד שאינם שום מציאות לעצמם ולכן הוא ית' קורא להם "א-ל" ובין מי שלא הגיע

לידי התבטלות זו, לא מני' ולא מקצתי', ולא עוד אלא שמחשיב את עצמו למציאות חשובה ומתגאה בתלמודו עד שהתורה מיללת עליו ומעידה עליו שהוא נפרד מאלקות כי "המתגאה הוא בעצמו אצל השם ית' כעבודה זרה עצמה" (לשון הרמב"ם בפירושו על מסכת אבות פרק ד' משנה ד').

הם, מסכנים, לא שמעו בכלל על המושג של ביטול לאלקות ו"שאין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו ית' בין בפועל ממש כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה שבכוחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירות נפשו על קדושת ה'" (תניא פ"ו).

אשרינו מה טוב חלקנו שחונכנו על יסודות החסידות

ובכן, אשריהם וטוב חלקם של חסידים אשר חונכו על היסודות הנאמנים האלה ועל הרעיון ש"אין עוד מלבדו" וכשהם אומרים על רבם "ער איז אגעטילכער ייד" הם מתכוונים לומר שהוא בטל לה' בפועל ממש כמלאכים עליונים הנקראים מסיבה זו בשם "אלוקים" כך גם הוא אינו שום מציאות לעצמו כלל. ולעומתם המתנגדים אינם יודעים מאומה לא ב"לעולם ה' דברך ניצב בשמים" לפי שיטת הבעש"ט נ"ע, ולא בתורתו "אלץ איז ג-ט" און "ג-ט איז אלץ", ושפה זו זרה להם ואינה מובנת להם לגמרי, וכדברי הנביא "כי בלעגי שפה ובלשון אחרת ידבר אל העם הזה" ונדמה להם, היפך האמת, שהכל נמצא מחוץ לקב"ה והכל נפרד ממנו, וממילא נדמה להם שאנו קוראים "ג-א-ט" למי שהוא חוץ ממנו ית' חלילה, ומעלילים עלינו עלילות שווא, בדומה לאותם גויים שהעלילו על ישראל עלילות שווא כאילו הם עשו פסילים במקדש בצורת כרובים.

וכן אביגדור שלא למד חסידות טעה טעויות חמורות אלו ואף הלך והלשין

כן עשה אביגדור המלשין, קם ועשה באמת מעשה נבלה שכזה ואכל קורצא בי מלכא דרוסיא על החסידים "שקוראים לרבותיהם באיגרותיהם בשם "אלוק"" (סעיף 6 בכתב ההלשנה שלו) וכ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בתשובתו לחוקריו הרוסיים ענה "שדבר זה לא היה ולא נברא מעולם, אין החסידים קוראים לרבם בשם "אלוק" אלא "אלוקי" במובן "איש אלוקים" ותואר זה מקובל בעמנו בני ישראל לשבח בו את הגדולים ביראת שמים ואחרוני המקובלים כפי שאנו מוצאים בספרי דפוס עבריים רבים" (אגרות קדש מאת כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע חלק ב' ע' מ"ח. ציטוט מ"כרם חב"ד").

ואמרתי על דרך הצחות שיעקב אבינו ראה את כל זה ברוח קודשו והי"ה מודאג שלא יסולפו דבריו ולכן בהתוועדות חסידית סגורה עם בניו אמר להם את האמת: "ושמעו אל ישראל אביכם" – "אביכם ישראל – א-ל" "מה הקב"ה בונה עולמות אף אביכם, מה הקב"ה מחלק עולמות – אף אביכם" (כדאיתא במדרש) כי היה בטוח שבניו מבינים את דבריו לאשורם, היות ולמדו חסידות מפיו, אך בה בשעה פחד מאד שמא יגיעו דבריו אלה אל המצרים ואז הם יאשימו אותו, כמו המתנגדים, שהוא עשה את עצמו "אלוק", ומרוב פחד קרא ליוסף והשביעו "ונשאתני ממצרים" "שלא יעשו ממני עבודה זרה" ואל תסמוך על חכמתך ותחשוב שתוכל להסביר למצרים את המשמעות האמיתית של דברי כמוסבר בחסידות, כי המצרים לא ישוכנעו בשום אופן ואל בינתך אל תישען ולזאת משביעך אני "ונשאתני ממצרים" תיכף ומיד. והלוואי ויבינו אותי לפחות, בניי יצאוני, שעתידין להיות בגלות ליטא, ואשמח מאד.

דברי רבותינו – הם מאמרי רז"ל מפורשים

אולם, מבקשי ה' יבינו כל, וישמח לבם ותנוח דעתם בהבנת דבריו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, כשתחזינה עיניהם שורה ארוכה של מאמרי חז"ל ואמרות צדיקים קדושי עליון, הדומים מאוד בתוכנם להתבטאויותיו של הרבי שליט"א.

ונצטט כמה מהם:

תחילה נביא מספר מאמרי חז"ל מפורשים אודות יעקב אבינו.

בבראשית רבה סוף פרשה ע"ט "אמר (יעקב אבינו): אתה, (רבונו של עולם) – אלו-ה בעליונים, ואני, (יעקב) – אלו-ה בתחתונים". וכך מפרש המדרש את הפסוק: "ויקרא (יעקב) לו (לעצמו) – א-ל אלקי ישראל".

ובמסכת מגילה י"ח ע"א ראינו, שהקב"ה הסכים על ידו וקראו "א-ל", כדאיתא התם: "מנין שקראו הקב"ה ליעקב א-ל, שנאמר 'ויקרא לו א-ל אלקי ישראל', ואי סלקא דעתך למזבח קרי לי'ה יעקב א-ל, ויקרא לו יעקב מבעיא לי'ה, אלא – ויקרא לו ליעקב "א-ל", ומי קראו? – אלקי ישראל".

גם לפני הסתלקותו, חוזר יעקב אבינו פעם נוספת על דבריו אלה, כדאיתא בבראשית רבה פרשת צ"ח ד' על הפסוק "ושמעו אל ישראל אביכם", ופרשו שם חז"ל את המלה "אל" כאילו היא כתובה באלף צרוי' כלומר "א-ל" – הוא ישראל אביכם.

ויעקב אבינו ממשיך שם ואומר: "מה הקב"ה בורא עולמות (היינו

עצמותו ומהותו ית' כדאיתא באגרת הקודש ד"ה "איהו וחיוהי חד") אף אביכם בורא עולמות. מה הקב"ה מחלק עולמות, אף אביכם מחלק עולמות".

ובויקרא רבה פרשה ל"ו, ד' מצאנו ראינו שהקב"ה הסכים על ידו גם בדבר הזה, כדאיתא שם: "אמר הקב"ה לעולמו: עולמי, עולמי, אומר לך מי בראך? יעקב בראך, וישראל יצרך שנאמר כה אמר ה' בוראך יעקב ויוצרך ישראל". (ישעי' מ"ג א').

ואף בפרשת בלעם נאמר ושם ניבא שיעקב אבינו נקרא א-ל, כדפירש רש"י על הפסוק "ארור אפם כי עז" (ויחי מ"ט,ז.) "אפילו בשעת תוכחה לא קילל אלא אפם וזהו שאמר בלעם 'מה אקוב לא קבה א-ל'". ובשפתי חכמים (שם אות ס'): "רצה לומר 'א-ל' היינו יעקב".

וכל ישר הולך, בוודאי מודה שמעין דברים אלו נאמרו בנעימה קדושה על כ"ק אדמו"ר הריי"ץ נ"ע, ע"י חתנו כ"ק אדמו"ר שליט"א.

וכבר אמרו חז"ל בבראשית רבה נ"ו ט' "אין דור שאין בו כיעקב".

רבותינו הסבירו והאירו את מאמרי חז"ל אלו עד שאפילו אנשים כערכנו יכולים להבינם

הן אמת, כי מאמרי חז"ל אלו, אינם מובנים דיים, וקשה להולמם ללא לימוד דא"ח. ונראה, שלהם ולפסוק "ונתתי מטר ארצכם בעתו" – מקרה אחד: משניהם התעלמו הפשטנים, בשניהם התקיימו דברי הגאון יעבץ נ"ע: "מחמת שלא ידעו ליישבו, שתקו".

'ופניתי אני לראות חכמה', לחפש הסבר מעט, בספרי 'חכמי האמת היודעים להסביר כל סתום' – 'פורש אין להם' לפי שכלנו הדל. הרמב"ן נ"ע בוישלח ל"ג כ', הסתפק רק במלים "ויש בענין הזה סוד גדול", וגם דברי מהר"ל מפראג נ"ע ב"גור ארי'" על רש"י שם אינם מוסיפים הרבה למי שלא הורגל בסגנונו המיוחד. הוא מעיר: "שהרי אלו-ה הוא מי שהוא קדוש מעניני הגוף, וזה יעקב". ואם כפשוטו, קשה מאוד להבין כוונתו.

עד שא-ל ה' ויאר לנו באור תורת החסידות, וזו מגלה לנו סוד צפונות המדרשים, עד שתהא מחשבת כל אדם תפיסא בי'.

בדרוש המתחיל "ואתה ברחמיך הרבים" משנת תרפ"ז, בקשר למאמר תלמידי הרשב"י, בשבח רבם (זוהר הקדוש פר' בא) "מאן פני האדון ה'? דא רשב"י", מסביר לנו כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע:

"הרשב"י נ"ע שהי' בתכלית הביטול לאור א"ס, ולא הי' בבחינת

מציאות לעצמו כלל, על כן שייך לומר עליו "אדון ה'", דהיינו האלוקות שבו, כי לעצמו אינו בבחינת מציאות כלל".

כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע אמר פעם על כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע: "ליכטיק זאל אים זיין אין גן עדן ווי ער האט אונדז געמאכט ליכטיק", אף אנו נאמר כן על הרבי הריי"צ נ"ע:

במלים ספורות אלו האירו פני המדרשים במאור שבתורה, זו תורת החסידות, ומיד התבררו והתלבנו הדברים כפשוטם וכאמיתתם.

דברים העומדים ברומו של עולם הסוד, נעשו פתאום מובנים היטב גם לאנשים כערכנו.

אם קודם התפלאנו ושאלנו איך יתכן שתלמידי רשב"י יאמרו על רבם "האדון ה'"? עכשיו זה מתיישב בשכלנו כדבר המובן כמעט מאליו: תלמידי הרשב"י, הרי הכירו את רבם, וידעו שהוא בטל תכלית ביטול לאור אין סוף ב"ה, ורק מציאות האלוקות, אלי' הוא בטל בתכלית, היא שקיימת בו, אם כן הוא – עצם האלוקות ואין בו עוד מציאות, מלבד האלוקות.

גם כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש הכיר את חותנו, אדמו"ר הריי"צ נ"ע ושלימות ביטולו לה', ולו נאוה תהילה זו, לומר עליו "דאס איז עצמות ומהות אליין, ווי ער האט זיך אריינגעשטעלט אין א גוף".

ובשביל בעלי "נגלה" שבתורה אשר לא נהירין להו שבילי הזוהר הקדוש, הביא כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערתו הנפלאה (מספר 56, שם) כיד הגאונות והצדקות הטובה עליו, דוגמא וראי'ה מפורשת מהתלמוד הירושלמי (בכורים פ"ג הלכה ג'), וכך נאמר שם: "'וה' בהיכל קדשו', דא ר' יצחק בר' לעזר בכנישתא מדרשא דקיסרין".

רק לפני שנות דור אחד נשמעו בווילנא דרשות ברוח מאמרים אלו

והמעניין ביותר הוא, שרק לפני שנות דור אחד ניתן הי' עדיין לשמוע בווילנא, בירת ליטא, דרשות ודיוקים נפלאים, המבוססים על הרעיון, שהקב"ה קרא לבשר ודם, ליעקב אבינו – "א-ל", בגלל התבטלותו השלמה ודבקותו אליו ית'.

מגידי וילנא לא יכלו, כמובן, לדעת את מה שהסביר כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע, אך כיהודים מאמינים, בהרגש נשמתם האלקית, חשו מן הסתם, שהתבטלותו המושלמת של יעקב אבינו לבוראו, וזה שאינו מציאות לעצמו כלל, היא הסיבה שהקב"ה קרא ליעקב "א-ל", ולכן לא

שאלו קושיות במה שמופלא מהם, אלא התבוננו וחידשו חידושים נחמדים במה שהורשו.

כוונתי לספר "בית יצחק" מהרב ר' יצחק בר' ניסן ז"ל מווילנא, מחברו של הספר הנפלא "קהלת יצחק" על התורה. בפרשת בלק על הפסוק "ותרועת מלך בו".

בשם הרב ר' גבריאל זאב ז"ל, הדרשן המפורסם בעיר ווילנא, מבאר המחבר באריכות, כי בלעם חפש ולא מצא שום חטא ושום חסרון במעשיו של יעקב, כדי שתחול חלילה בסיבתו הפך הברכה על בניו, וזהו: "לא הביט אוון ביעקב ולא ראה עמל בישראל". על כל התרי"ג שמר יעקב אבינו בשלמות, ואין בו שום פגם ושום דופי.

וכאן הרי מתעוררת מיד השאלה: ומה עם איסור כרת החמור של נשיאת שתי אחיות בחייהן? התשובה – "ותרועת מלך בו" – הוא ריעו וחבירו של מלך, מלכו של עולם, כי הקב"ה קראו "א-ל", וכשם שלמעלה באלקות, בזיווגי המדות העליונות, אין איסור זה נוהג, כך גם כאן, למטה, בעולמנו זה, לגבי דרגתו של יעקב הקרוי "א-ל", אין בדבר איסור. וחז"ל בסנהדרין כ"ב ע"א רמזו על כך במאמרם: "מלך משתמש בשרביטו של מלך".

את הדיוקים היפים האלה ביסס הדרשן הווילנאי על הקדמה יקרה, לקוחה מספר "ציוני" על התורה, מהגאון המקובל הר"ר מנחם ציוני זצ"ל, הובאה ב"ילקוט ראובני", בלשון זו: "ויקרא לו א-ל אלקי ישראל, אמר לו הקב"ה: אני א-לוה בעליונים, רצה לומר, בה' ספירות אחרונות, אתה – א-לוה בעולם השפל. ויש גירסא אחרת: אתה א-לוה בה' ספירות אלו, ה' ספירות אחרונות, כי דמות יעקב חקוקה בכסא הכבוד, וזה אמרו התחת אלקים אנוכי, ואני – בתחתונים בהנהגת העולם השפל", ע"כ.

ולפי זה, הקב"ה קראו ליעקב "א-ל", לא רק לענין שיהא גוזר והקב"ה יקיים, כפי שאפשר הי' לדחוק על דרך הפשט, אלא שיהא דומה ממש לאלוקות בהתנהגותו, כך שאיסור שתי אחיות לא יהא נוהג אצלו כלל, הלכה למעשה! כפתור ופרח!

לא יאומן כי יסופר, שאת זו דרש ברבים מגיד בוילנא בדור שלפנינו, והעיר ווילנא לא נבוכה. יותר מזה, המחבר "בית יצחק" חילק לו שבחים גדולים, וסיים: "וראויין הדברים למי שאמרן".

ספק, אם מחבר "בית יצחק" ידע שבתמימותו זכה לכוין למה שכתב כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע, בספרו "דרך מצוותיך", מצוות איסור ערוות אחות

אשתו דף ל' וזה לשון קדשו שם: "אלא שיעקב לפי שהי' לפני מתן תורה, והי' טהור וקדוש, עשה כן דוגמת היחוד באצילות, כי לו יאתה לעשות כן, להיותו מרכבה למדות דאצילות".

"אנשי הדעת" כולם ולא רק יעקב אבינו נקראים אלקים

ונראה בהדיא במדרשי חז"ל, שאין תואר זה – מיוחד רק ליעקב או לכמה צדיקים בודדים הדומים לו, בדוגמת יוסף הצדיק, רשב"י ורבי יצחק בן לעזר, אלא זוהי נחלתו של כל מי שבשם "ישורון" יכונה, כל הקרוב קרוב לאלקות עד כדי התבטלות מוחלטת ממציאותו, קראו הקב"ה "א-ל", אלא שיעקב הוא אבוהון דצדיקיא, וכולם נקראים "ישורון" על שמו.

וכך מפורש יוצא מפי חז"ל במדרש בראשית רבא פר' ע"ז על הפסוק "אין כא-ל ישורון", ודריש: "אין כא-ל"! ומי "כא-ל"? – "ישורון", ("ישורון" – נוטריקון "הנאין והמשובחין והישרים שבכם", והיינו – הצדיקים, דמדשני הכא למימר "ישורון", ולא "ישראל", דריש נוטריקון, ודריש אין כא-ל, בעל הכוחות כולן, רק ישורון – מי שהוא ישר ונאה באמת, האיש הזה רוכב שמים, שהוא משדד מערכות השמים, ומהפך כל דרכי הטבע, בעזרך, ודריש עוד על ישראל סבא, שמדתו "ישר", לכן נקרא ישר א-ל – שהוא כא-ל, שנאבק עם מלאכי א-ל ויוכל. "עץ יוסף" ו"מתנות כהונה").

וכן איתא ב"ספרי" על פסוק זה: "ישראל אומרים אין כא-ל, ורוח הקודש אומרת כא-ל – ישורון".

חזינן, שיעקב אבינו וכל "הנאים והמשובחים שבכם" מנאן המדרש והספרי בחדא מחתא לענין זה.

ובספר הקדוש "תולדות יעקב יוסף" דף ז', פרשת בראשית, קרוב לתחילת הפרשה, באמצע הפיסקא:

"אבל לגבי צדיקיא שנקראים "אלדים" כמו שמצינו במשה, שנאמר: "ראה נתתיך אלדים לפרעה", וכן יעקב: "ויקרא לו א-ל אלדי ישראל", וכיוצא בשאר צדיקים, לא הסתתר מהם הקב"ה, לכך: 'ויאמר אלדים יהי אור, ויהי אור', רצוני לומר, מיד כשעלה במחשבה של אנשי הדעת, שנקראים אלדים, שהקב"ה, שנקרא אור, מסתתר שם, אז נתפרדו כל פועלי אוון ונתגלה אורו יתברך, וזהו שכתוב ויהי אור, והשי"ת יכפר".

"ואם תבין זה תבין מאמר חז"ל "הקב"ה קרא ליעקב א-ל"

וכמה עריבות מתיקות וידידות באמרות הטהורות של כבוד קדושת

ה"קדושת לוי", בסגנון חסידות פולין, על הפסוק "התחת אלוקים אני", הנוגעים לענייננו.

וזל"ק שם:

"ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלוקים אני" ואונקלוס תרגם, "ארי דחלא דה' אנא" והנה לפירוש הפשוט בפסוק אין להבין התרגום.

ונראה כי הכלל, האדם בכל מדותיו צריך להדביק עצמו להבורא ב"ה: במידת היראה – לירא את ה' הנכבד והנורא, במידת אהבה – לאהוב את ה' הגדול, במידת התפארת – שיקויים בנו "ישראל אשר בך אתפאר", וכן בשאר המידות. וזה הוא עולם האמת. ואם תבין זה, תבין מאמר חכמינו ז"ל "מנין שהקב"ה קרא ליעקב א-ל", וגם מאמר חכמינו ז"ל "מה הקב"ה בונה עולמות אף הצדיקים" [להעיר ש"הקדושת לוי" הקדוש גריס כאן "הצדיקים" במקום "יעקב אביכם"], וגם מאמר חז"ל "עתידין צדיקים שיקראו בשמו של הקב"ה", וגם מאמר חז"ל "עתידין מלאכי השרת לומר לפני הצדיקים קדוש". והנה, אם האדם דבוק בכל המידות להבורא יתברך, אז הוא אינו "תחת אלוקים", אדרבה הוא דבוק בה', ואם ח"ו אינו מדבק עצמו בהמידות כנ"ל, אז הוא "תחת אלוקים", וזהו הרמז מה שתרגם אונקלוס, כי יעקב אמר, "התחת אלוקים אני", וכי אני "תחת אלוקים"? אדרבה, אני דבוק בה', וזהו שתרגם אונקלוס על זה "ארי דחלא דה' אנא", אני דבוק בכל המידות להבורא יתברך, ע"כ.

הטעם שהאריך רש"י בפירושו על הפסוק הזה בצורה בלתי רגילה

ולפי הרב הקדוש ר' צבי אלימלך נ"ע, הרבי מדינוב, בספרו "בני יששכר", האריך רש"י הקדוש, בצורה בלתי רגילה בפירושו על הפסוק "ויקרא לו א-ל אלקי ישראל". מתוך כוונה מיוחדת והיא: לאשר ולקיים "פסק דינו" של הגאון החסיד בעל ה"הפלאה" נ"ע, ולסלק הקושיא המתעוררת על ראייתו מהמדרש שלנו.

הכיצד?

ראה רש"י את מה שבעל ה"הפלאה" עתיד לחדש, ולהכריע "להלכה ולמעשה", שהקב"ה מוחל להם לישראל מיד עם אמירת שלש עשרה מידות הרחמים. והראי', לפי בעל ה"הפלאה": שהרי "א-ל", היא אחת מי"ג מידות, ואי אפשר לאדם להדבק במידה זו ולהדמות לבוראו, כי אי אפשר לומר "מה הוא 'א-ל' אף אתה תהא 'א-ל'", ומכאן אתה למד על כל שלש עשרה

המידות דבאמירה בעלמא סגי.

וחשש רש"י, אוהבן של ישראל, מהמדרש שלנו, שלא יתפרש כסתירה לבניינו, שהרי לפי המדרש, יעקב אבינו, בדידי' הווה עובדא, והעיד עליו יודע תעלומות, שקיים "הדבק במידותיו", גם במידה זו וקראו "א-ל", אם כן אין זה בלתי אפשרי בטבע בני אדם, ואזדא לה ראייתו של בעל ה"הפלאה".

אי לזאת טרח וכתב לה רש"י את כל האריכות הלזו, והוכיח שמדרשי חז"ל לחוד, ופשוטו של מקרא לחוד, ולפי פשוטו של מקרא לא מצינו שיגיע אדם לרום פסגת מעלה זו, ואם כן ראייתו של בעל ה"הפלאה" ראי' מעלייתא היא, והכי נקטינן, דהלכתא כוותי' דבעל ה"הפלאה".

רש"י אוהבן של ישראל מעדיף את הפירוש הפשוט על פירוש המדרש כדי להקל על עבודת בני ישראל ב"יעשו לפני כסדר הזה"

ולחביבותא דמלתא, נחזור שוב פעם, וביתר פירוט על תמצית דבריו הקדושים, הנחמדים מזהב ומפז רב.

במאמרי חודש אלול, מאמר ב', שואל ה"בני יששכר":

מה ראה רש"י הקדוש בפירושו בפר' וישלח, על הפסוק "ויקרא לו א-ל א-לוקי ישראל", לנהוג שלא כמנהגו בכל התורה כולה: שאחרי שפירש את הפסוק בדרך פשוטו של מקרא, ואחרי שפירושו עלה יפה ואין בו כל קושי בדרך הפשט, ממשיך רש"י ואומר "ורבותינו דרשו שהקב"ה קראו ליעקב א-ל", ועוד מוסיף על כך הערה מיוחדת במינה – "ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים", וחוזר ומצהיר "ואני ליישב פשוטו של מקרא באתי". ותמוה מאוד: אם רש"י לא בא אלא ליישב פשוטו של מקרא, ולפי פשוטו של מקרא פירושו טוב וחלק מכל צדדיו, מה הוצרך להביא מדרש רבותינו, הן מדרש זה לא הוסיף כלום ליישוב הפשט? ואם בכל זאת מצא רש"י לנכון להביא כאן פירוש נוסף, לקוח מהמדרש, למה לו להסתייג ממנו בו במקום ולומר "ודברי תורה כפטיש וכו"? כאילו מתכוון רש"י לומר: נכון באמת, רבותינו דרשו שהקורא הוא הקב"ה, והוא שקרא ליעקב "א-ל", אבל לא זו דרך פרשנות שלי, זה אמנם אחד מכמה טעמים שדברי תורה מתחלקים, בדוגמת הניצוצות הרבים היוצאים מן הסלע, אבל אין זה טעם שלי, אני בא ליישב רק פשוטו של מקרא. מוזר מאד, מה בעי רש"י בכל האריכות?

ותירץ ה"בני יששכר": אמנם כן, כוונה מיוחדת היתה לרש"י בזה שהביא את המדרש, והוא – כדי לומר שמדרש זה לא נראה לו להלכה, ואנן נקטינן כפשוטו של מקרא דוקא. ונפקא מינה טובא איכא הכא, גבי דיוקו של בעל ה"הפלאה" נ"ע.

רש"י ראה את מה שבעל ה"הפלאה" עתיד לחדש, וחידושו בא להקל על עבודת בני ישראל, אלא שיש סתירה לפירושו מהמדרש הזה, לכן החליט רש"י מרוב אהבת ישראל שבו, לצטט את דברי המדרש ולומר שאמנם, בתור דרש הדבר טוב ויפה, אבל להלכה ולמעשה אין אנו פוסקים כמותו. וטרח וכתב רש"י את כל האריכות, ובלבד שישראל המתפללים ייענו מן השמים מהר ובקלות.

דהנה בעל ה"הפלאה" הביא את דברי הגמרא במסכת ראש השנה דף י"ז עמוד ב' על הפסוק "ויעבור ה' על פניו ויקרא": "אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח ציבור והראה לו למשה סדר תפלה. אמר לו, כל זמן שישראל חוטאין, יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם". ונחלקו קדמוני המפרשים מה משמעות המלים "יעשו לפני כסדר הזה"? האם הכוונה שיתעטפו כש"ץ ויאמרו בפיהם את שלוש עשרה המדות, או שמא "יעשו לפני כסדר הזה" פירושו שיתדבקו במדותיו אלה – מה הוא רחום אף אתה היה רחום, וכן כל שלוש עשרה מדות, ורק אז הקב"ה ימחול להם? וכן איתא במפורש ב"ראשית חכמה", שער הענוה פרק א':

"ושמעתי משם הגאונים כי על כוונה זו אמרו במסכת ראש השנה על "'ויעבור ה' על פניו ויקרא', אמר רבי יוחנן אלמלא מקרא כתוב, אי אפשר לאומרו, מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח צבור והראהו למשה ואמר לו, כל זמן שישראל יעשו לפניי כסדר הזה, אני מוחל להם", עכ"ל. והדבר קשה, שהרי אנו רואים כמה פעמים אנו מזכירים שלש עשרה מדות, ואינם נענים. אלא, אומרים הגאונים, כי כוונת 'יעשו לפניי כסדר הזה', אין הכוונה על עטיפת טלית, אלא שיעשו סדר המדות שלימד הקב"ה למשה, שהוא א-ל רחום וחנון, דהיינו מה הוא רחום אף אתה תהי'ה רחום וכו' וכן לכל שלש עשרה מדות".

דעת לנבון נקל, כי בני ישראל יעדיפו יותר את הפירוש הראשון, שלפיו באמירה בעלמא סגי, ומיד ימחול להם הקב"ה.

הוכיח בעל ה"הפלאה" שהפירוש הראשון הוא הנכון, שהרי שלוש עשרה מדות מתחילות בתיבת "א-ל", ולא שייך לומר שהאדם יהי' דומה

לבוראו, גם במדה זו, במדת א-ל, "כי לא איש א-ל". ממילא ברור, שהכוונה ב"יעשו לפני כסדר הזה", היינו שרק יאמרו את התיבות הללו.

לפי זה, אומר בעל ה"הפלאה" נ"ע, גם יומתק מאוד לשון הפיוט שאומרים בסליחות "א-ל הורית לנו לומר שלש עשרה" – היינו שהמדה "א-ל", שבתחילת שלש עשרה מדות, באה להורות לנו כי די רק "לומר", ומיד הקב"ה מוחל לישראל. ולא הטריח אותנו הקב"ה, כתנאי למחילה, לקיים את המצווה של הדבק במדותיו ממש. עד כאן דבריו הקדושים של בעל ה"הפלאה" נ"ע.

והוסיף ה"בני יששכר", שרש"י זצ"ל חשש מהמדרש שלנו, המהווה לכאורה סתירה גמורה לדברי בעל ה"הפלאה" נ"ע, הטוען שמהמדה "א-ל" מוכח שמספיק רק "לומר" כי אין אדם יכול להגיע לדרגת "א-ל", אפילו אם כגובה ארזים גבהו, הרי חזינן הכא, שיעקב אבינו הגיע לדרגה זו, עד שהקב"ה קראו "א-ל". ויש עוד צדיקים הדומים לו, ואולי רק כלפיהם נאמר "יעשו לפני כדבר הזה". ואם כן אין מכאן ראי' שמספיק "לומר שלש עשרה"?

לכן בא רש"י וטרח והאריך וטען כלפי מעלה, שהמדרש אינו אלא כפטיש יפוצץ סלע, ואינו מתיישב עם פשוטו של מקרא, ואנן אזלינן בתר פשוטו של מקרא, ואם כן אין כאן לא קושיא, ולא סתירה, אבל יש כאן מחילה סליחה וכפרה, כי דברי בעל ה"הפלאה" נ"ע שרירין וקיימין להלכה.

הרבי הצ"צ נ"ע שקיל וטרי טובא בהבנת מאמר חז"ל "מאן פני האדון ה' דא רשב"י" על פי חסידות

עתה יצא לאור ספר המאמרים מכ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע, דשנת תרל"ג, מועתק לראשונה מגוף כתב יד קדשו.

בדרוש ארוך המתחיל בפסוק "ויצב שם מצבה ויקרא לו א-ל א-לקי ישראל"", מביא אדמו"ר המהר"ש נ"ע את כל מאמרי חז"ל הקשורים לנושא של "קראו הקב"ה ליעקב א-ל", ומעמיק שאלה בהבנת הדברים והקשיים המתעוררים דווקא מתוך לימוד החסידות.

הרבי נ"ע שואל שם: "ולכאורה צריך להבין היאך שייך על יעקב שלמטה לומר כן, דעם היותו נשמה דאצילות, לא הי'ה רק מרכבה לז"א דאצילות, ולא ז"א ממש. וכמו שכתב רבינו באגרת הקודש סימן כ', בענין נשמות דאצילות, וזו לשונו: "אך אינן אלוקות ממש לברוא יש מאין, מאחר שכבר יצאו ונפרדו מהכלים דעשר ספירות, שבהן מלובש הקו מאור אין

סוף, שהאור הוא כעין המאור כו'" עכ"ל. ואם כן, צריך להבין היאך אמרו חז"ל 'אף אביכם ברא עולמות' ואמרו רז"ל: 'יעקב בראך'"?

הדרוש של הרבי מהר"ש נ"ע (המבוסס על דברי כ"ק אביו אדמו"ר ה"צמח צדק" נ"ע ב"אור התורה" (חלק ב') פרשת ויחי ע' 716), מעוטר בהגהות רבות מכ"ק בנו אדמו"ר הרש"ב נ"ע.

אדמו"רינו נשיאינו שקלו וטרו והאריכו שם מאד ב"אמנם צריך להבין" אחרי כל תירוץ, והוסיפו עליו "ובעומק יותר" עד שסוף סוף יצא כנוגה צדקם, וכוונתם של חז"ל במאמרים קדושים אלה – נעשית מובנת ומאירה לכל מבקשי ה'.

כ"ק הרבי ה"צמח צדק" נ"ע מביא שם תחילה את פירושו של סבו, כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, על מאמר הזוהר הקדוש בפרשת בא (דף לח עמ' א') "מאן פני האדון ה' דא רשב"י": "שכיון שהי'ה נשמה דאצילות ממש, אם כן לא הי'ה נשמה שלו מסתיר כלל על האור האלקי, אלא הי'ה בביטול גמור, לכן היו יכולים לאמר עליו מאן פני האדון כו' דא רשב"י, שהשכינה מלובשת בנשמתו ונשמתו אינה דבר המסתיר כו', כי אם על דרך נשמת משה שאמר על עצמו ונתתי כו'".

אך עדיין לא נתיישבה דעתו הקדושה של הרבי ה"צמח צדק" בפירושו זה לגבי יעקב שקראו הקב"ה "א-ל", והוא מתבטא בסגנון לא רגיל ואומר "אך עדיין אין זה נוח לי", והוא מסביר מה מעיק לו בפירושו של אדמו"ר הזקן: "לפי שידוע שאף העשר ספירות דאצילות ממש, מה שנקראים בשמות שאינן נמחקין כמו 'א-ל', 'אלקים', אין הכוונה על העשר ספירות דאצילות ממש, כי אם רק על האור אין סוף המלובש בהן .... ואם כן הנשמות דאצילות שכבר נפרדו מהכלים דאצילות, ואין הקו דאור אין סוף מלובש בהן, על כרחך לא שייך לקרותן בשמות הבורא .... וכ"ק הרבי ה"צמח צדק" נ"ע מגיע לתירוץ משלו ואשר סוף סוף מניח את דעתו הק', וכלשונו הק':

"ולכן נראה לעניות דעתי לתרץ עם מה שכתב [אדמו"ר הזקו] שם [באגרת הקודש] סימן כ"ה וזו לשונו: 'דהא אשכחן דאפילו מלאך נברא נקרא ה', בפרשת וירא, לפירוש הרמב"ן, וכמו שכתוב ויקרא שם ה' הדובר אלי'ה כו', וכהאי גוונא טובא' עכ"ל .... וכיון שאפילו מלאך נברא מבי"ע ממש, כשהוא שליח נקרא בשם ה' ממש השוכן בקרבו, מכל שכן נשמה דאצילות ממש, שהוא בעצם אלקות, שכאשר ה' שוכן בקרבו על ידי עסק התורה והמצוות, שהן ארחות ה' ממש, תר"ך עמודי אור דכתר עליון,

יכולים להיות נקראים בשם ה' ממש. וזהו "כל הנקרא בשמי, בישעי' מ"ג, ז', ותרגם יונתן 'כל דא בגין אבהתכון צדיקייא דאיתקרי שמי עליהון'. ובגמ' פרק ה' דבבא בתרא, דף ע"ה ב', עתידים צדיקים שיקראו על שם הקב"ה, עיין שם בפירוש רש"י "שיהי' שמם הוי'", והיינו שלעתיד יהי' בהם גילוי אור אין סוף על דרך שמלובש בעשר ספירות דאצילות וזהו "והתהלכתי בתוככם". אלא שזהו רק לעתיד לבוא, אבל אבות העולם שאמרו רז"ל "שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא", אם כן הי' בהן מבחינה זו דעתידים שיקראו כו'".

והרבי מהר"ש נ"ע ממשיך אח"כ לבאר בדרך זו גם את מה שאמר יעקב אבינו לבניו "אף אביכם בורא עולמות" ואת לשון המדרש על הפסוק "בוראך יעקב", שאמר הקב"ה "עולמי עולמי מי בראך, יעקב בראך" (ומציין שפירושו של ה"מתנות כהונה", דחוק).

בסופו של הדרוש כותב כ"ק אדמו"ר מהר"ש נ"ע: "וע"פ כל זה יובן ענין מה שאמרו רז"ל "א-לקי ישראל קראו ליעקב א-ל" שגם יעקב שלמטה הי'ה נקרא בשם א-ל, שהוא מז' שמות שאינם נמחקים. והיינו שגם בהיותו בעולם הזה הי'ה נקרא כן, על שם כי להאבות הטעים הקב"ה מעין עולם הבא, וכמאמר רז"ל בסוף פרק קמא דבבא בתרא "שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין עולם הבא". אם כן, האיר בהם גם בהיותם בעולם הזה, הגילוי שיהי'ה לעתיד, שעתידים שיקראו על שמו של הקב"ה, ולכן קרא אותו "א-ל" שהוא שם הבורא".

ובוודאי התכוון כ"ק אדמו"ר המהר"ש נ"ע בדבריו אלה, גם לומר לנו: ועל פי כל זה יובן גם מה שנאמר על נכדי הקדוש (כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע) על ידי חתנו הקדוש (כ"ק אדמו"ר שליט"א): "עצמות ומהות ווי ער האט זיך אריינגעשטעלט אין א גוף".

ונסיים ברזין דלעילא ומלין דגניזין, מתיקין כדובשין, מכ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע בדרוש הנ"ל:

"ועל דרך זה יובן מה שכתבתי במקום אחר, הקושיא מה שאומרים בשמונה-עשרה אלקי אברהם כו', ולכאורה אלקי השמים הוא שבח יותר. ולפי הנ"ל אתי שפיר. דכיון דאבות העולם הטעימן מעין עולם הבא ולמעלה משאר נשמות דאצילות, אלא על דרך גילוי אלקות בעשר ספירות דאצילות, ולכן נקרא יעקב "א-ל", אם כן מה שהקב"ה נקרא אלקי יעקב הוא שבח עצום יותר ממה שנקרא אלקי השמים, שהן בריאה יש מאין, אם כן הוא בורא נבראים. אבל מה שהוא אלקי יעקב, אף שיעקב נקרא "א-ל",

להיות שבו הי'ה הגילוי אלקות עד שהי'ה יכול לברוא עולמות, כמו שכתוב ברבות שם "מה הקב"ה בורא עולמות, אף אביכם בורא עולמות כו" אם כן כיון שהוא ית' בורא בריאה כזו, הרי זהו שבח גדול יותר. וכענין "הודו לאלקי האלקים", שהוא א-לוה גם של מי שנקרא אלקים, וכמו יעקב כו'.

לא ניחא לי' לבעש"ט בתלמיד שאינו הגון ולכן פעל ועשה מופת שלא ימצאו דבריו הק' חן בעיני המתנגדים המחוצפים

וכמה עלינו, עדת החסידים, הדבוקים באילנא דחיי, להודות ולהלל לה' הטוב על כל הטוב אשר גמלנו, והטביע בנפשנו אהבה ויראה לחסידות ולחסידישע וועדטער. ומה עלובים אלה המתרחקים ממנה ולא עוד, אלא שמזלזלים בה, רחמנא ליצלן.

סיפר לי אבא מארי הרב החסיד ר' שמעי' יהודא ע"ה, שבהיותו צעיר לימים בקרמנצ'וג של אז, אמר פעם לליטאי אחד, מתוך כוונה לקרבו קצת לחסידות, דבר תורה, "א וואדט", מהבעש"ט נ"ע, אך הלה התנגד בתוקף ל"וואדט", ולא רצה לקבלו, ואף התבטא במלים חריפות. נעבאך, נעבאך! אבא הצטער מאוד ולא ידע את נפשו על שגרם ליהודי לחטוא בלשונו.

הי' באותו מעמד, בבית הכנסת, יהודי פיקח, חסיד ואיש מעשה, ור' נחום וולפוביטש שמו, הי"ד, ובראותו צערו של אבא, אמר לו: אל תצטער, אני רואה כאן מופת מהבעש"ט נ"ע, שהרי חז"ל אסרו, והחמירו מאוד, ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון, כדאמרינן בסוף מסכת חולין דף קל"ג ע"א: "כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל וכו'", ועוד אמרו שם: "כל השונה לתלמיד שאינו הגון, כאילו זורק אבן למרקוליס וכו'". ומבאר זאת המהרש"א זצ"ל, בחידושי אגדות שלו בבאור נפלא, קילורין לעינים, וז"ל: "הדמיון בזה כי התורה נמשלה לאבן יקרה והיצה"ר אשר בתלמיד שאינו הגון, הוא נקרא אבן מכשול ואבן מרקוליס, ואמר כי הזורק אבן למרקוליס, אף שאין דעתו אלא לבזיון, הנה הוא מוסיף כבוד לעבודה זרה, כיון שעבודתה בכך. ונעשה גם אבן זו – אבן שיקוץ לעבודה זרה. כן השונה התורה, שהיא אבן יקרה לאינו הגון, הנה הוא מוסיף אבני מכשול בו, שאינו לומדה אלא בתכלית וכוונה רעה, כמאמרם: "הלומד תורה שלא לשמה טוב לו שלא נברא וד"ל".

והרי אמרו, המשיך הרה"ח ר' נחום הנ"ל דברו לאבא מארי' "האומר שמועה בשם אומרו, יראה כאילו בעל השמועה עומד לנגדו", (ירושלמי שבת פ"א,ב) אם כן, בעל השמועה כאילו נעשה רבו, והשומע נעשה

תלמידו, ולא ניחא לי' לבעש"ט נ"ע בתלמיד שאינו הגון זה. מה עשה הבעש"ט נ"ע? פעל ועשה שלא יתקבלו חידושיו בעיני האיש, וכך ניצל מכלל "השונה לתלמיד שאינו הגון".

כה עשו חכמינו: הם הכניסו לתלמוד אגדתות תמוהות בכוונה תחילה כדי שלא ימצא חן בעיניהם

אמרתי בלבי, מה גדולה הרחמנות על אותו תלמיד, אם הבעש"ט נ"ע נאלץ לנקוט כנגדו, כמעט אותם האמצעים ואותה תחבולה ממש, שנקטו חז"ל כלפי הגויים, היינו שכדי שלא תמצא התורה חן בעיניהם, וכדי שלא ירצו לקבל דברי אלוקים חיים שבתורתנו הקדושה המסורה לנו בעל פה, הסתירו בכוונה תחילה את סודות תורתנו הקדושה באגדות תמוהות, ודוקא תמוהות מאוד.

וכדברי אחי המהר"ל זצ"ל מפראג, הגאון רבי חיים זצ"ל, ב"ספר החיים" בפרק שני מ"ספר זכיות", וכה דברו שם:

"ונקראו חכמי התלמוד – "חכמי האמת", כי כמו שאמת יענה דרכו, וכל העולם כולו לא יוכלו להשליך האמת ארצה, כך – התלמוד, לפי שהוא אמת מצד עצמו, יש לו קיום אף על גב שכל האומות מלעיגים עליו, אפילו הכי הוא מקובל וטוב ויפה הדבר עלינו ועל זרעינו... על כן אנו נוהגים לומר בכל סיום מסכת "הדרן עלך"... הכי נמי, תבואתה של תורה אינה נשמרת רק על ידי אותן האגדות התמוהות, שעל ידי כן הסתירו בהן את חכמתה, שאלמלא כן, כבר שלח האויב ידו ולשונו בדברי חז"ל, להפוך את דבריהם למינות, כדרך שעשה בתורה שבכתב. ולא הי', אם כן, נשאר לפנינו שום דבר, אשר בו נפלינו אנו מכל העמים. אבל עכשיו, על ידי האגדות התמוהות, הספר הקדוש הזה בזוי בעיניהם מלהפוך (=מלערבב) דבריו ודבריהם. ובין כך נשארו הדברים האלה בידינו על פי שלימותם, שלא יפגעו בה הכלבים, ובהם יוודע כי אנחנו לבד עם ה' ומרעיתו", עד כאן לשונו הזהב.

והלב דואב וכואב לקרוא המשך דבריו הקדושים של הגאון ר' חיים זצ"ל, באותו פרק: "שכבר הי' מעשה, שעמדו רשעי בני עמנו ושלחו ידם ולשונם בכלי חמדה זו, וחשבו לתת אותה לשריפת אש מפני לעג הדברים התמוהים, שנמצא בו לפי מיעוט שכלם. וכמעט שגמרו מזימתם הרעה, עד שהאיר ה' רוח חכם נוצרי אחד, שעמד בפני השרים והעמים, ולימד זכות על הספר הקדוש הזה".

מה נורא מוסר השכל זה! אין זה, כי אם אזהרה חמורה למי שלא למד דא"ח, ובעיניו כל אותם אגדתות ואימרות קודש נראות תמוהות מאוד, שלא ידרוש במופלא ממנו, ויתקע דעתו ומחשבתו רק במה שהורשה להתבונן, וכמו שעשו דרשני וילנא הישרים בלבותם בדור דעה הקודם, ומהם יראה וכן יעשה גם הוא, ויתבונן רק בעוצם התבטלותם של הצדיקים לבוראם, ובהפלאת קדושתו של כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע, למעלה משרפי קודש כעדות כ"ק חתנו, אדוננו מורינו ורבינו שליט"א.

ובסופו של דבר הם נאלצים להודות על האמת

ונזכרתי עכשיו, אחרי כותבי כל זאת, שהזדמן לי פעם ברוסי', לראות בספרו של מרדכי טייטלבוים – "הרב מלאדי" – כי לא אחת נאלצו אחינו הליטאים להודות בעל כרחם, שהצדק עם החסידים. וכמה דברים, שלא נראו להם קודם, ואף נלחמו כנגדם בשצף קצף, התגלו להפתעתם כמאמרי חז"ל שלמים ומפורשים, אלא ששכחום, כנראה, וחזרו החסידים ויסדום.

ולדוגמא, אחת מני רבות, מביא מחבר "הרב מלאדי" את הפירוש החסידי לפסוק "מלא כל הארץ כבודו" – שהקב"ה נמצא ממש בכל מקום, ואמונה זו, היא, כידוע, עיקר, ממנו יתד, ממנו פינה, בשיטת הבעש"ט נ"ע, והם לצערנו, חלקו על כך בתחילה, מחמת חסרון ידיעה, במחילה מכבודם, עד שנגלה עליהם מאמר חז"ל, בשמות רבה פרשה ב,ט, "מה ראה הקב"ה לדבר עם משה מתוך הסנה? ללמדך שאין מקום פנוי בלא שכינה, ואפילו סנה", ואז הודו על האמת. כן תהי' לנו בעז"ה עם המדרשים שהבאנו לעיל.

ואם לרגל המלאכה נאלצנו לדבר בגנותו של אביגדור המלשין, כדאי לסיים בשבחו ולצטט את ה"בית רבי" דף ל"ד ע"ב: "ושני בנים היו לאביגדור ונתקיים בהם הכתוב מי יתן טהור כו' כי הם היו חסידים גדולים ולא רצו להזכיר שם אביהם כלל וגם לא רצו שיזכירום על שמו עד שגם לעלות לתורה צוו שיקראום ע"ש חותניהם" ואני הקטן הכרתי אישית חסידים ואנשי מעשה מצאצאיו, התופסים מקום נכבד בעדת חסידי חב"ד.

* * *

הרמב"ם נ"ע בסוף פירושו למשניות מסכת "ברכות" כותב בזה"ל: "יקר בעיניי ללמד עיקר מעיקרי הדת והאמונה יותר מכל אשר אלמדהו".

הנה כי כן, העוסקים בהפצת רעיונות החסידות, המבארים באר היטב כל סתום באמונתנו הצרופה, יקרים בעיניו הרמב"ם הקדוש נ"ע, יותר מכל הלומדים האחרים.

אתרוגי קאלברי בימי משה רבנו

הסבא הי' קשור מאד גם אל הרבי מהורנוסטייפיל, הוא הגאון הקדוש ר' מרדכי דוב נ"ע, והוסמך על ידו להוראה. פומי' דסבא לא הווה פסיק מלהללו ולספר הודו וגאונותו וצדקתו, והי' אומר שדרכו בקדש של הרבי מהורנוסטייפיל הי' לשלב חסידות טשרנוביל עם חסידות ליובאוויטש, כי שמם של שני סביו הקדושים בקרבו. וכך גם הקפיד, למשל, שיהי' לו אתרוג מארץ ישראל ואתרוג מקאלאברי.

וכפי שנודע לאחרונה מתוך ה"רשימות" של כ"ק אדמו"ר (חוברת ד' ע' 10) נהגו כן ללא פרסום גם רבותינו נשיאינו נ"ע.

ומדי דברי על אתרוגי קאלאברי, השקט לא אוכל מלהגיב בזעם על דבריו של "למדן" אחד, חכם בעיניו שבא בגבולנו, הבוטה כמדקרות חרב ומתקיף לה לאימרתו הידועה של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע, אשר הובאת בהוספות ל"שלחן ערוך אורח חיים" שלו, ע' תשכ"ה, ומדברת בשבחם של אתרוגים אלה. וזה ל"ק שם "קבלה בידינו מאדמו"ר הזקן, בעל ה"תניא" ו"השלחן ערוך" להדר אחר אתרוגי קאלאברי – יאנאווע "מטעם הידוע לו". ואמר, כאשר אמר הקדוש ברוך הוא למשה ו"לקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר" וכו', הושיבו שלוחים על ענן ושלחום להביא אתרוגים מקאלאבריא".

אימרת אמת זו, יורדת ונוקבת עד עמקי תהום נפשו של כל חסיד, ומלהיבה את רוחו לחפש ולהדר לברך על אתרוגי קאלאברי דווקא.

"עמלק" בגימטרי' "ספק"

והנה בא "למדן" זה ומחליט לצנן את הרוחות וללחוש באזניהם של חסידי חב"ד כי ההתלהבות היתירה, המבוססת על אימרה זו, איננה מוצדקת. אני, אומר ה"למדן", הולך רכיל ומגלה "סוד" כי ארץ איטלי', כולל אזור קאלאברי, לא היתה קיימת אז בעולם. פוק חזי, הוא אומר, גמרא מפורשת בסנהדרין דף נ"ו, הקובעת, כי עד שלא נשא שלמה את בת פרעה ועד שלא ירד גבריאל ונעץ קנה בים, לא גדלו שם שום פרי הדר. כי איטלי', כולל קאלאברי, לא היתה בעולם.

ובעקיצת עקרב העיז ה"למדן" לטעון, שאמונתנו ברוח קדשו של כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בעת שיצאה אימרה זו מפיו הקדוש, סותרת גמרא מפורשת, הוסיף בחוצפתו שאין הוא לועג ח"ו על דברי חכמים, ואין הוא טוען, שמבחינה טכנית היו איזשהם קשיים למשה רבינו להטיס שלוחים לקאלאברי על ידי ענן. המרחק ממדבר סיני עד איטלי' הוא סך הכל כמה מאות קילומטרים, ועם הענן הי' אפשר להמשיך ולטוס אפילו עוד כמה מאות קילומטרים נוספים. ולא זו הבעיא. הוא רק טוען שהשלוחים, אחרי שהגיעו לייעדם על מנת לקטוף את האתרוגים, מצאו את כל השטח מוצף במים, כמים לים מכסים, ונאלצו לחזור על עקבותיהם בידיים ריקות.

כל חסיד וירא שמים בוודאי ממלא פיו שחוק לשמע דברי בלע אלו, ואינו שת לבו אליהם. אך לנו, יוצאי רוסי', קשה מאד לעבור על כך בשתיקה, סגנון דבורים אלו מזכיר לנו את העבר הלא רחוק, ואת מה שעבר עלינו שם, ואת שיטת ההכחשה של הייבסקצי'ה שבאותם הימים כפי ששמעתי פעמים רבות מאחי ע"ה.

אחי הגדול הרה"ח ר' ישראל יעקב ע"ה נאלץ ללמוד בעיר מולדתנו קרמנצ'וק שבאוקריינה, בבית ספר סובייטי בשפת יידיש. במשך כל שנות לימודיו לא דרכה כף רגלו על מפתן בית הספר בשבתות ובחגי ישראל. את הצרות והרדיפות שנתכו על ראשו בגלל שמירת שבת בפרהסיא, אי אפשר לתאר במלים, אך יותר מכל, נגעו ללבו ולנפשו העדינה דברי האפיקורסות שהיו משמיעים הייבסקים, השכם והערב, בכתות בית הספר ה"יהודי". הייבסקים דאז לא רצו לטרוח יותר מדי ולהתווכח בפרטי ענייני האמונה. הם אימצו להם קו פשוט קצר ונוח מאד מבחינתם: להכחיש את הכל. את הכל, הם אמרו, המציאו היהודים מלבם: את סיפור יציאת מצרים, את הבעש"ט ואת השפולר זיידה, את הכל. לפעמים נכחו בכתה צאצאיהם הישירים של הצדיקים האלה והיו יכולים להזים את עדות שקר שלהם

בעצם נוכחותם, אך פחדו פחד מוות לסתור את דברי התעמולן הקומוניסטי. (כ"ק אדמו"ר שליט"א מזכיר את השיטה המרושעת הזו ב"התמים" ע' 852).

פעם, הי' מספר אחי ע"ה, בא לבית הספר ייבסק "מקצועי" וטען טענה חדשה. היהודים המציאו לא רק את סיפור יציאת מצרים, אלא גם את ארץ מצרים עצמה, ארץ שאינה קיימת, הוא אמר, בעולם. הוא חפש בכל המפות ולא מצא ארץ בשם זה. ברוב בורותו הוא באמת לא העלה על דעתו אולי זו ארץ אגיפטן.

הייבסקים ההם למדו להסתפק גם במועט: אם הצליחו לבלבל אפילו במקצת את דעתם של הנפשות התמימות, בהטילם "רק" ספק באמינות הסיפורים, ששמעו מאבותיהם, דיים. "עמלק" בגימטריא "ספק" ועינינו קרירות בעניני קדושה, ומטרה זו הם היו משיגים, כך הם חשבו, על ידי שיטת "להד"ם".

כך ה"למדן" דנן מנסה להכחיש לגמרי את קיומה של קאלאברי בימי משה רבנו ולסתור, חלילה, את דברי כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע.

גם את קליפת "עמלק" בגימ' "ספק" יש לנצל לעבודת ה'

בקשר לשיטת "עמלק" זו, הי' אחי ע"ה אוהב לספר סיפור נפלא, עמוק עמוק מי ידענו, מהרב הקדוש מברדיטשוב נ"ע. סיפור זה מופיע דווקא בחבורו החשוב של אחד הבולטים מבין דרשני ורבני ליטא בדור הקודם, הוא הרב ר' בנימין בהרב ר' יעקב זצ"ל, רבה של עיר וויאזמא פלך סמאליענסק. בספרו "חמש ידות", פרשת בראשית דף ו'. בראש הספר מתנוססות הסכמות מהגאונים ה"שדי חמד", הרב ר' חיים ברלין זצ"ל ועוד. וזה לשונו:

מספרים על איש אחד ממשכילי הדור, שהיה מלומד גדול ובקי בתורה, לא כמשכילי זמננו שלא קראו ושנו, רק לובשים כתנת אדומה ומגלחים זקנם ומשליכים הכובע מהראש ונעשים משכילים וחכמת מה להם, והי' האיש ההוא אפיקורוס גדול, מגלה פנים בתורה שלא כהלכה, וידע לטהר את השרץ בק"נ טעמים, להורות כי ע"ז לא כוונה התורה, וע"ז הוא אומר שכבר נשתנו הזמנים והאקלימים, וזה אך בדרך משל, מליצה, חידות, כדרכם תמיד למצא מגרעות בדברי חכמינו ז"ל. והנה האיש הלז התוכח תמיד עם רבני וגדולי ישראל וכלם הראו לפניו מה שנראה מהכתובים ודברי קבלה בענין תורה ומצות, שכר ועונש, וכדומה, ובצאתו מהם השליך

תמיד כל דבריהם ארצה ומצא ההיפך לפי דעתו המשובשת, וכאשר שמע שמע כבוד הגאון הצדיק מוהר"ר לוי יצחק מברדיטשוב ז"ל עלה בדעתו להתראות גם עמו להתוכח, וכאשר נכנס אצלו ראה אותו הולך שב בחדרו וספר בידו ולומד בדביקות נפלא ובהתלהבות עצומה, ומראהו נורא מאד ודובר אל נפשו בזה הלשון: "אולי הענין האמת כמה שנאמר", וחוזר זה המאמר כמה פעמים, ואינו משגיח עליו כלל, והאיש משתאה, מחריש לדעת מה זאת. ונפל עליו אימה ופחד מהוד מראהו וארכובתיו דא לדא נקשין, ולבסוף נגש אליו הרב הקדוש זצ"ל ואמר לו: "שמע בני, הנה כבר היית אצל כמה גאוני ישראל, וכלם הראו לך מן התורה ומן הקבלה גודל שכר תורה ומצוות, והעונש להעובר עליהם וכדומה, והנה אך שחתו דבריהם הנעימים, כי יצאת מהם והיו אך לשחוק בעיניך, יען כי להראות על השלחן הגן עדן והגיהנם בלתי אפשרי, ומה בצע אם גם אנכי אומר לך כזאת? הלא גם אנכי לא אוכל להראות לך בעליל, אך שמע נא בני, אולי האמת כאשר כתוב בתורה, וזכור נא בני הסכנה הגדולה המרחפת על ראשך אולי האמת כן, אנה תברח ואיך תמלט? ולא זה הוא כמו הזאקאן של מלך בשר ודם שנוכל להורות בו ככל העולה על רוחנו, הלא בנפשנו הוא! ואם חלילה נטעה בזה, אבדה תקותנו, נגזרנו לנו! " וכל כך הרבה עליו בדברים אלו, עד שנעשה בעל תשובה גמור, ומן אז והלאה קיים ככל הכתוב מבלי לבקש צדדים והתירים. ע"כ מספרו של הרב הליטאי "חמש ידות".

והי' אחי ע"ה אומר שהרב הקדוש מברדיטשוב נ"ע שבה את שביו של "עמלק", את קליפת ה"ספק", וממכה זו עצמה תיקן רטי' ותרופה ו"חיסונים" לחולה ה"ספיקות". אם עמלק, ברצותו להטיל ספק בלב היהודי, אומר לו: "למה אתה מתלהב כל כך בקיום המצות, אולי אין הדברים נכונים"? בא הרב הקדוש מברדיטשוב נ"ע ואומר ליהודי: "אולי הדברים כן נכונים, ועליך ליזהר בתכלית מלעבור עבירה גם מ"ספק", ועל זה אין מענה לשום אפיקורס בעולם, והוא חוזר ליהדותו מחמת ה"ספק" של "אולי כן", וכיון דעל, על, ושמירת המצוות מפני ה"ספק" מביא אותו ל"ודאי" ונעשה בעל תשובה גמור, "מפני שישראל עצמן הם מאמינים בני מאמינים וכו', וגם ה"סטרא אחרא" עצמה אין לה ספיקות כלל באמונה, רק שניתן לה רשות לבלבל האדם בדברי שקר ומרמה להרבות שכרו" (תניא קדישא סוף פרק כ"ט).

וכך גם ידע הרב הקדוש מברדיטשוב נ"ע לנצל בעבודת ה' אפילו את קליפת "עמלק", בגימ' "ספק", להעלותה ולהפכה לקדושה, על ידי שהחזיר

את היהודי בתשובה בעזרת קליפה מאוסה זו.

נחזור לענייננו ונחפשה ונחקורה אחרי האמת ונגלה שאין, ואינה יכולה להיות, כל סתירה בין אימרת כ"ק אדמו"ר נ"ע לבין אגדת חז"ל הנזכרת. וה"למדן" לא יצליח במזימתו – להכניס "ספק" בפתגם אדה"ז נ"ע ולקרר את התלהבותו של החסיד. ואעידה לי עדים נאמנים מבין הספרים שבביתנו, אותם זכינו להביא מרוסי', המוכיחים בעליל, שמאמר חז"ל "ירד גבריאל ונעץ קנה בים", עליו בנה אותו "למדן" את "קושייתו העצומה", שיך כל כולו לחלק הדרוש והרמז שבתורה, ועוסק ב"קליפת איטלי'" הרוחנית, אבל איטלי' הלזו הגשמית, היתה קיימת מאז ומעולם על עצי פרי הדר שבה. ומהם, מעצי קאלאברי הגשמיים, קטפו שלוחי משה רבינו אתרוגים והביאו לו, כדקיי"ל "חזקה שליח עושה שליחותו". ואזלא לה קושייתו מעיקרא, כלעומת שבאה, בידים ריקות.

ה"סדר הדורות": צפו בן אליפז הי' המלך הראשון ברומי

דהנה הגאון הקדוש בעל "סדר הדורות" (בדברו על מאורעות שנת ב' אלפים שי"ג, כמאה ושלושים שנה לפני קבלת התורה) כותב כי "צפו בן אליפז מלך חמשים שנה על כל ארץ כתים ועל כל ארץ איטליא", ובשם "דרשות רש"מ" (כנראה הכוונה להקדוש ר' שלמה מולכו זצ"ל), מוסיף בעל "סדר הדורות" ואומר, ש"אחר מיתת יוסף ברח (צפו בן אליפז) לקנפניא ומלך על כתיים **ברומי**, ולבסוף מלך על ארץ יוון איטליא, והוא הי' מלך ראשון **ברומי** ובנה היכל ראשון ברומי".

ושם סוף ע' 108: "רבו של שלמה הי' שמעי, וכל זמן שרבו הי' קיים, לא נשא בת פרעה, וכשלקחה, נעץ גבריאל קנה בים ועלה שרטון, שעלי' נבנה רומי, ולפי הקרוניקו, **כבר הי' נבנה**, אלא **הכוונה שנתגדל רומי, ובנו חומה סביבה**", עד כאן לשונו.

ה"בן איש חי" קובע בהחלטיות: בוודאי הגמור אין מאמר זה כפשוטו

והמחבר ספרי "בן איש חי", הרב הגאון ר' יוסף חיים זצ"ל מבגדד, בספרו "בן יהוידע" על מסכת סנהדרין דף כ"א כותב על מאמר חז"ל "ירד גבריאל ונעץ קנה בים והעלה שרטון ועליו נבנה כרך גדול של רומי", בזו הלשון: "הנה בוודאי הגמור אין מאמר זה כפשוטו, דאיך יתכן לומר שכל הארץ הגדולה והרחבה, אשר כרך רומי בנוי בה, היתה ים קודם שנשא

שלמה המלך עליו השלום את בת פרעה, ובמשך שנים, שלא הגיעו לשבע מאות שנים, נתחדשה קרקע זו בתוך הים ונבנה עלי' כרך גדול של רומי, שהי' בנוי בזמן בית שני? על כן וודאי מאמר זה נאמר על דרך החידה, שבו רמוז ענין עמוק וכו'" עד כאן לענייננו, וממשיך שם להסביר כדרכו ע"ד הרמז.

ה"אהבת איתן": כל הספור הזה אינו כמשמעו

ובגליון "עין יעקב" על מסכת שבת (דפוס ווילנא דף כ"ח) כותב "אהבת איתן": עיין ביוחסין, וצמח דוד, ושלשלת הקבלה, וסדר הדורות, שהקשו דלפי סופרי דברי הימים, קראניק, כבר היתה עיר הבירה של רומי (שמכנה אותה כרך גדול שברומי) עיר נושבה קודם לכן, גם המלעיגים על דברי חז"ל ימצאו פה מקום להראות, כי הנה זרה למו ידיעת גלילת הארץ, כי כאן משמע מדברי רב יהודא אמר שמואל, דעיר רומא היא אי בלב ים, מוקף במים מכל צד, ובאמת איננו כן, ונעבור אלי' ברגל ביבשה וכו' אבל וכו' כל הספור הזה אינו כמשמעו... עכ"ל.

ובכן, עינינו הרואות את המפרשים, המגלים לנו את איטלי', שמלפני שלמה המלך, וקובעים בוודאות שהארץ הלזו הגשמית היתה קיימת על פני השטח מקדמת דנא, ומסבירים את דברי חכמים וחידותם על "ירידת גבריאל ונעיצת הקנה" בדרך רמז ודרוש אבל "ודאי גמור שאין המאמר כפשוטו", ואם כן, אין כאן שום סתירה לאימרתו של אדמו"ר הזקן לגבי קיום מצוות ד' מינים כפשוטם, בגשמיות, על ידי דור מקבלי התורה.

"אני מקרא אני דורש מ"עולם הדרוש" ואתה מקשה עלי מ"עולם הפשט""

יש הסבר יפה מהגה"ק בעל חידושי הרי"ם נ"ע, וראויים הדברים למי שאמרם, על מאמר חז"ל "יעקב אבינו לא מת". ושואלת שם הגמ' "וכי בכדי ספדו וחנטו וכו'? אמר לי' אני מקרא אני דורש, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים". ושואל החידושי הרי"ם נ"ע מה תשובה היא זו לקושיא כה גלוי', שיסודה במקרא מלא שדיבר הכתוב באריכות, איך שספדו וחנטו את אבינו יעקב, ואתה בא ואומר, שהוא בכלל לא מת? ומסביר החידושי הרי"ם נ"ע ש"מקרא אני דורש" היא תשובה מלאה ועניינית מאד, והדגש כאן הוא על המילה "דורש", כלומר, אני מסתכל על הדברים כפי שהם נראים בעולם הדרוש, ורואה בבירור כי "שם" יעקב אבינו בחיים, כשם שזרעו בחיים,

וקושיא שלך, הלקוחה מעולם אחר, מעולם הפשט, אינה רלוונטית.

אף אנו נאמר כן. אם העד העיד בנו האיש, האדם הגדול בענקים, בעל "סדר הדורות", שאיטלי' של יוון היתה קיימת מאז ומתמיד, אלא שבניית מלכות הרשעה כמדינה לעצמה, התחילה עם נישואי שלמה, ושלזה, ורק לזה, התכוונו חז"ל בדרשתם "ירד גבריאל", ואם אדמו"ר הזקן מעיד ברוח קדשו שדור דעה מהדר במצוות הי' וברך על אתרוגי איטלי' דוקא, מה מקום לקושיא על עובדה היסטורית זו, מחלק הדרוש שבתורה.

אין שואלים קושיות מ"עולם הדרוש" על עולם ה"פשט"

זאת ועוד אחרת. בליקוטי שיחות חלק י"ט ע' 573 מרבה הרבי שליט"א לספר בשבחם של אתרוגים הבאים ממשמני הארץ, זו איטלי' של יוון, ומוכיח ממאמר חז"ל ד"ירד גבריאל" שגם על פי נגלה דתורה, בנוסף על "הטעם הידוע לו" של אדמו"ר הזקן, יציבא מלתא בטעמא, ד"כל חלב לה'", שיש להדר אחרי אתרוגים אלה, הואיל ונפק מפומא דיצחק וקרא לארץ זו "משמני הארץ", והתכוון בוודאי לארץ שלא היתה בכלל הברכה שניתנה ליעקב. ומכיוון שלא מצינו בדרשות חז"ל חבל ארץ, שבא לעולם לאחר זמן, חוץ מאיטלי' של יוון, מהדרינן אחר אתרוגיהם. זה תוכן דברי קדשו של הרבי שליט"א.

ועתה הגע עצמך, האם יעלה על הדעת שהרבי שליט"א יביא בענין זה מעשה ופירוש, לסתור את פתגמו המפורסם של אדמו"ר הזקן נ"ע, הרגיל כל כך בלשון חסידיו ועבדיו, ויאמר טעם וסברא שהוא בסתירה גמורה לפתגם זה, אם נבין את דבריהם כפשוטן, שחצי האי איטליא של יוון, כולל קאלאברי, עדיין לא בא לעולם בימי משה רבינו. הייתכן שמתוך שבחו של אתרוג זה על פי נגלה, יבוא חלילה לידי גנותו, לסתור מסורת החסידים בשם אדמו"ר הזקן נ"ע? אלא על כרחך לומר מכאן ראי', שאין ראי' טובה הימנה, שההיפך הוא הנכון, שאם הרבי שליט"א מזכיר מאמר חז"ל זה בקשר לאתרוגי קאלאברי, ואינו רואה בזה סתירה לפתגם אדה"ז נ"ע, ברור, שגם הוא שליט"א סבור כאותם המפרשים שצטטנו לעיל, כי המאמר שייך כולו לעולם הדרוש, ואינו כפשוטו כלל, כי אז מובן שהרבי שליט"א הביא מדילי' טוב טעם ודעת זה ד"כל חלב לה'" על פי דרוש בנוסף לטעמו הכמוס של אדמו"ר הזקן, ובנוסף לשמועה, שנמסרה בשמו, איך ששלחו שליחים בענני שמיא להביא אתרוגים מחצי אי זה, מיד עם בוא הצווי ד"לקחתם לכם", ושניהם כאחד טובים ואינם סותרים זא"ז.

והיות ואנו נמצאים בימים שלפני הגאולה, אט אט קומט משיח, אפשר על סמך כל הא דכתוב ומפורש לעיל להרגיע את כל אנ"ש ולהבטיח להם, כי גם אחרי שמלכות רומי וכל איטלי' של יוון חרוב יחרובו במהרה בימינו, ויחזרו למצבם הראשון, שלפני נישואי שלמה, כדלהלן בשם המהרש"א נ"ע, יישארו פרדסי האתרוגים על מכונם ולא יוצפו במי הים, כשם שלא היו מוצפים במי הים אז, לפני שנבנתה העיר, כעדותו של הגאון בעל "סדר הדורות" נ"ע.

ויהי רצון שיקויים בקרוב כפשוטו ממש הייעוד של חז"ל בפסחים קי"ח "אמר לי' הקב"ה לגבריאל גער חית קנה" ופירש המהרש"א "לרמוז על קנה שנעץ גבריאל ועליו נבנה כרך גדול של רומי, שהוא הי' גורם לתחילת בנינה, והוא יהי' תחילת חורבנה של רומי, דהיינו גערה על ידי גבריאל". עכ"ל.

ועיין בזוה"ק פנחס דף קנ"א ב'.

מגדול בתורה נדרש "ביטול" באופן מיוחד לבלתי רום לבבו מאחיו

ואותו "למדן" שנכשל בנסיונו לפגוע בכבודו של קדוש ישראל אדמו"ר הזקן נ"ע מה יעשה ויחי'? ומה תיקונו שלא ישוב לכסלה עוד? ילך אצל חכם וחסיד אמיתי הוא כ"ק אדמו"ר שליט"א וילמד כוונת מצות ד' מינים דעסיק בה, עפ"י חסידות, ושב ורפא לו. ועצתי אמונה ללמוד קודם כל בליקוטי שיחות כרך ד' ע' 1162. שם מסביר כ"ק הרבי שליט"א שמצוות נטילת ד' מינים, כוונתה – אחדות ישראל על כל סוגיו, וזאת על ידי ביטולם והתאחדותם עם הקב"ה, אחדות הפשוטה. ותלמיד חכם המתמסר כל כולו ללימוד התורה, המשול, לפי המדרש, לתמר שיש בו טעם אבל אין בו (כל כך) ריח (של ריבוי מעשים טובים בגלל עיסוקו בתורה תדיר), התאחדותו עם הקב"ה היא השלמה ביותר מבין כל המינים, וכלן טפלים אליו, ולכן מברכין על נטילת לולב דוקא.

אך מאידך גיסא, גם "ביטולו" של תלמיד חכם שכזה, והתרחקותו מגאוה ומ"ישות" של תלמיד חכם שכזה, צריכה להיות השלמה ביותר, יותר מכל שלשת המינים האחרים, ולכן אמרה תורה לא לקחת בכלל את פרי התמר עצמו למצוה, זה שיש בו הטעם הטוב, וזה שבזכותו עלה לגדולה להמנות על ארבעת המינים, אלא את "כפות התמרים" בלבד, אלה שאין בהם עצמם שום טעם, לרמז על עוצם הביטול, שנדרש מבעל תורה זה,

לבלתי רום לבבו מאחיו, עד שלא ירגיש בעצמו שום טעם.

כמה נפלאים, יפים ואמתיים דבריו הקדושים של הרבי שליט"א. ואפילו בשאלותיו הוא יחיד במינו, ומי ידמה לו.

"אני בטוח שרק הרבי ידע לענות על התשובה"

ובקשר לזה נזכרתי עכשיו בסיפור הראוי, לדעתי, להעלותו על שלחן מלכים, למרות שנשמע במקצת כמעשה קונדס.

בתקופת שהותו של הגאון הרוגטשובי נ"ע בלנינגרד, בשנים הקשות שאחרי המהפכה הבולשוויקית, נמצאו שם תלמידי ישיבת "תומכי תמימים" – ליובאוויטש, שלמדו תורה מתוך חיי צער ופחד, מחמת המציק הקומוניסטי. הרוגוטשובי נ"ע הי' מקרב אותם ומחבבם, ועונה ברצון על כל שאלותיהם. הי' שם בין הבחורים חסיד – שובב, ובערל קורניצר שמו, שהתפאר לפני החברים – ה"תמימים", ואמר: אני יודע לשאול את הגאון הרוגוטשובי שאלה, שהוא לא ידע לענות עלי'. פרצו חבריו בצחוק. אבל הוא לא התרגש ואמר: רצונכם לראות? בואו איתי ותווכחו. והוא נגש אל הגאון נ"ע כשהחברים עומדים מן הצד ושאל: ילמדנו רבינו, מה טעם פותח ה"שלחן ערוך" בדיני השכמת הבוקר וקריאת שמע של שחרית וכן בדיני תפילה של שחרית, וכן ה"סידור" מתחיל בתפלת שחרית, הרי אצלנו היום הולך אחר הלילה, ותחילת היממה היא הערב, כבריתו של עולם, ויהי ערב ויהי בקר, וכן המשנה דברכות דנה תחילה בקריאת שמע של ערבית, אם כן גם ה"סידור" הי' צריך להתחיל מתפילת ערבית וכן ה"שלחן ערוך". הרוגוטשובי נ"ע שתק ולא ענה כלום. הבחור חכה וחכה, קרוב לחצי שעה, וכשלא זכה לתשובה חזר למקומו. החברים ראו כן תמהו "באמת, בערל, איך ידעת שהוא לא יענה לך על השאלה? "מי לימד אותך לשאול שאלה זו"?

אמר להם בערל: שמעתי את השאלה מפי כ"ק הרבי הרש"ב נ"ע באחת ההתוועדויות, והרבי נ"ע תירץ ואמר שהטעם הוא, היות ותפילה – כנגד תמידין תקנוה, ובקדשים הלילה הולך אחרי היום, לכן גם הסידור והשו"ע מתחילים מהבקר. אבל מה הקשר? שאלו אותו החברים, למה חשבת שהרוגטשובי לא יידע את התשובה? ענה להם בערל: הייתי בטוח כי אף אחד לא ידע לענות על השאלה שהרבי שאל, הרבי לא ישאל שאלה, שמישהו אחר מסוגל למצוא לה תשובה. בערל קורניצר ע"ה השובב דקדושה, הפליא אפילו את חבריו, שובבים חסידיים אולי לא פחות ממנו,

באמונתו התמימה. אבל הוא צדק, עובדא! (שמעתי מהרב ר' גרשון מנדל גורליק נ"י ששמע מהרב ר' אברהם מאיאר ז"ל שנכח באותו מעמד).

ואני הקטן קטונתי מלתת פירושים לסיפורים משונים מעין אלה. כוונתי רק לספר שבחו של חניך "תומכי תמימים" ולהגיד אמונתו ברבו הקדוש אשר עמדה לו להראות "מופת" לעיני חבריו.

ומענין לענין. כדאי להעיר כאן מסידור "אוצר התפלות" עמ' 122 ב"דובר שלום" וז"ל:

מה שנשתנה בברכת התורה שהלילה הולך אחר היום שעבר, היפך מכל דבר. מבואר בספרים לפי שנאמר "והגית בו יומם ולילה", מקודם היום ואחר כל הלילה.

והסיבה לזה, על פי מאמר חז"ל (ילקוט שמעוני תשא, סימן ת"ו), כשהיה משה במרום, והיה לומד מקרא ידע שהוא יום, וכשהיה לומד משנה היה יודע שהוא לילה. ותורה שבכתב קודמת לתורה שבעל פה, לכן קדם בזה יום ללילה.

הכרה בטובת חברו ובבחירתו בטוב בראי החסידות

רחמנא לישזבן מטעותו של אביגדור וחבריו

בכתב ההלשנה שהגיש אביגדור לקיסר רוסיה בשנת תקס"א, ניסה המלשין הידוע לשימצה, להתגולל עלינו ולהתנפל עלינו בעלילות שוא, כאילו יש בתורת החסידות רעיונות הנוגדים את האמונה. עפ"ל. בין יתר השטויות ורוב דברים של הבל ורעות רוח, הקשה שם אביגדור גם את "הקושיא האלימתא" על שיטת הבעש"ט, כדלהלן: אם כדברי הבעש"ט, הוא טוען, שהחיות האלקית נמצאת בכל נברא ומלובשת בו באופן תמידי להחיותו ולקיימו, אחרת יחזור הנברא להיות אין ואפס כמלפני בריאתו, כי אז הדבר דומה לפי שיטה זו כאילו אנו אומרים שהחיות הזאת, יד ה', היא העושה הכל. ולמה, אם כן, חייבה התורה את המזיק לשלם דמי נזקו, אם ה' פעל כל אלה? ולמה יומת הרוצח?

אגב, טענה דומה טען גם קין לפני ה' אחרי שהרג את הבל. והכסיל שבספר משלי, משתמש גם הוא, כנראה, באותו נימוק ומסרב בתוקף להכיר בטובת חבירו.

אם הכל מן השמים, יאמר הכסיל, איני יודע למה עלי להודות לבשר ודם. הרי מה שנגזר עלי בשמים לטובה, בוא יבוא בכל אופן! שהרי הרבה שלוחים למקום. וכדי לטהרנו מכל סיג ופגם באמונה, ומכל שטות וטעות

בדברים העומדים ברומו של עולם, טרח וכתב לנו אדמו"ר הזקן את אגרתו הקדושה, סימן כ"ה.

באגרת זו מלמדנו אדמו"ר הזקן דעת שאמנם כן הוא, שהקב"ה עשה, עושה ויעשה לכל המעשים, וכחו וגבורתו וחיותו מלא עולם וברואיו, כשיטת הבעש"ט. ובאמת אדם שניזק ממונו על ידי חבירו, אל לו לכעוס עליו, ולראות בו את האשם העיקרי, אלא עליו להאמין שהכל מן השמים. ואלמלא מזיק זה היה מפסיד את ממונו על ידי מזיק אחר או בצורה אחרת, כי הרבה שלוחים למקום.

ואם חסרה לו לאדם אמונה זו ויכעס על חבירו המזיק, הריהו כאילו עובד ע"ז, שהרי גלי דעתיה שאינו מודה, חלילה, שהכל בידי שמים ובהשגחה פרטית כפי שגזרה חכמתו ית'.

אך יחד עם זה בוודאי רשאי הוא לתבוע את המזיק לדין והמזיק אכן ענוש יענש על פי התורה ויתחייב לשלם. אבל לא על עצם הנזק, שהיה בלתי נמנע מאחר שכך גזרו בשמים, יענישוהו, אלא על רוע בחירתו ועל רוע יוזמתו הוא נקנס. כי הוא החליט להיות הרצועה בישא לאלקאה לחבירו, היינו המוציא לפועל את הגזירה אשר איננה טובה שנגזרה על חבירו. וכל זאת בשעה שהיתה בידו הבחירה החפשית לחלוטין שלא לעשות כן. כי החיות האלקית אמנם מחיה את האדם בכל עת ובכל רגע, אבל איננה שוללת ממנו את הבחירה החפשית ואת מלוא היכולת שלא להזיק לחבירו, גם אם נגזר עליו כן מן השמים. ולכן בר עונשין הוא והתורה חייבה אותו בקנס.

בנקודה זו טעו אביגדור וחבריו, הם שכחו או מיאנו להבין, כי האמונה בבחירה חפשית היא יסוד גדול בדת. והתעלמות זו מיסוד באמונה היא שגרמה להם לטעות ולהקשות על החסידות, דברים אשר לא כן. וגם הכסיל חייב לחדול מלהיות כסיל, ועליו להכיר בטובת חבירו ולהודות לו, אם כי לא על עצם הטובה, כי זו באמת היתה מגיעה אליו בכל אופן (כי חלק זה בטענתו – צודקת היא, שהרי כך נגזר על הלה בשמים), אלא עליו להודות לחבירו על החלטתו הטובה שקיבל על עצמו, מתוך בחירתו החפשית, להיות הוא שלוחא דרחמנא להביא עליו את הברכה שברכוהו למעלה. ואם אין הוא מודה על האמת הצרופה הזאת, ומתעקש שלא להכיר בעיקר זה של בחירה חפשית, כופר הוא, והעושה לו טובה בשעה שהוא עדיין עומד במרדו ומחזיק בדעותיו הכוזבות, כאילו זורק אבן למרקוליס.

וזוהי לדעתי הקלושה, הכוונה במאמרם ז"ל דלהלן הנראה לכאורה תמוה במאד:

איתא בגמרא (חולין דף קל"ג עמ' א', לפי הגירסא המדויקת שבשולי הגיליון) "אמר רב חמא בר חנינא כל העושה טובה למי שאינו יודע, כאילו זורק אבן למרקוליס, שנאמר (משלי כו, ח') 'כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד', וכתיב (שם יט,י) 'לא נאוה לכסיל תענוג'".

והמאמר כולו מוקשה ותמוה: מה עניין כפיית טובה אצל עבודה זרה? מי שאינו מכיר בטובת חברו אליו יתכן לומר עליו כי הוא בעל מדות מושחתות, או חסר מצפון וכדומה, אבל מה הקשר ביו אי הכרת הטובה לעבודה זרה?

בגמרא שם יש עוד דרשת חז"ל על פסוק זה: "אמר רב זירא אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס, שנאמר כצרור אבן וגו'". מאמר זה מובן בפשטות. היות והתלמיד שאינו הגון עלול לגלות פנים בתורה שלא כהלכה, עדיף שלא ללמדו תורה כלל, כי אם יוסיף דעת יוסיף מכאוב על מכאוביו וכל שכן דפקר טפי. "שאינו לומדה אלא לתכלית וכוונה רעה", "שנופל בו ערמומיות ויודע את רבונו ומכוון למרוד" (מפרשים). אבל העושה טובה למי שאינו יודע, לכאורה אינו גרמא לשום נזקים רוחניים ולא כל שכן לדמותו לזורק אבן למרקוליס?

מאמר חז"ל זה מוזכר ב"חובת הלבבות" לרבנו בחיי בסוף שער "עבודת האלקים". המחבר הקדוש מרחיב שם את הדיבור על חובתו של האיש הישראלי לנצל בעבודת ה' את כל כחות הנפש שהטביע בו הבורא ית', ובכלל זה גם את המדות אשר כשלעצמן הנן לא טובות. לדוגמא מביא המחבר את מדת הקמצנות. שהיא כשלעצמה מדה מגונה, הרי כשיודע להשתמש בה במקומה הראוי לה לפי התורה, הוא יעבוד גם בה את הבורא ית'. היאך? על כך עונה המחבר: על ידי שיפעיל את מדת הקמצנות שלו כלפי מי שאינו מכיר בטובה שעושים לו.

וזו לשונו של ה"חובת הלבבות" (לפי תרגומו של ה'לב טוב'): "ומקום הקמצנות הוא כלפי האכזרים והטפשים, כמו שכתוב (משלי ט,ז) 'יוסר לץ לוקח לו קלון, ומוכיח לרשע מומו'. וכלפי אלה שאינם מכירים לא את ערך עצמם האפסי ולא את ערכן הגדול של הטובות שהם מקבלים והנם כפויי טובה, כמו שאמרו חז"ל (חולין קלג,א) כל העושה טובה למי שאינו מכירה כאילו זורק אבן למרקוליס".

והפלא, שגם בעל ה"חובת הלבבות" עצמו וגם כל החונים על דגלו, בדומה למפרשים שעל ה"עין יעקב", מקום הניחו להתגדר בו ולא הסבירו מה ראו חז"ל לדמות את כל העושה טובה (גם את הרוצה מלכתחילה בעילום שמו) למי שאינו יודע, לזורק אבן למרקוליס, לעבודה זרה.

ברור, אם כן, שמדובר כאן במי שמסרב באופן שיטתי להכיר בטובת חברו, מחמת דעות נפסדות מסוימות, אשר ריח רע של אפיקורסות נודף מהן, אך לא פורש מה הן אותן הדעות הכוזבות.

ונראה לי הקטן שיילמד סתום מן המפורש... בכתב ההלשנה שהגיש המלשין אביגדור לקיסר רוסיה, בשנת תקס"א, נגד שיטת החסידות.

אביגדור טען שם שבאם, אכן, דברי הבעש"ט נכונים המה, והחיות האלקית נמצאת באופן תמידי בתוך כל נברא, להחיותו מאין ליש, – כי אז יוכל כל מזיק ומריע לחברו, לפטור את עצמו מן הדין ומן העונש ולהטיח כלפי הדיינים: "יד ה' עשתה זאת, והחיות האלקית הנמצאת בקרבי תמיד, גם בשעה שחטאתי נגד חברי, היא אשר הזיקה אותו, ועל ה' יזעף לבו. ואני? נקי אני מאשמה!".

אביגדור, נעבעך, חשב בבורותו ובטפשותו, כי ללא שיטתו של מורנו הבעש"ט נ"ע, מסתדר לו הכל יפה ללא כל סתירות. כי באם אין הקב"ה משפיע את חיותו בנבראים בכל רגע מחדש, חשב אביגדור בלבו, הרי שאין הקב"ה מעורב כלל במעשי בני אדם, באופן "פיזי", ואם כן מגיע אז בצדק למזיק כל העונש שקבעה לו התורה. מה שאין כן לפי שיטת הבעש"ט, קשיא לי' לאביגדור למה חייב המזיק לשלם דמי הנזק.

אך אביגדור לא ידע ולא השכיל להבין כי שיטת הבעש"ט הקדוש אינה מהווה שום סתירה, חלילה, ליסוד הגדול שבאמונתנו. כי: בחירה חפשית ניתנה לכל אדם, ועל המזיק לשלם לניזק במיטב שדהו ומיטב כרמו, גם אם דבר ה' הי'ה מלובש בו באותה שעה. וכדלהלן.

והכסיל "אינו יודע" להודות לחברו על טוב בחירתו

מסכן הנהו, אביגדור זה. אין עני אלא בדעת. ומסכן גם החבר לאיש משחית, הלא הוא ה"אינו יודע" שלנו, שהכתוב קראו "כסיל". גם הוא אימץ, כנראה, לעצמו דרך מוטעית זו, מעין ה"הוה אמינא" של אביגדור, בהקשותו על שיטת הבעש"ט כדלעיל. גם הוא מתעטף בטלית של יראת שמים, וטוען: היות והכל הוא מן השמים, והואיל והקב"ה הוא אשר גזר כי תגיע אלי טובה זו, הרי שטובה זו חייבת לבוא אלי ולהשיגני, גם ללא

עזרתו הנדיבה של חברי זה. כי בהכרח שדבר אלוקינו קום יקום, והרבה שלוחים למקום. על כן, מחמת אמונתי האיתנה בהשגחה העליונה הפרטית, אינני מכיר בטובתו של חבירו ואיני יודע אם בכלל מגיע לו תודה.

והכסיל הזה ש"אינו יודע" להודות לחבירו על טוב בחירתו, ושוכח שהוא כופר בעיקר גדול של בחירה חפשית, כמובן שאינו יודע גם כן להכיר באשמתו כאשר ברוע בחירתו הוא עושה עוול לחבירו. ובאותו "הגיון" הוא יטען: אם מן השמיים גזרו על פלוני כי יפסיד ממונו, או כל נזק אחר, הרי שמידי פסידא לא נפיק, ואם כן פטור אני מלשלם לו את הנזק שאירע לו מחמתי. שהרי אם אני לא הייתי מזיקו, היה בא הנזק על ידי מישהו אחר, והרבה שלוחים למקום. ואם כן למה זה אנכי שאתחייב לשלם עבור הנזק?!

את האמונה בבחירה חפשית עזבו הכסילים הללו לגמרי, כי היא סותרת את ה"יראת שמים" שלהם, והמירוהו באמונתם, כביכול, בהשגחה העליונה.

לימדונו חז"ל במשנה שהכל צפוי והכל נגזר מן השמים ויחד עם זה הרשות נתונה וקין היה הטועה הראשון ביסוד זה

הראש והראשון לדעה נפסדת זו, ולכל השיטה של "איני יודע" – הי'ה קין. לאחר שהרג קין את הבל אחיו, שאלו הקב"ה "אי הבל אחיך?" ומענהו הי'ה: "לא ידעתי, השומר אחי אנכי?!" וקשה: כלום סבר קין כי אין הקב"ה יודע את האמת, והוא יוכל להעלים זאת ממנו? אלא, מסביר זאת הרהצה"ק רבי שמחה בונם נ"ע מפשיסחא, קין טען כלפי הקב"ה: אם אתה, רבונו של עולם, לא היית גוזר על הבל שייהרג, הוא לא הי'ה נהרג על ידי. כי "השומר אחי אנכי?", הלא אתה, רבונו של עולם, אתה הוא השומר שלו ולא אני. ואם אתה גזרת מה שגזרת עליו, "לא ידעתי" במה יש לך להאשימני?!

(ולנוקט בקו המחשבה המוטעה של קין לא עושים טובות וכדאיתא בבראשית רבה כב, יז:

אמר רבי יוחנן, הבל היה גבור מקין, שאין תלמוד לומר ויקם, אלא מלמד שהיה נתון תחתיו, אמר ליה שנינו בעולם, מה את הולך ואומר לאבא, נתמלא עליו רחמים, מיד עמד עליו והרגו.

מן תמן אינון אמרין, טב לביש לא תעבוד, וביש לא ימטי לך (=מן המעשה ההוא אומרים הבריות, טובה לא תעשה לאיש רע, ולא יגיע (בך) [אליך] רעה. עץ יוסף)).

כאמור, כל אלו הנוקטים בשיטה זו של "איני יודע", וקין בראשם, טעו

ולא לקחו בחשבון, שכשם שידיעת ה' ית' את כל מה שעתיד להיות, אינה סותרת את בחירתו החפשית של האדם, כך גם גזרותיו ית' בשמים ממעל אינן מכריחות את האדם מלעשות או להמנע מעשות את מעשיו הטובים או את שאינם טובים. והוא, האדם העושה זאת, ייענש על פשעיו ו/או יקבל שכר טוב על פעלו הטוב ללא כל קשר עם הגזירות שנגזרו למעלה.

וכבר הכה הרמב"ן הקדוש על קדקדם של הכסילים-האווילים הללו, בפירושו על התורה (בראשית טו, יד): "ודע והבן כי האיש שנכתב ונחתם עליו בראש השנה להריגה, לא יינקה הליסטים ההורג אותו בעבור מה שנגזר עליו, הוא רשע בעוונו ימות, ודמו מיד הרוצח – יבוקש".

הכסיל הכופה בטובתו של חברו דוגל בשיטתו המוטעית של קין

מדבריו אנו למדין גם ביחס למי שאינו יודע להחזיק טובה לחבירו, בהסתמכו על הגזירה שנגזרה עליו מלמעלה כי יקבל טובה זו. שאף-על-פי שנכתב ונחתם עליו בראש השנה ויום הכיפורים, שתבוא אליו הברכה והטובה, חייב הוא, מקבל הטובה, להודות מקרב לב למי שהיטיב עמו על שבחר מרצונו החפשי בטוב. אחרת הוא כסיל, החושב כי ישנה כאן איזו שהיא סתירה בין יסודי הדת. והוא טועה בדבר משנה (אבות פ"ג) הפוסקת ש"הכל צפוי" ויחד עם זה "הרשות נתונה", וכפירושם של הרמב"ם שם והתויו"ט.

אביגדור כממשיך בטעותו הגדולה של קין

אך עם התגלות אור החסידות עורר, כאמור, אביגדור מחדש את שאלתו של קין, נגד החסידות, ובתוספת נופך משלו, וכה טענתו:

אם כח ה' מחיה ומקיים את הנברא ומתלבש בתוכו גם בשעה שהאדם מזיק לחבירו, ואותו כח ה' מחייהו שלא יחזור להיות אין ואפס. אם כן הדרא קושיית "לא ידעתי" של קין, לדוכתא קמייתא וביתר תוקף. שהרי לפי זה יוצא שהקב"ה אינו רק מי שגוזר גזרותיו בשמים ממעל, כפי שהבנתי תחילה, אלא גם מבצע אותם בפועל ממש, כאן למטה. כי לפי הבעש"ט כחו וחיותו ית' מלובשים באדם בשעת מעשה.

ובאמת מצינו דברים מפורשים במדרש תנחומא על אתר (בראשית, ט) כי טענתו של קין אל הקב"ה באמרו 'לא ידעתי', הוא אותו סגנון שטען אביגדור נגד שיטת החסידות, וכה דברי המדרש: "אני הרגתי אותו?! אתה שומר הכל [=משפיע חיותך על הכל], ולי למה הנחת אותו להרגו

[=והשפעת בי חיותך גם בשעת החטא] ? אתה הוא שהרגתו!"

שהרי כך טען אביגדור בכתב ההלשנה שלו נגד שיטת החסידות, לאחר שציטט קטע מהספר 'צוואת הריב"ש' (סימן קכ בהוצאת קה"ת), הקובע שהחיות האלקית נמצאת בכל מקום ובכל נברא, הוא כותב אל הקיסר הרוסי: "אם כדבריהם [של החסידים] שהקב"ה מתלבש בעושה הרע, ברוצח, הרי שהדבר נעשה ברצון האלקים. ובכן, הם מתירים את הרצח" (לפי 'תולדות הרב מלאדי ומפלגת חב"ד', חלק א' עמוד 176), עפ"ל.

מובן מאליו שכהמשך לטעותו זו של אביגדור, בהבנת שיטת הבעש"ט, ולפי ה'הווה אמינא' שלו, יוצא שגם המקבל טובה מחבירו פטור מלהחזיק לו טובה, שהרי הכל ממנו ית' ובחיותו.

(אגב, מחבר 'תולדות הרב מלאדי' ידע לתת תיאור יפה ומלא לדמותו של כסיל זה, אשר אביגדור שמו: "מלבד שטענותיו, כשהן לעצמן, אין בהם שום ממש, וריח של בטלנות וקטנות דמוחין נודף מהן, הנה אופן הרצאת דבריו הוא בלי משטר וסדר, ומחוסר כל קשר הגיוני, ואינו אלא גיבוב דברים בלבד").

בא אדמו"ר הזקן והעמידנו על האמת

לזאת נאלץ אדמו"ר הזקן להסביר (גם לשרי המלוכה) שמיסודי אמונתנו הוא: שכשם שידיעת הבורא ית' את העתיד, אינה משפיעה על בחירתו החפשית של האדם – כמו שכתב הרמב"ם; וכשם שגזרותיו של הבורא ית', אינן פוטרות את הרוצח מענשו – כמו שכתב הרמב"ן; כך גם השפעת חיותו ית' התמידית והתלבושה בנבראים – כדברי הבעש"ט, אינה מונעת מהאדם לבחור באופן חפשי בטוב או בהיפוכו של הטוב. ומכיון והאדם נשאר בעל בחירה גם כאשר החיות האלקית מלובשת בו, ממילא הוא נענש, ובצדק, על רוע בחירתו; ומקבל שכר טוב על בחירתו בטוב. ואזלא לה "קושיית" אביגדור, ואין קושיא זו אלא קושייתו של הכסיל.

וכדי להאיר עינינו באמונתנו, טרח וכתב לנו אדמו"ר הזקן את אגרת הקודש כ"ה שבתניא קדישא. באגרת זו מלמדנו אדמו"ר הזקן כי קודם כל עלינו לזכור שהבעש"ט לא חידש, אלא פשוט חיזק את ה"אמונה הפשוטה בסתם כללות ישראל והמסורה להם מאבותיהם הקדושים", והיא שהקב"ה מלא את כל הארץ, "את השמים ואת הארץ אני מלא", ואין מקרא יוצא מידי פשוטו. וגם מקרא מלא דיבר הכתוב בספר שמואל ב', טז,י, בשעה שדוד המלך ברח מאבשלום בנו אשר מרד בו, פגש בו שמעי בן גרא וקילל

את דוד קללה נמרצת. אבישי בן צרוי'ה, מאנשי הצבא שהלכו עם דוד, ביקש לפגוע בשמעי על דבריו, אך דוד לא הניחו באמרו "כי ה' אמר לו קלל את דוד, ומי יאמר מדוע עשית כן". על כך שואל אדמו"ר הזקן באגרת הקודש הנ"ל "והיכן אמר לשמעי?", אלא וודאי שדוד מלכנו חסיד הי'ה ונקט בשיטת הבעש"ט והאמין באמונה שלמה "שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו ומוחו, ירדה מאת ה', ורוח פיו המחי'ה כל צבאם – החי'ה רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד ... וזהו כי ה' אמר לו, בעת ההיא ממש, קלל את דוד". ועם כל זה נשאר שמעי בעל בחירה, ולכן ציוה דוד המלך לשלמה בנו כי יענישהו על רוע בחירתו. וכמו כן ציוה לעשות חסד לבני ברזילי הגלעדי על בחירתם בטוב, אף שגם זה נגזר מלמעלה וה' אמר לברזילי כי יעשה חסד עם דוד, ואין שום סתירה ביסודות האמונה האלו.

הנה כי כן מסבירה לנו החסידות, שעל פי התורה עלינו לעזוב את דרכי הכסילים וקושיותיהם, ולהכיר בטובתם של חברינו על שבבחירתם החפשית ומרצונם הטוב נעשו שלוחי דרחמנא בקיום גזרותיו הטובות, ואז נהי'ה ראויים שייטיבו עמנו לעולם.

וכדי להרחיקנו מטעות יסודית באמונה הפליגו חז"ל בגנותם של כפויי טובה

ולכן הפליגו חז"ל כל כך בגנותם של כפויי טובה ואמרו (משנת רבי אליעזר פר' ז'. וראה תורה שלמה, שמות, על הפסוק "אשר לא ידע את יוסף", אות פח): "מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי טובה? מפני שהוא כעניין כפירה בהקדוש ברוך הוא! הא למדת שכפיית הטובה הוקשתה לכפירה בעיקר".

ובשמות רבה פרשה ד,ב: "ובשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא [למשה] 'ועתה לכה ואשלחך אל פרעה', אמר לו [משה]: רבון העולם, איני יכול! מפני שקבלני יתרו, ופתח לי פתחו ואני לו כבן, ומי שהוא פותח פתחו לחבירו, נפשו חייב לו... ולא עוד, אלא שכל הפותח פתחו לחבירו, חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו".

והרב הקדוש החיד"א נ"ע בספרו "מדבר קדמות" (ערך "כפוי טובה") כותב":

אמרו רז"ל "כל הכופה בטובתו של חבירו, כאילו כופה בטובתו של מקום"... ואמרו בבמדבר רבה, פר' מטות, "ראוי היה למשה שינקום ממדין,

אלא שנתגדל שם". ואמרו בזוהר הקדוש פר' שמות, דף כ"א עמוד א', "כהן מדין, ר' תנחום אמר אף על גב שהיה עובד עבודה זרה, בשביל שעשה חסד הי'ה רועה צאנו כדין וכשורה, במרעה טוב ושמן". ומצאתי במפרש דברי הימים ב' סימן כ"ד, גבי זבד בן שמעת העמונית כו', שפירש מה לי מי היו וממי יצאו, אם מבני ישראל או ממואבים, אלא שיבואו כפויי טובה שכפו טובתו של אברהם אבינו ללוט אביהם, שנלחם עם המלכים כששמע שנשבה לוט, והם שכרו את בלעם לקלל בניו, ויפרעו מיואש שכפה טובתו של יהוידע והרג את זכריה בנו. כן מפורש במכילתא". וכתב בספר חסידים (סי' קפ"ח): "הכפוי טובה ממהרים לפרוע ממנו". וכתב עוד בספר חסידים (סימן תרס"ה): "אין מדה רעה כמו כפוי טובה".

אחת הבעיות של הכסיל היא בכך שהלך המחשבה שלו פועל בכוון הפוך מצד היותו "נוגע בדבר"

וכמה מתאים התואר 'כסיל' לזה ש'אינו יודע' להכיר בטובת חבירו אליו. אין הוא 'בער שלא ידע' כלום, הוא רק 'כסיל שלא יבין' את מה שהוא יודע, וחבל מאד שבגין אי-הבנה 'קטנה' זו, אסור לרחם ולהטיב עמו. לאמיתו של דבר הלך מחשבתו הוא, לכאורה, טוב וישר, שהרי הוא, לדבריו, מאמין גדול שהכל מן השמים. כל בעייתו היא שהלך-מחשבה זו הנו בכיוון לא נכון. אילו הוא הי'ה חושב כן כלפי מי שהרע לו, כלפי מי שגרם לו נזק או קלל אותו, והי'ה טוען: מכיון והכל מן השמים, הרי שכך נגזר עלי, ואם לא מאיש זה הי'ה מישהו אחר גורם לי נזק זה, ואם כן אין לי מה לכעוס עליו ולראות בו את האשם – כי אז היו כיוון והלך מחשבתו נכונים וטובים מאד, בהתאם למאמר חז"ל "כל הכועס (על מי שהרע לו, ואינו רוצה להודות שהכל נגזר מן השמים. וחברו שעשה לו מה שעשה, אינו אלא שליח המבצע מה שנגזר עליו מלמעלה, הרי בכעס זה הוא) כאילו עובד עבודה זרה" (אגרת הקודש הנ"ל).

וכך גם לאידך גיסא. אם בשעה שהוא היטיב עם חבירו הוא סבור שאין חבירו חייב להודות לו יותר מדי, שהרי מן השמים ביקשו להיטיב עם הלה, ואם הוא לא הי'ה עושה זאת – היתה מגיעה הטובה לחבירו באמצעות אדם אחר, כי אז נכונה ואמתית היתה מחשבתו, אבל, כאמור, הבעי'ה היא כי הלך מחשבתו פועל בדיוק בכיוון ההפוך: את מי שהיטיב עמו – ממאן הוא להודות בטענה ש'הכל בידי שמים', ואילו על מי שהרע עמו – הוא כועס. וכן: אם הוא היטב עם זולתו, יבקש את מלוא מלות התודה; ואילו

אם הוא גרם לחבירו היפך הטוב, מבקש להתלות באילן גדול של 'הכל בידי שמים'. ואז באמת רחמנות עליו.

כסיל זה מזכיר בהנהגתו את הפתגם העממי: "חזנים זיינען נאראנים". והסבר הדברים: אנשים אלו (החזנים) שהצליחו להגיע עד להיכל הנגינה, מדוע נעצרו ולא המשיכו דרכם כדי להגיע להיכל התשובה, הממוקם ממש לידו, ויעשו תשובה? לכן מי שלא המשיך דרכו ונשאר בהיכל הנגינה, הוא, כסיל (א נאר)...

ומסקנא דמילתא:

גם זה שאינו יודע להכיר בטובת חבירו אליו, באמרו "הכל מן השמים", גם זה שאינו יודע להודות באשמתו כלפי חבירו וטוען "כך נגזר מלמעלה", וכן קין שהרג את הבל ואמר "לא ידעתי" בנימוק שהרבונו של עולם הוא "השומר אחי", וכן אביגדור שחשד בכשרים וצדיקים שמשום שאמרו כי החיות הא-לקית נמצאת בתוך כל נברא בכל עת ובכל שעה, כביכול ש"הם מתירים את הרציחה" רחמנא ליצלן. כל אלו וכל כיוצא באלו, כולם לדבר אחד נתכוונו, ודימו בדמיונם הכוזב שהאמונה בהשגחה פרטית סותרת, כאילו, את האמונה שבחירה חפשית ניתנה לכל האדם. ולכן בחרו מכל אשר חפצו בין שני היסודות, כפי "שהשתלם" להם, בשעה שנתקלו ב"סתירה" זו הלכה למעשה.

על כל אחד להתחזק ביסוד האמונה הפחות "משתלם" לו מצד היותו "נוגע בדבר"

אבל שלומי אמוני ישראל, מאמינים בני מאמינים שאין שום סתירה, ח"ו, בין עיקרי הדת, ותורת ה' ואמונתה תמימים הם, ואמת צדקו יחדיו, גם אם אין אנו מבינים תמיד איך. לכן בשעה שהם נתקלים בנסיון, מתרכזים החרדים לדבר ה' דווקא ביסוד הפחות "משתלם" להם. כי מחשש שמא הם "נוגעים בדבר", הם מתחזקים באותה שעה ביתר עז באמונה במיוחד.

ולזאת:

[הניזק] מי שחבירו חטא כנגדו, בין בגופו ובין בממונו, האדם השלם עם ה' ואמונתו, מתאמץ אז להאמין באמונת אומן שהכל מן השמים, כך נגזר עליו מלמעלה ויד ה' עשתה זאת. אך מי שלא עומד בנסיון זה וכועס על חבירו שהזיקו או ציערו, כי רואה בחברו את האשם העיקרי – הרי זה

כאילו עובד עבודה זרה. כי חסר לו עיקר ויסוד בתורתנו הטהורה, האומרת שהכל בהשגחה פרטית מאתו ית'. ובפרט לפי מה שהורנו מורנו הבעיש"ט נ"ע שהחיות הא-לקית נמצא בכל נברא תמיד, וממש מה' יצא הדבר ועליו לקבל את הדין. ה' ישמרנו.

ואל יטעה אותו יצרו בשעה קשה זו לומר: מכיון והתורה הקדושה הרשתה לו לתבוע את המזיק לדין וגם חייבה את המזיק לשלם לו נזק שלם, הרי זו הוכחה ברורה שהוא הוא האשם. לא כן הם פני הדברים. התורה אמנם העניקה את המזיק, אך זאת רק על רוע בחירתו בלבד ולא על עצם הנזק. ולכן גם אם אין הוא כועס על חבירו על עצם הנזק, רשאי הוא לתבוע את המזיק לדין על בחירתו ברע. ואילו לגבי עצם הנזק עליו לדעת כי אחרי שיצאה הגזירה הי' הנזק בא אליו גם ללא מזיק זה, והרבה שלוחים למקום. בנקודה זו טעה המלשין אביגדור, כמבואר בארוכה באגרת הקודש סימן כ"ה.

[המזיק] חובה על המזיק לחברו לראות את עצמו כאילו הוא באמת האשם העיקרי, ורק רוע בחירתו היא אשר עוללה את רעת חבירו, ועל כן עליו לשאת באשמה זו. מחשבתו צריכה להתמקד בעיקר ביסוד האמונה של בחירה חפשית ולא ביסוד של השגחה פרטית, כי הוא נוגע בדבר. ולא יהא כקין שהחליט אז להדר דווקא במצוות האמונה כי הכל מאת ה', עד שגילה פנים שלא כהלכה באמונה זו (ובפרט בשיטת הבעש"ט) וטען "לא ידעתי". ולא חלי ולא מרגיש שרק בהיותו נגוע באהבת עצמו, הוא מדבר דברים אשר לא כן המה.

[מקבל הטובה] מי שחבירו היטב הטיב עמו, עליו להודות ולהלל לה' על שגזר עליו גזירות טובות (יסוד ההשגחה הפרטית), אך יחד עם זה עליו גם להחזיק טובה לחבירו, ולהודות לו על שבבחירתו החפשית ומרצונו הטוב קם ועשה מעשה, ונעשה בזה שלוחא דרחמנא והביא לו עזרה ומזור.

ואם אמור יאמר מקבל הטובה: הכל מיד ה' עלי הטיב ואיני חייב לבשר ודם ולא כלום – הרי הוא ככופר בעיקר, והעושה לו טובה – הריהו כזורק אבן למרקוליס.

זאת ועוד: אם עיני שכל לו, עליו לקחת בחשבון את דברי כ"ק אדמו"ר שליט"א דלהלן, אשר לפיהן יתכן מאד וחברו הטיב עמו יותר ממה שנגזר עליו מן השמים. ואז – בוודאי שאין כל סתירה בין הכרת הטובה לחבירו ובין האמונה שהכל מן השמים.

[עושה הטובה] על המיטיב עם חבירו לזכור ולדעת, שגם אם מקבל

הטובה מוקיר ומעריך טובה זו שהוא עשה לו, ומהללו ומשבחו על טוב בחירתו, הרי זה משום שהלה שלם באמונה שלמה ביסוד הבחירה החפשית (ואינו בכלל מי ש"אינו יודע", חלילה), ולזאת לו נאה ולו יאה שייטיבו עמו. אבל, חלילה לו למטיב עם חבירו, מחמת היותו נוגע בדבר, להסיח דעתו ולו לרגע קט, מהיסוד הראשון באמונה אשר "הכל מן השמים", ובמיוחד בשעה שמרעיפים עליו שבחים על טוב בחירתו. עליו לשנן לעצמו ולזכור כי התודה והברכה שקיבל מחבירו, הוא אך ורק על בחירתו בטוב ולא על עצם הטוב שעשה. שמכיוון ונגזר מן השמים שהטובה תבוא אליו, היתה הטובה באה אל הלה גם בלעדיו. עליו להודות לה' יתברך על אשר שזכה והמעשה הטוב נפעל והתבצע באמצעותו, והרי הוא, במעשה זה, בבחי' "מגלגלין זכות על ידי זכאי", ולא יותר מכך.

* * *

טעם נוסף בחובת הכרת הטובה שחידש כ"ק אדמו"ר שליט"א

אחרי כתבי כל זאת, מצאתי התייחסות לנידון דידן בהערה נפלאה של כ"ק אדמו"ר שליט"א ב"ליקוטי שיחות" (חלק ז' עמוד 14, הערה 22).

במלים קצרות המחזיקות את המרובה, מוסיף כ"ק אדמו"ר שליט"א טעם גאוני-חסידי חדש ממש בדבר חובת ההודאה לחבירו על השפעת הטובה אליו מבחירתו החפשית:

"כי שאני השפעת הטוב מהשפע היפך הטוב, בשתים:

א) גם בהיפך הטוב, מתחייב המזיק בדיני אדם על רוע בחירתו, אלא שמובן, אשר לחייבו (ולענשו) בדיני אדם – מוטל [הדבר] על "שופטים (ושוטרים)", ופשיטא שלא על הניזק הנוגע בדבר... .

ב) בהשפעת הטוב, השליח מוסיף (לפעמים) בההשפעה שמלמעלה (ואפשר להוסיף – כמו שמועלת תפילת צדיק עליו או ברכתו וכיו"ב)".

וכדרכו בקודש מוסיף הרבי שליט"א הוכחה לסברא זו גם מגליא דתורה "ראה תוספות (ד"ה חמרא) ב"ק שם [צב, ב]".

ובמיוחד שמחתי ואורו עיני, בראותי שהרבי שליט"א מתייחס לענין של "נוגע בדבר", אשר בחלקו של רעיון זה, בניתי את הכתוב ומפורש לעיל. ומכאן תקוותי שהנחני ה' יתברך בדרך הנכונה לכוון למקצת אמת, בביאור מאמר חז"ל זה.

הערות קצרות וגאוניות מכ"ק אדמו"ר שליט"א הקשורות לנושא

וב"ספר המאמרים" לכ"ק אדמו"ר שליט"א מלוקט, כרך ה' ע' רסא:

שגם כשאדם גומל לחבירו היפך הטוב, האמת היא שמאת ה' היתה זאת לו (כמובא בתניא, איגרת הקדש סימן כ"ה, קלח ב) ויש להוסיף דמזה מובן שיהיה לו טובה מזה, שהרי כל דעביד רחמנא לטב עבד.

ושם בהערה 41:

ולהעיר דהחיוב לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה (ברכות נ"ד, א) הוא (בפשטות) גם כשזה בא על ידי אדם שהוא בעל בחירה.

בבוא האדם לחזור בתשובה שלמה, עליו לקבל את מלוא האחריות על חטאו, ולהודות כי מצד הבחירה החפשית שנתנו לו הי' בכחו להתגבר על כל חטאיו

ונראה לי הקטן להוסיף עוד:

מאחר וחובת ההכרה בטובתו של חבירו, נובעת מחובת האמונה בעיקר הגדול דבחירה חופשית, והא בהא תליא, הרי ברור שככל שנעמיק יותר בהבנת תוקפו של עיקר זה, כך נדע להבין יותר מה גדלה חובתינו להכיר בטובותיו של בעל בחירה אלינו.

ובקשר לזה מצאנו שיחה נפלאה מכ"ק אדמו"ר שליט"א, והיא נדפסה בכרך ל' שיחה ב' לפרשת מקץ (עמוד 202 ואילך).

הרבי שליט"א מסביר שם, שבגלל היות האדם בעל בחירה חפשית לחלוטין, לכן בבואו לחזור בתשובה שלמה, עליו לקבל על עצמו את מלוא האחריות על חטאו, ולהודות באשמתו ללא כל התנצלויות והצטדקויות. עליו להודות שמצד הבחירה החפשית שניתנה לו, הי'ה בכחו להתגבר על כל לחץ והשפעה מכל צד שהוא. יתירה מזו: גם אם יכיר באשמתו המלאה בחטאו אשר חטא, אלא שיחשוב שהיו איזו שהן סיבות צדדיות שגם להן חלק והשפעה בחטא – אין תשובתו תשובה אמתית, מאחר שאין לו הכרה מחלטת בחטאו: אשר הוא מדעתו ומרצונו עזב את ה' וחטא כנגדו.

בכך מסביר הרבי שליט"א, מדוע הרמב"ם בספר ה"יד" שלו, מביא את ענין הבחירה החפשית דווקא בהלכות תשובה אשר בסוף ספר המדע. והרי ענין הבחירה חפשית הוא עיקר גדול, והוא עמוד התורה והמצווה, ולכאורה מקומו המתאים הוא בהלכות יסודי התורה.

אלא, מסביר הרבי, רק על ידי אמונה שלמה בעיקר זה של הבחירה

החפשית של האדם, ניתן להגיע לשלמות התשובה, ולכן מישך שייכי אהדדי, ומשכנם זה ליד זה ברמב"ם בהלכות תשובה.

הרבי שליט"א ממשיך ומסביר כי על ענין הבחירה החפשית של האדם נאמר "הן האדם הי'ה כאחד ממנו", וביאר אדמו"ר הזקן דכמו שהקב"ה אין מי שמעכב על ידו, כך היא הבחירה החפשית שניתנה לאדם, עד שאין מי שמעכב על ידו, היות שהנפש השנית בישראל היא חלק אלוקה ממעל ממש, לכן הוא כאחד ממנו, בדומה להקב"ה, כביכול...

מכאן נראה לי, הקטן, ללמוד גם לגבי שלמות הכרת הטובה לחבירו על בחירתו בטוב, שאין למקבל הטובה למעט בחשיבותה, בגלל איזו שהן סיבות שאולי השפיעו במקצת על חבירו להטיב עמו.

ונסיים בהערה נפלאה, הפלא ופלא, מאת כ"ק אדמו"ר שליט"א, על אגרת הקודש סימן כ"ה.

אדמו"ר הזקן נזהר שלא להזכיר המלה "קושיא" על דברי הבעש"ט

אדמו"ר הזקן, מעיר הרבי שליט"א, מסביר בהרחבה את שיטת הבעש"ט, (כפי שמובאת בצוואת הריב"ש, סימן ק"כ בהוצאת קה"ת), אשר בכל דבר, כולל גם באיש נכרי המפריע לאדם להתפלל, שורה [מתלבשת] בו שכינת ה' באותה שעה. לדעה זו התנכלו כידוע מתנגדי החסידות ויצאו בביטויים חריפים. ואדמו"ר הזקן באגרת הקודש הנ"ל מרחיב את הדיבור ומסביר את אמיתת שיטת הבעש"ט וכתוצאה מכך מתורצת מאליה ומתבטלת ונעלמת קושייתם. וכאן מפנה הרבי שליט"א את תשומת לבנו לדבר מעניין שלא הבחנו בו. רואין אנו שאין רבנו הזקן כותב אגרתו בדרך קושיא ופירוק, קושיא שהקשו המתנגדים ותירוץ שלו, ועל כך מעיר הרבי שליט"א: "מה שאין רבנו הזקן מביא מאמרו של הבעל שם טוב והקושיא האמורה שהקשו עליו – אפשר אולי לומר, על דרך מה שאנו מוצאים בסיפורי מאסרו של אדמו"ר הזקן, שמסר נפשו בפועל ממש שלא להיות נפרד חס ושלום מתנועה של הבעל שם טוב, אף לא לשעה קלה ואף לא למראית עין. כך גם בענייננו, שרבנו הזקן נזהר גם שלא להזכיר ענין של קושיא על תורת הבעל שם טוב, אלא הוא מסביר את הענין, והקושיא מתורצת ממילא". (ראה שיעורים בספר התניא, תרגום ללה"ק, ח"ד עמ' 1716).

זוהי, כאמור, שיטת אדמו"ר הזקן בתניא קדישא ומינה לא נזוע, וכל קושיא וסתירה לכאורה, העולה על לב איש, הנה תשובתה בצדה בלקוטי שיחות כרך ל' ע' 297 וזלה"ק:

...ובמה שהעיר ממה שכתוב ב"אור החיים" (וישב לז, כ"א) אשר בעל בחירה יכול להרוג גם מי שלא נתחייב מיתה בידי שמים, שהוא היפך ממה שכתוב ב"אגרת הקודש" לאדמו"ר הזקן ריש סימן כ"ה – הנה גברא אגברא קא רמית.

אבל לכאורה קשה ממה שכתוב בזוהר חלק א' (קפ"ה, א ושם), וממה שנאמר (שמואל ב' כ"ד, יד) ויש לומר שהוא על דרך העומד בסכנה (שבת לב, א) אשר אף על פי כן תלוי רק בפסק דין שלמעלה. והסכנה גדולה יותר מבעל בחירה מאשר מבעלי חיים, שעליהם נאמר ומוראכם גו' ("תניא" פרק כ"ד ו"אור החיים" שם), ולכן מספיק גם זכות קטן, מה שאין כן באנשים, ובפרט בני ישראל, שבחירתם חפשית באמת (עיין שם במפרשי הזהר).

ויש לדחוק זה גם בלשון ה"אור החיים" ובפירוש ה"רבינו חננאל" לחגיגה (ה', א) ויש לעיין במאמר רז"ל (ערכין טו, ב) קטע תליתאי – ובמה שכתוב בזה ב"היום יום" י"ג חשון.

עד כאן לשון ק' של כ"ק אדמו"ר שליט"א.

וכדי להקל על המעיין הנני להעתיק את המאמרים שהוזכרו לעיל בשלימותם:

"אור החיים" וישב לז כא:

ויצילהו מידם, פירוש לפי שהאדם בעל בחירה ורצון ויכול להרוג מי שלא נתחייב מיתה, מה שאין כן חיות רעות לא יפגעו באדם אם לא יתחייב מיתה לשמים, והוא אומרו ויצילהו מידם פירוש מיד הבחיר, ובזה סתר אומרו ונראה מה יהיו חלומותיו וכגו', כי הבחירה תבטל הדבר, ואין ראי"ה אם יהרגוהו כי שקר דבר.

זוהר חלק א' קפ"ה א':

אמר רבי יצחק אי נחשין ועקרבין היו בי"ה, אמאי כתיב בראובן למען הציל אותו מידם ולהשיבו אל אביו, וכי לא חייש ראובן להאי, דהא אינון נחשין ועקרבין ינזקון לי"ה, ואיך אמר להשיבו אל אביו וכתיב למען הציל אותו.

אלא חמא ראובן דנזקא אשתכחו בידייהו דאחוי בגין דידע כמה שנאין לי"ה ורעותא דלהון לקטלא לי"ה, אמר ראובן טב למנפל לי"ה לגו גובא דנחשין ועקרבין ולא יתמסר בידא דשנאוי דלא מרחמי עלי"ה, מכאן אמרו יפיל בר נש גרמי"ה לאשא או לגובא דנחשין ועקרבין ולא יתמסר בידא דשנאוי (דזערין אינון דיכלי לאשתזבא ובגין כך אמר למען הציל אותו מידם) בגין דהכא אתר

דנחשים ועקרבים אי איהו צדיקא ירחיש ל״ה ניסא ולזמנין דזכו דאבהן מסייען ל״ה וישתזיב מנייהו, אבל כיון דיתמסר בידא דשנאוי זעירין אינון דיכלין לאשתזבא, ובגין כך אמר למען הציל אותו מידם, מידם דייקא, ולא כתיב למען הציל אותו ותו לא, אלא אמר ראובן ישתזיב מן ידייהו ואי ימות בגובא ימות, ובגין כך כתיב וישמע ראובן ויצילהו מידם.

ושם:

תא חזי כמה חסידותי׳ה דראובן, דבגין דידע שמעון ולוי שותפותא וחכימותא וחברותא דלהון קשיא אינון, דכד אתחברו בשכם קטלו כל דכורא וכו׳ אמר ומה קרתא רבתא כי האי לא אשתזיב מנהון, אלמלא דביא דא יפול בידייהו לא ישתארון מנ״ה אומצא בעלמא ועל דא אמר טב לאשתזבא מינייהו וכו׳.

שמואל ב׳ כ״ד י״ד:

ויאמר דוד אל גד צר לי מאוד, נפלה נא ביד ה׳ כי רבים רחמיו וביד אדם אל אפולה.

״היום יום״ י״ג חשון:

דער בעש״ט פלעגט אפטייטשן די ווערטער אין אידיש. אז מ׳האט געלערנט ערכין און געקומען צום מארז״ל (סו ב) לשון תליתאי קטיל תליתאי, האט דער בעש״ט דאס אויסגעטייטש: לשון הרע הרג״ט אלע דריי: דעם אויסטראכטער, דעם דערציילער און דעם צוהערער, נאר דאס איז לבושים רוחניים, וואס דאס איז שוועדער, זוי רציחה אין גשמיות.

ובלקו״ש כרך טו ע׳ 32 הערה 28:

ב״היום יום״ הובא בשם הבעש״ט פי׳ מרז״ל הנ״ל באופן אחר: ״דער אויסטראכטער״ ואפשר שהוא על פי פרוש רבינו גרשום בגמ׳ שם:

רבינו גרשום (במסכת ערכין בש״ס דפוס ווילנא):

לשון תליתאי, שהאומר שמעו מאחד, ואמרו לאחד, דהוו ג׳ בני אדם.

שבת לב א:

מאי שנא בשעת לידתן? אמר רבה נפל תורא חדד לסכינא וכו׳

וגברי היכא מבדקי? אמר ריש לקיש בשעה שעוברים על הגשר. גשר ותו לא? אימא כעין גשר וכו׳.

תניא פרק כ״ד:

וכמ״ש ומוראכם וחתכם יהי׳ על כל חית הארץ וכפי׳ רז״ל שאין חי׳ רעה מושלת באדם אלא אם כן נדמה לה כבהמה והצדיקים שאין צלם אלקים מסתלק מעל פניהם כל חיות רעות אתכפיין קמייהו כמ״ש בזהר גבי דניאל בגוב אריות.

אור החיים, שם:

לא נכנו נפש, פירוש להדיא, אלא נהי׳ה גורמים לו מיתה, והוא אומר אחר כך אל תשפכו דם, השליכו וגו׳, זו היתה טענתו להם, והוא טענו כמו עמו שהוא להצילו להשיבו אל אביו, כי ידע נאמנה כי חית השדה השלמה לו ולא יריעו ולא ישחיתו הנחשים והעקרבים בזרע יעקב, גם לא יעכבנו שם למות ברעב, וכמו שכן תמצא שתיכף וישב ראובן אל הבור, שחזר אליו להוציאו מהבור.

עיין שם במפרשי הזהר:

לא ידעתי למה הכוונה.

חגיגה ה׳ א׳:

רבי יוסף כי הוי מטי להאי קרא בכי ויש נספה בלא משפט (משלי יג) אמר ומי

איכא אינש דאזיל בלא זמני"ה? אין כי הא דרב ביבי בר אביי הוה שכיח גבי"ה מה"מ אמר לי"ה (מה"מ לשלוחו. רש"י) אייתי לי' מרים מגדלא שער נשיא (הרוג את מרים הקולעת שער נשים - רש"י) אזל אייתי לי"ה מרים מגדלא דרדקי וכו'.

רבינו חננאל:

ויש מי שאומר כעין חלום ראה דברים הללו וכו' ופתרון ויש נספה בלא משפט וגו' כגון אדם שהרג חברו.

ערכין טו ב:

במערבא אמרי לשון תליתאי קטיל תלתא, הורגת למספרו, ולמקבלו ולאומרים עליו.

ופירש"י וקטיל תליתאי, שהורג למספרו ולמקבלו ולאומרין עליו, שמתוך איבה שמתגרין אלו באלו, הורגים זה את זה, והורגים גואלי הדם את הרכיל, ובימי שאול נהרגו ד' נוב עיר הכהנים ושאול ודואג ודוד, לפי שעל ידו הי"ה רעב בימיו, ואית דלא מפרשי דוד אלא אבנר בן נר שנהרג על ששתק כשהרג שאול נוב עיר הכהנים.

עד הנה עזרונו רחמי שמים להרחיב את הדיבור בחובת האדם להכיר בטובת חברו אשר בבחירתו החפשית היטיב עמו. ואל יאמר אדם גם בלעדי חבירו זה היתה משיגה אותי טובה זו מאחר שכך נגזר עלי מלמעלה והרבה שלוחים למקום אלא יודה לחברו בכל לב. וזה לעומת זה, אל יאמר המזיק לחבירו: "גם בלעדיי הי"ה חברי ניזק", כי כל אחד נושא באחריות על רוע בחירתו, ומאידך, על הניזק לזכור ולהאמין שכך נגזר עליו בשמים ממעל ולכן אסור לו לכעוס ולראות במזיק את האשם העיקרי כי הרבה שלוחים למקום ועוד, והוא העיקר, **שכחו וחיותו של הקב"ה החיו את המזיק בשעת מעשהו כדכתיב ה' אמר לו וכו' וכל הכועס כאלו וכו' כי חסר לו באמונה זו**, כנ"ל באריכות.

כשם שאין אנו עזי פנים לומר "לא חטאנו" כך איננו עזי פנים לכפות בטובת חברנו

ולהעיר מפירושו של הרה"צ בעל "בני יששכר" נ"ע בנוסח הוידוי "שאין אנו עזי פנים וקשי עורף לומר לפניך... צדיקים אנחנו ולא חטאנו".

כי בעצם יכולנו לטעון כלפי שמיא ולומר כי לפי שכלנו הדל אין אנו אשמים, שהרי ידיעתו ית' את העתיד, היא אשר הכריחה אותנו לעשות את כל המעשים האלה, ולא מלבנו ומבחירתנו החפשית עשינו זאת. אלא, שאין אנו עזי פנים, אנו נוטלים את כל האשמה על עצמנו ואומרים במפורש: "אבל אנחנו ואבותינו חטאנו". אנו מודים בפה מלא שבבחירה החפשית שניתנה לנו היינו יכולים להמנע מעשות כל אלה, למרות שאין קט שכלנו מסוגל להבין, אחרי כל ההסברים, איך ידיעתו ית' אינה סותרת את בחירתנו. וזהו "מה נאמר לפניך" (כלומר: אין אנו אומרים לפניך את מה שהיינו יכולים לומר אם היינו עזי פנים ומתנהגים לפי שכלנו האנושי, כי באם היינו חלילה עזי פנים היינו אומרים:) "הלא כל הנסתרות והנגלות

אתה יודע" מראש, ואם אתה יודע הכל מראש, מה מקום יש להאשימנו ?!

אין אנו אומרים כן. אלא אדרבה, אנו מתוודים ואומרים "על חטא שחטאנו לפניך". ובסיום כל הווידוי אנו מוסיפים ואומרים: "ובכן" – בזכות האמונה שאנו מאמינים בשני יסודי הדת, גם כשהם נראים בשכלנו האנושי כסותרים זה את זה, ראויים אנו ש"יהי רצון מלפניך... שתמחול לנו". ע"כ מדברי ה"בני יששכר".

אף אנו נאמר לגבי מקבל הטובה מחבירו: אל תהא עז-פנים וקשה-עורף לטעון כלפי חברך ולומר לו שגזירת ה' ית' היא שהכריחה אותו לעשות לך טובה זו, אלא עליך להחדיר למוחך ולהכרתך שאף אם קט שכלך מלהבין, לא מיני'ה ולא מקצתי'ה, את הסברות העמוקות המתרצות את הסתירה, כביכול, שבין ידיעת ה' ית', וכן גזירותיו ית' למעלה, לבין בחירתו החפשית של האדם, מכל מקום עליך להאמין שהכל תלוי בטוב בחירתו של חבירך, ועליך להודות לו באמת כאילו כל הטובה באה רק ממנו. כשם שבאמירת ה"וידוי" אנו מודים באשמתנו מתוך אמונה תמימה, למעלה מעלה משכלנו הדל, ואנו אומרים "על חטא" על רוע בחירתנו. כך, באותה אמונה תמימה, תאמר לחברך דברי תודה על בחירתו בטוב.

* * *

ונסיים במילי דאגדתא מענין לענין באותו ענין, פרפרת נאה מהספר "בארה של תורה" בשם "יעלת חן" (בכמה שינויים).

כתיב: דבר נא באזני העם וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה כלי כסף וכלי זהב.

וכבר עמדו בזה רבים, המה ראו כן תמהו, למה צווה השי"ת כן לישראל עם קרובו. והלא ממה נפשך, אם מגיע להם השכר של "ואחרי כן יצא ברכוש גדול" הלא אין מעצור לה' להכריח את המצרים למסור לישראל את הרכוש המובטח גם בלי שישאלו מהם, ואם אין הדין נותן שיבוא ממון זה לישראל, הרי גם כשישאלו ולא יחזירו, יעברו על אותה מדת הדין.

והנה כבר תמהו המפרשים על מה ולמה נענש פרעה בענשים כבדים כל כך והלא כבר נגזר על ישראל "ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה" ופרעה בסך הכל ביצע את גזירתו המפורשת של הבורא ית' ולמה ייענש?

ופירש הרמב"ם שבהחלט ראוי הי' פרעה לענשים חמורים אלו כי הן אמת שנגזר על זרע אברהם לסבול עוני וגלות ועבדות, אבל לא יצא מפי עליון ולא הי'ה בכלל הגזירה מי יהי' אותו המלך שיוציא את הגזירה

הנוראה לפועל, ומי תהי׳ה האומה הרשעה שתשמע בקולו.

כיון שכך לא הי׳ פרעה מוכרח מכח אותה גזירה להעביד את ישראל בפרך אלא עשה כן אך ורק ביוזמתו הפרטית ורק ברוע בחירתו ורשעותו השתעבד באכזריות בעם ישראל, לפיכך דין הוא שישא את ענשו במלואו.

ומאותה סיבה עצמה דין הוא שלא יהנה פרעה מעבודתנו אצלו ללא כל תשלום מצדו אף שנגזר עלינו להיות עבדים לאדונים זרים ועמלים ואינם מקבלים שכר כדין עבדים. שהרי, כאמור, לא הי׳ה מכלל הגזירה שנהי׳ה עבדים לפרעה במצרים דווקא ושפרעה יהי׳ המלך שיהנה מעבודתינו אצלו חנם אין כסף.

אלא שאם היינו דורשים מפרעה שכר חלף עבודתנו בהסתמך על דברי הרמב״ם הנ״ל, הי׳ אותו רשע מעמיד פני למדן וטוען כנגדנו:

לאו בעלי דברים דידי אתם גם לדעת הרמב״ם, שהרי גם אם לא הייתי אני משתעבד בכם, היתה הגזירה של ״ועבדום״ יוצאת לפועל בכל אופן, אלא שזה הי׳ה על ידי מלך אחר והרי גם אתם מודים בכך. גם עכשיו שנשתעבדתם אצלי, אינני חייב לכם כלום, אלא לאותו מלך שיבוא ויוכיח לי שהוא זה שהי׳ה בכלל הגזירה ואשר אצלו הייתם צריכים לעבוד עבודת עבד, אלא שאני מרוע בחירתי גזלתי ממנו את הזכות להשתעבד בכם, ובכך גרמתי לו נזק עצום והפסד ממון רב. עם המלך ההוא יש לי באמת בעיא גדולה ואתו אצטרך להתדיין. אבל אתם, יהודים, שנגזר עליכם בברית בין הבתרים להיות עבדים ארבע מאות שנה, מה משנה לכם אצל איזה מלך הי׳ה עליכם לעבוד? בכל אופן אין לכם עלי כלום.

ולכן צוונו הקב״ה ״וישאלו איש מאת רעהו כלי כסף וכלי זהב״ כי ״עם עקש תתפתל״ וכשיהי׳ הכסף והזהב בידינו, ופרעה יהי׳ה התובע, ואנחנו נהי׳ה הנתבעים, תחזור טענתו ״הלמדנית״ להיות חרב פיפיות בידינו לטעון כלפיו בסגנון שלו ממש:

לאו בעל דברים דידן את. המכות הגדולות אשר ראו עיניך כבר הוכיחו לך בעליל שאתה ועמך טרם הייתם בכלל אותה גזירה, אתה, רשע אתה והשתעבדת בזרע אברהם רק מתוך רשעותך בבחירתך החופשית, ללא כל קשר עם מה שנגזר או לא נגזר עלינו.

אתה בוודאי שאינך ראוי ואינך רשאי ליהנות מעבודתנו המפרכת ללא כל תשלום ופיצוי. ואם תובע אתה עבור אותו מלך, לכשיבוא אליך, שלח אותו אלינו ונתדיין איתו, אבל אתה אין לך עלינו כלום.

ולעניננו אף אנו נסכם:

אל יעלה על דעתו של המזיק לחבירו ואל ישיא אותו יצרו לחשוב: גם אם לא הייתי מזיקו אני, הי'ה מישהו אחר מוציא לפועל את הגזירה שנגזרה עליו בידי שמים ומידי פסידא לא נפיק גם בלעדיי, שהרי חזינן הכא כי גם אחרי שהיתה גזרה מפורשת מפי הקב"ה, אין המזיק פטור מלשלם לניזק במיטב כספו על רוע בחירתו.

ולהעיר מ"אגרות קודש מאת כ"ק אדמו"ר מוהריי"ץ נ"ע" כרך ג' ע' ע"ו:

מורנו הבעש"ט הסביר אז, אשר מצוות מדת הבטחון הוא רק על עצמו – אויף זיך – כשמגיע לאדם איזה צרה ח"ו, הנה ע"פ התורה צריך לעשות כל מה שביכלתו, ולבטוח בה' שבוודאי יעזור ויושיע. ומשרשי מצווה זו הוא גם כשרואה אדם שאין שום מבוא ומוצא לישועה בעיני בשר, יהיה בטחונו חזק בה' בכל מיני חיזוק.

אבל כל זה הוא על עצמו ובשרו, אבל להשתמש במדת הבטחון על זולתו – הוא עבירה. אם רואה אדם אשר ח"ו מגיע לאדם איזה צער, ויאמר אשר בוודאי יעזור הקב"ה, הוא רע גמור, אלא צריכים להתאמץ בתפלה ובבקשת רחמים עליו.

השכר הגדול שהוענק לדוד המלך על שפרסם יסודות האמונה לפי שיטת הבעש"ט ונהג כן הלכה למעשה

אהניא ליה חסידותיה לדוד מלכא ואתעביד רגלא רביעאה למרכבה עילאה. ומהי חסידותיה דדוד אשר בגינה זכה לעלות לגדולה זו?

מובא בספרי-קודש בשם המדרש, שבשעה שאמר דוד המלך לאבישי בן צרויה לא לפגוע בשמעי בן גרא "כי ה' אמר לו קלל את דוד ומי יאמר מדוע עשית כן" (שמואל ב טז, י) נמנו וגמרו בבית-דין של מעלה לעשותו רגל רביעית במרכבה העליונה.

ולכאורה מה הקשר בין אותו מעשה לשכר המיוחד הזה שלא מצינו כדוגמתו?

חכמי המוסר מסבירים זאת לפי דרכם בכמה פנים. ה"שבט מוסר" (ש"חיבר החכם השלם, הדיין המצויין, הרב כמוהר"ר אליהו הכהן זצ"ל, מתושבי איזמיר", בפרק כ' אות י"ט) רואה בהתנהגותו של דוד הידור במידת "הנעלבין ואינם עולבין". וכך הוא כותב: "יהא אדם זהיר להיות מן הנעלבין ואינן עולבין. ראה, דוד המלך עליו השלום ששמעי בן גרא קלל אותו בקללה נמרצת ורצה אבישי לפגוע בו, ואמר לו דוד הנח לו כי אלוקים אמר וכו', אולי יראה ה' בעניי וכו', ואף שסקל עליו באבנים ועפר, אפילו הכי לא הניח לעשות לו דבר.

ואמרו במדרש: "באותו פעם נמנו בבית-דין של מעלה להיות דוד מארבעה במרכבה".

ובספר "מתוק מדבש" (מאת "הרבני הס"ט ר' יצחק פרחי מירושלים", בפרק ט') מודגשת בעיקר מידת ענוותנותו של דוד בהתנהגות זו, וז"ל: "הן כאלה מקצת שבחו של בעל ענווה, ויותר מהנה על-אחת-כמהו כמה. בוא וראה מדוד מלך ישראל, ששמעי בן גרא תרפו וגדפו וקללו קללה נמרצת ועיפרו בעפר, והוא לא ענה אותו דבר, ואדרבה אמר הניחו לו כי ה' אמר לו קלל, ועל ידי זה זכה להיות רגל ד' במרכבה".

גם ה"חפץ חיים" ב"שמירת הלשון" ("שער התבונה", סוף פרק ו') מצטט את המדרש, אך מסביר שגדולתו של דוד התבטאה כאן בהימנעותו

מנקימה ונטירה. ה"חפץ חיים" מביא שם קודם את משלו הידוע של רשב"י (ויק"ר ד', ו') "מבני-אדם שהיו יושבין בספינה ונטל אחד מקדח והתחיל קודח תחתיו. אמרו לו חבריו: מה אתה יושב ועושה? אמר להם: מה איכפת לכם, לא תחתי אני קודח? אמרו לו: – שהמים עולין ומציפין עלינו את הספינה". וכך, אומר ה"חפץ-חיים", גם בנמשל, שהרי כל ישראל כגוף אחד הם "ולכן אחי הזהר מלנקום ומלנטור את חברך, כי את עצמך הנך נוקם ונוטר, רק תחשוב בדעתך שמן השמים נסבב כל אלה עבור עוונותיך, ומה לי אם נסבב הצער הזה על ידי זה או על ידי אחר, ואם תקבל זה עליך באמת, יומחל עבור זה עוונך, וכמו שהשיב דוד לאבישי בן צרויה בעת שרצה לנקום עבורו מאת שמעי בן גרא על שחירף וגידף לדוד וקללו קללה נמרצת, לא הניח דוד ואמר ה' אמר לו קלל וגו' ואמרו רז"ל שעל זה נמנו בבית דין של מעלה ומינוהו לדוד שיהא הרביעי מרגלי המרכבה".

ולדידי, אחרי בקשת הסליחה מכבוד תורתם וגדולתם של המחברים הנכבדים, עדיין אין בדבריהם די להסביר את הפלא, איך בכל זאת זכה דוד להיות רגל רביעית למרכבה: האם על התנהגותו הענוותנית גרידא והאם על היותו מן הנעלבין ואינם עולבין, או על הימנעותו מלנקום ולנטור, לכל מר כדאית ליה, פוסקים בשמים שכר כה נעלה? רגל רביעית במרכבה עליונה כאחד האבות? והלוא לאו יחידאה הוא דוד המלך שהצטיין במידות נאות אלו, והלוא טובא צדיקי הוו וטובא חסידי הוו דהוו זהירי ביותר במידות שמנו חז"ל "הנעלבין ואינם עולבין, שומעים חרפתם ואינם עונים, עושים מאהבה ושמחים בייסורין". ומה שכר הבטיחו להם חז"ל? – "עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו" ותו לא!

וכן הרבה צדיקים היו מן המהדרין במידת הענווה ובאי נקימה ונטירה. ומדוע קיבל רק דוד שכר נעלה ונשגב שכזה, הגדול באין ערוך משכרם של שאר הצדיקים? שמא, ח"ו, משוא פנים יש בדבר?

אלא שיש עוד פירוש ל"ה' אמר לו וגו'" – פירושו של אדמו"ר הזקן באגרת הקודש שבתניא סימן כ"ה, פירוש חסידי העולה על כולנה, ולפיו יש בדבריו של דוד משמעות הרבה יותר עמוקה ונעלית ממה שהבינו הפשטנים, ולפי הפירוש הזה גם התמיהה שלנו נעלמת מאליה, ואנו רואים לפי הפירוש הזה כי אכן ראוי היה דוד לאותו שכר גדול שפסקו לו בבית דין של מעלה על אמירה זו.

לפי פירושו של אדמו"ר הזקן מדובר כאן במעלתו המיוחדת של דוד בעמדו בניסיון קשה על אחד מעיקרי האמונה באחדות ה', על-פי שיטת

מורנו הבעש"ט שיסודה בפסוק "לעולם ה' דברך ניצב בשמים". וגם בשעה הקשה ביותר בחייו של דוד, בברחו מפני אבשלום בנו, לא זז דוד מצדקתו ואמונתו השלמה בעיקר זה והוכיח את נאמנותו לשיטת הבעש"ט הלכה למעשה כשמנע מלפגוע בשמעי מטעם "כי ה' אמר לו קלל את דוד". שכן, על דברי דוד נשאלת כאן שאלה פשוטה, בפשוטו של מקרא: היכן מצינו שה' אמר כן לשמעי? אלא שהאמת היא, מפרש לנו אדמו"ר הזקן, שדוד האמין שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו ומוחו ירדה מאת ה', ורוח פיו המחיה כל צבאם היא שהחייתה גם את רוחו של שמעי בשעה שדיבר דברים אלו לדוד, והוא האמין כי אילו נסתלק רוח פיו ית' לרגע אחד מרוחו של שמעי לא היה יכול לדבר מאומה.

ומי שאינו מודה חלילה במה שלימדנו הבעש"ט שהחיות האלוקית מלובשת בתוך כל נברא להחיותו ולקיימו באופן תמידי, ולכן כשחברו מקללו או מכהו או מזיק ממונו, הוא כועס עליו, מעיד על עצמו שנסתלקה ממנו אמונה זו – והרי הוא כאילו עובד עבודה זרה. אבל דוד עמד בניסיון הקשה הזה ופעל ועשה בהתאם לשיטת הבעש"ט.

ועוד, שלזכותו הגדולה של דוד נזקפת גם העובדה שאמירתו זו שימשה נשק יעיל בידי אדמו"ר הזקן והובאה כהוכחה ניצחת ממקרא מלא שדיבר הכתוב להדוף את מתקפת הדלטוריא של המלשין הידוע לשמצה, אביגדור, ושכנעה אף את הצאר הרוסי ואת שריו בצדקת שיטת הבעש"ט, ושאינה חדשה ח"ו ביהדות אלא מושרשת בעם ישראל מאז ומתמיד.

אפשר לומר כי הודות לדוד שאמר "ה' אמר לו" זכינו לחגוג את חג החגים י"ט כסלו ולמלשינים לא היתה ולא תהיה תקווה הודות להתנהגותו החסידית של דוד המלך.

ואחרי הודיע אלוקים אותנו את כוונת דבריו של דוד המלך בפסוק זה כפי שהם מוארים במאור שבתורה זוהי תורת החסידות, מה יש עוד להתפלא על כך שבית דין של מעלה הזדרז והעניק לדוד את התואר הגבוה והנישא ביותר – "רגל רביעית במרכבה העליונה", והחליט מיד לצרפו אל האבות, אשר גם הם התנסו בניסיונות קשים בענייני האמונה (="מעשה מרכבה" בלשון הרמב"ם בפ"ב הי"א מהלכות יסוה"ת) ועמדו בהם, "והאמין בה'", וראוי, אם כן, שדוד המלך יהיה הרביעי בחבורה זו.

ונמצא שלפי פירושו של אדמו"ר הזקן, האבות ודוד המלך ענינם חד הוא: האבות – הן הן המרכבה, הם קראו בשם ה' א-ל עולם והרגילוהו בפי הבריות; ודוד השלים את מעשה המרכבה באומרו "ה' אמר לו וכו'",

ופירסם בזה את שיטת הבעש"ט, שלמות האמונה באחדות הבורא בקרב כל ישראל. על כן בשכר זאת "קודשא בריך הוא אחבר למלכא דוד בהדייהו, ואיתעביד רתיכא שלימתא", ולאור כל זאת מתפרש מדרשו של ה"שבט מוסר" כמין חומר.

אגב, הרבה יגעתי וטרם מצאתי איה מקום כבודו של המדרש הנפלא הזה, אבל נאמן עלי "הדיין המצויין" ונאמנים דבריו של האי גברא רבה, מחברם של ספרי "שבט מוסר", "מדרש תלפיות" ועוד, ונאמן עלינו ה"חפץ-חיים" כי אכן מופיע מאמר חז"ל זה באחד המדרשים ואולי הוא באחד מאלה שנעלמו מאתנו ואינם מצויים היום בידינו.

ואם אמנם מפורש בזוהר הק' (בראשית רמח, ב) שדוד המלך הוא הרגל הרביעית, כדאיתא שם: "דתנינן, אבהן – אינון רתיכא קדישא, ורתיכא לאו פחות מארבע, ותנינן קודשא בריך הוא אחבר למלכא דוד בהדייהו, ואתעבידו רתיכא שלימתא, הדא הוא דכתיב אבן מאסו הבונים וגו', דדוד מלכא אתחבר למהווי רתיכא שלימתא בהדייהו", אבל לא מוזכר כאן ולא במקומות אחרים בזוה"ק על מה ולמה ובאיזו זכות הגיע דוד לדרגא זו, מה שאין כן במדרש המצוטט ב"שבט מוסר" נאמר מפורשות: "באותו פעם" היינו, בשעה שאמר דוד "ה' אמר לו וגו'", או אז מינוהו לדוד רגל רביעית במרכבה העליונה.

ועל דרך שאמרו בגמרא (מגילה דף י"ב סוף עמוד ב'): קרי לי יהודי, אלמא מיהודה קאתי, וקרי ליה ימיני, אלמא מבנימין קאתי?... ורבנן אמרי, משפחות מתגרות זו בזו, משפחת יהודה אומרת "אנא גרמית דמתיליד מרדכי – דלא קטליה דוד לשמעי בן גרא", כלומר משפחת יהודה מתפארת ואומרת "אנא גרמית" – בזכות דוד שלנו יש לנו חג הפורים – דלא קטליה דוד לשמעי וכך נולד מרדכי, הכל בזכותו של דוד.

אף אנו נאמר שכשהשתחרר אדמו"ר הזקן מכלאו ואביגדור המלשין נחל מפלה התפארה משפחת בית דוד ואמרה "אנא גרמית" לחג י"ט כסלו – שהתנהג דוד על-פי חסידות באמרו "ה' אמר לו וגו'" וכך הוכיח אדמו"ר הזקן לפני השרים את צדקת שיטת הבעש"ט ויצא לחירות, והוא עניין אחד בפנימיות העניינים והמשך אחד לכך "דלא קטליה דוד לשמעי" ונולד מרדכי היהודי "ולמה נקרא שמו יהודי והלוא ימיני הוא? לפי שייחד שמו של הקב"ה כנגד כל באי עולם, אל תקרי יהודי אלא יחודי" (מדרש רבה, אסתר ו, ד) – שלמות האמונה באחדות ה' על פי חסידות כפי שהתנהג דוד המלך ובשכר זאת נתמנה רגל רביעית במרכבה עילאה.

עוד זאת רציתי להעיר כי ה"שבט מוסר" אשר הביא לנו את המאמר הנפלא הזה על דוד מלך ישראל בשם 'המדרש', הוא, כידוע, גם מחברו של ה'מדרש תלפיות', ומצאתי (ב"התמים" ע' 448) שהבעש"ט מזכירו לשבח ומצטט את "לשונו הק' והטהור", באיגרת-הקודש שלו (סימן קכ"ח) "לתלמידי אף ברי, הגאון המפורסם, איש עושה פלא וכו' מ' יעקב יוסף הכהן נ"י" וכותב לו:

"ויעיין כ"ק בספר מדרש תלפיות, ענף חידוש העולם, ראייה מהראב"ע ז"ל (נראה לי הקטן שצ"ל "מהרלב"ג" ז"ל והוא טעות המעתיק) ואחרכך מאמר קדשו של המאסף ז"ל עיין שם לשונו הק' והטהור ויאירו עיניו בטח, ועתה יאירו עיניו ויבין מאמר קדש של מורי הקדוש פסוק והאמין בה' ויחשבה לו צדקה וד"ל".

כל זאת לשון הבעש"ט באיגרתו אל ה"תולדות יעקב יוסף" והוא חותם בחי"ק

"ד' מורו ורבו דו"ש"

ומחביבותא דמילתא הנני מעתיק גם את ה'מדרש תלפיות' ואת הקטע אשר מצא כל-כך חן בעיני הבעש"ט עד שהוא המליץ לתלמידו ה"תולדות יעקב יוסף", לעיין בו, וז"ל: (אות חי"ת, ענף חדוש העולם).

"הרלב"ג בספר מלחמות השם מאמר ו' פרק ט"ו כשרוצה להביא ראיה שעולם חידוש [=שהעולם מחודש] אומר שהלשונות הם הסכמיים, לא טבעיים, ושם מאריך בדרושו".

ועל כך מוסיף ה'מדרש תלפיות' מדיליה:

"א"ה [=אמר המאסף] באמונת חידוש העולם אנו עמו של הקב"ה, אין לנו צורך [ב]שום ראיה, כי תורתנו הקדושה המורה חידוש העולם, אין ראיה אמיתית גדולה מזו".

החידושים בתורת הבעש"ט, הם שאיפשרו את החידושים במדע ובטכנולוגיה של זמננו

מפירושו של כ"ק אדמו"ר שליט"א אנו למדים:

החידושים בתורת הבעש"ט, הם שאיפשרו את החידושים במדע ובטכנולוגיה של זמננו. וכל זאת כדי לקשט את העולם לקראת בוא משיח צדקנו בב"א.

ידועים ומפורסמים דברי הזוהר הקדוש בבראשית דף קיז,א "ובשית מאה שנין לשתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא לעילא ומבועי דחכמתא לתתא, ויתתקן עלמא לאעלא בשביעאה כבר-נש דמתתקן ביומא שתיתאה מכי ערב שמשא לאעלאה בשבתא, אוף הכי נמי. וסימנך: בשנת שש מאות לחיי נח וגו' נבקעו כל מעינות תהום רבה." (= ובשנות השש מאות לאלף הששי, יפתחו שערי החכמה העליונה ומעיינות החכמה התחתונה. ויתכונן העולם להכנס באלף השביעי, כבן-אדם המכין עצמו ביום הששי לפנות ערב להכנס (להתעלות) ביום השבת, כך גם כאן (בעניננו). וסימנך: בשנת שש מאות שנה לחיי נח וגו' נבקעו כל מעינות תהום רבה).

כידוע נפתחו "תרעי דחכמתא דלעילא בשית מאה שנין לשתיתאה" על ידי מורנו הבעש"ט (שנולד בשנת תנ"ח-נח"ת דהיינו באמצע המאה הששית באלף הששי) וכל החבריא קדישא דיליה, כולל בעל ה"אור החיים", שגם הוא בן אותה תקופה. ומעינות החסידות הם הם אותה חכמתא דלעילא, עליה ניבאו חכמינו שבזוהר הקדוש. ובהיות כי "את זה לעומת זה עשה הא-לקים", חכמת התורה לעומת, להבדיל, חכמת הטבע. משום כך "גרמו" חידושי תורת מורנו הבעש"ט לפתיחת מבועי חכמתא דלתתא, הלא המה חידושי המדע והטכנולוגיה של זמננו, שנתגלו באותה תקופה עצמה. ומכלל הן אתה שומע לאו – שאלמלא התחיל לזרוח אור תורת מורנו הבעש"ט, לא היו נפתחים גם ב"לעומת זה" מבועי חכמתא דלתתא. והי'ה העולם שרוי בעלטה, כבימי הביניים, ללא חשמל וללא טלפון, עד היום הזה. שהרי רק חידושיו של הבעש"ט ומופתיו הרבים בקרב הארץ, הם שאיפשרו את חידושי והישגי הטכנולוגיה.

והם, ורק הם, שרשם ומקורם וחיותם של כל אותם החידושים בגשמיות שהתחילו להתפתח ב"שית מאה שנין לשתיתאה". זה לעומת זה במקביל, כי הא בהא תליא.

וכל זה מפורש יוצא מלשון קדשו של כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש ב"ליקוטי שיחות" כרך טו עמ' 43: "**פון דעם וואס דער זוהר ברענגט ביידע זאכן בחדא מחתא** (= היינו גילוי פנימיות התורה והתפתחות חכמות העולם), **איז פארשטאנדיק אז זיי האבן א צוזאמענהאנג צווישן זיך – אז דאס גופא וואס עס האט זיך דאמאלסט אנגעהויבן א נייע התגלות אין חכמת התורה (אלס הכנה צו ימות המשיח), איז "גורם" התפתחות פון חכמות העולם**".

ונראה לי הקטן שעל דרך הכתוב בתניא קדישא פרק מ"ב ש"העיקר הוא ההרגל, להרגיל דעתו ומחשבתו תמיד, להיות קבוע בלבו ומוחו תמיד, אשר כל מה שרואה בעיניו, השמים והארץ ומלואה, הכל הם לבושים החיצוניים של המלך הקב"ה, ועל ידי זה יזכור תמיד על פנימיותם וחיותם"

כן יש לומר שעלינו להרגיל את דעתנו ומחשבתנו תמיד אשר כל מה שעינינו רואות היום חידושים נפלאים בטכנולוגיה: המכונית והמטוס, החשמל והרדיו, המחשב והפלאפון וכו' וכו', הכל הם לבושים חיצוניים של חידושי תורת החסידות שקדמה להם ואיפשרה את המצאתם. וכולם יחד מהווים עדות חיה שדבר הוי' בפי עבדיו, חז"ל בזוהר הקדוש, הם אמת

לעולם והתקיימו במילואן בשית מאה שנין של האלף הנוכחי, בין בגילוי פנימיות התורה ובין, להבדיל, בגילוי חידושים בחכמת טבע העולם. וכל זאת כדי להכין את העולם ולקשטו לקראת קבלת מלכא משיחא "כבר-נש דמתתקן ביומא שתיתאה מכי ערב שמשא לאעלאה בשבתא".

ועלינו לשבח לאדון הכל ששם חלקנו בעדת החסידים אשר אמונים הם על דברי מחולל החסידות, אור שבעת הימים, מורנו הבעש"ט נ"ע, שחינך אותנו שכאשר מסתכלים בדבר גשמי, אין להסתכל רק על גשמיותו, אלא לראות בו את "תמונתך" – דהיינו את הצורה הרוחנית והחיונית המלובשת בדבר גשמי ההוא, וזהו "החכם עיניו בראשו" רצונו לומר שהסתכלותו של החכם היא "בראשו" דהיינו על "הראש"-החיות של הדבר (ראה "צוואת הריב"ש" סימן צ' בסופו, הוצאת קה"ת). ו"הצורה" ו"החיוני" של מבועי חכמתא דלתתא בשית מאה שנין לשתיתאה, הם מעיינות החסידות שנפוצים ב"חוצה".

שהרי עינינו, ועיני כל בר דעת, רואות כי רק אחרי שגילה לנו מורנו הבעש"ט שהחיות הא-לקית נמצאת בתוך כל נברא ונברא ומלובשת בתוכו כדי להחיותו ולקיימו, יכלו המדענים לגלות את זרם החשמל, המהווה מעין דוגמא ומשל לכח הא-לקי המלובש בנברא. שהרי גם על הימצאות זרם חשמלי בתוך החוט אנו יודעים עליו רק מפעולתו: כשמחברים את החוטים לנורת החשמל, או לכל כלי חשמלי אחר אזי: הנורה דולקת, המנוע מסתובב וכן הלאה, אבל על מהותו וצורתו של הזרם עצמו – אין אנו יודעים כלל, למרות שברור לנו מעל לכל ספק, שהוא מצוי בתוך החפץ.

ורק אחרי שמורנו הבעש"ט ראה והכיר את ה"אור החיים" על ידי עליית נשמתו למרום; ורק אחרי שהמגיד ממעזריטש הי'ה מלווה (ממרחק רב) את בנו "המלאך" בראיה חושית ממש, מביתו עד כניסתו לביתו בפאסטוב; והמגיד מקוזניץ הראה לאשה עגונה, בתוך המים שבדלי את מקום המצאו של בעלה שברח ממנה, כמסופר בספר "סיפורים נוראים" מהרה"ח ר' יעקב קיידנר.

ובספר "זכרון טוב" סיפור דומה על זקננו הקדוש מהר"ם נ"ע מניעשכיז מפי בנו הצדיק מהר"י נ"ע.

או אז המציאו גם המדענים את הטכנולוגיה של ראיה מרחוק. וכן קפיצת הדרך שהיתה למורנו הבעש"ט, היא היא שאיפשרה את המצאת האוטובוס, וכן הלאה וכן הלאה.

ורק לאחר ש"האור החיים" גילה את כח המשיכה הרוחני של כדור

הארץ וגרמי השמים, הצליחו המדענים לגלות את 'כח המשיכה' הפיזי וחוקיו ומשפטיו בטבע.

בפירושו על "ויכולו השמים והארץ" גילה ה"אור החיים" ש"ויכולו" הוא מלשון "נכספה וגם כלתה נפשי", כלומר צמאונו וכלות נפשו של העולם לאור האלקי הסובב אותו מכל צד הוא המקיימו והוא המחזיקו "במסמרות חשק הבורא" לבל יתנדנד. ולכן ברא הקב"ה את עולמו בצורת כדור, כדי שכל חלקיו יהיו קרובים לאור האלקי במדה שווה ויוכל עמוד "בהשוואת חלקיו" בצמאונו וכלות נפשו לאלוקות שבתוכו ושסביבו.

ובדרך אפשר נראה לי הקטן לומר, כי הכלל של "כי את זה לעומת זה עשה הא-לקים", חל גם על בחינת הזמן, כלומר על שנות הולדת נשיאי הדורות: שהרי שנת לידתו של מורנו הבעש"ט נחשבת בהיסטוריה העולמית ל(בערך) שנת התחלתה של התקופה החדשה-המודרנית של ההיסטוריה, וכמו כן נחשבת שנת הולדתו של האר"י הקדוש, גם אצל אומות העולם, ל(בערך) תחילת התקופה הנקראת אצלם בשם "תקופת התחיה" וגמר תקופת ימי הביניים, שנמשכה גם לפי חשבונם מאז חורבן הבית השני. הרי שהכלל "כי את זה לעומת זה עשה הא-לקים" חל גם לגבי בחינת הזמן.

וזכורני כד הוינא טליא, סיפר לנו סבא שמנהגו של הרוז'ינר הקדוש הי'ה להתעניין במתרחש בעולם, והי'ה שואל ודורש מהבאים להסתופף בצלא דמהימנותא לדעת מה חידוש התחדש בעולם. פעם סיפרו לו על המצאה חדשה שהמציאו באותם הימים, ונהנה הקדוש מרוז'ין לשמוע זאת ואמר: נו, אם כן עלינו לחפש את החידוש הזה בתורה (שהוא ה"לעומת" של החידוש ההוא בחכמת הטבע), כלומר את מקורו בתורה שקדם, בהכרח, לחידוש שלהם, שאם לא כן לא הי'ה בא החידוש שלהם לעולם כלל. וכמה חיזק בנו הסבא את האמונה על ידי סיפורים כגון דא.

ודלא כמו שכתב אחד הרבנים בדורות הקודמים שבשעה שנתפרסמה המצאת הגרמופון, ציערו והקניטו ההוא מינא, אחד מהמשכילים הידועים, באמרו: אמריתו כי כל רז לא אניס להו לחז"ל, אם כן למה לא המציאו הם את ההמצאה הנפלאה הזאת? ויען הרב לכסיל כאוולתו: כסא שלמה המלך יוכיח לך! חכמינו ידעו גם את זאת, שהרי הדומם שעל הכסא הי'ה מכריז ואומר "צדק צדק תרדוף" ועוד פסוקים. ובזוהר הק' שמות (קע"ב:) מצינו רמז לריפוי ברנטגן וכו'. וחשבתי בלבי דלא היו צריכים להצטדק בפני אותם המשכילים ולהוכיח להם ש"גם" חז"ל ידעו את פלאי הטבע. כי

האמת הטהורה היא ש"רק" חז"ל שידעו רזי תורה ופנימיות חכמתה וחידשו בה חידושים רבים, הם – ורק הם – איפשרו להמדענים להמציא בחכמת הטבע את המקביל לרז זה, וכל עוד שטרם גילו חכמינו את רזי תורה אלו – לא יוכלו חכמיהם לגלות שום סוד מסודות הטבע.

ואחרי שראינו שכ"ק אדמו"ר הסביר לנו, על פי שיטת החסידות, כמה וכמה מחידושיו בנגלה של הגאון מרוגוצ'וב, מוכחא מילתא שגם חידושיו של הרוגוצ'ובי הם בכלל "מעיינותיך" של מורנו הבעש"ט, וממילא הם נכללים גם בההבטחה של "יתפתחון תרעי דחכמתא דלעילא" ו"יפוצו חוצה". וכמו שאמר כ"ק אדמו"ר ש"הרוגוצ'ובי הוא מסימני הגאולה", לכן נתגלו בימיו, במקביל לחידושיו העצומים, גם המצאות מרעישות ביותר, כי הם ה""לעומת זה" של חידושיו המרעישים בתורה

וכך אני הקטן גם מסביר לעצמי את אשר שמעתי מידידנו הכי נכבד הרה"ח ר' זלמן לייב הי"ו אסטולין, אשר בעת שהתגורר במוסקבה זכה לשמוע מפי חתן הגאון הרוגוצ'ובי הלא הוא הרה"ג ר' אבא דוד וכן מזוגתו, בת הגאון, הרבנית מרת חנה, דברים רבים על גדלותו של האב והחותן.

בין היתר שמע מהרבנית שאביה לא הי'ה מחשיב את אנשי המדע והפרופסורים שבזמנו, וטען כי אין הם יודעים מאומה. פעם הרהיבה הבת עוז בנפשה ושאלה את אביה הגדול: אבא, הרי מעולם לא קראת שום ספר מספריהם, ואיך הנך יכול לקבוע שאין הם יודעים מאומה (כידוע לא הכיר הרוגוצ'ובער את שפת המדינה ובקושי הי'ה חותם את שמו ברוסית)? התפלא הגאון על שאלת בתו והפטיר במלה אחת: "מהתורה!" והוסיף ואמר: "את הכל אפשר לדעת מהתורה". סתם ולא פירש יותר.

ונראה לי הקטן לומר שכוונת דבריו שלובה בהאמור לעיל: ידע הגאון הגדול מרוגוצ'וב והרגיש בנפשו שחידושיו הנפלאים וגאונותו האדירה, אינם דבר טבעי לגמרי, ובוודאי הנם חלק מההבטחה הא-לקית בזוהר הקדוש כי "בשית מאה שנין לשתיתאה יתפתחון תרעי דחכמתא דלעילא", וכמו שאמר עליו כ"ק הרבי נשיא דורנו: "הרוגוצ'ובער הוא מסימני הגאולה". ואם כן חידושיו הגאוניים הם חלק מה"מעיינות" של תורת החסידות, וגם הם "גורמים" שיתפתחו, במקביל, "מבועי חכמתא דלתתא" במדעי הטבע, והם המאפשרים לחכמיהם ולפרופסורים שלהם וכו' להמציא אמצאות חדשות "מקבילות" בגשמיות, בחכמה דלעומת זה. אך דא עקא: לעומת הקצב העצום והמהיר שהוא מחדש חידושים בתורה – הם בגילויי חידושיהם, להבדיל, מפגרים בהרבה כי נרפים המה נרפים

ואינם מדביקים, לא מיניה ולא מקצתיה, אף לא יחסית, לאותן האפשרויות שנפתחו לפניהם על ידו, לאחר שסלל לפניהם את הדרך ב"חכמה העליונה". ולכן התבטא לפני בתו כי מעט ורעים השגיהם ולא השיגו ולא הדביקו את הקצב שיכלו להגיע אליו הודות לו ובימי מגוריו.

ואולי, זו היא הסיבה שכ"ק הרבי נשיא דורנו התעניין במחקרים שלהם, כדי לדעת "וואו האלטן זיי שוין" בלעומת זה, ואולי לשם כך שמח הרוז'ינער הק' כששמע שהם כבר המציאו משהו חדש, אלא שהוסיף שעלינו לדעת כי זה כבר נמצא בתורה ועלינו למצוא את ה"לעומת זה" דקדושה.

שהרי ראה ראינו כי הרבי נהג לבקש מהמדענים שיספרו לו על החידושים בחכמתא דלתתא, בידעו שהוא, הנשיא, כבר חידש דברים נוספים ב"חכמתא דלעילא" ואיה, אפוא, הם בחידושיהם, "וואו האלטן זיי שוין?".

וכך סיפר לנו הפרופסור החסיד ר' פסח רוזנבלום, בראיון ל"כפר חב"ד" גליון 593: "הרבי נהג לבקש ממני תמיד מחקרים חדשים. לפני פורים הרבי ביקש "משלוח מנות", ולפני י"א ניסן ביקש "מתנת יום הולדת", ותמיד התכוין למחקר חדש".

ואולי ניתן להעמיס רעיון זה בתשובתו של המלך המשיח למורנו הבעש"ט, בעת עליית הנשמה שהיתה לו, על ששאל "**אימתי קאתי מר**"? וענה לו מלכא משיחא: **בזאת תדע, בעת שיתפרסם לימודך** (חכמתא דלעילא, תורת החסידות) **ויתגלה בעולם** (על ידי אותות ומופתים שתעשה בכח לימודך) **ויפוצו מעיינותיך חוצה** (שעל ידי מעיינותיך בחכמתא דלעילא יתגלו מבועי דחכמתא דלתתא, המקבילים, בלעומת זה, לתורתך תורת החסידות, ב"חוצה" – בחכמת העולם) **ויוכלו גם הם** (המדענים בחכמתא דלתתא) **לעשות** (בכח חכמה זו, בדוגמת המופתים שעשית אתה על ידי) **יחודים ועליות** (ויעשו גם הם) **כמוך** (הוא הזמן שאבוא ואתגלה).

ולפי זה כל אמצאה חדשה היא מסימני הגאולה הקרבה ובאה, ולעתיד לבוא יכירו וידעו כל יושבי תבל את האמת הברורה: כי כל הטובה וכל השגי הטכנולוגיה והמדע שבאו לעולם של זמננו, באה להם רק בזכות הצדיקים, הבעש"ט הקדוש ותלמידיו, העמלים ב"חכמתא דלעילא" ומחדשים בה חידושים.

ועל דרך שאמרו במדרש: "אמר הקב"ה, עולמי עולמי, מי בראך? יעקב בראך! שנאמר בוראך יעקב ויוצרך ישראל".

כך על דרך זה יאמרו האומות: חשמל חשמל, מטוס מטוס, מחשב מחשב, מי בראך? הבעש"ט בראך! אדמו"ר הזקן יצרך! מאמרי תרס"ו ותער"ב פיתחוך! ו"ליקוטי שיחות" שכללוך! ועל ידי זה שהגדיל ה' לעשות עם אלה הצדיקים ב"חכמתא דלעילא", הגדיל ה' לעשות עמנו ב"חכמתא דלתתא" באותו הזמן. עתה ידענו שהגשמיות מושפעת מהרוחניות, ואדמו"ר הזקן הוא שגילה את עצמת האטום, על ידי שגילה ש"התהוות הגשמיות היא מעצמותו ית' ב"ה".

וכמה טיפשאי שארי אינשי דהוו קיימי קמי הפרופסורים ב"חכמתא דלתתא" ולא קיימי (=ואינם קמים) לכבודם של גדולי החכמה העליונה, אשר רק מפיהם אנו חיים ורק הודות להם הגענו לפלאי המדע המודרני של ימינו.

ואף על פי שלמעיינות תורת החסידות אין סוף ואין חקר, הנה כשהפסיק כ"ק האדמו"ר לומר מאמרי חסידות, או בעת הכרזתו שתם עידן הבירורים, וכן ש"אני את שלי עשיתי" הי' ברור שתם ונשלם עידן הפצת המעיינות "חוצה" – ל"חכמתא דלתתא" והגיע הקץ לאמצאות המדע של "לעומת זה", שהיו נחוצות לקישוט העולם לפני ביאת המשיח (אלא שעדיין הם מפגרים אחרי גילויי "חכמתא דלעילא" שגילה לנו) ולא יהיו יותר אמצאות של ממש. ובהתגלות משיח צדקנו כאשר "תורה חדשה מאתי תצא", או אז יתחדשו, במקביל, נפלאות גם ב"חכמתא דלתתא", ואז יהיו גם מעדנים (וגם מדענים...) כעפר גם בגשמיות, כתוצאה מהתגלות רזין ורזין דרזין שבתורה, ונפלאות חדשות מתורת המשיח בב"א.

אוי להם לבריות מעלבונה של תורת החסידות

במאמר זה הגבתי ב"כפר חב"ד", גיליון 369 (בשנת תשמ"ט), מתוך כאב לב וצער עמוק על הרשעות ודברי הבלע שפרסם "יתד נאמן" נגד אור האמת שבחסידות חב"ד, ומפני דבר שנתחדש לי עתה בענין מינויו של דוד המלך לרגל רביעית במרכבה המוזכר שם, מצאתי לנכון לצרפו לקונטרסי הנוכחי.

טפלו עלי שקר זדים, אני בכל לב אצור פיקודיך

נזדמן לי לראות לאחרונה, את העיתון שמוציאים-לאור אוייבי החסידות בבני-ברק. סגנונם של השקרים, ה"קושיות" הארסיות והחוצפה, מזכיר לנו, יוצאי רוסיה, את עיתון הייבסקים משנות החושך והאפילה, ימי רודנותו של סטלין ימ"ש - "דער עמעס".

(בראשית דרכם ב"להשכיחם תורתך" גזרו הייבסקים להרחיק עד כמה שניתן את ילדי ישראל גם משפת "תורתך", וחייבו לכתוב "עמעס" במקום "אמת" ו"טוווע" במקום "תבואה" וכד', וזאת בהתאם "לאורפוגרפיה חדשה" שבדו מלבם)

לצערנו הרב עזרו לו רשעי עמנו במלחמתו האכזרית נגד הדת, והם ידועים לשמצה בשם "יבסקים" - קיצור המלים "יברסקיא סקציה" (המחלקה העברית) של המפלגה השלטת.

עיתון זה, היחידי בשפת היידיש ברוסיה דאז, היה מפיץ את רעל האפיקורסות כחלק בלתי נפרד מהאידיאולוגיה הקומוניסטית. היה להם, כמובן, גם "מומחה" להמצאת "קושיות" עם-הארציות בדומה לזה מבני-ברק.

שנאת הייבסקים היתה במיוחד כלפי החסידים ותורת החסידות.

בדומה ל"דער עמעס" של בני-ברק פורסמו בו סתירות וקושיות, כביכול, בתורת הבעש"ט וממשיכי דרכו, זי"ע, חדשים לבקרים.

ה"קושיות" שהם היו ממציאים הובילו אותם למסקנה "מדעית" מוחלטת, מסקנה שלא ניתן לערער עליה, לדעתם, ש...החסידים בעצמם הם שהמציאו ובדו מלבם את הדמות האגדית הנערצת וקראו לה בשם "בעש"ט". בעוד שלמעשה אדם כזה לא היה ולא נברא...

בביתנו היו מתאספים דווקא באותן שנים איומות יהודים חסידים, ובהם כאלו שהיו צאצאים ישירים לר' ברוך ממזיבוז והבעש"ט הק' והיו מתפקעים מצחוק לשמע המסקנות ה"מדעיות" של הייבסקים הפרימיטיבים.

מאידך, אני זוכר את צערם העמוק של אבא וסבא ז"ל ואת לבם השותת דם ובוכה במסתרים על חילול שם השם ע"י פריצי עמנו.

מפני הסכנה אסור היה להגיב בשום צורה והיה עליהם לשבת בדד ולידום על צער השכינה. ידוע לי, כי "כפר חב"ד" נוהג – בצדק – שלא להשיב על ה"קושיות" של ימינו, אך כיוצא רוסיה, אותה הרגשה בדיוק ואת אותו כאב צורב – אני חש היום כשבאים לידי גליונות "דער עמעס" של זמננו. ממש אותם השקרים עצמם, אותן הקושיות, אותו מהלך מחשבה, אותו סילוף מרושע.

מבין הליצים ה"למדנים" של הסטרא-אחרא התפרסם אז שמו של האפיקורס ימיליאן ירוסלבסקי בחיבורו "התנ"ך לכופרים". אין לי ספק שהוא הגלגול הקודם של ה"למדן" בעל הקושיות בזמננו, שכן, כל הסימנים מעידים על כך.

כי יאמרו – ו"כי ישאלך"

גם לפני המהפכה הבולשביקית דאגו לנו המשכילים ו'זיכו' אותנו בתרגום לרוסית של ספרי חברם-לדעה, הלא הוא ד"ר גרץ. צרעת ממארת לבית ישראל, שבשל כך כונה בפי היהודים בשם "קרעץ". גם אותו רשע מסלף התמחה בהמצאת קושיות בתורת החסידות ועשה מהן מטעמים כיד רוח האפיקורסות הטובה עליו.

מצח אשה חוטאת היה לו לאותו ד"ר והוא נהג, ללא כל בושה, לערבב בחלקלקות לשונו קודש בחול וטהור בטמא ולהכין כל מיני דייסות מורעלות במינות וכפירה, למרות שרעיונותיו היו ממש אבסורד, פרי שרירות ליבו.

על השאלה – איזו תועלת הוא מפיק מהפצת רעיונות שקר בשעה שכל העולם יודע שהם שקר, הוא יכול לענות בלשון הידועה: כלום אני עושה אלא להכעיס את בוראי.

כך, למשל, את הטרגדיה האיומה שהמיט על עמנו הנוכל המטורף ש"ץ ימ"ש שהכריז על עצמו שהוא מלך ישראל, נביא ומשיח ולבסוף המיר את הדת, לקח ד"ר קרץ, נוכל דומה לו, וקשר לתנועת החסידות בראשות הבעש"ט הק' – להבדיל אלף אלפי הבדלות אין קץ.

עפרא לפומייהו דרשיעי. לא אכפת לו כלום לד"ר החצוף, ואפילו כל העולם כולו יאמר לו: רשע מה תזייף, נחש מה הנאה יש לך – הוא לא יירתע וימשיך בשלו, העיקר להכעיס את בוראו.

וזה כלל גדול במנהגם של רשעים מסוגם של ד"ר קרץ, ימיליאן ירוסלבסקי וממשיכי דרכם בדורנו – אין הם שואלים את אף אחד, לא את אביהם ויגד להם, לא את זקנם ויאמר להם, הם ורק הם בוחרים את גודל ואת סוג השקר. נאמנים הם לדרכו של הבן הרשע מתוך ההגדה של פסח, אשר התורה הגדירה יפה את אופיו ואמרה עליו "והיה כי **יאמרו** אליכם בניכם" – בנים רשעים אינם שואלים את אבותיהם, אלא להיפך: הם אומרים ומכתיבים להוריהם מה לעשות. רק הבן התם שואל – "והיה כי **ישאלך** בנך". זוהי גם דרך לימודם של הבנים הרשעים. אם הם מתקשים בהבנת דיבור התוספות, קל להם להחליט שבעלי התוספות לא דייקו, ח"ו, שהרשב"א לא ידע ח"ו, והבעש"ט הק' וממשיכי דרכו לא התבוננו ח"ו. וגם בעניני חסידות ואמונה שנשגבו מבינתם ואין להם בהם שמץ של מושג, הם "אומרים" ולא "שואלים". אוי להם ואוי לנפשם.

היכן עובר חוט-השערה?...

בעצם, הקושיות המרושעות שלהם, של ד"ר קרץ ושל ימיליאן ירוסלבסקי, מוכרות לנו היטב מימי חורבן הבית השני.

המדרש מספר שגם מחריבי בית-מקדשנו באו להתעולל בנו בקושיות דומות. בעת החורבן הם גילו לפתע כי בקודש הקדשים יש שני כרובים הנראים כמעט איש ולויות ולא ידעו מה רואות עיניהם הטמאות, אך הם החליטו מיד כי הנה יש בידם חומר מצויין לנגח את ישראל בקושיות אפיקורסיות.

הייתכן? – אמרו – הרי אתם קוראים לעצמכם כוהנים, פרומע חסידישע אידן, האם נאה לכם לשים דמויות שכאלו בבית-המקדש? הרי

התורה אסרה כל פסל ומסכה? לדעת הברברים הללו זו קושיא חזקה...

אוי נא לנו כי חטאנו ובית-מקדשנו חרב בעוונינו, יעכשיו, בנוסף לכל הצרות, עלינו להצטדק לפני שונאינו ומנדינו ולתרץ להם "קושיות". לא. תירוץ שיניח את דעתם של הרשעים מחריבי הבית אין לנו. ירמיהו הנביא לא ניסה להשמיע באוזניהם תירוצים. הוא ישב, בכה במר נפשו ויקונן "כל רואיה הזילוה...".

ובאמת, וכי ניתן להסביר משהו מחכמת האמת לגוי מושחת ורוצח? איך אפשר בכלל להסביר לו שנצטווינו להבדיל תמיד בין טהור לטמא ובין קודש לחול, וההבדל ביניהם הוא לפעמים כחוט השערה, משהו. גם בגשמיות מצינו כזאת, והבדל כחוט השערה קובע בין כשר למהדרין לבין נבלה האסורה מן התורה. וכמה בין נשחט רובו לנשחט חציו? – כחוט השערה.

על הכרובים נצטווינו מאת הקב"ה, והם תכלית הקדושה, וצורה אחרת שעשו על דעת עצמם כמו העגל – היא חטא הגדול ביותר וטמא. הבדל דק. שפאלטן א האר אויף צווייען בפלפולים של הבל הבלים אפשר ללמד אותם, אבל להסביר להם איפה עובר חוט השערה המבדיל בין טהור לטמא בדיעות ובאמונה – זה כמעט בלתי אפשרי.

שושנת-החסידים צהלה ושמחה!

גם אביגדור, גדול המלשינים בליטא של אז, אותו נבזה ושפל אנשים שבשקריו סילק את הצדיק קדוש עליון רבי לוי-יצחק מרבנות בני-ברק (סליחה, מרבנות פינסק), גם למנוול הזה היו אי-אלו קושיות ותמיהות בתורת הבעש"ט הק'. אזל אכל קורצא בי מלכא. כן. פשוטו כמשמעו, הלך והלשין לצאר הרוסי פאוול שישב בפטרבורג הבירה. אכן, קשה להאמין, אבל זאת עובדה.

מחבר ספר "תולדות הרב מליאדי" כותב שמצא בפטרבורג את כתב ההלשנה המקורי, כתוב בעצם כתב ידו של אביגדור (וראה גם בספר "חסידים ומתנגדים" מאת וילנסקי, ומשם – למהדורה החדשה של ספר תולדות רבנו הזקן בהוצאת קה"ת).

ההלשנה של הייבסקי הראשון בנויה כולה על קושיות בחסידות, שלפי קוצר דעת המלשין סותרות את התורה. במיוחד הוא לא הסתדר עם אימרת הבעש"ט הק' בצוואת הריב"ש, הקובעת שהאלוקות מחיה כל דבר בתמידות ומלובשת בתוכו, וממילא, כל דבר, גם גוי המפריע ליהודי

להתפלל, מקבל את חיותו בשעה זו מאת ה'.

אביגדור העמיד לפני קיסר רוסיה פנים של למדן מ"דער עמעס" (הייבסקי, או הבני ברקי), וטען שהדבר סותר להלכה שהמזיק את חבירו חייב לשלם לו דמי נזקו...

אדמו"ר הזקן נאלץ להסביר לקיסר ולשרים מ"טייני סובייט" שאין שום ממש בדבריו, קושיותיו והשגותיו של המלשין קטן המוח. אין הוא יודע ואין הוא מבין בין ימינו לשמאלו בענייני אמונה ומחשבת ישראל.

סוף דבר הוא, שדבריו של הבעש"ט מאירים ומזהירים, והם הם דברי המלך דוד בברחו מפני אבשלום בנו. בשעות הקשות ביותר בחייו האמין דוד המלך אמונה שלמה בה', אמונה צרופה כשיטת הבעש"ט הק', ולכן ציווה לא לפגוע בשמעי בן גרא, בהסבירו "ה' אמר לו וגו'". ודוד המלך הועלה אז בדרגה ונעשה רגל רביעית במרכבה העליונה. [ובע' 373 הארכתי בעזהי"ת עי"ש].

המלך הרוסי ושריו השתכנעו מדברי אמת אלו ופני אביגדור חפו. שושנת חסידים צהלה ושמחה. היא הרוויחה בינתיים את איגרת-התשובה סי' כ"ה שבתניא (מאדמו"ר הזקן) וחוגגת מדי שנה את חג י"ט כסלו.

* * *

מסופר משמו של הרגטשובי, שהתבטא פעם בגילוי-לב לפני מקורביו: בואו וראו – אמר – מפלאות תמים דעים והשגחה עליונה בשכר ועונש רוחני.

אלו מהמתנגדים של פעם שזכו בסייעתא דשמיא לא להתערב במלחמת המתנגדים ונזהרו שלא לחתום על כתבי חרמות שלהם – זכו ויצאו מהם מופלגי תורה ויראה כשושלת בריסק המפוארת, ואילו אלו שמעשה שטן הצליח לבלבלם – נענשו בכך, ואין מיוצאי חלציהם שום גדול בתורה. ולמה נסמכה פרשה זו לפרשת "דער עמעס" של בני-ברק – לומר לך, שרשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.

ונסיים בעלינו לשבח להודות ולהלל לאדון הכל שלא שם חלקנו כהם, שלא עשנו כייבסקים של "דער עמעס" הסובייטי ולא כ"דער עמעס" של דורנו, ולא כשאר מינים וזדים ומלשינים ורוחות רעות.

וכשם שקויים בנו "טפלו עלי שקר זדים", כן נזכה להוסיף לעשות חיל בלימוד התורה בנגלה ובחסידות ויקויים בנו "אני בכל לב אצור פיקודיך", ונהיה אנחנו וצאצאינו וצאצאי כל ישראל כולנו יחד דבוקים באילנא דחיי.

ההוראה והמנהג אינם סותרים

בספר "מגדל עז" (עמ' לב) מובא בשם אחד מגדולי החסידים של אדמו"ר האמצעי ושל אדמו"ר הצמח-צדק – הרב הגאון ר' אליהו יוסף ריבלין, אב"ד פולוצק, ששמע בשם אדמו"ר הזקן שפסק במזריטש:

"בנפה שריקדו בה קמח של פסח והניחוה בפסח על כלי של מים וכה"ג, וקרוב לוודאי שנפל אבק הקמח למים והתיר: כשהוא כבר חמץ אינו מתבטל [=אבל האבק עדיין לא החמיץ] ושמעתי שאמר [=אדמו"ר הזקן] בזה הלשון: חמץ בפסח במשהו, אבל כאן הרי נתבטל בשישים קודם שנעשה חמץ. עכ"ל ששמעתי".

ועל כך הוסיף והעיר עורך הספר הרה"ח ר' יהושע מונדשיין נ"י:

מהרה"ח ר' אליעזר הורוויץ שליט"א [ז"ל] שמעתי שראה בביכל דא"ח אצל אביו הרה"ח ר"י מתמיד הי"ד, מעשה שישבו אדמוה"א והרא"ה מסטרושילא בבית אדמוה"ז ועסקו בתורה. ובאה שאלה לפני אדמו"ר בקמח שניפוהו ונפל משהו אבק לכלי מלא בארשט (חמיצה), ופנה אדמו"ר להשניים, שאלם מה דעתם והשיבו לאסור. ויען להם אדמו"ר לא כן הוא. כי אדמו"ר המגיד ממזריטש פסק שחמץ במשהו הוא בדבר שנתחמץ כבר, אבל אין אומרים שמה שנפל קודם שנחמץ יאסור במשהו. עד כאן.

ואני הקטן התקשיתי להבין: איך ניתן ליישב סיפור זה עם הידוע והמפורסם עד כמה החמירו רבותינו נשיאינו והזהירו והרחיקו ממצה שרויה עד הקצה האחרון, והרי גם במצה שרויה חיישינן רק שמא לא נילושה העיסה יפה יפה ונשאר במצה אבק קמח?

וביותר ייפלא לאור דבריו הקדושים של אדמו"ר הזקן המפורשים בשאלות ותשובות שלו סימן וא"ו וזל"ק:

גי"ה [=גלילת ידו הטהורה או גלילת ידו הגיעני] ואת כל אשר בה ראיתי וקריתי, ובאתי בקצרה לאמר עם הספר אודות איסור בישול מצה שנתפררה.

באמת כי גם שאינו איסור גמור וברור מדינא, מכל מקום המחמיר תע"ב ואינו מן המתמיהין לאמר כי הוא חומרא בלא טעם, אלא טעמא רבא איכא במלתא – ליזהר מחשש איסור דאורייתא לפי דעת סמ"ק ורבנו ירוחם הובאו בבית יוסף סי' תס"א, וכן פסק הפרי חדש (שם) בקמח

שנקלה, דחיישינן שמא לא בשול [=בושל] שפיר.

והנה עינינו רואות בהרבה מצות שיש עליהם מעט קמח אחר אפייה, וזה בא מחמת שהיתה עיסה קשה ולא נילושה יפה יפה... אבל לכתחילה מודה דאסור אפילו בקמח מעט שבמצה ליתן במרק... ומה שלא הזכירו זה הפוסקים היינו משום שזה אינו מצוי כלל אלא בעיסה קשה שלא נילושה יפה, ובדורות הראשונים היו שוהין הרבה בלישה וגלגול עד שהיה נילוש יפה, עד שמקרוב זה עשרים שנה או יותר נתפשטה זהירות זו בישראל קדושים למהר מאוד מאוד בלישה ואין לשין יפה יפה, ולכן נמצא קמח מעט במצות של עיסה קשה, כנראה בחוש למדקדקים באמת. והנה משהו קמח בעין שעל פני המצה למעלה שמתחמץ במרק כשמפררים את המצה לתוך המרק כנהוג בשבת, יש בזה חשש איסור דאורייתא כי אין כאן תערובות כלל, אבל במצה טחונה שעושים ממנה עגולים [= קניידלאך] יש לדון בזה דין תערובות ותלוי באשלי רברבי... ומ"מ אין למחות בהמון המקילים כיוון שיש להם על מה שיסמוכו... אבל לפי מה שכתב האריז"ל להחמיר כל החומרות בפסח פשיטא שיש להחמיר...".

ובכן, נשאלת השאלה: אם נזהרים כל-כך ממצה שרויה, מדוע מתירים מים ו"בארשט" שנפל לתוכן אבק?

ונראה לי הקטן לומר בחרדה שלדעת אדמו"ר הזקן יש להבחין בין אבק לאבק:

אבק הקמח שבנפה אינו אלא אבק דק פורח, מפוזר ומפורד בין נקבי הנפה, והוא משהו היתר שמיד בנופלו לתוך ה"בארשט" או המים, עוד לפני שהספיקו לדון בו מהו, כבר מתבטל במציאות. וכך, במצב זה של משהו היתר, עבר ובטל מן העולם וה"בארשט" והמים כשרים כשהיו. אבל אבק הקמח שאולי נמצא אי-שם בתוך המצה בצורת קורט וגוש קטן הרי הוא דומה לשבר של חיטה שיש בו בכל זאת איזשהו ריכוז של קמח והמשהו הממשי הזה עלול חלילה לבוא לידי חימוץ כשתתפורר המצה לתוך המרק, שהרי גושים אלו אנו חוששים שמא באו לתוך המצה הזו מהעיסה שלא נילושה כל צורכה וגם לא נקלתה היטב באש התנור, ואם באו מהעיסה סביר להניח שבאו בצורת גושים. מה-שאין כן האבק שבנפה, אחרי שבוודאי בדקו ומצאו שלא היו שם שום גושים, אינו אלא אבק דק בעלמא, והוא מתבטל מיד, ובעודו היתר, והיה כלא היה.

סברא זו וחילוק זה מצאתי ב"שערי תשובה" (סימן ת"ס ס"ק י) מאת זקננו הרה"ג ר' חיים-מרדכי מרגליות מדובנא רבתי (וממצוב), אחיו של

הרה"ג ר' אפרים-זלמן מרגליות מברוד בני הרה"ג ר' מנחם מאניש מרגליות, שזכה לכוון לדעתו של אדמו"ר הזקן.

ועוד זאת ראיתי ב"שערי תשובה" הנ"ל שהוא ממליץ (אף (?) בשרויה) לכתוש את המצה במכתשת ולדוך במדוכה, כדי שאם הימצא יימצא בתוך המצה איזה שהם גושים של אבק קמח יתכתשו ויתפרדו וייצאו מכלל גושים, אשר אנו חוששים מהם כל-כך, וייהפכו לאבק דק פורח, בדומה לאבקה של אותה נפה. כי עדיף, לדעתו, לאכול בפסח "עיגולים" (חרעמזליך) שנעשו מקמח מצה מאשר לאכול מצה שרויה במרק, כי ה"חרעמזליך" דומים, לדעתו, ב"טעמם" לאותו "בארשט" שכיסו אותו בנפה אשר אדמו"ר הזקן התירו בשם המגיד ממזריטש, משא"כ מצה שרויה במרק שיתכן ויש בה חלילה גושים זעירים של אבק קמח.

נמצא, אפוא, שגם בפרט זה זכה ה"שערי תשובה" לכוון לדעת אדמו"ר הזקן כפי שמשמע מסוף תשובתו הרמתה הנ"ל, ואני מעתיק הנה כמה קטעים מה"שערי תשובה" הנוגעים לכל הכתוב ומפורש לעיל:

יש אנשי מעשה שמחמירין על עצמם ואין אוכלים שום מצה שרויה או מבושלת במים, שחוששין שמא נשאר בה מעט קמח שלא נילוש ויתחמץ עכשיו על-ידי השרייה או הבישול כדלקמן סי' תס"ג שכתב המגן אברהם דלא מהני בזה מה שנקלה באור, דהמצה מפסקת בין האור ובין הקמח... ומכל מקום קצת קמח מצה אפויה לעשות מיני טיגון בשומן לבד שקורין חרעמזליך ודאי דשרי דשומן ודאי מי פירות הוא.

והרבה מקילין בכל עניין וסבירא להו שאין לחוש לזה רק בתוספת קמח באמצע הלישה, הא לאו הכי לא חיישינן כלל שמא נשאר קמח שלא נילוש דאחזוקי איסורא לא מחזקינן.

וגם נראה שהתחלת חומר זה יצא ממה שהיו נוהגין מקדם לעשות על פסח מצות עבות הרבה אף שלא היו כשיעור טפח מכל מקום היו עבות הרבה ומהם היו עושים הקמח לפסח על-ידי גרידה בריב אייזן [=מגרדת] והוא מלתא דשכיחא טובא שימצא מהם מה שלא נאפה יפה באמצע כפי הצורך. אבל האידנא איתכשר דרא ורובא דאינשי אין אופין מצות עבות כלל רק רקיקים דקים והקמח [= קמח המצה] נעשה על-ידי שמייבשים אותם בתנור ואחר-כך טחנו בריחיים או דכו במדוכה ואזדו להו החששות הללו, אם לא ניחוש להו שמא נשאר קמח בשעת לישה בתוך העיסה...

ואפילו לפי החשש שמא נשאר קמח מעט בשעת לישה נראה דטפי יש להקל במצה כתושה וטחונה עד אשר דק, ממצה שרויה או מבושלת במים

כמות שהיא, דשם יש לומר **דהמעט הקמח הוא במקום אחד, וכשבא עליו מים הוא מתחמץ במקומו**, מה שאין כן כשמחזירה למכתשת ושותקה הדק היטב עד אשר דק, בלי ספק שכיוון שכותשין הרבה יחד אם הימצא יימצא באחת מעט קמח, על-ידי הכתישה **נעשה כאבק דק פורח ונבלל מאוד עד שבוודאי לא ימצא קורט מהקמח במקום אחד שיהא נוכל לומר עליו שם חימוץ כלל.**

וכהאי גוונא כתב בדבר שמואל סי' שמ"א במצות שהניחו אותן בבית שמרקדים שם הקמח ונתמלאו מאבק הקמח לענין אם ליתן אותן במים או במרק, שיש לומר שאותו הקמח אינו בא לכלל חימוץ מחמת שיעורו שנבלל ונהפך למים...

ונראה שבזה הדבר ברור **שאף אם היה נשאר בשעת לישה קורט של קמח בעין, הוא מתפרק על הטחינה והכתישה ומתחלק לגרגרים דקים מן הדקים** ומתערב בתוך שיעור רב קמח כתוש ממצה אפויה והוא אחד מני אלף והדבר ברור. **ונראה בחוש ששניים או שלושה גרגרים דקים מקמח או אפילו יותר מעט אינה כלל בכל גדר חימוץ**, ואף-על-גב דקפדינן על חימוץ בחיטה שנמצאת במים אפילו אם היא חיטה קטנה או חצי חיטה, שאני התם **שחלקי הפירורים הם דבוקים בטבע** ואפשר שיקבלו טעם חימוץ, מה-שאין-כן **גרגרי קמח המפוזרים והמפורדים אחת הנה ואחת הנה, הדעת נותנת דבטלי לגמרי ואין בו כדי להחמיץ כלל.** עכ"ל.

למדנו אפוא מדברי ה"שערי תשובה" שאכן יש מקום לזהירות רבה ממצה שרויה כי הקמח שבה דומה לגוש, אבל קמח שהוא אבק דק אינו אוסר את המים שנפל לתוכן, כנ"ל, ומנהגי וסיפורי הצדיקים והחסידים כולם עולים בקנה אחד וצדקו יחדיו.

(ובשולי הדברים יש להעיר שכל זה נאמר מעיקר הדין אבל חסידים נזהרים, כידוע, לפני ולפנים משורת הדין ומחמירים ומהדרין בעניני חג הפסח בכל מה דאפשר).

וכאן המקום אתי להוסיף ולספר בשבחו של **זקננו ה"שערי תשובה" ולציין לזכותו כי מצאתי שבסימן ת"ס כוון להלכה ולמעשה לדעתו של אדמו"ר הזקן בשניים מפסקיו בהלכות פסח.** ולא עוד אלא שלדעתי ניתן לומר שאלמלא אריכות דבריו והסברו המפורט של זקננו בסימן הנז', היו שני פסקיו של אדמו"ר הזקן נראים לנו כסותרים זה את זה, והן עתה שניהם כאחד טובים ומבוארים באר היטב גם לאנשים כערכינו.

וכעין חזינא ב"שדי חמד" "כללי הפוסקים" סימן ט"ו, סוף אות כ"ח

(כרך ט' ע' תתל"ב, הוצאת קה"ת):

"שוב הראני צו"מ יצ"ו מ"ש בהקדמת ספר פתחי תשובה ליו"ד כי התחלת השערי תשובה היה ע"י הגאון מוהר"ח והשלימו אחיו הגאון מוהר"ז עי"ש, ולפי זה כל דברי חכמים קיימים ומיד שניהם נגזר ואין אתנו יודע איזה סימנים הם ממר ואיזה ממר".

"חסדי ה' אזכיר תהלות ה' כעל כל אשר גמלנו ה'"

ב"כפר חב"ד" גליון 520, פורסם מאמר זה בתור ראיון עמי הקטן, על תולדות משפחתנו ועל תולדות אנ"ש ברוסיה הסובייטית בשנות המלחמה ולאחריה – עובדות שהייתי עד ראיה להם ועל הנסים והנפלאות שעשה עמנו ה' הטוב לקיים מה שנאמר "חסדי ה' אזכיר תהלות ה' כעל כל אשר גמלנו ה'". ומשום דברים שנתחדשו בזכרוני אני מעתיק את המאמר בסוף הקונטרס.

ואני תפילה למי שגמלנו טוב, שיגמלנו חסדים טובים גם בעתיד, ותחזינה עינינו בישועת ה' בקרוב ממש.

נולדתי בעיר קרמנצ'וק שבאוקריינה, עיר ואם בישראל, מלאה חכמים וסופרים וחסידים. ההרמוניה והאחווה ששררו בין הרבנים בקרמנצ'וג בכל התקופות, היו לשם דבר. כל אחד הערין וכיבד את רעהו, בבחינת "נהרא ונהרא ופשטיה" – וקרמנצ'וג זכתה בשל כך לשם ולתהלה בכל פזורי המדינה.

ראשון לרבני חב"ד בקרמנצ'וג היה נכדו של אדמו"ר הזקן, הרה"ק ר' אהרן, הידוע בשם ר' אהר'קה קרמנצ'וקר. הוא היה בן הרבנית מרת פריידקה נ"ע בת אדמו"ר הזקן. על גודל צדקותה וגדולתה של הרבנית ידועים סיפורים רבים שעברו בעדת החסידים מדור לדור. בין היתר ידוע שאביה הגדול, אדמו"ר הזקן, היה אומר במיוחד בשבילה מאמרי דא"ח.

ההרמוניה בין רבני חב"ד ורבני חסידי צ'רנוביל קיבלה ביטוי כבר באותם ימים, כאשר הרה"ק ר' אהר'קה המליץ לפני חסידי צ'רנוביל שיכתירו בכתר רבנות העיר, מצדם, את סב סבי, הרה"ג ר' משולם-זוסיא-אהרן יעבץ, והם אמנם קיבלו את המלצתו.

סבנו זה, היה לפני כן רבה של העיירה קריוקוב הסמוכה לקרמנצ'וג, ומאז קיבל עליו עול הרבנות, המשיכו בה אחריו בניו ונכדיו, עד שעלה הכורת על יהודי העיר בכיבושה ע"י הנאצים הארורים ימ"ש. בדור שלאחריו שימשו ברבנות קרמנצ'וג הרה"ג ר' יוסף תומרקין כרבם של חסידי חב"ד, והרה"ג ר' ישראל יעקב יעבץ (בן הרז"א יעבץ) כרבם של חסידי צ'רנוביל. לאחר מכן עלו על כס הרבנות בקרמנצ'וג הרה"ג ר' יצחק-יואל רפאלוביץ חתן הרב תומרקין, והרה"ג ר' משה טרשצ'נסקי (אחיינו של הרב יעבץ), הלא הוא סבנו אבי אמי ע"ה. בסוף ימיו כיהן, למעשה, אבינו הרה"ג ר' שמעיה בתפקיד רב העיר, כי סבנו היה מעביר אליו את כל ה"שאלות" שהיו שואלים אותו, והיה מחזק ידיו בסידור גטין.

עם היות משפחתנו משתייכת לחסידי צ'רנוביל, היתה לנו קירבה נפשית מיוחדת לחסידות חב"ד. הסבא הרה"ח ר' משה טרשצ'נסקי, למד הרבה חסידות חב"ד והתפלל בנוסח אדמו"ר הזקן. כ"ק אדמו"ר הריי"צ, ביומנו ביום א', ז' ניסן תרס"ב, כותב אודות הסבא ר' משה ודודו הרב ישראל יעקב (ראה לעיל עמוד 59).

בעת מלחמת העולם הראשונה, כאשר צבאות הגרמנים התקרבו

לאיזור ליובאוויטש, עזב כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע ובני-ביתו את ליובאוויטש ועברו לרוסטוב. ולאחר מכן, עם פרוץ מלחמת האזרחים, נדדה ישיבת "תומכי תמימים" למקומות שונים. בשנת תרע"ח – לאחר הרפתקאות רבות שעברו בדרכים – הגיעו לקרמנצ'וג, לפי הוראת כ"ק אדמו"ר הרש"ב, החלק הארי מתלמידי הישיבה, עם מנהליהם ומשגיחיהם הדגולים. החסידים העשירים, שיד המהפכה טרם פגעה בהם, העמידו בנינים לתלמידי ה"אולם" (ה"זאל"). הישיבה התקיימה בקרמנצ'וג כמה שנים, תוך כדי עליות וירידות, בתנאי מחתרת.

וכן עברו באותה תקופה לקרמנצ'וג הרה"ג ר' ברוך בער לייבוביץ, והרה"ג ר' משה מרדכי עפשטיין עם הישיבות הגדולות שלהם. וזאת בנוסף על הישיבה המקומית בניהול ה"גדול" ממינסק.

כשהייתי ילד, כבר היו סגורים ה"חדרים" והישיבות בעיר. ישיבת "תומכי תמימים" נאלצה לעבור למקומות אחרים. ולמרות שהפרוטה לא היתה מצויה בבית, מכל מקום שכר אבא עבורי 2 מלמדים, שילמדו אותי (כמובן במחתרת) חומש, תנ"ך וגמרא. אחד המלמדים היה הרה"ח ר' בן-ציון מרוז, ולא אחת התבטא לפני: "אני "מלמד" שהרבי, כ"ק אדמו"ר הרש"ב נ"ע, מינה אותי בתור "מלמד".

בכ"ז בסיון תש"א פלשו צבאות הגרמנים לתוך שטח בריה"מ, ומלחמת העולם השניה הגיעה לתוך רוסיה. מכיוון שהרוסים האמינו לדברי השטן הנאצי ימ"ש וחשבו שהסכם ריבנטרופ-מולוטוב הוא הסכם ידידותי אמתי, לא היתה כל כוננות צבאית לאורך גבולות רוסיה-גרמניה, והתקפת המחץ הגרמנית מוטטה את הקוים ופתחה לפניהם את הדרך לתוך תוכה של בריה"מ. עד שהצבא האדום החל להתארגן למגננה עבר זמן ניכר, ובינתיים ניצלו הגרמנים את גורם ההפתעה והעמיקו את הפלישה יותר ויותר. מובן שהמשטר הרודני ששרר בבריה"מ בתקופת סטאלין, מנע מהתושבים כל מידע על הכשלון והנסיגה המבוהלת. המשטרה החשאית אסרה לגלות, ולו רק ברמז, את המצב האמתי בחזית המתמוטטת. התושבים ידעו את האמת רק באותם מקומות שהצבא וזרועות השלטון ברחו מהם בחופזה, אך אז כבר היה לתושבים מאוחר מכדי לברוח.

גם אנו בקרמנצ'וג היינו קרבן להסתרת המידע על המצב האמיתי. כחודש לאחר פרוץ המלחמה על אדמת רוסיא, כמעט ולא ידענו מאומה. זכורני שבבר-מצוה שלי, שחל בכ"ח תמוז, היו חלק מיהודי קרמנצ'וג די רגועים. כולנו ניזונו ממכונת התעמולה הסובייטית, אשר צינזרה כל פירור

מידע של המצב האמתי, ופירסמה ידיעות רק על נצחונות. האמת החלה להתגלות לנו רק בשבת נחמו, שהיתה שבועיים לאחר הבר-מצוה שלי. כשבאנו לבית-הכנסת הודיעו בתחילה בלחש, ואחר כך יותר ויותר בגלוי, שזרועות השלטון המחוזי והעירוני וכן המפקדות הצבאיות וחייליהן, נסוגים בבהלה מהאיזור – ומקרמנצ'וג.

ואכן, מיד במוצאי שבת נחמו, ארזנו מספר חפצים הכרחיים ועלינו על הרכבת הראשונה הנוסעת מזרחה – נמלטים ללא תכנית, אל יעד לא ידוע. וזאת שיהא ברור: התעמולה ושטיפת-המוח שנעשו לאוכלוסיה במשך שנים, על כוחם ועוצמתם של הצבא האדום, המשטרה החשאית הכל-יכולה, והשלטון האזרחי – נסכו בנו את ההרגשה שאין כח בעולם שיוכל לנצח את הקומוניסטים, ולכן סברנו בתחילה שהבריחה היא זמנית בלבד, וכשתבוא תוך זמן קצר התקפת-הנגד הסובייטית, ינחל הצבא הגרמני מפלה מוחצת, ונוכל לחזור לביתנו. מאידך, כמעט אף אחד לא ידע את האמת המזוויעה על מעשיהם של הנאצים ותכנית ההשמדה שלהם. לכן צררנו רק חפצים מעטים, ואת כל השאר, ובפרט את אוצרות הרוח – חדו"ת, שו"ת וספרים יקרי-ערך, סגר סבא בחדרון קטן בבית ויצאנו לדרך תוך תקוה שנחזור בהקדם.

עתה החל מסע הנדודים, תוך התחמקות מתמדת מהפצצות מטוסי ההתקפה הנאציים. לא ידענו לאן נלך, רצינו רק לברוח ולהתרחק ככל האפשר מקו-החזית. הרכבת נסעה באיטיות, משום שהיה עלינו לפנות את הדרך ולתת זכות-קדימה לרכבות שהסיעו חיילים לחזית.

נסענו בערך יומיים. באחת התחנות נעצרה הרכבת וכל האזרחים-הפליטים נצטוו לעזוב את הרכבת. ירדנו ונשארנו תחת כיפת השמים, מבלי לדעת מה יהיה אתנו. כעבור זמן הצלחנו, בעזרת ה', לעלות לרכבת אחרת שנסעה לעבר חרקוב. כאשר הגענו לתחנה המרוחקת כעשרה ק"מ מהעיר נצטווינו שוב לרדת מהרכבת. חרקוב כבר היתה מוצפת פליטים, ונתקבלה הוראה שלא להרשות לפליטים נוספים להכנס העירה.

כאשר ישבנו בבית הנתיבות "אוסנובה", אחד מפרברי חרקוב, באפס מעשה ולא ידענו מה לעשות, הופיע לפתע קצין יהודי. כשראה הקצין את הדרת הפנים של האבא, ניצת בקרבו הניצוץ היהודי והחליט לעשות ככל האפשר להכניסנו העירה. הוא יצא לאן שהוא, וחזר מיד עם כרטיסי נסיעה עבורנו לעיר. נאלצנו לשאת את הסבא כל הדרך, אך היינו מאושרים כי סוף סוף התאפשר לנו להכנס העירה.

הגענו לחרקוב ושם פגשנו את משפחתו של ר' יוסף טולצ'ינסקי, שדאגו לנו כאילו היינו הוריהם. אבי המשפחה ר' יוסף שנקרא 'יוסל'ה דער שוחט' היה ידיד משפחתנו, סבא עזר לו רבות כדי שיתקבל כשוחט. בשנת תרצ"ד לערך נאסר בגלל פעילותו בעניני יהדות, והוגלה לסיביר למשך שלש שנים. כשחזר לביתו בחרקוב, כתב מכתב לאחד מידידיו ובו תיאר את מאסרו בדרך מליצית, כדברי יוסף הצדיק: "וגם פה לא עשיתי מאומה כי שמו אותי בבור". המכתב הגיע לידי הג.פ.או. ור' יוסף נעצר פעם נוספת, הוגלה שוב לסיביר ועקבותיו לא נודעו, הי"ד.

גם חרקוב הופצצה. וההפצצות גברו והלכו, באחד הימים נפלה פצצה על הבית בו התגוררנו, ורק בדרך נס לא היו פגיעות בנפש. נאלצנו לעזוב את המקום ועברנו למקלט שבבית-הכנסת. בראשון של חג הסוכות עלה אבא חמש פעמים בזו אחר זו מהמקלט לסוכה, בנסיון לקדש ולאכול בסוכה לפחות כזית, ונאלץ כל פעם לחזור בריצה למקלט מחמת ההפצצות. לבסוף, כשההפצצות שככו קימעה, מיהר אבא לסוכה לקדש ולאכול משהו.

לאחר סוכות החלה העזיבה הגדולה. העיר כבר היתה תלי חרבות מרוב ההפצצות, והגרמנים התקדמו בקצב מזורז אל פרברי העיר. יהודים רבים שומרי תורה ומצוות עזבו את חרקוב בכל רכבת שהצליחו להשיג בה מקום, ונסעו אפילו בשבת ובחג מחמת פיקוח נפש. אך אבא מיאן לנסוע בשבת או בחג, ורק למחרת שבת בראשית יצאנו לתחנת הרכבת.

באותו יום, כ"ח תשרי תש"ב, הצלחנו בחסדי ה' לצאת עם הרכבת האחרונה שעזבה את העיר – מזרחה. הרכבת היתה מלאה פליטים. הנסיעה היתה אטית, ובמספר מקומות היו פגיעות בפסי הרכבת, שעיכבו את המשך הנסיעה. למרות הדוחק והתנאים הקשים ארגנו ברכבת מנינים לתפילה, והודינו להשי"ת גם על שהצלחנו להימלט מקו-החזית. כעבור מספר ימים הגענו לסאראטוב.

בסאראטוב הגיעו לפנינו בני משפחת אמי שהצליחו כבר להסתדר במקום, ועזרו לנו למצוא מקום מגורים זמני. התעכבנו שם כל חודש חשוון וכמעט מחצית כסלו. היה קר מאד. סבא, שנחלש מאד מטלטולי הדרך רווית הפחדים והאירועים, החליט להישאר במקום אצל אחת מבנותיו שגרה שם, כי לא היה בכחו להמשיך לנדוד בתנאים כה קשים. אבל אבא חשש להישאר במקום, ובעודו שוקל מה עדיף על מה, הגיע אלינו אחד הדודים וסיפר שחסידי חב"ד מכל המקומות מתאמצים להגיע לסמרקנד,

וכדאי שגם אנחנו ניסע לשם.

למשמע דברי הדוד, נזכר אבא בידידו מאז, הרה"ח ר' שמחה גורודצקי, שחי בעבר בקרמנצ'וג ואף התחתן שם. וזה כחמש עשרה שנים שכ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע שלח את ר' שמחה לסמרקנד שבאוזבקיסטן בתור שליחו, כדי לחזק שם את יהדות בוכרה ולדאוג לכל צרכיהם הרוחניים: תלמודי-תורה וישיבות, ולהבדיל מקוואות טהרה וכו'.

עתה החליט אבא שהדרך היחידה להינצל לא רק בגשמיות, אלא גם להציל את העתיד הרוחני של ילדיו, הוא רק אם יימצאו בקרב חסידי חב"ד שנודעו במסירות-הנפש שלהם גם במשטר הסטלניסטי, וכך החליט אבא שסמרקנד היא המקום המתאים ביותר עבורנו, ומיד יצאנו לדרך.

היה קשה מאוד לא רק להשיג מקום ברכבת היוצאת לסמרקנד, גם רכבות כמעט ולא נסעו, אולם בחסדי ה' הצלחנו, ובאמצע כסלו עלינו על רכבת משא שיצאה מזרחה. הדוחק היה גדול, לא היה ברכבת כסא או ספסל, כל הנוסעים היו פליטים יהודיים.

משך הנסיעה מסאראטוב לסמרקנד הוא מספר ימים, אך למעשה נמשכה הנסיעה יותר משבועיים כי מפעם לפעם הרכבת נעצרה, אם מחמת התקפות מהאויר ואם מחמת מחסור בדלק. התמזל לנו המזל ולפני הנסיעה הצלחנו לקנות מאחד החיילים שק של צנימים, שהצליח להוציא ממחסן צבאי, וממנו היינו ניזונים כל הנסיעה, עד שהגענו לסמרקנד, ביום שני זאת חנוכה תש"ב.

מזג האויר בסמרקנד היה נעים ואביבי, אך מעבר לכך, נפעמנו לראות כי קיימת שכונה יהודית ממש. כלומר שכונה שלמה אשר כל תושביה הנם יהודים שומרי תורה בפרהסיא. בשבת – השוק שבשכונה שובת, המסחר – דומם, ממש פלאי. דבר שבחיים לא ראינו, לא שמענו, ולא תיארנו לעצמנו אף בדמיון שיתכן דבר כזה כאן בברית המועצות.

כשפגש בנו ר' שמחה, ולמרות שהיה עמוס עבודה עד לעייפה, דאג מיד להסדיר לנו מקום ללון, ולעזור לנו ככל האפשרי.

כאן המקום לציין את מידת הכנסת-האורחים של תושבי המקום. למרות שהתקופה היתה תקופת מלחמה, המצב הכלכלי לא היה משופר ביותר, וזרם הפליטים גואה מיום ליום, מכל מקום השתדלו רבים מתושביה הוותיקים של סמרקנד, במיוחד אותם יהודי בוכרה שהתקרבו לחסידות חב"ד ע"י ר' שמחה, להחיות, פשוטו כמשמעו, את נפשות הפליטים. הכניסו משפחות שלמות בבתיהם, אירחום ככל שידם משגת,

והצילו רבים מגוויעה ח"ו.

אפשר לומר בפה מלא, שבסמרקנד נתבצר לנו מקום בגיהנום הסובייטי. שמו של אבא היה ידוע גם בין חסידי חב"ד, אשר מאד חיבבוהו, ואבינו שימש עשר שנים ברבנות בסמרקנד. ולאחר שנאלץ לברוח משם, עברנו לטשקנט וגם שם הוא שימש ברבנות עד שעזבנו את רוסיה.

כמה מפליא הדבר שאדמו"רי חב"ד דאגו מבעוד-מועד גם לכך, ושלחו לסמרקנד ולטשקנט וליתר ערי בוכרה את השליחים הנעלים את הרה"ג הרה"ח ר' שלמה לייב אליעזרוב ולאחר מכן את הרה"ח ר' שמחה גורודצקי ועוד, להכין עיר מקלט לכל הפליטים והנודדים...

אני רואה את יד ההשגחה העליונה שהביאה אותנו לסמרקנד. הרי ידוע שאין רע בלי טוב, וגם בחושך הכבד ביותר – הבריחה מביתנו המקורי – ישנן נקודות אור. כתוצאה מבואנו לסמרקנד זכיתי להתקבל וללמוד בישיבת "תומכי תמימים" נגלה וחסידות. ועל הטוב יזכרו במיוחד הר"מים הרה"ח ר' ברוך דוכמן והרה"ח ר' אליהו לוין (פאריטשער). והעיקר – שזכיתי להתקשר בקשר חזק ואמיץ ובהתקשרות פנימית לחסידות חב"ד ולכ"ק אדמו"ר שליט"א. וב"ה שקרן אורה זו מאירה את דרכי מאז ועד עצם היום הזה.

אם כבר הזכרתי את ר' שמחה, איני יכול שלא לתאר את דמות הפלאים הזו, דמות חסידית אמיתית, ולו רק במספר קוים.

בשנים תרע"ח-תרע"ט היה ר' שמחה בקרמנצ'וג, ובשנים הללו התקיימה שם ישיבת "תומכי תמימים". המשטר במדינה טרם התבסס והפוגרומים היו נפוצים. ואם בזאת לא סגי, הרי נפלו אז חללים רבים גם מרעב וממחלות, בעיקר זיהומיות ומידבקות שהחמורה שבהן היתה מחלת האבעבועות-השחורות. החשש מהידבקות היה כה גדול, שהחברא-קדישא סירבה לטפל בנפטרים ממחלה זו ולקברם.

בתקופה איומה זו חלה פעם אחד מתלמידי הישיבה וקראו לד"ר מיכלסון (במאמר המוסגר יש לציין שבנוסף לשמו שהלך לפניו בתחום הרפואי, היה יהודי ירא-שמים ובעל מעשים-טובים. הוא נפטר חשוך-בנים ל"ע, ואבא היה אומר שבאמירת "יזכור" בשלוש רגלים, חייבים להזכיר גם את "מיכלסון דער דוקטור").

הרופא בדק את התלמיד וקבע מיד שהוא חלה באבעבועות. אך מה לעשות, ואין כל סיכוי שאדם בריא יסכים לסעוד חולה כזה ולטפל בו. גם הסיכוי אם יש בעולם כולו אחד שמוכן למסור את נפשו ולטפל בו,

הסיכויים שהחולה יישאר בחיים, הם אחד לאלף או ליותר מזה.

דרך הטיפול היתה: הנחת אלונטיות רטובות, ספוגות בתרופות מסוימות, על גופו. ור' שמחה הביע את הסכמתו לטפל בתלמיד הנ"ל. הרופא הזהיר את ר' שמחה שעליו לאכול הרבה (הדבר היה בתקופת הרעב), מפני שכל שהאדם חזק יותר מבחינה פיסית, הריהו מחוסן יותר וסכנת ההידבקות פוחתת. ר' שמחה טיפל בו במסירות-נפש, וחייו של ה"תמים" ניצלו. הוא האריך ימים, והקים משפחה חסידית מובהקת שכל צאצאיה הם חסידים ואנשי-מעשה.

וזכיתי לשמוע מפיו של ר' שמחה:

בשלהי דקייטא דשנת תרפ"ב (לערך), שלח כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע את ר' שמחה ליקטרינסלב, בה כיהן הגה"ק הרלוי"צ, אבי כ"ק אדמו"ר שליט"א, כרב העיר, לשם איסוף כספים ל"תומכי תמימים". לפני בואו הבריק אדמו"ר הריי"צ להגרלוי"צ מברק קצר ברוסית ובה נאמר: "פראשו סאָדייסטוואָוואט גורודצקומו" (בתרגום חפשי ללה"ק: אבקש לשתף-פעולה עם גורודצקי). מובן מאליו כי מיד שר' שמחה הגיע לעיר הזמינו הרב לביתו והודיעו כי בכל משך שהותו בעיר - הוא יהיה אורחו. ר' שמחה שעדיין היה אז בחור, הרגיש לא בנוח להתאכסן אצל רב העיר, אך הרב עמד על כך בהחלטיות.

הגרלוי"צ (או כפי שנקרא אז בפי כל: "ר' לוי'ק") הסביר לו מיד בהתאכסנו אצלו כי על פי קבלה (כמדומני שאמר ע"פ "עץ החיים") איז אויסביהאלטן שהוא (ר' שמחה) גבוה, שחרחר וקוראים לו שמחה. והפליג בהסבר קבלתי ארוך איך וכיצד מובנים הדברי. ר' שמחה שמע את הדבר אך את ההסבר הקבלי לא הבין כלל.

(במאמר המוסגר: כשזכה ר' שמחה להגיע לראשונה אל כ"ק אד"ש, נפגש גם עם הרבנית חנה, אם הרבי, והיא שאלה אותו האם אתה זוכר מה שהסביר לך בעלי בקשר לשמך, מבנה גופך וצבע שערותיך? ור' שמחה ענה לה שאכן הוא זוכר שכך אמר לו הגרלוי"צ, אך את ההוכחה וההסבר הקבלי – לא הבין גם אז...).

בתשעת הימים ערך הרבי (יחד עם אחיו) כל ערב סיום מסכת. ר' שמחה התפלא איך יתכן שמצליחים לסיים כל יום מסכת שלמה. כשהבחינה הרבנית בפליאתו, אמרה לו: כן, הם לומדים אותה כל יום ומסיימים אותה. (וזה כאומרת: שאינך מבין כיצד הם מספיקים זאת – זו בעיה שלך...).

כמו-כן סיפר ר' שמחה שערב אחד בעת ישבם יחד, בני בית הרב והוא, שאל ר' לוי'ק את בנו בכורו (כ"ק אד"ש): "מה השעה?" והוא יצא לחצר, הסתכל בכוכבים, חזר ואמר את השעה המדויקת (שעה ודקות).

בראות ובשמוע זאת ר' שמחה עמד מופתע ונדהם מכל מה שראו עיניו ושמעו אזניו. כשר' לוי'ק הבחין בפליאת אמר לבנו בכורו לא רק שהוא (ר' שמחה) אינו מסוגל או אינו יכול לכוין את ידיעת השעה המדויקת על-פי הכוכבים, אלא הוא גם בכלל לא יודע כי קיימת אפשרות כזאת במציאות.

לפני חזרתו אל הרבי הריי"צ, אמר לו ר' לוי'ק: בני בכורי (ר' לוי'ק הזכיר את שמו) בקי בש"ס בבלי וירושלמי, ספרא וספרי, תוספתא וכן בכל כתבי האריז"ל.

ר' שמחה לא הבין מדוע מעתיר ר' לויק כל כך הרבה שבחים על בנו בכורו. הדבר נראה בעיניו כמופלא וכבלתי-טבעי, אשר נער למעלה מ-20 תהיה לו בקיאות כה עצומה. גם אם נכונים הדברים, לשם מה ומדוע מגלה לו הרב את כל זאת.

לאחר מכן, בדרכו חזרה, נזכר ר' שמחה: הן גונבה לאזנו שמועה כי מציעים את הבן הבכור של ר' לוי'ק לבתו האמצעית של הרבי, ואולי ביקש ר' לוי'ק להעביר, בדרך זו, את הדברים הללו לרבי. ואכן בחזרו סיפר לרבי את כל מה שר' לוי'ק אמר לו.

כדי להכיר את דמותו של ר' שמחה, כדאי לקרוא את מכתב כ"ק אדמו"ר הריי"צ נ"ע להרה"ג ר' מנחם זעמבא מב' שבט תרפ"ט (נדפס באג"ק שלו כרך ב', אגרת תכג), שבו הוא מתאר את הנעשה ברוסיא בתחום הרבצת היהדות במחתרת, ומביא כדוגמא ראשונית את מפעלו של ר' שמחה בהרבצת התורה בסמרקנד בפרט ובבוכרה בכלל. נצטט כאן רק מספר קטעים:

"ומי הם אלה אשר עבדו ואשר העמידו עצמם בסכנה, רק אלו אשר חונכו על תורת חסידות חב"ד. הם, רק הם, חרפו נפשם מנגד מבלי התחשב במצבם הפרטי...

"מי הוא זה אשר העמיד עצמו בסכנה ממש ובא לבוכארא, ובעזה"י בעיר סמרקנד יסד חדרים, ובמשך כשלשה חדשים אסף וקיבץ כשמונה מאות תלמידים שי' קטנים אצל ארבעים וחמשה מלמדים שי'...

"שנה תמימה עבד שם ר' שמחה שי', וכל מעשיו ופעולותיו היו בהסתר דבר, עד אשר נודע מי הוא המצביא ... ועל פי סבה ... נסע בלילה ההוא (לטשקנט), וזה היתה הצלתו ...

"כארבעה חדשים ישב לו ר' שמחה בגלילות ההם (של טשקנט), ועבד שם בדמי לבבו ליסד חדרים, ות"ל כי עלתה בידו ...

"ר' שמחה שי' העובד, לא הרף ידו ח"ו מעבודה, ויעבור עד קצה גבול אחינו היהודים ההרריים, היושבים בהרי קאווקאז ר' עליהם יחיו, ויבוא לעיר דרבנט, וימצא שם כשלשים תלמידים קטנים שי' אצל מלמד. תעמולה גדולה עשה שם, ובעזה"י שלש מאות ושש תלמידים יחיו לומדים היום".

פן אחר באופיו ובדמותו החסידותית של ר' שמחה, נחשף במכתב שהצליח להגניב מתוך כתלי בית הסוהר, בשנים תש"ז-תש"ח לערך. הוא חש אז שלא יצא חי מן הבור הזה, ושלח מכתב צוואה לבנו יחידו הרה"ח ר' מרדכי שי', אז בחור צעיר, שבו ביקש להעניק לבן הדרכה פנימית-חסידותית.

המכתב נפתח במלים:

"מן המיצר אקרא אליך בני יחידי מחמד עיני ... ובהיות שאין אדם יודע עתידו וכו', ורחוק אני מכם, ובינינו כותל המבדיל רח"ל, ומי יודע כמה, ובמסתרים תבכה נפשי – ע"כ באתי במכתב מצד אחריות אב לבנו יחידו, ותקרא בו כמה פעמים עד שיוקלט אצלך, כי לא דברי הם, רק דברי תורה הם וללמוד הם צריכים".

בתחילה הוא מבקש ממנו:

"השתדל לקבוע עתים לתורה בכל יום ממש; עשה לך רב וקנה לך חבר טוב שילמד עמך בכל יום ממש ... והעיקר בקביעת-עתים הוא הקביעות בנפש, לקבוע בנפש שלא יכול להיות הענין באופן אחר".

אחר כך הוא מבקש ממנו לשמור על הצביון החסידי:

"ותשתדל בני יקירי לא להתרחק ח"ו וח"ו מאנ"ש ... ובפרקים קרובים להתראות ולישב יחד בהתוועדות, ובפרט בימי פגרא של אנ"ש, כמו יו"ד וי"ט כסלו ...".

הוא שם את הדגש על החינוך הפנימי-חסידותי:

"תדע בני יקירי, תשתדל ותתיגע לקנות בנפשך ענין הקבלת-עול מלכות שמים ... וקבלת-עול נקרא בכל הכחות הלבושים והחושים, להיות עוצם עיניו וגו', בולם פיו וגו' אוטם אזניו וגו'. וכשתגדר חושיך (חוש הראיה, חוש השמיעה) מצד קבלת-עול, אז יהיה בנקל לך לטהר לבושיך שהם מחשבה דיבור ומעשה, והעיקר הוא לבוש המחשבה שהוא לבוש פנימי ... ובזה משלימים הכוונה העליונה בבריאת ויצירת האדם בעשיית

משכן ודירה".

בין היתר, הוא מבקש מבנו במכתב, שיתחבר עמי ועם אחי, וכך הוא ממשיך וכותב:

"השתדל בעצמך להיות איש. והנני חושב שעוד לא אלמן סמרקנד, ועוד ימצאו אחדים מאנ"ש, והלא הרב ר' שמעיה ובניו כאן, ובדעתי שתבקשם, יקבלוך ויקרבוך".

עם כל זאת אין הוא מאבד את התקוה, ומציין:

"ואני תפלה שישבר ה' את הכותל והמחיצה, ונהיה עוד ביחד כמקודם, ואזכה לחנך אותך ואת בתי אחותך תחי', בדרכי התורה והמצווה, אמן כן יהי רצון".

והוא מסיים:

"אביך הדורש שלומך וחפץ בטובתך כל הימים והכותב בדמעות".

מאסרו זה של ר' שמחה בא כתוצאה של שרשרת אירועים משונה, ומעשה שהיה כך היה: ר' שמחה נאסר מספר פעמים בשנות השלושים, אך שוחרר סמוך למלחמת העולם השניה. בבואנו לסמרקנד מצאנו אותו, כאמור לעיל, פעיל ועסקן.

עד שנת תש"ו היה בסמרקנד קיבוץ גדול מאד של אנ"ש, ואיש לא חשב שיוכלו אי-פעם לעזוב את המדינה. בשנת תש"ו הכריזו שלטונות בריה"מ על "רפטריאציה", כלומר חזרה למולדת: כל אזרחי פולין, שגורשו או ברחו בזמן המלחמה לרחבי רוסיה, הורשו לחזור לארץ הולדתם. ואכן רוב האזרחים הפולניים ניצלו הזדמנות זו וחזרו לפולין.

רבים מאנ"ש ראו ב"רפטריאציה" הזדמנות לברוח: הם זייפו מסמכים פולניים והציגו עצמם כאזרחי פולין. בדרך זו עזבו את רוסיה מאות משפחות מאנ"ש והגיעו דרך פולין לעולם החפשי. כל פרשת הבריחה הזו כבר כתובה בספר דברי-הימים של חב"ד ברוסיה, ונקראת במקומות רבים בשם "פרשת לבוב" על שם נקודת הגבול, העיר לבוב (למברג) שממנה עברו מרוסיה לפולין.

גם ר' שמחה ביקש לעזוב בדרך זו. הוא לא נאלץ לזייף מסמכים, כי חתנו היה אזרח פולני, והחוק התיר לכל אזרח פולני לקחת עמו את כל משפחתו.

אך בטרם הספיק לעזוב, נעצר ר' שמחה, אך לא בשל עסקנות בהפצת היהדות, אלא בשל דבר המסתעף מכך.

ר' שמחה פתח בית מלאכה קטן (צעך) לאריגת בד צבעוני, והעסיק בו

בחורי ישיבה גלמודים שהגיעו עד פת לחם. בחצי היום הראשון היו עובדים אצלו, ובחצי היום השני ישבו ולמדו תורה.

לא ידוע איך ולמה, אך באחד הימים הגיעו אנשי הנ.ק.וו.ד. ואסרוהו. תחילה לא גילו סיבת מעצרו, ורק בהמשך החקירה נודע לו שהאשמה היא כלכלית, והוא נידון לשלוש שנות מאסר.

אנ"ש חיפשו דרכים לחלצו. לבסוף הגיעה אליהם שמועה, שאם יגישו ערעור על חומרת העונש (על סמך שלא היתה לתביעה חומר מרשיע) וישחדו את השופט שלפניו יוגש הערעור, יוכל ר' שמחה לצאת לחפשי. מאחר שהיה מדובר בסכום כסף גדול, אבא ועוד מספר עסקנים גייסו, תוך כדי מאמצים רבים, את הסכום הדרוש לשוחד. לדאבון לב כולם, המאמצים לא נשאו פרי, ולא עוד אלא שהשופט שהערעור הוגש לפניו, החמיר בעונשו של ר' שמחה, ובמקום שלוש שנים, גזר עליו שמונה שנות מאסר.

בשנת תש"י זממו ראשי הנ.ק.וו.ד. באוזבקיסטן להפוך את ר' שמחה מ"פושע כלכלי" ל"פושע פוליטי", ואת תנועת חסידות חב"ד כולה למפלגה פוליטית, אשר שמה לה למטרה – לא פחות ולא יותר – לקעקע את השלטון הסובייטי בכח הנשק (!). לשם כך עצרו בסמרקנד את כל מנהיגיה הרוחניים של יהדות בוכרה. כולם היום תלמידי או מקורבי ליובאוויטש, ור' שמחה הובא מהכלא שבו ריצה את "ענשו" הקודם.

החוקרים הגישו לפניו רשימה ארוכה של אנשים , וציוו עליו לציין את מי הוא מכיר. היו אלה אנשים שהוא היה נפגש עמהם יום-יום. ברור שר' שמחה לא ציין שום ציון שהוא. כששאלוהו אישית על כל אחד, ענה לאקונית: איני מכירו. ביו השמות היה גם שמו של אבי, וכשענה גם הפעם "איני מכיר", התרעם עליו החוקר: הלא שמעיה מרינובסקי היה הרב-בפועל בקרמנצ'וג ואתה התחתנת בקרמנצ'וג, איך זה שאינך מכירו?! ענה לו בו במקום: אני בכלל לא התחתנתי בקרמנצ'וג, כי אם בוורוניז'. הדבר עורר את חמת החוקר והוא ציווה להכניס אותו לצינוק, שבו לא יכל ללכת אלא רק לשבת, כאשר טפטפת שנקבעה מעליו טיפטפה לראשו טיפות מים בזו אחר זו, שעה אחר שעה, כל הזמן. בלילה היו לוקחים אותו לחקירות ובימים נאסר עליו לישון. העינויים והחקירות נמשכו בדרך זו חודש ימים, והוא נשאר בשלו. בסוף החודש "קיבל" חודש נוסף בצינוק, וחש כי כחותיו כלים. בסופו של דבר הוא החליט סופית: מוטב לי ללכת מן העולם אבל עם פה סגור, מאשר להמשיך לחיות עם הרגשה, אפילו של ספק-ספיקא, שמא בזאת שאומר על יהודי "אני מכירו", אגרום לו נזק

כלשהו.

בסופו של דבר העמידו אותו ואת 15 ראשי ונכבדי העדה הבוכרית ל"משפט". האשמה העיקרית היתה התארגנות פוליטית כדי להפיל את השלטון הסובייטי בכח הנשק. כאשר ר' שמחה פנה לשופט ואמר: "הרי לא מצאתם אצלי כל נשק, מעולם לא החזקתי בנשק ואיני יודע אפילו להשתמש בו" צעק כלפיו השופט: "נשק רוחני גם הוא נשק! הנה, את הספר הזה מצאו אצלך", והשופט הראה על ספר התניא שהיה מונח בין מסמכי האישום, "והוא נשק רוחני ממדריגה ראשונה!" ...

לבסוף נידונו כולם ל-25 שנות מאסר, ואילו ר' שמחה נידון למוות, אך אח"כ עונשו החלף למאסר עולם.

אימה וחשיכה גדולה נפלה על היהודים, ובפרט על אנשי חב"ד והמקורבים אליהם. גם אבא בהאי פחדא יתיב והחליט לברוח לטשקנט. אין אפשרות לתאר את ימי האימה ההם. כל יהדות גלויה כבר לא היתה ברוסיא. הקומוניזם הצליח להכניע את כולם.

הנס הגדול אירע בפורים תשי"ג, כשנודע כי צורר היהודים סטאלין ימ"ש, התפגר, וכי גם יד ימינו לברנטי בריה (ראש הק.ג.ב.) נורה למות. כעבור שנה שנתיים החלו השלטונות אט אט בשחרורם של מליוני האסירים הפוליטיים, אז גם שוחררו כל נכבדי העדה הבוכרית. אמנם שבורים ורצוצים בגוף, אך איתנים וחזקים ברוח, והמשיכו במסירות-נפש לשקם ולהפיץ תורה ויהדות. בשנת תשי"ד לערך שוחרר גם ר' שמחה וחזר לטשקנט, כחייל נאמן לרבי שליט"א, בידעו כי חייל אסור לו לזנוח את משמרתו, וכשם שבשליחותו הוא פעל עד כה, כך גם ימשיך לפעול כדי לחזק את היהדות במקום זה.

באחד הלילות, בחצות, שמענו נקישות קלות בדלת, נקישות שונות מאלו שהזכירו את נקישותיהם של מלאכי החבלה הקומוניסטיים. כשפתחתי את הדלת ראו עיני את ר' שמחה עם בנו שבאו לבקר את אבא ולהודות לו על המאמצים שעשה לשחרורו. הוא הסביר את ביקורו בשעה כה מאוחרת, בחששו שמא עדיין עוקבים אחריו.

באותו לילה הוא ישב אצלנו שעות ארוכות וסיפר לנו את כל פרשת החקירות, העינויים והצינוק, וכן את החלטתו להיות מוכן למות ולא להזיק לשום בר-ישראל אפילו אם זה רק ספק-ספיקא. במיוחד הפליאה אותי הפשטות שבדברין האחרונים, ללא כל שמץ של התרגשות או נימה של התפעלות, מכך שעמד בנסיון הזה.

כעבור שנים לאחר שזכינו לעלות לאה"ק, קראתי בספר "שמע שלמה", הוצאת מכון "זכר נפתלי", ח"ב עמ' 107, סיפור אודות יהודי אחד שנתלה, רח"ל, על ידי צוררי ישראל, ובמיתתו הצליח להציל את כלל ישראל באותו איזור, מעלילה שהעלילו עליהם השונאים.

בעוד היותו תלוי על העמוד, עבר במקום הרה"ק ר' שלמה קרלינר נ"ע, הביט בפניו ואמר: הוא תלוי במין קורטוב של גיאות והתנשאות. היינו, שהיתה לו הרגשה של מעין מחשבת התנשאות בידעו שישבחוהו על גבורתו הנפשית ויכירו לו טובה וגם יודו לו על שהציל את חייהם.

באותה שעה של קריאת דברים אלו נזכרתי בסיפורו של ר' שמחה באותו לילה, ואמרתי לנפשי כי החסיד ר' שמחה עלה על אותו יהודי ויתיר עובדוהי, שאפילו מחשבה כזו לא היתה לו. שהרי הוא היה מוכן להוציא ממסגר נפשו גם כשידע שאף אחד בעולם לא ידע שנפח נשמתו על שלא רצה להזיק לשום אחד מישראל, ואפילו לא מספק-ספיקא.

באותו זמן שוחררו רבים מאנ"ש שנאסרו בתקופות שונות, ביניהם הרה"ח ר' משה וישצקי והרה"ח ר' מענדל פוטרפסט שעברו לגור בצ'רנוביץ. הם שהחדירו לאנ"ש שנותרו ברוסיא את להט ההתקשרות ברבי שליט"א והפעילות להמשך החיים החסידיים מתוך מסירות-נפש. בט"ו בשבט תשי"ז התקיימה בטשקנט חתונת בנו של ר' שמחה עם בתו של ר' משה וישצקי. ר' משה שהגיע אז לטשקנט, הכיר את משפחתנו וייקר את אבי – ושוחח עמו רבות. לאחר מכן הציע ר' משה לאבי הצעת שידוכין עבורי. המדובר היה באחייניתו, הדבר התקבל וכעבור שנה, בו' אדר תשח"י, התקיימה בשעטומ"צ חתונתנו בטשקנט.

שוב ושוב התמלא לבי שבח והודיה להשי"ת על גודל הנס ועל רוב הטובה שעשה עמנו, בהביאו אותנו לעדת חסידי חב"ד בטשקנט, ללמוד ב"תומכי תמימים" ולהתקשר לכ"ק אדמו"ר שליט"א, שכתוצאה מכך נשארנו בריאים ושלמים ביהדותנו, ברוח ובנפש.

הן באותו זמן היו במרחבי המדינה ההיא כמה וכמה גדולים וטובים, וכשלא מצאו את הקשר עם חב"ד – הרי בניהם, לדאבון לב, נשחקו עם גלגלי הזמן, והתוצאות מחרידות. המוני המונים של יראים ושלמים, רבים הכרתי אישית, שמבניהם וצאצאיהם לא נשאר רח"ל שריד ופליט ביהדות, ואנו – הנה בזכות החלטת אבי לחנכנו בין חסידי חב"ד, זכינו להקים בית יהודי-חסידותי ממש.

הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו.

מאז שבאנו לטשקנט, עשיתי את לימודיי בבית והייתי לימינו של אבי ז"ל בכל עניני הרבנות. באותם ימים תרגמתי לשפה הרוסית את סדר גיטין, חליצה ועוד, כדי שאלו הנדרשים לכך, ובמיוחד יהודי בוכרה, ידעו את המושגים ההלכתיים הקשורים לנושא הזה.

באותה תקופה למדתי גם את אומנות המוהלות. אבא רצה יותר שאלך בכיוון הרבנות, אך לחץ אנשי המקום, בגלל העדרות מוהלים, השפיע על אבא שאתחיל ללמוד את אומנות המוהלות, כדי למול את ילדי ישראל.

כל דבר שבקדושה היה קשור בסכנה והיה צריך מסירות-נפש כדי לקיימו. עריכת הבריתות לא היתה קשורה רק בשכנוע ההורים בנחיצותו של קיום המצווה; נושא זה היה ניתן לפתור בכך, שיציעו להורים לערוך את הברית במקום מיסתור, מבלי שאיש ידע על כך. הבעיה העיקרית היתה פחדם של ההורים מגילויי הברית מאוחר יותר. אפילו תינוק ההולך לגן נחשף למטפלת המחליפה לו חיתולים. היא עלולה להלשין במשטרה החשאית שהורי ילד פלוני הם "רליגיוזים", ומכאן המרחק להאשמה בקונטר-רבולוציוניריות לא רב. עתידם הכלכלי והחברתי של ההורים והילדים מתערער, ועולה חשש סביר למעצר, מאסר, גירוש וכו'.

במדינות המוסלמיות שבמזרח רוסיה היה הדבר קל יותר יחסית, שכן גם המוסלמים 'מלים' את בניהם, אף כי בגיל יותר מבוגר, וממילא החשש מעריכת-ברית שם – קטן יותר.

הרבה חוויות והרבה פחדים עברו עלי בעבודתי במילתם של ילדי ישראל ברוסיה.

לא פעם היינו שומעים נקישות בדלת. כשפתחתי, היה עומד לפני אדם לא מוכר שאומר לי בפשטות: "כאן גר הרב? נולד לי בן ואני רוצה למול אותו". לך תדע האם הלה דובר אמת או שהוא טומן לך מלכודת. אינך יכול לומר לו שאינך בטוח באמיתות דבריו ולשלוח אותו בפחי-נפש, מפני שאם הלה דובר אמת, מי יודע אם יסכים אח"כ למוול את בנו למרות שנדחה בנסיונו הראשון. מאידך אם תיאות להילוות אליו למול את בנו, קיים תמיד חשש שבמקום לקחת אותך לביתו, יביא אותך לבית-המעצר או לתחנת המשטרה.

הרבה דפיקות-לב היו לי בדרך עד שבאתי לביתו של יהודי זה או אחר וראיתי תינוק בעריסה. ברגע זה היתה יורדת לי אבן כבדה מהלב. רק אז האב ואני היינו מרגישים מעין "שותפות לעבירה". היינו מדברים גלויות והשיחה היתה גולשת לעניני יהדות וקיום מצוות. רבים מהם, אגב, היו

עסוקים בצלקת הרוחנית, שהותירה בהם השואה, והייתי מסביר להם שהשואה אינה צריכה בכלל לפגוע באמונה היהודית בבורא עולם.

רק כדי להמחיש את הדברים, אספר כאן על מספר בריתות שנחרתו בזכרוני באופן מיוחד.

*

באזור מגורינו היתה בחורה אחת שנישאה בגיל מבוגר, כי "התמכרה" לעבודה באיסוף כותנה בקולחוז, ולא היה לה פנאי להקים משפחה. היא נחשבה לעובדת זריזה ומסורה וקיבלה על כך פעמיים את "אות לנין" האזרחי ועיטורים אחרים. היתה רחוקה לגמרי מתורה ומצוות; היא התנכרה בגלוי, וגם לבעלה היהודי לא היה שום קשר לשומרי תורה ומצוות.

כעבור מספר שנים נולד להם בן. היא באה אלי בהמלצת ידידנו ר' שלום זאב קרוגליאק, וכשנוכחה שאין אדם זר בבית, אמרה לי: אני יודעת שאם יוודע "למעלה" שמלתי את בני מרצוני, הם עלולים לקחת ממני את העיטורים ואותות ההצטיינות שהגעתי אליהם בעמל רב, והם יקרים לי מאד. לעומת זאת ברור לי שהדבר היחידי אשר נשאר לי מהיהדות שלי, היא האפשרות למול את בני. אם גם את זה לא אעשה, אני יודעת שבכך אני מתנתקת לגמרי ממורשת היהדות שאני בכל-זאת שייכת אליה, ולהינתק לגמרי מהיהדות אינני מוכנה בשום פנים ואופן – אפילו אם בגלל זה אפסיד את הדברים (העיטורים והאותות) שעבורם השקעתי את כל חיי.

כשהיא אמרה לי את הדברים האלה, חשבתי כי בת ישראל זו היא ממש עדות חיה למה שאומר אדמו"ר הזקן בתניא, בפרקים י"ח וי"ט, שאפילו קל שבקלים מוכן למסור נפשו על קידוש ה', ואפילו אם הקליפות גברו עליו כל ימיו.

*

בסמרקנד התגורר יהודי יקר בשם יעקב (יאני) קריצ'בסקי, המתגורר כיום בבני-ברק, שתפס בעיר עמדה מכובדת. הוא היה מיודד עם אנשי השררה במקום, והיה נותן להם כל פעם "מתן בסתר". כשנולד לו אחד מבניו, זה היה בערך בשנת תש"ח-תש"ט, רצה להוכיח שאינו פוחד להכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו ובאופן פומבי, הוא קרא למוזמנים רבים

וביניהם לסגן-שר בממשלת אוזבקיסטן, הלה היה יהודי.

בתחילת הטקס סגן-השר לא הרגיש בנוח, אבל אחר-כך 'הפשיר הקרח' והוא שאל את קריצ'בסקי: "מיהו המזוקן, האיש בעל הדרת פנים לא רגילה הנוכח בברית? (בהצביעו על אבי)" קריצ'בסקי ענה לו: "זה הרב שלנו".

לאחר זמן-מה כשנפגשתי שוב עם קריצ'בסקי אמר לי: איני יודע מה פעל על אותו קומוניסט באותו מעמד, אך כתוצאה מהפגישה עם אביך בברית של בני מתתיהו הוא השתנה עד שהחליט להכשיר את המטבח, ומאז דאג להביא לביתו רק אוכל כשר.

*

מאחר שברוסיה היו משאירים את היולדת 10 ימים בבית יולדות, לא היתה אצל "עמך" האפשרות של מילה בזמנה. וכשהביאו כבר את היולדת והתינוק הביתה, הזוג הצעיר חשש בדרך-כלל למול את הילד, שמא יפסידו את משרתם או את מעמדם. בדרך כלל היה זה הסבא, ויותר מכן הסבתא, שהיו מפעילים לחץ על הזוג הצעיר למול את הרך-הנולד. וכך הגיעו אלי תינוקות רבים למילה בגיל חודש לפחות.

בטשקנט היתה רופאה יהודיה, שידיעותיה ביהדות שאפו לאפס, וכשנולד לה הבן הראשון לא הסכימה למול אותו. רק בהשפעת הדוד שהיה יהודי ירא-שמים, הסכימה בסופו של דבר שימולו את הרך-הנולד, שהגיע אלי כשהיה כבר בן חודש ימים.

כשבאתי למחרת להוריד את התחבושות, שאלה אותי הרופאה בתמימות: אמור נא לי, האם גם בין היהודים יש אנשי-רוח ומלומדים גדולים? הנה לרוסים יש סופר גדול, מקסים גורקי; האם גם בין היהודים צמח אחד כמוהו? הרי אתה מלת את הבן שלי; הוא כבר יידע שהוא יהודי – האם יוכל גם לגדול כאיש-רוח? ... וזאת אמרה אשה משכילה, רופאה גדולה. מובן שסיפרתי לה על רש"י, הרמב"ם ועוד. הדבר היה לפלא בעיניה – היא לא שמעה עליהם מעולם ...

*

יום אחד בא אלי רופא אחד ומבקש ממני כי אבוא אליו ב-1 במאי בשעה 6 בבוקר. הבעתי תמיהה על התאריך והשעה הלא מקובלים, והוא ענה לי: נולד לי בן לפני שלשה (או ארבעה) חדשים, אך חששתי עד היום למול אותו, כי אם השכנים יראו שמוהל בא לביתי, אני עלול להפסיד את

משרתי. אבל ב-1 במאי כולם שותים ומתהוללים בלילה, ולמחרת קמים מאוחר יותר ומתכוננים לצאת למצעד הפועלים. אני בטוח שבשעה 6 בבוקר לא תימצא ברחוב אף נפש חיה, ובצורה כזו אינני לוקח שום סיכון שמא יוודע לשכנים כי מלתי את בני.

*

פעם הלך אבי ז"ל עמי לאחת הבריתות שעשיתי לתינוק-בכור של אדם שתפס עמדה ציבורית בכירה. הלחץ למול את הילד בא למעשה רק מצד הסבא. אבי היה הסנדק, ומאחר שהבן כבר היה בן חודש ימים ויותר, בירר אבי אצל הסבא אם הוא כהן או לוי, אחרת כדאי לערוך כבר לילד גם פדיון-הבן.

לתדהמתנו, שאל אותו הסבא: מה זה "כהן"? בחיים שלי לא שמעתי שיש מושג כזה? – וזאת אמר יהודי בא-בימים, שנלחם בכל תוקף שבנו ימול את הנכד...

על אלה חשכו עינינו על האסון הרוחני שהמיטו הקומוניסטים על יהדות רוסיה ועל הבורות הנוראה ששרדה גם במשפחות קרובות לפרומע יידן.

זו היתה האוירה ואלו היו היהודים שביניהם פעלנו באותם ימים, שלא תינתק ברית הקודש שלהם ולא תיכבה הגחלת ח"ו.

תחום נוסף שהיו עליו מלחמה ומסירות-נפש, היה ענין המקוואות.

אחד העסקנים הדגולים שעסק בעניני מקוואות בסמרקנד, היה רבי רפאל חודידייטוב. כשהיה צריך להשתדל ב"חלונות הגבוהים" במוסקבה, נהג רבי רפאל לנסוע קודם מסמרקנד לרוסטוב, ואחרי שהיה ב"אוהל" של כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע והתפלל שם, היה נוסע למוסקבה ומצליח במשימתו בדרך מופלאה.

דרכם של הקומוניסטים במלחמתם במקוואות, לא היתה פסילה מנימוקים "רליגיונזיים". הם היו שולחים תברואן "לבדוק" את המקווה, והלה היה קובע כי אי אפשר להרשות את המשך החזקת המקווה מבחינה סניטרית, ואז ממילא סוגרים את המקווה ומרוקנים את האוצר.

פעם בא תברואן כזה לסמרקנד וניסה לומר שהמקווה לא מספיק נקיה. התריס כלפיו רבי רפאל: "מה? זה לא נקי? הנה תסתכל!" ורבי רפאל לקח כוס, מילא אותה במים מן המקווה, בירך "שהכל" ושתה. "ואתה רוצה לומר לי שהמקווה אינה נקיה?!... "

בשנת תש"ד החלו לבנות מקווה חדשה. התעסקו בכך הגה"ח ר' שמריהו-נחום ששונקין ואבי.

אבא הלך אז בשוק, והנה מצא להפתעתו סרגל שמסומנים בו גם סימני סנטימטרים וגם סימני "וירשוק" – מידה שמדדו בה פעם ואין למצוא כיום קרש-מדידה עם סימונים כאלה – בעוד שכל המידות בשולחן-ערוך של אדמו"ר הזקן הנן ב"וירשוק". דבר זה הקל מאוד במדידת האוצר והמקווה.

לאחר שרוב ציבור אנ"ש עזבו את סמרקנד והצליחו לעבור לפולין (כמסופר לעיל), החלו גם הנגישות וההטרדות מטעם השלטונות נגד המקווה. רבי רפאל חודיידייטוב נסע אז למוסקבה והשיג את רשיון הפעלת המקווה בדרך מופלאה. כי היה זה למעלה מדרך הטבע שהשלטון המרכזי במוסקבה יאשר ענין שבקדושה, בזמן שהשלוחה בערי השדה מבקשת לבטלו – אבל זה היה כוחו של רבי רפאל, ואמונתו התמימה ברבותינו הק'.

בשנת תשט"ז נסעתי עם אבא למוסקבה להגיש בקשה לאשרת יציאה, ועברנו דרך העיר סרטוב. נשארנו שם בשבת, ושבתנו אצל ר' אלי פרידמן (בנו של הרה"ח ר' מרדכי אהרן פרידמן). תוך כדי שיחה עמו סיפר לנו שאין במקום מקווה, מפני שכמה אנשים מונעים זה מזה את "הכבוד" להתעסק בעניין. למחרת בבוקר עיכב אבא את קריאת-התורה, עשה רעש גדול וזעק מעומק לבו כי מוכרחים להקים מקווה. הדברים פעלו את פעולתם, וכעבור זמן קצר עמדה כבר המקווה על תילה.

אני רעדתי מפחד, שהרי בכל בית-כנסת יש "אזניים", והללו עלולים לספר מיד למי שמפעילם, אודות הרב-האורח שאמר מה שאמר – ואנו הרי עומדים להגיש בקשה לקבל אשרת-יציאה. אבל אבא לא רצה להאזין כלל לדברי – "כשמדובר במקווה", אמר, "אין להתחשב בשום דבר".

למחרת הלכנו לבית-העלמין המקומי, לפקוד את קבר הסבא (חותן אבי הגה"ח ר' משה טרשצ'נסקי), שכאמור לעיל נשאר בסרטוב עת ברחנו מקרמנצ'וג למזרח בראשית המלחמה, והוא נשאר בסרטוב ונפטר שם בכ"ב שבט תש"ב. התפלאנו לראות שמישהו (אין אנו יודעים מי הוא) העמיד מצבה על קברו וחרט עליה דברי שבח רבים.

באותה שנה, תשט"ז, הגיעה לראשונה משלחת של רבנים מארה"ב לבריה"מ – הרבנים שכטר והולנדר. הם באו לבקר בבית הכנסת המרכזי במוסקבה והרב שלייפר קיבל אותם. הדבר היה מאורע חריג, וחששו לדבר עמהם מחמת עינא בישא של השלטונות. באותו יום היינו אבא ואני עדיין במוסקבה ונכנסנו לבית-הכנסת. כשהרב שלייפר ראה אותנו, ביקש מאבא

שאני אפגש עם הרבנים, כדי שייוכחו שגם ברוסיה גדל דור צעיר לומד תורה ויודע ספר. כשאני לעצמי, חששתי לפגוש אותם: מחד-גיסא, חשתי שאצטרך לשבח לפני הרבנים את יחסם של השלטונות ליהודים ויתקבל אצלם רושם מוטעה על מצב היהדות; מאידך גיסא, חששתי שאם אסרב להפגש עמהם, ייראה הדבר כפגיעה בשלטונות.

בסופו של דבר אבא הודיע שגם הוא רוצה להיות נוכח בפגישה זו, ואז מצא מקום מוצנע שבו נפגשנו ארבעתנו, ואף אחד לא הקשיב לשיחתנו. אבא התרגש מאד ופנה אליהם, ממש בבכיות, שיעבירו לעולם הרחב את המצב האמתי ברוסיה, וידווחו על רדיפת הדת המתנהלת בכל רחבי ברית-המועצות.

מאז זכר הרב הולנדר את שמו של אבא.

כעבור שנים הגיע הרב הולנדר פעם נוספת לרוסיה, וכשביקר בטשקנט הגיע גם אל ביתנו, אף כי בדרך שגרמה לנו הרבה עגמת-נפש, מבלי שהוא התכוון לכך.

בטשקנט הי' בית-הכנסת ברח' צמפיון, שבו התפללו יהודי המקום, "עמך", כלומר אנשים פשוטים. ידיעותיהם היו מועטות ביותר והצטמצמו יותר בשמירת מנהגים מאשר בקיום ההלכות. חלק מהם היו הורים לבנים חברי המפלגה הקומוניסטית, שלא הפעילו על הוריהם שום לחץ. רוצים האבות – שילכו להתפלל; ממילא הדור המבוגר הולך ופוחת, וכשיסתלקו כולם לעולמם, יוכלו לסגור את בית הכנסת וחסל. ההורים לא התערבו בחיי בניהם והבנים לא הפריעו להוריהם מללכת לבית-הכנסת, וממילא ההורים לא חשו את נגישות הק.ג.ב. וכו' ולא הקפידו על כללי זהירות כלשהם.

הרב הולנדר הגיע בדיוק לבית-הכנסת הזה ושאל את אחד המתפללים בתמימות: היכן גר הרב? הלה הוביל את הרב הולנדר בשעות הבוקר בריש גלי, דרך הרחובות הראשיים של העיר, אל ביתנו. מבלי שיבחין כלל כי "צללים" עוקבים אחר כל תנועה של רהב הולנדר.

כשהרב הולנדר נכנס לביתנו, אבא היה עטוף בטלית ותפילין ועמד באמצע התפילה. בראותו את הרב האמריקאי מגיע אליו לאור היום, החוויר ונתקף בהלה ופחד. הוא השתדל לסיים את התפילה במהירות וכשיכול היה כבר לדבר, התריע כלפיו שבבואו לביתו בצורה כה גלויה, הוא העמיד את כל בני הבית בסכנה גדולה, המרחפת עליהם בלאו-הכי כל יום ויום: כשיפרסם הרב הולנדר בארה"ב ובאירופה על רדיפות הדת והיהודים

ברוסיה, יקשרו השלטונות את פירסום האמת עם ביקורו אצל אבא, ויאשימו אותו שמסר להולנדר את הפרטים.

בהמשך השיחה הרוחות נרגעו במקצת, ואבא חזר וביקש מהרב הולנדר שידאג לעזור ליהודי רוסיה. אך כשהרב הולנדר נפרד ממנו ויצא לדרכו, אבא היה מאד מרוגש, ועגמת-הנפש גרמה לו לחלישות כללית.

התקן הממשלתי הסובייטי חייב כל קהילה יהודית מאושרת להעסיק רב, גבאי ושמש. הרב היה בדרך-כלל "רב מטעם". גם בבית-הכנסת של עמך בטשקנט היה "רב מטעם" – יהודי בשם קוגן, ולשבחו ייאמר כי הוא היה אדם ישר ותמים.

מספר ימים לאחר ביקורו של הרב הולנדר בביתנו, הגיע הרב קוגן בשעת לילה מאוחרת בביתנו וסיפר לאבא שנקרא באותו יום למפקדת הק.ג.ב. ושם הורו לו לבוא לבית הרב, לתחקר אותו על הסיבה לביקורו של הרב הולנדר ולברר את תוכן שיחתם.

אבא אמר לו להגיד לאנשי הק.ג.ב., שהוא אכן תיחקר אותו ושוכנע שהרב הולנדר הגיע בזמן שאבא התפלל, ומיד לאחר התפילה גער בהולנדר ואמר לו: אני יודע שבתור נתין אמריקאי אתה חשוד בריגול, וכל רצונך הוא להבאיש את ריחה של רוסיה בעולם. אני לא אעזור לך בכך, ועכשיו עליך לעזוב את ביתי מיד. הרב הולנדר עזב את הבית ואבא סירב ללוות אותו...

הרב קוגן הבטיח שיאמר לאנשי הק.ג.ב. כל מה שאבי ביקש ממנו לומר, ובהמשך הדברים נוכחנו שעמד בדיבורו.

כעבור שבוע-שבועיים התדפק אדם זר בפתח ביתנו, כשפתחנו לו את הדלת, הציג פנקס אדום ואמר שהוא עתנואי של סוכנות טא"ס (סוכנות הידיעות הסובייטית, אך ידענו שהוא מהק.ג.ב.) והוסיף: נודע לי כי הרב הולנדר ביקר אצלכם בבית, ומכיוון שהוא ידוע כמחרחר-ריב, בוודאי הוא יפרסם שברוסיה רודפים את הדת. אולי אבא יוכל לפרסם שדבריו של הרב הולנדר אינם תואמים לאמת?

מכיון שהגשנו אז בקשה לקבל אשרת-יציאה מרוסיה, חשש אבא שאם יתחמק ממילוי בקשתו של ה"עיתונאי", יהרוס במו-ידיו את סיכויינו לצאת, ולכן אמר ל"עיתונאי" כי הוא סירב לקבל את הרב הולנדר, משום שהיה בטוח כי הוא סוכן אמריקאי, ודרש ממנו לעזוב את הבית. ה"עיתונאי" אמר לאבא שיפרסם את דבריו בעתון "דת ומדע".

כשהצלחנו בשנת תשכ"ז להגר מרוסיה ולהגיע לאה"ק, ביקר הרב

הולנדר בארץ והגיע אלינו לכפר חב"ד. הוא אמר לנו שהרבי שליט"א ביקש ממנו (או ציוה עליו) לבוא אלינו ולפייס את אבא על הצעד חסר הזהירות שעשה כשבא לביתנו בטשקנט לאור היום, ועל עגמת-הנפש והכאב שגרם לנו במעשה זה. יש לציין שאף אחד מאתנו לא הודיע על כך לרבי, ומנין הוא ידע זאת – איננו יודעים.

בחודש תשרי תשכ"ח זכיתי לראות את הרבי שליט"א בפעם הראשונה. וגם על כך אני חב תודה לרבי שליט"א. כזכור, הרבי הזמין אז על חשבונו את העולים החדשים שהגיעו מרוסיה באותה שנה, לעשות את החגים במחיצתו. באותו חודש זכיתי להכנס בפעם הראשונה ל"יחידות" ולחזק ולאמץ מקרוב את ההתקשרות שהתחילה במקום, בזמן ובתנאים שונים כל כך.

וזכות מיוחדת במינה, גדולה ונפלאה, נפלה בחלקי וגורלי ביום ו' עש"ק בראשית תשל"ט, שבהיותי ב"יחידות" פתח כ"ק אדמו"ר שליט"א, באתערותא דלעילא, מבלי שהזכרתי לפניו דבר וחצי דבר בנושא זה (ועוד שמשנת תשכ"ח ועד אז לא זכיתי להראות פניי ב-770, כי טפלתי באבי ע"ה שהיה מוטל על ערש דווי) ואמר לי:

"**און בזכות וואס איר זיינט מכניס יידישע קינדערלאך בבריתו של אברהם אבינו, ברית עולמים, וכו**" והרעיף עלי ברכות עד בלי די. וכשפרצו דמעות מעיני מרוב התרגשות, אמר לי כ"ק אדמו"ר שליט"א:

"**אן דמעות, נאר מיט שמחה**" (= ללא דמעות, רק בשמחה).

וכשמלתי את בנו של הרה"ח ר' מנחם מענדל שי' גרונר בצפת, בחודש סיון תש"מ, התעניין כ"ק אדמו"ר שליט"א אצל אביו המזכיר בקודש, הרה"ח הרי"ל שי' גרונר, מי היה המוהל של נכדו. וכשענה לו הרי"ל "מרינובסקי פון כפר חב"ד", היתה תגובתו של כ"ק שליט"א: "**מרינובסקי פון כפר חב"ד? א גלייכע זאך!**". כ"ק אדמו"ר שליט"א המשיך להתעניין ושאל שוב: מי היה המברך ברכת "כורת הברית"? וענה לו הרי"ל כי גם באמירת הברכה כובד המוהל מרינובסקי מכפר חב"ד. שוב חזר כ"ק אדמו"ר שליט"א על דברת קדשו: "**מרינובסקי פון כפר חב"ד? א גלייכע זאך!**".

פותחין...
ומסיימין בדבר מלכות

RABBI MENACHEM M. SCHNEERSON
Lubavitch
770 Eastern Parkway
Brooklyn 13, N. Y.
HYacinth 3-0250

מנחם מענדל שניאורסאהן
ליובאוויטש
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, נ. י.

ב"ה, כה' אד"ר, ה'תשכ"ז
ברוקלין, נ.י.

הוו"ח אי"א נו"נ כו'
מו"ה חיים עוזר שי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת המכתב מיום י"ט אד"ר[ן] הנ"ל והסכ"ד, אנא אל תל[אה].

בימים אלה, ימים שבין פורים קטן לפורים גדול, הו"ל קונטרס – מאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שאמרו בפורים קטן לפני ארבעים שנה, ד"ה וקבל היהודים את אשר החלו לעשות, ומצו"ב.

ובודאי אשר כל אלה שיביע המאמר אליהם ילמדו אותו בעיון המתאים לגודל ערך תוכנו, ובפרט בהביא בחשבון המקום והזמן בם נאמר (כמבואר במכ' שהו"ל בהוספה לקונטרס).

וזה"ר שיהי' גדול ליסוד זה– שיביא לידי מעשה, מעשה גדול ופעולות רבות, רבות בכמות ובאיכות גם יחד, בכל הענינים אודותם מדובר במאמר זה,

ובמכש"כ וק"ו: ומה בארץ ההיא ובשנה ההיא, ארץ קשה ושנה קשה, עשו ופעלו וכו' – ק"ו צ"ל העשי' ופעולה בארצות אלו ובשנים אלו.

ובכל כגון זה הובמחנו מחז"ל: הבא לטהר

– וידוע דיוק רבנו הזקן "לטהר" (חסר יו"ד) – לטהר אחרים –

מסייעין אותו.

[ד]נתץ [ל]רפה– [ע]ל עמ[ד]ת [ב]ית [ש]מאי. [ש]יום [ד]ריא [ה]י' עמ[ו] הו[ו] [ל]-[ע]זרו[ד] [ל]אל[ק]

בברכה להשגת וקבלת שנה

מכתב מהרבי מחורף תשכ"ז, חודשים ספורים לאחר
עלייתנו לאה"ק ובו הוספה בכי"ק: "וכן הכתי"ק
והספרים, ות"ח ת"ח על כ"ז".

והיו עיני ולבי שם כל הימים

"ביה אתקשרנא תדירא, דהא כד נהירא לי שמעתתא חמינא דיוקניה דאתער קמאי"

א) בקשר לתיאור פני הקודש שליט"א בדמיון המחשבה, הנני להעתיק בזה את דבריו הק' של החיד"א זצ"ל בספרו "מדבר קדמות", מערכת "צדיק" אות "ציור":

"כאשר יצייר האדם בדעתו צורה קדושה, הנה הצורה הקדושה שידמה בנפשו ישלים שכלו, וזהו שאמר רבי אבא [בזוהר הק'] פרשת משפטים, שהיתה צורת רבי שמעון מצויירת לפניו, והיה משיג ע"י זה השגה גדולה.

וכן כתב האר"י זצ"ל, כי כאשר יתקשה בדבר תורה יצוייר (=יצייר) צורת רבו, וטוב לו להבין הענין". ע"כ מ"מדבר קדמות".

ואת הזוהר הק' בפרשת משפטים שהזכיר החיד"א זצ"ל, מצאתיו בדף קכ"ג עמוד ב', וזה לשון ק':

"אמר ליה רבי אבא [לרבי אלעזר] תא חזי, אנא חזינא ליה בחלמא ושאילנא קמיה .... , הוינא אחיד ביה ונשיק בידיה, אנא בהאי עידונא איתערנא בכי וחייך. והיה תלתא יומין דלא אכילנא מידי, חד מחדוותא וחד דלא זכינא למחמי ליה זימנא אחרי, ועם כל דא ביה אתקשרנא תדירא, דהא כד נהירא לי שמעתתא חמינא דיוקניה [דרשב"י] דאתער קמאי.

(= בוא וראה, אני ראיתי אותו בחלום, ושאלתי [את רבי שמעון] .... אחזתי בו ונשקתי בידו, בשעה זו התעוררתי, בכיתי וצחקתי. ועברו שלשה ימים שלא אכלתי כלום. סיבה אחת – מחמת שמחה, והשניה – משום שלא זכיתי לראותו פעם אחרת. ובכל זאת אני מקושר בו תמיד. כי כאשר ההלכה מאירה לי, אני רואה צורתו המתעוררת לפני).

לאחר זמן מצאתי שכ"ק אדמו"ר שליט"א מזכיר את ה"מדבר קדמות" הזה, "בנוגע לכללות הפעולה והתועלת הבאה ע"י ראי' בענינים וצורות קדושות וטהורות", והוא ב"ליקוטי שיחות" חלק כ"ה עמ' 309 בהערה 3 ושמחתי על המציאה. גם ראיתי שבאותה הערה מזכיר הרבי שליט"א אף את הספר "תולדות אדם" להרה"ג ר' ראובן מרגלית, הדן בנושא זה, היינו בתועלת דמיון הרבי במחשבתו, ומביא את הירושלמי במס' ביצה פרק ה' הלכה ב', המספר לנו (כפי שתורגם ללה"ק בספר "בן יהוידע"):

כשהשיא רבי (רבינו הקדוש) את רבי שמעון בנו, היו מטפחין באחורי ידיהם בשמחת חתן ביום השבת, ועבר רבי מאיר ואמר: רבותי, וכי הותרה

השבת? ושמע רבי את קולו ולא ידע שזהו רבי מאיר, ואמר: מי הוא זה שבא להוכיחנו בתוך ביתנו? (כי רבי סבר שטיפוח כזה, שהוא באחורי היד מותר, ורבי מאיר סבר שגם בכהאי גוונא אסור) וכששמע רבי מאיר את קולו (של רבי ומה שאמר) ברח לחוץ, יצאו עבדי רבי ורצו אחריו, אדהכי הפריח הרוח את סודרו של רבי מאיר מצווארו, ורבי הציץ מחלון ביתו וראה את צווארו של ר"מ מאחוריו (והבין שר"מ אמר זאת), אמר רבי: **"לא זכית אנא לאורייתא אלא בגין דחמית קדליה דרבי מאיר מן אחוריו"** (לא זכיתי לתורה להיות מחודד טפי משארי החכמים, אלא בשביל שראיתי צווארו דרבי מאיר מאחוריו = "קרבן העדה". וה"פני משה" מוסיף: על דרך והיו 'ועיניך רואות את מוריך' שבכך אתה זוכה למאור החכמה של התורה), **רבי יוחנן ורשב"ל תריהון אמרין, אנן לא זכינן לאורייתא אלא בגין דחמינן אצבעתיה דרבי מן גולגיקין דידיה** (בשביל שראינו אצבעו דרבי יוצא מן בית-היד [כפפה] שלו, שהיה תמיד על ידיה דרבי. וזהו אומרם למה נקרא [רבי, בשם] רבינו הקדוש? [משום] שמעולם לא הניח ידו מטבורו ולמטה. וכי היאך אפשר זה? אלא שהיה תמיד מכוסה בבית-ידו ובבית-יד לא היה נזהר בכך = "קרבן העדה" ו"פני משה").

והרב ר' ראובן מרגלית מוסיף שם עוד:

"גם הרמב"ן ציוה לבנו שיצייר לו דמות דיוקנו (של הרמב"ן) במחשבתו".

* * *

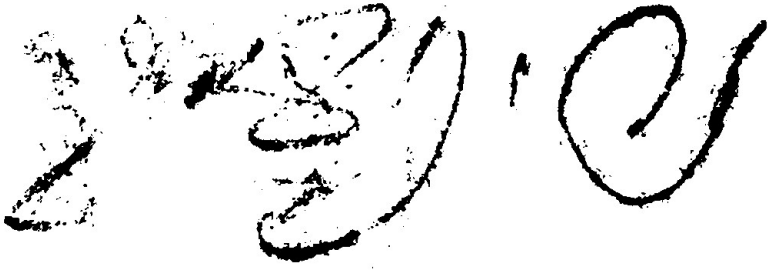
ב) ובקשר לסגולת דברי חפץ שזכינו לקבל מידיו הק' של הרבי שליט"א, כגון קונטרס, או דולר לחלקו לצדקה, מצינו מאמר רז"ל בירושלמי, מסכת מועד קטן פרק ג' סוף הלכה א', וכן גם בנדרים ריש פרק ט': אודות אחד מזקני הגליל ש"מקלו של רבי מאיר היתה בידו, והיא היתה מלמדו דעת".

וב"ליקוטי שיחות" ח"ד ע' 1096 שואל כ"ק אדמו"ר שליט"א (בתרגום ללה"ק): "ולכאורה איך יכול מקל ללמד דעת? ועוד דעת כזו שחלק מהתנאים דאז, לא הגיעו לכך? אלא משום שתורתו של רבי מאיר חדרה גם בדברים הגשמיים, שהיו סביבו בשעת לימודו, ותורתו זו נספגה גם במקל. וכאשר קיבל הזקן את המקל, נתווספה בו דעת בתורה, כי התגלה לפניו מה שהיה בהעלם במקל".

ומסיימים בטוב

זכינו להעלות ארצה כמה "ביכלאך חסידות", מאמרי דא"ח של כ"ק אדמו"ר הצ"צ נ"ע, שנשתמרו בידנו עוד מתקופת סמרקנד. ושלחנום מיד עם בואנו לכפר חב"ד לכ"ק אדמו"ר שליט"א (בטבת תשכ"ז) על ידי דודנו הרב ר' שלמה טרשנסקי ע"ה אשר בא לבקרנו וחזר לאמריקה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א אישר את קבלתם במכתב קודשו ב"**תשואות חן, תשואות חן**" וזכינו אשר כ"ק אדמו"ר שליט"א רשם על ה"ביכלאך" את שם משפחתנו "**מרינובסקי**". וכן ראיתי ב"תורה אור" הוצאת קה"ת, תשמ"ט, ב"הוספות" שבסוף הספר, בדף שלפני האחרון "במראי מקומות כתבי יד" בהערה לדף לב, ד – **תנו רבנן מצות חנוכה: עיין בוך להבין – מרינובסקי (כ"א, א') בשינויים.**

וכאן המקום להביע את תודתנו לשאר בשרנו היקר באדם, חסיד נעלה, איש המעלה, ר' משה קצנלנבויגן נ"י אשר עשה כחכמתו והצליח, וברצי כסף קיבל אישור משלטונות המכס במוסקבה להעביר את ה"ביכלאך" ואת כל ספרי אבא מארי ע"ה מעבר לגבול רוסיה. זכרה לו אלקי לטובה!

הרבי רשם על הביכלאך בכתי"ק - "מרינובסקי".

נדבת

הרב החסיד הנעלה והנכבד הרודף צדקה וחסד

מוה״ר **משה נתן גולדברג** שליט״א

וזוגתו מנב״ת מרת **חנה בת-שבע** שתחי׳

חתנו ובתו של הרב החסיד הנעלה והנכבד

בר אוריין ובר אבהן, איש מסירות הנפש

מוה״ר **ישראל יעקב מרינובסקי** ז״ל

אחי המחבר

לזכותם ולזכות צאצאיהם היקרים שיחיו

ויהי רצון שיזכו לרוב נחת

וימלא השי״ת כל משאלות לבבם לטובה

נדבת

הרב החסיד הנעלה והנכבד הרודף צדקה וחסד

מוה״ר **נתן-נטע אפטרגוט** שליט״א

ידידו, מוקירו ותלמידו

של המחבר ז״ל

מאז ימי גלות סמרקנד

בעת מלחמת העולם השני

*

לזכותו ולזכות בני משפחתו שיחיו

ויהי רצון שיזכו לרוב נחת

וימלא השי״ת כל משאלות לבבם לטובה

לזכות

הילד **דוד חי** שיחי׳

לאורך ימים ושנים טובות

אשר נימול ע״י המחבר המוהל הנודע

הרב החסיד **ר׳ חיים עוזר מרינובסקי** ע״ה

זמן קצר לפני פטירתו

ביום הרביעי ט״ו במרחשון תשנ״ט

בבית הכנסת ״בית מנחם״ בכפר חב״ד

ובברית זו השלים את עבודת הק׳

של הכנסת אלפים מישראל

בבריתו של אברהם אבינו ע״ה

מאחורי מסך הברזל ובארץ הקודש ת״ו

נדבת ההורים הנכבדים

הרה״ח ר׳ **חגי אליעזר** שי׳ ומרת **נעמה** שתחי׳

חסין

והוריהם משפחות **חסין ורשף** שיחיו

ויהי רצון שיזכו לרוב נחת

וימלא השי״ת כל משאלות לבבם לטובה

"ספר זה אופי מיוחד לו. שמו "על אבותינו ועל יחוסם", אבל אין הוא ספר זכרון או ביוגרפי' במובן המקובל. מדובר בו רבות על אביו של המחבר, הוא הרה"ג החסיד מוה"ר שמעי' יהודה מרינובסקי ועל סבו הרה"ג החסיד מוה"ר משה טרשצאנסקי – זללה"ה, וגם על רבני קרמנצ'וק שקדמו להם, אך אין הוא עוסק בזכרונות ילדותו של המחבר ובתיאור דברי ימי חייהם של אבותיו. אף התלאות שעברו על בני המשפחה בימי מלחמת העולם השני' מסופרות בספר רק כבדרך אגב. עיקרו של הספר הוא דברי תורה, סיפורי צדיקים ושיחות חסידים שהיו חרותים במוחו ולבו, ומחמת שהיו יקרים וחביבים לו מאד טרח והעלה אותם אל הכתב למען ישמרו לדורות. כי אכן, מלכתחילה לא היתה לו לאבינו, המוהל הנודע הרה"ח ר' חיים עוזר מרינובסקי הכ"מ, כוונה להיות חובר חיבור, ולא נתכוין אלא להעלות על הכתב, את אותם דברים שהיו חביבים ויקרים ללבו, ועל כן אופי הכתיבה וצורתה הם בדרך גילוי דברים היוצאים מן הלב".